СЛУЖБЕНИ
Гласник
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ISSN 0354-2246
COBISS.SR-ID 28210946

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Година LXVIII – Број 3 Београд, 9. април 2019. Цена овог броја је 1.650,00 динара
Годишња претплата је 14.795,00 динара

1. Правилник о допунама Правилника о програму наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања – 1

2. Правилник о допунама Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања – 83

3. Правилник о изменама и допуни Правилника о наставном програму за седми разред основног образовања и васпитања – 189

Издавач: Јавно предузеће „Службени гласник”, Београд, Јована Ристића 1
Директор и главни и одговорни уредник др Јелена Триван • Уредник Иван Максимовић
Телефони: Редакција 30-60-333 и 30-60-334; Претплата 30-60-588 и 30-60-359; Продаја 30-60-578, факс 30-60-393.
(ПИБ: СР100002782) (МАТИЧНИ БРОЈ: 07453710) (ТЕКУЋИ РАЧУН: 160-14944-58)
(За директне и индиректне кориснике буџета 840-236723-96)

Штампа: ЈП „Службени гласник”, Штампарија „Гласник”, Лазаревачки друм 13–15

Copyright © ЈП *Службени гласник,* **2019**
Свако умножавање и дистрибуција забрањена је. Сва права задржава ЈП „Службени гласник” по Закону о ауторском и сродним правима и Закону о објављивању закона и других прописа и аката.

860014819303- 17

1

На основу члана 67. ст. 1. и 4. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон и 10/19),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

П Р А В И Л Н И К

о допунама Правилника о програму наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања

Члан 1.

У Правилнику о програму наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 16/18) у делу: „3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ”, после програма предмета: „СРПСКИ ЈЕЗИК”, додају се програми предмета: „МАТЕРЊИ ЈЕЗИК”, и то: „АЛБАНСКИ ЈЕЗИК, БОСАНСКИ ЈЕЗИК, МАЂАРСКИ ЈЕЗИК, РУМУНСКИ ЈЕЗИК, РУСИНСКИ ЈЕЗИК, СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК и ХРВАТСКИ ЈЕЗИК”, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

У програму предмета: „СВЕТ ОКО НАС”, после тачке: „III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА”, додаје се тачка: „IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ СВЕТ ОКО НАС КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ”, која је одштампана уз овај правилник и чини његов саставни део.

У програму предмета: „ЛИКОВНА КУЛТУРА”, после тачке: „III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА”, додаје се тачка: „IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ЛИКОВНА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ”, која је одштампана уз овај правилник и чини његов саставни део.

У програму предмета: „МУЗИЧКА КУЛТУРА”, после тачке: „III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА”, додаје се тачка: „IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ МУЗИЧКА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ”, која је одштампана уз овај правилник и чини његов саставни део.

У делу: „4. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ”, после програма предмета: „ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ”, додају се програми предмета: „МАТЕРЊИ ЈЕЗИК/ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ”, и то: „БОСАНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, НЕМАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, УКРАЈИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, ХРВАТСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ и МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику РС – Просветном гласнику”, а примењује се почев од школске 2019/2020. године.

Број 110-00-60/2019-04
У Београду, 22. марта 2019. године

Министар,
Младен Шарчевић, с.р.

Назив предмета: МАТЕРЊИ ЈЕЗИК

АЛБАНСКИ ЈЕЗИК

Emërtimi i lëndës	**GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE**
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe në klasë te dytë nënkupton përvetësimin e shkathtësive për të komunikuar në situata të ndryshme, krijimin e pavarësisë individuale dhe formimin kulturor, përvetsimin e gjuhës letrare përgatitjen e nxënësit për të njohur jetën,zhvillimin e ndjenjës për të dëgjuar tema të ndryshme me karakter edukativ dhe arsimor, nxitjen dhe motivimin e nxënësve për të nxënë. Plani dhe program i lëndës së Gjuhës dhe Letërsisë Shqipe në klasën e dytë, përmes temave dhe rezultateve përkatëse, u ofron mundësi nxënësve për zhvillimin dhe zbatimin e aftësive, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave. Nxënësi mëson tingujt, shenjat, shkronjat, simbolet si sistem i organizuar gjuhësor. Në këtë klasë nxënësi pasuron fjalorin, aftësohet në mënyrë sistematike për të shkruar dhe lexuar si dhe për shkathtësi të tjera të komunikimit (të dëgjuarit dhe të folurit). Nëpërmjet përmbajtjeve nga tekste të thjeshta dhe ilustrime, nxënësi njeh dhe kupton lidhjen e tingujve, shkronjave, rrokjeve, fjalëve e fjalive me ilustrimet dhe fotot e ndryshme. Në fund të kësaj klase nxënësi komunikon qartë, shpreh mendimet reflekton vlera dhe qëndrime në situata të caktuara. Nxënësit e kasës së dytë arrijnë rezultatet e të nxënit të lëndës, për temat e përcaktuara në tabelën e mëposhtme, të dala nga rezultatet e të nxënit të fushave të njohurive të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe:
Klasa:	E dytë
Fondi javor i orëve	**5**
Fondi vjetor i orëve	**180 orë**

REZULTATET E TE NXËNIT TË LËNDËVE PËR TEMË	TEMAT/FUSHAT E NJOHURIVE	PËRMBAJTJET
– Njeh shkronjat e alfabetit të Gjuhës shqipe; – Dallon zanoret dhe bashkëtingëlloret; – Ndan në rrokje fjalë të dhëna, duke u mbështetur te zanoret e çdo fjale; – Dallon shkronjat dyshe nga shkronjat e thjeshta; – Ndryshon shkronjën e parë duke gjetur fjalë të reja; – Shkruan fjalë që fillojnë me zanore, bashkëtingëllore dhe shkronja dyshe; – Dallon rrokjet në një fjalë; – Dallon fjalinë nga jo – fjalia; – Dallon fjalitë e thjeshta dëftore dhe pyetëse; – Dallon emra njerëzish, sendesh dhe kafshësh; – Dallon emrat e gjinisë mashkullore nga ato femërore; – Dallon foljet e rregullta në kohën e tashme, sipas modeleve të dhëna; – Përdor dhe shkruan drejt shkronjat e alfabetit të Gjuhës shqipe; – Formon fjali të thjeshta dëftore dhe pyetëse, duke respektuar shenjat e pikësimit; – Dallon emrat e gjinisë mashkullore nga ato femërore; – Dallon emra njerëzish, sendesh dhe kafshësh në numrin njëjës dhe shumës; – Dallon mbiemrin si fjalë që tregon cilësi të emrit; – Gjen dhe formon fjali me mbiemra dhe me numërorë; – Gjen dhe formon fjali me përemra vetorë dhe me numërorë; – Zgjedhon folje të rregullta në kohën e tashme; – Ndan fjalët në fund të rreshtit sipas rregullave gjuhësore dhe mënyrave të ndryshme; – Dallon fjalinë si grup fjalësh që lidhen me njëra-tjetrën sipas kuptimit; – Dallon fjalinë me të cilën tregojmë për diçka; – Formon fjali duke bashkuar fjalët sipas kuptimit; – Formon fjali të thjeshta dëftore dhe pyetëse, duke respektuar shenjat e pikësimit; – Përdor drejt emrat e njerëzve, sendeve dhe kafshëve në numrin njëjës dhe shumës; – Përdor drejt përemrat përemrat vetorë në fjali të ndryshme; – Grupon përemrat vetorë sipas numrit njëjës dhe shumës; – Zgjedhon në mënyrë intuitive foljet **kam dhe jam** në kohën e tashme; – Përshtat foljet **kam dhe jam** sipas vetës, numrit, në kohën e tashme në fjali; – Krijon fjali me foljen **kam**, në kohën e tashme; – Zgjedhon folje të rregullta sipas kohës, vetës e mënyrës;	**GRAMATIKA** **(Fonetika, Morfologjia, Sintaksa, Leksikologjia, drejtshqiptimi (Ortoepia) dhe drejtshkrimi)**	Kujtojmë alfabetin Marrëdhënia tingull, Shkronjë Tingujt Shkronjat Zanoret Bashkëtingëlloret Rrokjet Fjala Fjalia Intonacioni Shenjat e pikësimit Nga fjalët te fjalia Fjalia me të cilën tregojmë Shkronja e madhe dhe pika Fjalitë janë të ndryshme Pyesim dhe përgjigjemi Rrokja dhe ritmi Pika dhe pikëpyetja Fjalia më e vogël Emri Dallojmë emrin Emrat e vendeve Gjinia e emrit Numri i emrit Mbiemri Dallojmë mbiemrin Numërori Drejtshkrimi i numërorëve Folja Foljet ndihmëse *kam* dhe *jam* *Ushtrime për foljen* Përemri Përemrat vetorë Foljet me kuptim të kundërt Mbiemrat me kuptim të kundërt Fjalët me kuptim të kundërt – Antonimet Fjalët me kuptim të afërt – sinonimet

– Të dallojë poezinë dhe tregimin; – Të mësojë përmendësh pjesë të shkurtra letrare (vargje, fjalë të urta, gjë e gjëza dhe enigma); – Dallon renditjen e ngjarjeve në tekstin letrar dhe vëren personazhet kryesore në tekst; – Njeh gjinitë letrare në bazë të veçorive formale të poezisë, prozës dhe dramës; – Njeh llojet letrare përrallën dhe fabulën; – Përcakton ngjarjen kryesore dhe personazhin, të cilët janë bartës të ngjarjes kryesore në tekstin letrar – artistik; – Përcakton kohën dhe vendin e zhvillimit të ngjarjes në tekstin letrar – artistik; – Dallon lidhjet në mes të ngjarjeve dhe përcakton kronologjinë e ngjarjeve në tekstin letrar – artistik; Dallon rrëfimin nga përshkrimi dhe dialogu; – Dallon poezinë nga tregimi, proza; Mëson përmendësh pjesë të shkurtra letrare (vargje, fjalë të urta, gjë e gjëza dhe enigma); – Bën renditjen e ngjarjeve në tekstin letrar dhe veçon personazhet kryesore në tekst; – Dallon gjinitë letrare të poezisë, prozës dhe dramës në bazë të pjesëve të lexuara; Dallon llojet letrare, përrallën dhe fabulën; – Veçon ngjarjen kryesore dhe gjen personazhin kryesor, të cilët janë bartës të ngjarjes kryesore në tekstin letrar – artistik; – Dallon kohën dhe vendin e zhvillimit të ngjarjes në tekstin letrar – artistik; – Cakton format folklorike të fjalëve të urta popullore, enigmave dhe gjë e gjëzave; – Dallon rimën, vargun dhe strofën në poezinë lirike; – Cakton vetitë karakteristike, ndjnjat, pamjen dhe veprimet e personazheve; – Cakton raportet ndërmjet personazheve në tekstin letrar – artistik; – Cakton veçoritë e rrëfimit nga përshkrimi dhe dialogu; – Vëren lidhjet në mes të ngjarjeve dhe përcakton kronologjinë e ngjarjeve në tekstin letrar – artistik; – Dallon prozën nga poezia; – Mëson përmendësh pjesë të shkurtra letrare dhe i interpreton (vargje, fjalë të urta, gjë e gjëza dhe enigma); – Përcakton renditjen e ngjarjeve në tekstin letrar dhe veçon personazhet kryesore në tekst; – Dallon gjinitë letrare të poezisë, prozës dhe dramës në bazë të veprave të lexuara dhe autorëve të tyre; – Përcakto llojet letrare, përrallën dhe fabulën në bazë të shembujve të dhënë; – Përcakton ngjarjen kryesore dhe gjen personazhin kryesor, të cilët janë bartës të ngjarjes kryesore në tekstin letrar – artistik; – Përcakton kohën dhe vendin e zhvillimit të ngjarjes në tekstin letrar – artistik; Përcakton format folklorike të fjalëve të urta popullore, enigmave dhe gjë e gjëzave; – Përcakton vetitë karakteristike, ndjenjat, pamjen dhe veprimet e personazheve; – Përcakton lidhjet në mes të ngjarjeve dhe përcakton kronologjinë e ngjarjeve në tekstin letrar – artistik; – Përcakton veçoritë e dialogut nga përshkrimi dhe rrëfimi;	**LETËRSIA** **dhe tekste të tjera**	Poezia, përrallëza, përralla, tregime, tekste të thjeshta dramatike, tekste të ndryshme të karakterit njohës, edukativ dhe dokumentar, gjëegjëza, fjalë të urta, urime, letra të thjeshta porosi, falënderime, letra, adresa, ftesa, njoftime, Shënime personale. Festa, koha e lirë, profesione. Elementet themelore të rimës, dialogut, vargut e prozës përmes shembujve praktikë. **Përmbajtje për lexim:** Përsëri në shkollë Çdo vit, në shtator Pema e familjes Bebushi erdhi Gjyshër e prindër Miqtë e mi Të jesh i turpshëm Ata janë si ne Mjedisi – Erdhi vjeshta Java e librit Atdheu Shtëpia ime Në fshat Profesionet e bukura Letra e Babagjyshit Kafshë të çuditshme Na ishin njëherë Java e teatrit Në dimër Kafshët dhe natyra Në botën e përrallave Unë jam... Festa e mamit dhe mësueses Erdhi pranvera Fabulat me kafshë Fundjavë e këndshme Kam frikë Tinguj e zhurma Qyteti dhe rregullat Në cirk Udhëtime fantastike Ëndrrat e së ardhmes Hapësira rreth nesh Tregime të së shkuarës Qershori Erdhi vera

– Lexon rrjedhshëm tekstin; – Nënvizon gjatë leximit fjalët kyç dhe pjesët më të rëndësishme; – Tregon shkurtimisht me fjalët e veta përmbajtjen; – Lidh pjesën që lexon me pushimet që ka kaluar gjatë verës; – Lexon me saktësi e intonacion pjesën; – Tregon përmbajtjen duke përdorur grafik organizues; – Krahason veten me fëmijët parahistorikë, duke shkruar në tekst ndryshimin. – Përdor strategjitë e duhura për të lexuar tekste të thjeshta; – Lexon duke i respektuar shenjat e pikësimit; – Mëson fjalë të reja, dallon fjalën, fjalinë dhe paragrafin; – Lexon me zë një tekst të shkurtër dhe tregon funksionin e pjesëve plotësuese të tekstit (p.sh. foto,vizatim, pamje etj;); – Jep përshtypjet e veta në lidhje me një tekst të shkurtër letrar (poezi, përralla nga folklori, përralla nga autorë të ndryshëm, tregime, fabula) dhe joletrar (si p;sh;, kalendar, fjalor i thjeshtë); – Shkruan tekste të thjeshta (urim, letër, kartolinë) sipas modeleve të dhëna; – Ritregon me fjalët e tij përmbajtjen ose informacionin kryesor të një bisede, poezie, përralle, tregimi, rregulle praktike ose udhëzimi; – Flet rrjedhshëm, kuptueshëm dhe me intonacionin e duhur, kur tregon një ngjarje, një përvojë të tijën ose kur përshkruan diçka etj; – Diskuton në grupe të vogla për tema që i interesojnë, bën pyetje dhe jep përgjigje të thjeshta; – Përgatit materiale për organizimin e shfaqjeve dhe ekspozitave në klasë; – Merr pjesë në lojë me role; – Lexon pjesën saktë e rrjedhshëm; – Shpjegon fjalët apo shprehjet e reja; – Shpjegon fjalët e reja dhe formon fjali me to; – Ritregon përmbajtjen me anë të pyetjeve; – Dallon mesazhin e çdo paragrafi. – Demonstron të kuptuarit e teksteve që dëgjon në situata të ndryshme; – Lexon me intonacion dhe me kuptim pjesën; tregon përmbajtjen e pjesës me fjalët e veta; – Rendit punët që bëjnë pjesëtarët e familjes; – Shkruan fjali që tregojnë mesazhin e pjesës; – Lidh pjesën që lexon me përvoja personale. – Dëgjon me vëmendje bashkëbiseduesin; – Dallon të vërtetat nga të gabuarat; – Shpreh pëlqim dhe interes ndaj asaj që dëgjon. – Planifikon të shkruarin e një teksti përshkrues bazuar në një model të dhënë; – Organizon idetë duke shkruar një tekst rreth një faqe për një temë të caktuar; – Pyet për t'u sqaruar rreth tekstit që do të shkruajë; – Rrëfen histori e përvoja personale duke u ndihmuar nga pyetjet: Kush? Kur? Ku? Cili? Çfarë? Si?	**KULTURË GJUHE**	Elemente të përgjithshme kulturore për tema të ndryshme Toni, qëndrimi, mimika, toleranca; njoftimi, lutja, kërkim-falja, falja e tjetrit, falënderimi. Gëzimi, hidhërimi, shqetësimi; Njohja e frutave, kafshëve, dukurive të natyrës. Kulturë komunikimi Kalimi nga leximi i thjeshtë në lexim-kuptim Pushimet e verës Familja ime Ninullat (këngët e gjumit) Përshkruaj mamin dhe babin Përshkruaj shokun dhe shoqen Piktura "Shiu" Trego ngjarje Fjalët e përshëndetjes Përshkruaj vjeshtën Të ruajmë mjedisin Librat që lexoj Vjershat e stërgjyshërve Dhoma ime Flasim për fshatin/qytetin Më pëlqen të udhëtoj Profesione të dobishme e të bukura Projekt. Përgatitemi për festën Letra, kartolina Unë i dua kafshët Këshilla për kafshët Përshkruaj dinozaurët Përshkruaj dimrin Uji është shumë i rëndësishëm Përshkruaj pinokun Si ndërtohet përralla Poezi për mamin dhe mësuesen Renditim veprimet e ngjarjes Te luleshitësja Përshkruaj pranverën Krahasojmë kafshët e fabulave Plani i punës Shkruaj një fabul Pasioni im Përshkruaj personazhet Kështjella e frikës Zhurmat e qytetit/fshatit Të sigurt në rrugë Shqisat tona Në cirk Ajri Të kesh mik një yll Uji, ajri, toka zjarri Veprimet e personazheve Në ç`vend të botës jetoj unë? Të gjithë në pushime Teknika e hartimit të përmbajtjes me shkrim; Katër hartime shkollore; Katër korrigjime frontale; Katër korrigjime me shkrim;
– Identifikon mjetet audio – vizuale dhe ato të teknologjisë informative dhe t`i përdor ato për të dëgjuar, për të komunikuar dhe për të bere regjistrime; – Bën vizatime të thjeshta mbi baze imagjinare dhe shkruan fjali për përmbajten e figurës qe ka vizatuar; – Përdor lojën për të mësuar; – Zhvillon dëshirën për të lexuar tekste të ndryshme qartë pa gabime dhe në mënyrë shprehëse; – Posedon vetëdije për veçimin e programit televiziv dhe kohën e caktuar për shikimin e programeve televizive; – Posedon informacione mbi dëmin e identifikimit me personazhe nga filmat vizatimorë, përkatësisht me personazhet nga emisionet televizive; – Kupton rëndësinë e bibliotekës dhe librit si burim i diturisë.	**Kultura mediatike**	Filmi i animuar – vizatimor, teatri i kukullave, vizatimi ose kukulla në funksion të tregimit; gjallërimi i sendeve; Përralla dhe filmi Flutura Mësojmë për Skenderbeun Programet televizive për fëmijë; televizioni është medium i fuqishëm mediatik, sepse mund të përcjellë dhe transmetojë ngjarjet nga moment kur ndodhin, mund të emitojnë lloje të ndryshme programesh; Biblioteka; biblioteka e shkollës ka pasuri të pazëvendësueshme librash, në të cilat është dituria dhe përgjigja për ato që nuk I dimë.

Konceptet kyçe të përmbajtjes: lexim dhe shkrim, letërsi, gjuhë dhe kulturë gjuhësore, kulturë mediash

Lektyrat shtepiake

- "Vjersha të zgjedhura për fëmijë", Agim Deva;
- "Na ish dy herë...", Qëndresa Zeneli Rrahmani;
- "Vjershat e shkronjave", Brunilda Tahiri;
- "Aventurat e Tobit", Valbona Imeraj;
- "Pica, pica, vetëm ...pica", Rudina Çupi;
- "Aventurat e Lushit në kuzhinë", Stela Subashi;

Lektyrë sipas zgjedhjes (zgjedhje e lirë)

- "Fluturimi i Markut", Sazan Goliku;
- "Pa e vrarë mendjen", Natasha Poroçani;

Klasikët për të vegjël;
• Kopshti sekret;
• Sandokani, tigri i Malajzisë;
• Ishulli i thesarit;
• Rreth botës për 80 ditë;
• Aventurat e Tom Sojerit;
• Aventurat e Pinokut;
• Odiseja;
• Poliana;
• Udhëtimet e Guliverit;
• Hajdi;
• I mrekullueshmi i magjistari i Ozit.

UDHËZIMET METODOLOGJIKE

Metodologjia e mësimdhënies zë vend kryesor në realizimin e përmbajtjes programore. Gjatë realizimit të procesit mësimor, mësimdhënësi duhet të ketë parasysh strategjitë më efektive të cilat mundësojnë të nxënit efektiv. Mësimdhënësi duhet të jetë model për nxënësit në mënyrën e përdorimit të shkathtësive gjuhësore dhe vëmendja e tyre duhet të përqendrohet në arritjen e rezultateve të të nxënit për këtë klasë dhe në zhvillimin e kompetencave. Mësimdhënësi duhet që sistemin gjuhësor ta realizoj nëpërmjet shkathtësive gjuhësore (të dëgjuarit dhe të folurit ,të lexuarit dhe të shkruarit). Elemente themelore te gramatikës mësohen nëpërmjet teksteve të ndryshme letrare e joletrare. Nxënësi duhet të jetë ne qendër të të nxënit. Mësuesi duhet të bëjë përpjekje që ta njohë mirë karakterin e nxënësit, përparësitë dhe dobësitë e tij.

I. UDHËZIMET PËR ZBATIMIN E ÇËSHTJEVE NDËR PROGRAMORE

Gjuha dhe Letërsia shqipe është mjet komunikimi për të gjitha lëndët, mirëpo lidhje të drejtpërdrejta vihen me artet, muzikën, historinë, kulturën, matematikën, edukatën qytetare etj. Disa tema nga këto lëndë do të ndikonin në zhvillimin e shkathtësive të komunikimit, në formimin kulturor dhe në krijimin e individualitetit te pavarur. Përveç çështjeve nder lëndore, përmes gjuhës shqipe do të mund të zhvillohen edhe disa çështje ndër programore si p.sh. tema për njohuri elementare nga shëndetësia, të drejtat e njeriut, çështjet gjinore etj. Temat mund të zgjidhen nga mësimdhënësi varësisht prej rendësi që kane (nga televizioni, revistat, gazetat apo nga rrethi). Për më shumë shih çështjet ndër programore në plan programin bazë për klasën e dytë dhe Arsimin fillor në tërësi.

II. UDHËZIME PËR VLERËSIM

Vlerësimi bëhet me qëllim që të verifikojmë te nxënësit se c‘shkallë i kanë zotëruar rezultatet e të nxënit, të identifikohen vështirësitë më të cilat ballafaqohen nxënësit, t‘u mundësohet nxënësve që ti identifikojnë përparësitë dhe pengesat e tyre si dhe t‘u ndihmohet atyre në përmirësimin e pikave të dobëta. Mësimdhënësi në vazhdimësi duhet të vlerësojë njohuritë qe ka fituar nxënësi si dhe shkallën e zotërimit të tyre.

Theks të veçantë gjatë vlerësimit duhet ti kushtojmë të shprehurit gojor në vazhdimësi ,të shprehurit gojor përmes ndërveprimit si dhe të shprehurit me shkrim si të shprehurit gojor për ngjarjet, tregimet, shpjegimet, mendimet e pavarura, zanoreve, bashkëtingëlloreve, fjalëve, fjalive.

III. UDHËZIMET PËR MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE

Nga mësimdhënësi mund të përdoren të gjitha burimet,mjetet dhe materialet të cila ndihmojnë arritjen e rezultateve të lëndës për këtë klasë.

Kultura Mediale dhe Tekstet e Digjitalizuar

Përmbajtjen e kulturës mediatike duhet pasur parasysh në kontestin e përmbajtjeve të fushave të ndryshme mësimore, gjuhës shqipe dhe përmbajtjen e lëndëve të tjera mësimore si dhe në kontekstin e jetës. Ato kanë funksion të ndikimit në të njëjtën kohë të veprimit negativ të përmbajtjeve të monitorëve te vegjël dhe të mëdhenj dhe përgatitjen graduale te nxënësve për pjesëmarrje relative të ngjarjeve nga filmi dhe televizioni.

Me rëndësi të madhe është që nxënësve tu japim sqarime në mënyrë të drejtë se ajo që është e mundur të realizohet në filma vizatimor e njëjta gjë është e pamundur të realizohet në jetën reale. Kjo mund të sqarohet edhe me shembullin e kërcimit nga ballkoni .

Nëse nga ballkoni kërcejmë me ombrellë nuk është njësoj si me parashutë . Pra, ombrella nuk e zëvendëson parashutën.

Rëndësi të madhe do të kenë edhe përdorimi i **teksteve të digjitalizuar**. Ku mësimdhënësi do të mundohet qe lënda te jetë sa më e kuptueshme për nxënësit. Nxënësit do të kenë mundësi të shohin dhe mësojnë më lehtë tingujt, shkronjat dhe fjalët në gjuhën shqipe.

БОСАНСКИ ЈЕЗИК

Naziv predmeta	**BOSANSKI JEZIK**
Cilj	Cilj nastave i učenja Bosanskog jezika je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanju vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga, te razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**180 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST / TEMA**	**SADRŽAJI**
– vlada osnovnom tehnikom čitanja i pisanja; – čita tekst poštujući intonaciju rečenice / stiha; – pravilno piše štampana i pisana slova ćirilice, povezuje slova u strukturu riječi; – pravilno čita tekst napisan ćiriličnim pismom i razumije pročitano; – razlikuju književne vrste: pjesma, priča, basna, bajka, dramski tekst na osnovu osnovnih obilježja; – samostalno pročita tekst i odredi tok događaja, mjesto i vrijeme dešavanja u tesktu; – odredi glavne i sporedne likove u tekstu i razlikuje njihove pozitivne i negativne osobine; – razumije poruku pročitanog teksta i iskazuje u obliku kratke rečenice; – navedi jednostavne primjere poređenja iz tekstova i svakodnevnog života; – prepričava tekst na reproduktivnom nivou; – u prepričavanje uključuje elemente kreativnosti: promjenom toka događaja u priči (uvođenjem novog lika u priču), promjenom završetka ili unošenjem elemenata opisa (proširivanje teksta); – uočava dijelove teksta i formulira podnaslov dijela teksta; – razlikuje osnovne dijelove teksta (naslov, pasus, ime autora, sadržaj); – izražajno recitira pjesmu; – izvodi dramske tekstove; – iznosi svoje mišljenje o pročitanom tekstu; – zna šta je pjesma, stih i strofa; – uočava stihove koji se rimuju; – uočava osnovno raspoloženje u pjesmi; – razlikuje glas i slog i prepozna samoglasnike i suglasnike; – razlikuje vrste riječi u tipičnim slučajevima; – određuje osnovne gramatičke kategorije imenica i glagola; – razlikuje rečenice po obliku i značenju; – uočava glavne dijelove u rečenici: subjekt i predikat; – poštuje i primjenjuje osnovna pravopisna pravila; – pravilno sastavi dužu i potpunu rečenicu i spoji više rečenica u kraću cjelinu; – koristi različite oblike usmenog i pismenog izražavanja: prepričavanje, pričanje, opisivanje; – učestvuje u razgovoru i pažljivo sluša sagovornika; – razlikuje igrani i animirani film; – razvije svijest o selektiranju televizijskog programa u umjerenom vremenskom gledanju televizijskih sadržaja.	**ČITANJE I PISANJE**	Inerpretativno čitanje – usavršavanje tehnike čitanja i pisanja **(**tečnog i pravilnog, glasnog i tihog čitanja štampanih i pisanih tekstova uz pravilno naglašavanje riječi i govorne realizacije znakova interpunkcije odgovarajućom intonacijom). Razumijevanje sadržaja na osnovu reprodukcije pročitanog (uočavanje ključnih pojmova i povezivanje događaja u tekstu; utvrđivanje vremena dešavanja radnje; razlikovanje glavnih i sporednih likova; izražavanje ličnog stava o postupcima likova; razvijanje i razumijevanje ishoda uzročno-posljedičnog slijeda događaja; pisano izražavanje sadržaja pročitanog, ilustrovanje pročitanog). Usavršavanje tehnike pisanja uz poštovanje pravopisnih normi. Pisanje rečenica na osnovu reprodukcije pročitanog; pisanje po diktatu; stvaralačko pisanje (samostalno pisanje kraćih vezanih tekstove prema zadatoj temi). Upoznavanje i usvajanje ćiriličkog pisma.
	KNJIŽEVNOST	**ŠKOLSKA LEKTIRA** **Proza** 1. Ahmet Hromadžić: *Plamena* 2. Mirsad Bećirbašić: *Čemu se pčela smijala* 3. Ezop: *Lisica i gavran* 4. Ešref Berbić: *Čuvar* 5. Azra Mulalić: *Lastavice* 6. Ferida Duraković: *Važnost* 7. Ahmet Hromadžić: *Ledena gora* 8. Lav Nikolajević Tolstoj: *Vrabac i laste* 9. Šimo Ešić: *Kako je procvjetala prva visibaba* 10. Bisera Alikadić: *Nena, Sena i čekmedže* 11. Narodna priča: *Nasrudin i car* 12. Gvido Tartalja: *Zna on unaprijed* **Poezija** 1. Šukrija Pandžo: *List na putu* 2. Ismet Bekrić: *Jesen u gradu* 3. Muhidin Šarić: *Sunce i zima* 4. Ivica Vanja Rorić: *Dječak grli svijet* 5. Oton Župančić: *Zlatna kantica* 6. Nasiha Kapidžić-Hadžić: *Trčimo za suncem* 7. Ismet Bekrić: *Moć djece* 8. Enes Kišević: *Veliko dijete* 9. Narodna lirska pjesma: *Spavaj, sine, od đula ti beša* 10. Izbor iz narodnog usmenog stvaralaštva 11. Izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu **DOMAĆA LEKTIRA** 1. Zehra Hubijar: *Bolje je znati nego imati* 2. Ahmet Hromadžić: *Zelena šuma* 3. Hans Kristijan Andersen: *Bajke* **Književni pojmovi:** Pjesma, osjećanja; stih, strofa, rima – na nivou prepoznavanja i imenovanja; fabula – redoslijed događaja (prepoznavanje); glavni i sporedni likovi, njihove osobine i postupci; tema, poruka, mjesto i vrijeme zbivanja; bajka; basna; narodna uspavanka; dramski junak, dramska radnja, dramski sukob, dijalog pozornica, glumac – na nivou prepoznavanja.

	JEZIK **(gramatika i pravopis)**	Razlikovanje rečenica po značenju: obavještajne, upitne, uzvične rečenice i zapovjedne; razlikovanje rečenica po obliku: potvrdne i odrične rečenice; imenice: vlastite i zajedničke, rod i broj imenica; riječi koje kazuju radnju – glagoli; osnovni glagolski oblici za iskazivanje sadašnjeg, prošlog i budućeg vremena; pridjevi (opisni); brojevi (osnovni i redni) glavni dijelovi rečenice: subjekt i predikat; samoglasnici i suglasnici. Znaci interpunkcije: tačka, uzvičnik i upitnik; dvije tačke i zarez u nabrajanju Upotreba velikog slova u pisanju vlastitih imenica: ličnih imena i prezimena, nadimaka, država, gradova i sela (jednočlanih i višečlanih) i jednočlanih geografskih naziva. Pisanje riječce *li* u upitnim rečenicama i riječce *ne* uz glagole Rastavljanje riječi na slogove Pisanje adrese Skraćenice (mjerne jedinice i opće skraćenice) Glasovne i slovne Skupine **ije/je** Pravilan izgovor i pisanje glasova **č, ć, dž, đ** i **h.**
	JEZIČKA KULTURA	**Drugo pismo** (ćirilica): štampana i pisana slova **Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja** *Prepričavanje* tekstova, crtanih i igranih filmova, pozorišnih predstava, pročitanih knjiga, televizijskih i radijskih emisija za djecu; detaljno (opširno) po zajedničkom i individualnom planu; sažeto prepričavanje; prepričavanje na osnovu uopćenih pitanja, prepričavanje sa promjenom kraja priče, proširivanje - nastavak priče. *Pričanje* o doživljajima i događajima, stvarnim i izmišljenim. *Opisivanje* poznatog predmeta, ljudi i prirode; samostalno biranje motiva uvježbavanje planskog pristupa u opisivanju. *Izvještavanje* o sebi (kratka autobiografija). *Ortoepske vježbe* - uvježbavanje pravilnog izgovora riječi, iskaza, rečenica, poslovica. Ortografske vježbe - prepisivanje teksta sa jednog pisma na drugo; uvježbavanje čitkog i urednog rukopisa, uz primjenu pravopisnih pravila. *Sintaksičke i stilske vježbe* – proširivanje rečenica unošenjem ličnog tona, sažimanjem rečenice radi pojačanja njene informativne moći. Kazivanje napamet naučenih tekstova. Scensko prikazivanje dramskog teksta.
	MEDIJSKA KULTURA	Filmska priča: animirani film i igrani, dječiji film. Televizija, televizijski program za djecu, televizijska emisija.

Ključni pojmovi sadržaja: čitanje i pisanje, književnost, jezik i jezička kultura, medijska kultura

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Bosanskog jezika zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve predmetne oblasti. Nastava bosanskoga jezika je u funkciji razvoja općih sposobnosti svijesti o jeziku i kulturi. To je moguće postići jasnim određenjem ciljeva i posredstvom sadržaja koji su povezani sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas / dan / sedmicu. Godišnji plan kreira se u formi gantograma i sadrži broj časova po oblastima raspređenih po mjesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planirani fondom časova po oblastima i godišnjim fondom časova.

Program nastave i učenja predmeta Bosanski jezik u drugom razredu osnovne škole čini pet predmetnih oblasti: Čitanje i pisanje, Književnost, Jezik, Jezička kultura i Medijska kultura. Preporučeni broj časova (sati) po predmetnim oblastima je: Književnost: 70 časova (sati), Jezik: 40 časova (sati), Jezička kultura: 65 časova (sati) i Medijska kultura: 5 časova (sati). Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima.

Operativni plan sadrži rubriku sa operacionalizovanim ishodima, definiranim nastavnim jedinicama, rubriku za planiranu međupredmetnu povezanost i rubriku za evaluaciju kvaliteta isplaniranog, kao i druge elemente prema procjeni nastavnika. Prilikom kreiranja godišnjeg i operativnih planova neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole. Priprema za čas podrazumijeva definiranje cilja časa, definiranje ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definirane ishode, planirane načine provjere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Čitanje i pisanje

U drugom razredu djeca su usvojila štampana i pisana slova latinice i ovladala čitanjem i pisanjem. Trebalo bi nastaviti rad na usavršavanju kvaliteta čitanja (pravilno čitanje, čitanje brzinom koja odgovara karakteristikama teksta, unošenje elemenata izražajnosti), čitanje s razumijevanjem, kritičko čitanje i uočavanje uporišnih mjesta. Trebalo bi nastaviti sa vježbanjem čitanja naglas i u sebi.

Latiničnim pismom trebalo bi realizirati vježbe primjerene učenicima drugog razreda koje su navedene uz programske sadržaje. Raditi na estetskoj strani rukopisa imajući na umu da u drugom razredu učenički rukopis poprima obilježja njegove osobenosti.

Priprema za početno čitanje i pisanje na ćiriličnom pismu zahtijeva sličan postupak i način ostvarivanja programa onom u prvom razredu. Preporučuje se odvojeno učenje čitanja i pisanja, što pruža mogućnost da se drugo pismo kvalitetnije savlada. Slova drugog pisma obrađuju se

po grupnom postupku obrade slova. Pošto su učenici ovladali izvjesnim operacijama usvajajući prvo pismo lakše će poimati oblike slova drugog pisma. Tekstove pisane ćirilicom i latinicom treba upoređivati tek kad potpuno savladaju i drugo pismo. Tada treba prepisivati tekstove s jednog na drugo pismo. Nastava čitanja i pisanja u drugom razredu obuhvata i rad na književnom tekstu, artikulacione, govorne i pismene vježbe, te savladavanje elementarnih pojmova iz gramatike i pravopisa. Savladavanje štampanih i pisanih slova ćirilice načelno se ostvaruje do kraja prvog polugodišta. Čitanje i pisanje uvježbavati u drugom polugodištu do stepena automatizovanih radnji. Za usavršavanje čitanja i pisanja koriste se sistematska vježbanja: glasno čitanje teksta iz čitanke ili šire lektire, uz analitičku i kritičku procjenu takvog čitanja. Usavršavanje pisanja postiže se dosljednim zahtjevima koji se odnose na grafičku uzornost slova i njihovo valjano povezivanje. Ovi zahtjevi ostvaruju se sistematskim vježbama: prepisivanjem, diktatom, autodiktatom, samostalnim pisanjem rečenica i kraćih sastava.

KNJIŽEVNOST

Uvođenje najmlađih učenika u svijet književnih i neknjiževnih tekstova (popularnih, informativnih). Tekstovi iz lektire utiču na odgovarajuća metodička rješenja (prilagođavanje čitanja vrste teksta, opseg tumačenja i grupisanje sa odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja – gramatike, pravopisa, jezičke kulture i slično.

Učitelj ima mogućnost da ponuđene tekstove prilagođava konkretnim nastavnim potrebama.

Čitanje i tumačenje teksta

– čitanje naglas (izgovor, jačina glasa, pauziranje, intonaciono prilagođavanje, naglašavanje, emocionalno podešavanje, tempo);

– osmišljeno kritički i dobronamjerno vrednovanje čitanja svakog učenika;

– osposobljavanje učenika za čitanje u sebi;

– tumačenje teksta ima svoje zahtjeve koji se nadovezuju na zahtjeve u prvom razredu (samostalno saopćavanje utisaka o pročitanom tekstu, zauzimanje vlastitih stavova i rječito obrazlaganje i odbrana takvih shvatanja, otkrivanje i shvatanje poruke u tekstu, prepoznavanje odjeljka);

– sistematski i valjano podsticati na učlanjenje u biblioteku.

JEZIK

Gramatika

Zahtjevi u ovom programu nisu usmjereni samo na jezička pravila i gramatičke norme već prvenstveno na njihovu funkciju. Rečenica se ne upoznaje samo kao gramatička jedinica već i kao komunikativna jedinica. Osnovni programski zahtjev u nastavi gramatike jeste da se učenicima jezik predstavi i tumači kao sistem. Nijedna jezička pojava ne bi trebalo da se izučava izolirano, van konteksta u kojem se ostvaruje njena funkcija. U drugom razredu u okviru vježbi slušanja, govorenja, čitanja i pisanja, učenici zapažaju jezičke pojave bez njihovog imenovanja. Kod načina ostvarenja programa mora se obezbijediti:

– postupnost (izbor i raspored nastavnih sadržaja i konkretizacija nivoa programskih zahtjeva);

– selektivnost (ostvaruje se izborom najosnovnijih jezičkih zakonitosti i informacija o njima);

– davanje elementarnih informacija iz morfologije.

Akcentologiju ne treba obrađivati kao posebne nastavne jedinice, već treba učenike na ovom uzrastu navikavati da čuju pravilno akcentiranu riječ i da razlikuju standardni akcent od svoga lokalnog akcenta.

Pravopis

Savladavanje putem sistematskih vježbanja, elementarnih i složenih koje se organiziraju različitim oblicima pismenih vježbi.

U nastavi gramatike treba primjenjivati sljedeće postupke:

– podsticanje svjesne aktivnosti;

– zasnivanje težišta nastave na suštinskim vrijednostima;

– uvažavanje situacione uslovljenosti jezičkih pojava;

– otkrivanje stilske funkcije;

– sistematska osmišljena vježbanja u govoru i pisanju;

– njegovanje primjenjenog znanja i umjenja;

– povezivanje znanja o jeziku sa neposrednom govornom praksom;

– njegovanje kontinuiteta u sistemu pravopisnih i stilskih vježbanja;

– uočavanje suštine jezičke pojave do koje se dolazi doživljavanjem i shvatanjem umjetničkog teksta;

– vježbanja moraju biti sastavni činilac obrade nastavnog gradiva, primjene obnavljanja i utvrđivanja znanja;

– prevazilazilaženje nivoa prepoznavanja i reprodukcije, a strpljivo i uporno njegovanje višeg oblika znanja i umjenja: primjenljivost i stvaralaštvo. To se postiže njegovanjem pravopisnih i stilskih vježbi;

– saznajni krugovi započinju motivacijom, a završavaju saznavanjem, rezimiranjem i primjenom određenog gradiva;

– usaznajnom procesu zastupiti: indukciju, dedukciju, analizu i sintezu, konkretizaciju i apstrakciju.

JEZIČKA KULTURA

Usmeno i pismeno izražavanje

Opisivanje životnih pojava koje deskripcijom postaju najprepoznatljivije (predmeti, biljke, životinje, ljudi, pejzaž, enterijer i dr.) To je najsloženiji oblik jezičkog izražavanja na nivou najmlađeg uzrasta. Treba ih navikavati da lokalizuju ono što opisuju (vremenski, prostorno, uzročno), da uoče, izdvoje i zaokruže bitna svojstva (spoljašnja i uslovno rečeno unutrašnja) i da se odrede prema posmatranoj predmetnosti. Pošto je za opisivanje potreban veći misaoni napor i duže vrijeme za ostvarenje zamisli – valja prednost dati pismenoj formi opisivanja nad usmenim.

Prepričavanje i pričanje predstavljaju temeljne programske sadržaje za stjecanje, usavršavanje i njegovanje valjane i pouzdane jezičke kulture najmlađih učenika. Za prepričavanje ne treba obuhvatiti samo tekstove iz čitanke već i iz drugih medijskih oblasti (štampa, pozorište, film, radio, televizija).

Pismena vježbanja zamišljena su kao dopuna osnovnih oblika jezičkog izražavanja. Jezička kultura u najvećoj mjeri doprinosi jedinstvu cjelovitosti nastave bosanskoga jezika i čini da se ona realizira u funkcionalnom povezivanju naizgled različitih programskih sadržaja ali koji se najbolje ostvaruju upravo u takvoj metodičkoj sprezi.

MEDIJSKA KULTURA

Medijska kultura kao sastavni dio nastavnoga predmeta Bosanski jezik svojom sveobuhvatnošću nalazi primjenu u nastavi svih ostalih predmeta. S obzirom da Program nastave i učenja u drugom razredu stavlja naglasak na korelativnu vezu između nastavnih područja i predmeta, kroz integrativni pristup može obezbijediti povezivanje raznovrsnih sadržaja u jedinstven informativni sklop koji pruža raznovrsne oblike prenošenja poruka.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja za predmet *Bosanski jezik* za drugi razred osnovne škole koncipiran je tako da svaka nastavna tema i sadržaji koji se nalaze u okviru nje budu usmjereni na ishode koje bi učenik trebalo usvojiti. Time se postiže indirektno povezivanje sa definiranim obrazovnim standardima za ovaj predmet. Početna procjena nivoa znanja i dosadašnjeg napredovanja učenika vrši se uz pomoć inicijalnog testiranja, a svaka naredna procjena bit će zasnovana na stalnom praćenju i bilježenju aktivnosti i učeničkog napredovanja. Formativno vrednovanje predstavlja savremenu metodu procjene kvaliteta znanja koje je usvojeno tokom jednog perioda nastavnoga procesa. Njegov rezultat daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koji dio gradiva je dobro naučen, a na kojem treba još raditi i koja metoda u nastavnome procesu je efikasna, a koju treba mijenjati. Ovakav vid vrednovanja predstavlja polaznu osnovu za koncipiranje dugoročnog planiranja nastave. Na osnovu formativnog vrednovanja, na kraju određene nastavne cjeline ili nastavnoga ciklusa, vrši se sumativno vrednovanje iskazano brojčanom ocjenom. Sumativno vrednovanje predstavlja procjenu ishoda učenja i pruža nam informacije o kvalitetu učenikovog znanja u toku i na kraju nastavnoga procesa.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV**
Cél	A *magyar nyelv* tanításának célja, hogy a tanulók elsajátítsák a magyar irodalmi nyelv alapvető törvényszerűségeit és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és írásban, tudatosítva bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából, képessé téve őket arra, hogy a magyar irodalmi és más műalkotások megismerésével ápolják a magyar nép hagyományait, kultúráját és a magyar világörökség kincseit.
Osztály	**Második**
Évi óraszám	**180 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**	**TARTALOM**
– ismeri és felismeri a szöveg és a könyv részeit, szerkezeti egységeit; – megérti a szöveg szó szerinti jelentését; – elkülöníti a lényeges és kevésbé lényeges információkat; – meghatározza a szöveg témáját; – képes a szöveg alapján következtetések levonására; – önálló véleményt formál a szövegről és a hősök magatartásformájáról; – meghatározza a számára kevésbé érthető szövegrészeket; – megkülönbözteti a prózát és a verset; – meghatározza a következő népi-kisepikai műfajokat: mondóka, közmondás, találós kérdés, szöveges népi gyermekjáték; – felismeri a verssort, a versszakot és a rímet; – meghatározza a szépirodalmi szövegek szereplőinek jellemét, rendszerét, egymáshoz való viszonyát; – felismeri a szövegben a cselekménymozzanatok összefüggéseit és az eseménymozzanatok időrendjét.	**IRODALOM**	**ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **Költészet:** Balázs Imre József: *A mese*/Cseh Katalin: *Meghatározás* Fecske Csaba: *Jó leszek/A nagymamánál* Cseh Katalin: *Esti kérdések* Kányádi Sándor: *Őszvégi játék* Király Levente: *Kiszámoló* Kiss Ottó: *Állatos album* Kollár Árpád: *Milyen madár* Kovács András Ferenc: *Kanásznóta* Molnár Krisztina Rita: *Lecke* Tolna Éva: *Ünnep* Tóth Krisztina: *Kobra* Visky András: *Aranylevél* Nemes Nagy Ágnes: *Lila fecske* József Attila: *De szeretnék...* Nemes Nagy Ágnes: *Mi van a titkos úton?* Weöres Sándor: *A kutya-tár* Petőfi Sándor: *Anyám tyúkja* Tamkó Sirató Károly: *Mondjam még?* Tandori Dezső: *Az asztal* Zelk Zoltán: *Varázskréta* Varró Dániel: *Miért üres a postaláda mostanába?* Kányádi Sándor: *Három kérdezgető* **Próza:** Janikovszky Éva: *Már megint (részletek)* May Szilvia: *A Fásli Utcai Állatkórház* Csukás István: *Süsü, a sárkány (részlet)* Janikovszky Éva: *Már iskolás vagyok* Lázár Ervin: *A kék meg a sárga* Népmese: *Kutya akart lenni* Kolozsvári Grandpierre Emil: *A pecsenye* Népmese: *Három kívánság/A halász és a nagyravágyó felesége* Podolszki József nyomán: *A másik zöld malac* Népmese: *A róka és a gólya* Gárdonyi Géza nyomán: *Micó* Gyurkovics Tibor: *A nagy fehér bohóc* Tersánszky Józsi Jenő: *Életmentés* Lev Tolsztoj: *A két barát* Zelk Zoltán: *Párácska* Német tanító mese: *A molnár, a fia meg a szamár* Hans Christian Andersen: *Borsószem hercegkisasszony* Darvasi László: *A nem varázslás* **Népköltészeti alkotások:** mondóka, közmondás, szólás, találós kérdés, szöveges népi gyermekjáték. **Drámai szövegek:** Karinthy Ferenc nyomán: *Adagolás* Dušan Radović: *Nebáncsvirág*

			Tudományos és ismeretterjesztő szövegek Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből.. **HÁZI OLVASMÁNY** Válogatás a vajdasági és a magyar gyermekirodalom gyöngyszemeiből. A Geronimo Stilton könyvek közül tetszőlegesen legalább egy választható. Népmesegyűjtemények (válogatás) **Irodalomelméleti fogalmak:** – vers; – megszemélyesítés; – hasonlat; – mese; – a cselekmény; helye és ideje; – a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; – drámai szöveg a gyerekeknek; – párbeszéd; – tréfás vers; – a humor; – tanmese; – találós kérdés.
– Ismeri a hang, a szó és a mondat fogalmát; – felismeri, használja az ellentétes jelentésű és a rokon értelmű szavakat; – felismeri a szótövet és a toldalékot; – helyesen leválasztja a szótagot; – helyesen ejti és írja a kiejtéstől eltérő helyesírású szavakat; – megkülönbözteti az alapvető szófajokat egymástól; – felismeri a hang és a betű egymáshoz való viszonyát; – ismeri az ábécét, betűrendbe sorolja a szavakat; – megfigyeli a hangok időtartamát; helyesírása tükrözi a hangok hosszúságát; – felismeri a mondatfajták modalitását.	**NYELV** **Nyelvtan, helyesírás és nyelvhelyesség**		Szituációs játékok, nyelvi játékok, különböző szövegek, illetve egyéb indukciós nyelvi anyag alkalmazása. Kötelezően induktív megközelítési mód választása és használata a tanítói munkában. Az egyeditől, azaz a tanuló ismereteitől, nyelvhasználati tapasztalataitól kiindulva történik az általánosítás, majd a szabály, illetve a meghatározás megfogalmazása. Szóbeli közlések és írásbeli szövegek felhasználásával vezetjük rá a tanulókat a nyelvi és nyelvhasználati jelenségek megfigyeléséhez, tudatosításához. Csoportmunka és páros munka alkalmazása a nyelvi indukciós anyag megfigyeléséhez: a szavak szerkezetének megfigyelése. Közös elemzés és általánosítás a szavak szófaji jellegzetességének megfigyeléséhez. A hang és a betű kapcsolata az ly helyesírási vonatkozásaihoz és a hanghosszúságok jelöléséhez kapcsolódóan. A betűrend ismeretének fontossága példákon keresztül: a névsor. A szövegfeldolgozással korreláció kialakítása ajánlott egy-egy nyelvtani jelenség megfigyelésekor. Élőszavas történetmesélés, szituációs párbeszéd alkalmazása a mondatok modalitásának megfigyeltetése céljából. A mondatvégi írásjelek helyesírása. A helyesírási ismeretek elsajátítása nyelvtani és nyelvhasználati ismeretekkel, valamint az egyéb anyanyelvi készségek kialakításával párhuzamosan történik.
– A mondatokat helyesen hangsúlyozza; – a beszédszüneteket betartva, megfelelő hangerővel és tempóval beszél; – történetet mond el kép/képsor és saját élménye alapján, betartva az időrendi sorrendet; – egyszerűen és érthetően tudja kifejezni gondolatait, ötleteit, érzelmeit és állásfoglalását a számára ismert eseményről, témáról; – szóbeli, 4-5 mondatos leírást ad a közvetlen környezetében található tárgyakról, növényekről, állatokról; – képes közös terv alapján adott témáról, tárgyról rövid szóbeli közlésre; – kerüli a szóismétlést; – az új szavakat, a rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavakat megfelelő módon építi be szókincsébe; – kívülről/fejből mond rövid szépirodalmi szöveget; – rövid jelenetekben szerepel; – alkalmazni tudja a kommunikáció nyelvi fordulatait a szerepjátékokban és a mindennapi élethelyzetekben.	**NYELVI KULTÚRA**	**Beszéd**	Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). Beszélgetés, a beszélgetés szabályai. Elmesélés, elbeszélés kép/képsor vagy saját/közös élmény alapján. Az események időrendi sorrendjével kapcsolatos gyakorlatok. Irodalmi és ismeretterjesztő szövegek, események előadása. Közös terv készítése és a rövid szóbeli közlés előkészítése. Rokon értelmű szavak gyűjtése és alkalmazásuk. Iskolai és házi olvasmány. Versek, prózarészletek. Dráma- és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk. Jelenetek előadása és bábozás. Szituációs játékok.
– Figyelmesen hallgatja beszédpartnerét, és nem szakítja félbe; – meghallgatja, megérti és értelmezi az üzenetet; – megérti a felolvasott ismeretterjesztő szöveget; – átéli az irodalmi szöveget a bemutató olvasás során.		**Befogadás**	Valós szituáció. Utasítás, szóbeli üzenet. A másokra figyelést fejlesztő játékok. Ismeretterjesztő szöveg bemutatása. Irodalmi szöveg bemutatása.
– Eszközhasználat szintjén tud nyomtatott és írott betűkkel írni; – képes a mondatok helyes megszerkesztésére és a tartalmilag összetartozó mondatok összekapcsolására; – tud rövid üzeneteket írni; – ügyel a szórendre, a különböző mondatfajták helyes használatára; – le tudja írni a szöveg tartalmát kérdések segítségével vagy azok nélkül; – összefüggő mondatokat ír, és betartja az időrendi sorrendet; – 4-6 mondatos történetet ír közös vagy egyéni élmény alapján; – közös terv alapján adott témáról, tárgyról, növényről, állatról írásban összefüggő mondatokat alkot; – kerüli a szóismétlést; – az új szavakat, a rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavakat megfelelő módon építi be szókincsébe; – képes saját szövegének javítására.		**Írás**	Másolás, tollbamondás, közös (élő) fogalmazás lejegyzése. Hibás szórendű mondat javítása. Gondolattérkép készítése és alkalmazása. A mondatfajták kommunikációs szerepe. Iskolai és házi olvasmány. Kép, képsor, megadott szavak. Hiányos vázlat kiegészítése. Vázlat, vázlatkészítés, címadás. Tartalmilag összefüggő mondatok írása. Iskolai és házi olvasmány. Megfigyelés, anyaggyűjtés. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése. Szólások, szóláshasonlatok jelentése. Önellenőrzés, javítás.

Kulcsszavak: irodalom, nyelv és nyelvi kultúra.
Korreláció: zenekultúra, képzőművészeti kultúra, szerb, mint nem anyanyelv, környezetismeret.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A magyar nyelv tanításának és tanulásának tantervi alapját a kimenet elemei, a tanulási folyamat, valamint a tanulói eredmények képezik. A kimenet magában foglalja a rendszerbe épített tudás, a készségek, álláspontok és értékek leírását, amelyeket a tanuló gyarapít, fejleszt és elmélyít a tantárgyi részterületek révén.

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A tanítás és a tanulás tervezése felöleli az éves és az operatív tervek elkészítését, valamint az órára, napra/hétre való előkészületeket. *Az éves tervet* Gantt-diagram formájában kell elkészíteni, amely összhangban van az iskolanaptárral és az évi óraszámmal, valamint havi felbontásban tartalmazza az óraszámot részterületenként.

A magyar nyelv tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola második osztályában a következő három részterületet foglalja magába: irodalom, nyelv és nyelvi kultúra. Az ajánlott óraszám részterületenként: irodalom – 70 óra, nyelv – 40 és nyelvi kultúra – 70 óra. A tanítási részterületek összefüggnek egymással, és azokat nem lehet egymástól izoláltan tanítani.

Az éves tervvel összhangban ki kell alakítani az iskolai és házi olvasmányok szövegeinek jegyzékét, havonkénti lebontásban. A szövegek ilyen módon történő felosztása, mint eddig is, a szövegek bizonyos kritérium szerinti csoportosításán és összekapcsolásán alapul – az irodalmi mű jellege és szerepe; szövegfajta; a szöveg célja: írás-olvasás tanítása/olvasás/szövegértés/elmesélés/értelmezés; évszakok; jelentős dátumok és ünnepek; a tanulói közösség; a tartalmak és a kimenetek tantárgyi és tantárgyközi kapcsolata; tantárgyközi kompetenciák stb. Vagyis a szövegek korrelációját azok rokon tematikai-motivációs egységekbe való besorolása teszi lehetővé. A szövegrokonságon alapuló funkcionális összekapcsolás lehetséges példái (semmiképpen sem egyetlen):

• barátság (Tersánszky Józsi Jenő: *Életmentés*, Lev Tolsztoj: *A két barát*);
• család (Fecske Csaba: *Jó leszek*, Tolna Éva: *Ünnep*, Mészöly Miklós: *A nagy fehér bohóc, Janikovszky Éva: Már megint*);
• iskola (Janikovszky Éva: Már iskolás vagyok, Molnár Krisztina Rita: Lecke);
• humor (Népmese: *Kutya akart lenni*, Kolozsvári Grandpierre Emil: *A pecsenye*, Podolszki József: *Másik Zöld Malac*, Tamkó Sitató Károly: Mondjam még?);
• leírás (Nemes Nagy Ágnes: Lila fecske, Visky András: Aranylevél);
• mesevilág (*A három kívánság*, *A halász és a nagyravágyó felesége*, Hans Christian Andersen: *Borsószem hercegkisasszony) stb.*

Az előző felsorolás azt példázza, hogyan lehet egy-egy szöveget más szövegekkel bizonyos motívumok, elbeszélési hangnem stb. alapján/mentén összekapcsolni. A második osztályban vannak olyan szövegek, amelyeket részenként, szünetelt olvasással dolgozunk fel. Ilyen például Zelk Zoltán: *Párácska* vagy *A molnár, a fia meg a szamár* című német tanítómese. Ezeket a szövegeket részenként, a tanító által megtervezett ütemben olvassák és elemzik a tanulók, több tanórán keresztül.

Az *operatív terv* az operacionizált kimeneteket, a definiált tanítási egységeket, a tantárgyközi kapcsolatokat (korrelációt), a megvalósítást, az értékelést, valamint (a tanító által lényegesnek tartott) egyéb elemeket tartalmazza. Az éves és az operatív terveket az iskolanaptárral és az iskolai élettel összhangban kell elkészíteni. *Az óravázlatnak* tartalmaznia kell az óra célját, a kimeneteket, a tanulói és a tanári tevékenységet/aktivitást, a megvalósított kimenet ellenőrzési módját (a visszacsatolást), a kiválasztott tanítási stratégiákat, módszereket, valamint a tanulási és tanítási eljárásokat.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

IRODALOM

Az irodalmi nevelés folyamán mesék,elbeszélések, versek, képversek, képregények stb. feldolgozásával fejlesztjük, gazdagítjuk tanulóink személyiségét. Mindeközben pedig irodalmi fogalmakat sajátítanak el, természetesen nem definíciók megfogalmazásával, sokkal inkább a fogalmak megnevezésével és leíró megindoklásával (a szövegbefogadás és -értelmezés során).

Csak sokoldalú, átfogó elemzés során tárul fel a mesék értelme. Vizsgálható a mese címe, témája, tárgya; érzelmi, gondolati mondanivalója (üzenete); szerkezete, a mű által kitöltött idő, a szereplők rendszere, a jellemábrázolás módja, megformálásának sajátosságai; más irodalmi alkotásokkal való kapcsolata stb. Természetesen az adott szempontok közül minél többet alkalmazunk az elemzéskor, annál teljesebb képet kapunk a meséről.

A mese fő elemei (az elindulás, a feladat vállalása, a próbák, a visszatérés, a jutalom, büntetés) megadják a szerkezet vázát. A szerkezeti váz elkészítése, a műfaji sajátosságok tudatosítása a szövegértés fejlesztését teszi lehetővé. Ugyanakkor lehetséges a mese átstrukturálása (új cselekményfordulatok vagy új szereplők beillesztése). A meseszereplőkről történő beszélgetést tartalmassá, funkcionálissá tehetjük, ha megvilágítjuk attribútumaikat (külső tulajdonságaikat), mint pl. a korukat, nemüket, helyzetüket, külsejüket, különleges külső vonásaikat stb. Jellegzetes stilisztikai eljárásokat vehetünk szemügyre, mint pl. az antropomorfizációt és a hiperbolizmust, vagy tanulmányozhatjuk a mesealakok szociális struktúráját. A mese mimetizálása, dramatizálása, a bábjáték elmélyítheti/elősegítheti a szöveg megértését. A tartalmi szintézis (a szövegfeldolgozás záró akkordjaként) a fő gondolatok összefoglalásával, illetve a szövegtartalom reprodukálásával valósulhat meg. Az összefoglalás segítője lehet a vázlat. A grafikai szervezők hatékonysága – a vázlatkör, az eseménylánc, a helyszínvázlat – hatékonysága igen nagy az olvasásértés folyamatában.

A működtető elemzéstől elrugaszkodva az olvasásközpontú szövegelemzéshez a folyamatolvasás/szünetelt olvasás/szakaszos olvasás vezet el bennünket. A folyamatolvasás lépései, feladatai (előremondás vagy jóslás; problémamegoldás, megbeszélés, vita; kérdések feltevése; dramatizálás; mesefolytatás, mesebefejezés stb.) a kreatív olvasást hivatottak fejleszteni. A mese illusztrálása kitűnő megoldás a megértéssegítési módok közül. Ugyanakkor a képzőművészeti alkotások vizualitása, a zeneművek érzelemgazdagsága segítheti az irodalmi alkotás élménnyé formálódását.

A versfeldolgozás legnehezebb mozzanata éppen az élmény megragadása és megfogalmazása. Kulcsot kell találnunk a vershez. A vers módszeres vizsgálata során rá kell világítanunk, hogy a költő a nyelvi-stilisztikai jelenségeket milyen funkcióban használta fel mondanivalójának kifejezésére. Eközben valamennyi nyelvi-stilisztikai eszköz (hang, szó, kifejezés, mondat, szövegtani jelenség, kép stb.) jelenségét, stílusértékét számba vesszük. A versszak, a verssor, a rím fogalmát a tanulók könnyen megértik, formai tagolódásuk folytán jól megtalálják a versben, de nem javasolt a versszakok szerinti feldolgozás, inkább a gondolati-érzelmi-képi egységet láttassuk meg. A költői kifejezőeszközök, a költői hatás alkotóelemei az egyszerűbben megfejthető hangutánzó, hangulatfestő szavakon át a hangulatteremtő alakzatokig (halmozás, fokozás, ismétlés) terjednek. Az érzékletesség és a hangulatosság kiemelt hordozói a megszemélyesítések, a hasonlatok stb. Jó esetben a versek formájának, valamint

a kisebb szövegegységeknek az elemzése, értelmezése a szövegegész üzenetéhez visz közelebb – sohasem lehet öncélú. Miután részleteiben elemeztük a verset, körvonalazzuk a vers üzenetét.

A vers hangulatának, érzékletességének megragadására jó megoldás a vers ritmusának, zeneiségének felfedeztetése is. (A kezdeti versélmények jó, ha egyszerűen és élesen ritmizálható, tisztán összecsengő rímű versek olvasására alapulnak.) Ezen túl beszéltessük tanítványainkat a szöveghallgatással bennük létrejövő képekről, illetve rajzoltassuk le ezeket. A sokszínű dramatikus eljárások során a tanuló aktív jelentésadóként, jelentésteremtőként vesz részt. A vers ilyenfajta megközelítése lehetővé teszi a szöveg közös értelmezését, a költészet varázsának megőrzésével. (A nagycsoportos improvizációs játékoktól haladunk a mind kisebb csoportos játékok felé, valamint a mímes, beszéd nélküli gyakorlatoktól a szöveges improvizáción át a kötött szövegű színjátékokig.)

A kortárs gyermekverseknek kitüntetett szerepük kell, hogy legyen a versek között. Nyelvi világuk, a bennük ábrázolt tárgyi világ, élethelyzetek, kapcsolati dinamika ismerős az olvasónak. Ezek a szövegek a játékelmélet és a gyermekfilozófia jegyében létrejött alkotások a játék és a humor élményével ajándékozzák meg a befogadót.

Az oktatás során a tanulónak multimediális szövegekkel is találkoznia kell, mint például a képverssel és a képregénnyel. Mindeközben más látásmód elsajátítása a célunk. A képregénynek mint műfajnak a tanórai munkába beemelése a különböző műfajú szövegek kreatív olvasásának fejlesztése szempontjából lényeges.

Az ismeretterjesztő szövegek feldolgozásával megalapozhatjuk az önálló ismeretszerzést. Az ismeretközlő szövegek feldolgozása folyamán lényeges a címértelmezés, a szavak és kifejezések értelmezése, az adatkeresés, művelet az adatokkal, a lényeges információk elválasztása a lényegtelentől, az algoritmusok kibontása a szövegből (pl. állatleírás során az állat külső, testi tulajdonságai, lakóhelye, életmódja, táplálkozása, szaporodása stb.), vázlatkészítés, szöveg és ábra kapcsolatának kiemelése stb.

Összességében lényeges feladatunk a szövegtípus-választék bővítése. Különféle szövegeket kell választanunk, hiszen a megértés folyamatához szükséges készség, hogy a tanuló azonosítani tudja mint szövegtípust. A szövegtípus mintája, sajátos szerkezete, nyelvezete és stílusa az olvasónak jelentést sugall. Ezért különböző tartalmú és rendeltetésű szövegeket olvastassunk.

A nagy népszerűséget megért irodalmi művek szolgálhatnak összehasonlító elemzésül, az irodalom és a film közötti különbség vizsgálatához, melynek alapján a tanulók levonhatják a következtetést a két média jellegéről, és fejleszthetik a médiával kapcsolatos ismereteiket. A tanulóknak rá lehet mutani más hasonló témájú filmekre is (gyermekkalandok vagy a fantáziavilágban megélt kalandok, a magányos gyermek felnövése stb.).

NYELV

Nyelvtan

A nyelvtan II. osztályos tantervében a nyelv alapvető alkotóelemeinek vizsgálatával foglalkoznak a tanulók, indukciós szövegek (beszélgetés, szépirodalmi és egyéb szöveg, játék) segítségével vizsgálják a hang, a szó és a mondat jellegzetességeit, megjelenési formáit és szabályszerűségeit a nyelvben, különös tekintettel saját nyelvhasználatukra. A szó jelentésével és hangalakjával az ellentétes, illetve a rokon értelmű szavak példáinak felhasználásával foglalkoznak, mindez szorosan összekapcsolódik a szókincs bővítésével, belső korrelációt alakítva ki a kifejezőkészség fejlesztésével. A szavak vizsgálatával a tanulók eljutnak az alapvető szófaji kategóriák (ige, főnév, melléknév) tulajdonságainak körvonalazásáig, megismeréséig. Ebben az esetben szigorúan be kell tartan az induktív megközelítési módot, vagyis a tanulók a saját nyelvi kompetenciájuk és tapasztalataik előtérbe helyezésével, a nyelvi elemekkel kapcsolatos elemzési feladatok révén következtessenek a szavakkal kapcsolatban a szófaji általánosításokra. A közlések vizsgálatának folyamán az igeidőket (jelen, múlt, jövő) is meghatározzák, felismerik. Helyet kap a tantervben a szótagolás és az elválasztás, valamint a magyar nyelvben érvényes elválasztási szabályok ismerete. A tanterv a mondatok modalitásának megismerésével magában foglalja a mondatnak mint a kommunikáció alapvető elemének vizsgálatát is. A mondatfajták ismertetésén túl a velük kapcsolatos extralingvális nyelvi eszközökkel is (hangsúly, szórend, hanglejtés, beszédszünet) foglalkoznak a tanulók. A tanulók gyakorlással, szituációs játékokkal sajátítsák el a mondat-, illetve szövegfonetikai eszközök helyes használatát.

Fontos, hogy a tanulók érzékelni tudják a szövegek nyelvi elemeinek szerepét, fő vonásait, a nyelvi problémaészlelés képességét életkoruknak megfelelően sajátítsák el. A nyelvi tudatosság megfelelő szintjén viszonyuljanak a nyelvhez: a jelentésbeli vonatkozások mellett a funkcionális szerepeket is vegyék figyelembe. A beszélgetőtársakkal történő szóbeli kommunikációban tartsák be az alapvető kommunikációs szabályokat.

Helyesírás

A helyesírásra vonatkozó tananyag ugyancsak a mondatokhoz kapcsolódik, tervbe veszi a nagybetű használatát és írásának gyakoroltatását akár az új mondatok, akár tulajdonnevek, akár címek írásának esetében. Ugyanígy a mondatvégi írásjelek használatának tudatosítása is a mondatokhoz kötődik. Az elválasztás tanításának szoros velejárója a kötőjel alkalmazása, s ugyanez az elem jelentkezik az -e kérdőszó előtt is. Tovább kell gyakoroltatnunk a j hang kétféle jelölését (j vagy ly), hogy a tanulókban mindinkább megszilárduljanak az ide vonatkozó ismeretek (szó elején, szó belsejében, szó végén). A szóelemző írásmód szabályainak betartására fokozottan ügyelni kell. A hangok hosszúságára vonatkozó helyesírási szabályok ismertetése és gyakoroltatása fontos része a tananyagnak.

NYELVI KULTÚRA (SZÓBELI ÉS ÍRÁSBELI KIFEJEZŐKÉSZSÉG)

A *nyelvi kultúra* az alapvető íráskészség kialakítását, valamint a beszédfejlesztést, a beszédhallást (befogadást), az írás fejlesztését foglalja magában. Ezek a részterületek a beszédművelésre, az írásbeli kifejezőkészségre, a szókincs, vagyis a kommunikatív kompetencia fejlesztésére irányulnak. A második osztályban nem tanítunk külön fogalmazást, de az értelmes olvasással együtt annál nagyobb figyelmet kell fordítani a szóbeli kifejezőkészség permanens fejlesztésére és az írásbeli kifejezőkészség, azaz a fogalmazástanítás előkészítésére, megalapozására. Az alapozás lényege, hogy a tanulók viszonylag fejlett beszédalap birtokába jussanak. Ezért beszédüket a szó, a mondat és a szöveg szintjén egyaránt fejlesztjük, és a fejlesztés folyamatában nemcsak a nyelvi kultúra részterületeit használjuk ki, hanem a szövegelemzés, a nyelvtan és a helyesírás nyújtotta lehetőségeket is.

A beszédfejlesztés alapozását szolgáló (szó-, illetve mondatszintű) tevékenységformák közül kiemelünk néhányat: szógyűjtés adott szempontok szerint, szavak csoportosítása, rokon értelmű szavak felismerése adott szóhalmazból, szópárok alkotása, mondatalkotás képek segítségével, megadott szavakkal, kifejezésekkel, hiányos mondatok kiegészítése, kérdések alapján válasz megfogalmazása. A szövegszintű beszédfejlesztés módjai lehetnek: történetalkotás képsor segítségével, megkezdett történet folytatása, élmény vagy szöveg tartalmának elmondása. Az elbeszéléshez sokszor szükséges egy vázlat, egy terv, s azt kell megtanulniuk a tanulóknak használni. A szóbeli megnyilvánulás része a versmondás és a drámarészletekben való hangos szereplés is. Fontos szerepet játszanak ebben a párbeszéddel kapcsolatos feladatok (párbeszéd alkotása adott szöveg dramatizálásával, adott téma alapján, megjelölt téma alapján megadott mondatok felhasználásával vagy szereplők megadásával). A tanulók

beszédkultúráját játékos aktivitásokkal is fejleszthetjük: nyelvi játékkal, játékos beszélgetéssel (pl. beszélgetés egy meseszereplővel), szituációs gyakorlatokkal (pl. beszélgetés az üzletben, a piacon, a szünetben, az iskolaudvaron) stb.

A befogadás (beszédhallás), a kommunikációs partner meghallgatása a kommunikáció lényeges eleme. A tanulókat arra utasítjuk, hogy az irányított és a szabadon folytatott beszélgetések során, de a valós szituációkban is, figyelmesen és kulturált módon hallgassák meg társukat. Az oktatási kontextusban (utasítások, szóbeli üzenetek közvetítésekor) a tanulók figyelemmel hallgatják mások beszédét, majd megfelelő módon reagálnak az elhangzott üzenetre, azaz a felnőttektől és a társaktól hallott szóbeli utasítás és kérés alapján cselekszenek. A szimulált helyzetben és a másokra figyelést fejlesztő játékokban, ismeretterjesztő és irodalmi szöveg bemutatásakor is figyelmesen meghallgatják az elhangzottakat. A valós beszélgetésben, a megfelelő szituációkban mind a tanító, mind a társak beszédét, valamint a fogalmazványok és más szövegek reprodukálását is figyelemmel kell kísérniük.

Az írást a második osztályban a fokozatosság elve szerint tanítjuk. Először analógiás gyűjtőmunkát végeztetünk a tanulókkal: példákat gyűjtenek, csoportosítanak, válogatást végeznek, kikeresik a kakukktojást. Ezek a gyakorlatok segítik a fogalmak, a szabályok általános megértését és gyakorlati alkalmazását. A tanulókat önálló megfigyelésre és következtetésre ösztönözzük. Másolás, tollbamondás és öndiktálás tanításánál a fokozatosság elvét ugyanúgy betartjuk. A másolástanítás fokozatai például a következők: másolás írott szövegről, másolás nyomtatott szövegről, másolás szavanként, másolás mondatonként, másolás helyesírási előkészítéssel, másolás helyesírási előkészítés nélkül.

A tanulók az írást és az olvasást az irodalom, a nyelv és a nyelvi kultúra anyanyelvi részterületein belül is gyakorolják. Olyan gyakorlatot végeztetünk velük, amelyek a fogalmazástechnika közvetlen megalapozását szolgálják. A teljesség igénye nélkül megemlítünk néhányat: tagolatlan szöveg mondatokra bontása, összekevert mondatok sorrendbe állítása, a címadás gyakorlása (megadott címek közül kiválasztják a legmegfelelőbbet, megadott címet átalakítanak, értelmezik a címet), vázlatkészítés gyakorlása (hiányos vázlatot egészítenek ki, a vázlatpontokat időrendbe helyezik, vázlatot írnak képek segítségével, címet adnak a szöveg részleteinek/bekezdéseinek stb.).

Második osztályban az említett fogalmazás-előkészítő gyakorlatok eredményes végzése után a tanulók mondatokat és kisebb terjedelmű (elsősorban elbeszélő) szövegeket írnak. Ezeknek a mindennapi fogalmazási feladatoknak az a célja, hogy tájékoztassa valamiről az olvasót, közöljön vele valamit. Tudatosítani kell a tanulókkal, hogy írásuknak (összefüggő mondataiknak) a címről kell szólnia, a mondanivalót időrendben kell közölniük. Mondataik úgy kapcsolódjanak egymáshoz, mint a láncszemek, és gondolatsoruk minden lényeges elemet tartalmazzon.

A második osztályban az írásbeli kifejezőkészség (fogalmazás) alapvető formái: rövid szöveg tartalmának leírása, tartalmilag összefüggő mondatok írása és párbeszéd alkotása. Az elvárás minden esetben 4–6 összefüggő mondat lejegyzése.

A szöveg tartalmának leírása

Már az olvasási órán a tanulók megismerkedtek a szöveg tartalmával, a szereplőkkel, az esemény színhelyével, a cselekmények időrendjével. A fogalmazást előkészítő órán fontos felhívnunk a tanulók figyelmét arra, hogy fogalmazásukba lényeges dolgok kerüljenek. Minden esetben értékelni kell mind a szóbeli, mind az írásbeli közlést.

Elbeszélő fogalmazás – tartalmilag összefüggő mondatok írása

Az elbeszélő fogalmazás kezdetben közösen készül. A témával kapcsolatban a tanulók mondatokat mondanak. Minden alkalommal közösen kiválasztják a legsikeresebbet, és azt a szerzője megjegyzi. Mikor kikerekedett a történet, a mondataikat a tanulók lediktálják egymásnak (élő fogalmazás). A fogalmazásokat a tanulók később, a második félévben, önállóan írják (közös vagy egyéni vázlat alapján). A történetalkotás lehet kép vagy képsor segítségével, egyéni vagy közös élmény alapján és képzelet alapján. A vázlat mellett eredményesen alkalmazható a gondolattérkép is.

A párbeszéd alkotása

A párbeszédet az olvasott szöveg dramatizálásával vagy szituációs játékokkal valósíthatjuk meg. A tanulókkal azt gyakoroltatjuk, hogy a kommunikációs partnerre figyelni kell. Azt kell náluk tudatosítani, hogy a kommunikációt szóban segíti a hangsúly, a hanglejtés, a mimika, a mozdulatok, ám írásban mindezeket mondatokkal kell lejegyezniük. Meg kell figyeltetnünk az idézett mondatok tagoló szerepét, és utalni a mondatfonetikai eszközökre.

A tanulókat egyéni íráskészségüknek megfelelő feladatokkal kell ösztönözni, motiválni. Külön figyelemmel kell kísérni az írási nehézséggel küzdő tanulók munkáját. Teret kell adni a játékos feladatoknak is. A nyelvi játékokat a tanulók érdeklődésének megfelelően, illetve a tananyag keretei között választjuk meg. Lehetnek játékos párbeszédek (pl. az egyik meseszereplővel), szituációs játékok (a játékboltban, az orvosnál stb.). Alkalmazhatunk különböző fejtörőket (rébuszt, keresztrejtvényt), találós kérdéseket, nyelvtörőket, kiszámolókat stb.

A nyelv gazdag szókészletéből való tudatos válogatás nem képzelhető el a tanulók szókincsének állandó bővítése nélkül. Ezért figyeltetjük meg az olvasmányok stíluseszközeit, nyelvi fordulatait, tanítjuk meg az új szavakat, kifejezéseket. A fogalmazás-előkészítés szakaszában nyelvi gyakorlatokkal fejlesztjük a tanulók szóhasználatát (rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése, a szavak hangulatának tisztázása, szóláshasonlatok, szólások, közmondások jelentésének megbeszélése). Arra tanítjuk őket, hogy keressék a megfelelő kifejezéseket, választékosan, igényesen fejezzék ki gondolataikat, és kerüljék a szóismétlést.

A fogalmazástanítás igen fontos feladata, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre. A szövegjavítás kiterjed az írástechnikai, helyesírási, nyelvhelyességi, szórendi, stilisztikai hibákra egyaránt. Sőt, arra is meg kell tanítani őket, hogy a mondanivaló elrendezéséből elkövetett hibákat is észrevegyék és javítsák.

A második osztály végére a tanulók kifejezőkészségének olyan szintre kell jutnia, amely alapja lesz az írásbeli kifejezőképesség fejlesztésének a harmadik osztályban.

III. A TANÍTÁSI ÉS TANULÁSI FOLYAMAT KÖVETÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A tanuló eredményeinek és tudásának értékelése és osztályozása *A tanulóknak az általános iskolai oktatásban és nevelésben való osztályozásáról szóló szabályzattal* összhangban kell, hogy történjen. A tanuló előrehaladásának mértékét, valamint az értékelést a tanuló kezdeti tudásszintjéhez kell viszonyítani. A tanár a tanítási-tanulási folyamat során állandó jelleggel és egyértelműen visszajelez a tanulói tudás minőségére vonatkozóan. A visszajelzésnek útmutatóként kell szolgálnia a további munkához, de ugyanakkor motiválnia is kell vele a tanulót. Minden tanulói tevékenységet értékelni kell, de az értékelés és a visszajelzés mellett fontos feladat, hogy rászoktassuk a tanulókat az önértékelésre, és a hibák felismerésére, azonnali javítására. A tanulók felkészítésével és bátorításával arra kell törekedni, hogy a tantárgy kimenetének megvalósításában felmérjék a saját fejlődésüket, de ugyanígy a többi tanuló fejlődését is.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК

Denumirea disciplinei	**LIMBA ROMÂNĂ**
Scopul	**Scopul** predării şi învăţării Limbii române este ca elevii să însuşească legile de bază ale limbii române literare pentru o exprimare corectă orală şi scrisă, să se-sizeze importanţa limbii pentru păstrarea identităţii naţionale; să fie capabili să interpreteze opere de artă literară şi alte opere de artă din patrimoniul românesc, sârbesc şi mondial, să cultive tradiţia şi cultura poporului român şi să dezvolte interculturalitatea.
Clasa	**a doua**
Fondul anul de ore	**180 de ore**

FINALITĂŢI La sfârşitul clasei elevul trebuie:	**DOMENIU/TEMĂ**	**CONŢINUTURI**
− să facă distincţia dintre speciile literare: poezie, poveste, fabulă, basm, text dramatic; − să determine evenimentul principal, timpul şi locul desfăşurării evenimentului în textul citit; − să determine succesiunea evenimentelor în text; − să observe personajele principale şi secundare şi să distingă trăsă-turile lor pozitive şi negative; − să deosebească versul de strofă; − să observe versurile care se rimează; − să explice semnificaţia proverbului şi să recunoască învăţătura/ morala dintr-o fabulă; − să enumere exemple simple de comparaţie din texte şi din viaţa cotidiană; − să citească un text respectând intonaţia propoziţiei/versului; − să recite expresiv o poezie; − să interpreteze texte dramatice; − să-şi expună opinia proprie despre text; − să facă distincţia dintre sunet şi silabă şi să recunoască vocalele şi consoanele; − să deosebească părţile de vorbire în situaţii tipice; − să determine categoriile gramaticale de bază ale substantivului şi verbului; − să deosebească propoziţiile după formă şi înţeles; − să respecte şi să aplice regulile ortografice de bază; − să aplice tehnica citirii şi scrierii corecte a unui text; − să găsească informaţiile date explicit într-un text simplu (linear şi nelinear); − să folosească diferite modalităţi de exprimare orală şi scrisă: repovestirea, povestirea, descrierea; − să alcătuiască în mod corect o propoziţie mai lungă şi mai comple-xă şi să unească mai multe propoziţii într-un întreg mai scurt; − să participe la discuţie şi să-l asculte pe conlocutor cu atenţie; − să deosebească părţile de bază ale unui text (titlul, alineatul, numele autorului, autorului, cuprinsul); − să citească expresiv un text.	**LITERATURA**	**TEXTE LITERARE** **Poezia** Poezie populară: *Melc, melc, codobelc, Căţeluş cu părul creţ, (numărătoare)* Poezie populară: *Un elefant se legăna pe o pânză de păianjen, Zece negrii mititei, Am pierdut o bătistuţă* *Basmul pescarului şi peştişorului de aur* (citire pe fragmente) de A S. Puşkin *Răsfăţatul mamei* Jovan Jovanović-Zmaj *Leul* de Dušan Radović *Vara* de Nichita Stănescu *Somnoroase păsărele* de Mihai Eminescu *Omul şi pasărea* de Ion Creangă *Primăvara* de Vasile Alescandri *Iarna pe uliţă* de George Coşbuc *Greierul şi furnica* după La Fontaine *Tanu* de Elena Farago *Povestea gâştelor* de George Coşbuc *Vişinul leneş* de Ana Blandiana *Tot ce vede, tot ce ştie* de Eugenia Ciobanu Bălteanu *Cum te plictiseşti la gară* Ana Niculina Ursulescu *Limba românească* de George Sion *Iarna* de Nicolae Labiş *Vara* de Nichita Stănescu *Cântec de leagăn* de ŞT. O. Iosif Poezii ocazionale de sărbători **Proza** Poveste populară*: Cei doi măgăruşi*, *Povestea omului de zăpadă* Poveste populară: *Fructul cel mai valoros,* (poveste bulgară), *Obiceiuri rele* Fabulă populară: *Vulpea şi barza* *Lupul, ţapul şi varza* de Anton Pann *Prietenul adevărat la nevoie se cunoaşte de* Anton Pann *Cheia* după Mihail Sadoveanu *Rămas bun,* Stuart Little de E.B.White *Şcoala* de Edmondo de Amicis *Ursul păcălit de vulpe* de Ion Creangă *Ciobănilă* de Vasile Voiculescu *Povestea creionului* de Paulo Coelho *Povestea dovleacului şi a viţei-de-vie* de Alexandru Mitru *Cioc! cioc! cioc!* de Emil Gârleanu; Toamnă de Emil Gârleanu *Proverbe, zicători* *Broasca ţestoasă cea fermecată* de Petre Ispirescu Felix Salten: Bambi (fragment la alegere) **Textele dramatice** *Cuiele din uşă* de Pop Simion (adaptare) *Cinci pâini* de Ion Creangă (adaptare) *Boierul şi Păcală* de Ioan Slavici (adaptare) *Căsuţa din oală*, poveste populară (adaptare) *Căsuţa lui Cip şi Dale* (adaptare după desene animate de Walt Disney) **Texte informative şi de popularizare a ştiinţei** Selecţie din enciclopediile ilustrate şi revistele pentru copii despre personalităţile importante din limba, literatura şi cultura românească **LECTURA SUPLIMENTARĂ** 1. Selecții de poezii, povești, fabule, basme din literatura română și legende românești 2. Selecție de poezii și povești din literatura din Voivodina 3. Selecție de poezii și povești din literatura sârbă Selecție povești, fabule, basme din literatura universală

		Noţiuni de teoria literară: − vers, strofă, rimă; − cântec de leagăn; − fabulă; − basm; − tema, locul şi timpul desfăşurării acţiunii, ordinea întâmplărilor; − personajul principal şi cele secundare (înfăţişarea, trăsăturile de bază şi comportamentul); − personajele textului dramatic pentru copii.
	LIMBA **Gramatica, ortografia şi ortoepia**	Sunetul şi silaba; vocalele şi consoanele. Părţile de vorbire: substantivele (proprii şi comune); genul şi numărul substantivelor; verbele; timpurile verbale: trecut, prezent, viitor; formele verbale afirmative şi negative; adjectivele (calificative); numeralele (cardinale şi ordinale). Propoziţiile: enunţiative, interogative, exclamative. Propoziţiile afirmative şi negative. Scrierea cu majusculă a denumirii statelor, oraşelor şi satelor (simple şi compuse) şi a denumirilor geografice simple. Scrierea cu liniuţă de unire: Semnele de punctuaţie: punctul (la sfârşitul propoziţiei; două puncte şi virgula la enumerări; scrierea datei cu cifre arabe şi romane. Scrierea abrevierilor: (unităţile de măsură şi alte abrevieri: *Ş.E., nr., etc., pag.* şi *de ex..).*
	CULTURA EXPRIMĂRII	Înţelegerea textului citit prin răspunsuri la întrebări. Planul de repovestire a textelor scurte (lirice, epice, dramatice) alcătuit din întrebări simple. Planul unei descrieri pe baza observării nemijlocite. Exerciţii de ortografie: transcriere, dictat şi scriere independentă. Exerciţii de limbă: ghicitori, rebusuri, cuvinte încrucişate, asociaţii, alcătuirea propoziţiilor, extinderea propoziţiilor date.. Exerciţii lexical-semantice: completarea propoziţiilor, descrierea fiinţelor şi animalelor. Prezentarea scenică a textelor dramatice / dramatizate.

Termeni-cheie: literatură, limbă, cultura exprimării, gramatică.

INSTRUCŢIUNI PENTRU REALIZAREA METODICO - DIDACTICĂ A PROGRAMEI

Programa de predare şi învăţare a Limbii române se bazează pe finalităţi, adică pe procesul de învăţare şi nivelul de cunoştinţe acumulate de către elevi. Finalităţile reprezintă integrarea cunoştinţelor, abilităţilor, atitudinilor şi nivelului de cunoştinţe pe care elevul le acumulează, extinde şi le aprofundează în toate cele trei domenii.

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Planificarea predării şi învăţării cuprinde alcătuirea planurilor anuale şi operaţionale şi elaborarea pregătirii pentru oră / zi / săptămână. *Planul anual* este creat sub forma unei diagrame Gantt, şi conţine un număr de ore din domeniile menţionate, repartizate pe luni, în conformitate cu calendarul şcolar, planificate pe baza fondului de ore pe domenii şi pe baza fondului anual de ore.

Programa de predare şi învăţare a disciplinei şcolare Limba română în clasa a doua a şcolii elementare conţine trei domenii: Literatură, Limbă şi Cultura exprimării. Numărul recomandat de pe domenii este: Literatură - 70 de ore, Limba - 40 de ore şi Cultura exprimării – 70 de ore. Între cele trei domenii există interferenţe şi nici unul nu poate fi abordat în mod izolat şi fără corelaţia cu alte domenii.

Pe lângă planul anual, se alcătuieşte lista textelor repartizate pe luni, dar şi lectura şcolară. Repartizarea textelor pe luni se bazează, ca şi până acum, pe gruparea şi legarea textelor în funcţie de diferite criterii - specia operei literare şi rolul ei; tipurile de texte; scopul textelor: pentru alfabetizare / citire / înţelegere / repovestire / interpretare; viteza cu care progresează elevii; anotimpurile; datele importante şi sărbătorile; caracteristicile specifice ale colectivului elevilor, ale şcolii şi ale comunităţii locale; interferenţa dintre conţinut şi finalităţi la nivel de disciplină şcolară şi în context interdisciplinar; competenţele interdisciplinare etc. Deci, corelarea este posibilă prin combinarea textelor într-un întreg tematico-motivațional, pornind de la criterii diferite.

- prietenia
- familia
- viaţa şcolarului
- umorul
- singurătatea şi problemele maturizării
- descrierea
- lumea basmelor
- poveşti cu pildă.

Exemplele de mai sus arată modul în care acelaşi text poate fi asociat cu altele în moduri diferite, în funcţie de diversitatea motivelor sau tonului de naraţiune. În clasa a doua, ca şi în clasa întâi, se citeşte pe fragmente povestirea *Basmul cu pescarul şi peştişorul de aur* al lui Aleksandr Sergheievici Puşkin sau alt basm din lectura suplimentară. Acest lucru înseamnă că, în câteva ore planificate, în conformitate cu planul pe care îl stabileşte profesorul însuşi şi într-o dinamică adecvată, se citeşte şi analizează, fragment cu fragment, basmul lui Puşkin în versuri.

Planul operaţional conţine rubrica pentru finalităţile operaţionalizate, cu unităţi de învăţământ definite, rubrica pentru corelarea interdisciplinară şi rubrica pentru evaluarea calităţii celor planificate, precum şi alte elemente, la alegerea profesorului. Cu ocazia alcătuirii planului anual şi operaţional, este necesar să se ţină cont de calendarul şcolar şi activităţile care însoţesc viaţa şcolii. *Pregătirea pentru oră* presupune definirea scopului orei, definirea finalităţilor în raport cu scopul orei, planificarea activităţilor elevilor şi a profesorului în raport cu scopul şi finalităţile definite, modalităţile de verificare a realizării finalităţilor, alegerea strategiilor de predare, a metodelor şi procedeelor de predare şi învăţare.

II. REALIZAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

LITERATURA

În predarea literaturii este cel mai important ca la elevi să se dezvolte dragostea faţă de citit, să construiască un sentiment de frumuseţe şi valoare, de educare a gustul. Citirea necesită timp, perseverenţă şi dedicare, iar cultivarea acestor caracteristici este baza învăţării ulterioare. Prin citirea textelor literar-artistice şi discuţia pe marginea lor la oră se construieşte gândirea critică, deoarece elevii trebuie să aibă o atitudine cu privire la comportamentul şi caracteristicile personajelor, precum şi cu privire la diversele întâmplări din text. Este deosebit de important că literatura pentru copii dezvoltă intens empatia, prin aceea că se cere de la cititor să se pună în locul unui personaj şi să înţeleagă trăsăturile şi comportamentul lui. Predarea literaturii consolidează identitatea naţională şi culturală a elevilor prin cunoaşterea propriei literaturi şi culturi precum şi a literaturii şi culturii altor popoare.

Textele de lectură cuprind o diversitate de genuri literare – *poezie, proză, texte dramatice pentru copii* fiind îmbogăţite cu o selecţie de textre popular-ştiinţifice şi informaţionale. Programa şcolară obligatorie cuprinde în general opere din corpusul naţional fundamental, fiind îmbogăţită cu creaţii literare pentru copiilor din literatura sârbă și universală. Alegerea operelor trebuie făcută în funcţie de vârsta elevului.

Anumite opere literare din corpusul obligatoriu sunt opţionale. Profesorului i se dă posibilitatea de a alege dacă la oră va aborda:

- poezia populară;
- poezia populară;
- povestea populară;
- fabula.

Prin posibilitatea de a alege, profesorul va avea şi mai multă creativitate în atingerea finalităţilor. Programa îi încurajează pe elevi să cunoască personalităţi importante din limba, literatura şi cultura românească.

În interpretarea unor texte literare obligatorii abordate la oră şi a celor citite din lectura şcolară suplimentară, dar şi din textele popular-ştiinţifice, informative din reviste pentru copii, enciclopedii, etc., trebuie remarcate tema, evenimentele principale, relaţiile spaţiale şi temporale în textul citit, pildele şi detaliile importante în descrierea fiinţelor şi a natura; observarea personajelor principale şi secundare ale operei literare, trăsăturile şi comportamentul lor pozitiv şi negativ; stările lor emoţionale şi disting noţiunile de bine şi rău.

Elevul trebuie să observe diferenţele formale dintre poezie, proză şi textul dramatic şi caracteristicile lor (de ex. absenţa elementului narativ în opera lirică, ritmul versurilor şi strofelor, prezenţa rimei sau succesiunea evenimentelor în opera epică şi dramatică), dar nu la nivelul de definire a noţiunilor. Elevul trebuie să diferenţieze speciilor literare: poezia lirică (cântecul de leagăn şi poezia umoristică – după intonaţia interpretării) de povestire (fabulă şi basm) şi de textul dramatic dar fără introducerea noţiunilor de teorie literară. O terminologie mai detaliată va fi introdusă treptat în clasele mai mari.

Elevul trebuie să înţeleagă sensul figurat al ghicitorii, dar fără a fi numite procedeele stilistice din acestea; să recunoască specia literară de fabulă sau poveste alegorică (dar fără introducerea noţiunii de alegorie), să ştie că în fabule şi în basme personajele pot fi şi animale, plante, obiecte, fiinţe antropomorfe (Norocul, Fericirea, Speranţa) sau oameni şi să înţeleagă sensul figurat al fabulei, să descopere şi să explice pilda. Elevii sunt introduşi în interpretarea proverbelor.

Cu prilejul abordării textelor literare, elevii îşi dezvoltă primele experienţe literar-estetice şi îşi formează opiniile cu privire la textele literare pe care le audiază sau citesc. Învăţătorul îi încurajează pe elevi să-şi exprime opiniile şi să le argumenteze cu exemple din text.

Elevii la această vârstă nu învaţă să deosebească la nivel teoretic poezia (cântecul de leagăn, poezia cu umor şi pastelul) şi operele în proză. De la ei se aşteaptă doar să observe în text şi să enumere exemple simple de comparaţii din viaţa de zi cu zi (de exemplu, roşu ca un trandafir, repede ca un iepure, harnic ca o albină etc.).

Cu prilejul abordării textelor dramatice pentru copii, elevii sunt motivaţi să realizeze o serie de activităţi creative care reies din opera dramatică (apariţia scenică – interpretarea unui text dramatic, jocuri dramatice, jocuri de păpuşi, dialoguri dramatice, vizionarea spectacolelor de teatru pentru copii, înregistrarea şi comentarea fragmentelor dramatizate). De asemenea, elevii însuşesc regulile de comportament la teatru.

Însuşirea noţiunilor literare de către elevi nu implică învăţarea definiţiilor, ci doar numirea şi explicarea descriptivă a noţiunii, precum şi observarea rolului pe care acea noţiune o are textul literar.

Operele literare care au fost ecranizate (*Bambi, Basmul pescarului şi peştişorului,*) pot fi analizate comparativ şi evidenţiate diferenţele dintre literatură şi film, ceea ce poate servi elevilor să ajungă la o concluzie cu privire la natura celor două medii şi să-şi dezvolte cunoştinţele mediatice. Elevilor li se pot menţiona şi alte filme cu tematică asemănătoare (aventuri pentru copii, sau aventuri într-o lume fantastică, creşterea unui copil singuratic etc.).

LIMBA

În predarea limbii, elevii însuşesc varianta literară a limbii române în scris şi oral. Programa se axează pe dezvoltarea finalităţilor şi a competenţelor elevilor pentru aplicarea regulilor gramaticale în comunicarea scrisă şi orală.

Gramatica

Distincţia dintre sunet şi silabă în pronunţare - silaba este explicată numai pe baza unor cazuri tipice cu vocală la sfârşitul silabei, iar cazurile mai complexe vor fi abordate în clasele mai mari. Este de dorit să se facă o corelaţie cu materia din cultura muzicală (să li se explice că şi cântecele se interpretează prin despărţirea cuvintelor în silabe).

La Morfologie se dezvoltă cunoştinţe de bază despre substantive, verbe, adjective şi numerale. Pentru fiecare parte de vorbire mai întâi se introduce noţiunea iar apoi se menţionează clasificarea ei în subdiviziuni. De exemplu. mai întâi trebuie abordată noţiunea de substantiv ca parte de vorbire, prin exemple tipice de substantive proprii şi comune. După aceea se va face distincţia între subdiviziunile substantivelor: proprii şi comune. În ceea ce priveşte verbul, mai întâi va fi abordat verbul ca parte de vorbire, iar apoi se va face distincţia între timpurile verbale. Numeralul ca parte de vorbire trebuie corelat cu noţiunea de număr în matematică.

Cunoştinţele de sintaxă se bazează pe cele deja învăţate şi se extind prin diferenţierea propoziţiilor după formă şi înţeles.

Ortografie

Regulile de ortografie sunt însuşite treptat de către elevi, prin repetarea şi exersarea conţinuturilor deja învăţate şi învăţarea conţinuturilor lor, prin diverse exerciţii atât la nivelul cuvântului, cât şi la nivel de propoziţii şi texte. Este de dorit să se facă o corelaţie cu materia la matematică în

legătură cu scrierea abrevierilor pentru unităţile de măsură (de ex. kilogram, kilometru etc). Este necesar ca elevii să însuşească scrierea corectă a abrevierilor pe care le folosesc zilnic, mai concret, următoarele cinci: *Ş.E., nr., etc., pag*. şi *de ex.*

Exerciţiile de ortografie permit elevilor să acorde o atenţie deosebită regulilor ortografice şi rolului lor în text. Rezolvarea sistematică a exerciţiilor de ortografie adecvate permite ca în scurt timp atât cunoştinţele teoretice de ortografie, cât şi regulile ortografice să fie aplicate în practică spontan. Exerciţiile de ortografie sunt cel mai bun mod de a învăţa regulile ortografice, de a le verifica şi de a înlătura eventualele obstacole în însuşirea corectă a lor. La această vârstă ar trebui să se rezolve exerciţii de ortografie simple care sunt potrivite pentru a însuşi o singură regulă de ortografie dintr-un domeniu ortografic. Exerciţiile de ortografie trebuie să fie pregătite, respectând în acelaşi timp principiile gradaţiei, sistematizării, unităţii teoriei şi practicii. Cu ocazia însuşirii principiilor de ortografie, pot fi adecvate următoarele exerciţii de ortografie: *copiere, dictare* şi *scriere independentă*.

CULTURA EXPRIMĂRII (EXPRIMAREA ORALĂ ŞI SCRISĂ)

Dezvoltarea şi avansarea culturii exprimării la elevi este una dintre cele mai importante sarcini de predare a limbii române. Scopul său final este ca elevii să însuşească o comunicare bună şi calitativă orală şi scrisă.

Formele de bază ale exprimării orale şi scrise sunt repovestirea, naraţiunea şi descrierea.

Repovestirea – în clasa a doua, predare culturii exprimării devine mai complexă şi cu cerinţele mai avansate în ceea ce priveşte această formă de exprimare orală şi scrisă de către elevi. Este necesar să se încurajeze elevii să recunoască ce este important şi ce nu este absolut nevoie să fie menţionat când se repovesteşte ceva, pentru ca să nu se întâmple ca textul repovestit să fie mai lung decât cel original. De asemenea, repovestirea trebuie să se evalueze, adică să se arate elevilor ce au realizat cu mai mult sau mai puţin succes utilizând această formă de exprimare.

Naraţiunea – cuprinde povestirea evenimentelor şi întâmplărilor, povestirea bazată pe imaginaţie, pe tema dată, povestirea pe o imagine sau o serie de imagini.

Descrierea – este forma cea mai complexă de exprimare orală şi scrisă în primul ciclu de învăţământ. Din cauza numeroaselor limite de vârstă în activitatea cu cei mai tineri elevi, acest fel de exprimare lingvistică trebuie aplicat cu responsabilitate şi respectând principiile de condiţionare şi gradaţie în realizarea ei: se va cere de la elevi să observe cu atenţie, sesizeze, descopere, compare, şi abia apoi conţinutul descris să-l contureze în gând şi să-i dea formă lingvistică. Deoarece descrierea este adesea pusă în relaţie strânsă cu citirea şi interpretarea textului (în special al celui literar-artistic), este necesar ca în mod constat atenţia elevilor să fie concentrată asupra locurilor şi tipurilor de texte care sunt bogate în elemente descriptive (descrierea naturii, anotimpurilor, obiectelor, plantelor şi animalelor, personajelor literare etc.), deoarece ele sunt cele mai bune modele pentru însuşirea spontană a tehnicilor de descriere ca o abilitate permanentă.

Cultură exprimării la elevi se cultivă şi prin activităţi de joc, în special prin exerciţii lingvistice. Tipurile de jocuri ar trebui selectate în funcţie de interesele elevilor sau în contextul conţinutului didactic. Acestea pot fi jocuri de conversaţie, de exemplu, discuţia cu un personaj literar, apoi jocuri de situaţie, respectiv situaţii din viaţa reală, de exemplu, o conversaţie într-un magazin, discuţia cu medicul. Pot fi alese şi rebusuri, ghicitori, cimilituri, exerciţii de dicţie, cuvinte încrucişate simple, asociaţii, alcătuirea propoziţiilor, extinderea propoziţiilor date.

Exerciţiile lexico-semantice servesc la îmbogăţirea vocabularului elevilor şi de a le demonstra că există diferite posibilităţi în alegerea cuvintelor şi expresiilor şi în utilizarea eficientă a acestora. Prin aplicarea exerciţiilor lexico-semantice la elevi se dezvoltă aptitudinea de a reflecta şi de a căuta o expresie lingvistică adecvată pentru ceea ce doresc să spună (în funcţie de situaţia de comunicare) şi se măreşte numărul acestor expresii în vocabularul lor. Exerciţiile de acest tip ar trebui să fie puse în corelaţie cu interesele elevilor şi conţinuturile didactice. Simţul pentru exprimarea precisă şi înţelegerea sensului cuvintelor şi a expresiilor se dezvoltă prin diferite exerciţii, cum ar fi *descrierea fiinţelor şi obiectelor*, iar la elevii de această vârstă pot stârni interes şi exerciţiile de *completare a propoziţiei* (de exemplu, se dă o propoziţie în care lipseşte verbul).

III. MONITORIZAREA ŞI EVALUAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Urmărirea progresului şi evaluarea realizărilor elevilor este formativă şi sumativă şi se realizează în conformitate cu *Regulamentul de notare a elevilor în instrucţia şi educaţia elementară*. Procesul de monitorizare şi evaluare a unui elev ar trebui să înceapă cu o aprecierea iniţială a nivelului la care se află elevul. În procesul de predare şi învăţare profesorul într-un mod continuu şi adecvat arată elevului calitatea cunoştinţelor de care dispune, printr-un feedback suficient de clar şi informativ, care să aibă rol de încurajare a elevului. Fiecare activitate este un prilej bun de apreciere a progresului şi de oferire a unui feedback, iar elevii trebuie învăţaţi şi încurajaţi să-şi evalueze propriul progres în realizarea finalităţilor la această disciplină şcolară, dar şi progresul altor elevi.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК

Назва предмета	**РУСКИ ЈЕЗИК**
Циль	Циль настави руского язика то розвиванє язичних способносцох и оспособйованє школярох же би ефикасно комуниковали на руским язику; розвиванє думаня и критицкого одношеня гу дїйсносци; упознаванє зоз традицию и културу свойого народа, пестуюци свидомосц о значеню улоги язика за очу ванє националного иодентитета; упознаванє зоз сучаснима културами других народох и универзалнима вредносцами гуманистичней традициї.
Класа	**друга**
Рочни фонд годзинох	**180 годзини**

ВИХОДИ По законченей класи школяр:	ОБЛАСЦ/ТЕМА	ЗМИСТИ
– розликує глас и склад и препознава самоглашнїки и консонанти; – розликує файти словох у типичних прикладох; – одредзує основни ґраматични категориї меновнїкох и дієсловох; – розликує виреченя по форми и значеню; – почитує и применює основни правописни правила; – влада з основну технїку читаня и писаня; – пренайдзе експлицитно виражени информациї у єдноставним тексту (линеарним и нєлинеарним) – розликує кнїжовни файти: писню, приповедку, басну, сказку, драмски текст; – одредзи главне збуванє, час и место збуваня у пречитаним тексту;	**ЈЕЗИК**	**Ґраматика** Виреченє – розуменє виреченя як обвисценя, питаня и розказу. Замерковйованє потвердзуюцих и одрекаюцих виреченьох. Означованє виреченя у бешеди – интонация и павза. Велька початна буква на початку виреченя и знак интерпункциї на концу (точка, викричнїк и знак питаня). Слова. Обачованє и препознаванє словох котри знача мененованє и котри знача дїю – як главних словох у виреченю. Власни и заєднїцки меновнїки. Розликованє роду и числа словох у виреченю. Дієслова. Прешли, терашнї и будуци час.

– обачи главни и побочни подоби и розликує їх позитивни и неґативни прикмети; – розликує стих и строфу; – обачує стихи хтори ше римую; – пояшнї значенє присловки и поуки хтору обачує у басни; – наведзе єдноставни приклади поровнаня з текстох и каждодньового живота; – чита текст почитуюци интонацию виреченя або стиха; – виразно рецитує писню; – виводзи драмски текст; – виноши свойо думанє о тексту; – хаснує розлични форми усного и писменого виражованя: преприповедованє, приповеданє, описованє; – правилно состави длугше и подполне виреченє и скапча вецей виреченя до кратшей цалосци; – участвує у розгварки и меркуюци слуха собешеднїка; – розликує основни часци текста:(наслов, пасус, мено автора, змист); – виразно чита текст;		Описни прикметнїки. Слова за означованє часу, места, количества, способу. Склад и глас Вокали и консонанти и дзелєнє словох на склади у вигваряню и писаню. **Правопис** Познаванє и правилне хасноване шицких буквох. Повязоване буквох при писаню. Писанє з друкованима и писанима, велькима и малима буквами. Велька буква на початку виреченя. Велька буква при писаню особних менох и презвискох, єднословних географских менох и менох улїцох. Писанє адреси. Розкладанє словох на склади при писаню. Писанє неґациї. Скраценя за мери и общи скраценя: ОШ, итд. нпр. Точка, знак питаня, викричнїк, два точки и запяти при начишльованю.
	КНЇЖОВНОСЦ	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезия** Мирослав Антич, Кед сом бул вельки Исмет Бекрич, Хлапцово щесце Ґриґор Витез,Як жиє Антонтон Иван Франко, Лїшак Микита Мелания Павлович, Нїтка Мирон Будински, Вредни стари людзе Мирон Будински, Наисце ше боїм Микола М. Кочиш, Хмара на верху тополї Микола М. Кочиш, Додня пред дньом Микола М. Кочиш, Вечар Мирон Колошняї, Здогадованє на дзецинство Мирон Колошняї, Яка моя мац Ирина Гарди Ковачевич, Шлєбода Ирина Гарди Ковачевич, Нєшор Серафина Макаї, Мой оцец Серафина Макаї, Велька гришка Серафина Макаї, Ґовля на високей ноги Василь Мудри, Коваль Яким Олеяр, Коминяр Митро Надь, Кед слунко Гавриїл Надь, Брамушка и пчолка Дюра Папгаргаї, Мож пожувац вельку ствар Михал Симунович, Мой пес Руски народни писнї, Наврачали **Проза** Душан Радович, Приповедка о малим пальцу Йованка Йорґачевич, Пеги Карло Колоди, Пинокио Михайло Томчанї, Яй, нови чижми Мирон Канюх, Димчок и димиско Мирон Канюх, Єден од шмелих Михал Ковач, За валалом Микола Скубан, Врацена цмота Любомир Сопка, Глєданє Штефан Чакан, Заячок и пчолка Басна, Налпа и єй дзеци Басна, Лїшка и журавель Басна, Гавран и лїшка Руска народна приповедка, Гуска на єдней ноги Росийска сказка, Хвости **Драмски тексти** Драмски тексти зоз Заградки по вибору **Популарни и информативни тексти** Вибор популарних и информативних текстох зоз часописа за дзеци Заградка **ДОМАШНЯ ЛЕКТИРА** Х. К. Андерсен, Сказки, вибор А. С. Пушкин, Сказка о рибарови и рибки Вибор зоз сучасней поезиї и прози за дзеци на руским язику **Кнїжовни поняца:** – стих, строфа, рима – басна – сказка – тема, место и час збуваня – подїя – рядошлїд збуваньох – главна и побочни подоби – подоби у драмским тексту

		Читанє Дальше увежбованє технїки читаня наглас и у себе з розуменьом пречитаного. Ускладзованє интонациї и темпа читаня зоз природу текста. Читанє и виводзенє драматизованого текста по улогох. Унапрямене читанє – читанє зоз напредок задатим задатком. Читанє у себе як пририхтованє за самостойне читанє и ученє. **Робота на тексту** Замерковйованє важнєйших цалосцох у тексту (пасус, епизода) и одредзованє можлївих поднасловох. Ушорйованє часцох текста до хронологийней и смисловей логичней цалосци. Обачованє характеристичних детальох при опису амбиєнту, подобох и подїйох. Обачованє хронологиї збуваньох и вязох причина – пошлїдок. Заберанє власного становиска ґу поступком подобох. Замерковйованє сущного у тексту и його розуменє. Розуменє функциї наслова и поднаслова у тексту. Преприповедованє на основи заєднїцкого и индивидуалного плану приповеданя – детально и зжато.
		Предлужованє и дополньованє приповедки. Замерковйованє опису, директней бешеди и диялогу. Толкованє порученьох, намирох и чувствох виражених у тексту. Обачованє розличних значеньох словох у зависносци од контексту и їх хасноване у бешеди. Розликованє приповедки, сказки, басни, загадки и присловки. Упутйованє школяра на способ хасноваия учебнїка, библиотеки и глєданє и находзенє конкретного змисту у учебнїку або задатку.
	ЯЗИЧНА КУЛТУРА	**Усне висловйованє** Преприповедованє змисту кратших текстох, театралних представох, филмох и ТВ емисийох за дзеци – спрам плану составеного зоз детальних питаньох и спрам плану з пообщенима питанями. Преприповедованє по часцох и у цалосци. Приповеданє о подїйох спрам шора сликох, спрам єдней слики, або по плану у форми питаньох, або поднасловох. Описованє предметох, людзох, животиньох, рошлїнох. Обачованє и мененє виразних прикметох. Описованє по плану. Мененє и описованє зявеньох у природи. Идентитет – мененє родзинства, сушедства, познатих и нєпознатих. Приповеданє о себе и своєй улоги у подїйох. Приповеданє о истей подїї з вецей углох патреня. Комуникация – обачованє, мененє и описованє одношеньох у природи. Виражованє дзеки (афирмативно и процивно) – сцем, будзем, жадам, наздавам ше и подобне. Мененє предметох и зявеньох з рижнима словами Збогацованє словнїка з хаснованьом язичних бавискох – загадки, ребуси, крижальки, осмосмерки, асоцияциї и подобне. Сценске приказованє драмского або драматизованого текста. **Писанє висловйованє** Преписованє виреченьох и виривкох з текстох з цильом же би ше усовершовало технїку и швидкосц писаня. Преписованє кратших виреченьох з напредок задатим задатком. Писани одвити на поставени питаня и поставянє питаньох на задати одвит. Диктати – рижни файти творчих диктатох, контролни и автодиктат. Записованє змистох кратших текстох або опису подїйох спрам плану составеного з пообщених питаньох. Описованє спрам слики котра представя цалосну подїю спрам плану з пообщенима питанями. Описованє єдноставнєйших подїйох и предметох спрам плану у форми тезох. Опис особи. Заєднїцки писани состав (преприповедованє, приповеданє, описованє) з намиру же би ше обачели основни правила о логичним рядошлїду подїї. Писанє розгляднїцох, винчованкох, поволанкох, кратких писмох.

Ключни поняца: кнїжовносц, язик и язична култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНЕ ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставну програму предмета Руски язик у другей класи основней школи творя три наставни обласци – Кнїжовносц, Язик и Язична култура.Заснована є на виходох, односно на процесу ученя и школярских посцигнуцох.

I. ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Плановане настави и ученя Руского язика облапя правенє рочного и оперативних планох, як и писанє пририхтованьох за годзини. Рочни план ма у себе число годзинох по обласцох розпоредзених по мешацох, у складзе зоз школским календаром, планованим фондом

годзинох по обласцох и рочним фондом годзинох.Препоручене число годзинох по предметних обласцох Кнїжовносц – 70 годзини, Язик – 40 годзини и Язична култура – 70 годзини.Шицки обласци ше преплєтаю и анї єдну нє мож виучовац изоловано од других обласцох. При планованю треба водзиц рахунку о корелациї з другима наставнима предметами и функционално повязовац тексти до зродних тематичних цалосцох.Оперативни план треба же би мал рубрику зоз операционализованима виходами, дефинованима наставнима єдинками, рубрику за медзипредметну повязаносц и рубрику за евалуацию квалитета планованого, як и други елементи кед су потребни наставнїкови. Пририхтованє за годзину подрозумює дефинованє циля годзини, дефинованє виходох у одношеню на циль годзини, плановане активносцох школярох и наставнїка, плановане способох преверйованя витвореносци виходох, вибор наставних методох и поступкох ученя, як и наставних средствох хтори буду похасновани.

II. ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

КНЇЖОВНОСЦ

Препоручени змисти зоз обласци Кнїжовносц звладую ше у цеку цалого школского рока, зоз помоцу Читанки як основного наставного средства, так же учитель планує их реализацию у складзе зоз индивидуалнима характеристиками школярох и вкупнима можлївосцами колектива, руководзаци ше зоз виходами ученя.

Дальше увежбованє технїки читаня наглас и у себе з розуменьом пречитаного подрозумює нє лєм плановани тексти зоз школскей и домашнєй лектири, алє наставнїк ма можлївосц вибрац даєден текст зоз сучасней литератури за дзеци по руски, або вибрани кнїжовни, як и науково-популарни тексти зоз часописа за дзеци Заградка, як и читанє одвитуюцих текстох зоз учебнїкох за други наставни предмети (текстуални задатки зоз математики, упутства за роботу у настави предмета Швет коло нас, упутства за рижни файти наставних лїсткох як за индивидуалну, так и за ґрупну роботу и подобне). На тот способ школяре вежбаю як читанє наглас так и читанє у себе, зоз напредок задатим задатком и пририхтую ше за самостойне ученє.Квалитетне читанє ма вельо функциї, а скорей шицкого функцию трансфера, понеже без читаня и розуменя пречитаного скоро же нєт ученя других предметох. Успишносц у шицких других предметох и обласцох ученя директно завиши од квалитета читаня односно розуменя пречитаного.

Робота на тексту

Читанє кнїжовного тексту служи и як приклад за розуменє и препознаванє порученьох хтори текст ноши, алє и препознаванє кнїжовней файти (приповедка, сказка, басна, загадка, присловка и драмски текст) и єй характеристикох, без дефинованя поняцох.У другей класи треба обрациц увагу на обачованє важнєйших цалосцох у тексту, на похопйованє пасуса як часци ширшого текста, ушорйованє часцох текста до хронолоґийней и смисловей лоґичней цалосци.При анализованю амбиєнту, подобох и подїйох оспособйовац школярох же би обачовали характеристични деталї, препознавали причиново – пошлїдково вязи, а окреме же би шлєбодно виношели свойо становиска и арґументовали их зоз прикладами зоз текстох.Школярох треба мотивовац же би препознавали и толковали порученя, намири и чувства у пречитаних текстох, алє и же би их повязовали зоз власним искуством.Толкованє текста ше найвецей зводзи на елементи розуменя подїї, фабули и основного порученя. До тих елементох мож дойсц зоз шлєбодну розгварку, алє школярох вше баржей треба унапрямовац на препознаванє одредзених зявеньох у реалним живоце.

Обробок драмских текстох за дзеци як и драматизация обробених текстох оможлївює мотивованє школярох на рижни творчи активносци як цо то сценски наступ, драмске бависко, бабкарске бависко, драмски диялоґи. Розвиванє кнїжовних поняцох при школярох нє подрозумює ученє дефиницийох, алє мененованє и описне обґрунтованє поняцох, обачованє улоги одредзеного поняца у кнїжовноуметнїцким тексту.

ЯЗИК

Ґраматика и правопис

У настави язика школяре ше оспособюю за правилну усну и писану комуникацию на стандардним руским язику. Прето поглєдованя у тим програму нє унапрямени лєм на язични правила и ґраматични норми, алє на їх функцию.Програма унапрямена на розвиванє виходох и школярских компетенцийох за примену ґраматичних правилох у писаней и бешедней комуникациї.

Плановани ґраматични и правописни правила ше нє усвоюю и увежбую изоловано, алє повязано зоз другима наставнима обласцами, без огляду чи то буду похасновани приклади зоз даєдного кнїжовного дїла, чи усвоєне правило злєпшує школярску усмену або писану комуникацию.Так наприклад розуменє виреченя як обвисценя, питаня и розказу и означованє виреченя у бешеди з хаснованьом одвитуюцей интонациї и павзох найлєгчейше мож увежбовац зоз виразним читаньом одвитуюцих текстох, зоз читаньом диялоґох и драматизацию обробених кнїжовних дїлох. Так школяре ефикаснєйше усвоюю и знаня вязани за правилне хасновванє знакох интерпункциї бо на практичних прикладох видза розлики медзи нїма и їх функцию, як у кнїжовних дїлох, так и у каждодньовей комуникациї.Зоз морфолоґиї ше розвиваю основни знаня о меновнїкох, дїєсловох и прикметнїкох. За кажду файту словох перше ше уводзи поняце, а потим розликованє подфайтох.

Правописни правила школяре усвоюю поступнє, зоз повторйованьом уж наученого и поступним уводзеньом нових змистох, и то прейґ рижних вежбаньох як на уровню словох, так и на уровню виреченьох и текста. Правописни вежби оможлївюю школяром же би усвоєне правописне знанє практично и спонтано применьовали.У тим возросту би требало применьовац прости правописни вежби хтори вигодни за звладованє лєм єдного правописного правила, почитуюци принципи поступносци, систематичносци, єдинства теориї и пракси.

ЯЗИЧНА КУЛТУРА

Усне висловйованє

Усне висловйованє у другей класи часта форма комуникациї у школи.За розвой и култивованє усней комуникациї треба цо вецей хасновац дзецом прицагуюци бависка представяня, бависка улогох, драмски бависка, рецитованє, бабкарски бависка, бависка асоциациї, здумованє приповедкох зоз їх преширйованьом, уводзеньом нових подобох, пременку подїйох и подобне.Школяре тиж треба же би научели описовац, поднєсц звит, преприповедац самостойно, по парох або у ґрупи.Таки интеґративни бависка опущую школярох.Мож их комбиновац зоз рисованьом рисункох, або стрипох, лєбо их обогациц зоз рухами и музику цо ище баржей помоцнює їх мотивацийни характер.То можу буц и бешедни бависка нпр. розгварка зоз кнїжовну подобу, або ситуацийни бависка одн. стварни ситуациї.

Познєйше усна комуникация ше баржей опера на дзецинске искуство и розвива ше през зложенши активносци.Циль таких активносцох рижнородни:

– порушованє школярох же би участвовали у комуникациї

– пестованє язично правилней комуникациї

– же би знали поднєсц звит о власней роботи и роботи других,

– же би знали описац предмети, людзох,животинї, рошлїни, зявеня у природи, або слики

– же би знали виприповедац свойо дожица, правилно спатраюци свою улогу у подїї, або же би приповедали о подїї з вецей углох патреня

– оспособйованє школярох же би виражовали дзеку (афирмативно и процивно: сцем, будзем, жадам, наздавам и радуєм ше и подобне).

Писане висловйованє

Писана комуникация подрозумює одношенє школяра зоз текстом.Найчастейши вежби за розвой писаней комуникациї то: преписованє, диктат, писанє одвитох на питаня, опис,писане преприповедованє текста, писани состави о одредзеней теми итд.

Преписованє виреченьох и виривкох з текстох ше вежба з цильом же би ше усовершовало технїку и швидкосц писаня, алє преписованє може буц и з напредок задатим задатком (дополньованє виреченьох, ушорйованє деформованого виреченя, пренаходзенє глєданих прикладох и подобне).

Диктат як форма писаного вежбаня наменєни за розвиванє правописних навикнуцох и за преверйованє общей писменосци школярох, алє ше зоз нїм можу ришовац и язични и стилски задатки.У другей класи мож попри диктатох з толкованьом, диктатох зоз зопераньом гришкох, контролних и автодиктатох, хасновац и творчи диктати зоз уруцованьом словох, або пременку словох (пременка роду, числа словох, або писанє у другим чаше).

При писаним преприповедованю потребне оспособйовац школярох же би обачовали цо значне, цо мож посцигнуц зоз вреднованьом преприповедованя и наглашованьом школяром цо успишне, а цо менєй успишне у тей форми виражованя.

Приповеданє облапя приповеданє збуваньох и дожицох, приповеданє на основи мриї, на задату тему, приповеданє на основи слики, або шора сликох.

Описованє найзложенша форма усного и писменого виражованя. Школярох перше треба оспособиц же би ше меркуюци припатрали, обачовали, одкривали, замерковйовали, поровновали, а аж вец дату предметносц думково заокружовали и язично оформйовали.При читаню кнїжовноуметнїцких текстох треба школярску повагу унапрямиц на гевти места у хторих єст даяки описни елементи, бо то найлєпши приклади за спонтане усвойованє технїки описованя.

Язичну култура школярох пестує ше и през бависково активносци, окреме през язични вежби.Файту бависка треба вибрац спрам интересованьох школярох, або у контексту наставного змиста.То можу буц ребуси, загадки, розчитованки, єдноставни крижальки, осмосмерки, асоцияциї, преширйованє задатих виреченьох итд.

Лексично-семантични вежби служа за збогацованє словнїка школярох указуюци на розлични можлївосци при вибераню словох и виразох, Так ше при школярох розвива звикнуце же би глєдали адекватни язични вираз за тото цо сцу виражиц, зависно од комуникативней ситуациї и звекшує ше фонд таких словох и виразох у їх словнїку.

III. ПРОВАДЗЕНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзенє напредованя и оценьованє посцигнуцох школярох треба же би було формативне и сумативне и реализує ше спрам Правилнїка о оценьованю школярох у основним образованю и воспитаню. Провадзенє и вредноване школяра почина зоз инициялним преценьованьом уровня на хторим ше школяр находзи. Под час реализациї настави и ученя наставнїк порядно указує школярови на квалитет його посцигнуцох, так же би повратна информация була прилагодзена, достаточно ясна и мотивацийна. Школярох треба оспособйовац же би преценьовали власне напредованє спрам витворйованя виходох предмета, як и напредованє других школярох.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK
Cieľ	Cieľom učenia slovenského jazyka je, aby žiaci zvládli základné zásady slovenského spisovného jazyka kvôli ústnemu a písomnému vyjadrovaniu, pestovali povedomie o význame úlohy jazyka v zachovávaní národnej identity; aby boli schopní analyzovať zvolené literárne a iné umelecké diela zo slovenského a svetového umeleckého dedičstva, pestovať tradície a kultúru slovenského národa a rozvíjať interkulturálnosť.
Ročník	druhý
Ročný počet hodín	180 hodín

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	**OBLASŤ/TÉMA**	**OBSAHY**
– rozlišovať literárne žánre: báseň, poviedku, bájku, rozprávku, dramatický text; – určiť základnú udalosť, čas a miesto konania deja v prečítanom texte; – určiť poradie udalostí v texte; – určiť hlavné a vedľajšie postavy a odlíšiť ich kladné a záporné vlastnosti; – rozlíšiť verš a strofu; – určiť verše, ktoré sa rýmujú; – vysvetliť význam príslovia, porekadla a ponaučenia , ktoré zistil v bájke; – uviesť jednoduché príklady prirovnania z textov a každodenného života; – čítať text a správne uplaňovať intonáciu vety/verša; – umelecky recitovať báseň; – predviesť dramatické texty; – vyjadriť svoju mienku o texte; – rozlišovať hlásku a slabiku a poznať samohlásky, spoluhlásky a dvojhlásky; – rozlišovať slovné druhy v typických príkladoch; – určiť základné gramatické kategórie podstatných mien a slovies; – rozlišovať vety podľa významu; – rešpektovať a uplatňovať základné pravidlá pravopisu; – poznať najfrekventovanejšie vybrané slová; – vyhľadať explicitne vyjadrené informácie v jednoduchom texte (lineárnom a nelineárnom); – využívať rôzne formy ústneho a písomného vyjadrovania: prerozprávanie, rozprávanie, opis; – správne utvoriť dlhšiu a úplnú vetu a spojiť viac viet do kratšieho celku; – zúčastniť sa v rozhovore a pozorne počúvať spolubesedujúceho; – rozlíšiť základné časti textu (názov, odsek, meno autora, obsah). – poznať tradičné slovenské zvyky a predniesť vinše vzťahujúce sa na sviatky	**LITERATÚRA**	**ŠKOLSKÁ LEKTÚRA** **Poézia** Ľudová pieseň: *Spievanky, Tancuj, tancuj Kukulienka, Bodaj by vás, Moje milé premilené jahody,...* Alojz Čobej: *Čo všetko deťom k šťastiu treba* Štefan Moravčík: *Slovenčina, Veľká noc-veľký deň* Mária Rázusová-Martáková*: Mesiačikove úbehy /Ranená breza* Ľudmila Podjavorinská*:Na tanci, Prosba vtáčkov* Elena Čepčeková: *Prvý sneh* Juraj Tušiak: *Keď moja mama nie je doma, Do školy, Zajkove nové nohavičky* Ljubivoje Ršumović: *Uch, ale je škola skvelá* Krista Bendová: *Ako Jožko Pletko pozašíval všetko/ Tanierik* Pavel Mučaji: *Lastovičkám na cestu* Ľubomír Feldek: *Bájka o elektrickom drôte* Gabriela Hertlíková: *Vianočné darčeky, Mikuláš* Iveta Bognárová: *Posledný deň školského roka* Ján Smrek*: Na jar* Ľudové riekanky: *Keď slnko zasvieti, Nesie vtáčik slámku,...* Hádanky, vyčítanky, uspávanky, vinše *(výber).* **Próza** Ľudová rozprávka: *O medovníkovom domčeku* (podľa P. Dobšinského), *O dvanástich mesiačikoch* (podľa B. Nemcovej), *Ako zvieratká prezimovali,...* Ezopská bájka: *Lev a myš* Dositej Obradović: výber z bájok Jozef Pavlovič: *Prečo sú zajace nevzdelané* Sibyla Mislovičová: *Nie je myš ako myš* Božena Trilecová: *Doktor Blažej* Daniel Hevier: *Upratovačka a rozhadzovači* Mária Haštová: *Srnka Cupilupka* Mária Ďuríčková: *Nedokončená rozprávka* Mária Jančová: *Rozprávka o ježkovi* Tomáš Čelovský*: Keď narastiem* Silvia Čaňová: *Ako sa do hory volá, tak sa z hory ozýva* Ľudové porekadlá a príslovia. **Dramatické texty** Detské ľudové hry: *výber* Anna Nemogová Kolárová: *Tomáš dostáva darčeky* Žartíky **Populárne a informatívne texty** Výber z ilustrovaných encyklopédií a časopisov pre deti o významných osobnostiach slovenského jazyka, literatúry a kultúry **DOMÁCA LEKTÚRA (najmenej tri diela podľa výberu)** 1. Výber z krátkych foriem ľudovej slovesnosti (hádanky, príslovia, porekadlá, vyčítanky) 2. Hans Christian Andersen: *Palculienka, Princezná na hrášku* 3. Výber z veršov Márie Rázusovej Martákovej a Ľudmily Podjavorinskej 4. Mária Ďuríčková: *O Guľkovi Bombuľkovi* 5. Jozef Cíger Hronský: *Budkáčik a Dubkáčik* 6. Výber z krátkych rozprávok pre deti 7. A. S. Puškin: *Rozprávka o rybárovi a rybke* **Literárne pojmy:** − verš, strofa, rým; − ľudová uspávanka; − bájka; − rozprávka; − téma, miesto a čas konania deja, sled udalostí; − hlavná a vedľajšia postava (výzor, základné vlastnosti a správanie); − postavy v detskom dramatickom texte.

	JAZYK **Gramatika, pravopis a ortoepia**	Hláska a slabika; samohlásky, spoluhlásky a dvojhlásky. Slovné druhy: podstatné mená (vlastné a všeobecné); rod a číslo podstatných mien; slovesá; slovesné časy: minulý, prítomný, budúci čas; prídavné mená (akostné); číslovky (základné a radové). Vety: oznamovacie, opytovacie, rozkazovacie a zvolacie. Veľké písmeno: písanie názvov štátov, miest a dedín (pozostávajúcich z jedného alebo viac slov) a jednoduchých geografických názvov. Interpunkcia: bodka (na konci vety a za radovým číslom); dvojbodka a čiarka pri napočítaní; písanie dátumu arabskými a rímskymi číslicami. Písanie skratiek: (jednotky miery a najfrekventovanejších skratiek *ZŠ, č., atď., str.* a *npr.*).
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	Písanie y/ý vo vybraných slovách. Písanie i/í po obojakých spoluhláskach. Porozumenie prečítaného prostredníctvom odpovedí na otázky. Osnova na prerozprávanie krátkych textov (lyrických, epických, dramatických) zložená z jednoduchých otázok. Osnova opisovania na základe priameho pozorovania. Pravopisné cvičenia: odpisovanie, diktát a samostatné písanie. Jazykové cvičenia: hádanky, rébusy, krížovky, osemsmerovky, asociácie, tvorenie viet, rozvíjanie zadaných viet. Lexikálno-sémantické cvičenia: dopĺňanie viet, opis bytostí a predmetov. Prednes dramatického/ zdramatizovaného textu.

Kľúčové pojmy: literatúra, jazyk, jazyková kultúra

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia *slovenského jazyka* založený je na výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehlbuje cez tri vzdelávacie oblasti tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Plánovanie vyučovania a učenia zahŕňa vypracovanie ročného a operatívnych plánov, ako aj zveľadenie príprav na hodinu/deň/týždeň. *Ročný plán* sa vypracúva vo forme Ganttovho diagramu a obsahuje počet hodín podľa oblastí, ktoré sú rozvrhnuté podľa mesiacov a v súlade so školským kalendárom, plánovaným počtom hodín podľa oblastí a ročným fondom hodín.

Program vyučovania a učenia predmetu *Slovenský jazyk* v druhom ročníku základnej školy obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Odporúčané rozdelenie hodín podľa vzdelávacích oblastí: literatúra – 70 hodín, jazyk – 40 hodín a jazyková kultúra – 70 hodín. Všetky tri oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblasťami.

K ročnému plánu sa zostavuje aj zoznam textov, ktoré sú rozvrhnuté na každý mesiac a zároveň aj zoznam diel na domácu lektúru. Mesačný rozvrh textov, ako aj doteraz, sa zakladá na zoskupovaní textov a zároveň spájaním textov podľa rôznych kritérií – podstata a úloha literárneho diela; druhy textov; účel textov: na získavanie gramotnosti /čítanie/ čítanie s porozumením /prerozprávanie /analýza; rýchlosť napredovania žiakov; ročné obdobia; významné dátumy a sviatky; zvláštnosti žiackeho kolektívu, školy a lokálne spoločenstvá; predmetová a medzipredmetová spätosť obsahov a výkonov; medzipredmetové kompetencie atď. Teda, korelácia sa umožňuje kombinovaním textov do podobných tematicko-motívových celkov podľa rôznych kritérií. Príklady funkčného spájania textov podľa podobnosti diel môžu byť nasledujúce (ale vôbec nie jediné):

• priateľstvo (Anna Nemogová Kolárová – *Tomáš dostáva darčeky,* Anna Minichová – *Najsladšia mandarínka* (ako výberový text));

• rodina (ľudové uspávanky, Alojz Čobej – *Čo všetko deťom k šťastiu treba,* Krista Bendová – *Tanierik,* Gabriela Hertlíková – *Mikuláš a Vianočné darčeky)*

• žiacke obdobie (Ljubivoje Ršumović – *Uch, ale je škola skvelá,* Juraj Tušiak – *Do školy,* Iveta Bognárová – *Posledný deň školského roka,* Daniel Hevier – *Upratovačka a rozhadzovači)*;

• humor (ľudová riekanka: *Nesie vtáčik slámku,* ľudové piesne: *Tancuj, tancuj, Bodaj by vás*, Ľudmila Podjavorinská – *Na tanci,* Krista Bendová – *Ako Jožko Pletko pozašíval všetko,* Juraj Tušiak – *Zajkove nové nohavičky,* Sibyla Mislovičová – *Nie je myš ako myš)*

• dospievanie (Tomáš Čelovský – *Keď narastiem)*

• opis prírody (ľudová riekanka – *Keď slnko zasvieti,* Elena Čepčeková – *Prvý sneh,* Pavel Mučaji – *Lestovičkám na cestu,* Mária Rázusová Martáková – *Mesiačikove úbehy,*);

• *svet rozprávok* (Alexander Sergejevič Puškin: *Rozprávka o rybárovi a rybke*, ľudové rozprávky);

• poučné rozprávky (Ľubomír Feldek – *Bájka o elektrickom drôte,* bájky, Silvia Čaňová – *Ako sa do hory volá, tak sa z hory ozýva,* František Hrubín – *O nepodarených kozliatkach* (ako výberový text)).

Uvedenými príkladmi sa poukazuje na to, ako sa ten istý text môže spojiť s inými na rôzne spôsoby podľa rôznych motívov alebo tónu rozprávania. V druhom, tak ako aj v prvom ročníku, číta sa text na po častiach *Rozprávka o rybárovi a rybke* Alexandra Sergejeviča Puškina. To znamená, že sa na niekoľkých plánovaných hodinách, podľa plánu, ktorý si sám učiteľ utvorí, a zodpovedajúcou dynamikou bude čítať a analyzovať časť za časťou Puškinova veršovaná rozprávka.

Operatívny plán obsahuje rubriku s operacionalizovanými výkonmi, definovanými vyučovacími jednotkami, rubriku na plánovanú medzipredmetovú spätosť a rubriku na hodnotenie kvality naplánovaného, ako aj iné prvky podľa odhadu učiteľa. Pri vypracovaní ročného a operatívnych plánov nevyhnutné je dbať na školský kalendár a aktivity, ktoré sprevádzajú život v škole.

Príprava na hodiny má mať definovaný cieľ hodiny, definované výkony v súlade s cieľom hodiny, plánovanie aktivít žiakov a učiteľa v súlade s cieľom a definovaných výkonov, plánované formy hodnotenia dosiahnutých výkonov, výber stratégií učenia, metód a postupov učenia a doučovania.

II. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

LITERATÚRA

Vo výučbe literatúry najdôležitejšie je u žiakov rozvíjať lásku k čítaniu (využijúc aj báseň Tomáša Janovica *Moja knižnica,* Daniela Heviera *Prosím ťa, čo nosíš,* ako i z Cd-čka báseň Vladimira Reislea *Knižka*), budovať pocit pekného a hodnotného, pestovať vkus. Čítanie potrebuje čas, vytrvalosť a oddanosť a pestovanie týchto vlastností je základom ďalšieho učenia. Prostredníctvom čítania literárno-umeleckých textov a rozhovorom o nich na hodine, buduje sa kritické myslenie, lebo žiaci majú mať názor na konanie a vlastnosti postáv, ako aj na rôzne udalosti v texte. Je obzvlášť dôležité, aby literatúra u detí intenzívne rozvíjala empatiu tým, že sa od čitateľov žiada, aby sa postavili do pozície druhého a aby pochopili najrôznejšie charakteristiky a konanie postáv. Výučba literatúry posilňuje národnú a kultúrnu identitu žiakov tým, že spoznávajú svoju literatúru a kultúru, ako aj literatúru a kultúru iných národov.

Školská lektúra je rozčlenená podľa literárnych druhov – *poézia, próza, dramatické texty pre deti* a obohatená výberom náučno-populárnych a informatívnych textov. Povinná časť školskej lektúry pozostáva hlavne z diel, ktoré patria do základného národného korpusu, ale je obohatená aj dielami pre deti zo svetovej literatúry. Výber diel je vekuprimeraný žiakom.

Jednotlivé diela z povinného korpusu sú voliteľné. Učiteľovi sa odporúča, aby spracoval najmenej:

• tri ľudové piesne

• riekanku *Nesie vtáčik slámku,* okrem na rozbor postupnosti dianií, aj na hovorové cvičenie a splývavú správnu výslovnosť pri spodobovaní spoluhlások

• najmenej dve bájky*: Lev a myš a aspoň jednu* z diela Dositeja Obradovića

• najmenej jedno dielo Ľudmily Podjavorinskej, Márii Rázusovej Martákovej a Kristy Bendovej

Voliteľnosť umožňuje učiteľovi väčšiu kreativitu pri dosahovaní výkonov. Programom sa podporuje spoznávanie sa žiakov s významnými osobnosťami slovenského jazyka, literatúry a kultúry. Nevyhnutné je žiakom prezentovať význam zaznamenávania svitakov a prezentovať slovenské tradičné zvyky a obyčaje.

Pri interpretácii textov školskej a domácej lektúry, ale aj populárnych, informatívnych textov z časopisov pre deti, encyklopédií a pod. je potrebné všimnúť si tému, hlavné udalosti, priestorové a časové vzťahy v prečítanom texte, ponaučenia a dôležité detaily v popisoch bytostí a prírody; všimnúť si hlavné a vedľajšie postavy v literárnom diele, ich pozitívne a negatívne vlastnosti a postupy; ich emocionálne stavy a rozlišovať pojmy dobro a zlo.

Žiak by si mal všimnúť formálne rozdiely medzi poéziou, prózou a dramatickým textom a ich základné charakteristiky (napríklad neprítomnosť fabuly v lyrike, rytmus veršov a strof, prítomnosť rýmov alebo sled udalostí v epike a dramatickom diele), ale nie na úrovni definovania pojmov. Žiak by mal rozlišovať literárne druhy: lyrickú báseň (uspávanku a vtipnú báseň – podľa melódie prednesu) od poviedky (bájky a rozprávky) a dramatického textu, ale bez uvádzania definície literárno teoretických pojmov. Podrobnejšie terminologické určovanie sa uvádza postupne v starších ročníkoch.

Žiak by mal pochopiť prenesený význam hádanky, ale existujúce štylistické postupy v nej sa nemenujú; rozpoznať žáner básne ako príbehu s preneseným významom (neuvádza sa pojem alegórie); že v rozprávkach a bájkach postavy môžu byť aj zvieratá, rastliny, predmety, antropomorfné bytosti (Šťastie, Nádej) alebo ľudia, má pochopiť prenesený význam bájky, odhaliť a vysvetliť ponaučenie. Žiaci sa učia tlmočiť porekadlá.

Pri spracovaní literárnych textov žiaci si rozvíjajú prvé literárno-estetické skúsenosti a vytvárajú vlastné postoje o diele, ktoré počúvajú alebo čítajú. Učiteľ podnecuje žiakov, aby vyjadrili svoje názory a argumentovali ich príkladmi z textu.

Poéziu (uspávanku, vtipnú a opisnú báseň) a prózu sa žiaci neučia rozlišovať na teoretickej úrovni. Prirovnanie ako štylistický prostriedok sa tiež nespracúva na teoretickej úrovni, ale sa od žiakov očakáva, aby si ho všímali v texte a aby uvádzali jednoduché príklady prirovnaní z každodenného života (napríklad: červená ako ruža, rýchly ako zajac, usilovný ako včela atď.).

Pri spracovaní dramatických textov pre deti žiaci sa motivujú k radu tvorivých aktivít, ktoré vznikajú v súvislosti s dielom (scénické predvedenie – predvádzanie dramatického textu, divadelné hry, bábkové divadlo, dramatizované dialógy, sledovanie detských divadelných predstavení, nahrávanie a komentovanie dramatizovaných úryvkov). Žiaci si tiež osvojujú pravidlá správania v divadle.

Rozvíjanie literárnych pojmov u žiakov neznamená učenie definícií, ale pomenovanie a opisné vysvetľovanie pojmu; určovanie úlohy určitého pojmu v literárno-umeleckom texte.

Literárne diela, ktoré boli sfilmované (*Rozprávka o rybárovi a rybke*, *Princezná na hrášku, O dvanástich mesiačikoch,...*) môžu poslúžiť na komparatívnu analýzu a zisťovanie rozdielov medzi literatúrou a filmom, na základe ktorej môžu žiaci prísť k záveru o podstate dvoch médií a rozvíjať svoju mediálnu gramotnosť. Žiakov možno usmerniť aj na iné filmy s podobnou tematikou (detské dobrodružstvá alebo dobrodružstvá vo svete fantázií, dospievanie osamelého dieťaťa a pod.).

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci sa uschopňujú pre správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku. Program je usmernený na vývoj dosiahnutia výkonov a získanie žiackych kompetencií na uplatnenie gramatických pravidiel v písomnej a ústnej komunikácii.

Požiadavky v tomto programe nie sú usmernené len na osvojenie jazykových pravidiel a gramatických noriem, ale aj pochopenie ich funkcie a správne uplatnenie v ústnom a písomnom vyjadrovaní.

Gramatika

Rozlišovanie hlásky a slabiky pri ústnom vyjadrovaní – slabika sa vysvetľuje iba na typických prípadoch so samohláskou na konci slabiky, zatiaľ čo ostatné prípady sa spracúvajú vo vyšších ročníkoch. Je žiaduce vytvoriť koreláciu s výučbou hudobnej kultúry (poukazovať na to, že piesne sa spievajú tak, že sa slová delia na slabiky).

Z morfológie sa rozvíjajú základné poznatky o podstatných menách, slovesách, prídavných menách a číslovkách. Pre každý slovný druh sa najprv uvádza pojem a neskoršie rozdelenie. Napríklad, najprv by sa malo pracovať na pochopení pojmu podstatných mien ako slovného druhu a to na typických príkladoch vlastných a všeobecných podstatných mien. Potom sa uvádza rozlišovanie druhov podstatných mien: vlastné a všeobecné. Slovesá sa najprv spracúvajú ako slovné druhy a neskoršie sa uvádza rozlišovanie kategórie času. Číslovky ako slovný druh sa spracúvajú v prepojení s výučbou matematiky.

Syntaxické poznatky sa nadväzujú na už naučené a rozširujú sa rozlišovaním viet podľa významu.

Pravopis

Pravidlá pravopisu si žiaci osvojujú postupne opakovaním a precvičovaním už naučeného a spoznávaním nových obsahov prostredníctvom rôznych cvičení tak na úrovni slova, ako aj na úrovni viet a textov. Je žiaduce vytvoriť koreláciu s vyučovaním matematiky v súvislosti s písaním skratiek pre merné jednotky. Je potrebné, aby si žiaci osvojili správne písanie všeobecných skratiek, ktoré používajú denne ZŠ, č., atď.,str., npr..

Pravopisné cvičenia umožňujú žiakom venovať osobitnú pozornosť pravopisným požiadavkám a ich funkcii v texte. Systematické uplatňovanie zodpovedajúcich pravopisných cvičení umožňuje, aby teoretické pravopisné vedomosti včas prerástli na zručnosti, ako aj na praktické a spontánne uplatňovanie pravopisných pravidiel. Pravopisné cvičenia sú najlepším spôsobom, ako sa pravidlá pravopisu naučiť, overiť si ich, všimnúť si chyby a opraviť ich. V tomto veku by sa mali používať jednoduché pravopisné cvičenia, vhodné na ovládanie jedného pravopisného pravidla z jednej pravopisnej oblasti. Pravopisné cvičenia je potrebné pripravovať rešpektujúc princíp postupnosti, systematickosti, jednoty teórie a praxe. Pri ovládaní pravopisu je vhodné použiť nasledujúce pravopisné cvičenia: odpisovanie, diktáty a samostatné písanie.

JAZYKOVÁ KULTÚRA (ÚSTNE A PÍSOMNÉ VYJADROVANIE)

Rozvíjať a zdokonaľovať jazykovú kultúru žiakov je jednou z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka. Jej konečným cieľom je, aby žiaci mali schopnosť kvalitne a prakticky účelovo ústne a písomne komunikovať.

Základné formy ústneho a písomného vyjadrovania sú prerozprávanie, rozprávanie a opisovanie.

Prerozprávanie – v druhom ročníku, vyučovanie jazykovej kultúry triedy (kategorizuje) a zvyšuje požiadavky v pláne tejto formy ústneho a písomného vyjadrovania žiakov. Treba podnecovať žiakov, aby sa snažili zistiť, čo je podstatné, a čo sa nemusí spomínať, keď rozprávajú o texte, aby sa nestalo to, že prerozprávaný text bude dlhší, od toho o ktorom rozprávajú. Rozprávanie o texte treba tiež hodnotiť, t. j. poukázať žiakom na menšie alebo väčšie vydarené segmenty tejto formy vyjadrovania.

Rozprávanie – zahŕňa rozprávanie udalostí a zážitkov, rozprávanie podľa vlastnej predstavivosti, podľa zadanej témy, rozprávanie podľa obrázka alebo skupiny obrázkov. Pri ústnom a písomnom prejave žiakov sa ako východiskový text pri zaznamenávaní sviatkov môže využiť báseň Jozefa Pavloviča *Mikuláš,* Štefana Moravčíka *Vianočná vločka.* Pri rozbore práce v škole sa v korelácii s hodinami sveta okolo nás môže využiť text Kristy Bendovej *Bola raz jedna trieda* a *Dobré rady pre žiakov* ako i báseň Miroslava Deglovica *Na prázdniny.* Učivo o ročných odbobiach sa vo svete okolo nás môže spracovať v korelácii s básňami Eleny Čepčekovej *Ježkova komôrka,* Márie Topoľskej *Prvé lúče* a Gustav Langauera *To je krása.*

Opisovanie – najzložitejšia forma ústneho a písomného vyjadrovania v predmetnom vyučovaní. Kvôli početným vekovým obmedzeniam v práci s najmladšími žiakmi k tejto forme vyjadrovania treba pristupovať zvlášť zodpovedne a rešpektovať princípy podmienok vyučovania a dbať na postupnosť pri určovaní požiadaviek: uschopňovať žiakov, aby pozorne pozorovali, zisťovali, odhaľovali, všímali si, porovnávali, a iba potom svoje postrehy zmysluplne zakrúžkovali a jazykovo sformovali. Keďže sa opisovanie často spája s čítaním a posudzovaním textu (zvlášť literárno-umeleckého), treba stále usmerňovať pozornosť žiakov na tie miesta, v tomto druhu textov, ktoré majú mnoho prvkov opisu (opis prírody, ročných období, predmetov, rastlín a živočíchov, literárnych postáv a pod.), lebo sú to aj najlepšie vzory na spontánne osvojovanie techník opisovania ako trvalej zručnosti.

Jazyková kultúra žiakov sa pestuje prostredníctvom hravých aktivít, najmä prostredníctvom jazykových cvičení. Druhy hier treba voliť podľa záujmov žiakov alebo v kontexte obsahu vyučovania. To môžu byť hovorové cvičenia, napríklad rozhovor s literárnou postavou, potom situačné hry, prípadne skutočné situácie, napríklad rozhovor v obchode, rozhovor u lekára. Možno si zvoliť aj rébusy, hádanky, rečňovanky, riekanky, vyčítanky, jednoduché krížovky, osemsmerovky, asociácie, tvorenie viet, rozvíjanie zadaných viet.

Lexikálno-sémantickými cvičeniami sa obohacuje slovná zásoba žiakov a poukazuje sa nimi na rôzne možnosti pri voľbe slov a výrazov a usmerní na ich účelovejšie využitie. Uplatnením lexikálno-sémantických cvičení sa u žiakov vytvára zvyk premýšľať a hľadať adekvátny jazykový výraz na to, čo chcú vyjadriť (v závislosti od komunikačnej situácie) a zvyšuje sa fond takých výrazov v ich slovnej zásobe. Druhy takých cvičení tiež treba zladiť so záujmami žiakov a vyučovacími obsahmi. Zmysel pre presné vyjadrovanie a porozumenia významu slov a výrazov rozvíja sa prostredníctvom rôznych cvičení, napríklad *opis bytostí a predmetov*, a pre žiakov tejto vekovej skupiny zaujímavé a podnetné môžu byť aj cvičenia *dopĺňania viet* (napríklad uviesť vety, v ktorých chýba sloveso).

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Sledovanie napredovania a hodnotenie dosiahnutia výkonov žiakov formatívne a sumárne a realizuje sa v súlade s *pravidlami o známkovaní žiakov v základnom vzdelávaní a výchove*. Proces sledovania a hodnotenia jedného žiaka treba začať iniciálnym odhadom úrovne, na ktorej sa žiak nachádza. Odporúčajú sa vstupné a výstupné testy. Počas procesu vyučovania a učenia učiteľ sústavne a primeraným spôsobom upozorňuje žiaka na kvalitu jeho dosiahnutých výsledkov tak, aby spätná informácia bola prispôsobená, dostatočne jasná a informatívna, aby mala úlohu podporujúcej spätnej informácie. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavaním spätnej informácie žiakov treba uschopňovať a podnecovať, aby hodnotili vlastné napredovanie v dosiahnutí výkonov predmetu, ako aj napredovanie iných žiakov.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК

Naziv predmeta	**HRVATSKI JEZIK**
Cilj	Cilj nastave hrvatskoga jezika jest jasno, točno i prikladno sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom, te ovladavanje pravilnim usmenim i pisanim izražavanjem, njegujući svijest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnoga identiteta; osposobljavanje za tumačenje odabranih književnih i drugih umjetničkih djela iz hrvatske i svjetske baštine, radi njegovanja tradicije i kulture hrvatskoga naroda i razvijanja interkulturalnosti.
Razred	**drugi**
Godišnji fond sati	**180 sati**

ISHODI Nakon završene teme/područja, učenik će moći:	**PODRUČJE/TEMA**	**SADRŽAJI**
– razlikovati književne vrste: pjesmu, priču, basnu, bajku, igrokaz – razlikovati osnovne dijelove teksta (naslov, ulomak, ime autora) – odrediti glavni događaj, vrijeme i mjesto događaja u pročitanom tekstu – odrediti redoslijed događaja u tekstu – razlikovati glavne i sporedne likove – zamijetiti važne pojedinosti o likovima: osnovne etičke osobine (npr. hrabar – kukavica) – zamijetiti uzročno – posljedičnu i vremensku povezanost događaja u priči – razumijeti tekstove s jasnim fabulativnim tijekom, stilski i sadržajno primjerene učeniku – razlikovati dijelove pjesme: kiticu i stih, pjesničke slike – razumijeti pjesme i pojedine pjesničke slike, stilski i sadržajno primjerene učeniku – uočiti stihove koji se rimuju – izražajno kazivati stihove – objasniti značenje poslovice i pouke u basni – načiniti usporedbu jednostavnog teksta i svakodnevnog života – izvoditi igrokaze i iznijeti svoje mišljenje o igrokazu – razlikovati otvornike i zatvornike – rastavljati riječi na slogove – odrediti broj slogova u riječi prema broju otvornika – pravilno rastavljati riječi na kraju retka – razumjeti imenice kao riječi kojima imenujemo sve što nas okružuje – razlikovati imenice među drugim riječima u govornoj i pisanoj komunikaciji – prepoznati i razlikovati izjavnu, upitnu i uskličnu rečenicu – prepoznati i razlikovati jesnu (potvrdnu) i niječnu (odričnu) rečenicu – pravilno sastaviti i povezati rečenice u smislenu, jasnu i razumljivu cjelinu – poštivati pravopisnu normu – pravilno pisati veliko početno slovo u imenima s kojima učenik dolazi u doticaj (jednočlanim i višečlanim), imenima ulica i trgova te naseljenih mjesta – pisati višečlana vlastita imena, niječnicu u skladu s pravopisnom normom – rabiti pravopisni znak spojnicu – pravilno izgovarati i pisati skupove ije/je/e/i u češće rabljenim riječima – pravilno izgovarati i pisati niječnice (riječce ne i ni) u niječnim izjavnim rečenicama – pravilno izgovarati i pisati riječicu *li* u upitnim rečenicama – uljudno razgovarati i slušati sugovornika u razgovoru – postavljati pitanja i odgovarati na pitanja cjelovitom rečenicom – oblikovati i ispričati kratku priču prema poticaju – opisati lik i predmet prema planu opisa – samostalno pisati kraće vezane tekstove, sastavke, prema zadanome poticaju – oblikovati pisanu poruku koja se uobičajeno upućuje primatelju kao razglednica i čestitka – oblikovati usmenu i pisanu obavijest – usmeno izvješćivati o prošlome događaju bez suvišnih pojedinosti – glasno čitati ulomke svakoga obrađenoga književnoumjetničkoga teksta uz poštovanje intonacije rečenice ili stiha – odgledati kazališne predstave i film primjerene njegovoj dobi – razlikovati kazališnu predstavu od filma – razlikovati pozornicu od gledališta – zamijetiti i odrediti slijed događaja u filmu – ispričati priču kratkoga crtanoga filma – razlikovati glavne i sporedne likove u filmu	**KNJIŽEVNOST**	**ŠKOLSKA LEKTIRA** **Poezija** Josip Balaško, *Kasnoljetni razgovor* Ivana Petrišević, *Jesen* Danica Divjak, *Darežljivi kišobran* Milan Taritaš, *Moja domovina* Rade Brajnović, *Baka i djed* Ivan Boždar, *Dušni dan* Vesna Parun, *Jež i istina* Ruža Zubac-Ištuk, *Mišica i tri sina* Tatjana Pokrajac-Papucci, *Kalendar*, *Doživjeti stotu* Ivan Tomičević, *Kako pozdraviti* Vera Zemunić, *Zimski prijatelji* Branislav Oblučar, *Ptice na žici* Shel Silverstein (Šel Silverstajn), *Važno* Dunja Kalilić, *Teta mašta* Mladen Bjažić, *More* Gustav Krklec, *Praznik ljeta* **Proza** Sanja Pilić, *Sunčica i voće* Prema narodnoj priči, *Zašto kosa nisu pozvali u berbu* Marina Gabelica, *Obiteljsko stablo* Željka Horvat Vukelja, *Brezina i jablanova ljubavna priča*, *Gospodin Edner*, *Šašavdan*, *Vrtoglava slikopriča*, *Vodoravno i okomito*, *Dosadnjaković* Dubravko Torjanac, *Sunce kod liječnika* Bruno Kuman, *Crveni lonac* Sanja Polak, *Knjiga i knjižnica*, *Želim, želim* Tamara Vrbanović, *Božićna djela*, *Maškare*, *Proljetno sunce* Ivana Bolfan, *Blatna čizmica* Doris Jannausch (Janauš), *Kako je sveti Nikola došao na Uskrs* Braća Grimm(Grim), *Zvjezdani taliri* Grzegorz Kasdepke, *Pismo* Ema Pongrašić, *Savršen kućni ljubimac* Vera Fučko-Trstoglavec, *Zimska priča* Denin Serdarević, *Izgubljeni vijak* Vera Zemunić, *Veljača i ožujak* Marica Milčec, *Glavno da se bira* Ana Đokić, *Sedmi rođendan i osmo proljeće*, *Bajka o kuharu koji nije volio kuhati* Sanja Pilić, *Sretan Uskrs*, *Ljubav sve rješava* Ljerka Pukec, *Bubamara i krijesnica* Đurđica Stuhlreiter (Štulrajter), *Znatiželji mrav* Bruno Kuman, *Pticani*, *Riblja škola* Srećko Božić, *Jež iglić i otpad u šumi* Margo Fallis, *Zašto klokani skaču* Ana Đokić-Pongrašić, *Mala sirena iz lavora* **Dramski tekstovi** Jasna Popović-Prole, *Ispod strehe* Gorana Benić-Hađin, *Jabuka i crv* Blaženka Mavrić, *Jesenski razgovor* Denis Mazur, *Veliko čudo za mali bor* Sanja Petrov, *Tri smijeha i mali smješko* Jadranka Čunčić-Bandov, *Snjegović*, *Lav i papiga*, *Proljetno buđenje* Gordana Katić, *Zemlje i voda* Ljerka Pukec, *Abeceda*, *Mišićeva želja* Blanka Dovjak-Matković, *Naj...* Hrvoje Zalar, *Na raskrižju* Ksenija Grozdanić, *Kako osvojiti njezino srce* Milijana Kovačević, *Livadi u pomoć* Josip Balaško, *Čvorak i trešnja* **Popularno znanstveni i informativni tekstovi** Izbor iz ilustriranih enciklopedija i časopisa za djecu.

		DOMAĆA LEKTIRA (izabrati pet djela, obvezno prvo) 1. Hans Christian Andersen, *Bajke* (izbor) 2. Ratko Zvrko, *Grga Čvarak* 3. Karel Čapek, *Poštarska bajka* 4. Carlo Collodi, *Pinokio* 5. Alan Aleksandar Milne, *Medo Winnie zvani Pooh* 6. Dubravko Horvatić, *Stanari u slonu* 7. Nevenka Videk, *Pismo iz Zelengrada* 8. Nada Iveljić, *Nebeske barke*, *Pronađeno blago*, *Božićna bajka* 9. Želimir Hercigonja, *Poštar zeko Brzonogi*, *Prašnjavko*, *Kjel crna labud ptica*, *Vodenjak i stara kruška* 10. Andrea Peterlik-Huseinović, *Plavo nebo*, *Ciconia ciconia* 11. Desa Muck, *Anica i sportski dan*, *Anica i čarobnica Lili* 12. Ela Peroci, *Djeco, laku noć* 13. Mila Željeznjak, *Sretne priče* 14. Ivica Bednjanec, *Male ljubavi* 15. Hrvoje Kovačević, *General Kiro miš* 16. Božidar Prosenjak, *Miš* 17. Larisa Mravunac, *Dječak u zvjezdanim čizmama* 18. Charles Perrault, *Bajke* (izbor: *Vile*, *Kraljević Čuperak*, *Mačak u čizmama*, *Pepeljuga*, *Ljepotica i zvijer)* 19. Nada Zidar-Bogadi, *Sretni cvrčak* **Književni pojmovi:** • pjesma, kitica, stih, pjesnička slika • priča • događaj, redoslijed događaja; mjesto i vrijeme zbivanja • književni lik, glavni i sporedni likovi – izgled, osnovne osobine i postupci • dramski tekst za djecu • bajka • šaljiva pjesma • basna zagonetka.
	JEZIK **Gramatika, pravopis i ortoepija**	Glas, slovo, riječ, rečenica Točka, upitnik, uskličnik Izjavna rečenica, upitna rečenica, usklična rečenica, jesna rečenica i niječna rečenica Red riječi u rečenici Otvornici, zatvornici, slog, spojnica Skupovi *i, e, ije* i *je* Pisanje niječnica *ne* i *ni* Čestica *li* Imenice Imena, veliko početno slovo, točka, upitnik, uskličnik
	JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA	**Jezična kultura** Govornik, sugovornik Pripovijedanje prema poticaju Opisivanje, opis Obavijest Izvješćivanje o prošlom događaju Izvješćivanje o obavljenom zadatku Izražajno (interpretativno) čitanje Pisanje čestitke i razglednice Sastavak Poštivanje pravopisne norme **Medijska kultura** Sanja Pilić, *Kiki i ostali* (strip) Joško Marušić, *Odlikašići* (strip) Kazališna prestava po izboru, kazalište *Božićna bajka,* animirani film POPIS FILMOVA: 1. Vrbanić, *Svi crteži grada* 2. D. Vukotić, *Kauboj Jimmy* 3. Z. Grgić, *Posjet iz svemira* 4. A. Marks, *Kako je Ana kupila kruh* 5. M. Lovrić, *Putovanje plavnog lonca*, *Ružno pače* 6. Lj. Jojić, *Svinjar*, *Kraljevna na zrnu graška* 7. K. Golik, *Gliša*, *Raka i Njaka* 8. M. Jović i S. Fabrio, *Metla i Metlenko* 9. W. Disney, *Snjeguljica i sedam patuljaka* ili *Pinokio* 10. Filmovi iz serije animiranih i komičnih filmova o Loleku i Boleku, Tomu i Jerryju, Mickeyu Mausu, profesoru Baltazaru, Charlieju Chaplinu 11. Televizijke emisije s tematikom doma, škole, zavičaja

Ključni pojmovi: književnost, jezik te jezična i medijska kultura.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje u svim trima predmetnim područjima.

III. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvaća kreiranje godišnjeg i mjesečnih planova, kao i razvijanje priprema za sat/dan/tjedan. *Godišnji plan* kreira se u obliku gantograma i sadrži broj sati po području raspređenih po mjesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planiranim fondom sati po područjima i godišnjim fondom sati. Nastavni program predmeta *Hrvatski jezik* u drugom razredu osnovne škole čine tri predmetna područja: književnost, jezik te jezična i medijska kultura. Preporučeni broj sati po predmetnim područjima je: Književnost – 70 sati, Jezik – 40 sati te Jezična i medijska kultura – 70 sati. Sva se područja prožimaju i ni jedno se ne može izučavati izolirano i bez sudjelovanja drugih područja.

Uz godišnji plan, oblikuje se lista raspoređenih tekstova po mjesecima, kao i domaća lektira. Distribucija (razdioba) tekstova po mjesecima, kao i do sada, zasnovana je na grupiranju i povezivanju tekstova u skladu s različitim kriterijima – priroda i uloga književnog djela; vrste tekstova; svrha tekstova: za opismenjavanje/čitanje/razumijevanje/prepričavanje/tumačenje; brzina napredovanja učenika; godišnja doba; značajni datumi i blagdani; posebnosti učeničkoga kolektiva, škole i lokalne zajednice; predmetna i međupredmetna povezanost sadržaja i ishoda; međupredmetne kompetencije itd. Dakle, korelativnost je omogućena kombiniranjem tekstova u srodne tematsko-motivske cjeline prema različitim kriterijima. Mogući primjeri funkcionalnoga povezivanja tekstova po srodnosti djela mogu biti sljedeći (nikako i jedini):

• tema blagdani u prosincu: Tamara Vrbanović *Božićna djela*, Doris Jannausch *Kako je sveti Nikola doašo na Uskrs*, braća Grimm *Zvjezdani taliri*, Denis Mazur *Veliko čudo za mali bor*, Sanja Polak *Želim, želim.* Medijska kultura *Božićna bajka* animirani film

• tema obitelj: Marina Gabelica *Obiteljsko stablo*, Rade Brajnović *Baka i djed*, Nevenka Videk *Baka godine*

• tema jesen: Ivana Petriševac *Jesen*, Danica Divjak *Darežljivi kišobran*, prema narodnoj priči *Zašto kosa nisu pozvali u berbu*, Blaženka Mavrić *Jesenski razgovor*

• tema zima: Vera Zemunić *Zimski prijatelji*, Jadranka Čunčić-Bandov *Snjegović*, Vera Fučko-Trstoglavec *Zimska priča*

• tema proljeće i Uskrs: Tamara Vrbanović *Proljetno sunce*, Jadranka Čunčić-Bandov *Proljetno buđenje*, Ana Đokić *Sedmi rođenda i osmo proljeće*, Sanja Pilić *Sretan Uskrs*

• tema životinje: Ljerka Pukec *Pismo za vjevericu*, *Bubamara i krijesnica*, Jadranka Čunčić-Bandov *Lav i papiga,* Đurđica Stuhlreiter *Znatiželjni mrav*, Srećko Božić *Jež Iglić i otpad u šumi*, Josip Balaško *Čvorak i trešnja*, Margo Fallis *Zašto klokani skaču*

• tema ljeto: Bruno Kuman *Riblja škola*, Mladen Bjažić *More*, Ana Đokić-Pongrašić *Mala sirena iz lavora*, Gustav Krklec *Praznik ljeta.*

Navedeni primjeri pokazuju kako se u okviru iste teme različiti tekstovi mogu povezivati s drugima na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovijedanja. U drugom, kao i u prvom razredu, čitaju se slikopriče Željke Horvat-Vukelja. To podrazumijeva da se na nekoliko planiranih sati, prema planu koji učitelj sam osmisli i odgovarajućom dinamikom, čitaju i analiziraju četiri slikopriče.

Mjesečni plan sadrži rubriku s operacionaliziranim ishodima, definiranim nastavnim jedinicama, rubriku za planiranu međupredmetnu povezanost i rubriku za vrednovanje kvaliteta isplaniranog, kao i druge elemente prema procjeni nastavnika. Pri kreiranju godišnjega i mjesečnih planova, neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole.

Priprema za sat podrazumijeva definiranje cilja sata, definiranje ishoda u odnosu na cilj sata, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definirane ishode, planirane načine provjere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

U nastavi književnosti najvažnije je kod učenika razvijati ljubav prema čitanju, graditi osjećaj za lijepo i vrijedno, odgajati ukus. Čitanje traži vrijeme, istrajnost i posvećenost, a njegovanje tih karakteristika predstavlja temelj za sva dalja učenja. Čitanjem književnoumjetničkih tekstova i u razgovoru o njima na satu, gradi se kritičko mišljenje, jer učenici trebaju imati sud o postupcima i osobinama likova, kao i o različitim događajima u tekstu. Posebno je važno što književnost kod djece intenzivno razvija empatiju, time što od čitatelja traži da se stave na mjesto drugoga i da razumiju različite osobine i postupke likova. Nastava književnosti jača nacionalni i kulturni identitet učenika, upoznavanjem svoje književnosti i kulture, kao i književnosti i kulture drugih naroda.

Školska lektira razvrstana je po književnim rodovima – *poezija, proza, dramski tekstovi za djecu* i obogaćena izborom znanstveopopularnih i informativnih tekstova. Obvezni dio školske lektire sastoji se, uglavnom, od djela koja pripadaju osnovnom nacionalnom korpusu, ali je obogaćen i djelima za djecu iz svjetske književnosti. Izbor djela primjeren je uzrastu učenika.

Pojedina djela iz obveznog korpusa su izborna te se učitelju pruža mogućnost odabira, što dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Programom se potiče upoznavanje učenika sa značajnim osobama hrvatskoga jezika, književnosti i kulture (Jadranka Čunčić-Bandov, Željka Horvat-Vukelja ...). **Potrebno je da učitelj najmanje pet sati, od planiranih 70, posveti obradi triju književnih tekstova po izboru iz zavičajne književnosti vojvođanskih Hrvata primjerenih dobi učenika.**

Pri tumačenju tekstova iz školske i domaće lektire, ali i popularnih, informativnih tekstova iz časopisa za djecu, enciklopedija i sl., treba uočiti temu, glavne događaje, prostorne i vremenske odnose u pročitanom tekstu, pouke i bitne pojedinosti u opisima bića i prirode; uočiti glavne i sporedne likove u književnome djelu, njihove pozitivne i negativne osobine i postupke; njihova emocionalna stanja i razlikovati pojmove dobra i zla.

Učenik treba uočiti formalne razlike između poezije, proze i dramskoga djela te njihove osnovne karakteristike (npr. odsustvo fabule u lirskom djelu, ritmičnost stihova i strofa, prisustvo rime ili nizanje događaja u epskom i dramskom djelu), ali ne na razini definiranja pojmova. Učenik treba razlikovati književne vrste: lirsku pjesmu (uspavanku i šaljivu pjesmu – po tonu pjevanja) od priče (basne i bajke) i igrokaza, ali bez uvođenja definicija književnoteorijskih pojmova. Detaljnije terminološko određivanje uvodi se postupno u starijim razredima.

Učenik treba razumijeti preneseno značenje zagonetke, ali se ne imenuju postojeći stilski postupci u njoj; prepoznati žanr basne kao priče s prenesenim značenjem (ne uvodi se pojam alegorije), da u basnama i bajkama likovi mogu biti i životinje, biljke, predmeti, antropomorfna bića (Sreća, Nada) ili ljudi, da otkrije i objasni pouku. Učenici se uvode u tumačenje poslovica.

Tijekom obrade književnih tekstova, učenici razvijaju prva literarno-estetska iskustva i oblikuju svoje stavove o djelu koje slušaju ili čitaju. Učitelj potiče učenike da iznose svoje stavove i potkrepljuju ih primjerima iz teksta.

Poeziju (uspavanku, šaljivu i opisnu pjesmu) i prozna djela učenici ne uče razlikovati na teorijskoj razini. Usporedba kao stilska figura također se ne uči na teorijskoj razini, već se od učenika očekuje da je uoči u tekstu i navodi jednostvane primjere usporedbi iz svakodnevnoga života (na primjer: rumen kao jabuka, brz kao zec, vrijedan kao pčela itd).

Pri obradi igrokaza za djecu, učenici se motiviraju na cijeli niz stvaralačkih aktivnosti koje nastaju povodom djela (scenski nastup – izvođenje igrokaza, dramska igra, lutkarska igra, dramski dijalozi, gledanje dječje kazališne predstave, snimanje i komentiranje dramatiziranih ulomaka). Pritom učenici usvajaju i pravila primjerenoga ponašanja u kazalištu. Uz aktivno slušanje, a potom i samostalno čitanje jednostavnih književnih i ostalih vrsta tekstova, učenici se osposo-

bljavaju da sadržaje dovode u vezu s ilustracijama koje prate književni, popularni i informativni tekstovi.

Razvijanje književnih pojmova kod učenika ne podrazumijeva učenje definicija, već imenovanje i opisno obrazlaganje pojma, uočavanje uloge određenog pojma u književnoumjetničkome tekstu.

Književna djela koja su doživjela ekranizaciju (*Bajka o ribaru i ribici*, *Carevo novo ruho*, *Djevojčica sa žigicama*) mogu poslužiti za komparativnu analizu i uočavanje razlike između književnosti i filma, čime učenici mogu doći do zaključka o prirodi dvaju medija i razvijati svoju medijsku pismenost. Učenici se mogu uputiti i na druge filmove sa sličnom tematikom (dječje avanture ili avanture u fantastičnom svijetu, odrastanje usamljenog djeteta i sl.).

U nastavi jezika, učenici ovladavaju pisanim i usmenim standardnim hrvatskim jezikom. Program je usmjeren na razvijanje ishoda i učeničkih kompetencija za primjenu gramatičkih pravila u pisanoj i govornoj komunikaciji.

Gramatika

Razlikovanje glasa i sloga u izgovornom smislu – slog se objašnjava samo na temelju čestih slučajeva sa samoglasnikom (otvornikom) na kraju sloga, dok se drugi slučajevi obrađuju u višim razredima. Poželjno je napraviti korelaciju s nastavom Glazbene kulture (ukazati im na to da pjesme pjevaju tako što dijele riječi na slogove).

Iz morfologije se razvijaju osnovna znanja o imenicama. Za obradu imenica najprije se uvodi pojam, a zatim razlikovanje podvrsta. Npr. najprije treba raditi na shvaćanju pojma imenice kao vrste riječi i to na čestim primjerima vlastitih (osobnih) i zajedničkih (općih) imenica. Nakon toga uvodi se razlikovanje podvrsta imenica: vlastitih i zajedničkih. Sintaksička znanja nadovezuju se na već naučena i proširuju razlikovanjem rečenica po obliku i značenju.

Pravopis

Pravopisna pravila učenici usvajaju postupno, uz ponavljanje i vježbanje već naučenoga te upoznavanjem s novim sadržajima, što će učiniti različitim vježbama kako na razini riječi tako i na razini rečenica i tekstova. Poželjno je napraviti korelaciju s nastavom matematike u vezi s pisanjem kratica za mjerne jedinice. Potrebno je da učenici usvoje pravilno pisanje općih kratica koje svakodnevno upotrebljavaju, i to samo pet: *OŠ*, *br.*, *itd.*, *str.* i *npr.*

Pravopisne vježbe omogućavaju učenicima da posebno obrate pozornost na pravopisne zahtjeve i na njihovu ulogu u tekstu. Sustavna primjena odgovarajućih pravopisnih vježbi omogućava da teorijsko pravopisno znanje blagovremeno prijeđe u umijeće, kao i da pravopisna pravila učenici praktično i spontano primjenjuju. Pravopisne vježbe predstavljaju najbolji način da se pravopisna pravila nauče, provjere, kao i da se uočeni nedostaci otklone. U tom uzrastu trebalo bi primjenjivati jednostavne pravopisne vježbe koje su pogodne za ovladavanje samo jednog pravopisnog pravila iz jednog pravopisnog područja. Pravopisne vježbe potrebno je pripremiti i pritom poštovati načelo postupnosti, sustavnosti, jedinstva teorije i prakse. Pri ovladavnju pravopisnih načela, pogodne mogu biti sljedeće pravopisne vježbe: *prepisivanje*, *diktat* i *samostalno pisanje*.

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Razvijanje i unapređivanje jezične kulture učenika predstavlja jedan od značajnih zadataka nastave hrvatskoga jezika. Njen krajnji cilj jest osposobiti učenike za kvalitetnu i svrsishodnu usmenu i pisanu komunikaciju.

Osnovni oblici usmenog i pisanog izražavanja su prepričavanje, pričanje i opisivanje.

Prepričavanje – u drugom razredu, nastava jezične kulture usložnjava i povećava zahtjeve na planu tog oblika usmenog i pisanog izražavanja učenika. Potrebno je poticati učenike na razlikovanje bitnoga od nebitnoga tijekom prepričavanja, da se ne bi dogodilo da prepričani tekst bude dulji od onoga koji prepričavaju. Potrebno je, također, vrjednovati prepričavanje, tj. ukazati učenicima na manje ili više uspjele dijelove tog oblika izražavanja.

Pričanje – obuhvaća pričanje događaja i doživljaja, pričanje na temelju mašte, na zadanu temu, pričanje na temelju slike ili niza slika.

Opisivanje – najsloženiji oblik usmenog i pisanog izražavanja u razrednoj nastavi. Zbog brojnih uzrasnih ograničenja u radu s najmlađim učenicima, toj vrsti jezičnog izražavanja potrebno je pristupiti posebno odgovorno i poštivati načela nastavne uvjetovanosti i postupnosti pri postavljanju zahtjeva: osposobljavati učenike na pažljivo promatranje, uočavanje, otkrivanje, zapažanje, uspoređivanje, pa tek onda dati predmetnost da misaono zaokruže i jezično uobliče. Budući da se opisivanje često dovodi u blisku vezu s čitanjem i tumačenjem teksta (posebno književnoumjetničkoga), potrebno je stalno usmjeravati pozornost učenika na ona mjesta u toj vrsti tekstova koja obiluju opisnim elementima (opis prirode, godišnjih doba, predmeta, biljaka i životinja, književnih likova i sl.), jer su to i najbolji obrasci za spontano usvajanje tehnika opisivanja kao trajne vještine.

Jezična kultura učenika njeguje se i igrovnim aktivnostima, posebno jezičnim vježbama. Vrste igara potrebno je odabrati prema interesovanjima učenika ili u kontekstu nastavnog sadržaja. To mogu biti razgovorne igre, na primjer, razgovor s književnim likom, zatim situacijske igre, odnosno stvarne situacije, na primjer, razgovor u prodavaonici, razgovor kod liječnika. Mogu se odabrati i rebusi, zagonetke, pitalice, brzalice, razbrajalice, jednostavne križaljke, osmosmjerke, asocijacije, sastavljanje rečenica, proširivanje zadanih rečenica.

Leksičko-semantičke vježbe služe bogaćenju rječnika učenika i na ukazivanje na različite mogućnosti pri izboru riječi i izraza, a služi i kao uputa na njihovu svrsishodniju uporabu. Primjenom leksičko-semantičkih vježbi kod učenika se stvara navika da promišljaju i traže odgovarajući jezični izraz za ono što žele iskazati (ovisno o komunikacijskoj situaciji) i povećava se fond takvih izraza u njihovu rječniku. Vrste tih vježbi, također, treba usaglasiti s interesovanjima učenika i nastavnim sadržajima. Smisao za precizno izražavanje i razumijevanje značenja riječi i izraza razvija se različitim vježbama, na primjer *opis bića i predmeta*, a za učenike tog uzrasta izazovne mogu biti i vježbe *dopunjavanja rečenica.*

Aktivnosti i sadržaji iskazani u području *Medijska kultura* uvjetovani su razvojnom dobi i interesima učenika, fizičkim okružjem (lokalne zajednice i njihova ponuda društveno-kulturnih i umjetničkih sadržaja) te upućivanjem na digitalne sadržaje dostupne svima, bez obzira na mjesto školovanja ili stanovanja. Sadržaji izvanučioničkoga tipa zahtijevaju pojedinačni angažman svakoga učenika, aktiviranje stečenih znanja i kompetencija u smislu neposrednoga iskustvenoga učenja. Učitelj ima obvezu pratiti i poticati individualni razvoj učenika. Preporuča se najmanje jedanput na godinu zajednički posjet učenika i učitelja određenomu izabranom sadržaju.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocjenjivanje postignuća učenika jest formativno i sumativno te se ostvaruje u skladu s *Pravilnikom o ocjenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i odgoju*. Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procjenom razine na kojoj se učenik nalazi. Nastavnik tijekom procesa nastave i učenja kontinuirano i na primjeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegova postignuća, tako što će povratna informacija biti prilagođena, dovoljno jasna i informativna da bi imala ulogu poticajne povratne informacije. Svaka aktivnost dobra je prilika za procjenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati za procjenjivanje vlastita napretka u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ СВЕТ ОКО НАС КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Тема: ГДЕ ЧОВЕК ЖИВИ

1) Словачки обичаји, традиција и празници некад и сад – у мојој породици и у мом насељу: обичаји на дан Светог Николе и Свете Луције, Божић, Ускрс;

2) Насеља Словака код нас некад и сад.

2. МАЂАРСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Тема: ГДЕ ЧОВЕК ЖИВИ
(HOL ÉL AZ EMBER?)

1) Моје пребивалиште некад и сад
(Lakóhelyem régen és ma);
2) Историјска предања
(Történelmi mondák).

3. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Теме:

1) Други и ја;
2) Права и обавезе Бошњака;
3) Породични празници Бошњака.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ЛИКОВНА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА
Тема: Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем (везивање)

Прављење дечјих играчака којима је у основи део традиционалне народне ношње или обележавање народних обичаја

Препоруке:

– Визуелни симболи Словака у насељу и месту – грб града, грб фудбалског кулба, симбол града/места (културноисторијски споменик, ликовна колонија, традиционална манифестација...). Како је корелација са другим наставним предметима обавезна и на часовима ликовне културе учиће се словачки симболи које ученици виђају у свом месту. Ова тема може да се веже за следеће садржаје/појмове: разни знаци и симболи, конструкција, клуаж, амбијент, сценски простор. Ученици не морају само да сликају симболе, могу да у заједничком раду направе макету свог места (од картонских кутијица, делова поломљених играчака...), а затим да је осликају и додају симболе на одговарајућим местима.

– Контраст у ликовним делима Словака. Ова тема може да се веже за следеће садржаје/појмове: облици, контраст, наслеђе визуелне културе, дизајн. У оквиру теме може да се направи контраст између народног и савременог уметника, слике и скулптуре, контраст у тематици два дела... или да се одаберу два дела једног уметника која очигледно илуструју контраст. Одлучите да ли ћете нешто од тога да предложите у садржају или да садржај оставите овако отворен.

– Словачка уметничка фотографија. Ова тема може да се веже за следеће садржаје/појмове: замишљања, амбијент, сценски простор. Исто као и у претходној теми, одлучите да ли ће се садржај конкретизовати.

2. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

– **Ćilim**, obeležja tradicionalnog bošnjačkog ćilima, istorijat i upotreba (KRETANJE OBLIKA U PROSTORU-OBLICI)

– **Ibrik,** upotrebni predmeti u bošnjačkom domaćinstvu (DEJSTVO SVJETLOSTI NA KARAKTER OBLIKA-OBLICI)

– **Bajramska čestitka,** obilježavanje bošnjačkih blagdana (LIJEPO PISANJE SA KALIGRAFIJOM-SPORAZUMIJEVANJE)

– **Minder**, enterijer stare bošnjačke kuće (AMBIJENT--SCENSKA UMJETNOST-PROSTOR)

– **Tablja, sehara, fes, dževahir kutija,** stari upotrebni predmeti kod Bošnjaka (PREOBLIKOVANJE MATERIJALA RAZLIČITOG PORIJEKLA-PROSTOR)

– **Nasrudin-hodža,** ilustracija priča o Nasrudin efendiji (ZAMIŠLJANJA-LIKOVNE IGRE)

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ МУЗИЧКА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА
Препоручене композиције за певање:
Народне песме

1. *Spievanky, spievanky* – словачка народна песма
2. *Počúvajte, muzikanti* (Послушајте, музичари) – словачка народна песма
3. *Zdravia, šťastia, pokoj svätý* (Здравља, среће, спокоја) – словачка коледа

Дечије песме

1. Кветослава Бенкова – Јурај Тушјак: *Do školy* (У школу)
2. Штефан Кантор: *Hodiny tikajú* (Сат куца)
3. А. Биљова – К. Ондрејка: *Kvap, kvap, kvap*
4. Е. Храдецки – Ј. Хостан: *Muzikant* (Свирач)
5. Јурај Суђи – Јурај Тушјак: *Jedlička* (Јелка)
6. Ј. Ферик – П. Штефаник: *V novom roku* (У новој години)
7. П. Томаш – Б. Тимотијевић: *Nevedel som* (Нисам знао)
8. Ј. Худак – Г. Гловацки: *O pozdravoch* (О поздравима)
9. Л. Галко – Марија Разусова-Мартакова: *Tancovala veverička* (Играла је веверица)
10. Самуел Ковач ст. – Ана Мајерова: *Marcový dar* (Мартов поклон)
11. Алојз Чобеј: *Dám ti všetko, čo mám* (Даћу ти све што имам)
12. Ј. Носал – Ј. Тушјак: *Pesnička o jari* (Песмица о пролећу)
13. Марјена Станковић-Кривак – Т. Частвен: *Kohútov hnev* (Наљутио се петао)
14. Алојз Чобеј: *Píšťalôčka vŕbová* (Фрулица од врбе)
15. Јурај Ђурица – Ана Мајерова: *Aprílová* (Априлска)
16. *My sme deti veselé* (Ми смо деца весела) – дечја игра
17. Михал Болехрадски – Михал Бабинка: *Nahnevaný šarkan* (Љут змај)

Бројалице

1. *Tik, tak, tik, tak*
2. *Padá sniežik, padá* (Пада снег, пада)
3. *Hádanka* (Загонетка)

Свирање на дечјим инструментима

1. *Tik, tak, tik, tak*
2. *Padá sniežik, padá* (Пада снег, пада)
3. *Hádanka* (Загонетка)

Препоручене композиције за слушање:
Народне песме

1. Словачке народне песме у извођењу народног оркестра
2. *Dnešný deň sa radujme* – словачка коледа

Песме за децу

1. Бернард Херстек: *Detská zima (Дечја зима)*
2. Ондреј Магловски: *Po nábreží (По речној обали) – обрада словачке народне песме*
3. Јулиус Летњан: *Zázračná muzika (Чаробна музика) – избор*
4. Јан Цикер: *Ninaj, ninaj, Jezuliatko*
5. М. Шмид: *Tancuj, tancuj – обрада словачке народне песме*
6. О. Ференц: *Adam v škole nesedel (Spievaná abeceda) (Адам у школи није пазио – абецеда у песми)*

2. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА
Препоручене композиције за певање по слуху и пратњу на ритмичким инструментима:

– M. Ungureanu *„Scăriţa muzicală” (М. Унгуреану „Музичка лествица”)*

– Petru Bălteanu *„Prima zi de şcoală” (Петру Балтеану „Први школски дан“)*
– Gr. Hiliţă *„Şcolăriţa” (Гр. Хилица „Ученица”)*
– Popular *„Masă bună” (Народна „Добра трпеза”)*
– Grigore Teodosiu *„Acum e toamnă, da! ” (*Григоре Теодосију *„Да, сада је јесен”)*
– D. Vicol *„Rândunica” (*И.Д. Викол *„Ластавица”)*
– George Breazul *„Porumbiţa”,(*Георге Бреазул *„Голубице“)*
– M. Ungureanu *„ Scăriţa muzicală” (*М.Унгуреану *„Музичка лествица”)*
– Cântec popular din Muntenia *„Vine capra de la munte”, (*Народна песма из Мунтеније *„Силази коза са планине”*
– D.G. Kiriac *„Hora mare” (*Д.Г. Кириак *„Велико коло”)*
– Culegere Niţă Frăţilă *„Uţa căruţa” (*Запис Нице Франиле *„Уца каруца”)*
– Alexandru Paşcanu *„De-a trenul” (*Александар Пашкану *„Играмо се воза“)*
– Marin Constantin *„Toamna”(*Марин Константин *„ Јесен“)*
– Jean Lupu *„Tractorul” (*Жан Лупу *„Трактор“)*
– Ion Nicorescu *„Clopoţelul” (*Јон Никореску *„Звонце”)*
– Gh. Ucenescu *„Neculiţă intră-n şcoală” (*Г.Ученеску *„Николица улази у школу”)*
– Tiberiu Olah *„Trio pisicuţa” (Тибериу Олах „Трио мачкица”)*
– Daniel Stăuceanu *„Cimpoiul” (*Данијел Стаучеану *„Гајде“)*
– Ana Motora – Ionescu *„Ciocanele” (*Ана Мотора Јонеску *„Чекићи”)*
– P. Delion *„Margareta” (*П. Делион *„Маргарета”*
– D. Georgescu Kiriac *„Ochiul lui Dumnezeu” (*Д.Георгеску Кириак *„Божије око“)*
– *„Vioara”, („Виолина”)*
– Dans popular *„Să cântăm, să jucăm” (*Народна игра *„Да певамо, да играмо”)*
– Popular *„Sus,mai sus, în vârf de nuc” (*Народна *„Горе, горе, на врх ораха”)*
– Gr. Teodossiu *„Iarna a sosit în zori” (*Гр. Теодосију *„Зима је јутрос дошла“*
– *„În pădure“ („У шуми”)*
– Dan Voiculescu *„Numărătoare cu veveriţa” (*Дан Војкулеску *„Бројалица са веверицом“)*
– George Breazul *„Cântec de stea” (*Георге Бреазул *„Звездарска песма“)*
– Timotei Popovici *„Astăzi s-a născut Hristos (*Тимотеј Поповић *„Данас се родио Христос“)*
– George Breazul *„Astăzi Domnul s-au născut” (*Георге Бреазул *„Данас нам се Господ родио”)*
– N. Lungu *„Pluguşorul”,(*Н. Лунгу *„Плугушор”)*
– Ilie Cojocar *„Moş Gerilă-n satelit” (*Илије Кожокар *„Деда Мраз у сателиту”)*
– L. Comes *„Săniuţa” (*Л. Комес *„Санке“)*
– D.D. Stancu *„Cântec nou” (*Д.Д. Станку *„Нова песма”)*
– J.Lupu *„Scăriţa” (J. Лупу „Лествица“)*
– *„Scăriţa muzicală” („Музичка лествица“)*
– Alex. Paşcanu *„Şade raţa pe butoi” (*Александар Пашкану *„Седи патка на бурету“, бројалица)*
– Alexandru Paşcanu *„Unu, doi” (*Александру Пашкану *„Један, два”)*
– I.D. Vicol *„Foaie verde busuioc” (*И.Д. Викол *„Зелени босиљче”)*
– I.Vintilă *„Săptămâna” (И.Винтила „Недеља”)*
– *„Buni părinţi”, („Добри родитељи“)*
– V.D. Nicolescu *„Ghiocelul” (*В.Д. Николеску *„Висибаба“)*
– D.G.Kiriac *„Cântecul raţei” (*Д.Г. Кириак *„Пачија песма“)*
– Szenik *„Treci ploaie trecătoare”* din folclorul copiilor *(*Szenik *„Прођи кишо”* из дечијег фолклора
– Marţian Negrea *„Mamei”, (*Марцијан Негреа *„За маму“)*
– Alex. Paşcanu *„De ziua mamei” (*Алекс. Пашкану *„За мајчин дан”)*
– L. Comes *„Cântec de primăvară”,(*Л. Комес *„Пролећна песма“*
– Corneliu Mereş *„Copăcelul” (*Корнелију Мереш *„Дрвенце”)*
– *„Albina” („Пчела“)*
– Liviu Comes *„ Stârc, cocostârc” (*Ливијус Комес *„Рода”)*
– C. Rusnac *„Bunica” (*К. Руснак *„Бака”)*
– D.D. Stancu *„Greieraşul” (*Д.Д. Станку *„Цврчак”)*
– A.M.Ionescu *„Pisicuţa, pis, pis, pis” (*А.М. Јонеску *„Мачкице, пис, пис, пис”)*
– Claude Auge *„Mincinosul” (*Claude Auge *„Лажов“)*
– George Breazul *„Melcul supărat” (*Георге Бреазул *„Љути пуж”)*
– J. Lupu *„Dor de ţară” (*J. Лупу *„Чежња за домовином“)*
– D.D.Stancu *„Tot ce e pe lume” (*Д.Д. Станку *„Све на свету“*
– *„Lăzărelul” („Лазарел“)*
– Temistocle Popa *„Zi de sărbătoare” (*Темистокле Попа *„Дан празника”)*
– Corneliu Mereş *„Dimineaţa veselă” (*Корнелију Мереш *„Весело јутро”)*
– Tănase Constantinescu *„Concertul” (*Танасе Константинеску *„Концерт”)*

Препоручене композиције за слушање:

– Petru Bălteanu *„Prima zi de şcoală” (*Петру Балтеану *„Први школски дан”)*
– Gr. Hiliţă *„Şcolăriţa” (*Гр. Хилица *„Ученица“);*
– Grigore Teodosiu *„Acum e toamnă, da!“ (*Григоре Теодосију *„Да, сада је јесен“)*
– D.G. Kiriac *„Hora mare” (*Д.Г. Кириак *„Велико коло;)*
– D. Vicol *„Rândunica” (*И.Д. Викол *„Ластавица“);*
– Gh. Ucenescu *„Neculiţă intră-n şcoală” (*Г.Ученеску *„Николица улази у школу”)*
– Dans popular *„Să cântăm, să jucăm” (*Народна игра *„Да певамо, да играмо”)*
– Gr. Teodossiu *„Iarna a sosit în zori” (*Гр. Теодосију *„Зима је јутрос дошла”)*
– Timotei Popovici *„Astăzi s-a născut Hristos (*Тимотеј Поповић *„Данас се родио Христос“)*
– I.D. Vicol *„Foaie verde busuioc” (*И.Д. Викол *„Зелени босиљче”)*
– I.Vintilă „Săptămâna“ *(*И.Винтила *„Недеља”)*
– Marţian Negrea *„Mamei“ (*Марцијан Негреа *„За маму”)*
– Claude Auge *„Mincinosul” (*Claude Auge *„Лажов”)*
– Temistocle Popa *„Zi de sărbătoare” (*Темистокле Попа *„Дан празника”)*

3. РУСИНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА
Препоручене композиције за певање или свирање:
Народне песме

1. Ишло дзивче по воду (Ишла је девојка по воду) – русинска народна песма
2. Пречистая Дїва (Пречиста Дјева) – русинска божићна песма
3. Зламала ше кормань-деска (Сломило се рало) – русинска народна песма
4. Ей кед би я биду знала (Кад би` за невољу знала) – русинска народна песма

Дечје песме

1. Гей до школи дзеци мали (Хеј, у школу децо мала) – М. Кољесар
2. Тик и так (Тик и так) – М. Хорњак
3. Шлїмак (Пуж) – М. Хорњак
4. Рибар (Рибар) – М. Хорњак
5. Писня медведза (Песма медведа) – И. Тимко
6. Перши шнїг (Први снег) – М. Хорњак, М. Хорњак-Лелас
7. Веє, веє (Веје, веје) – С. Макаји, Т. Барна
8. Руки (Руке) – М. Ковач, J. Рамач– Чамо
9. Колїсанка (Успаванка) – М. Римар, Т. Барна
10. Нє мам злата (Немам злата) – Н. Голуб
11. Писня Няфка (Песма Њафка) – И. Тимко
12. Пришла яр (Стогло је пролеће) – М. Хорњак
13. Перша любов (Прва љубав) – В. Дудаш
14. Козо, козо брадата (Козо, козо брадата) – М. Ковач, И. Ковач

Музичко-дидактичке игре

1. Мак (Мак) – дечја
2. Плїва шаркань (Плива змај) – русинска народна песма
3. Посадзим я грушку (Посадићу крушку) – дечја песма
4. Тач, тач, рапотач (Тач, тач, рапотач) – дечја песма
5. Спадла коза (Пала је коза) – дечја песма

Бројалице

1. Єден рок (Једна година)
2. Грає Мижо на тамбури (Свира Мижо на тамбури)
3. Єден єлень, два доньови (Један јелен, два бумбара)

Свирање на дечјим инструментима

1. *Гей до школи дзеци мали* (Хеј, у школу децо мала) – М. Кољесар
2. Рибар (Рибар) – М. Хорњак
3. Пречистая дїва (Пречиста дјева) – русинска божићна песма
4. Зламала ше кормань-деска (Сломило се рало) – русинска народна песма

Препоручене композиције за слушање:
Народне песме

1. Русинске народне песме у извођењу народног оркестра
2. Ґовля танєц (Говља–игра) – русинска народна игра
3. В Вифлеєми днес Мария (У Витлејему је данас Марија) – русинска божићна песма
4. Закарпатска свита (Закарпатска свита) – обраде народних мелодија

Песме за децу

1. Школски дзвон (Школско звоно) – М. Ковач, М. Хорњак
2. Тик-так (Тик-так) – М. Хорњак
3. Оленка (Оленка) – И. Тимко
4. Колїскова (Успаванка) – М. Ковач, Т. Барна
5. Приватна зоо заграда (Приватни зоо врт) – Д. Папхархаји, М. Бођанец

4. МАЂАРСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА
Препоручене композиције за певање:
(допуна)

Народне песме

1. Kinyílt a rózsa
2. Ti csak esztek isztok
3. A gúnárom elveszett
4. Virágéknál ég a világ
5. Esik eső karikára
6. Azért mondom néktek
7. Icike-picike a Csabai utca

Дечије песме

1. Непознат аутор: Már tapsoljunk, újra vigadjunk
2. Непознат аутор: Egyél libám, egyél már
3. Járdányi Pál: Hervad már
4. Járdányi – Weöres: Sándor napján megszakad a tél
5. Kodály – Weöres: Mély erdőn
6. Непознат аутор: Úszik a kácsa
7. Kodály – Weöres: Jön a kocsi most érkeztünk
8. Ádám Jenő – Szabó Lőrinc: Háp, háp, háp!
9. Непознат аутор: Ess eső, ess!
10. Непознат аутор: A Kállói szőlőbe
11. Непознат аутор: Láttál-e már valaha?
12. Непознат аутор: Béka a fa tövén
13. Непознат аутор: Suttog a fenyves zöld erdő
14. Непознат аутор: Télapó itt van
15. Vass L. – Várkonyi: Ezüst fenyő, szép sudár
16. Непознат аутор: Jaj de árva ez az erdő
17. Kodály: Száll a madár
18. Kodály – Weöres: Zsong-bong a határ
19. Kodály – Weöres: Zajgás, nevetés
20. Непознат аутор: Zúg, dong
21. Непознат аутор: Fut, szalad a pejkó
22. Непознат аутор: Árok széllén búzaszál nőtt
23. Непознат аутор: A part alatt
24. Непознат аутор: Süssünk, süssünk valamit

Музичке-дидактичке игре

1. Elvesztettem zsebkendőmet
2. Ispiláng, ispiláng
3. Hold, hold, fényes lánc
4. Méz, méz, méz
5. Tüzet viszek

Бројалице

1. Egy petty, libapetty
2. Sírjunk, ríjunk
3. Két kis kakas összeveszett

Препоручене композиције за слушање:
(допуна)

Народне песме

1.Katalinka, szállj el
2.Még azt mondják, nem illik

Песме за децу

1. Kodály: Hajnövesztő
2 .Egyél, libám – Једи, гуско /дечји хор/
3 .Kodály: Méz, méz, méz – Кодаљ: Мед, мед, мед
4. Járdányi Pál: Gergő nótái – Пал Јардањи: Гргине песме /хорска композиција/
5. Karácsonyi ének – Pásztorok, pásztorok, Божићна песма – Пастири, пастири
6. Népdalok furulyán – Народне песме на фрули
7. Járdányi Pál: Tavaszköszöntő – Пал Јардањи: Поздрав пролећу

5. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА
Препоручене нумере за певање:
Народне песме и игре

• *Радујте се народи*
• *Добер вам вечер – народна*
• *Наша дода моли Бога – народна из Славоније*
• *Звони звонце, чобан тира овце*

Дечје песме

• *Крушка, јабука, шљива*
• *Кишобран за двоје – Ђ. Јусић-Г. Брајовић*
• *Блистај, блистај звијездо мала – пјесма из Француске*
• *Мајка – из збирке „Вијенац“*
• *Прољетна пјесма – З. Шпољар*
• *Химна задругара – А. Дедић-Д. Бритвић*
• *Магарац и кукавица – А. Е. М. Гретри*
• *Јесенска песма – В. Стојанов*
• *Плава успаванка – М. Матановић*

Дидактичке игре

• *Ми смо деца весела*
• *Лежало, драгало – буњевачка сигра*
• *Чворак – Славонија*

Бројалице

• *Иш, иш, иш*

Свирање на дечјим инструментима

• *Кока снијела јаје*

Препоручене нумере за слушање:
Песме за децу

• *Нек свуд љубав сја – из Белгије*
• *Пачји плес*

Народне песме и плесови

• *Срећна ноћ је приспила – божићна песма*
• *Боже дај – буњевачки плес*
• *Ајде Иве, ајде Винце (Цупаница – коло)*

Домаћи композитори

• *Еро с онога свијета – Завршно коло из опере – Ј. Готовац*

Видео примери

• Jakov Gotovac – Ero s onoga svijeta, Završno kolo iz opere https://www.youtube.com/watch?v=2tdDX-2d5C4
• Amilcare Ponchielli – Igra satova https://www.youtube.com/watch?v=MJ7IGnQPZPQ
• Karneval životinja – Camille Saint-Saens https://www.youtube.com/watch?v=k2RPKMJmSp0
• Divlji jahač – Robert Schumann https://www.youtube.com/watch?v=A1jAvAeaXdg
• Četiri godišnja doba – Antonio Vivaldi: Proljeće i ljeto https://www.youtube.com/watch?v=2m7hv6M_OyA
• Pink Panther – Henry Mancini https://www.youtube.com/watch?v=QcDkUf6rz60

6. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА
Садржаји за извођење:
Песме:

1. *Ђевојка је мала, народна песма*
2. *Момак једе јабуку, народна песма*
3. *Ја посијах проју, народна песма*
4. *Море мила, народна песма*
5. *Увело ми лишће, народна песма*
6. *Сукња б`јела, народна песма*
7. *Теткино, теткино, Дамир Пјанић*

Песме модели:

1. *Лако ти је воду прегазити*
2. *Сиђела сам*

Музичке игре:
1. *Голубови, традиционална дечја игра*
2. *Поскакуша, народна игра уз певање*
3. *Ај у Агана, народна игра уз певање*
4. *Три јунака, народна игра уз певање*

Бројалице:

1. *Иде коло*
2. *Хајд` изађи медвједе*
3. *Један ковач*
4. *Један, доден, дивен, дисен*

Садржаји за слушање:

1. *Небо и планете, Нецад Мерџановић, Хамдија Салихбеговић*
2. *За децу свијета на крил`ма вјетра, Сенад Арнаутовић*
3. *Амсел Пака Поан, Аднан Мушановић*
4. *Шевин Кљун, Асим Хорозић*
5. *Фризерај, Рифат Рамовић*
6. *Дошло писмо из Босне, обрада и стилизација Решад Арнаутовић*
7. *Собна жељезница , Џефриз Пучић*
8. *Близанци, Аида Худовић*
9. *Малени братић, Нихад Хуковић*

Назив предмета: МАТЕРЊИ ЈЕЗИК/ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

БОСАНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta	**BOSANSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE**
Cilj	Cilj nastave i učenja *bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture* je sticanje znanja o osobenostima bosanskoga jezika, književnosti i kulture Bošnjaka, kao i razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, te razvijanje svijesti o sopstvenom nacionalnom identitetu, vrednovanju vlastitog kulturnog stvaralaštva i stvaralaštva drugih naroda.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**72 časa (sata)**

ISHODI Po završenoj temi / oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST / TEMA**	**SADRŽAJI**
– ima izražen interes za knjigu, znanje i čitanje sadržaja koje nudi knjiga; – zna klasificirati elemente toka događaja u priči; – može uočiti važne pojedinosti u književnome tekstu; – uočava likove i njihove osobine; – uočava prihvatljivo i neprihvatljivo ponašanje pojedinih likova; – prepoznaje slijed događaja u književnome tekstu; – sastavlja plan priče; – prepoznaje dijelove teksta koje govore likovi i one dijelove koje govori pripovjedač; – shvata i izvlači pouku priče; – razumije osjećanja koja u njemu budi priča; – doživljaj priče može izraziti riječima, pokretom, crtežom, zvukom; – zna da je bajka priča o čudesnim, nestvarnim likovima i događajima; – zna da je basna kratka priča u kojoj su glavni likovi životinje, biljke i predmeti; – može analizirati pjesmu, učiti je napamet i recitirati je izražajno; – uočava da u igrokazu glumci likove predstavljaju na pozornici; – glumi; – prepoznaje teorijske pojmove;	KNJIŽEVNOST	**Lektira** Hadžem Hajdarević: *Bajramske cipele* Ahmet Hromadžić: *Dječak i ptica* Suada Hodžić: *Prvak Nino* Mevluda Melajac: *Vrapčići* Ela Peroci: *Papučica maca* Narodna priča: *Nasrudin i car* Narodna priča*: Lisica i roda* Braća Grim*: Hrabri krojač* Zehra Hubijar: *Zeko i djeca* Grugor Vitez: *Zalazak sunca* Mirsad Bećirbašić: *Naušnice od trešanja* Hajro Ikić: *Pismo učitelju* Omer Turković: *Hor hrčaka* Muharem Omerović: *Kad djeca vožnju uče* Ibrahim Kajan: *Igra žmurke* Zehnija Bulić: *Biciklo* Bela Džogović: *Maslačak* Nasiha KapidžićHadžić: *Sjenice* Halil Kadrić: *Prije prvog školskog sata* (igrokaz) Enes Kahvić: *Najbolji majstor* (igrokaz)

– istražuje i upoznaje se sa životom i običajima Bošnjaka; – zna o kulturno-historijskom naslijeđu Bošnjaka; – istražuje i upoznaje se sa ličnostima iz historije Bošnjaka;		Razumijevanje i doživljavanje proznoga književnoga teksta. O čemi ili o kome se govori u tekstu, slijed događaja, glavni događaj. Određivanje glavnog, najuzbudljivijeg, najljepšeg dijela priče (zapažanje i dojmovi). Osobine likova (prepoznavanje i zauzimanje stava prema liku). Uočavanje i doživljavanje osnovnog raspoloženja u pjesmi. Dramski tekst (igrokazi): pozorište, publika, pozornica, glumci. **Bajka** je priča o čudesnim, nestvarnim događajima i likovima (definiranje samo na nivou prepoznavanja). Razlika između bajke i basne. **Basna** je kratka priča u kojoj su glavni likovi životinje, a ponekad biljke i predmeti**. Pouka** i moral basne. **Nacionalna kultura** Život i običaji Bošnjaka. Praznici, blagdani i značajni događaji Bošnjaka**.**
– zna upotrijebiti veliko slovo na početku i tačku na kraju rečenice; – pravilno piše veliko početno slovo u pisanju vlastitih imena ljudi, u nazivima sela, gradova i naseljenih mjesta; – piše veliko početno slovo u nazivima praznika i blagdana; – u učestalim riječima pravilno upotrebljava skupove je/ije;	JEZIK (rječnik, gramatika, ortoepija, ortografija)	– Razumijevanje pojmova: rečenica, riječ, slog. – Veliko slovo na početku i tačka na kraju rečenice. – Veliko početno slovo u pisanju vlastitih imena ljudi. – Veliko početno slovo u pisanju imena sela i gradova. – Pisanje naziva praznika. – Skupovi je/ije u učestalim riječima – Glasovi – slova č, ć, dž, đ, h u izgovorenim i napisanim riječima. – Pravilno izgovaranje i pisanje afrikata.
– može govoriti u kontinuitetu i služiti se oblicima izražavanja koji su predviđeni programom; – zna razgovarati s drugom osobom / osobama, direktno ili telefonom uz uvažavanje pravila lijepog ponašanja; – može ispričati priču predstavljenu nizom slika ili jednom slikom (kao običan slijed događaja); – može prepričati tekst pomoću detaljnih pitanja; – može napisati priču ispričanu nizom slika ili jednom slikom; – prepričava priču u pisanoj formi (po nizu slika, po jednoj slici, po detaljnim pitanjima); – zna napisati čestitku, poruku; .	JEZIČKA KULTURA	**Vježbe usmenog izražavanja** **Pričanje** – Situacioni i telefonski razgovor. – Pričanje događaja predstavljenog nizom slika **Prepričavanje** – Prepričavanje teksta na osnovu detaljnih pitanja. **Opisivanje** – Opis predmeta (doživljavanje svim čulima i izražavanje doživljaja riječima); opisivanje kao vježba percepcije i izbora adekvatne riječi kao oznake. **Čestitka** – Čestitanje praznika i rođendana (igra uloga, ponašanje, učtivost u obraćanju, uvažavanje različitosti, poštovanje drugog). – Vježbe pisanog izražavanja. **Pričanje događaja** – Pisani odgovori na pitanja koja se odnose na sadržaj niza slika. – Dopunjavanje rečenica uzetih iz priče. **Prepričavanje teksta** – Prepričavanje na osnovu detaljnih pitanja (pisani odgovori na pitanja). **Pisanje rečenica o dragom predmetu** (Koji je to predmet? Kako izgleda? Kakve je boje, veličine i od čega je izrađen?) **Pisanje čestitke** (pravimo i pišemo čestitku).
– prepoznaje filmske priče, rado ih gledaju i prepričava sadržaj; – usvoji pojam televizijske emisije i priča o emisijama koje odgovaraju njegovom / njenom interesu i uzrastu; – rado gleda crtani film i prepričava sadržaj; – uočava izražajne mogućnosti filma (slika, riječ, muzika, boja, zvuk).	MEDIJSKA KULTURA	– Filmske priče za djecu. – Televizijske emisije kao poticaj i sredstvo za realizaciju svih sadržaja. – Crtani film (nivo prepoznavanja). – Šta sve može moj računar.

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura, medijska kultura

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

U procesu nastave *Bosanskog jezika sa elementima nacionalne kulture* treba uvažiti osnovnu pedagošku pretpostavku da je učenik u centru obrazovno radne kreacije, pa stoga nastavnik mora upoznati i uvažavati intelektualno-mentalne i psihološke sposobnosti učenika, kako bi pronašao didaktičku formulu koja će garantirati da će učenici moći savladati nove sadržaje.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

U procesu nastave i učenja treba na zanimljiv način prezentirati pažljivo odabrane jezičko-literarne vrijednosti koje će učenici bez teškoća usvojiti, jer će im biti potrebne za dalje školovanje, bogaćenje opće kulture i znanja o životu.

Pored općih metoda, u savremenoj nastavi jezika i književnosti treba primijeniti i:

– metodu čitanja i rada na tekstu,

– metodu razgovora – dijalošku metodu,

– metodu izlaganja i objašnjavanja (monološku metodu),

– metodu praktičnog rada – naučno-istraživačku metodu iz oblasti jezika, dijalektologije, uočavanje prozodijskih osobina lokalnoga govora, sakupljanja raznih oblika usmene književnosti, rad na sredstvima medijske tehnologije.

Potrebno je primijeniti različite oblike rada kao što su: rad sa pojedincima – diferencirani rad, rad u parovima, rad u grupama, rad sa cijelim odjeljenjem – učenje kroz različite vrste igara, kao što su kvizovi, recitali, imitacije, skečevi i slično, kako bi se ponavljanjem i uvježbavanjem došlo do ciljanih rezultata.

Nastava *Bosanskog jezika sa elementima nacionalne kulture* daje temeljna znanja iz jezika, književnosti i nacionalne kulture.

Kod učenika treba probuditi interesiranje da čitaju, zapisuju, prikupljaju i sistematizuju leksiku svoga maternjeg jezika, da upoznaju, prihvate i afirmiraju osobenosti svoje kulture, običaja i načina života.

Nastava je koncipirana na upoznavanju, njegovanju i afirmiranju kulture Bošnjaka, ovladavanju bosanskim standardnim jezikom u usmenom i pismenom izražavanju, njegovanju i bogaćenju jezičkoga i stilskoga izraza, bogaćenju rječnika, upoznavanju učenika sa bogatom riznicom narodnoga stvaralaštva Bošnjaka, sticanju znanja iz historije i tradicije Bošnjaka.

Program nastave i učenja orijentiran je na ishode. Učenje i poučavanje će, umjesto na sadržaje, biti usmjereno na ishode učenja koji upućuju na to koja će znanja i vještine učenik usvojiti na kraju školske godine. Zato će u središtu nastavnoga procesa biti učenik, a ne nastavni sadržaji. Nastavnici će samostalno, ali i u dogovoru s učenicima, na temelju predloženih kriterija, načela, smjernica i preporuka, te svoga iskustva, analiza i procjene odabirati kako će i pomoću kojih tekstova i izvora njihovi učenici ostvariti ishode učenja. Učenici će istraživati i otkrivati koristeći prethodno usvojena znanja i iskustva. To omogućava individualizaciju nastave koja će tako biti učinkovitija i zanimljivija.

Savremeni odgojno-obrazovni proces prepoznatljiv je po usmjerenosti na učenika. Pomoću ishoda učenja prilikom planiranja i programiranja aktivnosti poučavanja i učenja moguće je ostvariti takav pristup. Prednosti primjene ishoda učenja u osnovnom obrazovanju su brojne, vrednujemo ih u odnosu na to šta pružaju učenicima i nastavnicima. Učenicima pomažu da shvate šta je to što se od njih očekuje, doprinose racionalizaciji nastave i učenja i omogućavaju (samo) praćenje napredovanja. Daju im konkretnu predstavu o tome šta treba znati na kraju realizacije određene teme, cjeline, predmeta, razreda, pa i na kraju osnovne škole. Ishodi učenja mogu olakšati i pripreme učenika za pisane i usmene provjere. Predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, što nastavniku daje slobodu da u nastavi koristi različite izvore i da učenike upućuje na to da tragaju za novim izvorima saznanja. Precizno definirani ishodi učenja omogućavaju i lakši izbor nastavih strategija, metoda i postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Osim toga što ishodi učenja impliciraju aktivnosti učenika u nastavi i učenju, njihovom primjenom mogu se diferencirati zadaci za vrednovanje učeničkog izraza.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Književnost

Književnost kao područje u nastavnom predmetu ima umjetničke i književnonaučne aspekte. U razrednoj nastavi je težište na umjetničkoj, doživljajnoj komponenti. Ovo područje je u funkciji usavršavanja tehnike čitanja, razumijevanja sadržaja i ostalih segmenata, a u skladu sa zahtjevima programa. Ne bi trebalo zaboraviti da stepen razvijenosti pamćenja, mišljenja, emocionalne zrelosti kao i stepen lingvističkog razvoja utječu na percepciju kao i na recepciju književnog djela. Književno djelo ukupnim bogatstvom i ljepotom djeluje poticajno na sve navedene aspekte, posebno na rječnik, jezičke i kulturološke aspekte, senzibilitet i doživljajno– spoznajni intenzitet u procesu komunikacije sa književnim tekstom.

Književnonaučne aspekte čine osnovni pojmovi o sadržaju teksta, događaju ili događajima, toku događaja, likovima i njihovim osobinama. Posredovanje nastavnika još uvijek je veoma važno u uspostavljanju komunikacije s tekstom. Pri izbori tekstova uvažavani su sljedeći kriteriji:

– psihološki kriterij (primjerenost teksta receptivnim mogućnostima učenika drugog razreda);
– estetski kriterij (umjetnička vrijednost teksta);
– etički kriterij (afirmacija sistema vrijednosti koji je neprolazan);
– nacionalni kriterij (poštovanje nacionalnog kriterija pri izboru književnih djela);
– gnoseološki kriterij (koliko književni tekstovi služe kao osnova znanjima o jeziku i književnosti).

Učenici se upoznaju sa nacionalnom kulturom kroz sadržaje iz književnosti, jezika i jezičke kulture, kao i kroz neke izdvojene sadržaje koji su usko povezani sa tradicijom i historijom Bošnjaka.

Jezik

Jezik kao nastavno područje obuhvata sljedeće sadržaje: rječnik, gramatiku, ortoepiju i ortografiju. Ove sadržaje dijete usvaja na sadržajima drugih područja nastave bosanskog sa elementima nacionalne kulture i sadržajima drugih nastavnih predmeta. Još uvijek učenici nisu spremni za usvajanje apstraktnih sadržaja, pa i elementarne pojmove treba zasnivati na komunikaciji, situacionom govornom kontekstu, komunikacijskim tekstovima i zadržati se na nivou prepoznavanja jezičkih sadržaja.

Raznovrsnim vježbama koje mogu imati identičnu polaznu osnovu (sliku, tekst, rečenice, govornu situaciju, film), ali različito usmjerenje: jezičko, stilsko, gramatičko, raditi dalje na poboljšanju govora. Još uvijek ima vremena za poboljšanja kvaliteta govora,te za čitanje i pisanje.

Sadržaji gramatike su apstraktnog karaktera i kao takve učenici ovog uzrasta ih teže razumiju s obzirom na konkretnost njihovog mišljenja, a pored toga dijete jo nije savladalo tečno čitanje. To će biti tako sve do trenutka kada proces čitanja postane automatiziran.

Kultura izražavanja

Sadržaji kulture usmenog i pisanog izražavanja su u funkciji razvoja jezičke pismenosti, kulture komunikacije, kulture komunikacije na usmenom i pisanom nivou. Ovi sadržaji su i u sadržajima svih drugih područja. Valja znati da vježbama pisanog izražavanja uvijek prethode vježbe usmenog izražavanja. Samo kod uvođenja u situacioni razgovor i upoznavanja pravila telefonskog razgovora ostajemo na nivou usmene komunikacije. Uvijek treba planirati one oblike pismenih vježbi koji su primjereni učenicima drugog razreda(prepisivanje riječi, rečenica prema slici, pisati čestitku razglednicu, pismo.

Medijska kultura

Sadržaj medijske kulture trebalo bi posmatrati u kontekstu sadržaja drugih područja nastave *Bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture* i sadržaja drugih nastavnih predmeta, te u kontekstu života. Ima funkciju pravovremenog preveniranja negativnog djelovanja malih i velikih ekrana i postepenog osposobljavanja učenika za selektivni pristup sadržajima filma i televizije. Posebno je važno objasniti učenicima da ono što je moguće u crtanom filmu nije moguće i u stvarnom životu (kišobran ne može zamijeniti padobran). Nije naglasak na pojmovima i na njihovom definiranju, nego na razumijevanju komunikacije i poruke, odnosno snalaženja u toj komunikaciji.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja za predmet *Bosanski jezik sa elementina nacionalne kulture* za drugi razred osnovne škole koncipiran je tako da svaka nastavna tema i sadržaji koji se nalaze u okviru nje budu usmjereni na ishode koje bi učenik trebalo usvojiti. Svaka procjena bit će zasnovana na stalnom praćenju i bilježenju aktivnosti i učeničkog napredovanja. Formativno vrednovanje predstavlja savremenu metodu procjene kvaliteta znanja koje je usvojeno tokom jednog perioda nastavnoga procesa. Njegov rezultat daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koji dio gradiva je dobro naučen, a na kojem treba još raditi i koja metoda u nastavnome procesu je efikasna, a koju treba mijenjati. Ovakav vid vrednovanja predstavlja polaznu osnovu za koncipiranje dugoročnog planiranja nastave. Na osnovu formativnog vrednovanja, na kraju određene nastavne cjeline ili nastavnoga ciklusa, vrši se sumativno vrednovanje iskazano brojčanom ocjenom. Sumativno vrednovanje predstavlja procjenu ishoda učenja i pruža nam informacije o kvalitetu učenikovog znanja u toku i na kraju nastavnoga procesa.

БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta: **BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE**

Cilj: Cilj učenja *bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture* je nigovanje usmenog i pisanog bunjevačkog jezika ko i nigovanja tekovina nacionalne kulture Bunjevaca, običaja i tradicije.

Razred: **drugi**

Godišnji fond časova: **72 časa**

ISHODI Po završenoj oblasti učenik će bit u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– Razlikuje obavištajne, uzvične, upitne i zapovidne rečenice; – Pravilno kopristiti interpunkcijske znake nuz odgovarujuću vrstu rečenice; – Razlikuje potvrdne i odrične rečenice; – Uočava riči istog i suprotnog značenja; – Uočava riči koje znače štogod umanjeno i uvećano; – Pripoznaje zajedničke i vlastite imenice; – Pripoznaje i određiva glagole; – Pripoznaje i određiva glagolska vrimena; – Razlikuje prošlo, sadašnje i buduće vrime; – Pripoznaje i određiva prideve; – Proširiva ričnik ričima istog i suprotnog značenja,uvećanog i umanjenog značenja; – Proširiva fond riči kroz sadržaje: zajedničke i vlastite imenice, glagole i prideve; – Pripoznaje glavne dilove rečenice; – Čita naglas i u sebi sa razumivanjom; – Usklađiva intonaciju i tempo čitanja sa prirodom teksta; – Slobodno saopštava utiske o pročitanom tekstu; – Uočava hronologiju i povezanost događaja u tekstu; – Samostalno opisiva lik i ambijent prikazan u tekstu; – Sistematično usvaja književne pojmove; – Otkriva i tumači poruku u tekstu; – Proširiva i obogaćiva fond bunjevački riči kroz književne tekstove; – Samostalno napamet kaziva poetske tekstove; – Traži značenje nepoznati riči u ričniku; – Bogaćenje jezičkog fonda (oko 20 punoznačni riči); – Pripričava sadržaj kraći tekstova po datom planu; – Samostalno priča o događajima i doživljajima; – Priča prema nizu slika izloženi u cilini; – Opisiva predmet sa kojim se prvi put susriće; – Opisiva biljke i životinje na osnovu neposrednog posmatranja; – Pravilno izgovara bunjevačke riči i kraće rečenice; – Razumi osnovno i prineseno značenje riči; – Pripoznaje sinonime i homonime; – Rišava rebuse i ukrštene riči; – Samostalno određiva rišenja zagonetki;; – Samostalno piše čestitke; – Uočava i imenuje i poznaje osnovne karakteristike praznika kod Bunjevaca; – Pripoznaje i imenuje bunjevačke narodne običaje; – Usvaja i izvodi pokrete dičji, bunjevački narodni igara; – Pripoznaje i razlikuje mušku i žensku bunjevačku narodnu nošnju; – Navodi samostalno osnovne karakteristike muške i ženske bunjevačke narodne nošnje; – Pripoznaje i imenuje tradicionalno bunjevačko ilo; – Čisti slamu i lipi je na selotejp; – Samostalno siče jednostavne oblike od slame i pravi kompoziciju (kolaž tehnika); – Crta starinske predmete (drvene boje, flomasteri); – Izvodi stare bunjevačke dičije sigre	BUNJEVAČKI JEZIK KNJIŽEVNOST JEZIČKA KULTURA ELEMENTI NACIONALNE KULTURE	Obavištajne, upitne, uzvične i zapovidne rečenice Potvrdne i odrične rečenice Riči istog i suprotnog značenja Imenice umanjenog i uvećanog značenja Vlastite i zajedničke imenice Riči koje kazivaje radnju – glagoli Glagolska vrimena Riči kojima se opisiva – pridevi Glavni dilovi rečenice – subjekat i predikat Naša škula, Ljubomir Lotić Uredno đače Bratu i sestri, kraljička narodna pisma Oj, Ivane, korizmena narodna pisma Zaljubljeni bukvar, Ana Popov Uspavanka, narodna pisma Čestitka, Staniša Neorčić Njuškinca, Suzana Kujundžić Ostojić Najdraža kuća, nepoznati autor Majkina pogača, Učenički rad Kolo igra, tamburica svira(odlomak), Nikola Kujundžić Savit rodu mome, Kata Prćić Višnja, Marko Peić Sićanje na Uskrs (odlomak), Gabrijela Diklić Najlipša tica, narodna basna Lisica i jež, narodna basna Princeza na zrnu graška, Prema Hansu Kristijanu Andersenu Put do novog kruva, Gabrijela Diklić Uredno đače Mlado lito Mikulaš Materice, prema Mari Đorđević Malagurski Oce Božićna pisma, Crkvena narodna pisma Mlado lito Veselo,veselo Kraljička pisma,narodna pisma Kolo igra , tamburica svira– Nikola Kujundžić Dužijanca Sićanje na Uskrs – Gabrijela Diklić Milkino dete Muška i ženska narodna nošnja Palačinte Cviće u vazi Božićne čestitke od slame Uskršnje jaje– rad sa slamom Kotarica za brašno Pošto seko mliko Trganaca Sigra gusaka Pavle paune Sigra zlatni imena

Ključni pojmovi sadržaja: bunjevački jezik, književnost, nacionalna kultura, kultura izražavanja

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Učenje bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture i u drugom razredu triba da se odvija kroz sigru i da u ditetu nastavni sadržaji izazivaje zainteresovanost ko i da pridstavljaje zadovoljstvo i motivaciju za dalji rad.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Nastava bunjevačkog koncipirana je tako da svakom učeniku daje mogućnost da proširi i pokaže svoje znanje i sposobnosti, zadovoljavajuć individualne karakteristike svakog učenika.

U realizaciji nastavni sadržaja u nastavi bunjevačkog, nastavnik triba da koristi savrimene oblike, metode i nastavna sridstva kako bi nastava bila kvalitetnija i olakšala učenici usvajanje nastavni sadržaja. Tokom časa se priporučiva dinamičko sminjivanje aktivnosti sa ciljom održavanja dičije pažnje. Neophodna je korelacija sa ostalim predmetima srpski jezik, muzička kultura, svit oko nas, likovna kultura, fizičko vaspitanje, virska nastava i građansko vaspitanje. Ovaka korelacija omogućiva ostvarivanje veoma uspišni rezultata rada.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Upoznavanje elemenata nacionalne kulture Bunjevaca uglavnom se ostvariva upoznavanjom i približavanjom dila tradicionalne književnosti, običaja i tradicije. Poštujuć princip postupnosti, učenicima će se olakšat usvajanje znanja. Teme su iste u sva četri razreda, s tim da se obim gradiva povećava iz razreda u razred. U drugom razredu prema ishodima učenici pored pripoznavanja i imenovanja bunjevački narodni običaja triba da kažu i osnovne karakteristike samog običaja.

Neophodno je da nastavnik uvik primenjiva sistematsko ponavljanje. Nastava mora bit postavljena tako da omogući učeniku što češće verbalne aktivnosti.

Posebnu pažnju triba posvetit razvijanju kreativnosti, istraživačke sposobnosti, ko i kritičkog mišljenja učenika.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje vridnovanja učenika se odvija kroz usmenu i pismenu proviru znanja najčešće primenom formativnog ocinjivanja. Ocine su brojčane i ne ulaze u prosik. Učenik se ocinjiva i na osnovu aktivnosti i zalaganja u toku časa. *Bunjevački jezik* pratimo i vridnujemo kroz usmeno izlaganje učenika, ko i na osnovu pismene provire koja je kombinacija slika i riči, odnosno, rečenica. *Književnost* pratimo na osnovu usmine provire, deklamovanja, odgovori na pitanja i dramatizacija. *Jezičku kulturu* pratimo i vridnujemo na osnovu pismenog izražavanja o ličnim događajima i doživljajima ko i pričanja na osnovu dati slika. *Elemente nacionalne kulture* pratimo i vridnujemo kroz praktične radove i na osnovu usmenog i pismenog izlaganja. Pismena provira podrazumiva imenovanje i zapisivanje naziva praznika, običaja, predmeta, odgovori na pitanja, a učenicima se pruža mogućnost da svoje znanje pokažu putom zadataka zaokruživanjom odgovara, povezivanjom, pricrtavanjom, dopisivanjom.

ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Numilji lu kurs	**VUORBA ŠÎ KULTURA VLAHA**
Cilju	**Cilju** lu învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlaha* je sî să întarjaskă pućearja dî komunikacîje a lu škuolarj atît sî puoată sî askulće šî să încaljagă vuorba vlasaskă, sî šćije alje măjpruoašće zakuoanje lu vuorba šî kultura Vlaha kum ra puća sî lje kaće šî îngažđeadză, pastrînd aša aluor identitjet dî etnicitjet, ku grižă dî relacîja întră mošîja Vlahilor šî mošîja lumnji, dîspră întarjitu ljegaturilji întră kulturj.
Razu	**Aduojlja**
Fuondu dî šasurj pră an	**72 dî šasurj**

AŹUNSU Dîpa še oguoaje ku tjema škuolarju o să puoată sî:	**TJEMA**		**SUCÎNUTU**
– aljagă glasu vorbit dîn sluova skrisă în latinjica vlasaskă; aljagă vuorbje šî spusurj vorbiće šî skrisă; – încaljagă sucînutu lu tjekstu dî literatură karje îj să šećeašće; – kunuoaskă subjektu šî predikatu; – kunuoaskă numiturilji šî verburlji; – aljagă ruodu šî număru lu numiturj; – aljagă fuorma lu verburj ku karje să spunje vrjeamja dî aku, vrjeamja še a trjekut šî vrjeamja še vinje; – numărje šî spună numjeri pînă la sută pră vlasîašće;	**VUORBA VLAHA**		Glasu šî sluova; sluovilji štîmpujiće šî skrisă în latinjică. Vuorbilji šî spusu în vuorbă šî skris. Tjeksturlji înpljinjiće ku sluovurj karje să lukră/tjeksturlji karje îs numiće dî šećit. Tjeksturlji vlasăšć skrisă or štămpujiće pră latinjică. Źukarij dî ljimbă. Vježbujitu dî analiză šî sîntjeză; vježbujitu dî leksikă šî sintaksă; vježbujitu dî motuorjikă. Subjektu šî predikatu în spus; Suoarta lu vuorbje: numiturilji šî verburlji. Numiturilji: ruodu šî număru. Fuoarma lu verb: vrjeamja dî aku, vrjeamja še a trjekut šî vrjeamja še vinje. Numilji lu numjerj dîn suta adîntînj.
– kunoaskă šî sî aljagă kînćiku šî povastă; – vadă în povastă potrivjala, vrjeamja (rîndu lu potrivjelurj) šî luoku unđe šuoa sa potrivit; – vadă junaśi šî să aljagă întră aja še je la jej bun dîn aja še je njebun; – spună še ginđeašće dî aja še lukră junaśi în kînćik or în povastă; – vadă paragrafurlji în tjekst šî să răzumenjaskă kum îs ljegac ku tjekstu tuot; – kunuoaskă šumalka šî sî o încaljagă; – kunoaskă basna šî sî o încaljagă;	**LITERATURA VLAHILOR**		Kînćišilji vlasăšć aljeasă dî nastavnjik în rîndu ku anji lu škuolarj. Povješćilji vlasăšć aljeasă dî nastavnjik în rîndu ku anji lu škuolarj. Šumjelšilji vlasăšć. Basnjilji vlasăšć. Aljeasă tjeksturj (kînćiše šî povješć) a lu autorj vlasăšć aj dî aku. Lektjira: dPasujoni „Panda învacă kung-fu“ Beograd 2013.
– spună kum trîabje spusu ku struktura pruoastă ku întonacija bună, ku sîamnu dî interpunkcîje la kăpatînj; – sumjearnjik ja parće în vuorba dirigujită šî sluobîdă; – fakă o kriśală askultîndu să ku vuorbje aljeasă; – prospună dîn gură; povîastuje dîn gură dî sljikă/sljiś šî dî potrivjelurj; – prospună dîn gură dî aja še a vadzut la film or în teatăr; – dăskrije dîn gură dî stvarurj dîn okuolu aluor; – dîn gură dăskrije dî bujedz šî žuoavinj; vadă šî spună aluor karaktjeristikurj; – dîn gură povîastuje dî aja še asîmće šî še îj sa potrivit nainće: – aljagă šî sî să askulće în vuorbă ku vuorbje aljeasă; să askulće kum trîabje în vuorbă ku vuorbje nuoj; – spună dîn kap skurće tjeksturj dî literatură; – askulće, încaljagă šî parafrazirjaskă kriśala; – askulće šećitu šî povăstujitu lu kărc dî literatură šî sî lje încaljagă;ćeeksturj dîspră încaljes šî asî	**K U L T U R A** **LU** **V U O R B Ă**	**Vorbitu** **Askultatu**	Vuorba dirigujită šî sluobîdă. Kriśala dîn gură. Povăstujitu, propovăstujitu šî dăskrisu. Povăstujitu lu tjekstu dî literatură. Tjeksturlji dî dramă, dî dramatizacîje, improvizacîja la scjenă. Realizacîja lu tjekst la scjenă (dî dramă šî ku papušă). Îngazdatu lu vorbarj: vježbilji dî leksikă šî sintaksă. Źuoaka în vuorbă, dî ljimbă šî în situacîje. Katatu la filmurj šî dusu în tetatăr. Dăskrisu dî bujedz šî žuoavinj. Situacîjilji dî istină šî simulirjiće. Kriśala dî askultat. Snimkurlji dî audio šî video. Źukarij dî luvat sama la askultat.

– recituje šî/or la scjenă arată povješćilji dîn folkluoru vlasăsk dî ađeturlji dî dzîljilji marj kum îs Kraśunu šî Pašćilji. – fakă ku mînjilji stvarurj ku karje să askultă în ritualjilji la dzîljilji marj (fîarbuje uoavîlji dî Pašć, faśe la maskje šî aša); – šćije sî źuoaśe în źuok źuoku vlasăsk; – aljagă elementurlji fundatuorj lu puortu Vlahilor dîn aluor luok. – šćije sî spună unđe šî kum să boćadză; – kunoaskă pră śe să aljeaźe nunta vlasakă; – šćije sî numaskă zakuoanjilji dî pomană (Suoarilji, Luna, Punća šî aša); – kunuoaskă stvarurlji karje îs o komponentă materijalizujită în kultura Vlahilor.	**ELEMENTURLJI DÎ KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE**	– Dzîljilji marj, ađeturlji la (Kraśunu, Sîntuoađer, Pašćilji, Sîmc, ...) – Stvarurlji ku karje să askultă în ritualje dî dzîljilji marj vlasăšć. – Źuokurlji vlasăšć. – Puortu lumnji vlasăsk. – Ađeturlji ku karje să însamnă boćeadzu. – Nunta. – Zakuoanjilji la pomană. – Stvarurlji karje îs o komponentă materijalizujită în kultura Vlahilor.

Terminurlji dî kjeaje lu sucînatură: vuorba vlasaskă, povăstujitu lumnji, kultura lu vuorbă, elementurlji dî kultură šî tradicîje.

INSTRUKCÎJILJI DÎ DIDAKTIKĂ ŠÎ METUODIKĂ DÎ REALIZACÎJA LU PROGRAM

Programu dî edukacîje šî învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlaha* are patru tjeme: Vuorba Vlaha, Literatura Vlahilor, Kultura lu vuorbă, Elementurlji lu tradicîje šî kultură.

Să porînśeašće asta distribucîje lu śasuj: Vuorba Vlaha – 18 śasurj, Literatura Vlahilor – 12 śasurj, Kultura lu vuorbă – 18 śasurj šî Elementurlji dî kultură šî tradicîje – 24 śasurj. Tuoaće tjemurlji îs înpopljećiće šî njišuna nu să poaće lukra skuos doparće šî firdă aljelalće tjemj.

VUORBA VLAHA

Edukacîja dîn *Vuorba Vlaha* să realizujeašće sîngur, ma kuprinđe šî sucînaturj alu aljelalće tri tjemj, măjkusama dîn *Literatura Vlahilor* šî *Kultura lu vuorbă.*

Ka šî în razu aldîntînj, în aduojlja raz vorbitu dîn gură să lukră prîn źuoakă šî aktivnosturj ku karje să vjeažbuje komunikacîja (pozdravitu în situacîje dî tuoatădzî: *bună điminjaca, bună dzîva šî nje vjeđem;* izvinjitu). Škuolarji puot sî povîastuje katînd la sljikă or rîndurj dî sljiś. Puot sî propovîastuje tjekstu karje a askultat, sî propovîastuje aja śe a vadzut šî a audzît în teatăr or în teatăr ku papušă, încaljes šî sumjearnjik. Oćitulji trîabje sî ja sama dî sî fije glasurlji bun spusă šî sî fakă ku škuolarji komentarurj la aja śe sa askultat.

Vježbilji dî vadzut îs dî vadzutu lu tuot întrjeag šî lu detaljurj, katatu la stvarurj, poivituri šî okuolu. Trîabje sî fije organizujiće pră tjemurj. Să înśeapje dî la luoku în škuoală unđe să învacă, pă înurmă să trjeaśe šî la okuol. Škuolarji puot să kaće la stvarurj, uoamjenj, žuoavinje, potrivjelurj, sljiś, sljiś în rînd, fotografije, objekturj dîn okuol šî aša. Škuolarji trîabje sî ja sama măjîntînj la tuotalu, da prăurmă la djetaljurj. Să kată la: fuormurj, fărburj, relacîje, miśkaturj, mimikă šî gjesturj, djetaljurj pitulaće šî aša.

Vježbilji dî askultat să înśep ku askultatu lu vuorba lu oćitul, alc škuolarj, glumc šî spikjer. Vuorba śe je askultată să komentarisîašće sî să vadă pră śe să aljeaźe vuorba alu vorbituorj. Askultatu trîabje sî fije înpreonat ku mimikă šî gjesturj karje petrjek vuorba. Dî vrjeamja śe să askultă trîabje aljes aja śe arje vrjedujală dîn aja śe nare, katat ku grižă šî koncentracîje. Să askultă šî sunurlji dî onomatopejă, šušajelje, sunurlji artikuljisîc šî njeartikuljisîc.

Ka šî în razu aldîntînj trîabje sî să fakă vježburj dî analjitikă kum îs vadzutu lu pozicîja lu glasurj în vuorbilji karje îs vorbiće. Kînd škuolarji învacă sî vadă pozicîja lu glasurj în vuorbj, să trjeaśe la înparcîtu lu vuorbj pră glasurj. Să înśeape ku vuorbj dîn duoa glasurj, da prăurmă dîn tri, patru šî măjmulće.

Vježbilji dî sintjeză să organizujesk bărabar ku vježburlji dî analiză. Vuorbilji karje îs dîsparcîće în glasurj jar să adună întruuna. Să pornjeašće dî la al măjušor šî mjearźe kîrtă tuot măjgrjeau. Škuolarji să sprimăsk sî śećaskă šî încaljagă aja śe a śećit, śe o sî fije în razurlji śe vin.

Oćitulji trîabje sî ja sama kum să vorbăsk glasurlji *ă, î, dz, ś, ź.*

În aduojlja raz škuolarji înkă nu śećesk šî skriu ma să kunosk ku grafemurlji dîn latinjica vlasaskă, kum în razu dîntînj sa kunoskut ku grafemurlji lu ćiriljica vlasaskă.

Prîn situacîje dî vuorbă lu škuolarj trîabje aratat śe je subjektu, da śe predikatu în spusurj. Sî lji să arîaće śe je una, da śe alta, šî kum sî lje kunoaskă šî aljagă. Tuot aša lje trîabje aratat śe je numitura da śe verbu. Lje trîabje aratat kum să vjeađe număru šî ruodu lu numitura.

Prîn povješć dî potrivjelurj śe să potrivăsk în aăsta momjent la škuoală, aratat lu škuolarj karakteristikurlji lu verbu ku karje să spunje vrjeamja dî aku. Prîn vuorba dî tjemurj în karje să škuolarju învintă sî vorbaskă dî aja śe cînje minće dî njiskar potrivjelurj śe a fuost, să arată fuorma lu verbu ku karje să spunje vrjeamja śe a trjekut. Ku vuorba dî aja śe je în plan sî fije în dzîva, stamîna, lună, or dî vro lună or vrun an, aratat lu škuolarj fuorma lu verbu ku karje să spunje vrjeamja śe vinje.

Ku vuorba dî tjemă lu rođendanurlji lu aj dîn kasă šî lumnje dîn okuol să puoaće ušura lu škuolarj învacatu lu numaratu pînă la sută.

LITERATURA VLAHILOR

Aja śe je sucînat în tjema *Literatura Vlahilor* să lukră prîstă tuot anu la škuoală, dîn karća dî învacat ka un instrumjent dî edukacîje ka šî dîn alće izvuoră kum aljeaźe nastavnjiku šî dîn kînćikatuoarje ku sljiś, karje je ku Planu šî Programu lu edukacîje šî învacat dată dî lektiră. Aluor realizacîje oćitulu plănirjeašće în rîndu ku karakterjistika lu tuot škuolarju šî aluj aźunsurj dî învacat.

Dî vrjeamja kînd škuolarji să fak sî fije kadîrj, ku aźutatu lu oćitul, sî încaljagă povješćilji šî kînćišilji, trîabje luvat sama sî să vadă potrivjelurlji, relacîjilji dî arje šî vrjeamje šî aja śe je aljes în daskrisu lu stforurj šî priruodă. Škuolarji să învintă sî ujće junaśi în povastă or kînćik, aluor karaktjeristikurj šî aja śe lukră; aluor emuocîje (marjeac, trist, dî rîs) šî sî aljagă al bun dîn njebun.

Să kriśeašće kă je bun sî să śećaskă tjekstu la postăc, aśi să ginđeašće kă oćitulu, pră planu karje sîngur a fakut ku dînamika śe a plănirjt spunje tjekstu postată dîpa postată šî vorbjeašće ku škuolarji dî aja śe je śećit, dî aja vrjeamje ij motivisîašće sî povîastuje šî sîngurj.

Kum îs tjeksturlji plănirjic ku programu pruošć, skurc šî fakuc pră rînđitu lu potrivjelurj pră hronoluogije, škuolarju trîabje sî ujće *kînd šî unđe* sa potrivit aja śe să lukră în tjekst šî sî încaljagă rînđitu lu potrivjelurj, śe sa în fabula lu tjekst potrivjit întînj, da śe prăurmă, śe a fuost nainća lu vro potrivjală, da śe dîpa jea vinje.

Ka šî în razu aldîntînj, šî în aduojlja raz škuolarju trîabje sî fije kadîr sî ujće kum îs poezija ku proza aljeasă în fuormă (sî aljagă vjersu dîn tjekstu dî pruoză) šî aluor măjpucînje karaktjeristikurj (aja śe în lirjikă nuje fabulă, ritmika lu vjers or rînđitu lu potrivjelurj în epikă šî aša śuoava), ma nu la nivuo lu definjisîtu la tjerminurj. Škuolarju trîabje sî aljagă kînćiku (šî kînćiku dî glumă – pră tuonu kum să kîntă) dîn povastă (basnă), ma fîrdă definisîtu lu tjerminurj dîn teorija lu literatură. Aja să lukră mjerekucîal šî la postăc în razurlji măjbatrînje.

Škuolarju trîabje sî poată sî încaljagă śe însamnă śumalka fîrdă formuljisîtu lu stil; sî kunoaskă žanru lu basnje ka povješćilji śe însamnă śuoa altăśe (fîrdă înśeputu ku tjerminu lu aleguorije), kă în basnje junaśi puot sî fije nu numa žuoavinjilji, ma šî bujedzîlji, stvarurlji, kreaturilji antro-

pomorfizujićе (Naruoku, Nađearđa) or uoamjenji šî, măjprăurmă, sî poată sî încaljagă aja śe basna însamnă šî să vadă aja śe basna nje kriśeašće. Kum dî aăšća anj lu kopij să adaptirjeašće, skurćadză tjekstu lu basnă nus spuš elementurlji dî structură lu žanru lu basnă (fabula šî kriśala).

Škuolarji să sprimăsk sî ujće în tjekst vuorbje njekunoskuće šî măjpucîn kunoskuće šî să întrîabje oćitulu sî lje tulmaśaskă kum ra încaljeźa tjekstu măjbun. Purtac ku întrabărilji (*karje? śe? unđe? kînd? dî śe?*) dî sucînatu śe je spus, škuolarji în rîndu ku aluor pućearje, să sprimăsk sî fakă ka raspunsurlji: spusurj, pasusurj, tjeksturj skurće. Kînd lukră tjeksturj dî aja śe lumnja Vlahilor a fakut prîn vuorbă šî dîn literatura lu autorj, škuolarji să kunosk măjîntînj ku estetikă în skrisuoarje šî formirjesk aluor veđearje dî aja śe askultă. Oćitulu îj învintă să spună aja śe ginđesk.

Kînd lukră kînćiśilji dî lirjikă škuolarji la postăc să învacă sî kunoaskă šî asîmće melodika lu kînćiśe šî sî lje recituje ku intonacîje. Aljesu lu tjeksturj în vjers dîn aăalja în pruoză nu să lukră la nivou lu teorije.

Să kriśeašće kă je bun sî să fakă dramatizacîja lu povješćilji dîn lumnje, bajkje šî basnje, kum sar škuolarji aduśe în vuoja bună la aktivnosturj dî kreacîje (ješîtu la scjenă, źuoaka ku dramă, źuoaka ku papușă...). Aša škuolarji prîn vaspitujitu lu škuoală întruuna învacă šî bontuonu în teatăr.

Škuolarji în aduojlja raz nađesk ku sucînatu lu program šî învacă la tjerminurj dîn literatură la postăc šî ku sistjem, da lu oćitulj să kriśeašće în kontinuitjet sî să învjeacă vuorbje nuoj kum sar îngazda vuorbarju lu škuolarj. Supt învacatu la tjerminurj dî literatură nu să ginđeašće la învacatu lu aluor definicîje, ma aluor numit šî dăskris, ujtatu lu aluj rolă în tjekstu al spus.

KULTURA LU VUORBĂ

Tjema *Kultura lu vuorbă* kuprinđe învaljitu lu duoa dîn patru părc dî literacîja lu škuolarj, da aăalja îs vorbitu šî askultatu. Duoa karje uđesk, śećitu šî skrisu, să învaljesk în aljelalće razurj lu ciklusu dî învăcamînt la škuoală. Edukacîja šî învacatu în asta tjemă îs śuśiće kîrtă katatu lu kultura lu vuorbă, îngazdatu lu vuorbarj šî la învaljitu lu pućearja în komunikacîje lu škuolarj. Lukru la edukacîje în tjema *Kultura lu vuorbă* să realizujeašće înpopljećit ku aljće tjemurj dîn aăsta kurs, ka šî prîn lekcîje sîngurje.

Vorbitu lu škuolarj să învaljeašće prîn vuorbă în karje oćitulu îj înđirjaptă sî ajbje măjbună aluor komunikacîje. În vuorba dî tjekstu dî literatură or dî vro tjemă, škuolarji raspund la întrabărj, întrabă, spun śe ginđesk. Vuorba sluobîdă, vuorba dî drustvă je fundu lu komunikacîja dî tuoatădzî šî dî aja škuolarji trîabje înđirjeptac în aja parće sî frumuos înśeapă vuorba, înskimbje la informacîje šî sî ajbje bontuon. Škuolarji să învintă sî formirjaskă kriśală în karje o sî fije informacîje dîn vijaca škuolji. Dî vreamja dî vuorbă škuolarji să învintă sî vorbaskă, sî đea înformacîje, sî spună śe ginđesk, numaskă śe asîmt ku vuorbilji aljeasă.

Foarma lu vorbit karje să kriśeašće je povăstujitu, propovăstujitu šî dăskrisu. Aja îs sucînuturlji lu program, sucînuturlji lu învacat. În aduojlja raz să nađeašće ku învacatu lu škuolarj šî la postăc să bagă în vuorbă šî învacă kum sî propovîastuje tjekstu, kum sî povîastuje or kum sî dăskrije. Vuorba să realizuje prîn vježbje dî vorbit ku aźutarja lu plan. Planu lu škuolarj aźută sî proginđaskă sucînutu lu vuorbă, ma nu trîabje înpeđekac aăja karje puot sî vorbaskă sîngurj ku aluor plan, or fîrdă jeal. Dîn gură să propovîastuje vrun tjekst skurt, aja śe a vadzut în teatăr or la film. Să kriśeašće aăsta povăstujit: povăstujitu dî sljikă or pră rîndu dî sljiś (povasta în sljiś), povăstujitu dî petrekuće šî potrivjealje... Să dăskrije dî sezuoanje pră an, dî bujedz šî žuoavinje, dî drugarju or drugarjica a măjbună, dî aj dîn kasă šî aša. Škuolarji să înđirjaptă sî vorbaskă kum trîabje.

Învacatu dîn kap šî vorbitu lu tjeksturj aljeasă or aluor postăc je înđirjeptat în parća lu îngazdatu lu vuorbarj šî vuorba kum trîabje. Să vorbăsk dîn kap aljeasă kînćiśe karje îs învacaće odată ku învacatu lu recitujitu đirjept. Prînga aja, să puot învaca šî dîn kap vorbi tjeksturlji skurće postăc dîn povješć or dîn tjeksturj dî dramă (junaku). Cîlju lu asta suoartă dî vorbit je sî să vorbaskă ku întonacîje, da nu numa memorisîtu lu tjekst. Dî aja trîabje luvat sama šî bun aljes aja śe kopiji o sî învjeacă sî spună dîn kap, da vrunji dîn kriterijumurj îs vrjedujala lu tjekst šî kum aduśe ku anji lu kopij. Žuoakă dî scjenă măjbun je sî să realizuje pră tjeksturj dî literatură karje îs bunje dî improvizacîje la scjenă.

Îngazdatu lu vuorbarj dîspră vuorbitu înđirjeptat să realizuje askultîndu să ku vuorbje śe trîabje la vorbit, învacînd šî askultînd ku vuorbje nuoj, ka šî larźind kuprinsu lu aja śe însamnă o vuorbă. Vuorbilji nuoj să învacă dîn vuorbitu înđirjeptat šî dîn tjekstur dî literatură šî njeliteratură. Škuolarji să înđirjaptă în parća sî să askulće ku vuorbje dîn aluor vuorbarj karje je aktivirjit šî ku aăla śe je pasivirjit šî śe poaće măjbun spună înfuormacîja karje vrjea, ma šî sî puoată sî fakă ku vuorba măjfrumuos vorbitu.

Kultura lu ljimbă alu škuolarj să îngažđeadză šî prîn źuoakă, măjkusama prîn źuoakă dî ljimbă. Źuoaka să aljeaźe pră interesujalu lu škuolarj or în kontjekstu lu sucînatu dî edukacîje. Aja puoaće sî fije źuoakă ku vuorbit (vorbitu ku papuša njekuminće, vorbitu ku junaku dîn literatură...), dîpa aja źuokă dî situacîje, situacîj dîn tuotdîuna (vorbitu în prodavnjică, la stanjica dî autobus, la duoktuor,...). Sî puot aljeźa šî anagramurj, rebusă, palindruomurj, doînpluće, pruoašće vuorbje înkruśišaće.

Askultatu arje marje vrjedujală în komunikacîje. Škuolarji să învacă sî askulće suvorbituorju ku griže šî kultură. În kontjekstu dî edukacîje škuolarji askultă śe ajlalc vorbăsk šî aja prodzîk ku reprodukujitu šî parafrazirjitu lu aja śe a askultat, ka šî lukrînd pră rugatu šî înstrukcîjilji dîn gură a lu aj batrînj šî aluor drugarj. Askultatu ku grižă să trîabje sî ja parće šî în situacîjilji simulirjiće (źuoaka dî vuorbă šî dî situacîje). Škuolarji askultă śećitu lu oćitul šî spikjer.

Ka šî în razu aldîntînj, źuoaka dî învaljit askultatu ku grižă să lukră în kontjekstu lu edukacîje: askultatu ku grižă ku daćina, sî dzîśem, *Kunoašće karje vorbjeašće, askultă kum vorbjeašće* (în śeat, jut), *Aud glasu...*

ELEMENTURLJI DÎ KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE

Tjema dîprăurmă karje să lukră în programu dî edukacîje šî învacat lu *Vuorba šî kultura Vlaha, Elementurlji dî kultură šî tradicîje*, makră dîkă să lukră băškašît je ljegată ku aljelalće tjemj. Ja pră număru lu śasurj numic dî realizacîje arje măjmarje kuprins, da prîn ja să škuolarji kunosk ku aluor kultură šî tradicîje kum ra puća sî o pastrjeadză šî înojaskă. Prîn mulće aktivnosturj în la śasur simulirjiće situacîje škuolarji să kunosk ku aja kum să faśe Pašćilji, Aźunu šî Kraśunu, da šî ku mînjilji să fakă stvarurj ku karje să askultă în ritualje dî dzîlje marj (fîrbujitu la uoavă dî Pašć, fakutu la maskje dî Sîntuođerj šî aša).

Škuolarji să învintă kînd puot sî arîaće aja śe a învacat la śas šî în situacîje dî tuoatădzî la aluor kăš. La śas škuolarji să învintă sî arîaće aja śe šćiu šî śe a învacat la kasă. Aša sî întarjeašće învacamîntu prîn ljegatu lu aja śe škuolarju aduśe ku jeal dîn izvuoară dînafară dî škuoală ku aja śe îj dîa škuoala, nastavnjiku šî kercîlji dî învacat.

În kultura vlasaskă mult să cjeanuje źuoku šî kînćiku, dîspră śe škuolarji să învintă sî învjeacă pašurlji dî źuok. Prînga aja, školarji să kunosk šî ku puortu vlahilor dîn aluor luok šî okuol. Kunoskutu ku puortu lumnji puoaće sî fije petrjekut ku lukru la fakutu lu puort dîn arćije šî/or dîn pîndză, ku aźutarja lu nastavnjik šî parinc, da dîpa aja šî înbrakatu la papușă în aja, sî puoaće crtaji puortu šî aša.

Dîn plastelin or aša śoava škuolarji puot sî fakă kolaśi (zakuoanjilji) dî pomană šî aša învjeacă karje kum îl kjamă šî dî śe je.

Katînd la video or la sljiś ku tjema lu boćeadz, or în besîarikă la vrun boćeadz să puoaće învaca aja śe trîabje dî boćedzatu. Aša stîa trjaba šî ku nunta vlahilor šî ritualjilji karje mărg ku ja.

Ku dusu în muzej škuolarji puot sî să kunoaskă ku stvarurlji dîn kultura šî tradicîja Vlahilor. Dîka aja nu să puoaće lukra ku audio šî video materijal lu škuolarj să puot arata stvarurlji batrînje dîn tradicîja šî kultura Vlahilor.

Ka šî în razu aldîntînj, šî în aduojlja raz măjmult trîabje sî să kinuje sî să pastrjeadză šî pazaskă identitjetu šî marosîja Vlahilor, ma nu prîn frăzurj ma în praksă, aratînd la vrjedujala lu uoamjenj šî etnicitjeturj, poštujala întră etnij, tolerancîje šî înterakcîje.

Kum să realizuje programu

Trîabje în tuotdîuna luvat sama dî a măjmarje daćină alu kurs: sî škuolarji învjeacă frumuos sî vorbaskă pră vuorba vlasaskă šî šćije dî aluor kultură šî tradicîje. Trîabje bagat dî sama śe škuolarji šćiu întînj, ku śe vin dî la aluor kăš šî în rîndu ku aja lukrat ku tuot škuolarju băškašît, purtînd dî grižă šî dî tuot kolektjivu.

Atmosfjera la śas trîabje sî fije relaksirjită, sî kaće o relacîje dî partnerj întră oćitul/nastavnjik šî škuolarj kum sar măjušuor trjeśa barijera lu psihă la aktivizacîja lu pućearja lu vorbit šî învîacurj. Tuot śe să lukră dî ljimbă să demonstrirjeašće în kontjekst, nu să skuoaće dînlăturj. Kînd să vjeažbuje pućearja dî vuorbă dominirjesk dijaluogurlji în măjmulće fuoarmje în interakcîja lu nastavnjik ku škuolarju šî škuolarju ku škuolarj. La vuorbit să kată sî nu fije komplikujit, sî fije njeînsîljit šî sî să spune kum trîabje.

PETRJEKUTU ŠÎ VRJEDUJALA LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

Petrjekutu šî vrjedujala lu progrjesu škuolarilor să lukră dî sî să puoată aźuns la aźunsurj, da înśeapje ku ocjena dîntînj lu nivou la karje je škuolarju šî în relacîje ku karje să ocjenjeašće kît progrjes a avut šî śe ocjenă o sî ajbje. Fijekarje aktivnuost arje potencijal dî procjenjitu lu aja kît sa mărs nainće šî dî sî să kapiće informacîje napuoj. Tuot śasu dî edukacîje šî aktivnuosturlji lu škuolarj je šansa dî sî să formirjaskă ocjenă, dî sî să registruje kît škuolarju a mărs nainće šî sîj să spună śe trîabje šîmăj sî lukrje.

Formirjitu lu ocjenă je un nou princip în edukacîje karje sucînje procjenujitu lu aja śe să šćije, śe să puoaće, cînutu šî rîndu la lukru, ka šî întarjitu lu kompetencîj dî vrjeamje lu eukacîje šî învacat. Măsuratu la formirjitu lu ocjenă sucînje astrîns la fakturj dî aja śe škuolarji a lukrat, a măjđeasă îs ăašća tjehnjike: realizacîja lu daćinj în praksă, petrekutu šî însamnatu lu aja śe škuolarji lukră dî vrjeamje dî edukacîje, komunikacîja întră nastavnjik šî škuolarj, registru dî tuot škuolarju (mapa dî progrjes) šî aša. Rjezultaturlji lu vrjedujală ku formirjitu lu ocjenă la căpatînju lu ciklusu dî edukacîje trîabje sî fije dat întruuna în ocjenă ku număr.

Lukră lu nastavnjik să sucînje dîn plănirjit, realizujit, petrjekut šî vrjedujit. Nastavnjiku trîabje în kontinuitjet sî petrjakă šî ocjenjaskă diferjencirjit prînga aja śe škuolarji a fakut, šî procjesu lu edukacîje šî învacat, ka šî pră jeal sîngur šî aluj lukru. Ku tuot śe să arată bun šî śe aźută, nastavnjiku o sî să aźuće ku aja în aluj praksă dî edukacîje, da tuot śe să arată ka njedastul bun ar trăbuji ogođit sî fije măjbun.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV – ANYANYELV A NEMZETI KULTÚRA ELEMEIVEL**
Cél	A *magyar nyelv – anyanyelvápolás* tanításának célja, hogy a szerb nyelvű tagozatra járó magyar anyanyelvű tanulók elsajátítsák a magyar nyelv alapvető nyelvhasználati szabályait, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban, tudatosuljon bennük az anyanyelv fontossága a nemzeti identitás megőrzése szempontjából.
Osztály	**Második**
Évi óraszám	**72 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**		**TARTALOM**
– Elsajátítja a helyes kiejtést, hangsúlyt, hanglejtést; – pontosan artikulál, beszéde tagolt, érthető és közepes tempójú; – helyesen ejti ki a rövid és a hosszú magán– és mássalhangzókat; – alapszinten képes verbális kommunikációra; – rövid szóbeli üzenetet fogalmaz meg, megfelelő szavakkal; – kívülről/fejből mond rövid népköltészeti alkotást, drámai szöveget, gyermekverset; – képes egyszerű beszédszituációk eljátszására; – a felolvasott rövid szöveggel kapcsolatban tud a feltett kérdésekre válaszolni (elmesélni a szöveg tartalmát).	**NYELVI KULTÚRA**	**Beszéd**	Szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok. Az életkornak megfelelő rövid mesék, történetek. Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). Nyelvi játékok. Beszélgetések, szituációs játékok. Dráma– és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk. Jelenetek előadása és bábozás. Hibás szórendű mondatok javítása. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése. Önellenőrzés, közös javítás.
– Figyelmesen hallgatja beszédpartnerét, és nem szakítja félbe; – meghallgatja, megérti és értelmezi az üzenetet; – megérti a felolvasott, rövid ismeretterjesztő szöveget; – átéli az irodalmi szöveget a bemutató olvasás során.		**Befogadás**	Valós vagy szimulált helyzetek. Szóbeli közlés befogadása. Felolvasott szöveg befogadása Utasítás, szóbeli üzenet. A másokra figyelést fejlesztő játékok. Ismeretterjesztő szöveg bemutatása. Irodalmi szöveg bemutatása.
– Felismeri a verset és a mesét; – meghatározza a szöveg témáját; – meghatározza a szöveg számára kevésbé érthető tartalmi elemeit; – meghatározza a szöveg cselekményét, annak idejét és helyét; – felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és negatív tulajdonságaik alapján; – képes rövid szöveget értelmezni; – felismeri a rímet.	**IRODALOM**		**Választható és adaptálható** **ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **Költészet:** Balázs Imre József: *A mese/*Cseh Katalin: *Meghatározás* Fecske Csaba: *Jó leszek/A nagymamánál* Kovács András Ferenc: *Kanásznóta* Tolna Éva: *Ünnep* Tóth Krisztina: *Kobra* Nemes Nagy Ágnes: *Lila fecske* József Attila: *De szeretnék...* Nemes Nagy Ágnes: *Mi van a titkos úton?* Weöres Sándor: *A kutya-tár* Tamkó Sirató Károly: *Mondjam még?* Kányádi Sándor: *Három kérdezgető*

		Próza: Janikovszky Éva: *Már megint (részletek)* May Szilvia: *A Fásli Utcai Állatkórház* Csukás István: *Süsü, a sárkány (részlet)* Janikovszky Éva: *Már iskolás vagyok* Lázár Ervin: *A Kék meg a Sárga* Népmese: *Kutya akart lenni* Kolozsvári Grandpierre Emil: *A pecsenye* Népmese: *A róka és a gólya* Darvasi László: Pálcika, ha elindul (*A nem varázslás)* **Népköltészeti alkotások:** mondóka, közmondás, szólás, találós kérdés, szöveges népi gyermekjáték. **Drámai szöveg:** Dušan Radović: *Nebáncsvirág* **Tudományos és ismeretterjesztő szövegek** A magyar nemzeti kultúra elemeivel kapcsolatos szövegek. Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből. **Irodalomelméleti fogalmak:** – vers; – mese; – a cselekmény; helye és ideje; – a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei.
– Megkülönbözteti és megnevezi a hangot, a szót és a mondatot; – odafigyel a helyes szórendre; – kérdő mondatokat tud szerkeszteni; – a főnevek többes számát helyesen használja; – a helyhatározó ragokat megfelelően használja.	**NYELVTAN**	Csoportmunka, nyelvi játékok alkalmazása. Hallás után befogadott mesével, történettel kapcsolatban rövid mondat megfogalmazása, szereplők nevének felsorolása. A szerb nyelv hangrendszerétől eltérő magyar hangok ejtésének gyakorlása. Ismert történetekkel kapcsolatban kérdés megfogalmazása. Párbeszéd folytatása játék keretében, illetve ismert szöveggel kapcsolatban.

Kulcsszavak: nyelvi kultúra, irodalom, szövegértés, nyelvismeret, alapvető kommunikációs készség és nyelvhelyesség.
Korreláció: zenekultúra, képzőművészeti kultúra, szerb mint anyanyelv, környezetismeret.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A *magyar nyelv – anyanyelvápolás* tanításának és tanulásának tantervi alapját a kimenet elemei, a tanulási folyamat, valamint a tanulói eredmények képezik. A kimenet magában foglalja a rendszerbe épített tudás, a készségek, álláspontok és értékek leírását, amelyeket a tanuló gyarapít, fejleszt és elmélyít a tantárgyi részterületek révén.

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A tanítás és a tanulás tervezése felöleli az éves és az operatív tervek elkészítését, valamint az órára, napra/hétre való előkészületeket. *Az éves tervet* Gantt-diagram formájában kell elkészíteni, amely összhangban van az iskolanaptárral és az évi óraszámmal, valamint havi felbontásban tartalmazza az óraszámot részterületenként.

A *magyar nyelv – anyanyelvápolás* tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola második osztályában a következő három részterületet foglalja magába: nyelvi kultúra, irodalom és nyelv. Az ajánlott óraszám részterületenként: nyelvi kultúra – 30 óra irodalom – 30 óra és nyelvtan – 12. Az ajánlott óraszám tájékoztató jellegű, mivel a tanítási részterületek összefüggnek egymással, és azokat nem lehet egymástól izoláltan tanítani.

Az éves tervvel összhangban ki kell alakítani az iskolai olvasmányok szövegeinek jegyzékét, havonkénti lebontásban. A szövegek ilyen módon történő felosztása, mint eddig is, a szövegek bizonyos kritérium szerinti csoportosításán és összekapcsolásán alapul – az irodalmi mű jellege és szerepe; szövegfajta; a szöveg célja: szövegértés/elmesélés/értelmezés; évszakok; jelentős dátumok és ünnepek; a tanulói közösség; a tartalmak és a kimenetek tantárgyi és tantárgyközi kapcsolata; tantárgyközi kompetenciák stb. Vagyis a szövegek korrelációját azok rokon tematikai-motivációs egységekbe való besorolása teszi lehetővé. A szövegrokonságon alapuló funkcionális összekapcsolás lehetséges példái (semmiképpen sem egyetlen):

- barátság;
- család;
- iskola;
- humor;
- leírás;
- mesevilág stb.

Az *operatív terv* az operacionizált kimeneteket, a definiált tanítási egységeket, a tantárgyközi kapcsolatokat (korrelációt), a megvalósítást, az értékelést, valamint (a tanító által lényegesnek tartott) egyéb elemeket tartalmazza. Az éves és az operatív terveket az iskolanaptárral és az iskolai élettel összhangban kell elkészíteni. *Az óravázlatnak* tartalmaznia kell az óra célját, a kimeneteket, a tanulói és a tanári tevékenységet/aktivitást, a megvalósított kimenet ellenőrzési módját (a visszacsatolást), a kiválasztott tanítási módszereket, eljárásokat és a tanulási stratégiákat.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

A nyelvi kifejezőkészség közvetlen kapcsolatban áll az egyén megismerő képességének a fejlődésével általában. A nyelvtanulás, a nyelv szerkezetének és szerepének megismerése sokkal eredményesebb, ha a tanító/tanár a nyelvet a kommunikáció szolgálatába állított természetes eszköznek fogja fel, mintha a nyelvi szabályokat elszigetelten, kontextusok nélkül tanítaná. Alapvető feladat az értelmes, kifejező beszédtechnika, a beszédmegértés és a nyelvi kommunikáció alakítása, a tanulók nyelvi tudásának továbbfejlesztése, melynek során lényeges a magyar nemzeti kultúra elemeinek megismerése.

A tanítási részterületek összefüggnek egymással, és nem lehet őket egymástól elkülönítve tanítani.

NYELVI KULTÚRA (SZÓBELI KIFEJEZŐKÉSZSÉG)

Az első osztályban a nyelvi kultúra az alapvető beszédfejlesztést, valamint a beszédhallás fejlesztését foglalta magába, a második osztályban ennek a részterületnek a készségszintűvé mélyítésén van a hangsúly. A nyelvi kultúra részterületének céljai az egyéb részterületekkel összhangban, vagy önálló tanegységek keretében valósulnak meg. A második osztályban figyelmet kell fordítani a szóbeli kifejezőkészség permanens fejlesztésére. Az alapozás lényege, hogy a tanulók viszonylag fejlett beszédalap birtokába jussanak. Ezért beszédüket a szó, a mondat és a szöveg szintjén egyaránt fejlesztjük, és a fejlesztés folyamatában nemcsak a nyelvi kultúra részterületeit használjuk ki, hanem a szövegelemzés és a nyelvhelyesség nyújtotta lehetőségeket is.

A beszédfejlesztés alapozását szolgáló (szó-, illetve mondatszintű) tevékenységformák közül kiemelünk néhányat: közös szógyűjtés adott szempontok szerint, szavak csoportosítása, rokon értelmű szavak felismerése adott szóhalmazból, szópárok alkotása, mondatalkotás képek segítségével, megadott szavakkal, kifejezésekkel, hiányos mondatok kiegészítése, kérdések alapján válasz megfogalmazása. A szövegszintű beszédfejlesztés történhet kép/képsor alapján. A szóbeli megnyilvánulás része a versmondás és a drámarészletekben való hangos szereplés is. Fontos szerepet játszanak ebben a párbeszéddel kapcsolatos feladatok (párbeszéd alkotása adott szöveg dramatizálásával, adott téma alapján, megjelölt téma alapján megadott mondatok felhasználásával vagy szereplők megadásával).

A tananyagot témakörök és témák szerint ajánlott feldolgozni. Az első osztályban javasolt témákon kívül még a következő témákat lehet feldolgozni:

NAPSZAKOK: reggel, dél, este, délelőtt, délután, éjjel.

ÉTKEZÉS: Reggeli, ebéd, vacsora, uzsonna (étkezés közben az illedelmes viselkedés szabályai). Egészséges táplálkozás. Az idő mérése (óra és perc). Tőszámnevek 1–60-ig. Sorszámnevek 1–20-ig.

VÁSÁROLUNK: A piacon. A boltban. A játékboltban.

TERMÉSZET: Az évszakok váltakozása. A hónapok.

A tanulók beszédkultúráját játékos aktivitásokkal is fejleszthetjük: nyelvi játékkal, játékos beszélgetéssel (pl. beszélgetés egy meseszereplővel), szituációs gyakorlatokkal (pl. beszélgetés az üzletben, a piacon, a szünetben, az iskolaudvaron) stb.

A befogadás (beszédhallás), a kommunikációs partner meghallgatása a kommunikáció lényeges eleme. A tanulókat arra utasítjuk, hogy az irányított és a szabadon folytatott beszélgetések során, de a valós szituációkban is, figyelmesen és kulturált módon hallgassák meg társukat. Az oktatási kontextusban (utasítások, szóbeli üzenetek közvetítésekor) a tanulók figyelemmel hallgatják mások beszédét, majd megfelelő módon reagálnak az elhangzott üzenetre, azaz a felnőttektől és a társaktól hallott szóbeli utasítás és kérés alapján cselekszenek. A szimulált helyzetben és a másokra figyelést fejlesztő játékokban, ismeretterjesztő és irodalmi szöveg bemutatásakor is figyelmesen meghallgatják az elhangzottakat. A valós beszélgetésben, a megfelelő szituációkban mind a tanító, mind a társak beszédét is figyelemmel kell kísérniük.

A nyelv gazdag szókészletéből való tudatos válogatás nem képzelhető el a tanulók szókincsének állandó bővítése nélkül. Ezért figyeltetjük meg az olvasmányok stíluseszközeit, nyelvi fordulatait, tanítjuk meg az új szavakat, kifejezéseket.

IRODALOM

Az irodalomra vonatkozóan az ajánlott szövegeket a tanulók a tanév folyamán fogadják be (a tanító/tanár felolvasása alapján), szem előtt tartva a magyar tagozatos második osztályosok számára készült tankönyvet/tankönyveket is. A tanító/tanár a gyerekek egyéni sajátosságainak és a közösség lehetőségeinek megfelelően tervez, és választja meg a felsorolt iskolai olvasmányok közül a megfelelőket.

A tanító az iskolában különböző szövegtípusokkal ismerteti meg a tanulókat, amelyeket meg is értenek, de megértik az enciklopédiák és a gyermeklapok szövegeit is. Észre tudják venni az eseményt, a cselekvésmozzanatokat, az időbeli és térbeli viszonyokat.

A tanterv egyszerű, rövid, néha adaptált szövegeket lát elő, így a tanulók könnyen felfedezhetik a szövegekben az események időrendi sorrendjét, meghatározzák az esemény helyét és idejét. A tanulónak meg kell különböztetnie a verset a mesétől.

Szoktatni kell a tanulókat arra, hogy megtalálják a számukra ismeretlen szavakat, megkérdezzék a tanítótól azok jelentését, hogy minél pontosabban megértsék a szöveg értelmét. A tanító kérdéseket tesz fel (ki?, mi?, hol?, mikor?, miért?) a felolvasott szöveg tartalmával kapcsolatosan. A tanulók válaszaikat egyéni képességeiknek megfelelően adják meg: mondatok, összefüggő mondatok vagy rövid szöveg formájában.

A verseket szavalják, a gyermekek számára írt drámaszövegek feldolgozásakor a tanulók számos kreatív tevékenységre motiváltak, amelyek a mű hatására keletkeznek (színpadi előadás, drámajáték, bábjáték, gyermekszínházi előadások, dramatizált részletek megbeszélése).

Első osztálytól a tantervi tartalmak azt sugallják, hogy az irodalomelméleti fogalmakat fokozatosan sajátítsák el. A tanítónak javasoljuk, hogy folyamatosan új szavakkal gyarapítsák a tanulók szókincsét. Az irodalmi fogalmak elsajátítása nem azt jelenti, hogy a gyerekek a definíciókat megtanulják, hanem megértik a fogalmak leíró magyarázatát, az irodalmi szövegben betöltött szerepüket.

A nyelvi kultúra keretében, valamint az irodalmi szövegek feldolgozásánál is, fejleszteni kell a szövegértés képességét. A tanító a tanév folyamán rendszeresen mond el rövid történetet (képpel vagy képsorral szemlélteve), mesét, amelyet a gyerekek hallás alapján befogadnak, beszélgetnek róla. Az aktív hallgatás során a tanulók képesek lesznek az irodalmi, az ismeretterjesztő és más szövegek befogadására.

NYELVTAN

A tanuló a tanító irányításával összehasonlítja a magyar és a szerb nyelv hangjait. Képek és indukciós szövegek kapcsán mondatokat és kérdéseket fogalmaz meg, majd egyszerű mondatokkal történetet mesél el. Megadott szavakból mondatokat alkot, a szórendre figyel, annak jelentőségét felismeri. Szavakat gyűjt adott témával kapcsolatban. A kérdésekre válaszokat fogalmaz meg.

III. A TANÍTÁSI ÉS TANULÁSI FOLYAMAT KÖVETÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A tanuló eredményeinek és tudásának értékelése és osztályozása *A tanulóknak az általános iskolai oktatásban és nevelésben való osztályozásáról szóló szabályzattal* összhangban kell, hogy történjen. A tanuló előrehaladásának mértékét, valamint az értékelést a tanuló kezdeti tudásszintjéhez kell viszonyítani. A tanár a tanítási-tanulási folyamat során állandó jelleggel és egyértelműen visszajelez a tanulói tudás minőségére vonatkozóan. A visszajelzésnek útmutatóként kell szolgálnia a további munkához, de ugyanakkor motiválnia is kell vele a tanulót. Minden tanulói tevékenységet értékelni kell, de az értékelés és a visszajelzés mellett fontos feladat, hogy rászoktassuk a tanulókat az önértékelésre.

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Fach **DEUTSCH MIT EINBEZIEHUNG VON ETHNOKULTURELLEN KOMPONENTEN**

Ziele: Ziele des Faches *Deutsch mit Einbeziehung von ethnokulturellen Komponenten* sind das systematische Beherrschen von Regeln der deutschen Bildungssprache in ihrer müdlichen Ausdrucksweise, die Entwicklung des Bewußtseins über die Rolle der Sprache im Aufbau der nationalen Identität, das Verstehen von ausgewählten literarischen und anderen Kunstwerken der Deutschen, die in den deutschsprachigen Ländern leben,wie auch der Donauschwaben wegen Achtung der Tradition, der Kultur und der Entwicklung von Interkulturalität als der Lebensweise der modernen Gesellschaft.

Klasse: **Zweite**

Jahresstundenzahl: 72 **Stunden**

LERNERGEBNISSE Nach dem bearbeiteten Themenfeld/Thema wird der Schüler fähig sein:	**THEMENFELD/ THEMA**	**INHALTE**
	1. Deutsche Sprache und Literatur	
– seine Bedürfnisse, Gefühle und Gedanken seinen Sprachkenntnissen gemäß auszudrucken und sich dabei an die Verhaltensregeln zu halten; – einige Unterschiede zwischen der deutschen Bildungssprache und dem Donauschwäbischen zu erkennen; – einen Unterschied zwischen Laut und Buchstabe zu machen; – einen Unterschied zwischen gesprochenen und geschriebenen Wörtern und Sätzen zu machen; – den gelesenen Text zu verstehen; – das richtige Wort zu finden und sich der neuen Lexik in der Alltagssprache zu bedienen; – den Fragen des Sprechers zuzuhören und auf sie mit vollem Satz zu antworten; – thematisch die Wörter und Sätze in einen logischen Text zu verbinden; – die Gegenstände aus der nahen Umgebung mündlich zu beschreiben; – Texte nachzuerzählen; – Bildgeschichten zu erzählen. – einen Unterschied zwischen dem Gedicht, Märchen und dramatischen Text zu machen; – die Hauptfiguren zu erkennen und ihre positiven und negativen Eigenschaften zu unterscheiden; – kürzere Texte auswendig zu lernen; – an der szenischen Darstellung eines Textes teil zu nehmen; – der Botschaft zuzuhören, sie zu verstehen und zu paraphrasieren;	**Sprache und sprachliche Äußerung**	Wortschatzerweiterung, lexikalische und syntaktische Übungen. Das Erlernen von neuen Wörtern und ihrer Bedeutung. Satzbau in der mündlichen und schriftlichen Kommunikation. Das deutsche ABCD. Die Rechtsschreibung – Substantive, Satzanfang. Freies und gelenktes Sprechen. Freies und gelenktes Schreiben. Erzählen, Nacherzählen, Beschreibung. Rezitieren. Drama, dramatische Texte, szenische Darstellung. Szenische Darstellung eines Textes (Drama,Puppenspiel); Kindervolksgedichte und Spiele. Sprach, und –Situationsspiele. Reale und Simulationssituationen. Audiovisuelle Texte. Hörverstehensspiele. Abzählreime.
	Literatur – der deutschsprachigen Ländern (BR Deutschland, Österreich, Schweiz) – der Donauschwaben	**Gedichte** Ingrid Uebe: *Der kleine Brüllbär geht zur Schule* Anne Steinwart*: Herbstanfang* Volker Braun:*Der Baum* Regina Schwarz: *Meine Schwester und ich* Elisabeth Borchers*: November* Alfons Schweigert: *Neujahr* Robert Reinik: *Der Schneemann auf der Straße* Franz Fühman: *In der Kuchenfabrik* Regina Schwarz:*Vater* Abzählreime nach Auswahl. Dusan Radovic: *Stockdunkel war es– Кад је био мрак*, Übersetzung Masa Dabic Ljubivoje Rsumovic: *Ein Kind – Деме*, Übersetzung Cornelia Marx **Prosa** Hanneliese Schulze: *Ein ganz besonderer Ferientag* Kristina Koenig, Katarina Wieker: *Traumpony* Werner Färber, Michael Schober: *Polarforscher in Not)* Rüdiger Bertram:*Trixi und die wilden Wikinger* Kornelia Scholtes u.a. : *Am Kiosk* Ursula von Kuester u.a.: *Der Igel* Eva Simetsberger: *Fasching in der Schule* Brüder Grimm*: Dornröschen* **Drama** Bernhard Linz: *Der gestiefelte Kater* Auswahl von Texten für lesen und Schreiben: Sandra Duscher u.a. *Rechhtsschreib – Stars* 1, Oldenburg, München, 2016 Annete Webersberger u.a.:*Deutsch –Stars 1*, Oldenburg, München, 2016
	2. Ethnokulturelle Komponenten	
– ethnokulturelle Komponenten und Werte zu erkennen; – die Merkmale der Kindertracht von Donauschwaben zu erkennen; – Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen den Kindertrachten der Donauschwaben und der Serben festzustellen; – die traditionelle deutsche Feste zu erkennen (*Weihnachten, St. Nikolaus, St. Martin, Ostern*) – *den Fasching* (*Fünfte Jahreszeit*) zu erkennen; – die Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen *Fasching* in Serbien und bei den Donauschwaben zu erkennen; – die Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen Bräuchen bei Serben und bei den Donauschwaben festzustellen; – einige Gerichte der donauschwäbischen Küche zu nennen; – einen donauschwäbischen Volkstanz zu spielen; – einen Teil oder die ganze Handlung eines Kinderspiels oder Kinderfilms zu erzählen;	**Geschichte, Ethnokultur** – Feste – Volkstrachten – Deutsche Küche – Volkstanz – Theater, Film	Feste: *St. Martin, St. Nikolaus, Weihnachten, Ostern* in deutschsprachigen Ländern und bei den Donauschwaben. *St. Nikolaus, Weihnachten und Ostern* bei den Serben. *Fasching* in deutschsprachigen Ländern und bei den Donauschwaben. Volkstanz: *Hupfpolka.* Kindertracht der Donauschwaben. Kindertracht der Serben. Volksspeise der Donauschwaben und der Deutschen: *Sauerkraut und Bratwurst, Stollen...* Gerichte die man in serbischen Familien kocht und deren Namen deutscher Abstammung sind: *Suppe und Rindfleisch, Grünzeug, Milchbrot, Schneenockerln, Gugelhupf.* Gerichte, die während *des Faschings* vorbereitet werden. Kindertheaterspiel, Kinderfilm nach eigener Auswahl. Kulturveranstaltungen und Besuch bei dem Verein der Donauschwaben. Texte nach eigener Auswahl aus der Schülerzeitschrift *Mini Spatzenpost.*

– einige gemeinsamen Gerichte der donauschwäbischen und der serbischen Küche zu nennen. – Volkslieder und Kinderlieder, die zum Thema Feste, Jahreszeiten und das Alltagsleben haben zu singen – Hörtexte zu illustrieren; – mit verschiedenen Techniken seine Kreativität auszubauen.	**Musik** – Singen – Zuhören	**Zuhören und Singen** 1. Volkslied: *Es regnet seinen lauf* 2. Volkslied: *Grün, grün sind alle meine Kleider* 3. Volkslied: *Ich gehe mit meiner Laterne* 4. Volkslied: *Mein Opa hat einen Bauernhof* 5. Wilhelm Hey*: Alle Jahre wieder* *6.* Volkslied: *: Backe, backe Kuchen* 7. Stefan Janeschko*: Sand, Sand, Sand..* 8. Karl Gottlieb Hering:*Hopp, hopp.hopp!* 9. Volker Rosin: *Das Lied über mich* 10. Erwin Loskott: *Wochentage* 11. Volkslied*: Alle Masken sind schon da* 12. Kati Breuer и Stefan Janeschko*: Auf Wiedersehen*
	Kunst	Basteln und Bemalen von Nikolausstiefeln. Weihnachtsschmuck. Basteln und Bemalen von Laternen. Basteln und Schreiben von Glückwünschkarten. Basteln von Faschingskostümen und Masken. Bemalen von Osterneiern. Basteln mit Kastanien, Blättern und Plasteline. Malbücher ausmalen. Schriftliche Texte illustrieren.

Schlüsselwörter: Sprache, Sprachäußerung, Literatur, Tradition, Kultur

DIDAKTISCHE UND METHODISCHE UMSETZUNG DES CURRICULUMS

Das Curriculum für das Fach *Deutsch mit Einbezihung von ethnokulturellen Komponenten* besteht aus zwei Fachbereichen: *Deutsche Sprache und Literatur* und *Ethnokultur.* Die Unterrichtsstunden sollten nicht aufgrund der Fachbereichen aufgeteilt werden, aber in jeder Stunde soll der deutschen Kultur und der Kultur der Donauschwaben in Serbien, mit einem Schwerpunkt auf Volkstradition und Bräuche, Aufmerksamkeit geschenkt weden. Beide Bereiche verflechten sich, und keines kann isoliert ohne Zusammenwirken mit anderen Bereichen gelehrt werden. Wir empfehlen jedoch eine grobe Aufteilung: *Deutsche Sprache* – 30 Stunden und *Ethnokultur* – 42 Stunden.

Die deutsche Sprache wird durch die Inhalte Kinderliteratur, Naturkunde, traditionelle Kultur, Musik und Kunst gelehrt. Alle diese Inhalte sollte man gegenseitig verbinden und gleichzeitig einem bestimmten Thema (Jahreszeiten, Traditionen, Gastronomie der Donauschwaben ...) den Vorrang geben. Um die vorgeschlagene Inhalte in eine Einheit verknüpfen zu könnten, wird eine Doppelstunde (90 Minuten) empfohlen.

Das Curriculum für das Fach *Deutsch mit Einbezihung von ethnokulturellen Komponenten* baut auf den Lernergebnissen, dem Lernprozess und dem Lernerfolg auf. Die Lernergebnisse schließen die Beschreibung von integriertem Wissen, Fähigkeiten, Einstellungen und Werten, die der Schüler entwickelt, ein.

I. UNTERRICHTSPLANUNG

Das auf Lernergebnisse eingestellte Curriculum gibt den Lehrern mehr Freiheit, mehrere Möglichkeiten bei der Gestaltung des Unterrichts. Die Rolle des Lehrers ist dieses Curriculm an die bestimmte Zielgruppe (Klasse) anzupassen und dabei die Sprachkentnisse, die Zusammensetzung der Klasse und die Merkmale der Schüler, Lehrwerke und Lehrmaterialien, die technische Ausstattung der Schule, die Ressourcen, Möglichkeiten und Bedürfnisse der lokalen Gemeinschaft, in der sich die Schule befindet, zu beachten. Von den gegebenen Lernergebnissen und Inhalten ausgehend erstellt die Lehrkraft zunächst ihren Jahresplan, aus dem er später seine operative Pläne entwickelt.

Bei der Unterrichtsplanung sollte man darauf achten, dass das Lehrwerk nicht den Inhalt des Faches bestimmt, das es auch ein Lehrmittel ist. Deswegen ist es sehr wichtig die im Lehrwerk gegebenen Inhalte selektiv einzusetzen. Neben dem Lehrwerk, als einer der Wissensquellen, soll die Lehrkraft den Schülern ermöglichen, auch andere Lernquellen zu nutzen wie Film, Musik, Besuch in einer Bibliothek. Es wird empfohlen, den Schülern keine Hausaufgaben aufzugeben, aber man könnte ihnen einige literarische Werke zum fakultativen Lesen empfehlen. Bei der Planung des Lehr– und Lernprozesses sollten das Wissen, die Erfahrung, die intellektuellen Fähigkeiten und die Interessen der Schüler berücksichtigt werden.

Lesen und Schreiben in der zweiten Klasse

Unterrichtsplanung sollte aufgrund einer Binnendifferenzierung beruhen. Die Inhalte und Methoden sollen dem Alter und den Möglichkeiten der Schüler angepasst werden.

In der zweiten Klasse sollte man den Leseübungen und Ausspracheübungen genug Raum geben. Es sollte besonders das Vorlesen geübt werden. Der individuelle Tempo der Schüler soll berücksichtigt werden. Jeder Schüler liest in seinem eigenen Tempo. Lesetechniken und Leseverstehenübungen sollten auch vertreten werden. Hier eigenen sich besonders die Laut,– und Wortspiele, Rätsel, Wortschatzrätsel usw. Die Schüler lernen auf diese Weise neue Situationen kennen, die Motivation steigt und die Lernatmosphäre ist angenehm. Es ist wichtig das Wissen der Schüler, das sie sich in dem Fach Serbische Sprache angeeignet haben, auszunutzen, besonders bei den Bearbeitung des ABCD.

Einige Schreibübungen:

Abschreiben, Ergänzungen, Satzverbindungen, Bildbeschreibungen, Diktate, freies Schreiben.

Es ist wichtig auch auf ein ordentliches Heft zu achten. Die Buchstaben werden in einer oder zwei Reihen geschrieben.

Die Texte sollen dynamisch, interessant, altersgemäß sein. Eine besondere Aufmerksamkeit gilt dem Leseverstehen.

II. DURCHFÜHRUNG DES CURRICULUMS DEUTSCHE SPRACHE UND LITERATUR

Die vorgeschlagenen Inhalte im Bereich der *Literatur* werden durch das ganze Jahr über mit Hilfe von Lehrbüchern, Arbeitsblättern als Grundmaterial für die Arbeit und mit Hilfe von Audio– und Videoaufnahmen bearbeitet, so dass der Lehrer entsprechend den individuellen Eigenschaften der Schülern und den Lernergebnissen entsprechend seinen Lehrplan vorbereitet.

Pflichtlektüre sind hauptsächlich Werke, die zu dem nationalen Korpus gehören, die mit Werken der zeitgenössischen Kinderliteratur angereichert werden. Die Auswahl der Werken basiert hauptsächlich auf dem Prinzip der Altersangemessenheit, so dass am häufigsten Kindergedichte und Kindergeschichten vorkommen.

DEUTSCHE SPRACHE

Im Sprachunterricht wird die mündliche Kommunikation in der deutschen Bildungssprache entwickelt .

Bei den Schülern sollte man die Verwendung von Wörtern und ihre richtige Aussprache in der deutschen Bildungssprache fördern.

Das Zuhören ist eine wichtige Tätigkeit in der Kommunikation. Im Unterricht sollte das sorgfältige Zuhören, das Verstehen des mündlichen Textes und die richtige Reaktion geübt werden. Dies wird durch Hörübungen erreicht. Im Unterrichtskontext hören die Schüler zu, was andere sagen, und das bestätigen sie durch Wiederholung oder durch Paraphrasieren des Audiotextes. Aufmerksames Zuhören wird in simulierten Situationen (Sprach– und Situationsspielen) praktiziert. Spiele für die Entwicklung des aufmerksamen Zuhörens werden im Rahmen des Unterrichts mit einer bestimmten Aufgabe ausgeführt *(Erkenne, wer spricht; Hör, wie ich spreche – leise, langsam, schnell ..)* Die Lehrkraft sollte auch auf die richtige Aussprache der Laute achten und die Aussprache der Bildungssprache und der Sprache der Donauschwaben mit den Schülern besprichen.

Die richtige Aussprache kann man einüben auch durch:

Erzählen d.h. Nacherzählen des gehörten Textes
Beschreibung der unmittelbaren Umgebung, Tiere, Früchte, Kleidungsstücke
Reproduktion – Bildbeschreibung oder Bildgeschichten
Simulation realen Situationen –Dialoge (im Laden, beim Arzt, in der Post,
auf dem Markt, im Kino), Gespräch mit der ungehorsamen Puppe oder mit einer
literarischen Gestalt
Wortspiele – Buchstabenspiele, Rebusse

DEUTSCHE LITERATUR

Das Curriculum sieht die Bearbeitung von kurzen literarischen Texten vor. Das Curriculum ermöglicht der Lehrkraft ihrer Wahl nach ein Werk mit einem Anderen zu ersetzen oder auszutauschen (30%). Auf diese Weise wird ein flexibler und kreativer Umgang mit literarischem Inhalt angeboten. Die Lehrkraft plant die Umsetzung des Curriculums im Einklang mit den individuellen Eigenschaften der Schüler um die Lernergebnisse zu erreichen. Bei der Bearbeitung eines literarischen Textes ist seine Präsentation wichtig. Die Lehrkraft kann selbst oder mit Hilfe von authentischen Audio– und Videoaufzeichnungen den Text präsentieren.

Weiterhin kann man zur Darstellung des Inhalts Folgendes verwenden:

Pantomime (als eine Art Drama Techniken), sowie auch das komplette physikalische Antwort-Verfahren, es sehr beliebt und effektiv, nicht nur für diese Altersgruppe, sondern auch später. Sie ist besonders für Schüler mit kinästhetischem Lernstil geeignet (das Übersetzen des ausgesprochenen Wortes in Bewegung und umgekehrt). Pantomime eignet sich für die Einführung und Einübung von allen Wortarten.

Dialogmodellen (als Grundlage für „Nachahmen“) sind sehr effektiv für die Sprachentwicklung. Wenn die spontane Kommunikation unter den Schülern fehlt, kann die Lehkraft Puppen verwenden – einfache Puppen oder Puppen aus Plüsch, aus Socken oder Papier – und so macht sie ein entsprechendes Dialogmodell. Die Lehrkraft kann sich mit der Puppe, die Fgragen stellt, an die Schüler wenden. Die Schüler werden schnell und einfach Antworten geben können, aber auch Fragen stellen. Natürlich ist es notwendig, eine geeignete Umgebung zu schaffen, wo die schüchterne Schüler zum Sprechen ermutigt werden können.

Neben der Korrelation zwischen den Texten ist es notwendig, dass der Lehrer eine vertikale Korrelation zustande bringt. Der Lehrer sollte mit dem Inhalt des Faches *Deutsch mit Einbezihung von ethnokulturellen Komponenten* vertraut sein, um das Prinzip der Stufenmäßigkeit zu respektieren.

Die horizontale Korrelation bringt der Lehrer zustande, in Verbindung vor allem mit den Fächern Naturkunde, Kunst, Musik, Religion, als auch mit den Inhalten der Ethnokultur d.h. mit der Kultur der Donauschwaben.

Mögliche Beispiele der Inhaltsverbindung aus dem Bereich Sachkunde, Ethnokultur, Kunst, Musik und Religion:

Thema: Volkstradition und Religion

– Lyrik, Prosa, Lied, was zum Thema eines der religiösen Feiertagen hat.

• Beispiel 1: Poesie: Elisabeth Borchers*: November (Sachkunde) und das Gedicht: Ich gehe mit eminer latterne (Musik, Ethnokultur)* Herstellung und Bemalen von latternen, St. Martinszug (Kunst, Religion).

• Beispiel 2: Prosa: Eva Simetsberger: *Fasching in der Schule* (Religion und Sachkunde)*; Fasching* in den deutschsprachigen Ländern, bei den Donauschwaben und in Serbien (Sachkunde, Ethnokultur), Volkslied: *Alle Masken sind schon da,*

Masken, Faschingskostüme basteln, Fasching im Klassenraum/ Schule mit, Faschingsbuffet (Sachkunde, Ethnokultur) organisieren.

SOZIOKULTURELLE KOMPETENZ UND DIE ETHNOKULTURELLEN KOMPONENTEN

In dem Unterricht des faches Deutsch mit ethnokulturellen Komponenten gilt eine besondere Aufmerksamkeit der soziokulturellen Kompetenz, als einem Teil des Weltwissens über die Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen den kulturellen und kommunikativen Modellen der Bevölkerungsmehrheit und der Minderheit. Die Schüler sollten allmählich die Kultur der Donauschwaben kennenlernen.

Einen besonderen Aspekt der soziokulturellen Kompetenz ist die interkulturelle Kompetenz, die die Bewusstmachung des Anderen, das Kennen und Verstehen der Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen den Welten, der Sprachgemeinschaften innerhalb sich der Schüler bewegt, einschließt. Die interkulturelle Kompetenz beinhaltet auch die Toleranzentwicklung und die positive Einstellung gegenüber den individuellen und kollektiven merkmalen der Sprecher von anderen Sprachen, den Angehörigen der anderen Kulturen, die sich in einem größeren oder geringeren Maß von der eigenen unterscheiden. Also mit allmähligem Einführen von soziokulturellen Inhalten auf dem niedrigsten Sprachniveua (Kennenlernen, Singen von ensprechenden Liedern u.ä.) wird der Entwicklung einer interkulturellen Persönlichkeit beigetragen, durch das Bewusstmachen von Werten verschiedener Kulturen und Entwicklung der Fähigkeit, die erworbenen interkulturellen Erfahrungen in das eigene kulturelle Verhaltens, -und Glaubensmodell zu integrieren.

III. BEGLEITEN UND BEURTEILEN DES LERNPROZESSES UND DES UNTERRICHTS

Das Begleiten und die Beurteilung von Schülerleistungen ist in der Funktion der Ereichung von Lernergebnissen und beginnt mit der Beurteilung des Eingangsniveaus im Verhältnis zu dem was im Lernprozess beurteilt wird. Jede Aktivität ist eine gute Gelegenheit für die Beurteilung von Lernfortschritten und für Rückmeldungen. Jede Unterrichtsstunde und jede Schüleraktivität ist eine Gelegenheit für die formative Beurteilung dh. für das Registrieren von Lernfortschritten und für das Planen von weiteren Aktivitäten.

Die formative Beurteilung ist Bestandteil des modernen Unterrichts und beinhaltet die Beurteilung von Wissen, Fertigkeiten, Einstellungen und Verhalten, wie auch die Entwicklung von entsprechenden Kompetenzen im Lehr-und Lernprozess. Bei der formativen Beurteilung werden Informationen über Lernfortschritte gesammelt und die meisten Techniken, die dabei eingesetzt werden, sind: Durchführung von praktischen

Aufgaben, Beobachten und Notieren von Schüleraktivitäten im Unterricht, Lehrer – Schüler Kommunikation, Führung von Schülerregister (Lernfortschritt Map) usw. Die Ergebnisse der formativen Beurteilung sollen am Ende des Unterrichtsmoduls summativ in einer Bewertung – Note zusammengefasst werden.

Die Arbeit jeder Lehrkraft besteht aus Planen, Durchführen, Begleiten und Beurteilen. Es ist wichtig, dass die Lehrkraft andauernd nicht nur die Schülerleistungen und den Unterrichtsprozess begleitet und beurteilt, sondern auch sich selbst und die eigene Tätigkeit. Alles was zu guten Ergebnissen führt, wird die Lehrkraft weiter in ihrer Unterrichtspraxis einsetzen und alles was nicht genug effektiv und effizient ist, sollte geändert werden.

РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Anav sikavimasko	**ROMANI ČHIB E ELEMENTJENCA NACIONALNO KULTURAKE**
Reso	**Reso** sikljovipe *rromani čhibjako e elementjenca nacionalno kulturake* sito te lenpe džandipe kotar rromani čhib thaj olake karakteristike, lilavnipe thaj kultura Rromengi, sar ini barjaripe džandipasko vaš labaripe čhibjako ano aver-aver sakodivutne komunikaciake situacie, thaj barjaripe godjako kotar poro nacionalno identiteti, vaš te sikljon te dikhlaren alosarde literarno thaj aver artistikane kotora kotar rromani thaj tradicia srbikani thaj aver themengi, vaš lačharipe tradicia thaj kultura rromano themeski thaj barjaripe interkulturalipe.
Klasa	**Dujto**
Beršesko fondi satjengo	**72 satja**

REZULTATJA Pedo agorisipe klasako siklovno ka ovol ani situacia te:	**UMAL/TEMA**	**MOTHOVDIPE**
– ulavel literarno forme: gili, paramisi, bajka, dramako teksti; – sikavel angluno keripe, vakhti thaj than keripasko ano drabarutno teksti; – sikavel rndo keripasko ano teksti; – sikavel stiho thaj strofa; – dikhlarel stihja save silen rima; – mothavol semnipe godaripaske lava, garavde lava, thaj siklovipe savo dikhlarela ano basne; – drabarela teksti pačavipa intonacia teksteski; – iloa recituinela gili; – khelela dramatikane tekstja; – sikavela poro gndipe kotar teksti; – ulavela avazi thaj lafori thaj pendjarela vokalja thaj konstonantja; – dikhlarela pašipe thaj ulavipe maškar fundone lavja pi rromani thaj phurano indijaki čhib – dela fundone gramatikake kategorie navnutnake thaj verbeske – pačavinela thaj labarinela fundone lekhavipaske regule; – thagarinela fundone tehnika drabaripasko thaj hramosaripasko, ulavela specifikane avazja ani rromani čhib, džanela te labarinol disave grafeme ano hramosaripe; – labarinela aver, aver forme mujeske thaj lekhipasko mothovipe: kerela poro mothavipe, mothavipe, deskripcija; – pedo literarno rromani čhib kerela polugi thaj pherdi laforutni thaj phanela pobut laforutne ani jek harno teksti; – lela kotor ano vakheripe thaj pačavipa šunela aver dženen; – ulavela fundone kotora teksteske (anav, pasusi, anav autoresko, mothovdipe); – iloa drabarinela teksti.	**LILAVNIPE**	**ŠKOLAKI LEKTIRA** **Poezija** Rajko Đurić: *Sar šaj te vazdas amen* Themutni gili: *Amari čhib* Ljuan Koko: *Abecedaki gili* Jovan Jovanović Zmaj: *Ivend* Desanka Maksimović: *Ano suno čhavore bajrona* Ljuan Koko: *Te bajrova* Rajko Đurić: *Baro, bareder, majbaro* Alija Krasnići: *E dako kamljipe* Ljuan Koko: *Amaro Beogradi* Rajko Đurić: *Gili sovimaski* Božidar Timotijević: *Grafemeski gili* **Proza** Themutni paramisi: *O papo thaj i bindalako* Themutni paramisi: *Godžaver phuro* Themutni paramisi: *Paramisi kotar efta ranika* Themutni indijaki paramisi: *Kobor sito pondž thaj jekh* Jakov Tajc: *Maša thaj ruv* Rajko Đurić: *Amen džas e čhibake dromesa* Rajko Đurić: *Tikno TV dnevniko* Dejan Aleksić, roman (kotor): *Čudipaske avanture Azbučko angluno ano trianda grafeme* **Dramake tekstja** Aleksandar Popović: *Ni kamav sajek te ovav jekto* **Popularno thaj informativno tekstja** Ano Grafemari vaš dujto klasa ano margine dendile lavja pi rromani čhib thaj olengo pašipe e phurano indijake lavjenca thaj sanskriti; Dendile Garavdo lavja thaj godaripaske lavja / *Garavdo alav;* Ano fundone tekstja kotar grafeme dendile informacie ini kotar xanig Rromengi, zanatja, tradicija thaj olenge gila adekvatno grafemi savo sikljolape; Čhavrikano lil pi rromani thaj srbikani čhib vaš sikljovne kotar 1. dži 4. klasa – *Čirikljori* (aktuelno informacie, paramisi, gila, garavutno lafja, interesantna geografija, kultura, tradicija...) **KHERUTNI LEKTIRA** 1. Alija Krasnići: Čhavrikane gila thaj paramisja 2. Trifun Dimić: Kedipe themutne paramisja thaj gila 3. Rajko Ranko Jovanović: Rromane čirikljorra– alosaripe gilengo 4. Zlatomir Jovanović: Jevandjelje vaš čhavorenge pi rromani čhib 5. Alija Krasnići (kedipe themutne paramisjengo): Devla kerma kir **Lilavne svatja:** − stih, strofa, rima − themutni sovimaski gili; − basna; − bajka; − tema, than thaj vakhti keripasko, rndosiripe keripasko; − angluno thaj epizodno rola (dikhipe, karakteri thaj keripe); − persone ano dramatikano teksti vaš čhavorenge.

	ČHIB **Gramatika, lekhipe thaj ortoepija**	Avazi, vokali thaj konsonanti. Forma lavjengi: navnutni; verbi; gendo (fundo thaj rndomo). Laforutne (verifikacia thaj nanipe). Baro grafema: hramisaripe anava raštrengo, dizjengo thaj gavengo thaj geografikane anava. Čačikano hramosaripe thaj vakheripe thaj labaripe grafemengo: *Kh; Čh;Ph; Th; Rr;* Čačikano hramosaripe thaj ulavipe grafemengo sar so siton: *Dž* thaj *Dj; Č* thaj *Ć; Čh* и *Ćh; H* и *X; Rr* и *R; J* и *Y; N* и *Nj*; *L* thaj *Lj* thaj olengo čačikano labaripe. Pučipe adikharipe disave grafemengo ano lilavni (standardno) rromani čhib. Phando thaj ulavdo hramosaripe lavjengo. Interpunkcija: punkto (po agor laforutnako thaj palo rndomo gendo); duj punktja thaj koma ano gendipe.
	ČHIBJAKI KULTURA	Haljovipe drabarutno teksti prekal amboldipe pedo pučipe. Plani vaš mothovdipe harne tekstesko (lirikano, epikano, dramatikano) kedimo kotar generalno pučipe. Plani te mothavipasko pedo fundo direktno dikhlaripe. Lekhipaske siklovipe: hramosaripe, diktati thaj korkorutno lekhisaripe. Čhibjake sikljovipe: garavde lavja, rebusja, keripe laforutnako, bufljaripe laforutnako. Leksikano-semantikano keripe: džipheridpe laforutnako, mothovdipe dživutrengo thaj šejengo. Scenako sikavipe dramatikano teksti.

Klidutne svatja: grafeme, lilavnipe, čhib, čhibjake kultura, specifikane avazja

DIREKCIA VAŠ DIDAKTIKANO-METODIKANO KERIPE PROGRAMESKO

Programi sikljovipe Rromana čhibjako e elementjenca nacionalno kulturake fundomo sito pedo rezultatja, jase po procesi sikljovipe thaj sikljovnesko astaripe. Rezultatja sikavela mothovdipe integrišimo džandipasko, poziciako thaj molipasko savo siljovno lačharela, bufljarela thaj horakarela prekal sa trin sikljovimaske umalja.

I. PLANIRIPE SIKLJOVIPASKO

Planiripe sikljovipasko astarela kreiribe beršesko thaj operativno plajna, sar ini barjaripe gatisaripe vaš sati/dive/kurko. *Beršesko plani* kerelape ani forma gantogrami thaj adiharela gendo satjengo pedo umalja rndime pedo maseka, a ano rami e školake kalendarea, planirime fondea satjengo pedo umalja thaj beršesko fondi satjengo.

Programi sikljovipe Rromana čhibjako ani dujto klasa siton trin sikljovipaske umalja: Lilavnipe, Čhib thaj Čhibjake kultura. Dendutne siton akala satja pedo sikljovibaske umalja: Lilavnipe – 26 satja, Čhib – 24 satja thaj Čhibjake kultura 22 satja. Sa umalja khuvena maškar peste thaj nijekh našti te sikljolpe izoluimo thaj kooridnacia aver umaljenca.

Uzo beršesko plani, formirinelape lista rndome tekstjengo pedo maseka, sar ini kherutni lektira. Distribucia tekstjengi pedo maseka, sar ini dži akana, fundomi sitoj pedo grupišipe thaj phandipe tekstjengo prekal aver-aver kriterijumja – natura thar rola lilavnesko keripe, forma tekstesk, reso teksteski, sigipe anglunisaripe sikljovnesko, beršeski sezona, semne datuma thaj festja, specifikanipe sikljovnengo kolektivi, školengo thaj lokalno khupatnengo, sikljovipaski thaj maškarsikljovipasko phandipe mothovdipasko thaj rezultatjengo; tekstja ano paše tematikako-motivjenge paramisja prekal aver-aver kriterijumja. Šajipe misal funkcionalno phandipe tekstjengo pedo pašaripe keripasko šaj te oven akala:

– Rajko Đurić: *Sar šaj te vazdas amen*
– Themutni gili: *Amari čhib*
– Ljuan Koko: *Abecedaki gili*
– Jovan Jovanović Zmaj: *Ivend*
– Desanka Maksimović: *Ano suno čhavore bajrona*
– Ljuan Koko: *Te bajrova*
– Rajko Đurić: *Baro, bareder, majbaro*
– Alija Krasnići: *E dako kamljipe*
– Ljuan Koko: *Amaro Beogradi*
– Rajko Đurić: *Gili sovimaski*
– Božidar Timotijević: *Grafemeski gili*
– Themutni paramisi: *O papo thaj i bindalako*
– Themutni paramisi: *Godžaver phuro*
– Themutni paramisi: *Paramisi kotar efta ranika*
– Themutni indijaki paramisi: *Kobor sito pondž thaj jekh*
– Jakov Tajc: *Maša thaj ruv*
– Rajko Đurić: *Amen džas e čhibake dromesa*
– Rajko Đurić: *Tikno TV dnevniko*
– Dejan Aleksić, roman (kotor): *Čudipaske avanture Azbučko angluno ano trianda grafeme*
– Aleksandar Popović: *Ni kamav sajek te ovav jekto*

Operativno plani siole rubrika e operacionalizuime rezultatjenca, definišime sikljovibaske jekutne, rubrika vaš planirimo maškar sikljovibasko phandipe thaj rubrika vaš evaluacija kvaliteti planirimosko, sar ini aver elementja prekal dikhipe e sikavnesko. Kana kerelape beršesko thaj operativno planja musaj te legarole logari kotar školako kalendari thaj aktivipe save siton ano školako dživdipe. *Gatisaripe vaš sati* talohaljovela definišipe reso satesko, definišipe rezultati kana dikholape pedo reso satesko, planiripe aktivipe sikljovnengo thaj sikavnesko kana dikhelape pedo reso thaj pedo definišime rezultatja, planirime čhane te dikhenpe (verifikuibe) reslime rezultatja, alosaripe sikavnipaske strategije, metode thaj procedure sikljovipaske thaj talosikljovipaske.

II. RESLIPE SIKLJOVIPASKO

LILAVNIPE

Ano sikljovipe lilavnipasko majsemno ko sikljovne te bajakarolpe kamipe prekal drabaripe, te lačharolpe hačaripe vaš šukaripe thaj molipe thaj te bajakarolpe etikako hačaripe.

Školaki lektira ulavdi sito pedo lilavne forme – *poezia, proza, dramatikane tekstja vaš čhavorjenge* thaj baravalimi alosardutne informativno tekstjenca. Obligaciono kotor školako lektirako sito, majbut, kotar keripe save siton fundono nacionalno korpusi, numa si ini kotora kotar lumiako lilavnipe. Alosaripe keripasko adekvatno sito e sikljovnengo baripasko.

Kana dikhlarenape tekstja kotar školaki thaj kherutni lektira, ama ini popularno, informativno tekstja kotar nevipaske lila vaš čhavorenge thaj aver, manglape te dikhlarolpe tema, anglune keripe, thantune thaj vakhteske relacie ano drabarutno teksti, sikljovipe kotar odova thaj sa disave mothovdipe kotar dživutre thaj natura, te dikhenpe anglune thaj epizodno role ano lilavnipasko keripe, olenge pozitivno thaj negativno karakterja thaj procedure, olengo emocionalno pozicia thaj te ulavolpe šukaripe kotar bilačipe.

Sikljovno musaj te dikhlarolpe formalno ulavipe maškar poezia, proza thaj dramatikane tekstja thaj olenge fundone karakteristike (po misal nanipe fabula ano lirikako keripe, ritmika stihesko thaj strofako, rima jase keripe ano epikano ja dramatikano kotor), hema na pedo niveli definišibe akale formengo. Sikljovno manglape te ulavel lilavni forma: lirikani gili (sovimaski gili thaj hasaibaski gili – pedo toni gilaibasko) kotar paramisi (basna thaj bajka) thaj dramako teksti, numa bi čivipe definiciako akale lilavno teoritikake forme. Detaljno terminesko astaripe čhivelape ano pobare klase.

Sikljovno musaj te haljovel legardo semnipe garavdo lavesko, ama na anavnelpe stileski procedure savi sitoj ando leste. Sikljovne čhivenape ano dikhlaripe godaripaske lavjengo.

Kana dikhlarenape dramatikane tekstja vaš čhavorenge sikljovne motivišinenape vaš but keripaske aktivipe save ovena sebepi keribasko (scensko iklovipe – keripe dramatikano teksti, dramako kelipe, papušengo khelipe, dramatikane dijalogja, dikhlaripe čhavorengo teataresko sikavipe, lavavdipe thaj komentarišipe dramatikane kotora). Uzo odva sikljovne sikljona ini kotar lačho keripe ano teatari.

Barjaripe lilavneske forme ko sikljovno na talo haljovela te sikljonpe definicije, već anavipe thaj mothovdipasko mothovdipe formengo; te dikhlarolpe rola disave formako ano lilavnoartistikano teksti.

ČHIB

Ano sikljovipe čhibjako, sikljovne sikljona lekhaibasko thaj mujesko standardno rromani čhib. Sikljona sa grafeme, latinica rromana čhibjaki. Dikhlarena ulavdipe thaj specifikanipe disave avazjengo, labaripe disave avazjengo, sar ini pendžaripe e sa aver-averipe ano hramosaripe pi rromani čhib. Programi sito fokusirimo pedo barjaripe rezultatjengo thaj sikljovneske kompetencije vaš labaripe gramatikake regule ano lekhipaski thaj vakheribaski komunikacija.

Gramatika

Ulavipe thaj vakheripe kvašoaspirativno avazi ano svatja sar ini dujgrafeme save siton ano disave svatja. Musaj te zorakarolpe kaj ano vakheripe dikhljargona adžahar avazja thaj sar te dikhljarolpe ulavipe ano vakheripe. Aver situacije lačharenape ano pobare klase. Kotar morfologija bajarenape fundone džanipe kotar navne, verbja, prediktja thaj gendja.

Sintaksako džanipe phanenape pedo već siljime thaj bufljarenape ano ulavdipe laforutjengo pi forma thaj semnipe.

Lekhipe

Lekhipaske regulimate sikljovne lena ano faze, uzo leparibe thaj sikljovipe već odova so sikljolisalo thaj uzo leparipe e neve mothavdipa ini odova prekal drom aver-aver treningo sar ano niveli lavesko adžahar ini po niveli lavorutnako thaj po niveli tekstjengo.

Lekhipaske sikljovipe, leipa ano pherdipe standardizuimi rromani čhib resela sikljovnenge poulavdipe dikhlaren pačiv pedo lekhipaske rodipe thaj pedi olengi rola ano teksti. Sistematikano labaripe adekvatno lekhipasko treningo resela kaj teorikano lekhipasko džandipe ko vakhti nakhela ano praktikano džandipe, sar ini kaj lekhipaske regule sikljovne praktikane thaj biplanirimo labarinena. Lekhimasko treningo sito majšukar čhane kaj o lekhimaske regule sikljona, dikhljarenape sar ini odova so si doš te cidelpe. Ano akava barjaripe musaj te kerenpe čučavne lekhimaske sikljovipe save siton šukar te phagolpe numa jek lekhimaski regula kotar jek lekhimasko umal. Lekhimaske sikljovipe musaj te gatisarenpe thaj uzo odova te pačavinolpe principi kotor po kotor, sistematikanipe, jekipe teorija thaj praksa. Kana kerelape phagipe lekhimaske principja šukar sito thaj kerolpe akava treningo: *dikhlarutno hramisaripe, diktati thaj korkorutno hramosaripe.*

ČHIBJAKI KULTURA (MUJESKO THAJ LEKHIMASKO VAKHERIPE)

Barjaripe thaj anglunisaripe čhibjaka kulturako sikljovnenge sito jek kotar majsemne buti kotar sikljovipe rromana čhibjako. Olako agorutno reso sito kaj e sikljovne ovena kvalifikuime vaš kvalitetno thaj resutno mujeski thaj lekhimaski komunikacia.

Fundone forme mujeske thaj hramibasko sikavibe siton mothavdipe paramisako, mothovdipe thaj deskripcija.

Čhibjake kultura sikljovneski lačharelape ini prekal khelibasko aktivibe, poulavdipe prekal čhibjako treningo. Khelipe musaj te alosarolpe prekal interesuibe sikljovnengo ama ini ano konteksti sikljovibasko mothovdipe. Odova šaj te ovol vakheribaske khelipe, pomisal vakheribe e literarno persona, palem situaciako khelipe, jase čačičakani situacia, po misal, vakheribe ano dućani, vakheribe ko doktori. Šaj te alosarenpe ini rebusja, garavde lavja, pučlutne, sigutne, ulavdutne, phandipe lavorutnako, bufljaripe dende lavorutnengo.

Leksikako-semantikako treningo sito vaš te barvarolpe alavari sikljovnesko thaj te sikavolpe pedo aver-aver šajipe kana alosarenpe lavja thaj idiomja thaj kerelape olengo resutno labaripe. Labaripe leksikako-semantikako treningo ko sikljovno kerelape praksa te gndisaren thaj te roden adekvatno čhibjako lav vaš odova so mangena te mothaven (phandipa kotar komunikativno situacija) thaj te bajarolpe fondi adžahar lavjengo ano olengo alavari. Forme akale treningja, adžahar, manglape te pašarelpe e interesuiba sikljovnengo thaj e sikljovnipaske mothovdipa.

III. DIKHLJARIPE THAJ DEVIPE MOLIPE SIKLJOVIPASKE

Dikljaripe anglosaripasko thaj notiribe rezultatja sikljovnesko sito formatesko thaj sumatesko thaj realizunelape ano rami e *Regulako lil vaš notiribe sikljovnengo ano fundono edukuibe.* Procesi dikljaripe thaj devipe molipe jeke sikljovneske musaj te lelpe inicijalno nota kotar niveli ano savo sikljovno arakhelape. Sikavno kotar procesi sikljovipasko ano kontinuiteti thaj ano misalutno čhane sikavela sikljovneske pedo kvaliteti ole-

ske reslipasko adžahar so inardutni informacia ovela adaptirimi, kobor manglape šuži thaj informativno vaš te ovel ola rola inicijativno inardutni informacija. Sakova aktivipe sitoj šukar šansa vaš te notirinelpe anglunisaripe thaj devipe inardutni informacija, a sikljovnenge manglape te delpe kvalifikacia thaj te delpe zorakaripe vaš korkore te notirinen poro anglunisaripe ano reslipe rezultatja sikljovipaske, sar ini anglunisaripe aver sikljovnengo.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Denumirea disciplinei	LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE
Scopul	**Scopul** predării şi învăţării limbii române cu elemente ale culturii naţionale în învăţământul elementar este ca prin însuşirea funcţiilor de bază despre sistemul lingvistic, cultură, tradiţie, obiceiuri şi prin dezvoltarea strategiilor de învăţare a limbii române cu elemente ale culturii naţionale, elevii să-şi dezvolte capacitatea de comunicare elementară orală şi scrisă şi să aibă o atitudine pozitivă faţă de propria limbă, dar şi faţă de alte limbi, culturi, obiceiuri şi patrimoniul cultural.
Clasa	**a doua**
Fondul anual de ore	**72**

FINALITĂŢI După terminarea clasei elevul va fi capabil:	**FUNCŢIILE COMUNICATIVE**	**ACTIVITĂŢI LINGVISTICE** (în funcţii comunicative)
– să salute şi să răspundă la salut, aplicând cele mai simple instrumente de limbă; – să se prezinte pe sine şi pe alţii; – să înţeleagă în mod clar întrebările simple de natură personală şi să răspundă la ele; – să înţeleagă instrucţiunile şi sarcinile scurte şi simple şi să reacţioneze la ele; – să ofere instrucţiuni şi ordine scurte şi simple; – să înţeleagă apelul şi să reacţioneze la acesta; – să adreseze apel privind o activitate comună; – să înţeleagă cereri scurte şi simple şi să reacţioneze la ele; – să adreseze cereri scurte şi simple; – să exprime şi accepte mulţumiri şi scuze în formulări simple; – să înţeleagă formulele simple de felicitare şi să răspundă la ele; – să adreseze felicitări simple; – să recunoască şi numească fiinţe, obiecte şi locuri din mediul înconjurător; – să înţeleagă descrieri simple ale fiinţelor, obiectelor şi locurilor; – să descrie fiinţe, obiecte şi locuri folosind instrumente lingvistice simple; – să înţeleagă enunţuri cotidiene cu privire la necesităţi, simţuri, sentimente şi să reacţioneze la ele; – să exprime necesităţile elementare, simţurile şi sentimentele prin instrumente lingvistice scurte şi simple; – să înţeleagă informaţii mai simple despre poziţia în spaţiu şi să reacţioneze la ele; – să ceară şi să ofere informaţii scurte despre poziţia în spaţiu; – să înţeleagă şi să exprime în enunţuri scurte timpul şi condiţiile meteorologice – să înţeleagă enunţuri simple prin care se exprimă apartenenţa / neapartenenţa, posedarea / neposedarea şi să reacţioneze la ele; – să ceară şi să ofere enunţuri simple prin care să exprime apartenenţa / neapartenenţa, posedarea / neposedarea şi să reacţioneze la ele; – să înţeleagă enunţuri simple de exprimare a mulţumirii / nemulţumirii şi să reacţioneze la ele; – să ceară părerea şi să exprime mulţumirea / nemulţumirea prin instrumente lingvistice simple; – să înţeleagă enunţuri simple care se referă la exprimarea capacităţii; – să ceară informaţii despre capacitatea altora şi să exprime ce el/ea sau altcineva nu poate / poate ştie / nu ştie să facă; – să înţeleagă şi să exprime enunţuri simple care se referă la numere şi cantitate; – să înţeleagă texte simple care se referă la descrierea fiinţelor, plantelor, animalelor, obiectelor, locului, fenomenului, acţiunii, stării sau întâmplării; – să descrie şi să compare fiinţele, obiectele, locurile, fenomenele, acţiunile, stările şi evenimentele folosind mijloace de limbă mai simple; – să înţeleagă sugestii, sfaturi şi invitaţii la activităţi comune şi să răspundă la acestea cu explicaţii corespunzătoare; – să adreseze sugestii, sfaturi şi invitaţii la activităţi comune folosind modele de comunicare adecvate situaţiei; – să ceară şi să ofere informaţii suplimentare cu privire la propuneri, sfaturi şi invitaţii la activităţi comune; – să înţeleagă cererile obişnuite şi să reacţioneze la ele; – să adreseze cereri obişnuite; – să felicite, să mulţumească şi să-şi ceară scuze folosind mijloace de limbă mai simple; – să înţeleagă şi să urmeze instrucţii mai simple cu privire la situaţii obişnuite din viaţa cotidiană;	**SALUTAREA**	Reacţionarea la impulsul oral al conlocutorului (profesorului, vârstnicilor etc.), stabilirea contacului la întâlnire şi exprimarea orală a salutului cu prilejul despărţirii.
	PREZENTAREA PE SINE ŞI PE ALŢII, OFERIREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE, OFERIREA ŞI CEREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE ALŢII	Audierea textelor scurte şi simple în care cineva se prezintă pe sine şi pe alte persoane prezente sau absente.
	ÎNŢELEGEREA ŞI OFERIREA INDICAŢIILOR ŞI ORDINELOR SIMPLE	Ascultarea ordinelor şi indicaţiilor şi reacţionarea la acestea, oferirea indicaţiilor scurte şi simple (comunicarea în clasă – indicaţii şi ordine pe care le adresează participanţii în procesul de învăţământ, indicaţii privind jocurile etc.)
	APELUL/ INVITAŢIA ŞI REACŢIONAREA LA APELUL/ INVITAŢIA DE PARTICIPARE LA ACTIVITĂŢILE COMUNE	Ascultarea apelurilor /invitaţiilor scurte şi simple privind activităţi comune şi reacţionarea la acestea (invitaţie la ziua de naştere, joc, prietenie...), adresarea şi acceptarea / refuzarea invitaţiei la o activitate comună, prin utilizarea celor mai simple expresii.
	EXPRIMAREA CERERII, MULŢUMIRII ŞI SCUZEI	Ascultarea enunţurilor simple prin care se cere ajutor, serviciu sau informaţie, răspunsul oral la o cerere, exprimarea şi acceptarea cererii, exprimarea mulţumirii şi scuzei.
	FELICITAREA	Ascultarea expresiilor scurte şi simple prin care se adresează felicitări cu ocazia sărbătorilor, zilei de naştere; reacţionarea la felicitările primite şi adresarea felicitărilor ocazionale.
	DESCRIEREA FIINŢELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR ŞI FENOMENELOR	Audierea descrierilor mai simple ale fiinţelor, obiectelor şi locurilor în care se oferă informaţii despre aspectul fizic, forma, dimensiunile şi alte caracteristici simple, descrierea orală, în linii generale, a fiinţelor, obiectelor şi locurilor.
	EXPRIMAREA NECESITĂŢILOR, SIMŢURILOR ŞI SENTIMENTELOR	Ascultarea enunţurilor legate de necesităţi, simţuri, sentimente; exprimarea propriilor necesităţi, simţuri şi sentimente şi reacţionarea (empatică) la sentimentele altora.
	EXPRIMAREA POZIŢIEI ÎN SPAŢIU	Audierea textelor scurte prin care se descrie în mod simplu poziţia în spaţiu; cererea şi oferirea de informaţii despre poziţia în spaţiu
	EXPRIMAREA TIMPULUI	Ascultarea enunţurilor mai simple legate de timp şi condiţiile meteorologice, cererea şi oferirea orală de informaţii despre timp şi condiţiile meteorologice într-un context comunicativ mai restrâns.
	EXPRIMAREA APARTENENŢEI / NEAPARTENENŢEI ŞI POSEDĂRII / NEPOSEDĂRII	Audierea textelor cu enunţuri simple prin care se exprimă apartenenţa / neapartenenţa şi posedarea / neposedarea şi reacţionarea la acestea; exprimarea orală apartenenţei / neapartenenţei şi posedării / neposedării.
	EXPRIMAREA MULŢUMIRII / NEMULŢUMIRII	Audierea textelor mai scurte cu enunţuri prin care se exprimă mulţumirea / nemulţumirea şi reacţionarea la acestea; exprimarea orală a acordului / dezacordului, mulţumirii / nemulţumirii.
	EXPRIMAREA CAPABILITĂŢII	Ascultarea enunţurilor mai simple în care sunt exprimate capabilităţile, formularea întrebărilor cu privire la capabilităţi şi răspunsul oral la ele.
	EXPRIMAREA CANTITĂŢII ŞI A NUMERELOR	Ascultarea enunţurilor mai simple în care este exprimată cantitatea, formularea întrebărilor cu privire la cantitate şi răspunde oral la ele.

– să ofere instrucţii mai simple cu privire la situaţii obişnuite din viaţa de zi cu zi; – să înţeleagă texte mai simple în care se descriu acţiuni şi situaţii din prezent; – să înţeleagă texte mai simple în care se descriu capacităţi şi abilităţi; – să facă schimb de informaţii simple şi /sau o serie de informaţii care se referă la acţiunea din prezent; – să descrie acţiuni, capacităţi şi abilităţi folosind un şir de enunţuri; – să înţeleagă texte mai simple în care sunt descrise experienţe, evenimente şi abilităţi din trecut; – să facă schimb de informaţii individuale şi / sau să ofere o serie de informaţii despre experienţe, evenimente şi abilităţi în trecut; – să descrie într-un şir de enunţuri scurte experienţe şi evenimente din trecut; – să descrie un eveniment istoric, o personalitate istorică etc. – să înţeleagă enunţuri mai simple care se referă la hotărâri, promisiuni, planuri, intenţii şi prevederi şi să reacţioneze la ele; – să facă schimb de enunţuri mai simple cu privire la hotărâri, promisiuni, planuri, intenţii şi prevederi; – să comunice aceea ce el / ea sau altcineva planifică, intenționează, prevede; – să înţeleagă enunţurile obişnuite cu privire la dorinţe, interes, necesităţi, simţuri şi sentimente şi să reacţioneze la ele; – să exprime dorinţe, interes, necesitate, simţuri şi sentimente prin mijloace de limbă mai simple; – să înţeleagă întrebări mai simple care se referă la orientare/poziţia obiectelor şi fiinţelor în spaţiu şi direcţia de mişcare şi să răspundă la ele; – să ceară şi să înţeleagă informaţii şi orientarea/poziţia obiectelor şi fiinţelor în spaţiu şi direcţia de mişcare; – să descrie direcţia de mişcare şi relaţiile în spaţiu printr-un şir de enunţuri mai simple; – să înţeleagă interziceri mai simple, reguli de comportament, obligaţiile proprii şi a altora şi să reacţioneze la ele; – să facă schimb de informaţii mai simple care se referă la interzicerile şi regulile de comportament la şcoală şi în locurile publice, precum şi de informaţii privind obligaţiile proprii şi ale altora; – să comunice regulile de comportament, interdicţiile şi lista de obligaţii proprii şi ale altora folosid mijloacele de limbă adecvate; – să înţeleagă expresii mai simple care se referă la posesiune şi apartenenţă; – să formuleze expresii mai simple care se referă la posesiune şi apartenenţă; – să întrebe şi să spună ce are / nu are cineva şi cui aparţine ceva; – să înţeleagă enunţuri mai scure care se referă la exprimarea mulţumirii şi nemulţumirii şi să reacţioneze la ele; – să exprime mulţumirea şi nemulţumirea şi să dea explicaţii scurte; – să înţeleagă enunţuri mai simple prin care se cere părerea şi să reacţioneze la ele; – să exprime părerea, acordul/dezacordul şi să dea explicaţii scurte.		

DOMENIILE TEMATICE ÎN ÎNSUŞIREA LIMBII ROMÂNE CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE ÎN ÎNVĂŢĂMÂNTUL ELEMENTAR

Notă: Domeniile tematice se întrepătrund şi sunt aceleaşi în toate cele patru clase ale primului ciclu al instrucţiei şi educaţiei elementare – în fiecare clasă în anul şcolar următor se repetă, iar apoi se lărgeşte fondul de cunoştinţe de limbă, obişnuinţe şi abilităţi, precum şi contextele extralingvistice legate de o temă concretă. Profesorii abordează temele în conformitate cu interesele elevilor, necesităţile lor şi metodele moderne care se aplică în procesul de însuşire a limbii române cu elemente de cultură naţională, cunoştinţele anterioare de limba română, astfel că fiecare temă reprezintă o anumită complexitate situaţională.

1) Identitatea personală
2) Familia şi mediul social înconjurător (prieteni, vecini, profesori etc.)
3) Caracteristicile geografice
4) România – ţara de baştină; Serbia – patria mea
5) Locuirea – forme, obiceiuri
6) Lumea vie – natura, animalele de companie, protecţia mediului de viaţă
7) Experienţa în timp şi situarea în timp (trecut – prezent – viitor)
8) Şcoala şi viaţa şcolară
9) Tinerii – viaţa copiilor şi a tineretului
10) Sănătatea şi igiena
11) Emoţiile (dragostea faţă de familie, colegi, prieteni)
12) Mijloacele de transport
13) Condiţiile meteorologice
14) Arta pentru copii (în special literatura modernă pentru copii, cântece tradiţionale ocazionale şi cântece moderne-contemporane)
15) Obiceiurile şi tradiţia, folclorul, aniversările (zilele de naştere, sărbătorile)
16) Timpul liber – distracţia, divertismentul, hobby-urile
17) Alimentaţia şi obiceiurile gastronomice
18) Călătoriile

19) Moda şi îmbrăcămintea
20) Sportul
21) Comunicarea verbală şi non-verbală, regulile de comportament şi bunele maniere.

CONŢINUTURILE DE LIMBĂ
LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE

Nr. curent al func. com.	**Conţinuturile de limbă**
SALUTAREA	*Salut ! Ce mai faci ? Bună ziua, vă simțiți bine ? Bine, mulțumesc! Ce mai faceți ?Bună seara! Noapte bună! Bună ziua, Domnule. La revedere, Doamnă. Pe mâine. Cu bine.* Întrebări prin intonare. Propoziția exclamativă. **Conţinuturi (inter)culturale:** Salutul formal şi neformal, regulile de politeţe.
PREZENTAREA PE SINE ŞI PE ALŢII, OFERIREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE, OFERIREA ŞI CEREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE ALŢII	**Conţinuturi** *Mă numesc Maria. Cum te numești ? Eu am șapte ani. Tu câți ani ai ? Eu trăiesc la Vârșeț. Cine este acela ? Este colegul meu/ sora mea/tatăl meu. Pe el îl cheamă (el se numește) Petru. Cartea este a ta ? Ghiozdanul este al ei. Acesta este profesorul meu. El se numește Andrei. Cine este în poză? Este fratele meu. El are 13 ani. Ce au Elena și Mia? Ele au un papagal.* Pronumele personal ca și subiect. Adjectivul şi pronumele posesiv: (*al meu/a mea, al tău&a ta*). Cuvinte interogative (*cum, cine, ce*). Numerele cardinale de la 1 – 20. Prezentul verbului *a avea* şi *a fi.* **Conţinuturi (inter)culturale:** Recunoașterea celor mai simple asemănări și diferențe în formulele de prezentare şi cunoaştere în limba română şi sârbă. Numele persoanei /prenumele.
ÎNŢELEGEREA ŞI OFERIREA INDICAŢIILOR ŞI ORDINELOR SIMPLE	*Cine este absent ? Cine nu este aici ? Este clar ? Eu nu înțeleg. Ascultați ! Răspundeți ! Priviți ! Căutați ! Găsiți ! Desenați ! Colorați! Deschideți/închideți/luați cărțile voastre. Spălați-vă pe mâine. Foarte bine ! Este perfect ! Ați terminat ? Eu am terminat. Cine știe ? Eu știu. Liniște, vă rog ! Ridicați-vă ! Așezați-vă ! Vino la tablă! Dă-mi te rog caietul tău. Atenție ! Dă-mi caietul tău!* Imperativul verbelor frecvente. **Conţinuturi (inter)culturale:** Respectarea normelor elementare de politeţe, poezii pentru copii cu conţinut adecvat.
APELUL/ INVITAŢIA ŞI REACŢIONAREA LA APELUL/ INVITAŢIA DE PARTICIPARE LA ACTIVITĂŢILE COMUNE	*Vreți să ne jucăm în curte ? De acord. Vino la mine. Vrei să te joci cu mine ? Da, super ! Scuză, nu pot. Eu te invit la ziua mea. Mulțumesc.* Imperativul verbelor frecvente. Întrebare prin intonare. Negația *nu*. **Conţinuturi (inter)culturale:** Acceptarea şi refuzarea adecvată a invitaţiei, aniversarea zilei de naştere, jocuri, distracţii şi divertisment.
EXPRIMAREA CERERII, MULŢUMIRII ŞI SCUZEI	*Doamnă /Domnule, pot să ies ? Da, du-te ! Îmi dai numărul tău ? Poftește. Mulțumesc ! Te rog. Pot să intru? Intrați ! Aș vrea să citesc. Puteți să repetați, vă rog ? Scuză, nu poți.* Exprimarea adresării politicoase prin condiţional (*aş dori/ aş vrea/ poţi/puteţi).* **Conţinuturi (inter)culturale:** Regulile comunicării politicoase.
FELICITAREA	*La mulți ani! La mulți ani fericiți! Anul Nou fericit! Sărbători fericite! Crăciun fericit! Bravo, foarte bine! Îți/ vă mulțumesc! Felicitări!* Adjectivele (*fericit,fericită/fericiți, fericite*). Propoziţiile exclamative. Prepoziţii (*la*). **Conţinuturi (inter)culturale:** Cele mai semnificative sărbători şi modul de aniversare/ sărbătorire şi adresarea ocazională a felicitărilor; poezii pentru copii şi jocuri ocazionale.
DESCRIEREA FIINŢELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR ŞI FENOMENELOR	*Papagalul meu se numește Pepe. El este roșu și galben. Păpușa mea se numelte Lili. Ea este mică. Ea are ochii negri.Cățelul este mic și negru. Școala mea este mare. Clasa mea este frumoasă. De ce culoare este ?Este o minge roșie și două mingi galbene.* Adjectivele posesive (*meu/ mea, tău /ta*). Adjective calificative Pluralul substantivelor şi adjectivelor. **Conţinuturi (inter)culturale:** Poezii şi povestiri pentru copii cu conţinut adecvat. Animalele de companie, jucăriile.
EXPRIMAREA NECESITĂŢILOR, SIMŢURILOR ŞI SENTIMENTELOR	*Aș vrea suc de portocale te / vă rog. Sunt flămând/ setos. Îmi este cald/ frig. Brrrr !!! Vrei un cornuleț ? Nu,mulțumesc, nu sunt flămând. Eu sunt mulțumit (fericit). El este bolnav. Mă doare capul/ burta. Poftă bună!* Politeţea exprimată prin condiţional (*aş vrea /aş dori...*) Negaţia (*nu/ n-.*). Prezentul verbului *a vrea.* **Conţinuturi (inter)culturale:** Regulile de comunicare politicoasă.

EXPRIMAREA POZIȚIEI ÎN SPAȚIU	*Această casă este mare. Pe stradă este un câine. Există patru scaune. Sub masă sunt trei cărți. Unde este creionul tău? Eu sunt la școală.Ei vin de la magazin.* Prepozițiile (*în, sub, pe, la*). Cuvinte interogative (*unde*) **Conţinuturi (inter)culturale:** Cultura locuirii: sat, oraş.
EXPRIMAREA TIMPULUI	*Cum este timpul ? Este frumos. Ninge. Plouă. Ce zi este azi? Este vineri.* Zilele din săptămână Verbele impersonale. **Conţinuturi (inter)culturale:** Săptămâna de lucru şi sfârşitul săptămânii.
EXPRIMAREA APARTENENȚEI / NEAPARTENENȚEI ȘI POSEDĂRII / NEPOSEDĂRII	*Este stiloul meu. Acesta nu este ghiozdanul meu. Aceasta este păpușa ta ? A cui este cartea aceasta ? Eu am doi frați. Eu nu am soră. Cine are o gumă ?* Pronumele și adjectivele demonstrative (*acesta, aceasta, aceştia, acestea*). Pronumele și adjectivele posesive (*al meu/ a mea, al tău/ a ta*). Negația (*nu*). **Conţinuturi (inter)culturale:** Familia, prietenii, animalele de companie, jucăriile.
EXPRIMAREA MULȚUMIRII / NEMULȚUMIRII	*De acord. Eu nu sunt de acord. Tu practici sportul? Da/nu practic înotul.Sunt / nu sunt mulțumit cu rezultatul. Îmi place ciocolata/ sportul-muzica. Ce îți place să faci? Îmi place să desenez/ să cânt. ție îți place înghețata? Nu, nu-mi place înghețata. Nu sunt de acord.* Substantivele. Prezentul verbelor frecvente. Construcții cu conjunctivul (*îmi place să...*). Negația (*nu*). **Conţinuturi (inter)culturale:** Mâncarea și băutura.
EXPRIMAREA CAPABILITĂȚII	*Eu știu să desenez. Tu știi să joci tenis ? – Da/Nu. Tu știi să citești românește ? – Da, știu puțin. Eu știu limba sârbă.* Verbul *a ști* și exprimarea capabilității. **Conţinuturi (inter)culturale:**Activităţi şcolare, animale de companie şi lumea naturii.
EXPRIMAREA CANTITĂȚII ȘI A NUMERELOR	*Câte cărți sunt pe bancă ? – Pe bancă sunt patru cărți.* *În această poză sunt 15 persoane...* Numerele cardinale până la 20. **Conţinuturi (inter)culturale:** Împrejurimea şcolii.

Noţiunile cheie ale conţinutului: acces comunicativ, utilizarea funcţională a limbii, interculturalitate.

INSTRUCŢIUNI PENTRU REALIZAREA METODICO-DIDACTICĂ A PROGRAMEI

Programa şcolară la Limba română cu elemente ale culturii naţionale, pentru primul ciclu de şcoală elementară este axată pe dezvoltarea de cunoştinţe funcţionale şi bazată pe finalităţile privind comunicarea, respectiv pe activităţile pe care elevii le realizează cu succes folosind limba română. Activităţile lingvistice de audiere, citire, vorbire şi scriere în programa de predare şi învăţare sunt considerate părţi integrante şi inseparabile în comunicarea autentică a fiecărui individ dintr-o comunitate lingvistică. Pornind de la finalităţi, adică de la aceea ce elevul este capabil să realizeze în diferite tipuri şi forme de comunicare (orală, scrisă, într-o oarecare măsură şi cea non-verbală), poziţia centrală formală şi structurală a programei predării şi învăţării o deţin *funcţiile comunicative*. Pe baza funcţiilor comunicative sunt definite *activităţile de limbă* prin care se pot realiza aceste funcţii şi care prevăd o îmbunătăţire treptată a capacităţii de înţelegere a vorbirii şi a textului scris (din clasa a treia), a exprimării orale şi scrise interactive. Datorită concepţiei continue şi ciclice a programei şcolare, funcţiile comunicative se transmit, însuşesc şi exersează pe tot parcursul ciclului de învăţământ, prin extinderea treptată a gradului de complexitate. Finalităţile, funcţiile comunicative şi activităţile lingvistice sunt definite ca şi categorii lingvistice generale. În scopul operaţionalizării finalităţilor, funcţiilor şi activităţilor, sunt oferite exemple de realizare. Acestea ilustrează unele dintre cele mai frecvente şi, raportat la vârsta elevilor, cele mai potrivite posibilităţi de realizare verbală a funcţiilor comunicative.

Programa axată pe finalităţile indică ceea ce un elev este capabil să înţeleagă şi să reproducă în procesul de comunicare. Prezentarea tabelară îl îndrumă treptat pe profesor de la finalităţi şi funcţiile comunicative ca domenii, până la activităţile care asigură elevilor capacitatea de a comunica şi utiliza limba în viaţa lor de zi cu zi, în împrejurări particulare, publice sau educaţionale. Aplicarea acestei modalităţi de abordare în predarea limbii se bazează pe eforturile de implementare şi **aplicare** consecventă a următoarelor **aliniate**:

– limba ţintă este folosită într-o sală de clasă în contexte de interes pentru elevi, bine concepute, într-o atmosferă de comuniune şi cooperare reciprocă;

– discursul profesorului este adaptat vârstei şi cunoştinţelor elevilor;

– profesorul trebuie să fie sigur că elevii au înţeles sensul mesajului, inclusiv elementele sale culturologice şi educaţionale, precum şi elementele socializării;

– este importantă semnificaţia mesajului lingvistic;

– cunoştinţele elevilor se evaluează prin criterii de exactitate relative clar definite şi din acest motiv modelul nu este întotdeauna vorbitorul original;

– pentru îmbunătăţirea calităţii şi volumului materialului lingvistic, predarea se bazează pe interacţiunea socială; lucrul în sala de clasă şi în afara acesteia se desfăşoară prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, precum şi prin rezolvarea unor sarcini mai mult sau mai puţin complexe în condiţii reale şi virtuale, cu un context, procedură şi obiectiv clar definite;

– toate conţinuturile din gramatică sunt introduse inductiv prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoştinţe a elevilor şi fără explicaţii gramaticale detaliate, cu excepţia cazului în care elevii insistă asupra lor, iar cunoştinţele lor sunt evaluate şi notate pe baza utilizării lor în contexte comunicative adecvate.

– abordarea comunicativ-interactivă în predarea limbii include, de asemenea, următoarele:
– însuşirea conţinutului lingvistic prin participarea concretă şi gândită la actul social;
– conceperea programei de predare ca pe un ansamblu de sarcini şi activităţi dinamice, pregătite în comun şi adaptate vârstei elevilor;
– profesorul trebuie să permită accesul la ideile noi şi acceptarea lor, precum şi crearea de noi idei;
– elevii sunt consideraţi participanţi responsabili, creativi şi activi la actul social;
– materialele didactice reprezintă una din sursele de activitate şi trebuie îmbogăţite cu materiale suplimentare autentice;
– sala de clasă este un spaţiu care poate fi adaptat zilnic la necesităţile de predare;
– lucrul la un proiect este considerat o sarcină prin care se stabileşte corelaţia cu alte discipline şi încurajează dezvoltarea abilităţilor cognitive ale elevilor (observarea, analiza, deducţia etc.).
– pentru introducerea unui nou material lexical vor fi utilizate structurile gramaticale cunoscute şi invers, iar în mod aparte la elevii de vârstă mai mică ar trebui să se folosească cuvinte internaţionale şi cuvinte pe care le cunosc, precum şi vizualizarea ca mijloc de identificare a semnificaţiei cuvântului.

Tehnici / activităţi

În timpul orei se recomandă alterarea dinamică a tehnicilor / activităţilor care nu trebuie să dureze mai mult de 15 minute.

Ascultarea şi răspunsul la instrucţiile profesorilor în limba română sau înregistrările audio (*ascultă, scrie* – din clasa a treia*, uneşte, determină, găseşte* şi activităţile legate de activitatea în clasă: *desenează, decupează, colorează, deschide / închide caietul* etc.)

Munca în perechi, grupuri mici şi mari (mini-dialoguri, joc pe roluri, simulări etc.)

Activităţi manuale (realizarea panourilor, prezentărilor, ziarelor, posterelor etc.)

Exerciţii de ascultare/audiere (după instrucţiile profesorului sau înregistrărilor audio să unească noţiunile, să adăuge părţi ale imaginii, să completeze informaţii, să selecteze enunţuri exacte şi inexacte, să determine cronologia etc.)

Jocuri potrivite vârstei şi cerinţelor didactice (de încălzire, dezvoltare a atenţiei şi concentrării, întărire a motivaţiei, introducere a unui nou material lingvistic sau consolidare a materiei).

Clasificarea şi compararea (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place / nu-mi place, comparaţii ...).

Rezolvarea „problemelor actuale" în clasă, dezbateri şi mini-proiecte.

„Transpunera» enunţului în gest şi a gestului în enunţ.

Crearea în comun a materialelor ilustrate şi scrise (din clasa a doua) (planificarea diferitelor activităţi, raport / jurnal de călătorie, afiş publicitar, program de serbare sau altă manifestare).

STRATEGIILE PENTRU AVANSAREA ŞI EXERSAREA ABILITĂŢILOR LINGVISTICE ÎN CLASELE I ŞI A II-A ALE ŞCOLII ELEMENTARE

Avantajele predării limbii române în clasele I şi **a II-a** ale şcolii elementare sunt legate de specificul însuşirii limbii la o vârstă fragedă. Caracteristica de bază a învăţării timpurii nu este învăţarea analitică, ci însuşirea limbii într-un mod asemănător cu cel în care se însuşeşte o limbă– copilul foloseşte limba română exclusiv în comunicare şi în situaţii apropiate de interesele sale. Începutul timpuriu al învăţării unei alte limbi deschide calea pentru atingerea unor niveluri mai ridicate de competenţă lingvistică şi dezvoltare a multilingvismului, relevante pentru şcolarizarea ulterioară şi viaţa profesională.

Având în vedere că finalităţile **se operaţionalizată** prin activităţi lingvistice în situaţii de comunicare, este important ca aceasta să se exerseze permanent şi simultan. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competenţe lingvistice care sunt în concordanţă cu scopurile date.

Deoarece programa de învăţare a limbii române cu elemente ale culturii naţionale în clasa întâi şi în clasa a doua de şcoală elementară nu prevede citirea şi scrierea, dar nici explicarea mai detaliată a regulilor gramaticale, această perioadă este importantă pentru încurajarea şi formarea deprinderilor la elevi ca în situaţiile de zi cu zi, în clasă şi în afara clasei să utilizeze în mod spontan cuvintele şi expresiile învăţate în situaţiile concrete de comunicare orală (de ex. salutare profesorului în limba română în clasă, dar şi în afara acesteia). O astfel de stabilire spontană a contactelor îi ajută pe elevi să se elibereze de blocajul în vorbire, care ar putea apărea în afara condiţiilor simulate în clasă, atunci când se întâlnesc cu persoane din alt areal lingvistic. Acest fapt va crea numeroase posibilităţi ca elevii să experimenteze utilizarea limbii şi să se elibereze de teama greşelilor în comunicare. De aceea este necesar să se insiste asupra unui astfel de model de comunicare de la început, pentru că în cazul în care elevii se obişnuiesc cu un alt model, ca de ex. utilizarea exclusivă a limbii sârbe la stabilirea contactelor şi a comunicării cu un profesor sau un coleg, va fi mult mai greu să se schimbe mai târziu. Toate instrucţiile scurte şi simple date la ore, care se repetă frecvent, ar trebui să fie în limba română şi să fie în mod obligatoriu însoţite de gesturi adecvate (dacă, de exemplu, profesorul spune *ascultă*, este de dorit ca pe lângă pronunţarea acestui enunţ, să pună mâna în dosul urechii). Unele instrucţiuni pot fi iniţial expuse de profesor în limbile română şi sârbă, cu tendinţa de a elimina treptat limba sârbă, verificând dacă elevii cunosc semnificaţia în limba română. Pentru asemenea forme de învăţare este necesar să se utilizeze obiecte şi fiinţe din mediul înconjurător, imagini din materialele didactice, cărţi, postere etc. Pentru conţinuturile care nu reprezintă «limba clasei» şi nu se repetă la fiecare oră. se recomandă, de asemenea, activităţi de reproducere orală şi de producţie controlată. În acest fel, elevilor li se oferă posibilitatea de a repeta conţinuturile de mai multe ori pentru memorarea mai uşoară şi mai rapidă şi obţinerea încrederii că pot utiliza limba în mod independent. În acest sens, sunt preferabile exerciţii de producţie orală cu mici variaţii ale modelelor în care se schimbă şi se combină diverse conţinuturi lexicale şi gramaticale, ridicând treptat nivelul lor de complexitate. Trebuie de asemenea sprijinită interacţiunea cu alţi elevi, care poate fi realizată ca o formă uşoară de mediere, prin intermediul unor instrucţiuni în limba sârbă (de ex. întrebaţi colegul sau colega cum îl/o cheamă şi câţi ani are, ce îi place / nu-i place să mănânce etc, răspundeţi la întrebările colegului / colegei) sau prin introducerea mişcărilor ca mijloc de comunicare non-verbală.

Este necesar ca elevii să însuşească funcţiile comunicative expuse în Programă pentru un anumit nivel de învăţare, cu menţionarea că **unele conţinuturi lingvistice sunt date ca o recomandare** şi pot fi înlocuite cu un conţinut similar sau extinse, în conformitate cu materialele didactice disponibile, dar şi cu necesităţile şi interesele elevilor.

Este important să ţinem cont de faptul că, în pofida entuziasmului iniţial cu care elevii intră în procesul de învăţare a limbii române cu elemente ale culturii naţionale în şcoala elementară, pentru ei acesta este încă una din disciplinele şcolare. De aceea, la acest nivel nu se poate aştepta ca ei să dezvolte în mod spontan interesul şi entuziasmul pentru învăţarea limbii române. În planificarea activităţilor este necesar să se ţină cont de vârsta elevilor şi de caracteristicile individuale ale lor, precum şi de cunoştinţele de limbă anterioare. Unii elevi sunt introverţi, unii extroverţi, învaţă cu viteze diferite şi în moduri diferite – cu toate simţurile, au necesităţi şi interese diferite, au cunoştinţe prealabile. Majoritatea elevilor la această vârstă au probleme cu atenţia, concentrarea şi memorarea în cele 45 de minute. De aceea se recomandă ca ora să înceapă cu un scurt joc de iniţiere care ar avea un efect pozitiv asupra capacităţii de atenţie, concentrare şi de memorare, dar ar duce şi la succesiunea activităţilor în ordine logică, care trebuie să dureze de la 5 până la 15 minute.

PREZENTAREA ŞI EXERSAREA CONŢINUTURILOR

Având în vedere diferitele stiluri de învăţare, diversitatea activităţilor este un cuvânt cheie pentru prezentarea unui material lexical nou. Este important să respectăm cunoştinţele prealabile ale elevilor, deoarece acestea pot constitui o bază bună pentru lucru şi înţelegerea mai uşoară a temei.

Mijloace vizuale de predare (cărţi, postere, filme de scurt metraj animate, obiecte reale din mediul înconjurător, aşa cum s-a menţionat deja în indicaţiile generale) sunt ideale pentru însuşirea şi exersarea vocabularului. Când se prezintă elevilor o anumită noţiune – când o văd, este important să audă de câteva ori cum se pronunţă cuvântul şi doar după aceea să îl pronunţe. Repetarea în cor este utilă pentru ca elevul să simtă siguranţă, deoarece nu este expus în public, iar teama de a fi ridicolizat (adesea prezentă la această vârstă) este redusă la minim.

Pantomima (ca un gen de tehnică teatrală), precum şi metoda de răspuns fizic complet, sunt foarte populare şi eficiente, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu. Se potriveşte în special elevilor cu stilul chinestezic de învăţare (transpunerea cuvintelor pronunţate în mişcare şi invers). Aceste tehnici sunt potrivite pentru însuşirea şi exersarea tuturor părţilor de vorbire: substantive – părţi ale corpului, animale, jucării ...; verbe – *a se ridica, a sta jos, a ridica, a da jos un obiect ...*; adjective calificative prin care se descriu stări şi sentimente – *fericit, trist, flămând, însetoşat ...*

Contextul corespunzător (povestiri în imagini, poezii, jocuri etc.) este o condiţie esenţială pentru însuşirea cu succes a vocabularului, dar şi a limbii în general, şi a familiarizării cu obiceiurile româneşti. Însuşirea lexicului va fi cu atât mai eficientă dacă este realizată într-un context situaţional clar. De exemplu, dacă se însuşesc cuvinte care se referă la lumea animalelor, s-ar putea să se organizeze o vizită reală, simulată sau virtuală la grădina zoologică. Trebuie să se ţină cont de faptul că elevii, în timpul unei ore, pot însuşi 5-7 cuvinte noi.

Modelele de dialog (ca bază pentru „imitare") sunt foarte eficiente pentru dezvoltarea vorbirii. În absenţa comunicării spontane a elevilor, profesorul poate să folosească păpuşi – simple de pluş, confecţionate din ciorapi sau hârtie – şi în acest mod să facă un model adecvat de dialog. Profesorul poate să se adreseze elevilor prin intermediul păpuşii care pune întrebări. Elevii vor putea să răspundă repede şi cu uşurinţă la întrebări, dar şi să pună întrebări. Bineînţeles, este necesar să se asigure un context adecvat care să permită elevilor timizi să se încurajeze să vorbească.

Activităţile de proiect măresc motivaţia deoarece oferă elevilor posibilitatea de a lucra responsabil în perechi sau în grup pentru a realiza o sarcină într-un mod propriu, în acord cu ceilalţi, prin aceasta dezvoltând şi consolidând anumite competenţe sociale. Proiectul este potrivit pentru lucrul în secţiile de clasă cu componenţă mixtă, dă o amprentă personală, stimulează cooperativitatea în muncă şi se încheie cu un fel de prezentare a rezultatelor şi a procesului de lucru.

Activităţile dramatice permit elevilor să folosească limba într-un context adecvat şi astfel să „reînvie" folosirea acestuia. Potenţialul lor se reflectă, printre altele, în faptul că:

– elevii nu numai că învaţă limba română într-un mod distractiv, ci prin interacţiunea şi rolurile diferite pe care le iau, concep lucruri din diferite unghiuri (ceea ce contribuie la dezvoltarea gândirii critice şi divergente);

– elevii colaborează şi însuşesc limba printr-o interacţiune semnificativă în limba ţintă şi dezvoltă toate abilităţile necesare – cognitive, comunicative şi sociale;

– toţi pot să participe – fiecare îşi are un rol pe care îl pot „duce la bun sfârşit" şi de aceea este potrivit pentru munca în secţiile de clasă cu componenţă mixtă;

– sunt potrivite pentru toate modalităţile de învăţare – pe cele video le văd, pe cele auditive le aud, pe cele chinestezice le exprimă prin mişcare;

– avansează motivaţia şi încrederea în sine;

– sunt orientate spre elev – profesorul are un rol mai puţin dominant;

– dezvoltă imaginaţia şi creativitatea.

Se sugerează ca activităţile dramatice şi muzicale, cum ar fi cântecul, jocul pe roluri, mini scenetele, spectacole de păpuşi mini, improvizările şi poveştile din viaţa reală să fie cât mai mult utilizate în clasă, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu.

Citirea şi scrierea sunt **activităţi opţionale în clasa a doua**. Având în vedere că alfabetul latin este introdus în predarea limbii sârbe în semestrul al doilea al clasei a doua, scrierea iniţială şi citirea poate fi oferită ca o opţiune numai pentru elevii care doresc şi ştiu, la nivel elementar (citirea cuvintelor şi a propoziţiilor simple, completarea cuvintelor cu litere şi altele, fără scrierea independentă şi dictarea). Această activitate nu se notează şi are un rol secundar la oră.

Competenţa socio-culturală ca un ansamblu de cunoştinţe despre lume în general, despre asemănările şi diferenţele dintre modelele culturale şi comunicative în comunitatea în care trăieşte elevul şi în limba română care se învaţă, trebuie introduse de la începutul învăţării limbii române cu elemente ale culturii naţionale la cei mai mici elevi, pentru că aceste cunoştinţe sunt necesare pentru comunicarea competentă şi cu succes în activităţile concrete de comunicare în limba ţintă.

Un aspect aparte al competenţei socio-culturale îl constituie *competenţa interculturală*, care subînţelege dezvoltarea conştiinţei despre alţii şi cei care sunt altfel, cunoaşterea şi înţelegerea asemănărilor şi diferenţelor dintre lumi, respectiv dintre comunităţi lingvistice cu care elevul ajunge în contact. Competenţa interculturală se referă şi la dezvoltarea toleranţei şi atitudinii pozitive faţă de caracteristicile individuale şi colective ale vorbitorilor de alte limbi, ale oamenilor care aparţin altor culturi, care sunt într-o măsură mai mare sau mai mică diferite de ale elevului însuşi. Deci, introducerea treptată a conţinuturilor socio-culturale la cel mai scăzut nivel (salutul, interpetarea cântecelor ocazionale de sărbătoare şi altele) contribuie la dezvoltarea personalităţii interculturale, prin creşterea conştientizării cu privire la valoarea diferitelor culturi şi la dezvoltarea capacităţii de integrare a experienţei interculturale în propriul model cultural de comportament şi convingeri.

Conţinuturile gramaticale nu se abordează explicit la această vârstă. **Fenomenele gramaticale trebuie privite din punct de vedere funcţional** (prin aplicarea elementelor gramaticale necesare pentru realizarea cu succes a funcţiei comunicative). În procesul de predare a limbii române trebuie să se urmărească însuşirea gramaticii prin activităţi lingvistice de audiere şi vorbire, în conformitate cu scopurile clar definite, cu finalităţile şi standardele de predare a limbii.

Scopul principal al predării limbii române cu elementele culturii naţionale este dezvoltarea competenţei comunicative la un anumit nivel al limbii, în conformitate cu statutul limbii şi anul de învăţare.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмету	**РУСКИ ЯЗИК З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ**
Циль	**Циль** настави и ученя *руского язика з елементами националней култури* то попсцигнуц таки ступень розвою комуникативних схопносцох школяра же би вон самостойно применьовал схопносци висловйованя у стандардних и фахових комуникативних ситуацийох (у складзе зоз тематичнм минимумом и у писаней форми), пестовал национални и културни идентитет, етнїчне самопочитиванє и упознаванє школярох зоз елементами традициї, култури и обичайох Руснацох.
Класа	Друга
Рочни фонд годзинох	72 годзини

ИСХОДИ По законченей класи теми(обласци) школяр годзен:	**ОБЛАСЦ / ТЕМА**	**ЗМИСТИ**
– познац букви руского язика – писац по руски з руску кирилку – читац руски тексти прилагодзени його возросту – преписовац слова по складох – пополньовац крижальки, ребуси – розкладац слова на склади – кладац слова зоз задатих складох – писац вельку букву на початку виреченя и при власних менохи презвискох – писац знаки интерпункциї; точки, запяти, викричнїк и знак питанями – приповедац о власних дожицох – приповедац о патрених филмох и театралних представох – правилно хасновац потвердзуюци и одрекаюци слова – павилно одвитовац з полним виреченьом – хасновац розлични форми приповеданя – хасновац диялог як форму розгварки – драматизовац кратши басни и анегдоти – розликовац род и число єствох и зявеньох – правилно хасновац бешеду у терашнїм, прешлим и будуцим чаше – чишлїц основни и шорни числа – розликовац характеристики руского народного облєчива – розликовац руски народни традицийни обичаї (Крачун и Велька ноц) – познац руски традицийни єдла хтори ше рихта на окремни швета – шпивац крачунски писнї и рецитовац коляди – правилно вигваряц гласи руского язика – мац правилну интонацию у бешеди – правилно поставяц питаня зоз интонацию опитного виреченя – одвитовац з полним виреченьом потвердзуюцо и одрекаюцо – правилно вигваряц гласи ДЙ и ТЙ хтори подобни зоз сербскима Ђ І Ћ	**ЛИТЕРАТУРА** **КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ** **ОРТОЕПИЯ И ПРАВОПИС**	ШКОЛСКА ЛЕКТИРА **Поезия** 1. Михал Ковач *Качур рибар* *2.* Йован Й. Змай *Качур и жаби* 3. Гавриїл Надь *Брамушка и пчолка* *4.* Мелания Павлович . *Мотильчок* *5.* Михал Симунович *Давно то було* **Проза** *Яков Кишюгас "Черешньов квиток "* 1. Чудо 2. Скрита цеплота 3. Ластовки 4. Качур 5. На долїни 6. Ґовлї и жаби 7. Мац 8. Цаганє шерпенки 9. Тайна 10. На пошти Мали писани букви *п,т* 11. Вельки писани букви *Д;Б Й* *12.* Геленка и гуски букви Г,Ґ 13. Мещок буква Щ,щ 14. Як ше дзеци бавя буква Я,я 15. Компютер буква Ю,ю 16. Єдна Єленка буква Є,є 17. Їжова фамелия буква Ї,ї 18. Надьово хлопи буква Ь (мегки знак) ТЬ;ДЬ;ЛЬ;НЬ 19. Джуджарово дзвони букви Д+З Д+Ж 20. Драмски тексти зоз ЗАГРАДКИ по вибору 21. Присловки, загадки по вибору Мацерински язик и язики ґругих народох Упознац писмо руского язика рушаюци од подобносцох ґу розликом у одношеню на сербску кирилку Розвиванє чувства и потреби за упонаваньом руского язика Упознаванє руского народного облєчива и култури Руснацох вообще Правилне вичварянє руских гласох Правилна интонация опитних и викричних виреченьох Правилне хасновванє знакох интерпункциї; точка, запята, знак питаня, викричнїк Правилне писанє велькей букви на початку виреченя як и при писаню менох и презвискох Приповеданє о власних дожицох зоз пременку роду и дїєсловних часох Основни и шорни числа Диялог – правилне поставянє питаньох без опитних словох, тє. зоз интонацию Драматизация текста – виразне читанє по улогох Аудиовизуелни записи Присловки, язиколомки и загадки Бешедни и язиково бависка

Ключни поняца: кнїжовносц, язик и язична култура**.**

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставна програма *руского язика зоз елементами националней култури* состої ше зоз трох предметних обласцох: литератури, язика и култури висловйованя. Розподзельованє наставних годзинох би нє требало буц зробене на основи предметних обласцох, а на каждей годзини треба окремну увагу пошвециц култури висловйованя школярох и култури Руснацог у Сербиї зоз акцентом на народну традицию и обичаї.Шицки три обласци медзисобно попреплєтани и анї єдну нє мож виучовац изоловано и бею учасци других обласцох.

Наставна програма *руского язика зоз елементами националней култури* фундаментуйе ше на исходох, односно на процесу ученя и школярских посцигнуцох. Исходи представяю опис интеґрованих знаньох,схопносцох, становискох и вредносцох хтори школяр формує и преглїбює през три предметни обласци того предмета.

ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Улога наставнїка контекстуализовац тоту програму спрам потребох конкретного оддзелєня беруци до уваги шлїдуюце: уровень знаня руского язика, состав оддзелєня и характеристики школярох; учебнїк и други наставни материял хтори буду хасновац; технїчни условия, наставни средства и медиї зоз хторима школа розполага. Од насєтавнїка ше обчекує же би за кажду наставну єдинку, у фази плановаия и писаня пририхтованьох за годзину, дефиновал диференцийовани обчековани резултати на трох уровньох:гевти хтори би шицки школяре требали досцигнуц, гевти хтори би векшина школярох требала досцигнуц и гевти хтори би лєм даєдни школяре требали досцигнуц. На тот способ посцигує ше индиректна вяза зоз стандардами на трох уровньох посцигнуцох школяра,

ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

ЛИТЕРАТУРА

Основу програми литератури творя тексти зоз лектири. Лектира подзелєна по литературних родох – *лирика, епика, драма* и збогацена є з вибором нєуметнїцких, науковопопуларних и информативних текстох. Обовязна часц лектири состої ше,углавним,зоз дїлох хтори спадаю до основного националного корпусу. Вибор дїлох ше у найвекшей мири фундаментує на принципе прилагодзеносци ґу возросту.

Читанє – кратших руских наодних приповедкох, текстох зоз уметнїцкей творчосци,писньох, баснох, сказко.Вежбанє чечного читаня зоз розуменьом хторе ше приблїжує ґу прирпдней бешеди. При обробку писньох треба вежбац красне читанє и рецитованє. Од школярох того возросту обчекує ше же би знали одредзиц цек подїйох, главни и побочни подоби, час и место збуваня подїї, поуки у баснох поровнац зоз подїями зоз живота. Замерковйованє елементох фантастичного у сказкох и пренєшеного значеня у баснох.

Препоручує ше же би ше школяром презентовали популарни дзецински и народни дзецински писнї, же би ше провадзел дзецински часопис(писанє кратших литературних роботох за дзецински часопис), заєднїцке патренє, анализа и бешеда о найменєй єдней театралней представи за дзеци по руски.

Язик и ортоепия – у настави язика школяре ше оспособюю за правилну усну и писану комуникацию на руским литературним язику. Нужне же би наставнїк мал на розуме пресудну улогу прилагодзених и систематичних вежбох, односно же наставна материя нє усвоєна докше добре нє увежба. То значи же вежбанє муши буц состойна часц обробку наставней маятериї,применьованя,обновйованя и утвердзованя знаня.

Правописни правила ше усвоюю з помоцу систематичного вежбаня (правописни диктати, виправянє гришкох у датим тексту, тести зоз питанями з правопису итд.) У рамику правописнигх вежбох требало би з часу на час уключиц ипитаня зоз хторима ше преверює ґрафия (правилне писанє буквох).

Ортоепия – наставнїк стално треба же би указовал на важносц правилней бешеди хтора ше пестує зоз запровадзованьом одредзених ортоепских вежбох. Ортоепски вежби нє треба запровадзовац як окремни наставни єдинки, алє у рамику одвитуюцих темох зозї ґраматики: интонация виреченя може ше з єдного боку повязац зоз культуру висловйованя, вежбаня рецитованя писньох и под.Прейґ хасновання аудио знїмкох школярох треба учиц же би репродуковали и усвойовали правилне вигварянє, мелодию и дикцию.

Даєдни ортоепски вежби можу ше витворйовац и з одвитуюцима темами з литератури:напр. Артикулацию мож вежбац з вигваряньом язиколамкох, теди кед ше вони обрабяю як чо пейц виреченя.

Опис – пейзажу, нукашнього и вонкашнього простору, людзох, животиньох, природних зявеньох.

Диялоґ – директна и индиректна бешеда. Школяре треба же би знали самостойно составиц найменєй пейц виреченя хтори маю смисла о слики лєбо увежбаней теми, и же би водзели диялоґ. Почитованє интерпункциї (точка, запята, знак питаня,викричнїк) асц народней творчосци; акцент слова, темпо, ритм,интонация виреченя и павзи можу ше вежбац з гласним читаньом виривка зоз текста (по вибору наставнїка лєбо школяра) итд. Рецитованє напамят научених виривкох у стиху и прози (з помоцу аудитивних наставних средствох) треба тиж же би ше реализовало як ортоепска вежба.

КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ

Култура висловйованя – преприповедовйованє: од школяра ше обчекує же би знал составиц ґрупу словох на одредзену тему, а тиж и зложиц виреченя зоз датиг словох. Школяре треба же би знали висловиц свою думку и особне становиско о пречитаним тексту (цо ше ми попачело и чом), нацесц наслов текста, автора, главну подобу и його прикмети. Треба же би знали подзековац и замодлїц за помоц. Самостойно треба же би припиведали (даскельо виреченя) о свойому братови чи шестри, товаришови, школскому пайташови, о живоце у школи, о своюм дожицу, даякей подїї у хторей особнє участвовали. Максимално три до пейц виреченя.

Опис – пейзажу,нукашнього и вонкашнього простору, людзох, животиньох, природних зявеньох.

Диялоґ – директна и индиректна бешеда.Школяре треба же би знали самостойно составиц найменєй пейц виреченя хтори маю смисла о слики лєбо увежбаней теми, и же би водзели диялоґ. Почитованє интерпункциї (точка, запята, знак питаня,викричнїк)

Драматиюация – читанє по улогох и замена улогох.

Рпзгварка – збогацованє словнїка зоз каждодньового живота у узвичаєней конверзациї. Вежби зоз пременку и дополньованьом виреченьох.

Читанє – читанє гласно и у себе, правилна дикция и интонация виреченьох. Мелодия виреченя.

Преписованє – кратших виреченьох и текстох, записованє характеристичних словох и виразох, преписованє зоз задатком (замена роду, числа, часу, складох…). Писанє винчованки и поволанки.

ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

На каждей годзини наставнїк треба же би виберал диференцийни поступок, бо школяре розличного возросту и маю розличне язичне предзнанє. Ґраматику треба викладац у имплицитней форми, место виправяня гришкох гаснує ше формованє правилней бешедней варияннти. На годзини треба створиц приємну атмосферу, хтора оможлївює партнерске одношенє медзи наставнїком и школяром и помага же би ше звладала психична бариєра при активизациї схопносцох висловйованя. Кажде язичне средство ше демонструє у одредзеним контексту, нє изоловано. Под час увежбованя бешедних схопносцох треба же би доминофвали розлични форми диялоґох у интеракциї наставнїк – школяр и школяр – наставнїк. При висловйованю ше глєда єдноставносц, природносц, схопносц и язична правилносц.

Робота каждого наставнїка состої ше од плановаия, реализациї и провадзеня и вреднованя. Важне же би наставнїк континуовано диференцийно провадзел и вредновал, попри посцигнуцох школяра, и процес настави и ученя , як и себе и свою власну роботу. Шицко

цо ше укаже як добре и хасновите наставнїк вихаснує и познєйше у своєй наставней пракси, а шицко цо ше укаже як нєдосц ефикасне и ефективне требало би унапредзиц.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Názov predmetu	**SLOVENSKÝ JAZYK AKO JAZYK S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY**
Cieľ	**Cieľ** učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry je dosiahnuť taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných i odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčajov slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.
Ročník	**druhý**
Ročný fond hodín	**72**

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	OBLASŤ/TÉMA	OBSAHY
– rozlišovať vypovedanú hlásku a napísané písmeno; vypovedané a napísané slová a vety; – ovládať základnú techniku čítania a písania; – čítať s porozumením; – aktívne počúvať a pochopiť obsah literárno-umeleckého textu, ktorý sa mu číta; – rozlišovať báseň, bájku, rozprávku a dramatický text; – vnímať osoby a ich kladné a záporné vlastnosti; – poznať hádanku; – rozlišovať hlásku/písmeno, slovo a vetu; – správne povedať krátku a úplnú jednoduchú vetu; – správne používať veľké písmeno; – utvoriť ústny odkaz so zodpovedajúcimi slovami; – prerozprávať niečo; rozprávať podľa obrázka/obrázkov a o zážitkoch; – ústne opísať veci z priameho okolia; – vyberať a používať zodpovedajúce slová pri rozprávaní; správnym spôsobom využívať nové slová a správne vyslovovať špecifické hlásky pre slovenský jazyk v každodennej konverzácii; – spamäti predniesť kratšie literárne útvary; – účinkovať v scénickom prednese textu; – zúčastniť sa v kultúrno-umeleckých podujatiach (aj ako divák, aj ako účastník) – vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho; – chápať pojem národnostná príslušnosť a vnímať príslušníkov iných národov; – chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov; – poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbčinou; – predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na – sviatky alebo ročné obdobia; – zapojiť sa do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov; – poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (so zameraním na svoju dedinu a dedinu svojho pôvodu) – zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými) – poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (Vianoce – koledovanie, Mikuláš a Lúcia, Veľká noc – oblievačka,) a k tomu priliehavé tradičné jedlá	**ZAČIATOČNÉ ČÍTANIE A PÍSANIE**	Hláska a písmeno; tlačené a písané písmená. Slová a vety ako hovorené a písané celky. Jazykové hry. Analyticko-syntetické cvičenia; lexikálne a syntaktické cvičenia; motorické cvičenia. Písanie (odpisovanie, samostatné písanie) Čítanie (splývavé/globálne čítanie, čítanie nahlas a potichu); otázky, ktorými sa overuje, ako žiaci pochopili prečítaný text. Výslovnosť hlások, s ktorými žiaci majú ťažkosti (napr. *dz, dž, h, ch, ľ*).
	LITERATÚRA	**ŠKOLSKÁ LEKTÚRA** **Poézia** Slovenská ľudová pieseň: *Pokapala na salaši slanina; Kohútik jarabý; Anička maličká;..* Vyčítanky: *Du, du, du; Jeden, dva, tri, štyri, päť,..* Hádanky a riekanky: *Keď slnce zasvieti,...* Juraj Tušiak: *V apríli/ Zajkove nové nohavičky* Pavel Mučaji: *1. septembra* Miroslav Demák: *Je to* Elena Čepčeková: *Žart, Prvé obrázky* Krista Bendová: *Ako Jožko Pletko pozašíval všetko* Ján Navrátil: *Recept na maškrtnícku abecedu* Štefan Moravčík: *Veľká noc – veľký deň* Pavol Štefánik: *Snehulienka* Daniela Reichstädterová: *Jesenný šarkan* Ljubivoje Ršumović: *Uch, ale je škola skvelá* Milan Lechan*: Ja* **Próza** Tomáš Čelovský: *Miško je už veľký* Hana Zelinová: *Neviete, kedy budeme veľkí?/ Čo je rodina* Ján Navrátil: *Mamine ruky* Mária Haštová: *Motýľ* Krista Bendová: *Snehový Hektor* Ľudová rozprávka: *Kocúr v čižmách, O rybárovi a zlatej rybke, Ako šlo vajce na vandrovku...* Ezopská bájka: *Korytnačka a zajac* Ľudové pranostiky, porekadlá a príslovia. **Dramatické texty** Detské ľudové hry: *Tak, tak, tak seju mak,...* František Hrubín: *Červená čiapočka* **DOMÁCA LEKTÚRA** Mária Rázusová Martáková: *Zatúlané húsa* Vekuprimerané žartíky. Bábkové divadlo pre deti. **Populárne a informatívne texty:** Výber z ilustrovaných encyklopédií a časopisov pre deti. **Literárne pojmy:** • báseň; bájka; rozprávka; hádanka. • udalosť; miesto a čas konania deja; literárna postava – zovňajšok, • detský dramatický text; detské hry; žartovný text;

	JAZYKOVÁ KULTÚRA	**Ústne vyjadrovanie**	Tradičná slovenská ľudová kultúra. Riadený a voľný rozhovor. Osobnosť žiaka, rodina a dom, povinnosti v rodine, priatelia a spolužiaci, predstaviť svoje obľúbené zvieratko; svoju školu, školské potreby.. Formy spoločenského styku: čo kedy hovoríme, pozdravy a frázy Sviatky a rodinné oslavy. Rozprávanie, rozprávanie s obmenou a podľa obrázkov (ľudový odev, tradičné jedlá). Prednes krátkeho vekuprimeraného literárneho textu. Dramatické, zdramatizované texty, scénická úprava. Scénický prednes textu (dramatizácia kratších rozprávok, bájok alebo zážitkov žiakov), detské ľudové hry. Obohacovanie slovnej zásoby. Hovorové, situačné a jazykové hry. Rozhovor o počutých audio zápisoch.
		Počúvanie	Skutočné a napodobnené situácie. Audiovizuálne zápisy. Hry na rozvíjanie pozorného počúvania.
		Čítanie **Písanie**	Literárne texty – prednes učiteľa a audio a video zápis. Neliterárne texty: text v tabuľke, rozvrh hodín, vstupenka a iné. Informatívne texty: pravidlá správania v škole, o živote z nášho okolia, z encyklopédií pre deti. Písanie písmen charakteristických pre slovenskú abecedu vo frekventných slovách a frázach. Odpisovanie s úlohou. Vypĺňanie krížoviek, hrebeňoviek, tajničiek, … Písanie veľkého začiatočného písmena na začiatku vety a pri písaní vlastných mien. Bodka na konci vety.

Kľúčové slová: začiatočné čítanie a písanie, jazyková kultúra, ústne vyjadrovanie, literatúra

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje vzdelávacie oblasti: začiatočné čítanie a písanie, literatúru a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť ovládaniu čítania a písania, kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajom a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda, všetky oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje prostredníctvom vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúc na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčnenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov vzhľadom na predbežné vedomosti žiakov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti gramotnosti) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebníc treba pristúpiť selektívne. Pritom učebnica, ako aj CD k učebnici, je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na obohacovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na týchto priestoroch charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov väčšinového národa a iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákmi v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

ZAČIATOČNÉ ČÍTANIE A PÍSANIE

Didakticko-metodická organizácia vyučovania začiatočného čítania a písania závisí od mnohých činiteľov, z ktorých je najdôležitejší ten, ktorý sa vzťahuje na predbežné vedomosti žiakov. Učitelia si volia postup, akým budú vyučovať začiatočné čítanie a písanie – kombináciu analyticko-syntetickej metódy, globálnej alebo komplexnej metódy.

Vyučovanie začiatočného čítania a písania treba realizovať na viacerých úrovniach s uplatňovaním princípu individualizácie. Náplň, metódy a formy práce treba prispôsobiť schopnostiam a potrebám žiakov uplatňujúc diferencované vyučovanie.

V tomto období žiaci majú nacvičovať čítanie zodpovedajúcich textov, správne vyslovujú všetky hlásky a dávajú správny prízvuk v slovách a správny dôraz na slová vo vetách. Treba prihliadať na individuálne schopnosti žiakov. Každé dieťa číta vlastným tempom a podľa vlastných schopností. Žiaduce je často preverovať stupeň zdolanej techniky čítania a porozumenia prečítaného. V procese nácviku čítania možno využívať hry s hláskami a so slovami, jazykové hry (rébusy, doplňovačky, krížovky). Žiaci takto poznajú nové obsahy, situácie a sú väčšmi motivovaní a atmosféra je príjemná a uvoľnená. Dôležité je využiť vedomosti žiakov, ktoré nadobudli na hodinách srbčiny, pri spracovaní latinky.

Písanie treba nacvičovať odpisovaním, dopĺňaním viet, tvorením viet podľa obrázka, tvorením viet podľa skupiny obrázkov, diktátov a samostatným písaním viet a kratších textov. Okrem zdolania tvaru písmen, smeru písania samého písmena, osobitnú pozornosť treba venovať priestorovej orientácii v zošite. Samostatné písanie písmen sa obmedzuje na jeden alebo dva riadky v zošite.

Nácvik čítania a písania

V tomto období žiak má mať zvládnutú základnú techniku čítania a písania. Zdokonaľovanie čítania treba precvičovať na textoch, ktoré sú krátke, dynamické, zaujímavé a vekuprimerané žiakom, a zároveň aj na textoch školskej a domácej lektúry. Osobitný zreteľ treba klásť na porozumenie prečítaných slov, viet a textov.

LITERATÚRA

Odporúčané obsahy z oblasti *Literatúra* sa spracúvajú počas celého školského roka z čítanky a CD k čítanke a pracovného zošita, ako základných vyučovacích pomôcok tak, že učiteľ ich realizáciu plánuje v súlade s individuálnymi charakteristikami žiakov a možnosťami celého kolektívu, vedený vzdelávacími výkonmi.

Pri uschopňovaní žiakov, aby za pomoci učiteľa porozumeli textom zo školskej lektúry, ale aj z populárnej tvorby, informačným textom z časopisov pre deti, encyklopédií a pod., dôležité je trvať na tom, aby sa pochopili udalosti, priestorové a časové vzťahy. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Literárne žánre: rozprávky, bájky, básne, porekadlá a príslovia, hádanky, rečňovanky.

Čítanie – v podaní učiteľa alebo z audio vizuáneho záznamu kratších slovenských ľudových rozprávok, textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, bájok. Čítanie sa môže nacvičovať v skupine, pri čom sa prihliada na správnu výslovnosť jednotlivých hlások, charakteristických pre slovenský jazyk. Žiakom, ktorí to dokážu, treba dať aj samostatne prečítať niekoľko viet. Pri spracovaní básní treba nacvičovať krátky umelecký prednes hlavne v skupine.

U žiakov v tomto veku treba nacvičovať postrehnúť priebeh udalosti, určiť hlavnú postavu, čas a miesto konania deja. Všímať si fantastické prvky v rozprávkach.

Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy, spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia (podľa možnosti bábkového) a filmu pre deti v slovenskej reči (podľa možnosti na námet rozprávky).

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu svet okolo nás, tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, sveta okolo nás, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu ...

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať podľa vzoru učiteľa alebo pomocou CD nahrávok podľa výberu učiteľa alebo žiaka.

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Spracovaním literárneho textu sa prispieva k pestovaniu kultúry ústneho vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí: *Rozprávanie* – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Odporúčané témy na spracovanie: škola, rodina, moja dedina. Príbuzenské vzťahy. Osobnosť žiaka, rodina a dom, povinnosti v rodine, priatelia a spolužiaci, predstaviť svoje obľúbené zvieratko; svoju školu, školské potreby... Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Doprava. Chráňme prírodu – zvieratá a rastliny. Láska k rodnej reči. Formy spoločenského styku: čo kedy hovoríme, pozdravy a frázy. Časopis *Mravec*. Významné sviatky: *Vianoce (Mikuláša a Lúcia)* a *Veľká noc*. Pesničky, dialógy, scénky, dielne na vylepšenie konverzácie. Pexeso. Ako motiváciu na obohacovanie slovnej zsoby sa odporúčajú texty ako *Modré husi na zelenej tráve* Viliama Klimáčeka.

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť ústrednú postavu v texte a jej zovňajšok. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o sebe, svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole (max. 3 – 5 jednoduchých viet).

Reprodukcia – Opísať obrázok alebo postupný dej pomocou členenej ilustrácie. Vedieť reprodukovať za pomoci osnovy sledovaný detský slovenský film, rozprávku alebo detské a bábkové divadelné predstavenie, scénku alebo oslavu.

Opis – ľudí, zvierat.

Dialóg – formy spoločenského styku.

Dramatizácia – kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života.

Rozhovor – prihliadať na rozvoj slovnej zásoby každodennej konverzácie, obohacovanie najmä aktívnej slovnej zásoby. Frekventované vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.

Ústne vyjadrovanie sa koná cez hry a aktivity, pri ktorých sa nacvičuje komunikácia (pozdravenie v konkrétnych situáciách: *dobré ráno, dobrý deň* a *dovidenia*; poďakovanie, ospravedlnenie). Žiaci môžu rozprávať na základe pozorovania obrázkov. Môžu prerozprávať počutý text,

divadelné predstavenie alebo bábkové hry zreteľným prirodzeným hovorom a správnou výslovnosťou. Učitelia majú dbať na správnu artikuláciu hlások a so žiakmi viesť rozhovor o tom, čo počuli.

Cvičenia vzťahujúce sa na pozorovanie sa vzťahujú na určovanie celku a detailov, pozorovanie predmetov, javov a okolia. Treba ich tematicky organizovať. Najprv sa pozoruje učebňa a potom sa neskoršie tá aktivita rozširuje na okolie. Žiaci môžu pozorovať predmety, ľudí, živočíchy, udalosti, obrazy, skupiny obrázkov, fotografie, objekty v okolí a pod. Žiacku pozornosť treba usmerniť na celok, potom na najdôležitejšie časti a nakoniec na menej podstatné časti. Všímajú sa: tvary, farby, vzťahy, pohyby, mimika a gestá a pod.

Nácvik počúvania začína počúvaním toho, čo hovoria učitelia, iní žiaci, herci a hlásatelia. Vypočutý hovorený prejav sa analyzuje, aby sa určili hovorové vlastnosti hovoriaceho. Počúvanie má byť spojené s mimikou a gestami, ktoré sa vzťahujú na to, o čom sa hovorí. Závazne insistovať na podporovaní správnej výslovnosti. Počas počúvania pestovať pozornosť a koncentráciu. Počúvajú sa aj onomatopoické zvuky, šumy, artikulované a neartikulované zvuky.

Analytické cvičenia majú byť zaujímavé a povzbudzujúce, lebo sú jedným z najdôležitejších predpokladov na učenie čítania a písania. Nekonajú sa izolovane, ale sú späté s cvičeniami počúvania a pozorovania.

Cvičenia na odstraňovanie nárečových a slangových prvkov vo vyjadrovaní sa konajú pomaly a systematicky. Učitelia majú osobitnú pozornosť venovať výslovnosti hlások *h* a *ch*, *l* a *ľ, dz* a *dž*.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 200 slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Od žiakov očakávame, aby vedeli aspoň 4 básne, 5 piesní (slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky), hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia a 2 krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti, mali zapojiť do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov, zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými), poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zaznamenávanie Mikuláša a Lucie, koledovanie, oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá.

V prvom ročníku žiaci píšu vety a kratšie texty. Zvlášť sa dbá o individuálny prístup ku každému žiakovi, teda podnecujú sa jeho schopnosti a schopnosti v písaní. Ak dieťa má ťažkosti pri písaní, treba ho postupne a pozorne uvádzať do techniky písania, kým dieťa, ktoré postupuje rýchlejšie, podnecovať adekvátnymi, dobre zvolenými požiadavkami. Žiaci písomne odpovedajú na jednoduché otázky o vlastných skúsenostiach, bytostiach, predmetoch, javoch. Taktiež, zapisujú názov obrázku ale názvy obrázkov v slede a vety na základe obrázkov alebo slede obrázkov. Pri písaní žiakov treba upozorniť na veľké začiatočné písmeno na začiatku vety a pri písaní vlastných mien a na bodku na konci vety.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi kultúry slovenskej menšiny v Srbsku, sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny v Srbsku (folklór, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje…), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerať. Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtílne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky a získať zručnosť v jazykovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.

Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ – žiak a žiak – žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiadúca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou pre formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane, počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číselnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaliť.

10. СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Predmet	**SLOVENSKI JEZIK Z ELEMENTI NARODNE KULTURE**
Cilj	Cilj poučevanja *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* je, da učenci postopno in sistematično osvojijo osnovne zakonitosti slovenskega knjižnega jezika z namenom pravilnega ustnega izražanja, negujoč zavest o pomenu vloge jezika pri ohranjanju narodne identitete; da se jih usposobi za razumevanje izbranih književnih in drugih umetniških del iz slovenske kulturne dediščine, z namenom negovanja tradicije in kulture slovenskega naroda ter razvijanja interkulturalnosti.
Razred	**drugi**
Letno število ur	**72 ur**

IZHODIŠČA Po zaključenem razredu bo učenec sposoben, da:	**PODROČJE/TEMA**	**VSEBINE**
– razlikuje med izgovorom in zapisom črke; med izgovorom in zapisom tako besede kot povedi; – osvoji osnovno tehniko branja in pisanja besedila; – razume prebrano; – razlikuje med črko, besedo in povedjo; – pravilno izgovori in napiše kratko poved z enostavno strukturo, pri tem uporablja odgovarjajočo intonacijo oziroma končno ločilo; – pravilno uporablja veliko začetnico; – uporablja/obvlada osnovna pravopisna pravila; – piše berljivo in urejeno; – pisno odgovarja na postavljena vprašanja; – več povedi združi v krajšo celoto; – po nareku piše povedi, pri tem pa uporablja osnovna pravopisna pravila; – bere na glas, pravilno in z razumevanjem; – bere tiho *(v sebi)* in razume prebrano; – najde informacije eksplicitno poudarjene v besedilu; – prepozna glasove v govornem nizu, naglas, ritem in intonacijo naučenih besed in izrazov; – razume enostaven in natančno artikuliran govorni prispevek z daljšimi pavzami in neverbalno komunikacijo, ki mu pomagajo pri razumevanju povedanega; – osvoji predvidene jezikovne strukture, najosnovnejše oblike komunikacije in besedni zaklad velik približno 200 besed in izrazov, ki jih aktivno uporablja v govoru; – razume v govorjenem besedilu niz 5-6 povedi, ki oblikujejo koherentno enoto v okviru obravnavane tematike; – aktivno posluša in razume vsebino literarnoumetniškega dela, ki mu je brano; – pozorno in kulturno posluša sogovornike; – posluša interpretativno branje in povzemanje literarnih besedil, z namenom njihvega razumevanja in doživljanja; – pravilno in z ustrezno intonacijo izgovori kratko zaokroženo in enostavno strukturirano poved; – razume dialog na relaciji učitelj – učenec; učenec – učenec; – postavlja vprašanja in odgovarja na postavljena vprašanja, z namenom oblikovanja kratkih dialogov; – s pomočjo učitelja na kratko predstavi učne vsebine (štiri do osem povedi, ki sestavljajo celoto); – artikulirano izgovarja glasove ob upoštevanju pravilnega ritma, intonacije in naglasa naučenih besed in izrazov; – poimenuje stvari iz okolice, ki so neposredno povezane z obravnavanimi temami; – sam ali v skupini reproducira kratke recitacije, izštevanke in poje znane pesmice; – ustno poroča; pripoveduje ob sliki/ah in o doživetjih; – izbira in uporablja odgovarjajoče besede v govoru; – pravilno uporablja nove besede v vsakdanjem govoru; – sodeluje v scenski izvedbi besedila; – prepozna pesem, zgodbo in dramsko besedilo; – prepozna like in razlikuje med njihovimi pozitivnimi in negativnimi lastnostmi; – izrazi svoje mišljenje o obnašanju likov v literarnem delu; – prepozna uganko in razume njen pomen; – prepozna basen in razume njen pomen; – pozna materialno in duhovno kulturo svojega naroda, na nivoju primernem njegovi starosti; – pozna osnovna besedila slovenske folklore (bajke, legende, zgodbe, pesmi, pregovore); – pozna slovensko otroško folkloro (igre in kratke besedilne oblike, kot so: uganka, uspavanka, izštevanka idr.); – odpoje slovenske narodne in popularne otroške pesmi, primerne njegovi starosti; – pozna in ločuje slovenske praznike (državne, lokalne in kulturne), ki so pomembni tako za življenje posameznika kot za skupnost, ter z njimi povezane običaje; – zna primerjati slovenske praznike in običaje povezane z njimi z običaji večinskega naroda in drugih narodnostnih manjšin, ki sobivajo na določenem področju; – oblikuje predstave o lastni kulturni identiteti;	**BRANJE IN PISANJE** **JEZIK** **slovnica, pravopis, pravorečje** **JEZIKOVNA KULTURA** **branje** **Pisanje** **Poslušanje in govorjenje**	– slovenska abeceda; – glas in črka; – velike in majhne tiskane ter pisane črke slovenskega jezika – samoglasniki, soglasniki; izgovor *l*, *v*; pravopis; – naglas, knjižni izgovor; – izgovor tujih besed; intonacija povedi; – besede in povedi kot govorna in zapisana enota; – besedila, ki vsebujejo obravnavane črke / besedila predvidena za branje; – vse vrste besedil, ki so napisana s tiskanimi in pisanimii črkami; – jezikovne igre; – analitično-sintetične vaje; vaje za besedišče in sintakso; – pisanje (prepisovanje, samostojno pisanje in narek); – branje (branje, globalno branje, glasno in tiho branje); vprašanja za preverjanje razumevanja prebranega; – izgovor in zapis glasov, ki učencem povzročajo težave (npr. širok in ozek *e, o;* izgovor *l, š, č , dž);* – poved; beseda; črka; – vloga glasu/črke v pomenskem razločevanju izgovorjene oziroma zapisane besede; – poved – pripovedna, vprašalna, vzklična; – Velika začetnica na začetku povedi, pri pisanju lastnih imen in priimkov; naselbinska enobesedna geografska imena; poimenovanje mesta in ulice, kjer učenec živi ter ime šole, ki jo obiskuje; – pravilno podpisovanje (ime nato priimek); – pika na koncu povedi; položaj in funkcija vprašaja in klicaja v povedi; – osebni zaimki – jaz, ti ...; – svojilni pridevniki – moj, tvoj ... ; – kazalni zaimek – ta, to ... – glagol *biti, imeti* – sedanjik – vprašanja z *kdo, kaj, koliko, kje;* – osnovne številke do 100; – velelnik; – pravilna množina samostalnikov; – sedanjik za opis trenutnih dejanj; – prislovi in predlogi za izražanje položaja in prostorskih odnosov: *tukaj, tam, v, na, pod;* – literarna besedila; – besedila s praktično vsebino: vabilo, navodilo, nakupovalni seznam idr.; – nelinearna besedila: besedilo v tabeli, urnik, vstopnica idr.; – informativna besedila: 1. učbeniška kot tudi besedila o znamenitih osebnostih slovenske kulture; 2. neučbeniška: o pravilih lepega obnašanja (bonton); o mestu, v katerem učenci živijo; o živalih itd. – vprašanja o lastnih izkušnjah/doživetjih, bitjih, predmetih, pojavih, slikah, o literarnih in neliterarnih besedilih; – napisano sporočilo; – krajše zaokroženo besedilo: o lastni izkušnji, doživetju, sliki, na osnovi literarnega besedila; – povedi/krateko besedilo primerno za narek; – elementarno prepoznavanje glasovne strukture slovenskega jezika; – pripovedovanje, obnova in opisovanje (besedila, slike, predstave ali filma; samoizražanje o izkušnjah in dogodkih); – poimenovanje predmetov in bitij, predstavljanje vsebine in karakteristike predmeta oziroma bitja, izražanje prostorskih odnosov kot tudi napotkov in ukazov; – izgovarjanje omejenega nabora zapomnjenih besed in izrazov ter z določeno mero vloženega napora tudi razumevanje maternega govorca, ki že ima izkušnje iz podobnih situacij; – raba jezika v skladu z ravnjo formalne komunikacijske situacije (npr. vljudnostne fraze); – uporaba posameznih osnovnih besed in stalnih večbesednih leksikalnih izrazov, naučenih in uporabljenih v specifičnih nanašalnih situacijah (»Zdravo!«, » Dobro jutro/dober dan/dober večer«, »Kako se imaš?« »Dobro, hvala. Pa ti?« »Nasvidenje.«, »Se vidimo (kasneje/potem/jutri).«, »Želim ti lep dan/vikend.«, »Hvala. Jaz tebi tudi.« ipd.);

		– uporaba omejenega števila sintaktičnih struktur in preprostih slovničnih oblik, ki pripadajo delu zapomnjenega korpusa jezikovnih enot; – razumevanje vezi med lastnim trudom in dosežki na področju jezikovne zmožnosti; – prepoznavanje novo naučenega gradiva; **Teme:** – šola: odhod v šolo, življenje v šoli, šolske aktivnosti, dolžnosti učenca, zimske in poletne počitnice, šolski prostori in športni objekti; – družina in bližnja okolica: širša družina in sosedje, delovne obveznosti in prosti čas družinskih članov; nedelja v družini, hišni pripomočki; – jaz in moji prijatelji: novi prijatelji in druge osebe; nove otroške igre (primerne njihovi starosti); – človek: deli telesa, skrb za osebno higieno; – prehrana: dnevni obroki, osnovne vrste jedi, jedilni pribor; prehranjevalne navade Slovencev; – obutev in oblačila; oblačila in predmeti glede na vremenske razmere; – soseska. Mesto in ulica, kjer stanujem/živim; pomembne ustanove v soseski (kino, šola, gledališče, pošta, muzej, knjižnica ipd.); – ostalo: dnevi v tednu; številke do 100; osnovne računske operacije; – osnovne oblike komunikacije: medsebojno spoznavanje, naslavljanje/ogovor znane in neznane osebe; pozdravljanje; prošnja za uslugo, opravičilo, usmerjanje pozornosti nase, izražanje hvaležnosti, čestitke; dajanje osebnih podatkov in spraševanje drugih po osebnih podatkih; strinjanje, zavračanje; vprašati za dovoljenje, dati dovoljenje; poziv k igri, sprejetje, zavračanje; izražanje sposobnosti, znanja in nesposobnosti (lahko, znam, ne znam ipd.); izražanje pripadnosti in posedovanja; izražanje prostorskih odnosov in velikosti; razumevanje in dajanje enostavnih napotkov in zapovedi; – igre, pesmi za petje in recitiranje v okviru tem predvidenih za to starostno obdobje; **Literatura:** – Malčkipalčki – N. Grafenauer: Dvojčka, Sladkosned, Trd oreh – S. Kosovel: Kje?, Burja – Ljudska: Zajček in pes – D. Zajc: Veverica pekarica – E. Peroci: Hišica iz kock – S. Makarovič: Sovica Oka – F. Milčinski: Zvezdica zaspanka – dela po izbiri učitelja
	KNJIŽEVNOST	– slovenske narodne lirske pesmi – slovenske basni, narodne pripovedke, legende in bajke – umetnostna besedila: zgodbe in pravljice v slovenščini – slovenska dramska besedila za otroke – slovenske otroške risanke – stripi in otroški časopisi v slovenščini – otroške ljudske igre – poslušanje slovenskih pesmi in glasbe – spoznavanje tipičnih slovenskih instrumentov – spoznavanje tradicionalnih narodnih slovenskih plesov – tradicionalna narodna kultura – javni nastop, predstavitev lastnega in skupinskega dela – pomembna mesta v Sloveniji – razvijanje spoštovanja do slovenske kulturne dediščine in razvijanje zavesti, da se ta dediščina neguje in razvija: tipične slovenske vaške hiše, specifične noše in hrana. – vzgoja v duhu miru in tolerance, kulturnih medsebojnih odnosov in medsebojnega sodelovanja;

Ključni vsebinski pojmi: jezikovna kultura, branje, poslušanje in govorjenje, književnost, tradicija.

NAVODILO ZA DIDAKTIČNO-METODIČNO UDEJANJANJE PROGRAMA

Učni program *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* je naravnan tako, da pozitivno odgovori na različne kriterije in potrebe, sestavljajo ga predmetna področja: *jezik, književnost, jezikova kultura*, ki so osnova za uresničevanje več izhodišč udejanjanja tega programa. Po eni strani, vsebina programa zajema navedene celote, ki se ne morejo preučevati ločeno in brez prepletanja z drugimi deli programa, po drugi strani pa se program fleksibilen v meri, ki omogoča prilagajanje različnim pogojem, dodelavo in razširitev, odvisno od povratnih informacij iz prakse. V skladu s tem se priporoča, da se delitev učnih ur opravi tako, da se na vsaki uri istočasno posebna pozornost posveti pouku jezika, bogatenju jezikovne kulture ter slovenski književnosti in kulturi Slovencev v Srbiji, s poudarkom na ljudskem izročilu, navadam in običajem. V učilnici se uporablja ciljni jezik, govor učitelja pa je prilagojen znanju in starosti učenca. Učitelj mora biti prepričan, da je učenec razumel pomen sporočila, skupaj z njegovimi kulturološkimi, vzgojnimi in socializirajoči elementi, in zato je občasna raba srbskega/drugega jezika opravičena.

JEZIK

Področje *Jezik* zajema leksiko in slovnične modele slovenskega jezika. V vsebinah in izhodiščih tega področja se nahaja okvirno število besed in slovničnih elementov, ki naj bi jih učenec obvladal v šestem razredu. Na tem področju programa je poudarek na postopnem usvajanju sistema slovenskega jezika v komunikativnem sobesedilu od 1. razreda, ko je le-to večinoma nezavedno. Od šestega razreda naprej, vzporedno z usvajanjem jezika, se prične tudi učenje tujega jezika – gre za zavedni proces, v katerem učitelj pomaga učencem, da z opazovanjem ustreznih jezikovnih in nejezikovnih pojavov ter premišljevanjem o njih, opazijo jezikovna pravila in jih začnejo uporabljati.

Da bi učenec obvladal določeno število besed in slovničnih elementov, je nujno, da jih razume in dolgotrajno vadi. Na ta način se ustvarijo predpogoji, da jih uporabi v ustrezni komunikativni situaciji. Formalno poznavanje slovničnih pravil ne zajema tudi sposobnost njihove uporabe, in zato je takšno znanje koristno samo, če prispeva k boljšem razumevanju določenih pravilnosti sistema. Oziroma, obvladanje slovničnih pravil ni samo sebi cilj. Pojasnitev slovničnih pravil, v kolikor učitelj oceni, da je koristno, mora biti usklajeno s starostjo učenca, njegovimi kognitivnimi sposobnostmi, predznanji v maternem jeziku in zoženo na ključne informacije, ki so nujne za uporabo. Učenčevo poznavanje slovničnih pravil se ocenjuje in vrednoti na podlagi uporabe v sobesedilu, brez vztrajanja na njihovem eksplicitnem opisu.

Učenec spoštuje princip individualizacije pri delu, glede na to, da je znanje jezika med učenci zelo raznoliko, vaje pa zastavi tako, da vsakem učencu omogoči kar se da pogosteje verbalne dejavnosti. Pri učencih, ki so se začeli učiti slovenščine v prvem razredu osnovne šole, brez predznanja, je pomembno, da se razvije sposobnost razumevanja in ustvarjanja izkazov, ki vsebujejo elemente, določene s programom. V produkciji (sestavljanju in govorjenju izkazov) na tej ravni, je pomembno, da je pomen sporočila razumljiv, slovnična pravilnost pa se doseže postopoma. Na tej ravni se pričakujejo tipične napake, nastale zaradi interference in nezadostnega obvladanja gradiva. Napake niso samo znak nepoznavanja gradiva, nasprotno, kažejo, da je učenec pripravljen za začetek komunikacije, kar naj bi učitelj podprl. To ne pomeni, da napak sploh ni treba popravljati. Učitelj odloča o tem, kdaj bo, kako in katere napake popravljal, istočasno pa mora učenca motivirati za komunikacijo ter skrbeti za to, da se napake postopoma reducirajo. V primeru, da so v razredu tudi učenci, ki so že znali slovenski jezik na določeni ravni pred začetkom šolanja, je treba pričakovati možnost hitrejšega napredovanja med šolanjem. V takšnih okoliščinah se domneva, da bodo napake manj zastopane, njihovo popravljanje pa hitrejše.

Ravno ure s področja *Jezika* so primerne za usmerjeno, namensko usvajanje posameznih segmentov slovničnih elementov slovenskega jezika. Na teh urah se priporoča dinamična izmenjava različnih dejavnosti: različne oblike vaj poslušanja, preverjanje razumevanja poslušanega, ponavljanje, slovnično in besedilno variiranje modela, dopolnjevanje, preoblikovanje trdilnih v vprašalne in negirane oblike ipd. Jezikovno oblikovanje besedila zajema tudi spoštovanje pravopisnih pravil, pravilno rabo oblikoslovnih oblik besed, spoštovanje skladenjskih pravil, vzpostavljanje koherentnosti in kohezije v besedilu, ter rabo ustreznih besedilnih in stilnih sredstev.

Zaželeno je, da se pri pouku *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* v ustreznih priložnostih uporabi prenos znanj pridobljenih na urah srbskega jezika, in o srbskem jeziku, ter na urah tujega jezika. Pouk *Slovenskega jezika z elementi nacionalne kulture* naj bo v korelaciji s poukom navedenih predmetov.

KNJIŽEVNOST

Področje *Književnost* v okviru predmeta *Slovenski jezik z elementi narodne kulture*, po povratnih informacijah iz prakse, je predvsem namenjen učencem, ki pred vpisom v šolo niso znali slovenski jezik in katerih poznavanje jezika je v šestem razredu na osnovni (elementarni) ravni. Komunikacija se zato še vedno težko udejanja v slovenščini, slovnični modeli niso obvladani, saj učenci nimajo priložnosti uporabljati slovenski jezik, njihovo besedišče ne vsebuje veliko število besed, besede zelo enostavno iz aktivnega fonda preidejo v pasivnega in se hitro pozabijo, besedišče pa se usvaja počasneje, kot pa pri učencih, ki so obvladali slovenščino na določeni ravni tudi pred šolo, interferenčne napake pa se pogosto pojavijo v tolikšni meri, da motijo razumevanje stavkov; zaradi tega razloga, naj bi naglas bil na besedišču in jezikovnih obrazcih (modelih), ki jim bodo zagotovili temelj za enostavno komunikacijo v slovenščini.

V vsakem razredu je učencem ponujenih več besedil, kot je predvideno z obvezujočim številom. Osnovni kriterij za izbor besedil je raven poznavanja jezika. Poleg izbranih besedil se obdelujejo tudi besedila po prosti izbiri, pri čemer se upošteva raven poznavanja jezika in zanimanje učencev. Poleg izvirnih knjižnih besedil je načrtovana tudi obdelava konstruiranih besedil, ki naj bi bili v funkciji bogatenja leksike, ki je potrebna za vsakdanjo komunikacijo na osnovni ravni. Predlaga se, da učitelj načrtuje najmanj tri ure za obdelavo enega besedila skozi teme. Pesmi, ki se pojejo, ne zahtevajo obvezne obravnave, slovničnih in besedilnih pojasnil jezikovnih pojavov.

Področje učnega programa *Književnost* prispeva k doseganju naslednjih komunikativnih funkcij jezika pri obdelavi adaptiranega teksta:

– usvajanje leksike določenega tematskega kroga, potrebne za vsakdanjo komunikacijo;

– branje, oziroma poslušanje besedila v funkciji vadbe razumevanja pisnega in govorjenega jezika – vadi se tiho branje in branje z razumevanjem;

– naloge v zvezi z besedilom razvijajo sposobnost razumevanja besedila, vadi se veščina pisanja, sestavljanje in pisanje stavkov, ki vsebujejo znano leksiko, ob vadbi osnovnih jezikovnih obrazcev, ter razvijanje sposobnosti sestavljanja stavkov govorjenega jezika (ob pisnih in govornih vaj se tolerirajo interferenčne napake, ki ne motijo razumevanja stavkov);

– odgovori na vprašanja (ustni in pisni) pomagajo učencu, da razvije mehanizme sestavljanja stavkov v slovenščini, oziroma predstavitev v slovenščini, ob jasni prisotnosti interferenčnih napak – dobro je, da učitelj popravlja napake, kažoč na pravilne oblike;

– reprodukcija teksta ali povzemanje razvija sposobnost uporabe jezika – učenec naj bi se izražal z uporabo več stavkov, naj bi oblikoval in razvijal govorne sposobnosti.

Književno-umetniški, adaptirani in konstruirani teksti so primerni za tolmačenje, pri čemer se izhaja iz starosti in predznanja učenca. Besedila so istočasno izhodišče za vadbo novih besed in izrazov, jezikovnih modelov, branja, pisanja, govora; zato so tri ure namenjene enemu besedilu in istočasno zajemajo obdelavo in vadbo učne snovi.

Delo z besedilom zajema:

1. Semantizacijo novih besed: semantizacija se lahko opravi s pomočjo sopomenk, ki so znane učencem, z vizualno predstavitvijo besed, s postavitvijo besed v kontrastne pare, z opisovanjem besed z enostavnimi stavki. Učitelj mora paziti, da stavek, s katerim opisuje neznano besedo, vsebuje učencem znane besede. Prevod je opravičen le v primeru, ko ni drugih sredstev za pojasnitev pomena besed. Priporoča se uporaba slovarja pri pouku.

2. Poslušanje ali branje besedila: svetuje se, da učitelj najprej prebere besedilo – na ta način učenci slišijo pravilen izgovor besede. Priporoča se uporaba audio-vizualnih sredstev. Zahteve, ki se v programu tičejo učenja odlomkov iz poezije in proze na pamet, spodbujajo usvajanje modela govorjenja, ter intonacijo besed in stavkov.

Dramatizacija besedil se povezuje tudi z javnim nastopom, pa tudi s pogovorom o literarnem delu, saj gre za obliko njegove interpretacije. Skozi vživljanje z osebnostmi dela, učenci lahko pokažejo čustva, ki jih prepoznajo v obnašanju junakov in o katerih sklepajo.

1. Kontekstualizacija nove leksike: nujno je, da učitelj nove besede postavi v stavčni kontekst, da bi vadili besedišče vzporedno s konstruiranjem stavkov. Stavki naj bodo enostavni, da bi se izognili velikemu številu napak, do katerih nujno pride v zapletenih konstrukcijah. Če stavek vsebuje preveč napak, postane nerazumljiv za slušatelja. Kontekstualizacija novih besed je pomemben element funkcionalne uporabe jezika, saj navaja učenca, da sestavlja stavke in aktivira besedišče ter jezikovne modele.

2. Vprašanja v vezi z besedilom (v pisni obliki in ustno): proces razumevanja teksta se sestoji iz več delov. Šele, ko se novo besedišče usvoji in uporabi v stavkih, se lahko preide na raven razumevanja besedila. Raven, na kateri je učenec razumel besedilo, se lahko določi z zastavljanjem vprašanj v zvezi z besedilom. Vprašanja naj temeljijo na besedišči, ki so ga prej usvojili z rabo novih besed, obdelanih v besedilu. Vprašanja naj bodo kratka. Koristno je, da je del vprašanj v pisni, del pa v govorni obliki. Pomembno je, da se najprej vadi govor, potem pa tudi pisanje.

3. Vprašanja v zvezi z besedilom (v pisni obliki in ustno): učenci vadijo in ustvarjajo komunikacijo v slovenščini, ki temelji na znanem besedišču, ob toleriranju napak, ki ne motijo razumevanja. Vprašanja naj bodo v skladu z besediščem, ki je učencem na razpolago. To je naslednja raven v procesu usvajanja jezikovnih veščin, katerih cilj je usmerjanje učenca, da ustvari komunikacijo v slovenščini. Ta cilj se pogosto zelo težko doseže, toda potrebno je usmeriti učenca, da ustno, potem pa tudi v pisni obliki uporabi določene besede ali izraze v slovenščini.

4. Pogovor o besedilu: v skladu z besediščem, ki je učencem na razpolago, pogovor temelji na prepoznavanju glavnih osebnosti, dejavnostih, ki se nanje navežejo, na poudarjanju značilnosti osebnosti iz besedila. Kot del procesa uvajanja učenca v uporabo jezika, se priporoča, da se učenci, po modelih iz besedil spodbudijo, da tvorijo stavke, potrebne v govornih situacijah. Ob obdelavi poezije se ne vztraja na literarni teoriji, temveč na doživljanju lirske pesmi. Spodbujanje učenca, da razume motive, pesniške slike in jezikovno-stilna izrazna sredstva, se poveže z ilustriranjem pomembnih posameznosti, ter z vadbo intonacije verza in opažanjem rime v pesmi.

5. Komparativni pristop: učitelj načrtuje vključevanje besedil iz srbske književnosti, ki se primerjajo s predlaganimi deli slovenske književnosti (v kolikor je to mogoče) ter s primeri, ki so navezani na film, gledališko predstavo, različne avdio-vizualne zapise; v obdelavo knjižnega dela se vključijo tudi vsebine iz likovne in glasbene kulture, strip in različne vrste iger (rebusi, križanke, asociacije...). Ob opažanju pomembnih poetskih elementov v strukturi književno-umetniškega besedila, z uporabo znanja pridobljenega pri pouku srbskega/glavnega jezika, si učitelj prizadeva, da bi učencem (v skladu z njihovimi zmožnostmi) razložil osnovne oblike pripovedovanja (naracija, deskripcija, dialog); pojem sižeja in fabule, funkcijo pesniške slike; vlogo jezikovno-stilnih sredstev in druge osnovne poetične značilnosti besedila.

6. Oblikovanje kratkega besedila v pisni obliki ali ustno na podlagi adaptiranega knjižnega besedila: ta raven rabe slovenskega jezika v govorni ali pisni obliki je glavni cilj področja Književnost. Poskus samostojnega oblikovanja krajšega besedila iz pet ali šest stavkov (v paru ali v skupini) predstavlja višjo raven v uresničevanju komunikativne funkcije jezika. Učenci razvijajo mehanizem uporabe jezikovnega gradiva in jezikovnih modelov; tvorijo stavke iz besed, upoštevajoč slovnične strukture, potem pa iz stavkov sestavijo krajše besedilo. Proces se nanaša tako na govorjeni kot na pisni tekst.

Osnovna funkcija književno-umetniških besedil, oziroma adaptacij, je, poleg usposabljanja učencev za komunikativno rabo jezika, tudi seznanjanje učencev s književnimi deli, ki so pomembna za slovensko književnost, s kulturo, zgodovino in tradicijo slovenskega naroda. To področje zajema tudi seznanjanje z drugimi vidiki slovenske kulture, npr. praznovanje pomembnih praznikov v lokalni in narodni kulturi Slovencev. Priporoča se komparativni pristop in opažanje podobnosti in razlik s praznovanjem danih praznikov (če obstajajo) pri večinskem ljudstvu in drugih narodnih skupnostih, ki živijo skupaj v določenih mestih.

JEZIKOVNA KULTURA

Realizacija učnih vsebin *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* zajema kontinuiteto v bogatenju jezikovne kulture učenca. Gre za eno primarnih metodičnih obveznosti učitelja. Učitelj mora oceniti sposobnosti vsakega učenca za ustrezno raven komunikativne kompetence in v skladu s tem prilagoditi jezikovno gradivo. Le-to naj bi pripeljalo do funkcionalne uporabe jezika v pouku, in v vseh ostalih življenjskih okoliščinah, v šoli in zunaj nje, kjer je kakovostno jezikovno komuniciranje pogoj za popolno sporazumevanje.

Jezikovna komunikacija zajema obvladanje receptivnih in produktivnih jezikovnih veščin, in sicer: poslušanje, branje, pisanje in govorjenje. Osnovna značilnost sodobnega metodičnega pristopa k pouku jezika in jezikovne kulture, je razvijanje sposobnosti učenca v vseh štirih dejavnostih, vzporedno z njihovim prilagajanjem kognitivnim sposobnostim in jezikovnemu okolju učenca. Izhodišča na področju *Jezikovna kultura* so koncipirana tako, da po eni strani omogočijo uresničevanje minimuma jezikovnih kompetenc, toda po drugi strani, ne smejo omejiti učence, ki so zmožni ustvariti večji napredek. Zaradi specifičnosti tega pouka, je predvidena izhodišča treba uresničiti skozi jezikovne dejavnosti, ki so, z metodičnega vidika, bolj podobni pouku tujega jezika, kot maternega.

Poslušanje je prva jezikovna dejavnost, s katero se učenci srečajo pri pouku *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture*. Omogoča učencu, da spozna melodijo jezika, potem pa tudi njegov glasoslovni sistem, intonacijo besede in stavka. Končni cilj poslušanja je razumevanje, kot predpogoj za verbalno produkcijo, oziroma – komunikacijo. Dejavnost poslušanja zajema vaje, kot so: reagiranje na zapovedi učitelja ali z avdio-zapisov, povezovanje zvočnega materiala z ilustracijo, povezovanje pojmov v priročniku, selekcija točnih in napačnih izrazov, določanje kronologije ipd.

Govorjenje je najbolj zapletena jezikovna veščina, ki zajema obvladanje vseh elementov jezika (fonetično-fonoloških, oblikoslovnih, skladenjskih in besedilnih). Govorjenje se najpogosteje realizira v dialoški obliki, in zato zajema razumevanje (sogovorca). Poleg tega, je govorjenje veščina, ki zahteva določeno hitrost in pravočasno reakcijo. Kot produktivna veščina, skupaj s pisanjem, omogoča učencu, da se izrazi v slovenščini, zastavi vprašanje, interpretira neko vsebino in sodeluje v komunikaciji z drugimi. Dejavnost govora lahko zajema vaje, kot so: petje in plesi v skupini, klasificiranje in primerjanja (po velikosti, obliki, barvi in dr.); ugibanje predmeta ali osebe; «prevajanje» gest v izkaz in dr. Dejavnosti govorjene in pisne interakcije zajemajo na pr. tudi: reševanje «tekočih problemov» v razredu, tj. dogovore v zvezi z dejavnostmi; skupno oblikovanje ilustriranih gradiv (albuma fotografij z izleta ali proslav, načrta tedenskih dejavnosti z izleta ali druženja ipd.); interaktivno učenje, spontani pogovor; delo v parih, majhnih in velikih skupinah (mini dialogi, igra vlog ipd.).

Branje je jezikovna dejavnost, ki zajema poznavanje grafičnega sistema jezika (črke), njihove glasovne realizacije, povezovanje glasov v besede in sestavljanje besed v stavke, spoštujoč ustrezna ritmična in prozodična pravila. Cilj branja mora biti razumevanje prebranega, saj samo tako le-to predstavlja jezikovno kompetenco, in ne samo ubeseditev črk. Dejavnost branja zajema vaje, kot je povezovanje glasov in črk, odgovarjanja na enostavna vprašanja v zvezi z besedilom, točno – netočno, izvršitev prebranih navodil in zapovedi; opažanje distinktivnih značilnosti, ki kažejo na slovnične specifičnosti (spol, število, glagolski čas, oseba ipd.).

Pisanje je produktivna jezikovna veščina, ki zajema izražanje jezikovne vsebine po pisni poti, z uporabo ustreznih črk in ob spoštovanju pravopisnih pravil. Posebno pozornost je treba posvetiti grafemom, za katere ne obstajajo ustreznice v maternih jezikih učencev, če jim slovenski jezik ni materni. Cilj pisanja je jezikovno izražanje po pisni poti, torej zajema tudi razumevanje. Dejavnost pisanja zajema, med drugim, tudi vaje kot so: povezovanje glasov in črk; zamenjava in iskanje manjkajoče besede (dopolnitev naštevanja, križanke ipd.); povezovanje krajšega besedila in stavkov s slikami / ilustracijami; izpolnjevanje formularjev (prijava na tečaj, naročnina na otroški časopis, nalepke za potovalko ipd.); pisanje voščil in razglednic; pisanje krajših besedil in dr.

Jezikovna kultura zajema tudi razvijanje splošnih strategij za jezikovno produkcijo (govorjenje in pisanje), in sicer z naslednjimi postopki: oblikovanje teme, iskanje gradiva, zavzemanje stališča, določevanje cilja govora/pisnega besedila, strukturiranje govora / teksta v skladu s temo, koncepcijo in ciljem. Strategije, ki so specifične za govorno produkcijo zajemajo tudi: stil govora (ustrezen izbor besed), memoriranje govora (pomnjenje skice), priprava za predstavitev (dihanje, modulacija glasu in dikcija), izraz obraza, gestikulacija, telesna drža.

V šestem razredu osnovne šole učenci delajo z več vrstami in tipi govorjenih in pisnih besedil, in sicer na: deskriptivnem besedilu, narativnem in informativnem, argumentativnem in regulativnem besedilu.

Navedene štiri veščine so skozi izhodišča dveh programov vertikalno povezane tako, da jasno opisujejo stopnjevanje dosežkov učenca na področju *Jezikovna kultura*. Vsebine po temah predstavljajo leksično-semantični okvir, znotraj katerega se funkcionalno realizirajo jezikovne

vsebine. Tematske enote predstavljajo realne, vsakdanje okoliščine, v katerih se uresničuje komunikacija. Za vsako tematsko enoto so predlagane tematske skupine, ki jih je treba dopolniti z ustrezno leksiko, v okviru priporočenega števila novih besed. Tematske enote se ponavljajo tudi v vsakem naslednjem razredu, s širjenjem nove leksike in v novih komunikativnih situacijah; takšna horizontalna vrsta gradacije je uporabljena v vseh tematskih enotah.

Izbor besedišča je delno pogojen z vsebinami s področij *Jezik* in *Književnost*, odvisen pa je tudi od ocene učitelja o potrebi za ustreznimi leksemi in njihovi frekventnosti, zaradi doseganja informativnosti in naravnosti v komunikaciji. Mnoge besede niso povezane samo z eno tematsko enoto, temveč se preklapljajo in povezujejo v nova semantična zaporedja, kar naj bi učitelj spodbujal z dobro osmišljenimi govornimi in pisnimi vajami. Poleg selektivnega pristopa k leksiki, je treba paziti tudi na število leksemov, ki se usvajajo v eni učni enoti. Na eni uri ne bi bilo treba uvesti več kot pet novih besed, čigar pomen se bo pojasnil in vadil v tipičnih realizacijah znotraj stavka. Najbolj učinkovito bi bilo, da za novo besedo vsak učenec oblikuje (minimalni) kontekst, oziroma stavek. Na ta način ima učitelj vpogled v učenčevo razumevanje pomena besed, poleg novih vsebin pa tudi spodbuja rabo prej pridobljenih znanj iz leksike in slovnice, učenci pa pridobijo samozavest, saj lahko izgovorijo ali zapišejo stavke v slovenščini.

Funkcionalno in ekonomično povezovanje pod-področij predmeta *Slovenski jezik z elementi narodne kulture* (Jezik, Književnost, Jezikovna kultura) omogoča obvladovanje z njihovimi vsebinami in uresničevanje predvidenih izhodišč na naraven in spontan način, tako da ene vsebine izhajajo iz drugih, se dopolnjujejo in preklapljajo. Na izbranih delih književno-umetniških, neumetniških in konstruiranih tekstov se lahko razvijajo različne komunikativne veščine; z govornimi vajami se definirajo smernice za izdelavo pisnih sestavkov; kreativne dejavnosti v pouku pripomorejo k razvoju ustnega in pisnega izražanja, branje z razumevanjem vpliva na bogatenje leksike in fluentnost govora itn. Usklajenost izhodišč z jezikovnimi kompetencami omogoča učencu ne samo kumulativno spremljanj napredovanja vsakega učenca, temveč tudi opažanje problemov v razvijanju posameznih kompetenc, kar v marsičem olajša proces pouka in učenja jezika.

Opomba:

Premet *Slovenski jezik z elementi narodne kulture* lahko poučuje oseba, ki je uspešno zaključila štiriletni študij slovenskega jezika na Filološki fakulteti v Beogradu, ali učitelj/-ica, ki je uspešno opravil/-a strokovni izpit v okviru Lektorata za slovenski jezik na Filološki fakulteti v Beogradu. Potrdilo o usposobljenosti izdaja Center za stalno izobraževanje in vrednotenje (Centar za stalno obrazovanje i evaluaciju) Filološke fakultete Univerze v Beogradu (sklep Ministrstva za šolstvo, znanost in tehnološki razvoj št. 610-00-01740/2017-07 z dne 13.11.2017).

11. УКРАЈИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмета	**УКРАЇНСЬКА МОВА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ**
Мета	**Метою** викладання та навчання навчальної дисципліни *українська мова з елемнетами національної культури* є досягти учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити їх з елементами традиції, культури, звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси українського мовлення в Сербії.
Клас	**другий**
Річна кількість годин	**72 години**

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ Після закінчення класу учень:	**ОБЛАСТЬ/ТЕМА**	**ЗМІСТ**
– розрізняє звук, слово і речення; – правильно вимовляє слова і короткі повні речення; – оволодіє основною технікою читання та письма; – читає з розумінням; – уважно слухає і розуміє зміст літературного твору, який читається; – розрізняє вірш, казку, байку та п'єсу; – уміє виділити головних героїв твору і визначати їхні позитивні та негативні риси; – розпізнає загадку; – розрізняє звук, слово і речення; – правильно вимовляє короткі і повні речення; – правильно вживає велику літеру; – уміє сформулювати усне повідомлення за даними словами; – уміє усно переказувати; – уміє усно описувати малюнок/ малюнки та розповісти про пригоду з власного досвіду; – уміє усно називати та описувати предмети, які нас оточують; – правильно використовує нові слова в повсякденній мові; правильно вимовляє специфічні звуки української мови в повсякденній розмові; – уміє напам'ять розказати короткі вірші; – бере участь у виставі; – бере участь у культурно-мистецьких заходах (як глядач або як учасник); – уміє ввічливо подякувати, попросити про допомогу, уважно вислухати співрозмовника; – розуміє термін *національна приналежність* і поважає представників інших народів; – шанує свою рідну мову та мови інших народів; – розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами; – уміє інтерпретувати народні вірші, пов'язані зі святами чи порами року; – бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку; – знає характерні особливості українських народних костюмів (свого краю); – святкує свята (і порівнює їх з сербськими);	**ЛІТЕРАТУРА**	Звук та буква, друковані та писані літери. Слова і речення в розмові та на письмію Мовні ігри. Аналітико-синтетичні вправи, графомоторні вправи . Писання (переписування, самостійне писання). Читання (плавне читання, читання голосне і про себе); питання, для перевірки розуміння прочитаного тексту. Вимова звуків, з вимовою яких у учнів виникають труднощі: (напр: *г, и, я, ю, є, ї*) **ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА** **Поезія** Українські народні пісні: *Добрий вечір, зайчику;; Весняночка-паняночка;...* Лічилки: *Раз, два, три, чотири, п'ять; Їхав лис через ліс;* Загадки і лічилки: *Я кругленька, червоненька; На городі бараболя;* Валерій Ясеновський*: Отака сімейка* Леонід Глібов: *Бачити– не бачить* Тамара Коломієць: *Подарунок; Тижнева сімейка* Олександр Олесь: *Степ; Все навколо зеленіє* Григорій Пономаренко: *Розмальований метелик* Грицько Бойко: *Бабуся і внук, Стоніжка* Ганна Чубач: *Град городом прошумів* Євген Бандуренко: *Чого не тоне пароплав* Анатолій Костецький:*А що в портфелі?* Галина Малик: *Королівство Ану* Ганя Черінь: *Майстер гриць* **Проза** Олена Пчілка: *Морозова кара* Юлія Хандожинська: *Подарунок від Святого Миколая* Василь Сухомлинський: *Як міняється колір снігу?* Володимир Сутєєв: *Ялинка* Микола Магера: *Сойка* Народна байка: *Дерево до неба, Розум на щастя, Молодильна вода…* Басна: *Орел і лис* Народні прислів'я та приказки.

– знає традиційні українські звичаї (Різдво – різдвяні пісні, Святий Миколай, Великдень – писанки), а також традиційні народні страви			**Драматургія** Дитячі народні ігри: *Дуб, міст...* Іван Франко: *Осел і лев* Усмішки відповідно до віку. Ляльковий театр. **ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ** Євген Шморгун: *Добре діло* **Популярні та інформаційні тексти:** Тексти з ілюстрованих енциклопедій та дитячих журналів на вибір. **Літературні тексти;** • вірш; байка; казка; загадка. • подія; коли вона відбулась і де; літературний герой, його зовнішній вигляд, • дитячі п'єси; дитячі ігри; смішинки.
	МОВНА КУЛЬТУРА	**Усне висловлювання**	Традиційна українська народна культура. Уміти вести невимушену розмову. Особистість учня: сім'я і дім, сімейні обов'язки, товариші та однокласники, розповісти про свою улюблену тварину; свою школу, шкільні обов'язки ,... Форми соціальної поведінки: які слова і коли ми використовуємо, слова вітання та фрази. Свята та сімейні свята. Розмова, розповідь, розповідь за малюнком (народний костюм, традиційні страви). Переказ короткого літературного тексту, який відповідає віку учня. Драматичний текст, театральний текст, сценічна обробка. Театральна постановка (вистава і ляльковий тетр), дитячі народні ігри. Збагачення словникового запасу. Мовлення, ситуативні та мовні ігри. Розмова на базі прослуханого аудіозапису.
		Слухання	Реальні та симуляційні ситуації. Аудіовізуальні записи. Ігри для розвитку уваги та вміння *слухати.*
		Читання **Письмо**	Літературні твори – виразне читання вчителя або аудіовізуальний запис. Не літературні твори: текст у таблиці, розклад уроків, квиток та багато іншого. Інформаційні тексти: правила поведінки в школі, з життя в нашому оточенні, з дитячої енциклопедії. Написання букв, характерних для українського алфавіту, у широко використовуваних словах і фразах. Переписування. Вирішення кросвордів, ребусів, головоломок ... Написання великої літери на початку речення та особистих імен людей. Крапка в кінці речення.

Ключові слова: початкове читання та писання, мовна культура, усне висловлювання, література

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* складається з предметних областей: початкового читання та писання, літератури та мовної культури. Розподіл навчальних годин повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу навчанню початкового читання та писання, культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при цьому до народних традицій та звичаїв. Обидві області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями.

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення – це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які здобуває учень.

І. ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає вчителеві більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль вчителя полягає в тому, щоб контекстуалізувати цю програму у відповідності до: потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використовувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з поданих навчальних досягнень та змісту, вчитель спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують учителю подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності результатів навчання в залежності від попереднього знання учня. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області: мова та письмо), потрібно більше часу та різних заходів та роботи. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із джерел знань, вчитель повинен відкрити учням й інші джерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

II. ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ПОЧАТКОВЕ ЧИТАННЯ ТА ПИСЬМО

Дидактико-методична організація уроків початкового читання та письма залежить від кількох факторів, з яких найважливішим є той, який стосується попередніх знань учнів. Викладачі обирають модель гавчання початкового читання та письма – поєднання аналітично-синтетичних методів, сілісного або комплексного методу.

Уроки з початкового читання та письма повинні бути реалізовані на кількох рівнях із застосуванням принципу індивідуалізації навчання. Зміст, методи та форми роботи повинні бути пристосовані до здібностей та потреб учнів, з використанням диференційованого навчання.

У цей період учні повинні формувати навички читання відповідних текстів, правильно вимовляти усі звуки, правильно наголошувати слова та інтонаційно виділяти в реченнях слова. Необхідно враховувати індивідуальні здібності учнів. Кожна дитина читає своїм темпом читання і відповідно до своїх здібностей. Бажано часто перевіряти рівень сформованості навичок читання та розуміння прочитаного. У процесі формування навичок читання, можуть використовуватися мовні ігри. Учні таким чином відкривають для себе щось нове, стають більш мотивованими, а атмосфера приємною і розслабленою. Важливо використати знання учня, набуте з сербської мови при засвоєнні кирилиці.

Для формування навичок писання слід практикувати переписування, доповнення речень, складання речень за малюнком, складання речень за групою малюнків, написання диктантів, самостійне написання речень та коротких текстів. Для формування навичок правильного писання букв особливу увагу слід приділити просторовій орієнтації в зошиті. Написання літер обмежується на один або два рядки в зошиті.

Формування навичок читання і писання

У цей період учні повинні сформувати базові навички читання та письма. Для вдосконалення навичок читання потрібно читати короткі, динамічні, цікаві, відповідні до віку тексти, а також тексти для шкільного та позакласного читання. Особлива увага повинна приділятися розумінню прочитаних слів, речень та текстів.

ЛІТЕРАТУРА

Рекомендований зміст з *Літератури* засвоюється протягом всього навчального року з читанки та робочих зошитів з літературного читання як основних навчальних матеріалів за планом вчителя, зробленим відповідно до індивідуальних здібностей учня, можливостей всього колективу, відповідно до запланованих навчальних досягнень.

Працюючи з учнями над розумінням творів з обов'язкової літератури, текстів на вибір з сучасної популярної літератури для дітей, інформативних текстів з енциклопедій та журналів для дітей тощо, дуже важливо щоб вчитель допоміг їм зрозуміти окремі описані в творі події, час і простір, у якому відбуваються ці події. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: казки, байки, вірші, прислів'я, загадки, лічилки.

Читання – виразне читання вчителя або аудіозапис коротких українських народних казок, художніх текстів, віршів, байок. Розвиток навичок читання можна практикувати працюючи в групах, зважаючи на правильну вимову окремих звуків, характерних для української мови. Учням, які швидше за інших розвивають навички читання, потрібно дати можливість самостійно прочитати кілька речень. Під час опрацювання віршів слід тренувати правильну вимову, читаючи головним чином хором.

Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних героїв, час і місце розгортання подій. Визначення елементів фантастики в казках.

Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі журнали, подивитися, проаналізували і обговорити принаймні одну театральну виставу (бажано лялькову) та фільм для дітей (рекомендується фільм за мотивами народних казок) українською мовою.

Разом із кореляцією між художніми творами, вчителеві необхідно встановити вертикальну кореляцію. Вчитель повинен бути ознайомлений зі змістом предмету *Навколишній світ*, а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні народні звичаї.

Горизонтальну кореляцію вчитель встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігієзнавство та громадянське виховання.

Вчитель повинен постійно вказувати на важливість правильної вимови, яка тренується за допомогою певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватись на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; інтонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної вимови, мелодії, дикції ...

Деякі ортопедичні вправи можуть бути виконані при засвоєнні відповідних тем з літератури: напр. артикуляція може тренуватись за допомогою лічилок, скоромовок або мовних ігор, коли вони засвоюються як складова частина народної творчості; наголос, темп, ритм, інтонація та перерви можуть тренуватись на прикладі читання вчителя або прослуховування CD і відтворення його *у мовленні,* за вибором вчителя чи учня.

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область повинна бути пов'язана з роботою над літературними творами, які сприяють плеканню культури усного та писемного мовлення.

Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:

Розвиток зв'язного мовлення – розмова про пригоди з власного досвіду, того, що вони бачили, того, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: школа, сім'я, моє місто чи село. Родинні відносини. Особистість учня, сім'я та дім, сімейні обов'язки, товариші та однокласники, розповісти про свою улюблену тварину; свою школу. Шкільні обов'язки ... Робочий день учня. Вільний час. Транспорт. Ми бережемо природу – тварини та рослини. Любов до рідної мови. Форми соціальної поведінки: які слова і коли ми використовуємо, слова вітання та фрази. Дитячий журнал *Соловейко*. Важливі свята: Різдво, Святий Миколай та Великдень. Пісні, діалоги, п'єси, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Пексесо. Для збагачення словникового запасу рекомендуються тексти українських письменників для дітей.

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Учні повинні вміти визначити головного героя в тексті та описати його. Вони повинні вміти подякувати, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру, про свого друга / про свою подругу, про однокласників, про життя в школі (максимум 5 речень).

Відтворення – описати зображення або послідовний перебіг подій на основі ілюстрацій. Вміти переказати український дитячий фільм за заздалегідь визначеним планом, розповідь або дитячу виставу, пригоду або свято.

Опис – людей, тварин.

Діалог – правила соціальної поведінки.

Драматизація – короткий текст за вибором, про пригоду або події з повсякденного життя.

Спілкування – дбати про збагачення словникового запасу для повсякденного спілкування, збагачуючи активний словниковий запас. Часті речення з повсякденного життя. Різні форми висловлювання. Вправи з заміною слів і додаванням слів у речення.

Усне вивисловлювання реалізується через ігри та творчі заходи, якими тренується спілкування (привітання в конкретних ситуаціях: *доброго ранку, добрий день і до побачення;* подяка, вибачення). Учні можуть розмовляти на основі малюнків. Можуть переказати почутий текст, виставу чи лялькову виставу, невимушеною мовою з правильною вимовою.

Вправи на спостереження – це вправи на розпізнавання цілого та його частин, спостереження за об'єктами, явищами та навколишнім середовищем. Їх потрібно розділити за темами. Перш за все розглядається класна кімната, а потім ведеться спостереження навколишнього середовища. Учні можуть спостерігати за предметами, людьми, тваринами, подіями, розглядати зображення, групи зображень, фотографії, об'єкти, що їх оточують тощо. Увага учнів повинна бути спрямована на ціле, а потім на найважливіші його частини, а в кінці – і на менш важливі частини. Спостереження ведуться за: формами, кольорами, відносинами, рухами, мімікою та жестами, тощо.

Вправи на слухання починаються з слухання того, що говорять вчителі, інші учні, артисти чи ведучі. Почуте аналізується, визначаються мовні характеристики особи, яка говорить. Слухання має бути пов'язане з мімікою та жестами, які відносяться на сказане. Обов'язково наполягати на правильній вимові. Під час слухання, зосереджувати увагу та концентрацію. Слухати ономатопоетичні звуки, шум, чітку та нечітку вимову.

Аналітичні вправи мають бути цікавими та стимулюючими, оскільки вони є однією з найважливіших передумов для читання та письма. Вони не виконуються окремо, їх треба пов'язати з вправами на слухання та спостереження.

Вправи, за допомогою яких видаляються не літературні елементи з висловлювання, виконуються повільно і систематично. Вчителі повинні особливу увагу звертати на вимову голосних звуків*, я, ю, є, ї* ; вимову голосного *и*; приголосного *г*; і ненаголошених голосних е та *и*.

Учні повинні активно засвоїти 200 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Від учня очікується, що він: вивчить напам'ять принаймні 4 вірша для декламування, 5 українських віршів (народних або сучасних популярних дитячих віршів), загадки, деякі прислів'я, декламуватиме народні вірші, пов'язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам'ять два коротких прозових тексти в обсязі 3 – 5 речень та 2 коротких діалога або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму своєї громади, відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербскими), знати традиційні українські традиції та звичаї (Різдво – Різдвяні пісні, Святий Миколай та Великдень – звичаї: писанки) та традиційні страви.

У другому класі учні записують речення та короткі тексти. Особлива увага приділяється індивідуальному підходу до кожного учня, і в залежності від його здібностей заохочувати правильно писати. Якщо у дитина виникають труднощі у навчанні письма, їй потрібно допомогти оволодіти технікою письма поступово. Дитину, яка розвивається швидше, потрібно заохочувати і ставити перед нею завдання, які б її стимулювали. Учні письмово відповідають на прості питання про особистий досвід, істоти, предмети, явища. Вони також записують назву малюнку або назви декількох малюнків, а також речення на основі малюнку або групи малюнків. При написанні речень учням слід звернути увагу на написання великої літери на початку речення, написання власних імен, а також на ставлення крапки в кінці речення.

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи ...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій, культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів'я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, походження ...), а також про зв'язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури ...) прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувалась витончено, не за допомогою прислів'їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набути навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб їх можна було пов'язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції.

Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель – учень та учень – учень. У мовленні вимагається простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для досягнення очікуваних результатів навчання, вона починається з встановлення фактичного рівня знань, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і кожна діяльність учня – це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямовування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уроку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т.д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою – цифрою.

Робота кожного вчителя полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб вчитель постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, вчитель буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta	**HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE**
Cilj	Cilj nastave i učenja *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* je njegovanje hrvatskoga jezika, očuvanje tradicije i upoznavanje kulturne baštine Hrvata i Hrvatske; razvijanje svijesti o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta i interkulturalnosti kao načina života u suvremenom društvu.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond sati	**72 sata**

ISHODI Obrađenom temom/područjem, učenik će moći:	**PODRUČJE/TEMA**	**SADRŽAJI**
	1. Hrvatski jezik i književnost	
– razgovarati u skladu s jezičnim razvojem, izraziti svoje potrebe, misli i osjećaje na standardnom hrvatskom jeziku – birati i koristiti se odgovarajućim riječima u govoru; – na pravilan način koristiti se novim riječima u svakodnevnom govoru – pravilno izgovarati riječi, pazeći na mjesto naglaska i rečeničnu intonaciju – uočiti razliku između hrvatskog standardnog jezika i zavičajnog govora – pozorno slušati pitanja i odgovarati cjelovitom rečenicom – govoriti više cjelovitih tematski povezanih rečenica u cjelini – usmeno prepričavati; usmeno pričati prema slici/slikama i o doživljajima – usmeno opisivati stvari iz neposrednog okruženja – kazivati pjesme naizust – pozorno i kulturno slušati sugovornike – pozorno slušati interpretativno čitane književne tekstove radi razumijevanja i doživljavanja – vladati osnovnom tehnikom čitanja i pisanja latiničnog teksta – aktivno slušati i razumjeti sadržaj književno umjetničkog teksta koji mu se čita ili koji samostalno čita – izraziti svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja/čitanja književnog teksta i povezati ih s vlastitim iskustvom – sudjelovati u scenskom izvođenju teksta – riječima i slikom izraziti o čemu tekst govori – odrediti glavni događaj, vrijeme (tijek događanja) i mjesto događanja u tekstu – uočiti likove i izraziti svoje mišljenje (vrednovati postupke) o ponašanju likova u književnu djelu – slušati, razumjeti i parafrazirati poruku.	**Jezik** Pravogovor i jezično izražavanje	Usvajanje novih riječi i njihova značenja Cjelovita rečenica u usmenom izražavanju Vrste rečenica po značenju (izjavna, upitna, usklična) i obliku (jesna i niječna), poredak riječi u rečenici Vođeni i slobodni razgovor (telefonski razgovor, pripovjedanje prema slikama) Govorni predlošci Usmena i slušna poruka Hrvatska latinica, abeceda Pričanje, prepričavanje, opisivanje (lika, predmeta, krajolika) i izvješćivanje o događajima Kazivanje stihova Čitanje kratkih tekstova, slikopriča Igrokaz (scensko i lutkarsko izvođenje) Bogaćenje rječnika: leksičke i sintaksičke vježbe Razgovorne, situacijske i jezične igre Stvarne i simulirane situacije Audiovizualni zapisi Obavijesni tekstovi: izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu (*Smib*, NIU Hrvatska riječ – podlistak za djecu *Hrcko*) Obrazovni digitalni mediji.
	Književnost – hrvatska – zavičajna	**Poezija** Tatjana Pokrajac, *Papuci* Vera Zemunić, *Pođimo na livadu* Darko Cindrić, *Sveti Nikola* Tin Kolumbić, *Božićna noć* Stanislav Feminić, *Jura i mrva* Miroslav Dolenec Dravski, *Rodbina* Gustav Krklec, *Neostvarive želje* Basna, *Lav i zec* Vesna Parun, *Jutro* Nevenka Videk, *Pismo iz zelengrada* Grigor Vitez, *Kako živi Antuntun* Ratko Zvrko, *Grga Čvarak* Nedeljka Šarčević, *Disnotor i prelo* (izbor) **Proza** Nada Mihoković-Kumrić, *Zaljubljeni semafor* Jadranka Bralić, *Štednja*, *Radoznala ribica* (slikopriče) Željka Horvat-Vukelja, *Kako su nastale boje* (slikopriča) Jadranka Bralić, *Božić u obitelji* Luko Paljetak, *Bajka o žapcu* Sanja Pilić, *Rastreseni tata, Medvjed i tratinčica* Nada Zidar-Bogadi, *Pismo s mora* Zlatko Krilić, *Vicko* Blanka Dovjak-Matković, *Tajana telefonira* Sanja Polak, *Veseli borić* Tamara Vrbanović, *Suncokret* Balint Vujkov, *Razlinkavi zec*

		Dramski tekstovi Anica-Ana Kraljević, *Dva klauna* Jadranka Čunčić-Bandov, *Zaboravljivi zeko* Jadranka Čunčić-Bandov, *Božićna želja*, *Uskrsni medo*
2. Elementi nacionalne kulture		
– prepoznati elemente i vrijednosti tradicijske kulture i baštine – poznavati značajne blagdane i običaje vezane uz njih – poznavati obrt/zanat značajan za očuvanje kulturne baštine i tradicije – otplesati jedan tradicijski ples i poznavati dijelove nošnje u kojoj se pleše – navesti odlike nacionalne kuhinje i poznavati načine pripremanja jela – pjevati narodne i dječje pjesme primjerene dobi – ilustrirati svoj doživljaj pročitanog teksta – različitim tehnikama izraziti svoju kreativnost na zadanu temu	**Povijest i geografija, tradicijska kultura i baština** – blagdani i običaji – zanati/obrti – folklor i nošnja – kazalište, film – nacionalna jela	Blagdani: Božić, Uskrs i običaji koji se odnose na ta dva najveća kršćanska blagdana. Stari zanati. Izrada predmeta od prirodnih materijala: čamac, bure, drvene klompe, papuče, tambure, zvečke, šling, slike od slame, posuđe itd. (jedan po izboru). Narodni ples i tradicijska nošnja po izboru (Ajde Ive, ajde Vince, kolo) Nacionalna jela po izboru iz jednog dijela Hrvatske i Vojvodine (Srbije). Stare igre i igračke Kazališna predstava ili filmsko ostvarenje po izboru (*Šegrt Hlapić*). Kulturne manifestacije u zajednici – upoznavanje s kalendarom, razgovor i posjet odabranim manifestacijama. Izbor prigodnih tekstova iz časopisa *Smib*, *Hrvatska riječ* – podlistak *Hrcko.*
	Glazbena kultura – pjevanje – slušanje	Slušanje i pjevanje *Višnjicica rod rodila*, narodna pjesma, *Radujete se narodi*, božićna pjesma *Srićna noć je prispila*, božićna pjesma *Proljetna pjesma*, Zlatko Špoljar *Himna zadrugara*, Arsen Dedić *Ježalo dragalo*, bunjevačka dječja igra *Špenjgljarska igra*, *Miš mi je polje popasel*, hrvatske narodne pjesme *Maestral*, Ivica Stamać *Volim Pipu*, Ivan Golčić – Nevenka Videk *Sveti Niko* s. Lujze Kosinović i Mire Preisler *Fašnički ples*, Marija Matanović Bunjevačke i šokačke narodne pjesmice Slušanje *Božićne pjesme* *Lijepa naša*, Antun Mihanović (tekst), Josip Runjanin (glazba)
	Likovna kultura	Izrada i oslikavanje čizmica za Sv. Nikolu Božićni ukrasi Šaranje pisanica Izrada plakata (mozaik i dr. tehnike) Izrada maski potrebnih za igrokaz Izrada čestitki Strip Licitarsko srce (brašno, voda, šećera) Narodni običaji (slobodna tehnika) Izrada štapnih lutaka

Ključni pojmovi sadržaja: hrvatski jezik, latinično pismo, čitanje, običaji, kolo, igre i igračke

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program *Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture* čine dva velika predmetna područja: *Hrvatski jezik i književnost* te *Nacionalna kultura*. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: *Hrvatski jezik* – 30 sati, *Nacionalna kultura* – 42 sata. Područja su kompatibilna i prožimaju se, te se ne mogu proučavati zasebno.

Hrvatski jezik izučava se na sadržajima iz područja književnosti, Svijeta oko nas, tradicijske kulture, Glazbene i Likovne kulture. Preporučuje se nastavu *Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture* izvoditi u dvosatu, tj. dva sata uzastopno, da bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u zaokruženu cjelinu. Preporučuje se sadržaje predmeta tematski povezati. Nakon odabira okosnice sata/teme, potrebno je povezati sve dijelove programa: sadržaje iz jezika, književnosti i sadržaje iz nacionalne kulture.

Program *Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture* usmjeren je na ishode. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje učeći ovaj predmet.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentiran na ishode, nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je kontekstualizirati program potrebama konkretnoga odjela ili skupine učenika, imajući u vidu sastav i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale kojima će se koristiti, tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže, izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od danih ishoda i sadržaja, stvara se godišnji ili globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni ili operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju dalje izvođenje ishoda na razini određene nastavne jedinice.

Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti, kao i uporaba različitih izvora znanja (tekstovi, film, glazba itd.). U etapi planiranja nastave i učenja važno je imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo te da ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima u udžbeniku pristupiti selektivno i u skladu s predviđenim ishodima. Osim udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja, poput filma, glazbenog događaja, posjeta ustanovi kulture itd. Preporuka je da se učenicima ne zadaje domaća zadaća. Učenicima se mogu preporučiti književna djela za neobvezno čitanje u skladu s dobi i zanimanjima.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

HRVATSKI JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim hrvatskim jezikom, kao i za uporabu lokalnoga materinskoga govora.

Usmeno izražavanje provodi se igrama i aktivnostima kojima se vježba komunikacija, a čitanje na kratkim prigodnim tekstovima.

Pravilan govor njeguje se provođenjem različitih govornih vježbi. Učenici mogu vježbati razgovjetan govor i pravilan izgovor na sljedeće načine:

– promatrajući predmete, ljude, životinje, događaje, slike ili niz slika i govoreći o promatranom

– prepričavajući slušani tekst, odgledanu kazališnu ili lutkarsku predstavu

– mogu se koristiti različite jezične igre (rebusi, igra riječi – kojim glasom počinje ili se završava zadana riječ), situacijske igre, odnosno stvarne situacije te razgovorne igre.

Obvezno je zahtijevati uporabu riječi hrvatskoga standardnoga jezika i poticati učenike da govore cjelovitim rečenicama. Učenici tako upoznaju nove riječi, situacije i bogate svoj rječnik.

Slušanje je važna aktivnost u komunikaciji. Učenici se u razgovoru upućuju da pozorno i kulturno slušaju sugovornike. U nastavnom kontekstu, učenici slušaju što drugi govore i to potvrđuju reproduciranjem ili parafraziranjem slušne poruke, kao i postupanjem u skladu sa zamolbama i usmenim uputama odraslih i vršnjaka. Pozorno slušanje prakticira se i u simuliranim situacijama (razgovorne i situacijske igre). Učitelji trebaju paziti na pravilnu artikulaciju glasova, s učenicima komentirati odslušano, uočavati odstupanja i razlike od hrvatskoga standardnoga jezika te ukazivati na njih.

Učenici trebaju vježbati čitanje odgovarajućih tekstova, pravilno govoriti sve glasove i pravilno naglašavati riječi i rečenice. Posebnu pozornost obratiti na razumijevanje pročitanih riječi, rečenica i tekstova. Poželjno je provjeravati stupanj ovladanosti čitanja i razumijevanja pročitanog različitim metodama (odgovori na pitanja, usmeno i pismeno, zadaci s nalozima). Usavršavanje čitanja vježba se na tekstovima koji su kratki, dinamični, zanimljivi i primjereni dobi učenika.

Pisanje vježbati dopunjavanjem rečenica, sastavljanjem rečenica na osnovu slike, sastavljanjem rečenica na osnovu niza slika i samostalnim pisanjem rečenica te kraćih tekstualnih cjelina.

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine predloženi kratki tekstovi. Program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamjenu jednog njegovog dijela (30%) predloženih tekstova za obradu s tekstovima po vlastitu izboru. Izbor tekstova treba biti prilagođen dobi učenika. Tako osmišljen program omogućava fleksibilan i kreativan pristup književnim sadržajima. Učitelj planira njihov ostvaraj u skladu s individualnim karakteristikama učenika radi dostizanja ishoda učenja. Predloženi sadržaji iz književnosti služe razvijanju ljubavi i njegovanja materinskoga jezika, te poticanju učenika na jezično izražavanje. Oni su okosnica usmene komunikacije koja se odvija na satu. Služe bogaćenju rječnika i jezičnog izraza učenika, te upoznavanju, razvijanju, čuvanju i poštivanju kulturnog identiteta te kulturne baštine.

Osim korelacije između tekstova i sadržaja iz različitih područja programa, neophodno je uspostaviti i vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora biti upoznat sa sadržajima predmeta *Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture* prethodnih i narednih razreda radi poštovanja načela postupnosti i sustavnosti. Horizontalna korelacija uspostavlja se s nastavom Svijeta oko nas, Likovne kulture, Glazbene kulture i vjerske nastave. Korelativnost se postiže prikladnim kombiniranjem sadržaja (obveznih i odabranih po vlastitu izboru, u skladu sa zanimanjima skupine učenika).

Mogući primjeri funkcionalnog povezivanja programskih sadržaja iz književnosti, Svijeta oko nas, Likovne kulture, Glazbene kulture i vjerske nastave su sljedeći:

• tema Godišnja doba, Ljeto i more može obuhvaćati: Nada Zidar-Bogadi, *Pismo s mora*, slušanje i pjevanje pjesme Ivica Stamać *Maestral*, pravljenje 3D plakata na temu *Morske dubine*

• tema Narodni običaji i vjerovanja može obuhvaćati: Anica-Ana Kraljević *Dva klauna*, pjevanje pjesme Marije Matanović *Fašnički ples*, izrada maski za maskenbal i upoznavanje običaja koji se odnose na blagdan Poklada. Na Valentinovo se može obraditi tekst Nade Mihoković-Kumrić *Zaljubljeni semafor,* pjevanje pjesme Ivana Golčića – Nevenke Videk *Volim Pipu*, izrada licitarskih srca. Izbor „kraljičkih" pjesama, nošnja i običaj koji se odnosi na blagdan, elementi i vrijednosti tradicijske kulture i baštine, izrada i oslikavanje čizmica za Sv. Nikolu, *Bajke* (izbor iz sakupljačkog opusa Balinta Vujkova – *Razlinkavi zec*), *Sveti Nikola* Darka Cindrića, *Sveti Niko* s. Lujze Kosinović i Mire Preisler

• tema Blagdani može obuhvaćati: razlikovanje i korištenje hrvatskoga standardnoga jezika i zavičajnoga govora, slušanje i pjevanje hrvatskih božićnih i uskrsnih pjesama, izradu božićnih i uskrsnih ukrasa, božićne i uskrsne običaje u zavičaju i u Hrvatskoj.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U svrhu dostizanja ishoda prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti. Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanje odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat takva vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno ocjenjivanje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: ostvarivanje praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, neposredna komunikacija učenika i nastavnika, dosje učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno – brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba se koristiti i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Název předmětu **ČESKÝ JAZYK S PRVKY NÁRODNÍ KULTURY**

Cíl Cílem učení žaků Českého jazyka s prvky národní kultury je, postupně a sistematicky zvládnout základní zákony českého literárního jazyka pro správně ústní projev, podporujíce vědomi o významu role jazyka při zachování národní identity; vyškolovat žáky pochopit výbrané literární a jiné umělecké díla z české kulturní dědictví, kvůli zahování tradice a kultury českého národu a rozvoji interkulturality.

Třída **druhá**

Roční fond časů **72 hodiny**

VÝSLEDKY Na konci školního roku žák bude schopen:	**OBLAST/TÉMA**	**OBSAHY**
– rozlišuje mluvený hlas a napsané písmeno: mluvené a psané slova a věty; – ovládá základní čtecí techniku a psaní cyriliských textů – porozumí tomu co čte; – rozlišuje písmeno, slovo a větu – správně vyslovuje a píše krátkou a úplnou větu jednoduché struktury s vhodnou intonací; s interpunkčním znaménkem na konci; – správně používá velké písmeno; – používá základní pravidla pravopisu; – píše čitelně a úhledně; – na otázky písemně odpovídá; – spojuje více věty v celku; – píše věty, když jsou diktovány pomocí základních pravidel pravopisu; – hlasitě čte (v sobě) s porozuměním čteného; – nalezne informace eksplicitně mluvené v textu; – rozpoznává hlasy v řeči, přízvuk, rytmus a intonaci naučených slov a výrazů; – řeč chápe trochu a pečlivě, s delšími přestávkami a formou neverbální komunikace, které pomáhají porozumět významu; – přijímá předpokládané jazykové struktury, nejzakladnější formy komunikace a lexikální fond s 200 slov a výrazů aktivně v řeči; – porozumí ve slovném projevu pořadí pěti, šesti vět, které tvoří souvislý celek v předmětu; – aktivně poslouchá a porozumí obsahu literárního textu, který se čte; – pečlivě a kulturně poslouchá partnery; – poslouchá interpretační čtení a mluvení literárních textů pro pochopení a prožívání; – správně vyslovuje kratkou a úplnou větu jednoduché struktury s vhodnou intonací; – porozumí dialog v vztahu učitel – žák, žák – žák; – kládení otázek a odpovídaní, aby věděl nebo věděla krátké dialogy; – s pomocí učitelů stručně představuje učební materiály (čtyři až osm vět, které tvoří celý) ; – výslovně vyslovuje hlasy, dosahuje rytmu, intonace a přízvuk naučených slov a výrazů; – jmenuje věci z bezprostředního okolí ve vztahu k tématům, které jsou zpracovávány; – sám nebo ve skupině reprodukuje krátké recitacé a zpívá známé písně; – ústně mluví o obrázku / obrázcích a zkušenostech; – vybírá a používá odpovídající slova v řeči; – správně používá nová slova v každodenním projevu; – podílí se na jevištním představením textu; – uznává básen', příběh a dramatický text; – vidí postavy a rozlišuje jejich pozitivní a negativní vlasnosti; – vyjadřuje svůj názor na chování postav v literární tvorbě; – rozpoznává hádanku a rozumí jejímu významu; – rozpoznává a rozlišuje básen a rozumí jejímu významu; – zná materiální a duchovní kulturu svých lidí na úrovni přizpůsobenému věku; – zná základní české folklorní texty (pohádky, legendy, příběhy, písně, přísloví); – zná český dětský folklor (hry a krátké textové formy, jakou jsou hádanky, ukolébavky a další); – zpívá české lidové populární dětské písně vhodné pro daný věk; – poznává a rozlišuje základní české svátky (národní a místní kultury), které jsou důležité v životě jednotlivce a kolektivů, jakož i mravy související s těmto svátky; – porovnává české svátky a mravy s mravy většinového národu, jakož s mravy jiných národních komunit, které žijou spolu v dané oblasti; – pochopí význam českého jazyka jako prvky své národní identity.	**ČTENÍ A PSANÍ** **JAZYK** **Gramatika, pravopis a soubor pravide, které určují správnou výslovnost** **JAZYKOVÁ KULTURA** **Čtení** **Psaní**	– česká abeceda; – hlas a písmeno; – tištěné a napsané písmena českého jazyka; – samohlásky, souhlásky; vokální r, l; pravopis; – přízvuk, literární vymluva; – výslovnost cizích slov; intonace věty; – slova a věty jako mluvené a psané celky; – texty se zpracovávanými písmeny / texty pro globální čtení; – všechny typy textů, napsány tištěnými nebo písemnými písmenem; – jazykové hry – analytické syntatické cvičení; lexikální a syntaxní cvičení; – psaní (přepisování, nezávislé psaní a diktát); – čtení (čtení textu častěji / globálně čtení, hlasitě a tiché čtení); otázky, které kontrolují chápání; – výslovnost a psaní hlasů; které způsobují problémy (například: á, d', é, ě, ch, í, n', o, ř, t', ú, ů, ý, q, w, x, y); – věta; slovo; písmeno; – hlasová role / písemna v rozlišování významů mluvené nebo napsané; – věta jako oznámení, otázka a příkaz; – velké písmeno na začátku věty , v psaní osobních jmen a příjmení, nazvy sídel a jména města a ulic, ve kterých žák žije, také název školy, kterou navštěvuje; – správně se podepíše (jméno, potom příjmení); – tečka na konci věty: místo a funkce vykřičníku a otázníku ve větě. – osobní zájmena: já, ty... ; – přídavná jména přivlastn'ovaci: můj, tvůj... – zájmená ukazovací – ten, tenhle... ; – slovesa – být, mít – přítomný čas; – otázky – kdo, co, kolik, kam... ; – základní číslovky 1 – 100; – imperativ nebo rozkazovácí způsob; – spávné množné číslo podstatných jmen; – používá přitomný čas pro popis aktualní akci; – příslovce a předložky pro vyjádření prostorových vztahů: zde, tam, v, na, pod... ; – literární texty; – texty pro praktické použití: pozvání, pokyny, nákupní seznam a další; – nelineární texty: text v tabulce, časový plán, rozvrh hodin, komiks, vstupenka a další; – informativní texty: 1. učebnice: jako texty o slovných osobnostech české kultury; 2. texty, které nejsou učebnicemi: o pravidelech dobrého chování (bonton) ; o bydlišti žáků, o zvířatech, atd.; – otázky o vlastní zkušenosti bytostech, oběktech, jevech, obrazcích, otázky literárních a neliterárních textech; – písemná zpráva; – krátký textový celek: o osobní zkušenosti, o zkušenosti, o obrázcích, při příležitosti literárního textu; – věty / krátký text vhodný pro diktování; – uznání hlasové struktury českého jazyka na elementární úrovní; – mluvení, přesvědčování a popis (textu, obrazu, představení nebo filmu; vlastní výklad o zkušenostech, událostech); – jmenování objektů a bytostí, prohlášení o činnostech, charakteristika objektů a bytostí, prohlášení o předmětech, prostorové vztahy, jakož i požadavky a příkazy; – vyjádření omezeného repertoáru výrazu a slov, a porozumění s určitým úsilím, původního mluvčího, který již zažil podobné situace; – používání jazyků v souladu s formálními podmínkami komunikační situace (např. formou občanské způsobilosti); – použití jednotlivých elementárních slov a hotových lexikálních výrazů, skládajících se z několika slov, naučených a užívaných společně ve zvláštních souvisejících situacích (Ahoj!, Dobré ráno/ dobrý den/ Dobrý večer! Jsem v pořádku, děkuji!, Jak se máš? Nashledanou! Uvidíme se (později / zítra). Přeji vám příjemný den / víkend! Děkuji, také! a podobně); – použití omezeného počtu syntaktických struktur a jednoduchých gramatických forem patřících do paměťových korpusů jazykových jednotek; – pochopení souvislostí mezi vlastním úsilím a dosaženými výsledky v jazykových aktivitách; – uznání toho, co bylo učeno;

	Poslouchání a mluvení	**Tematika:** – škola: cesta do školy, život ve škole, školní činnosti, povinosti žáku, zimní a letní dovolená; školní prostor a sportoviště; – rodina a blízké prostředí: širší rodina a sousedy; pracovní povinnosti a volný čas členů rodiny, neděle v rodině, domácí spotřebiče; – moji přátele a já: noví přátelé a osoby; nové dětské hry (v souladu s obdobím) ; – člověk: části těla; udržování osobní hygieny; – výživa: denní jídlo, základní druhy jídla, jídelní příbor, stravovací návyky v České republice; – oděvy, obuvi: oblečení ve vztahu k počasí; – prostředí: město a ulice, kde žiji (kino, škola, divadlo, pošta, muzeum, knihovna a podobně); – jiné: dny v tidnu, čísla do 100, základní účetní operace; – nejzákladnější formy komunikace: vzájemné seznámení, oslovení známe nebo neznáme osoby, výprávění jmen a adres, pozdravů; žádost, ospravedlnění, přilákat pozornost; poděkovat; – vyhledávaní a poskytování základních informacích o sobě; souhlas, odmítnutí; vyhledávaní a poskytování povolení, volání pro hře, přijetí, vyjádření schopnosti, dovedeností a neschopnosti (můžu, nemůžu, nesmím a podobně), vyjádření vlasnictví a příslušnosti, vyjádření prostorových vztahů a velikostí, pochopení a dávání jednoduchých instrukcí a příkazů; – hry, písně pro zpěv a recitování s tématy blízko tohoto věku. **Literatura:** – Mluvnice současné čaštiny. 1, Jak se píše a jak se mluví / Václav Cvrček a kolektiv. Praha : Karolinum, 2010. – 353 str. – Remediosová Helena, Do you want to speak Czech? : workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen? : Arbeitsbuch zum 1. Teil / Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz ; [ilustrace Ivan Mraček-Jonáš]. – 2. vyd. – Liberec : H. Putz, 2001. – 224 str. – M. Hádková, J. Línek, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk = Češki jezik kao strani jezik, Úroven A1 = nivo A1, Univerzita Palackého v Olomouci, TAURIS, 2005. – 320 str. – Koprivica Verica, Češko-srpski, srpsko-češki rečnik = Česko-srbský, srbsko-český slovník : [izgovor, gramatika] / [priredila] Verica Koprivica. Beograd: ZUNS, 2017; – Můj první obrázkový slovník: vydal LIBREX – nakladatelstvi pro děti v Ostravě / ECP (Czech) s.r.o. 2001. – Jeníková Anna, Srpsko-češki, češko-srpski rečnik = Srbsko-český, česko-srbský slovník / vydalo nakladatelstvi LEDA spol. s.r.o. – vydáni prvni, Voznice (Czech), 2002. – 592 str. – Marie Kozlová, Jitka Halasová, Paval Tarábek, Slabikář pro 1. Ročnik základni školy = Bukvar za 1. razred osnovne škole / nakladatelstvi DIDAKTIS spol. s.r.o. – Brno (Czech), vydáni prvni, 2002.– 120 str.
	LITERATURA	– české národní lyrické písně; – české bajky, národní příběhy, legendy a pohádky v češtině; – umělecké příběhy a pohadky v českém jazyce; – divadelní dramata pro děti v češtině; televizní a rozhlasové dramata; – české kreslené filmy; – komiksy a děcké časopisy v češtině; – děcké lidové hry; – poslouchání českých písní a hudby; – seznámení s specifickými českými nástrojí; – seznámení s českými národními tanci; – tradiční národní kultura; – veřejné vystoupení, prezentace vlastní a týmové práce; – významná místa a turistické centra v České republice; – významné data z historie Čech a jejich formování; – rozvoj úcty k českého kulturního dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji: specifické domy v českých vesnicích, specifické kroje a jídla u Čech; – vychování v duchu míru, tolerance, kulturních vztahů a spolupráce mezi lidmi. **Doporučená literatura:** Já písnička – Když jsem já sloužil to první léto; Okolo Frýdku cestička; Jede, jede poštovský panáček; Jedna, dvě, tři, čtyři, pět, cos to Janku, cos to sněd; Holka modrooká; Vánoční koledy; Masopustní písně; Komáří se ženili; Zpívánky s Pájou; Já do lesa nepojedu; Sla Nanynka do zelí; Jede sedlák do mlejna; Travička zelená. Knihy pro děti: – Říkadla Josefa Lady – filmy, texty, kresby (Vrány, Liška, Zima, Ježíšek, Kučero, Honza, Kráva, Na houby, Vrabec, Jarní, Žába, Prásaci, Bába, Vlk, Když jsem šel přes Pražský most); – Josef Čapek – Povídání o pejskovi a kočičce – poslech, dramatizace, kresby; – František Hrubín – Dvakrát sedm pohádek – poslech, dramatizace, kresby; – Karel Jaromír Erben – Pohádky (Hádanka, Almužna, Pták ohnívak a Liška ryška). Prostonárodní české písně a říkadla (Sirotek, Zakletá dcera);

		– Božena Němcová – Pohádky (O Perníkové chaloupce, O Smolíčkovi, O kohoutkovi a slepičce, vtipné pohádky: Jak se Honzík učil latinky, zfilmované: O Princezně se zlatou hvězdou na čele, O Slunečníku, Měsíčníku a Větrníku, Sedmero krkavcu, O Popelce); – Karel Svolinský – Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách (Járo, Zima)

Klíčové pojmy obsahu: jazyková kultura, čtení, psaní, poslouchání a mluvení, literatura, tradice.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO–METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Výukový program předmětu Český jazyk s prvky národní kultury v prvním ročníku základní školy skládá se z oblasti, které pokrývají kulturu českého jazyka (poslechové a mluvící činnosti) i literatury, se zpracováním prvků z české tradice. Doporučená hodinová dotace obsahových okruhů je následující: Jazyková kultura – 58 lekcí, Literatura – 14 hodin. Všechny oblasti se propletájí a žádná oblast se nemůže naučit samostatně a bez spolupráce s ostatními.

JAZYKOVÁ KULTURA

Oblast *Jazyková kultura* v prvním ročníku základní školy zahrnuje rozvoj základních komunikačních schopností studentů prostřednictvím činností poslechu a mluvení. Tyto programovací oblasti jsou zaměřeny na podporu jazykové kultury řeči a pečlivého poslechu naslouchání a zároven představují základy fonologického systému českého jazyka a obohacování slovní zásoby. V širším smyslu, zahrnují rozvoj kognitivních a intelektuálních schopností žáků, získání pozitivního přístupu k jinému jazyku, než mateřskému,lišování českého jazyka od ostatních jazyků, a respektování rozdílů.

Na této úrovni žáci vědomě nepřijíímají gramatické struktury. V počáteční fázi výuky cizího jazyka důraz se kládá na řeč a porozumění, protože je přirozeným způsobem mluvení mezi dětmi a není třeba trvat na plných odpovědích nebo na celou větu.

Mluvení žáků se uskutečňuje v rámci řízené a volné konverzace, při nichž učitel žákům pomáhá se správnou intonací vyslovovat hlásky v krátkých smyslu plných celcích, reprodukovat krátké části dramatického textu, recitovat básně a rýmovačky. V rámci řízené konverzace na známé téma žáci odpovídají na otázky, pokládají otázky, vyjadřují potřeby, zájmy, záliby, schopnosti a možnosti něco udělat.

V rámci volné, resp. společenské konverzace, jež je základem konverzace každodenní, je potřeba žáky naučit, jak mají slušně konverzaci zahájit, jak si vyměňovat informace a jak používat základní zdvořilostní formy. Během konverzace se mohou objevovat řečové šablony, jež se používají v každodenních situacích a které jsou zároveň nejjednoduššími větnými modely austálenými frázemi.

Doporučenými formami ústního vyjadřování v rámci obsahu tohoto programu jsou: pojmenování, mluvení, převyprávění a popisování. Žák se postupně orientuje v ústním vyjadřování. Doporoučenými druhy ústního vyjadřování jsou: povídání o obrázku nebo o řadě obrázků (příběh v obrázcích), povídání o zážitcích a událostech, učení se nazpaměť, vyslovování rýmovaček arecitování krátkých básní nebo částí dramatického textu, které by měly být pečlivě vybrány (s ohledem na věk žáka a uměleckou hodnotu textu).

Poslech je důležitá komunikační činnost. Žáci se učí pozorně a trpělivě poslouchat mluvčí. Během výuky poslouchají, o čem ostatní mluví, což potvrzují jak opakováním slyšené zprávy, tak i jednáním podle ústních pokynů dospělých a svých vrstevníků. Pozorné poslouchání se také používá při simulovaných situacích (konverzační a situační hry), kdy žáci poslouchají to, co učitelé, vrstevníci či hlasatelé čtou.

U žáků by se mělo rozvíjet rozpoznávání hlásek (zvláště těch, které neexistují v jejich mateřštině, pokud jejich mateřština není čeština) a porozumění významu slov v cizím jazyce.

Také by se mělo rozvíjet, aby žáci v rámci osvojeného lexika a struktur byli schopnisplnit úkoly, zadané učitelem; úkoly pomáhají vybudovat v žácích sebejistotu a ulehčit jim učení. V hodině by se měl používat cizí jazyk kdykoli je to možné, neboť jde o jedinou příležitost, kdy se cizí jazyk používá přirozeně a spontánně. Žáci nemusí porozumět každému vyslovenému slovu, pokud však znají kontext, mohou vytušit jeho význam.

Tematika v průběhu ústní výuky by měla být žákům blízká a pro ně zajímavá. Také by se měla týkat jejich bezprostředního okolí: členové rodiny, soudruzi, oblíbené hračky, dům, škola, školní potřeby, části těla, oblečení, každodenní jídlo, zvířata / oblibené zvíře atd. Žák by měl umět, sám nebo s pomocí učitele, říct několik krátkých vět se správnou výslovností a intonací a klást jednoduché „ano/ne“ otázky.

Zřetelné vyjadřování se uplatňuje díky *bohaté slovní zásobě*: používáním vhodných slov během projevu, osvojením si a používáním nových slov. Část hodiny věnovaná novému lexiku by měla být dostatečně dlouhá, aby se žáci mohli seznámit s novými slovy a strukturami. Žákům se doporučuje, aby ze své aktivní slovní zásoby používali slova, která co nejpřesněji vystihují zamýšlenou informaci a aby jejich projev byl co nejrozmanitější.

Jazyková kultura žáků se rozvíjí prostřednictvím *didaktických her.* Herní aktivity by měly být vybrány podle zájmů žáků, nebo v souvislosti s výukovým obsahem. V rámci zahřívacích aktivit je možné zopakovat látku probranouv předchozí hodině, a to skupinovým zpíváním, hrou nebo pohybem, rozřazováním objektů do skupin a jejich srovnáváním (podle velikosti, tvaru, barvy aj.).

Zahřívací aktivity, které by neměly trvat déle než 10 minut, žáky motivují, uvolňují, posilují jejich sebevědomí a podporují je, aby samostatně nebo s pomocí učitele využívali to, co se v předchozí hodině učili.

Učitel může do výuky zařadit konverzační hry, např. rozhovor s neposlušnou panenkou nebo s literárním hrdinou, či situační hry, tj. reálné situace jako např. rozhovor v obchodě nebo u doktora. Učitel může využít rovněž anagramy, rébusy, palindromy, řetězení slov, doplňovačky a jednoduché křížovky.

Hry rozvíjející sluchovou pozornost využívané ve výuce: pozorné poslouchání se zadáním, např. *Rozpoznej, kdo mluví*, *Poslouchej, jak mluvím* (potichu, rychle), *Slyším hlásku m...* Při výuce cizího jazyka v mladším školním věku je malování další důležitou činností, stejně jako další zadané manuální činnosti: vybarvování, stříhání, výroba předmětů z hlíny nebo těsta, výroba plakátů, přání apod.

K těmto činnostem se přistupuje až poté, co si žáci dané lexikum osvojí, neboť představují pomocný metodický postup jak pro osvojení a vytváření lexikálních a morfo-syntaktických struktur, tak pro vyvolání pocitu spokojenosti a uvolnění.

LITERATURA

Doporučené obsahy v tomto okruhu si žáci osvojují během celého školního roku, a to pomocí slabikáře a čítanky jako základních učebních materiálů, jejichž využití učitel plánuje v souladu s individuálními schopnostmi žáků a celkovými možnostmi kolektivu, přičemž se řídí závěry vyplývající z výuky.

Literatura se nevyučuje na teoretické úrovni a samotný doporučený obsah je používán tak, aby učitelé rozšířili slovní zásobu žáků. Dovednost porozumění literárnímu textu, který žáci poslouchají, souvisí se závěry vyplývající z předmětu *Jazyková kultura.* Tabulka obsahuje výběr literárních textů, které učitelé mohou použít (v případě potřeby je přizpůsobit a zkrátit) a případně je doplnit o populárníinformativní texty z dětských

časopisů, encyklopedií apod.

Vzhledem k tomu, že na této úrovni žáci stále neumějí číst, literární texty poslouchají prostřednictvím audio nebo video-záznamů, anebo poslouchají přímo učitelovo čtení. Výklad textu v tomto věku má rysy spontánního a volného rozhovoru s žáky o podstatných časových, prostorových, tematických aj. podrobnostech, o postavách a jejich emocionálních stavech (radost, smutek, smích apod.) a o rozlišování dobra od zla. Do výuky se zařazuje i čtení textu na pokračování, což znamená, že učitel podle plánu, který sám vytvořil, a s odpovídající dynamikou, čte literární text po částech a mluví o něm s žáky během několika plánovaných hodin.

Při poslechu lyrických básní se žáci učí prožívat jejich melodičnost a správně recitovat (dle výběru). Při rozebírání dětských dramatických textů jsou žáci motivováni k celé řadě tvůrčích aktivit, které vznikají v souvislosti s dílem, jako např.komentování dramatizovaných úryvků (divadelní představení, drama, loutkové divadlo, dramatické dialogy, sledování divadelních představení dětí, nahrávání a komentování dramatických výňatků). S aktivním nasloucháním jsou žáci vyškoleni, aby zahrnovali obsah ve spojení s ilustracemi, které doprovázejí literární, populární nebo informativní texty.

Co jde o aktivity vázané za výuku literatury a národní kutlury a tradice, praktické metody v této části učebních osnov, zahrnuje kontakt s předměty, které tvoří významnou část tradiční kultury, ať už jsou vyrobeny podle současných modelu, anebo se s nimi seznámíme v autentickém prostředí. Výběr obsahu je ponechán na učiteli, a doporučuje se, aby obsah této části učebního plánu byl realizován prostřednictvím hudby a tance (poslech českých písní, učení o nástroji, lidové tance), karikatury, filmy, příběhy, pohádky, legendy, významné osobností a událostí z českých dějin, zvyků a jejich prezentace jak ve škole, tak na školních akcích a podoně.

Výuka *Českého jazyka s prvky národní kultury* se zaměřuje především na žáky: žáci se považují za odpovědné, kreativní a aktivní učastníky ve vyučováním procesu, a doporučuje se, aby se rodiče a ostatní členové rodiny zapojili do práce, co nejvice. Například, děti aktivně zapojují do rozhovoru v rodině, nebo schromažďují informace o celé rodině temát souvisejících s lidovou tradicí, zajmená od starších členů své rodiny (prarodičů).

Učitel by měl přimět žáky k tomu, aby se aktivně zapojili do shromažď'ování materiálů, které se vztahují k určité lekci (pohlednice, obrazky, články z novin atd.).

Nový program je založen na větší souvztažnosti literárních a neliterárních děl. Souvztažnost je umožně na adekvátní kombinací povinných a výběrových děl. Kromě souvztažnosti mezi texty a okruhy tohoto předmětu učitel stanoví vertikální souvztažnost mezi obsahem předmětu *Český jazyk s prvky národní kultury* a obsahem stejného předmětu z vyšších tříd tak, aby respektoval systematické a postupné zavádění učiva, k čemuž přispívají jak učitelovy znalosti o obsahu předmětu *Příroda a společnost* pro 2. třídu, tak i jeho vědomosti o tradiční a duchovní kultuře Čechů s důrazem na obyčeje Čechů v Srbsku, stejně tak i vědomosti o tradiční a duchovní kultuře většinové společnosti a jiných menšinových společnostech v regionu.

Učitel vytváří horizontální souvztažnost mezi výukou předmětů *Srbský jazyk a literatura*, *Svět kolem nás*, *Umělecká kultura, Hudební kultura*, *Občanská výchova* a *Náboženská výchova*.

МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назив на предметот	**МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА**
Цел	**Целта на** учењето на *македонскиот јазик со елементи на национална култура* е учениците да овладеат со основните карактеристики на македонскиот литературен јазика заради правилно усно и писмено изразување, негујувајќи ја важноста на улогата на јазикот и националната култура во зачувувањето на националниот идентитет; да се оспособат за интерпретација на одбрани книжевни и други уметнички дела од македонското и светското килтурно наследство заради негувањето на традицијата и културата на македонскиот народ и развивањето на интеркултуралноста.
Одделение	**Второ**
Годишен фонд на часови	**72 часа**

ИСХОДИ По завршеното одделение ученикот ќе биде во состојба да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**СОДРЖИНИ**
– правилно гласно чита; – ги разликува книжевни видови: песна, расказ, басна, бајка, драмски текст; – го одреди главниот настан, времето и местото на настанот во прочитаниот текст; – го одреди редослед на настани во текст; – ги воочи главните и споредните ликови и да ги разликува нивните позитивни и негативни карактеристики; – разликува стих и строфа; – ги воочи стиховите кои се римуваат; – го објасни значењето на поговорката и пуката што ги воочува во басната; – наведе едноставни примери за споредување од текстовите и секојдневниот живот; – чита текст почитувајќи ја интонацијата на реченицата/стихот; – изразно рецитира песна; – чита драмске текстове (по ликови); – изнесува свое мислење за текстот; – разликува глас и слог и препознава самогласки и согласки; – ја пее химната на Република Македонија, ги препознава знамето и грбот; – ги наброи националните празници на Македонија; – препознава градови на слика врз основа на особеностите на градовите; – ги препознава основнте релјефни и природни карактеристики на Република Македонија; – препознава македонски народни песни и ора; – пее детски песни од детски фестивали; – разликува видови на зборови во типични случаи; – бира и користи соодветни зборови во говорот;	**КНИЖЕВНОСТ**	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезија** Ванчо Николески: *Татковина* Милутин Бебековски: *Македонија* Ристо Василевски: *Училиште* Ацо Шопов: *Лист* Ванчо Николески: *Родната куќа* Стојан Тарапуза: *Добра ноќ, дете* Душко Радовиќ: *Страшен лав* Љубивоје Ршумовиќ: *Десет лути гусари* Александар Кујунџиски: *Љубов биди вечна* Рајко Јовчевски: *Дванаестте месеци* **Проза** Избор на кратки народни умотворби (гатанки, поговорки, броенки, разбројалки...) Вера Бужарова: *Торба со златници* Борис Бојаџиски: *Само слободата таква песна пее* Горјан Петревски: *Болениот врабец* Народна приказна: *Ќосот и грозјето* Езоп: *Магаре, лисица и лав* Оливера Николова: *Поклон за Јанко* Народна приказна: *Камен и змија* Александар Поповски: *Развигорец* **Драмски текстови** Ристо Давчевски: *Играта на Славка и Славчо* **Популарни и информативни текстови** Избор од илустрирани енциклопедии и списанија за деца (*Росица, Другарче, Суница* и др.); интернет – избрани текстови.

– ги користи на правилен начин новите зборови во свакојдневниот говор; – ги одредува основните граматички категории на именките и глаголите; – ги разликува речениците според обликот и значењето; – ги почитува и применува основните правописни правила; – владее со основната техника на читање и пишување на текст пишуван со латиница; – користи различни облици на усно и писмено изразување: прераскажуває, раскажување и опишување; – состави правилно подолга и потполна реченица и состави повеќе реченици во куса целина; – учествува во разговор и внимателно да го слуша соговорникот; – разликува основни делови на текстот (наслов, пасус, име на автор, содржина); – изразно чита кириличен текст.		**ДОМАШНА ЛЕКТИРА** Ханс Кристијан Андерсен: *Принцезата на зрно грашок* Славко Јаневски: *Шеќерна приказна* Киро Донев: *Ајде да се запознаеме* **Книжевни поими:** − стих, строфа, рима; − басна; − бајка; − тема, место и време на настан, редослед на настани; − главен и споредан лик (изглед, основни карактеристики и постапки); − лица во драмски текст за деца.
	ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА	Основни обележја на Република Македонија (химна, знаме, грб). Национални празници на Репубилика Македонија. Поздрав од Македонија (разгледница) градови во Македонија: Скопје, Охрид, Битола, Прилеп. Бројност на населението, национален состав и Македонците надвор од границите на Република Македонија. Релјефни карактеристики на Република Македонија. Природни убавини на Македонија. Од македонското минато (од Самоиловата држава до падот под османлиска власт). Пеење: детска песна, народна песна. Слушање на музика: народни песни и ора, забавна музика.
	ЈАЗИК **Граматика, правопис и ортоепија**	Глас, слог, збор. Видови на зборови: именки (сопствени и општи); род и број кај именките; глаголи; глаголски времиња: минато, сегашно, идно време; потврдни и одречни глаголски облици; придавки (описни); броеви (основни и редни). Реченици: расказни, прашални и извични. Потврдни и одречни реченици. Пишување на голема буква. Пишување на кратенки: (мерни единици и општи кратенки *ОУ, бр., итн., стр.* и *нпр.*).
	ЈАЗИЧНА КУЛТУРА	Латиница: печатни и ракописни букви. Разбирање на прочитаното со одговори на прашања. План за прераскажување на куси текстови (лирски, епски, драмски) составен од воопштени прашања. План за опишување врз основа на непосредно набљудување. Правописни вежби: препишување, диктат и самостојно пишување. Јазички вежби: гатанки, ребуси, крстозборки, осмосмерки, асоцијације, составување на реченици, проширување на зададени реченици. Лексичко-семантички вежби: дополнување на реченици, опишување на суштества и предмети. Сценско прикажување на драмски/ драматизиран текст. **Медиумска култура:** Детски филм или претстава Претставување на релјефот, градовите, и природните убавини и културните знаменитости...

Клучни поими на содржината: книжевност, национална култура, јазик, јазична култура, усвојување на латиницата.

УПАТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* во второ одделение во основното училиште се состои од четири предметни области: Книжевност, Елементи на национална култура, Јазик и Јазична култура.

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* заснована е на исходите, односно на процесот на учење и ученичките постигања. Исходите претставуваат опис на интегрирани знаења, вештини, ставови и вредности што ученикот ги гради, проширува и продлабочува низ сите предметни области на овој предмет. Во процесот на наставата треба да се пројде од тоа дека ученикот е во центар на воспитно-образовната работа, дека наставата е насочена кон ученикот.

I. ПЛАНИРАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Планирањето на наставата и учењето опфаќа креирање на годишните и оперативните планови, како и развивање на подготовките за час/ден/седмица. Планирањето треба да биде во координација со планот и програмата на наставата и учењето и да ги опфаќа сите програмски подрачја. *Годишниот план* се креира во форма на гантограм и го содржи бројот на часовите по областите распредени по месеци, а во согласност со школскиот календар, планираниот фонд на часови по областите и годишниот фонд на часови. Препорачената дистрибуција на часовите по предметните области е: Книжевност – 25 часа, Елементи на национална култура – 15 часа, Јазик – 18 часа и Јазична култура – 14 часа. Сите области се преплетуваат и ни една не може да се изучува изолирано и без содејство со другите области. Меѓутоа, на секој час треба да им се посвети посебно внимание на културата на изразувањето на учениците и на културата на Македонците со нагласок на народната традиција, навиките и обичаите. Програмата овозможува корелација со предметите *Српски јазик, Ликовна култура, Музичка култура и Светот околу нас.*

Оперативниот план содржи рубрика со операционализирани исходи, дефинирани со наставните единици, рубрика за планираната меѓупредметна поврзаност и рубрика за евалуација на квалитетот на испланираното, како и други елементи според проценката на наставникот. При креирањето на годишниот и оперативните планови неопходно е да се води сметка за школскиот календар и активностите кои го следат животот на училиштето. *Подготовката за час* подразбира дефинирање на целта на часот, дефинирање на исходите во однос на целта на часот, планирање на активностите на учениците и наставникот во однос на целта и дефинираните исходи, планираните начини за проверка на оствареноста на исходите, изборот на наставните стратегии, методите и постапките на учење и подучување.

II. ОСТВАРУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

КНИЖЕВНОСТ

Во наставата по книжевност најважно е кај учениците да се развива љубовта кон читањето, да се гради чувството за убаво и вредно, да се воспитуваа вкусот. Со читањето на книжевноуметнички текстови и со разговорот за нив на часот се гради критичкото мисљење. Со дидактичките постапки треба учениците да се оспособуваат да донесуваат суд за постапките и карактеристиките на ликовите, како и за различни настани во текстот. Наставата по книжевност го зајакнува националниот и културниот идентитет кај учениците, со запознавање на својата книжевност и култура, како и со књижевностите и културите на другите народи.

Препорачаните содржини од областа *Книжевност* се совладуваат во текот на целата учебна година, од учебникот *Македонски јазик со елементи на национална култура* како основно наставно средство, така што наставникот ја планира нивната реализација во согласност со индивидуалните карактеристики на учениците и вкупните можности на колективот, раководејќи се со исходите на учењето.

При оспособувањето на учениците со помош на наставникот да ги разбираат текстовите од школската лектира, но и популарните, информативните текстови од списанијата за деца, енциклопедиите и слично, важно е да се настојува учениците да се оспособуваат за самостојно одредување на структурата на содржината (планот на текстот), главните и споредните ликови, нивните карактеристики и описите; исто така да ги воочат настаните, просторните и временските односи и битните поединости во описите на суштествата и природата. Бидејќи текстовите од школска лектира се користат за усовршување на читањето, пишувањето и воведувањето на учениците во основните поими за книжевноста, така учениците се поттакнуваат да ги воочат ликовите во книжевното дело, нивните карактеристики и постапки; нивните емоционални состојби (радосно, тажно, смешно) и да ги разликуваат поимите добро и зло.

Обврзителниот дел на лектирата се состои, воглавно, од дела кои ѝ припаѓаат на македонската литература, дела на творци Македонци кои живеат и творат во Република Србија, но и на српската и светската литература. Изборот на дела во најголема мерка е заснован на принципот на прилагоденоста на возраста на учениците. Корелацијата со *српски јазик* овозможува полесно да се реализира наставата по литература, пред сè, кај литературните родови и видови и нивните одлики.

Ученикот треба да ги воочи формалните разлики на поезијата, прозата и драмскиот текст (разликување на стих од прозен и драмски текст напишан по улоги).

Ученикот треба да ја разликува песната од расказот (басната) и драмскиот текст, но без воведување на дефиниции на књижевнотеориските поими. Подеталното терминолошко определување се воведува постапно во понатамошните одделенија.

Ученик треба да се оспособува да разликува стих од строфа и да научи што е рима. Кај кратките народни умотворини треба да се оспособува да разликува поговорки од гатанки. Ученикот треба да биде во состојба да го разбере пренесеното значење на гатанките без формулирање на постоечките стилски постапки во неа; да го препознае жанрот на бајката; жанрот на басната како расказ со пренесено значење, да биде во состојба да го разбере нејзиното пренесено значење и да ја најде нејзината поука.

Учениците се оспособуваат да ги воочат непознатите и помалку познатите зборови во текстот и да го прашаат наставникот за нивно објаснување како би го разбрале што подобро значењето на текстот. Водени со прашањата учениците се оспособуваат ја откријат тематско-идејната основа на текстот (за што се говори во текстот/книгата) зависно од индивидуалните способности. Во текот на обработката на књижевните текстови учениците стекнуваат први литерарно-естетски искуства и формираат свои ставови за делото што го слушаат или читаат. Наставникот ги поттикнува учениците да ги искажуваат своите ставови.

При читањето на лирските песни учениците постапно учат да ја препознаваат и доживеат мелодичноста на песните и изразно да ги читаат и рецитираат (по избор).

При обработката на драмските текстови за деца учениците се мотивираат на многу творечки активности кои се случуваат по повод на делата (сценски настап, драмска игра, куклена игра, драмски дијалози, гледање на детски театарски претстави, снимање и коментирање на драматизирани извадоци). При тоа учениците ги усвојуваат и правилата на однесувањето во театар во рамките на воспитната дејност на училиштето. Со активно слушање, а потоа и со самостојно читање на поедноставни книжевни и други видови на текстови учениците се оспособуваат да ги доведуваат содржините во врска со илустрациите кои ги следат книжевниот, популарниот и информативниот текст.

Со содржините на програмата се сугерира систематско и постапно усвојување на книжевните поими, а на наставниците им се препорачува континуирано да воведуваат нови зборови во речничкиот фонд на ученикот, како тој би се обогатил. Усвојувањето на книжевните поими не подразбира учење на нивните дефиниции, туку нивно именување и описно образложување на поимот, воочување на неговата улога во книжевноуметничкиот текст.

Текстовите од домашната лектира придонесуваат да се стекнуваат читачки навики. Со намера учениците да се навикнуваат на читање на лектира од обврзителниот дел и по слободен избор, се воспоставува соработка со училишниот библиотекар, а неколку часа во текот на годината можат да се реализираат во училишната библиотека.

Вештината на читање и разбирање на прочитаното се стекнува во рамките на *Јазичната култура* и при обработката на книжевноуметничките текстови. Учениците се поттикнуваат да читаат текстови во сликовници (на пример, басни, бајки и раскази).

Елементи на национална култура и традиција

Запознавање на учениците со основите на културата и традицијата на македонскиот народ се врши континуирано – со основните обележја: знаме, химна; детски песни, народни умотворби, авторски уметнички дела. Учениците треба да се запознаваат со историјата на македонскиот народ, релјефните карактеристики на Република Македонија, со природните убавини, градовите и знаменитоситите користејќи го учебникот, слики и документарни филмови. Континуирано треба да се негува емотивниот однос кон традицијата, културата, обичаите и навиките на македонската малцинска заедница во Србија (фолклор, народни умотворби, литература, музика, традиционални игри, обичаи, обележување на празници, следење и учествување на манифестации…) и да се поттикнуваат врските со другите етнички заедници и култури. Македонскиот идентитет и самопочитувањето треба да се негуваат на конкретни примери, давајќи им важност на малцинските и човековите права, мултикултуралноста и толеранцијата.

Оваа подрачје се преплетува и со подрачјето литература, со читање на книжевни дела учениците сознаваат за животот на македонскиот народ во минатото и за нивните обичаи. Оваа подрачје има корелација со предметите *Светот околу нас*, *Ликовна култура* (каде што е можно со цртање и боење да се усвојат знаења низ игровни активности), *Музичка култура, Граѓанско воспитување и Верска настава*.

Со употреба на различни видови на дидактички игри, со слушање на песни на македонски јазик и со изучување на македонски народни ора се придонесува да се развијат љубопитноста и љубовта кон историското минато, литературата и културата на македонскиот народ. Прочитаното, слушаното и доживеаното можат да се илустрираат со цртеж или слика, во корелација со *Ликовна култура.*

Посебно е важно методите, што се применуваат, да бидат интерактивни, учениците активно да учествуваат во наставата. Се препорачува на учениците да им се презентираат песни од детските фестивали „Златно славејче", „Поточиња", „Супер ѕвезда"...

ЈАЗИК

Во наставата од областа *јазик* учениците се оспособуваат правилно усно и писмено да комуницираат на македонски литературен јазик. Програмата е насочена на развивање на исходите и ученичките компетенции за примена на граматичките правила во пишаната и говорната комуникација.

Граматика

Разликувањето на глас и слог во изговорна смисла се усвојува со вежбање за одредување на бројот на слоговите врз основа на типични примери со самогласка на крајот на слогот, други примери се увежбуваат и усвојуваат во понатамошните одделенија. Пожелно е да се направи корелација со наставата по српски јазик и музичка култура да им се укажува на тоа дека песните се пеат така што се делат зборовите на слогови).

Од областа морфологија се развиваат основните знаења за именките, глаголите, придавките и броевите. За секој вид на зборови најнапред се воведува поимот, а потоа разликувањето на подвидови. Нпр. најнапред треба да се работи на сфаќањето на поимот именка како вид на зборови и тоа на типични примери на сопствени и општи именки. Придавките да се одредуваат во типични примери, како зборови кои стојат до именките и ги одредуваат. Во врска со глаголите, најнапред се обработува глаголот како вид на зборови, а потоа се воведува разликувањето на категоријата време. Броевите како вид на зборови треба да се поврзат со наставата по математика.

Синтаксичките знаења се надоврзуваат на веќе наученото и се прошируваат со разликувањето на реченици по облик и значење.

Правопис

Правописните правила учениците ги усвојуваат постепено, со повторување и вежбање на веќе наученото и со запознавање со нови содржини, и тоа по пат на различни вежбања како на ниво на зборови така и на ниво на реченици и текстови. Пожелно е да се направи корелација со наставата по математика во врска со пишувањето на кратенките за мерни единици. Потребно е учениците да усвојат правилно пишување на општите кратенки кои секојдневно се користат, и тоа само пет: *ОУ, бр., итн., стр*. и *нпр*.

Учениците треба да се оспособат правилно да ја употребуваат големата буква при пишувањето на сопствените имиња и презимиња, географските поими и празниците. Правописните вежби им овозможуваат на учениците посебно да обратат внимание на правописните барања и на нивната улога во текстот. Правописните вежби претставуваат најдобар начин правописните правила да се научат, проверат, како и воочените недостатоци да се отстранат. Во оваа возраст би требало да се применуваат прости правописни вежби кои се погодни да се совлада само едно правописно правило од една правописна област. Потребно е да се подготват правописните вежби и при тоа да се почитува принципот на постапност, систематичност, единството на теоријата и праксата. При совладувањето на правописните начела можат да бидат погодни следните правописни вежби: *препишување*, *диктат* и *самостојно пишување*.

ЈАЗИЧНА КУЛТУРА (УСНО И ПИСМЕНО ИЗРАЗУВАЊЕ)

Развивањето и унапредувањето на јазичната култура кај учениците претставува една од најзначајните задачи на наставата по македонски јазик. Нејзина крајна цел е учениците да бидат оспособени квалитетно и целисходно усно и писмено да комуницираат.

Основни облици на усно и писмено изразување се прераскажување, раскажување и опишување.

Прераскажување – потребно е да се поттикнуваат учениците да воочат што е битно, а што може да остане неспомнато кога прераскажуваат, да не се случи прераскажаниот текст да биде подолг од оној што го прераскажуваат. Потребно е, исто така, да се вреднува прераскажувањето, то ест на учениците да им се укаже на помалку или повеќе успешните сегменти на овој облик на изразување.

Раскажување – опфаќа раскажување на настани, раскажување врз основа на слики или низа на слики и според зададени зборови. Учениците треба постепено да се оспособуваат да зборуваат/раскажуваат на теми по сопствен избор, како и да осмислуваат крај на расказ со даден почеток.

Опишување – на овој вид на јазично изразување потребно е да му се пристапи посебно одговорно и да се почитуваат принципите на наставната условност и постапност при поставувањето на барањата: учениците да се оспособуваат внимателно да набљудуваат, воочуваат, откриваат, забележуваат, споредуваат, па после тоа дадената предметност мисловно да ја заокружат и јазички да ја вообличат. Опишувањето треба да се поврзе со обработката на книжевните дела, како спонтано би ги усвојувале техниката на опишување како вештина, потребно е постојано да се насочува вниманието на учениците на оние места во такви видови на текстови кои изобилуваат со описни елементи (опишување на природа, годишни времиња, предмети, растенија и животни, книжевни ликови...).

Јазичната култура кај учениците се негува и низ игровни активности, посебно со јазични игри. Видовите на игрите потребно е да се изберат според интересирањата на учениците или во контекстот на наставната содржина. Тоа можат да бидат разговорни игри, на пример, разговор со книжевен лик, потоа ситуациски игри, односно вистински ситуации, на пример, разговор во продавница, разговор кај лекар. Можат да се изберат и ребуси, гатанки, броенки, разбројалки, дополнувалки, едноставни крстозборки, осмосмерки, асоцијации, составување на реченици, проширување на зададени реченици.

Лексичко-семантичките вежби служат да се богати речникот на учениците и да им се укаже на различните можности при изборот на зборови и изрази и да се упатат на нивна поцелисходна употреба. Видот на овие вежби, исто така, треба да се усогласи со интересирањата на учениците и наставните содржини. Смислата за прецизно изразување и разбирање на значењата на зборовите и изразите се развива со различни вежби, на пример *опишување на растенија и предмети*, а за учениците на оваа возраст предизвикувачки можат да бидат и вежби со *дополнување на реченици* (на пример, да се дадат реченици во кои недостасува глагол).

Учење на латиница

Усвајувањето на латиницата најчесто се планира за второ полугодие, бидејќи учениците во прво одделение ја совладале кирилицата, но потребно е добро да се утврди читањето и пишувањето на кирилицата и да се работи на што подобра техника на читање.

При учењето на ракописните букви на латиница посебно внимание треба да му се посвети на графичкото поврзување на буквите во зборовите. Пишувањето може да се вежба во сите предметни области, со препишување, дополнување на реченици, составување на реченици врз основа на слика, составување на реченици врз основа на низа од слики, како и со диктати и со самостојно пишување на реченици и куси текстуални целини.

Начин на реализирање на програмата

Треба секогаш да се има во вид суштинската задача на овој предмет: учениците да научат да зборуваат на македонски литературен јазик, убаво да пишуваат, изразно да читаат и да стекнат вештина во јазичната исправност, пред сè, да ја почитуваат и вреднуваат традицијата на својот народ и да го сочуваат сопствениот идентитет. Наставата мора да биде насочена кон ученикот, треба да доминираат разни облици на дијалог во интеракции: наставник – ученик, ученик – наставник и ученик – ученик.

Наставата треба да се креира и презентира на интересен начин, да им се прилагоди на учениците, како без потешкотии би ја усвојувале во функционално знаење што ќе им користи во понатамошното школување. Наставникот мора функционално да применува разновидни методи: набљудување, забележување, метод со илустрации, текст метод, дијалошки, монолошки, компаративни, аналитичко-синтетички метод...

Потребно е да се применуваат и различни облици на работа: фронтален, индивидуален, работа во пар, работа во групи, работилничка работа. Наставата треба да се конципира така да ги развива интересирањето и љубовта кон читањето; негувањето на националната култура и традицијата, како и толеранцијата и почитувањето на другите народи, култури и традиции.

Корелација се воспоставува, пред сè, со наставата по *Српски јазик, Ликовна култура, Музичка култура, Светот околу нас, Верска настава* и *Граѓанско воспитување*.

III. СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Следењето на напредувањето и оценувањето на постигањата на учениците е формативно и сумативно и се реализира согласно со *Правилникот за оценување на учениците во основното образование и воспитување*. Процесот на следење и вреднување на еден ученик треба да се започне со иницијална проценка на нивото на кој се наоѓа ученикот. Иницијалната проценка, следењето и вреднувањето на резултатите на напредувањето на ученикот се во функција на постигнувањето на исходите. Секоја активност е добра можност за проценка на напредувањето и давање на повратни информации, а учениците треба да се оспособуваат и охрабруваат да го проценуваат сопствениот напредок во остварувањето на исходите на предметот, како и напредокот на другите ученици. Секој наставен час и секоја активност на ученикот е можност за формативно оценување, односно регистрирање на напредокот на ученикот и упатување за понатамошните активности поради напредување. Наставникот во текот на процесот на настава и учење континуирано и на примерен начин му укажува на ученикот на квалитетот на неговите постигања така што повратната информација треба да биде прилагодена, доволно јасна и информативна како би имала улога на поттикнувачка повратна информација.

Формативното вреднување е составен дел на современиот пристап на наставата и подразбира проценка на знаењата, вештините, ставовите и однесувањето, како и развивање на соодветни компетенции во текот на наставата и учењето. Формативното мерење подразбира прибирање на податоци за постигањата на ученикот и изработка и водење на портфолио на ученикот, што подразбира:

– собирање на показатели (активности на ученикот, непосредна комуникација, реализација на задачи, детски изработки, творби, искази, опишувања, раскажувања, прераскажувања и сл.) за секој ученик посебно;

– однапред подготвени евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна активност или студии на случај, при што наставникот ја бележи фактичката состојба;

– инструменти кои се однесуваат на секое програмско подрачје поединечно и во кои наставникот внесува податоци за постигањата на ученикот во однос на сите развојни аспекти (интелектуалните, емоционалните и психомоторичките) кои се поттикнуваат со програмата и насочени се кон проверката на остварените исходи.

Проверувањето на знаењето треба да се реализира со разни постапки и форми: усно, преку говорни, писмени, сликовно-писмени вежби, вежби со подвлекување, заокружување; практично преку презентација и сл.

Врз основа на сите податоци добиени со следењето на постигањата и формативното оценување, наставникот ја опишува развојната состојба за секој ученик одделно, во рамките на секое програмско подрачје, а на крајот на првото и второто полугодие со сумативно вреднување, со описна оценка.

Портфолиото треба, во текот на целата година, да им биде достапно на родителите за да можат да го следат напредувањето и постигањата на своите деца.

Работата на секој наставник се состои од планирање, реализирање, следење и вреднување. Важно е наставник континуирано да следи и да вреднува диференцирано, освен постигањата на учениците, и процесот настава и учење, како и себе си и сопствената работа. Сè што ќе се покаже како добро и корисно, наставник и понатаму ќе го користи во својата наставна пракса; сè што ќе се покаже као недоволно ефикасно и ефективно, би требало да се унапреди.

Назив предмета	**МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ**
Циљ	**Циљ** учења *македонског језика са елементима националне културе* је да ученици овладају основним законитостима македонског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући значај улоге језика и националне културе у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из македонске и светске баштине, ради неговања традиције и културе македонског народа и развијања интеркултуралности.
Разред	**Други**
Годишњи фонд часова	**72 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– правилно гласно чита; – разликује књижевне врсте: песму, причу, басну, бајку, драмски текст; – одреди главни догађај, време и место дешавања у прочитаном тексту; – одреди редослед догађаја у тексту; – уочи главне и споредне ликове и разликује њихове позитивне и негативне особине; – разликује стих и строфу; – уочи стихове који се римују; – објасни значење пословице и поуке коју уочава у басни; – наведе једноставне примере поређења из текстова и свакодневног живота; – чита текст поштујући интонацију реченице/стиха; – изражајно рецитује песму; – чита драмске текстове (по ликовима); – износи своје мишљење о тексту; – разликује глас и слог и препозна самогласнике и сугласнике; – пева химну Републике Македоније, препознаје заставу и грб; – наброји националне празнике Македоније; – препознаје градове са слика на основу особености градова; – препознаје основне рељефне и природне карактеристике Републике Македоније; – препознаје македонске народне песме и кола; – пева дечје песме са дечјих фестивала; – разликује врсте речи у типичним случајевима; – бира и користи одговарајуће речи у говору; – на правилан начин користи нове речи у свакодневном говору; – одређује основне граматичке категорије именица и глагола; – разликује реченице по облику и значењу; – поштује и примењује основна правописна правила; – влада основном техником читања и писања латиничког текста; – користи различите облике усменог и писменог изражавања: препричавање, причање, описивање; – правилно састави дужу и потпуну реченицу и споји више реченица у крађу целину; – учествује у разговору и пажљиво слуша саговорника; – разликује основне делове текста (наслов, пасус, име аутора, садржај); – изражајно чита ћирилички текст.	**КЊИЖЕВНОСТ**	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезија** Ванчо Николески: *Отаџбина* Милутин Бебековски: *Македонија* Ристо Василевски: *Школа* Ацо Шопов: *Лист* Ванчо Николески: *Родна кућа* Стојан Тарапуза: *Добра ноћ, дете* Душко Радовић: *Страшан лав* Љубивоје Ршумовић: *Десет љутих гусара* Александар Кујунџиски: *Љубави, буди вечна* Рајко Јовчевски: *Дванаест месеци* **Проза** Избор из кратких народних умотворина (загонетке, пословице, брзалице, разбрајалице...) Вера Бужарова: *Торба са златницима* Борис Бојаџиски: *Само слобода такву песму пева* Горјан Петревски: *Болесни врабац* Народна прича: *Кос и грожђе* Езоп: *Магарац, лисица и лав* Оливера Николова: *Поклон за Јанка* Народна прича: *Камен и змија* Александар Поповски: *Развигорац* **Драмски текстови** Ристо Давчевски: *Игра Славке и Славчета* **Популарни и информативни текстови** Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу (*Росица, Другарче, Зуница* и др.); интернет – избрани текстови. **ДОМАЋА ЛЕКТИРА** Ханс Кристијан Андерсен: *Принцеза на зрну грашка* Славко Јаневски: *Шећерна прича* Киро Донев: *Хајде да се упознамо* **Књижевни појмови:** − стих, строфа, рима; − басна; − бајка; − тема, место и време збивања, редослед догађаја; − главни и споредни лик (изглед, основне особине и поступци); − лица у драмском тексту за децу.
	ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ	Основна обележја Републике Македоније (химна, застава, грб). Национални празници Републике Македоније. Поздрав из Македоније (разгледница) Градови у Македонији: Скопље, Охрид, Битољ, Прилеп. Бројност становништва, национални састав и Македонци ван границе Републике Македоније. Рељефне карактеристике Републике Македоније. Природне лепоте Македоније. Из македонске прошлости (од Самуилове државе до пада под османску власт). Певање: дечја песма, народна песма. Слушање музике: народне песме и кола, забавна музика.
	ЈЕЗИК **Граматика, правопис и ортоепија**	Глас, слог, реч. Врсте речи: именице (властите и заједничке); род и број именица; глаголи; глаголска времена: прошло, садашње, будуће време; потврдни и одрични глаголски облици; придеви (описни); бројеви (основни и редни). Реченице: обавештајне, упитне и узвичне. Потврдне и одричне реченице. Писање великог слова. Писање скраћеница: (мерне јединице и опште скраћенице *ОШ, бр., итд., стр.* и *нпр.*).

	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Латиница: штампана и писана слова. Разумевање прочитаног кроз одговоре на питања. План за препричавање кратких текстова (лирских, епских, драмских) састављен од уопштених питања. План описивања на основу непосредног посматрања. Правописне вежбе: преписивање, диктат и самостално писање. Језичке вежбе: загонетке, ребуси, укрштене речи, осмосмерке, асоцијације, састављање реченица, проширивање задатих реченица. Лексичко-семантичке вежбе: допуњавање реченица, опис бића и предмета. Сценско приказивање драмског / драматизованог текста. **Медијска култура:** Дечји филм или представа Представљање рељефа, градова, природних лепота и културних знаменитости...

Кључни појмови садржаја: књижевност, национална култура, језик, језичка култура, усвајање латинице.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења предмета *Македонски језик са елементима националне културе* у другом разреду основне школе чине четири предметне области: Књижевност, Елементи националне културе, Језик и Језичка култура.

Програм наставе и учења предмета *Македонски језик са елементима националне културе* заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све четири предметне области овог предмета. У процесу наставе треба поћи од тога да је ученик у центру васпитно-образовног рада, да је настава усмерена ка ученику.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Планирање треба бити у координацији са планом и програмом наставе и учења и да обухвата сва програмска подручја. *Годишњи план* креира се у форми гантограма и садржи број часова по областима распређених по месецима, а у складу са школским календаром, планираним фондом часова по областима и годишњим фондом часова. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 25 часова, Елементи националне културе – 15 часова, Језик – 18 часова и Језичка култура – 14 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима. Међутим, на сваком часу треба посветити посебну пажњу култури изражавања ученика и култури Македонаца са нагласком на народну традицију, навике и обичаје. Програм омогућава корелацију са предметом *Српски језик, Ликовна култура, Музичка култура и Свет око нас.*

Оперативни план садржи рубрику са операционализованим исходима, дефинисаним наставним јединицама, рубрику за планирану међупредметну повезаност и рубрику за евалуацију квалитета испланираног, као и друге елементе према процени наставника. Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе. *Припрема за час* подразумева дефинисање циља часа, дефинисање исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на циљ и дефинисане исходе, планиране начине провере остварености исхода, избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

У настави књижевности најважније је код ученика развијати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус. Читањем књижевноуметничких текстова и разговором о њима на часу гради се критичко мишљење. Дидактичким поступцима треба оспособљавати ученике да доносе суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Препоручени садржаји из области *Књижевност* савладавају се током целе школске године, из уџбеника *Македонски језик са елементима националне културе* као основно наставно средство, тако што наставник планира њихову реализацију у складу са индивидуалним карактеристикама ученика и укупним могућностима колектива, руководећи се исходима учења.

Приликом оспособљавања ученика да уз помоћ наставника разумеју текстове из школске лектире, али и популарне, информативне текстове из часописа за децу, енциклопедија и слично, важно је настојати да се ученици оспособљавају за самостално одређивање структуре садржаја (план текста), главних и споредних ликова, њихових особина и описа; такође да уоче догађаје, просторне и временске односе и битне појединости у описима бића и природе. Како се текстови из школске лектире користе за усавршавање читања, писања и увођење ученика у основне појмове о књижевности, тако се ученици подстичу да уоче ликове у књижевном делу, њихове особине и поступке; њихова емоционална стања (радосно, тужно, смешно) и да разликују појмове добра и зла.

Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају македонској књижевности, дела стваралаца Македонаца који живе и стварају у Републици Србији, али и српске и светске књижевности. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту. Корелација са *српским језиком* омогућава да се лакше реализује настава књижевности, пре свега, код књижевних родова и видова и њихових одлика.

Ученик треба да уочи формалну различитост поезије, прозе и драмског текста (разликовање стиха од прозног и драмског текста писаног по улогама).

Ученик треба да разликује песму од приче (басне) и драмског текста, али без увођења дефиниција књижевнотеоријских појмова. Детаљније терминолошко одређивање уводи се поступно у старијим разредима.

Ученик треба да се оспособљава да разликује стих од строфе и да научи шта је рима. Код краћих народних умотворина треба да се оспособљава да разликује пословице од загонетки. Ученик треба да буде у стању да разуме пренесено значење загонетке без формулисања у њој постојећих стилских поступака; да препознаје жанр бајке; жанр басне као приче са пренесеним значењем, да буде у стању да разуме њено пренесено значење и издвоји њену поуку.

Ученици се оспособљавају да уоче непознате и мање познате речи у тексту и да питају наставника за њихово објашњење како би што боље разумели значење текста. Вођени питањима ученици се оспособљавају да открију тематско-идејну основу текста (о чему се говори у тексту/књизи), зависно од индивидуалних способности. Током обраде књижевних текстова ученици стичу прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Наставник подстиче ученике да своје ставове и искажу.

Приликом читања лирских песама ученици поступно уче да препознају и доживе мелодичност песама и да их изражајно читају и рецитују (по избору).

Приликом обраде драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ, драмска игра, луткарска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака). Притом ученици усвајају и правила понашања у позоришту у оквиру васпитног деловања школе. Уз активно слушање, а потом и самостално читање једноставних књижевних и осталих типова текстова ученици се оспособљавају да садржаје доводе у везу са илустрацијама које прате књижевни, популарни и информативни текст.

Садржајима програма се сугерише систематично и поступно усвајање књижевних појмова, а наставницима се препоручује да континуирано уводе нове речи у речнички фонд ученика, како би се он обогатио. Усвајање књижевних појмова не подразумева учење њихових дефиниција, већ њихово именовање и описно образлагање појма, уочавање његове улоге у књижевноуметничком тексту.

Стицању читалачких навика доприносе текстови домаће лектире. У намери да се ученици навикавају на читање лектире у обавезном и слободном избору, успоставља се сарадња са школским библиотекаром, а неколико часова се током године може реализовати у школској библиотеци.

Вештина читања и разумевања прочитаног стиче се и у оквиру *Језичке културе* и при обради књижевноуметничких текстова. Ученици се подстичу да читају текстове у сликовницама (на пример, басне, бајке и приче).

Елементи националне културе и традиције

Упознавање ученика са основама културе и традиције македонског народа врши се континуирано – основним обележјима: застава, химна; упознавање са дечјим песмама, народним умотворинама, ауторским уметничким делима. Ученике треба упознавати са историјом македонског народа, рељефним карактеристикама Републике Македоније, природним лепотама, градовима и знаменитостима, користећи уџбеник, слике и документарне филмове. Континуирано треба неговати емотивни однос према традицији, култури, обичајима и навикама македонске мањинске заједнице у Србији (фолклор, народне умотворине, књижевност, музика, традиционалне игре, обичаји, обележавање празника, праћење и учествовање на манифестацијама…) и подстицати везе са другим етничким заједницама и културама. Македонски идентитет и самопоштовање треба неговати на конкретним примерима, дајући значај мањинским и људским правима, мултикултуралности и толеранцији.

Ова област преплиће се са облашћу *књижевност*. Читањем књижевних дела ученици сазнају о животу македонског народа у прошлости и о њиховим обичајима. Ово подручје има корелацију са предметима *Свет око нас*, *Ликовна култура* (где је могуће да цртањем и бојењем усвоје знања кроз игровне активности), *Музичка култура, Грађанско васпитање и Верска настава*.

Употребом различитих врста дидактичких игара, слушањем песама на македонском језику и изучавањем македонских народних кола доприноси се развијању радозналости и љубави према историјској прошлости, књижевности и култури македонског народа. Прочитано, слушано и доживљено могу се илустровати цртежом или сликом, у корелацији са *Ликовном културом.*

Посебно је важно да методе које се примењују буду интерактивне, да ученици активно учествују у настави. Препоручује се да се ученицима презентују дечји филмови, документарни филмови прилагођени узрасту, песме са дечјих фестивала „Златни славуј", „Поточићи", „Супер звезда"...

ЈЕЗИК

У настави језика, ученици овладавају писаним и усменим стандардним македонским језиком. Програм је усмерен на развијање исхода и ученичких компетенција за примену граматичких правила у писаној и говорној комуникацији.

Граматика

Разликовање гласа и слога у изговорном смислу усваја се вежбањем за одређивање броја слогова на основу типичних примера са самогласником на крају слога; други примери се увежбавају и усвајају у вишим разредима. Пожељно је направити корелацију са наставом српског језика и музичке културе (указати им на то да песме певају тако што деле речи на слогове).

Из морфологије се развијају основна знања о именицама, глаголима, придевима и бројевима. За сваку врсту речи најпре се уводи појам, а затим разликовање подврста. Нпр. најпре треба радити на схватању појма именице као врсте речи и то на типичним примерима властитих и заједничких именица. Придеве одређивати у типичним примерима, као речи које стоје уз именице и одређују их. У вези са глаголима, најпре се обрађује глагол као врста речи, а онда се уводи разликовање категорије времена. Бројеве, као врсту речи, треба повезати са наставом математике.

Синтаксичка знања се надовезују на већ научена и проширују разликовањем реченица по облику и значењу.

Правопис

Правописна правила ученици усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз упознавање са новим садржајима, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченица и текстова. Пожељно је направити корелацију са наставом математике у вези са писањем скраћеница за мерне јединице. Потребно је да ученици усвоје правилно писање општих скраћеница које свакодневно користе, и то само пет: *ОШ, бр., итд., стр.* и *нпр.*

Треба оспособити ученике да правилно употребљавају велико слово при писању властитих имена и презимена, географских појмова и празника. Правописне вежбе омогућавају ученицима да посебно обрате пажњу на правописне захтеве и на њихову улогу у тексту. Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне да се савлада само једно правописно правило из једне правописне области. Правописне вежбе је потребно припремити и притом поштовати принцип поступности, систематичности, јединства теорије и праксе. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: *преписивање*, *диктат* и *самостално писање*.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ)

Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе македонског језика. Њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени да квалитетно и сврсисходно усмено и писмено комуницирају.

Основни облици усменог и писменог изражавања су препричавање, причање и описивање.

Препричавање – потребно је подстицати ученике да уоче шта је битно, а шта може остати непоменуто када препричавају, како се не би догодило да препричани текст буде дужи од оног који препричавају. Потребно је, такође, вредновати препричавање, тј. указати ученицима на мање или више успеле сегменте овог облика изражавања.

Причање – обухвата причање догађаја, причање на основу слике или низа слика и према задатим речима. Ученике треба постепено оспособљавати да причају на теме по сопственом избору, као и да осмишљавају крај приче са датим почетком.

Описивање – овој врсти језичког изражавања потребно је приступити посебно одговорно и поштовати принципе наставне условности и поступности приликом постављања захтева: оспособљавати ученике да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Описивање треба повезати са обрадом

књижевних дела, како би спонтано усвајали технику описивања као вештину, потребно је стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис природе, годишњих доба, предмета, биљака и животиња, књижевних ликова...).

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке вежбе. Врсте игара потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити разговорне игре, на пример, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Могу се одабрати и ребуси, загонетке, брзалице, разбрајалице, допуњавања, једноставне укрштене речи, осмосмерке, асоцијације, састављање реченица, проширивање задатих реченица.

Лексичко-семантичке вежбе служе да се богати речник ученика и да се укаже на различите могућности приликом избора речи и израза и упути на њихову сврсисходнију употребу. Врсте ових вежби, такође, треба усагласити са интересовањима ученика и наставним садржајима. Смисао за прецизно изражавање и разумевање значења речи и израза развија се кроз различите вежбе, на пример *опис бића и предмета*, а за ученике овог узраста изазовне могу бити и вежбе *допуњавања реченица* (на пример, дати реченице у којима недостаје глагол).

Учење латинице

Усвајање латинице планира се најчешће за друго полугодиште јер су ученици у првом разреду овладали ћириличким писмом, али је потребо добро утврдити читање и писање ћириличког писма и радити на што бољој техници читања.

Код учења писаних слова латинице посебну пажњу треба посветити графичком увезивању слова у речима. Писање се може увежбавати кроз све предметне области, преписивањем, допуњавањем реченица, састављањем реченица на основу слике, састављањем реченица на основу низа слика, као и диктатима и самосталним писањем реченица и краћих текстуалних целина.

Начин остваривања програма

Треба се увек имати у виду суштински задатак овог предмета: да ученици науче да говоре македонским књижевним језиком, да лепо пишу, изражајно читају и да стекну вештину у језичкој исправности, пре свега, да поштују и вреднују традицију свог народа и очувају властити идентитет. Настава мора бити усмерена ка ученику, треба да доминирају разни облици дијалога у интеракцији: наставник – ученик, ученик – наставник и ученик – ученик.

Настава треба да се креира и презентује на занимљив начин, да се прилагоди ученицима како би је без потешкоћа усвајали у функционално знање које ће им користи у даљем школовању. Наставник мора функционално примењивати разноврсне методе: посматрање, опажање, илустративна метода, текст метода, дијалошка, монолошка, компаративна, аналитичко-синтетичка метода...

Потребно је примењивати и различите облике рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, рад у групама, радионички рад. Наставата треба да се конципира тако да развија интересовање и љубав према читању, неговању националне културе и традиције, те да негује и развија толеранцију, поштовање других народа, култура и традиција.

Корелација се успоставља, пре свега, са наставом *Српског језика, Ликовне културе, Музичке културе, Верске наставе* и *Грађанског васпитања*.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Иницијална процена, праћење и вредновање резултата напредовања ученика у функцији су постизања исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности ради напредовања. Наставник током процеса наставе и учења континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације.

Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима и израда и вођење портфолија ученика, што подразумева:

– прикупљање индикатора (активности ученика, непосредна комуникација, реализација задатака, дечји радови, стваралаштво ученика, искази, описивања, причања, препричавања и сл.) за сваког ученика посебно;

– унапред припремљене евалуационе листе за сваког ученика, који се попуњавају после конкретне активности или студијом случаја, при чему наставник бележи фактичко стање;

– инструменте који се односе на свако програмско подручје појединачно и у које наставник уноси податке о постигнућима ученика у односу на све развојне аспекте (интелектуалне, емоционалне и психомоторичке) који се подстичу програмом и усмерени су ка провери остварених исхода.

Проверавање знања треба да се реализује различитим поступцима и формама: усмено, преко говорних, писмених, сликовно-писмених вежби, вежби са подвлачењем, заокруживањем; практично преко презентације и сл.

На основу свих података добијених праћењем постигнућа и формативног оцењивања, наставник описује развојно стање за сваког ученика појединачно, у оквиру сваког програмског подручја, а на крају првог и другог полугодишта сумативним вредновањем, описном оценом.

Портфолио треба у току целе године да буде доступан родитељима како би могли да прате напредовање и постигнућа своје деце.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Осим постигнућа ученика, важно је да наставник континуирано прати и вреднује процес наставе и учења, себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасно и ефективно, требало би унапредити.

2

На основу члана 67. ст. 1. и 4. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон и 10/19),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК

о допунама Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања

Члан 1.

У Правилнику о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 15/18 и 18/18)

у делу: „ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ШЕСТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА” одељак: „3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ”, после предмета: „СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ”, додају се програми предмета: „МАТЕРЊИ ЈЕЗИК” и то: „АЛБАНСКИ ЈЕЗИК, БОСАНСКИ ЈЕЗИК, БУГАРСКИ ЈЕЗИК, МАЂАРСКИ ЈЕЗИК, РУМУНСКИ ЈЕЗИК, РУСИНСКИ ЈЕЗИК, СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК и ХРВАТСКИ ЈЕЗИК”, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

У програму предмета: „ЛИКОВНА КУЛТУРА”, после тачке: „III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА”, додаје се тачка: „IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ЛИКОВНА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ”, која је одштампана уз овај правилник и чини његов саставни део.

У програму предмета: „МУЗИЧКА КУЛТУРА”, после тачке: „III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА”, додаје се тачка: „IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ МУЗИЧКА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ”, која је одштампана уз овај правилник и чини његов саставни део.

У програму предмета: „ИСТОРИЈА”, после тачке: „III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА”, додаје се тачка: „IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ИСТОРИЈА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ”, која је одштампана уз овај правилник и чини његов саставни део.

У делу: „4. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ”, после програма предмета: „ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК”, додају се програми предмета: „МАТЕРЊИ ЈЕЗИК/ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ”, и то: „БУГАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, УКРАЈИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, ХРВАТСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ, ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ и МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ”, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику РС – Просветном гласнику”, а примењује се почев од школске 2019/2020. године.

Број 110-00-61/2019-04
У Београду, 22. марта 2019. године

Министар,
Младен Шарчевић, с.р.

Назив предмета: МАТЕРЊИ ЈЕЗИК

АЛБАНСКИ ЈЕЗИК

Emërtimi i lëndës	**GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE** **HYRJE** Nëpërmjet kësaj lënde, nxënësit pasurojnë fjalorin, mësojnë përdorimin e kategorive gramatikore, rregullat kryesore të saj dhe drejtshkrimin, mësojnë si të ndërtojnë dhe të vlerësojnë rrëfimin, përshkrimin, komentin, argumentin, informatën etj.,zhvillojnë imagjinatën dhe kultivojnë aftësitë e tyre për të gjykuar. Në këtë klasë, nxënësit zhvillojnë aftësitë dhe shkathtësitë e përdorimit të gjuhës, njohin, analizojnë dhe shkruajnë tekste të ndryshme letrare dhe jo letrare, shprehen drejt dhe qartë me gojë dhe me shkrim në situata të ndryshme, krijojnë një tekst, tregojnë një ngjarje, argumentojnë një pikëpamje, hartojnë shkrime të argumentuara dhe të marrin pjesë rregullisht në debate, përdorin gjuhën në përputhje me situatat konkrete të komunikimit dhe zhvillojnë shkathtësitë e lexim--kuptimit. Thelbin e mësimit të Gjuhës shqipe në shkollë e përbën formimi i shprehive të përdorimit të gjuhës me gojë dhe me shkrim dhe njohja e modeleve kulturore e estetike të domosdoshme për formimin e tyre kulturor. **QËLLIMI** Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe në klasën e gjashtë është që nxënësi të aftësohet të përdorë drejtë gjuhën shqipe në situata të ndryshme gjatë procesit të komunikimit, në të folur e në të shkruar; që me anë të leximit dhe shpjegimit të veprave letrare të zhvillojë kompetencat e leximit, të cilat krahas njohurive letrare përfshijnë fantazinë dhe emocionet, kujtimet, hulumtimet; nxitjen e imagjinatës dhe sensibilitetit artistik, përjetimit estetik dhe mendimin kritik, gjykimin moral dhe bashkim mendimesh, ideshë; që me leximin e llojeve të veprave adekuate të aftësohet që të ketë qasje të duhur ndaj veprës dhe gjatë komentimit të zbulojë shtresa dhe kuptime të ndryshme; të arrijë njohuri themelore për vendin, rolin dhe rëndësinë e gjuhës dhe letërsisë në kulturë, si dhe në arsimimin media; të arrijë dhe zhvillojë njohuri të gjera humane dhe të mësojë si të lidhë në mënyrë funksionale përmbajtjet e fushave lëndore. përforcimin dhe zhvillimin e njohurive të përvetësuara më parë. Kjo nënkupton: zhvillimin e shkathtësive të komunikimit në situata të ndryshme, zhvillimin e kulturës gjuhësore dhe formimin kulturor, zhvillimin emocional, krijues, estetik dhe etik përmes shkathtësive të komunikimit, zhvillimin e vetëbesimit dhe të menduarit e pavarur, zhvillimin e përdorimit të gjuhës letrare si dhe përgatitjen e nxënësit për të mësuar gjatë gjithë jetës.
Klasa	**E gjashtë**
Fondi vjetor i orëve	**144 orë**

Lënda	**Gjuha dhe Letërsia shqipe**	**Klasa e VI-të**
Fondi i orëve	**Javor**	**Vjetor**
Numri i orëve	**4**	**144**
	Temat dhe rezultatet e të nxënit Nxënësit në klasën e gjashtë arrijnë rezultatet e të nxënit të lëndës, për temat e përcaktuara në tabelën e mëposhtme, të dala nga rezultatet e të nxënit të lëndës së Gjuhës dhe Letërsisë shqipe për arsimin fillor:	

REZULTATET Pas mbarimit të temës/fushës së njohurive nxënësi të jetë në gjendje që:	**FUSHA/TEMA**	**PËRMBAJTJA**
– Identifikon tipare të prozës dhe poezisë; – Dallon elemente të teksteve të ndryshme letrare e jo letrare si : poezi, prozë, tekst dramatik, artikuj – të gazetave apo revistave, tekstin biografik dhe autobiografik; – Lexon dhe krahason artikuj të ndryshëm që kanë të bëjnë me aktualitete nga shëndetësia, barazia gjinore, të drejtat e njeriut; – Shkruan sipas modeleve të teksteve jo letrare urime, informata lutje etj. – Shkruan ese të ndryshme letrare e jo letrare; – Njeh përshkrimin dhe rrëfimin; – Komenton dhe shkruan për tekste apo emisione të ndryshme nga mediet. – Përshkruan jetën në vendlindje dhe në mërgatë; – Identifikon shkaktarët rreziqeve nga natyra dhe njeriu;	Letërsia **Tekstet letrare dhe jo letrare**	Poezia e proza; Biografia dhe autobiografia, Shoqëria jonë dikur dhe sot; Njoftime, ftesa, falënderime, Urime, pjesë humoristike, raporte, informata; Lutje, qortime, këshilla, përshtypje, shqetësime dhe dëshira përshtypje, preferencat; Ese; Përshkrimi e rrëfimi; Mediet (televizioni, radio), shoqëria, Internet.
– Dallon kuptimin figurativ nga ai jo figurative (kuptimi i parë); – Dallon dhe përdor figurat kryesore stilistike në të folur dhe në të shkruar; – Identifikon tipare letrare dhe joletrare;	**Gjuha figurative dhe jofigurative**	Shprehjet e figurshme dhe frazeologjike (kuptimi i parë dhe i figurshëm; Tropet: figurat kryesore letrare/teksti letrar dhe joletrar;
– Dallon zhanret kryesore letrare; – Kupton tiparet e subjektit, kompozicionit dhe temës; – Zhvillon strategjinë e lexim-kuptimit dhe komentimit të teksteve;	**Kritika, teoria, historia**	Zhanret dhe kategoritë letrare: poezi, prozë, tekst dramatik; Subjekti, kompozicioni, tema, komentim i teksteve; Lexim-kuptimi
– Dallon format e gjuhës standard nga ato dialektore; – **Dallon intonacionin e fjalisë**; – Dallon llojet e fjalisë sipas intonacionit; – Dallon **theksin e fjalisë.** – Dallon rrokjen, theksin, intonacionin; – Dallon zanoret dhe bashkëtingëlloret sipas shqiptimit; – Përcakton theksin e fjalës dhe fjalisë; – Pasuron fjalorin dhe njeh kuptimin e fjalës; – Dallon dhe përdor në fjali kuptimin e parë të fjalëve dhe kuptimin e figurshëm; – Dallon dhe përdor në fjali fjalët me shumë kuptime; – Dallon kryefjalën, kallëzuesorin e kryefjalës, kundrinorin e drejtë dhe të zhdrejtë, rrethanorin e vendit, të kohës, të shkakut si dhe përcaktorin e – ndajshtimin; – Dallon emrin dhe kategoritë e tij; – Dallon mbiemrin dhe kategoritë e tij (shkallët); – Dallon dhe përdor drejt përemrat vetorë, pyetës, lidhorë, të pacaktuar; – Dallon dhe përdor përemrat sipas situatave; – Dallon foljen, kohët e thjeshta dhe të përbëra të saj; – Dallon dhe kupton foljen, mënyrat veprore dhe joveprore; – Dallon foljet sipas zgjedhimit nëpër mënyra dhe kohë; – Dallon fjalinë foljore nga ajo jo foljore; – Dallon dhe përdor lidhëzat në të folur në lexuar dhe shkruar; – Identifikon dhe përdor parafjalët në të folur në lexuar dhe shkruar; – Njeh strukturën e fjalisë së thjeshtë dhe të përbërë; – Dallon dhe përdor llojet kryesore të fjalive në të lexuar dhe të shkruar, format pohore e mohore; – Dallon fjalitë e pavarura, kryesore dhe të varura; – Pasuron fjalorin dhe njeh kuptimin e fjalëve;	**Gjuha** **Gramatika** **(Fonetika, Morfologjia, Sintaksa, Leksikologjia)**	Gjuha standarde dhe format dialektore Fonetikë/fonologji: rrokja theksi intocioni, bashkëtingëlloret e zëshme dhe të pazëshme; Leksikologji:Fjala dhe kuptimi i saj Sintaksë:kryefjala, kallëzuesori i kryefjalës, kundrinori i drejtë, i zhdrejtë, Rrethanori i vendit, i kohës, i shkakut si dhe përcaktori e ndajshtimi; Morfologji: Emri kategoritë e tij gramatikore (gjinia asnjanëse, shumësi i emrave, kuptimet e rasave); Mbiemri dhe kategoritë e tij gramatikore Përemrat vetorë, pyetës, lidhorë, të pacaktuar; Folja Kohët e thjeshta dhe të përbëra të foljeve dhe kategoritë e saj; Format veprore dhe joveprore të foljeve; Folja, zgjedhimi i saj në mënyrën dëftore, lidhore dhe kohët e tyre; Fjalia foljore dhe jofoljore; Lidhëzat bashkërenditëse, dhe nënrenditëse; Parafjalët sipas rasave; Ndajfoljet dhe llojet e saj; Fjalia e thjeshtë dhe fjalia e përbërë; Tipet kryesore të fjalive (dëftore, pyetëse, nxitëse, dëshirore, thirrmore) format e tyre (pohore, mohore); Fjalitë e pavarura, kryesore dhe të varura; Fjalëformimi:Përbërësit e fjalës (rrënja, tema, parashtesa, prapashtesa dhe mbaresa); Fjalët e prejardhura; Parashtesat dhe prapashtesa që krijojnë fjalë të prejardhura; Drejtshkrimi; Apostrofi; Parafjala; Lidhëzat;
– Dallon fjalët për kah ndërtimi dhe përdor përbërësit e saj për formimin e tyre; – Përdor dhe krijon fjalë të prejardhura, të përbëra dhe të përngjitura; – Përdorimi i drejtë i shkronjës së madhe (titujt e librave, revistave, gazetave etj.);	**Drejtëshkrimi**	Përdorimi i shkronjës së madhe tek emrat gjeografik, emrat e institucioneve, ndërrmarrjeve ekonomike, institucioneve, organizatave; Fjalimi administrativ dhe joadministrativ; Përdorimi i thonjëzave; Drejtëshkrimi i mbiemrave me prapashtesa; Drejtëshkrimi i përemrit Ju në shenjë respekti; Drejtshkrimi i apostrofit; Drejtshkrimi i lidhëzave; Drejtshkrimi i parafjalëve; Përdor drejt pikën, presjen dhe pikëçuditjen në llojet e ndryshme të fjalisë.

<table>
<tr><td rowspan="2">– Zgjedh formën e përshtatshme për të përcjellë informacionin, idetë, ndjenjat dhe pikëpamjet e tij;
– Merr pjesë në biseda shoqërore me moshatarët dhe të rriturit mbi tema të njohura duke pyetur dhe duke iu përgjigjur pyetjeve. Përdor forma të ndryshme të rrëfimit; për të dalluar Dalon elementet kryesore të subjektit të përrallës;
– Lexon për të nxjerrë temën dhe mesazhin e përrallës;
– Lexon për të dalluar veçoritë e dialektit gegërisht;
– Përshkruan peizazhin dhe portretin;
– Rrëfen në vetën e parë dhe të tretë;
– Merr pjesë në dialog;
– Di të veçojë pjesët themelore të tekstit dhe të organizojë kuptimin e tekstit;
– Dallon qëllimin e komunikimit;
– Di si transmetohet mesazhi ndërmjet dhënësit dhe marrësit.</td><td>Kultura gjuhësore</td><td>Ritregimi, tregimi, përshkrimi, dallimi i ndryshimeve ndërmjet gjuhës së folur dhe asaj të shkruar;
Teksti letrar;
Teksti joletrar;
Hartimi i letrës (private, e – mailit), shkrimi i lajmit, informacionit;
Pasurimi i fjalorit (sinonimet, antonimet;
Fjalët dialektore dhe huazimeve – zëvendësimi i tyre me fjalë të gjuhës letrare standarde;</td></tr>
<tr><td>– Harton tekstin e folur ose të shkruar rreth përjetimeve të tij për tekstin letrar dhe temave në jetën e përditshme si dhe botën e fantazisë, duke veçuar idetë kryesore dhe përcjelljen e zhvillimit të tyre;
– Gjen informacione eksplicite dhe implicite në tekstin e thjeshtë letrar dhe joletrar;</td><td>Kulturë e të shkruarit</td><td>Teknika e hartimit të përmbajtjes me shkrim;
Katër hartime shkollore;
Katër korrigjime frontale;
Katër korrigjime me shkrim;</td></tr>
<tr><td rowspan="2">– Dallon filmin nga shfaqja teatrale, radion nga emisioni televiziv;
– Di të përdor tekstin e digjitalizuar;
– Përdor me sukses komjuterin dhe mjetet tjera tekniko – informative;</td><td>Kultura mediale</td><td>Filmi dhe teatri
Radio dhe TV emisionet
Tekstet e digjitalizuara</td></tr>
<tr><td colspan="2">Lektyra shtëpiake
1. „Netë Shqipëtare”, Mitrush Kuteli
2. „GJYSHI IM ISHTE NJË PEMË QERSHIE”, Angela Nanetti;
3. „Trimi I mire me shokë shumë” Sulejman Pitarka;
4. „SYRI I UJKUT”, Danniel Pennac;
5. „NJË JASHTËTOKËSOR NË FAMILJE” Bianca Pitzorno;
6. „Shpella e piratëve” Petro MArko

Lektyra shtëpiake – Zgjedhje plotësuese

1. „KONI, ANA DHE FESTA E ÇMENDUR E SHKOLLËS” Dagmar Hoefeld
2. „Zemër”, Edmond De Amicis;
3. „Hajdi”, Johana Spyrl;
4. „Poliana”, Eleonor H. Porter;
5. „Nils Holgerson” , Selma Lagerlof;
6. „Më quajnë Tereza e Kalkutës”, Carmen Gil &Merce Galii;
7. „Më quajnë Aleksandër Moisiu”, Luan Rama & Semela Mero;
8. „Më quajnë Gandi”, Lara Toro
9. „Miyëkapuçet”, Ferid Selimi
10. „Më quajnë Bethoven”, Maria Joao Costa, Manuel Morgado</td></tr>
</table>

UDHËZIMET METODOLOGJIKE

Metodologjia e mësimdhënies zë vend kryesor në realizimin e përmbajtjes programore. Gjatë realizimit të procesit mësimor, mësimdhënësi duhet të ketë parasysh strategjitë më efektive, të cilat mundësojnë mësimin efektiv. Mësimdhënësi duhet të jetë model për nxënësit në mënyrën e përdorimit të shkathtësive gjuhësore dhe vëmendja e tij duhet të përqendrohet në disa parime bazë.

Përqendrimi në komunikimin(shkathtësitë e komunikimit) Mësimdhënësi duhet që sistemin gjuhësor ta realizoj nëpërmjet shkathtësive gjuhësore (të dëgjuarit dhe të folurit, të lexuarit dhe të shkruarit). Gramatika nuk mësohet si qëllim në vete, por si mjet i komunikimit korrekt dhe të kultivuar, brenda temave letrare e kulturore. Nxënësi duhet të jetë në qendër të procesit të të nxënit. Mësuesi duhet të bëjë përpjekje që ta njohë mirë karakterin e nxënësit, përparësitë dhe dobësitë e tij.

Mësimdhënësi duhet ta planifikojë mirë orën mësimore me qëllim të arritjes së rezultateve të caktuara dhe zhvillimit të kompetencave.

I. Udhëzime për zbatimin e çështjeve ndërprogramore

Gjuha shqipe është mjet komunikimi për të gjitha lëndët, mirëpo lidhje të drejtpërdrejta vihen me historiografinë, veçanërisht me historinë e kulturës, me Edukatën qytetare, me Artet etj. Disa tema nga këto lëndë do të ndikonin në zhvillimin e shkathtësive të komunikimit, në formimin kulturor dhe në krijimin e individualitetit të pavarur. Përveç çështjeve ndërlëndore, përmes Gjuhës shqipe do të mund të zhvillohen edhe disa çështje ndër-programore si: tema për shëndetësi, të drejtat e njeriut, çështjet gjinore, etj. Temat mund të zgjedhën nga mësimdhënësi, varësisht prej rëndësisë dhe aktualitetit që kanë (nga televizioni, revistat, gazetat apo nga rrethi).

II. Udhëzimet për vlerësim

Vlerësimi bëhet me qëllim që të verifikohet se në ç'shkallë i kanë zotëruar nxënësit rezultatet e përcaktuara, të identifikohen vështirësitë me të cilat ballafaqohen nxënësit, t'u mundësohet atyre që t'i identifikojnë përparësitë dhe pengesat, si dhe t'u ndihmohet nxënësve në përmirësimin e pikave të dobëta. Theks të veçantë gjatë vlerësimit duhet t'i kushtojmë të shprehurit gojor në vazhdimësi, të shprehurit gojor përmes ndërveprimit si dhe të shprehurit me shkrim. Kjo nënkupton të shprehurit gojor për ngjarje, tregime e shpjegime, pyetjet dhe përgjigjet, iniciativat, mendimet e pavarura, shqiptimin e fjalëve, aktivitetet brenda punës në grup, radhitjen e fjalëve në fjali dhe fjalorin.

III. Udhëzime për materialet dhe burimet mësimore

Nga mësimdhënësi mund të përdoren të gjitha burimet, mjetet dhe materialet të cila ndihmojnë arritjen e rezultateve të lëndës për këtë klasë dhe kompetencave të shkallës së tretë kurrikulare.

Shprehjet dhe fjalët kyç të përmbajtjeve: Gjinitë letrare, mjetet stilistike shprehëse, rrëfimi dhe përshkrimi, klasat e fjalëve, rasat, gjinia, numri, trajta, shkalla, koha, veta, mënyra.

БОСАНСКИ ЈЕЗИК

Naziv predmeta	**BOSANSKI JEZIK I KNjIŽEVNOST**
Cilj	Cilj nastave i učenja *bosanskoga jezika i književnosti* je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanju vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga, te razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**144 časa (sata)**

ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– razumije sadržaj, parafrazira pročitano i iskazuje svoje dojmove o djelu; – identificira osnovna obilježja lirskih i epskih narodnih pjesama; – poveže književne termine i pojmove obrađivane u prethodnim razredima sa novim djelima koja čita; – odredi rod književnog djela i književnu vrstu; – pravi razliku između djela lirskog, epskog i dramskog karaktera; – razlikuje autorsku pripovijetku od romana; – analizira strukturu lirske pjesme (strofa, stih, rima); – uočava osnovne elemente strukture književnoumjetničkog djela: tema, motiv; radnja, vrijeme i mjesto radnje; – razlikuje zaplet i rasplet kao etape dramske radnje; – razlikuje pojam pjesnika i pojam lirskog subjekta; pojam pripovjedača u odnosu na pisca; – uočava različite pozicije pripovjedača; – razlikuje oblike kazivanja; – razumije, zapaža i povezuje sa stvarnošću karakteristike likova; – odredi stilske figure i razumije njihovu ulogu u književnoumjetničkome tekstu; – analizira uzročno-posljedične odnose u tekstu i vrednuje istaknute ideje koje tekst nudi; – interpretira djelo vodeći računa o fabulativnoj i tematsko-idejnoj okosnici djela; – analizira postupke likova u književnoumjetničkom djelu, služeći se argumentima iz teksta; – obrazlaže svoje tvrdnje o djelu potkrepljujući ih citatima iz teksta; – uočava i interpretira elemente tradicije, vjerovanja, običaje, način života i događaje u prošlosti opisane u književnim djelima; – uvažava nacionalne vrijednosti i njeguje kulturnohistorijsku baštinu; – uspoređuje književna djela sa djelima iz oblasti medijske kulture; – prepoznaje osobine drame kao književnog roda; – prepoznaje odlike dramskih vrsta; – prepoznaje etape dramske radnje;	**KNJIŽEVNOST**	**LIRIKA** **Lektira** 1. Usmene lirske pjesme: *Telal vika nasred seljanika* *Djevojka je oblak bratimila* *Po Sjenici povaljana trava/Po varoši povaljana trava* *Đevojke su pod ružicom vezle* *Đevojka je svoje oči klela* 2. Usmene lirske pjesme – sevdalinke: *Ne čudim se šipu i planini* *Moćevčiću, mali Carigrade* *Sejdefu majka buđaše* *Ja prošetah šefteli sokakom* 3. Usmena balada: *Ali-beg se s ljubom zavadio* 4. Sergej Jesenjin: *Pjesma o keruši* 5. Rabidrant Tagore: *Gradinar* (pjesma po izboru) 6. Musa Ćazim Ćatić: *Bosna žubori* 7. Hamza Humo: *Zvuci u srcu* 8. Muhamed Abdagić: *Tetrijeb* 9. Aleksa Šantić: *Emina* 10. Mehmedalija Mak Dizdar: *Slovo o slovu* **Književni termini i pojmovi** Vrste stihova u pjesmi. Vrsta strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi. Odlike lirske poezije: ritam i rima. Stilske figure: hiperbola, metafora, epiteti, personifikacija. Vrste autorske i narodne lirske pjesme: ljubavne pjesme, sevdalinke. Vrste lirskonarativnih narodnih pjesama: romanse i balade. **EPIKA** **Lektira** 1. Usmene epske pjesme: *Đerzelez Alija i Kraljević Marko* *Halil oslobađa sestru Ajku* 2. Usmena proza: *Iskušavanje pameti*, narodna priča *Nevidljiva kapa*, narodna bajka *Šaljive priče o Nasrudin hodži* 3. Petar Kočić: *Jablan* 4. Anton Pavlovič Čehov: *Vanjka* 5. Skender Kulenović: *Gromovo đule* 6. Meša Selimović: *Skeledžija* 7. Husein Dervišević: *Prodavac osmijeha* (odlomak) 8. Mula Mustafa Bašeskija: *Ljetopis* (odlomak) *9. Hiljadu i jedna noć*: *Ali-baba i četrdeset razbojnika*; Okvirna priča o Šeherzadi 10. Kemal Mahmutefendić: *Sve moje cipele* (odlomak) 11. Irfan Horozović: *Inspektor vrtnih patuljaka* (odlomak) 12. Ahmet Hromadžić: *Zlatorun* 13. Zija Dizdarević: *Prosanjane jeseni* **Književni termini i pojmovi** Tema i glavni motivi. Oblici pripovijedanja: naracija (hronološko pripovijedanje), opisivanje, dijalog, monolog. Fabula/radnja, redoslijed događaja. Vrste epskih djela: pripovijetka, roman. Ljetopis kao granični književni žanr. **DRAMA** **Lektira** 1. Branislav Nušić: *Analfabeta* (odlomak) 2. Alija Nametak: *Abdulah-paša u kasabi* (odlomak) **Književni termini i pojmovi** Dramske vrste: komedija – osnovne karakteristike. Monolog i dijalog u drami. Didaskalije, replika. Kompozicija i etape dramske radnje. **NAUČNOPOPULARNI I INFORMATIVNI TEKSTOVI** 1. Izbor iz enciklopedija, antologija i časopisa za djecu 2. Atif Kujundžić: *Mersad Berber*

			DOMAĆA LEKTIRA: 1. Anđela Naneti: *Moj deka je bio trešnja* 2. Irfan Horozović: *Vauvan* 3. Ferenc Molnar: *Junaci Pavlove ulice* 4. Isak Samokovlija: *Mirjamina kosa* 5. Prežihov Voranc: *Đurđevak* 6. Nura Bazdulj – Hubijar: *Ruža* 7. Zejćir Hasić: *Praviš se važan* **Dopunski izbor lektire** (birati tri djela) 1. Henrik Sjenjevič: *Kroz pustinju i prašumu* 2. Nafija Sarajlić: *Teme* 3. Ćamil Sijarić: *Mukinja i Brekinja (pripovijetka)* 4. Mark Tven – *Kraljević i prosjak* 5. Vilijem Sarojan: *Zovem se Aram* 6. Džek London: *Zov divljine* 7. Alija Dubočanin: *Lađarski put* 8. Izet Sarajlić: *Mala, velika moja (pjesma)* 9. Ismet Rebronja: *Kazivar (pjesma)* 10. Hamza Humo: *Akvarel (pjesma)*
– poveže gramatičke pojmove obrađene u prethodnim razredima sa novim nastavnim sadržajima; – prepozna dijelove riječi u vezi sa njihovim građenjem; – razlikuje glasove bosanskoga jezika po zvučnosti i mjestu tvorbe; – razlikuje vrste glasovnih alternacija i primjenjuje književnojezičku normu; – odredi vrste i podvrste zamjenica, kao i njihov oblik; – prepoznaje i upotrebljava glagolske oblike; – klasificira glagolske oblike; – uočava tvorbu glagolskih oblika; – razlikuje rečenice po komunikativnoj funkciji;	**JEZIK**	Gramatika	Podjela riječi po nastanku: proste riječi i tvorenice; porodica riječi, uočavanje korijena riječi. Sastavni dijelovi tvorenica (tvorbene osnove, prefiksi i sufiksi). Gramatička osnova i gramatički nastavci u usporedbi sa tvorbenom osnovom i sufiksima. Nastanak glasova i govorni organi. Podjela glasova: samoglasnici i suglasnici (pravi suglasnici i sonanti). Podjela suglasnika po zvučnosti i po mjestu tvorbe/izgovora. Podjela riječi na slogove; slogotvorno r. Glasovne alternacije/promjene: palatalizacija, sibilarizacija, nepostojano a, jednačenje suglasnika po zvučnosti, jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe (izgovora), jotovanje, gubljenje suglasnika, asimilacija i sažimanje samoglasnika, promjena l u o. Vrste zamjenica. Imeničke zamjenice. Pridjevske zamjenice: prisvojne, pokazne, upitno-odnosno, neodređene, opće, odrične. Gramatičke kategorije zamjenica: rod, broj, padež i lice. Glagolski vid i glagolski rod. Značenja i građenje glagolskih oblika: trpni glagolski pridjev, glagolski prilozi, futur II, aorist, imperativ, potencijal I i potencijal II, imperfekt i pluskvamperfekt. Rečenice po sastavu. Pojam predikatske i komunikativne rečenice. Nezavisne rečenice. Atributska i predikatska služba imenica i pridjeva.
– primjenjuje pravopisnu normu; – koristi pravopis (školsko izdanje); – razlikuje dugi i kratki akcent u izgovorenoj riječi;		Pravopis	Upotreba velikog slova (pisanje imena vasionskih tijela, pisanje višečlanih geografskih imena). Pisanje zamjenice Vi i Vaš. Pisanje imeničkih i pridjevskih odričnih zamjenica. Pisanje riječce *ne* uz glagole, imenice i pridjeve. Pisanje riječce *li* uz glagole. Pravopisna rješenja u vezi sa glasovnim alternacijama.
– govori jasno poštujući književnojezičku normu; – pravilno izgovara riječi vodeći računa o dužini akcenta i intonaciji; – tečno i jasno čita književne i neumjetničke tekstove;		Ortoepija	Pravilan izgovor glasova. Razlikovanje dugih i kratkih akcenata. Intonacija rečenice.
– upotrebljava različite oblike usmenog i pismenog izražavanja: prepričavanje različitih tipova tekstova, bez sažimanja i sa sažimanjem, pričanje (o događajima i doživljajima) i opisivanje; – prepoznaje hronološki i retrospektivni slijed kazivanja, te na osnovu toga širi svoje sposobnosti učenja i čitanja uopće; – razlikuje i gradi augmentative i deminutive; – razlikuje sinonime, homonime i antonime; – sastavlja obavještenje, vijest i kratak izvještaj; – razumije osnovna značenja književnog i neumjetničkog teksta; – pronalazi, povezuje i tumači eksplicitno i imlicitno sadržane informacije u kraćem, jednostavnijem književnom i neumjetničkom tekstu; – dramatizira odlomak odabranog književnoumjetničkog teksta; – govori jasno, poštujući standardnojezičku normu; – izražajno čita obrađene književne tekstove;	**JEZIČKA KULTURA**		Tekstovi u funkciji unapređivanja jezičke kulture. Govorne vježbe na unaprijed određenu temu. Učtive forme obraćanja. Leksikologija: augmentativi (sa pejorativima), deminutivi (sa hipokoristicima); sinonimi, homonimi, antonimi. Pravopisne vježbe: diktat; dopunjavanje teksta; uočavanje i objašnjavanje naučenih pravopisnih pravila u tekstu. Bogaćenje rječnika: *leksičko-semantičke vježbe* (npr. Izbegavanje suvišnih riječi i tuđica; figurativna značenja riječi; pronalaženje izostavljenih rečeničnih dijelova); *stilske vježbe*: (npr. Tekst kao podsticaj za slikovito kazivanje; situacioni predložak za traženje pogodnog izraza). Pismene vježbe i domaći zadaci i njihova analiza na času. Četiri školska pismena zadatka – po dva u svakom polugodištu (jedan čas za izradu zadatka i dva za analizu i pisanje unaprijeđene verzije sastava). Film i pozorište. Dokumentarni i igrani film. Usporedba književnog djela i filma snimljenog po tom djelu. Čitanje djela i gledanje filma. (Dž. R. R. Tolkin: *Gospodar prstenova*)
– uočava razliku između glume u pozorištu i glume pred kamerom; – prepoznaje izražajna sredstva u filmu; – prepoznaje i poveže izražajna sredstva u filmu i književnom djelu.	**MEDIJSKA KULTURA**		

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura, medijska kultura.

UPUTSTVO ZA METODIČKO-DIDAKTIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Nastavni predmeti u drugome ciklusu zasnovani su na onim oblicima, metodama, sredstvima, pomagalima, medijima i tehnologiji koji su specifični za tzv. starije razrede, što znači da se oblici i metode nastavnoga rada prilagođavaju starijem uzrastu učenika, odnosno načelima tzv. predmetne nastave.

Bosanski jezik i književnost kao predmet predstavlja sintezu književnoga i jezičkoga znanja. Programsko-planska struktura ovog predmeta uključuje sadržaje nastave književnosti sa osnovama teorije književnosti, nastavu gramatike, ortografije, ortoepije, nastavu kulture izražavanja i

nastavu medijske kulture. Sve ove sadržaje povezuje jezik, on ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu i komunikacijsku dimenziju. Nastava bosanskoga jezika daje temeljna znanja iz jezika i književnosti i temeljnu pismenost. Ta znanja utječu na uspjeh u učenju i drugih nastavnih predmeta.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima treba da budu zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pisanog izražavanja, stvaranju vlastitih tekstova (pisanih sastava), te ovladavanju osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenske umjetnosti i medijske kulture. Prilikom izrade programske strukture vodilo se računa o estetskim, etičkim i nacionalnim kriterijima izbora književnih djela i pisaca što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanke. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici mogu izvršiti selekciju tekstova u skladu sa brojem nastavnih sati, ali moramo stalno imati na umu reprezentativnost tekstova, kako bismo osposobili djecu za samostalan pristup interpretaciji umjetničkog djela (važno je uključiti djela koja predstavljaju različite vrste i rodove).

Priroda predmeta uvjetovala je i dominaciju određenih nastavnih metoda i sredstava, tako da se kod jezičkih, društvenih i humanističkih oblasti u pojedinim predmetima više preferiraju metode kao što su: metode razgovora, pisanja, tekstualna metoda i dr. Također, poželjna su i specifična sredstva, pomagala, mediji i tehnologija nastavnog rada, kao što su udžbenici, priručnici, radni kabineti, didaktičke učionice, školska biblioteka, fonolaboratorij i dr. Nastava predmeta Bosanski jezik i književnost, osim obrazovno-naučne uloge, ima i osobitu društvenu funkciju – formiranje humane, duhovno i radno osposobljene ličnosti učenika, odnosno čovjeka visoke etičke i kreativne kulture, kvalitetnog znanja i pravilnog mišljenja, spremnog da u skladu sa ovim principima bude aktivan faktor progresa u savremenoj društvenoj zajednici.

Program nastave i učenja za predmet Bosanski jezik i književnost uspostavljen je po funkcionalnim principima, gdje su teme/oblasti i sadržaji programa usmjereni na ishode.

U programskim sadržajima središnje mjesto zauzimaju jezik i književnost Bošnjaka, u kontekstu izučavanja književno-jezičke tradicije evropskih naroda (njihovih vrhunskih dostignuća, književnih pojava, refleksa i procesa). U kontekstu historijskog razvoja književnosti prezentirani su najznačajniji predstavnici bošnjačke, bosanskohercegovačke, regionalne i evropske, odnosno svjetske, književnosti. Nastavni sadržaji iz oblasti teorije književnosti i stilistike obrađuju se sukcesivno, u toku interpretacije i analize književnih djela – njihovih estetskih, književnohistorijskih, društvenih i jezičko-stilskih specifičnosti. U pristupu književnoumjetničkom tekstu, u skladu sa pedagoško-psihološkim zahtjevima, posvećuje se posebna pažnja kreativnom uvođenju učenika u tehnike interpretacije i njihovom osposobljavanju da razumiju književnoumjetničke pojave.

Nastavnikove informacije su od osobitog značaja. One moraju biti potpune, sadržajne, konkretne i prilagođene toku i tipu časa. Obavezan je rad na odgovarajućim odabranim primjerima iz književnih djela (rad na tekstu).

Djela koja su predviđena za domaću lektiru interpretiraju se po istoj metodologiji kao djela iz obaveznih nastavnih sadržaja, na osnovu prethodnog čitanja i priprema učenika za samostalni rad. Izbor djela za interpretaciju, iz korpusa predviđenog za lektiru, mogu da vrše sami učenici, uz konsultacije i planiranje sa nastavnikom. Interpretacija djela, kao i diskusija u vezi sa njom, može biti individualna i u grupama – razvrstana po temama ili drugim književnoumjetničkim kriterijima.

U proučavanju jezika i jezičkih sadržaja (jezika u upotrebi – komunikacija i jezika u književnom djelu – umjetnička funkcija jezika) posebna se pažnja posvećuje osposobljavanju učenika da razumiju fonološke, morfološke, leksičke, sintaksičke i stilske karakteristike, međukategorijske različitosti, tvorbene modele i mogućnosti, leksičku i sintaksičku metaforiku, slikovitost pjesničkoga jezika, višeznačnost riječi i jezičku kreaciju, kao i distinktivne i umjetnički funkcionalne odnose između narodnog i standardnog jezika odnosno njihove norme.

Za uspješnu obradu nastavnih sadržaja iz predmeta Bosanski jezik i književnost najproduktivniji je postupak rad na tekstu književnog djela, prilaženje djelu sa estetsko-umjetničkog i stilsko-jezičkog aspekta, ali i osposobljavanje učenika za samostalni rad i stvaralačke navike.

Preporučena distribucija časova po predmetnim oblastima je sljedeća: Književnost – 56 časova (sati), Jezik – 52 časa (sata), Jezička kultura – 32 časa (sata) i Medijska kultura – 4 časa (sata). Ukupan fond časova, na godišnjem nivou, iznosi 144 časa (sata). Sve oblasti programa nastave i učenja se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolirano i bez koordinacije sa drugim oblastima.

PLANIRANJE NASTAVE UČENJA

Nastavni program orijentiran je na ishode. Učenje i poučavanje će, umjesto na sadržaje, biti usmjereno na ishode učenja koji upućuju na to koja će znanja i vještine učenik usvojiti na kraju školske godine. Zato će u središtu nastavnoga procesa biti učenik, a ne nastavni sadržaji. Nastavnici će samostalno, ali i u dogovoru s učenicima, na temelju predloženih kriterija, načela, smjernica i preporuka, te svoga iskustva, analiza i procjene odabirati kako će i pomoću kojih tekstova i izvora njihovi učenici ostvariti ishode učenja. Učenici će istraživati i otkrivati koristeći prethodno usvojena znanja i iskustva. To omogućava individualizaciju nastave koja će tako biti učinkovitija i zanimljivija. Savremeni odgojno-obrazovni proces prepoznatljiv je po usmjerenosti na učenika. Pomoću ishoda učenja prilikom planiranja i programiranja aktivnosti poučavanja i učenja moguće je ostvariti takav pristup. Prednosti primjene ishoda učenja u osnovnom obrazovanju su brojne, vrednujemo ih u odnosu na to šta pružaju učenicima i nastavnicima. Učenicima pomažu da shvate šta je to što se od njih očekuje, doprinose racionalizaciji nastave i učenja i omogućavaju (samo) praćenje napredovanja. Daju im konkretnu predstavu o tome šta treba znati na kraju realizacije određene teme, cjeline, predmeta, razreda, pa i na kraju osnovne škole. Ishodi učenja mogu olakšati i pripreme učenika za pisane i usmene provjere. Predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, što nastavniku daje slobodu da u nastavi koristi različite izvore i da učenike upućuje na to da tragaju za novim izvorima saznanja. Precizno definirani ishodi učenja omogućavaju i lakši izbor nastavih strategija, metoda i postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Osim toga što ishodi učenja impliciraju aktivnosti učenika u nastavi i učenju, njihovom primjenom mogu se diferencirati zadaci za vrednovanje učeničkog izraza.

OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

U okviru predmeta Bosanski jezik i književnost učenici stvaraju (govore, pišu), percipiraju (slušaju, čitaju) i analiziraju svojem uzrastu odgovarajuće umjetničke i neumjetničke tekstove. Radeći na tekstu, učenici razvijaju svoje saznajne i stvaralačke sposobnosti i sposobnosti sporazumijevanja, te upoznaju osnovne razlike u prihvatanju i stvaranju neumjetničkih i umjetničkih tekstova. Učenici se osposobljavaju za percipiranje i stvaranje usmenih i pisanih neumjetničkih tekstova. Prilikom slušanja čitanja usmjeravaju se na razmišljanje o onome što percipiraju, tj. na kritičko prihvatanje teksta. Također je važno da prilikom govora/pisanja utemelje svoje mišljenje o tekstu. Učenici treba da shvate da je stvaranje teksta planirana aktivnost, tokom koje treba uzimati u obzir onoga/onu kome/kojoj je tekst namijenjen, mogućnosti i zakonitosti jezika koji se koristi, i dobro poznavati temu o kojoj se govori/piše. Kod obrade neumjetničkih tekstova jednako su važne, pa stoga i jednako zastupljene, sve četiri aktivnosti sporazumijevanja – kod rada u školi, posebno slušanje i govor (jer preovladava saradničko učenje), a zatim i čitanje kao polazna tačka za pragmatičnu, vrijednosnu i gramatičku analizu tekstova. Kad učenici savladaju tehniku čitanja, čitanje u školi se procentualno smanjuje, a povećava se broj aktivnosti u okviru kojih učenici sarađuju kroz rad, stvaraju nove proizvode, upoređuju mišljenja, o njima razgovaraju, otkri-

vaju razlike, traže uzroke... Kod domaćih zadataka preovladava čitanje, a posebno pisanje (aktivnosti prije i za vrijeme pisanja teza, a poslije toga prepisivanje ispravljenog teksta i priprema za govorni nastup). Rad na umjetničkim tekstovima i u šestom razredu osnovne škole zasniva se na komunikacijskom modelu književnoga odgoja. Osnovni cilj jeste očuvati učenikovo/učeničino interesovanje za čitanje i slušanje umjetničkih tekstova i razvijati sposobnosti stvaralačkoga dijaloga s umjetničkim tekstom. Pošto u čitalačkom razvoju učenika u uzrastu između osme i dvanaeste godine veoma često dolazi do usmjeravanja literarnog interesovanja na proznu literaturu s napetom (često avanturističkom) pričom, dobro je birati takve tekstove i u školskoj nastavi književnosti. Uz to u tom uzrastu sistematski se njeguje i razvija učenikovo/učeničino interesovanje za fantastičnu literaturu: narodnu bajku, autorsku bajku i fantastičnu priču. Istovremeno, učenike podstičemo na kreativno stvaranje umjetničkih tekstova i oblikovanje sopstvenih svijetova iz mašte.

Književni tekstovi u šestome razredu razvrstani su po književnim rodovima – lirika, epika i drama. Izbor djela zasnovan je na principu prilagođenosti uzrastu.

Broj tekstova za domaću lektiru prilagođen je potrebama i obimu tekstova u školskoj lektiri. Popis predloženih književnih tekstova je okvirni, a sastavljen je tako da nudi izbor antologijskih i savremenih djela različitih žanrova (poetski, prozni i dramski tekstovi) i tematike primjerene starosnoj i spoznajnoj recepciji učenika kojima je namijenjen; na popisu su i tekstovi koji su se i dosad čitali, no osvježen je dodatnom literaturom. Svaki nastavnik može odabrati i djelo koje nije na predloženom popisu ako smatra da pomoću njega učenici mogu ostvariti koji od ishoda. Učenik će tijekom školovanja izabrati najmanje jedan tekst kojega će moći predstaviti i obrazložiti razloge svoga izbora. Dopunski izbor tekstova dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Sa ovoga popisa nastavnik bira tri djela. U programu su zastupljeni i naučnopopularni i informativni tekstovi.

Zbog toga što je proučavanje književnoumjetničkog djela složen proces, motiviranje učenika mora biti početni korak da bi se u što većoj mjeri primjenjivalo jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i gledišta.

Prilikom tumačenja teksta učenike treba navikavati da svoje utiske, stavove i sudove o književnom djelu potkrepljuju činjenicama iz samoga teksta. Tako će učenici biti osposobljeni za samostalni iskaz, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova.

JEZIK I JEZIČKA KULTURA

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim bosanskim jezikom. Otuda zahtjevi u ovom programu nisu usmjereni samo na usvajanje jezičkih pravila i gramatičke norme, već i na razumijevanje njihove funkcije i pravilnu primjenu u usmenom i pismenom izražavanju.

Kada se u sadržajima programa navode nastavne jedinice koje su učenici već obrađivali u mlađim razredima, podrazumijeva se da se stepen usvojenosti i sposobnost primjene ranije obrađenog gradiva provjerava, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novih sadržaja, čime se obezbjeđuje kontinuitet rada i sistematičnost u povezivanju novog gradiva sa postojećim znanjima.

Komunikacijsko-funkcionalni pristup poučavanju gramatike polazi od jezičkoga znanja koje svako dijete spontano usvaja, na temelju toga jezičke se sposobnosti dovode do vještina, naprimjer da učenik može samostalno sastavljati tekstove: pisati ih i govoriti u skladu sa pravopisnim i ostalim gramatičkim pravilima. Jezička znanja usvajat će se na upotrebnoj razini (metajezična znanja poučavaju se na temelju jezičkih znanja), što znači da će se, naprimjer, učenik koristiti jednostavnim i složenim glagolskim oblicima i tačno pisati i govoriti glagolske oblike, a tek potom utvrditi pravila o tome. Provjeravat će se i vrednovati pravilna upotreba, a ne definicije glagolskih oblika. Jezičko se gradivo, dakle, ne uči izdvojeno iz konteksta da bi se vrste riječi, padežni ili glagolski oblici razvrstavali u tablice, ili da bi se u rečenici analizirala služba riječi, nego da učenik može stvoriti tekst na standardnome bosanskome jeziku. Pristup književnosti usmjeren je na razvijanje čitalačkih navika i kulture čitanja. Učenici će izražavati svoje stavove i mišljenja o književnome tekstu, a književnoteorijska znanja usvajat će s obzirom na odabrani književni tekst.

JEZIČKA KULTURA

Razvijanje i unapređivanje jezičke kulture učenika predstavlja jedan od najznačajnijih zadataka nastave maternjega jezika. Jedan od osnovnih zadataka nastave jezičke kulture odnosi se na usavršavanje jezičkoizražajnih sredstava kod učenika, a njen krajnji cilj je da učenici budu osposobljeni za uspostavljanje kvalitetne i svrsishodne komunikacije. Oblast *Jezička kultura* obuhvata usmeno i pismeno izražavanje. Nastavni rad u ovoj oblasti realizuje se u sadejstvu sa drugim oblastima predmeta.

Za oblikovanje govora bitno je da se učenici usmjere na vezani tekst. U ovom predmetnom području postoje tri temeljna tipa vezanog teksta. Za opisivanje kao tip vezanog teksta bitan je prostorni razvoj bez sižea. Za pripovijedanje je bitan vremenski razvoj i vremenski slijed događaja, a za raspravljanje logički razvoj misli i logički slijed.

Učenike je potrebno poučiti da je za opisivanje karakteristična paralelna veza među rečenicama i istorodnost predikata, za pripovijedanje važan vremenski suodnos predikata i lančana veza, a za raspravljanje lančana veza među rečenicama. Specifičnost ovih oblika izražavanja omogućava da se razviju i specifične sposobnosti. Uz ovo se veže moć posmatranja i zapažanja. Uz pripovijedanje, veže se sposobnost pamćenja, a uz raspravljanje veže se moć logičkog mišljenja, zaključivanja. Sve ove potrebno je prilagoditi uzrastu učenika. Razvijanje jezičke kulture jedan je od najvažnijih zadataka nastave maternjega jezika. Ova cjelina, iako je programski zamišljena kao zasebna, u neraskidivoj vezi je sa nastavnim cjelinama iz oblasti jezika i književnosti. Neophodno je da učenici uoče razliku između govornoga i pisanoga jezika. U govornome jeziku obično se upotrebljavaju kraće i stilski neuređene rečenice.

Nastava jezičke kulture upućuje učenike na kvalitetnu komunikaciju, u kojoj se poštuju pravila kulturnoga razgovora, te im omogućavaju spoznaju da je sloboda govora osnovno ljudsko pravo svake osobe. Učenike treba osposobiti u područjima govora, slušanja, čitanja i pisanja. Nastava izražavanja uglavnom se obrađuje u sklopu sadržaja nastave jezika i književnosti. Tako se ostvaruje korelacija unutar svih nastavnih područja unutar predmeta. Nastava je upotpunjena morfološkim, leksičkim i semantičkim vježbama koje su u korelaciji sa nastavnim sadržajima iz oblasti jezika i književnosti. Teme pismenih zadataka moraju pratiti sadržaje iz književnosti i jezičke kulture.

MEDIJSKA KULTURA

Sa pojedinim elementima medijske pismenosti učenike treba upoznati kroz povezivanje: pojam časopis upoznati na konkretnome tekstu iz časopisa po izboru; pojam radio upoznati kroz obradu predviđenog teksta. Kroz pojmove filma, radio i dječijeg časopisa učenici se postepeno uvode u svijet medijske umjetnosti. Oblast medijske kulture važno je povezati sa ostalim oblastima, kako sa jezikom i jezičkom kulturom, tako i sa književnošću kroz usporedbe i komparacije književnih djela sa njihovim medijskim prikazima.

PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja za predmet *Bosanski jezik i književnost* za šesti razred osnovne škole koncipiran je tako da svaka nastavna tema i sadržaji koji se nalaze u okviru nje budu usmjereni na ishode koje bi učenik trebalo usvojiti. Time se postiže indirektno povezivanje sa definiranim

obrazovnim standardima za ovaj predmet. Početna procjena nivoa znanja i dosadašnjeg napredovanja učenika vrši se uz pomoć inicijalnog testiranja, a svaka naredna procjena bit će zasnovana na stalnom praćenju i bilježenju aktivnosti i učeničkog napredovanja.

Formativno vrednovanje predstavlja savremenu metodu procjene kvaliteta znanja koje je usvojeno tokom jednog perioda nastavnoga procesa. Njegov rezultat daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koji dio gradiva je dobro naučen, a na kojem treba još raditi i koja metoda u nastavnome procesu je efikasna, a koju treba mijenjati. Ovakav vid vrednovanja predstavlja polaznu osnovu za koncipiranje dugoročnog planiranja nastave. Na osnovu formativnog vrednovanja, na kraju određene nastavne cjeline ili nastavnoga ciklusa, vrši se sumativno vrednovanje iskazano brojčanom ocjenom. Sumativno vrednovanje predstavlja procjenu ishoda učenja i pruža nam informacije o kvalitetu učenikovog znanja u toku i na kraju nastavnoga procesa.

БУГАРСКИ ЈЕЗИК

Название на предмета	**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА**
Цел	**Цел и задачи** на обучението по *Български език и литература* в шести клас са да дадат възможност на учениците да използват българският език правилно в различни комуникативни ситуации, в устна и писмена реч; чрез четене и тълкуване на литературни произведения да развиват читателителски умения, литературни познания, емоционални изживявания; стимулиране на въображението и артистична чувствителност, естетическо възприятие, критическо мислене, морална преценка. Прилагане на различни речеви дейности/представяне, осведомяване, разказване, преразказване, описание, изказване/; подготовка за самостоятелно прилагане на посочените дейности; развиване на усет за автентични естетически стойности в художествената литература; придобиване на основни познания за мястото, ролята и значението на езика, за литературата и културата, както и за медийната грамотност; да придобият и развият най-широките хуманитарни знания и да се научат как функционално да свързват съдържанията от различните области. Прилагане на различни речеви дейности/представяне, осведомяване, разказване, преразказване, описание, изказване/; подготовка за самостоятелно прилагане на посочените дейности; развиване на усет за автентични естетически стойности в художествената литература; анализиране структурата на епическата творба, като отделно внимание се отделя на литературните образи; откриване на главните мотиви, поетическите картини и техния анализ в епическото произведение; създаване на навик при учениците да си служат с различни източници за правилно писане, говорене, обогатяване на речниковия фонд, усвояване на основните форми на говорната и писмена култура; подготовка за откриване на причинно-следсттвените връзки за изразяване на личното отношение към литературното произведение; извличане на устно и писмено заключение; развиване на способността за откриване на мотивите, основното чувство и поетическите картини в лирическия текст и анализирането им.
Клас	**Шести**
Годишен хорариум	**144 часа**

РЕЗУЛТАТИ След завършване на класа ученикът ще може да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**СЪДЪРЖАНИЕ**
– свърже литературни термини и понятия обработвани в предишните класове с нови произведения, които чете; – чете с разбиране; парафразира прочетеното и описва своето преживяване от различни видове литературни произведения и научно-популярни текстове; – определи рода и вида на литературната творба; – прави разграничение между лирични, епични и драматични произведения; – разграничава авторския разказ от романа; – анализира структурата на лирическата творба (строфа, стих, рима); – забелязва основните елементи на структурата на литературното произведение/тема, мотив, действие, време и място на действието/; – разграничава понятието поет и понятието лирически субект; – понятието разказвач по отношение на писателя; – разграничава формите на изразяването; – определи стилистичните фигури и да разбере тяхната роля в литературния текст; – анализира причинно-следствените взаимоотношения и оценява изтъкнатите идеи, които текстът предлага; – анализира действията на героите в литературните произведения, използвайки аргументите от текста; – забелязва хумора в литературната творба; – илюстрира вярванията, обичаите, начините на живот и събитията, описани в литературните произведения; – оценява националните ценности и пази културното и историческото наследство; – препоръчва литературна творба с кратко обяснение; – сравнява литературно и филмово произведение, театрална постановка и драматичен текст; – свърже граматични термини обработени в предишните класове с ново учебно съдържание; – определя състовните частите на думата; – разграничава звуковете в българския език според изговарянето им; – разграничава видовете звукове и ги правилно прилата в езиковата култура; – определи видовете местоимения; – определи глаголните времена и ги използва в съответствие с нормата; – разграничава изреченията според целта на изказването им; – последователно прилага правописните норми; – използва правописен речник и определя ударението в изговорената дума; – използва различни форми на устно и писмено изразяване: – преразказва различни видове текстове, сбито и разширено, свидетелство (за събития и преживявания) както и описание; – съставя известие, новини и кратък доклад;	**ЛИТЕРАТУРА**	**ЛИРИКА** **БЪЛГАРСКО НАРОДНО ТВОРЧЕСТВО** (видове песни) 1. Битови песен: *У Недини слънце грее, Два са бора ред по редом расли* 2.Трудови песни: *Зажни, Ружо, тебе лека ръка* 3. Митически песни: *Заградил ми е Маноил майстор* 4. Юнашки песни: *Бил се Марко с турци яничари* 5. Исторически песни: *Давашли, даваш, балканджи Йово* 6. Хайдушки песни: *Заплакала е гората* 7. Александър Геров: *Дете на прозореца* 8. Пенчо Славейков: *Луд гидия* 9. Николай Лилиев: *Тихият пролетен дъжд* 10. Демчо Дебелянов: *Пролетни дни* 11. Христо Ботев: *Хайдути, Хаджи Димитър* 12. Николай Фурнаджиев*: Кирил и Методий* 13. Пейо Яворов: *На нивата* 14. Стойне Янков: *Изворче* 15. Стоян Михайловски: *Орел и охлюв* 16. Марин Младенов – *Ерма* 17. Иван Вазов – *Родна реч* **Литературни термини и понятия:** Видове строфи според броя на стиховете в лиричното стихотворение: двустишие, тристишие...; видове стихове спрямо броя на сричките . Характеристики на лирическата поезия: акцентът на думите и ритъма; рими - паралелни, кръстосани; ролята на римите в стиховете. Стилистични фигури: метафора, контраст, хипербола, епитит... 1. Видове авторски и народни лирични стихове: социални песни, дитирам, елегия; (обредни песни, календарски, додолски, коледни). **ЕПОС** **Произведения** 1. Народна приказка: *Цар Троян с магарешки уши* 2. Елин Пелин: *Нане Стоичковата върба* 3. Иван Вазов: *Погановският манастир/откъс/* 4. Алеко Константинов: *Пази боже сляпо да прогледа* *5.* Алеко Константинов: *Бай Ганьо у Иричека* 6. Йордан Йовков: *По жицата* 7. Едмондо Де Амичис: *Болният учител* 8. Стоян Михайловски: *Орел и охлюв* 9. Радой Ралин: *Жабата и волът* 10. Симеон Костов: *Вълшебната фея* *11.* Народна легунда – *Босилеград* 12. Марк Твен: *Том Сойер* 13. Хариет Бийчър Стоу: *Чернушко* /откъс/.

– разбира основните значения на литературен и не художествен текст; – открива, свързва и тълкува съдържание в по-кратък, опростен литературен и нехудожествен текст; – драматизира част от избран литературнохудожествен текст; – говори ясно, като спазва стандартната езикова норма; – ясно чете обработени литературни текстове. – знае съставните частите на думата; – познава пронменливо ”я” и подвижен ”ъ”; – при писане употребува първа и втора палатализация/и я съпоставя със сръбски език/; – обеззвучава звучните съгласни в края на думите; – познава глаголите и техните видове/преходни, непреходни и възвратни глаголи/; – залог на глагола. употребява прости и сложни глаголни времена; – познава и употребява наклонение на глагола/видове наклонения/; – различава личните от неличните форми на глагола; – знае и употребява всички видове местоимения – определя и употребява главните и второстепенните частите на изречението; – употребява главна букви при писане на имена на небесни тела; названия на учреждения, дружества, фирми, книги, вестници; – правилно пише и изговаря глаголните форми (1.л.ед. и мн.ч.; 3.л.ед. и мн.ч.; – правилно пише отделните видове местоимения; – правилно произнася и пише звучните и беззвучните съгласни ; – правилно пише и произнася отрицателната частица „не” при неопределителните, отрицателните и обобщителните местоимения и при отрицателните причастни форми; – създава навик за ползване на правописен, правоговорен и тълковен речник.			**Литературни термини и понятия** Основната тема и ключови мотиви. Форми на разказване: разказ (хронологичен разказ), описание, диалог, монолог. Фабула/действие, поредица от събития. Видове епични произведения: разказ, повест, роман. Културно-исторически предания (напр. Смъртта на Марко Кралевич) **ДРАМА** 1. Бранислав Нушич: *Автобиография* (откъс) **Литературни термини и понятия:** Драматични видове: комедия – основни характеристики. Монолог и диалог в драмата. Реплика. Етапи на драматичните действия (завръзка и развръзка). **Извънкласно четене**/допълнителна програма/ 1. Йордан Йовков: *Старопланински легенди/Шибил, Инджe.../* 2. Иван Вазов: *Разкази по избор/Една българка, Дядо Йоцо гледа/* 3. Христо Ботев: *Стихотворения по избор* 4. Новица Иванов: *Да дръпнеш синджирчето* 5. Александър Дънков: *Стихотворения Габровски и Шопски Шеги* 6. Научно популярни и информативни текстове 7. Константин Иричек: *Пътувания из България* 8. Ема Йончева: *Млади космонавти* 9. Марин Младенов: *Между Ерма и Стара планина,* 10. Александър Младенов: *Народни песни, приказки, вярвания и обичаи от Босилеградско.* От посочения списък учителят подбира най-малко 5 произведения.
	Е З И К	**Граматика**	Преговор на материала по фонетика, правопис, правоговор, морфология ,синтаксис и стилистика, изучаван в предишните класове, до равнището на неговото практическо приложение. **Дума.** Строеж на думата. Словообразуване. Променливо ”я” – специфични явления. Подвижен ”ъ” – изключения. Първа и втора палатализация/съпоставка със сръбски език/. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите. **Глагол.** Вид на глагола. Преходни, непреходни и възвратни глаголи. Залог на глагола. Прости и сложни глаголни времена. Минало неопределено време, минало несвършено, Минало предварително време. Наклонение на глагола. Видове наклонения. Преизказна форма на глагола. Нелични глаголни форми/причастие и видове причастия/. Местоимение. Видове местоимения/всички видове/. Образуване, граматическо и функционално значение на местоименията. Части на простото изречение. Определение. Допълнение. Обстоятелствено пояснение. Приложение. Словоред на простото изречение.
		Правопис	**Правопис**. Писане на формата за учтивост и вежливост *Вие* с голяма буква . Употреба на главна букви при писане на имена на небесни тела; названия на учреждения, дружества, фирми, книги, вестници. Пренасяне на срички на нов ред. Правопис и правоговор на глаголните форми (1.л.ед. и мн.ч.; 3.л.ед. и мн.ч. Правопис и правоговор на отделни видове местоимения. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите../правопис и правоговор/ Правопис и правоговор на отрицателната частица „не” при неопределителните, отрицателните и обобщителните местоимения и при отрицателните причастни форми. Създаване навик за ползване на правописен, правоговорен и тълковен речник.
		Правоговор	Упражнения по правилно четене и декламиране. Слушане на звукозаписи на художествени произведения. Правилно произношение на ударените срички, както и при употребата на препинателните знаци/повишаване и понижаване тона на гласа/.

	ЕЗИКОВА КУЛТУРА	Текстове за подобряване на езиковата култура. Анализ на записани и четящи записи (звуков запис). Говорни упражнения по предварително зададена тема. Форми за учтивост и вежливост Правопис: диктовка; допълване на текста; спазвайки и обясняйки научените правила за правопис в текста. Обогатяване на речника: лексикално-семантични упражнения (напр. избягване на излишни думи и чуждици, намиране на липсващи кавички); стилистични упражнения: (напр. текст като стимулс за живописно изразяване, ситуационен шаблон за търсене на подходящ израз). Писмени упражнения и домашни работи и техния анализ на часовете. Четири класни упражнения в училище – по две за полугодие/по един час за изработка и по два часа за поправка/.

Ключови понятия за съдържанието: литература, език, езикова култура.

НАПЪТСТВИЯ ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата за преподаване и учене *по български език и литература* включва три тематични области: Литература, Език и Езикова култура. Препоръчителното разпределение на уроците по дисциплините е както следва: Литература – 56 часа, Език – 50 часа и Езикова култура – 38 часа. Общият хорариум на годишно ниво е 144 часа. И трите области на програмите за преподаване и учене са взаимнозависими и никоя не може да бъде изучена изолирано без другите области. Програмата за преподаване и учене на български език и литература се основава на резултатите, т.е. на процеса на учене и постиженията на учениците. Резултатите са описание на интегрираните знания, умения, нагласи и ценности, които ученикът изгражда, разширява и задълбочава в трите области на тази тема.

ПЛАНИРАНЕ НА ПРЕПОДАВАНЕТО И УЧЕНЕТО

Програмата за преподаване и учене, ориентирана към резултатите на учителите, дава по-голяма свобода при създаване и проектиране на преподаването и ученето. Ролята на учителите е да се адаптират към методите на преподаване и учене към нуждите на всеки клас, като се има предвид състава на класа и характеристиките на учениците; учебниците и другите учебни материали и помагала, които да се използват; техническите условия, учебните ресурси и медиите на разположение на училището; ресурсите, възможностите и нуждите на местната среда, в която се намира училището. Като се започне от дадените резултати и съдържания, учителят първо създава своя годишен, т.е. глобален учебен план, от който по-късно ще разработи своите оперативни планове. Резултатите, определени по области, улесняват учителя за по-нататъшно реализиране на резултатите на ниво отделни учебни единици. Очаква се учителите да се подготвят за всяко преподавателско звено/за час/, във фазата на планиране и писане, за очакваните резултатите от ученето. По време на планирането трябва да се има в предвид, че някои резултати се постигат по-бързо и по-лесно, но за повечето резултати (особено в сферата, за литературата) се нуждаят от повече време, голям брой различни дейности и работа по различни текстове. В процеса на планирането и преподаването е важно да се има в предвид, че учебникът е инструмент за преподаване и той не определя съдържанието на темата. Ето защо е необходимо да се подхожда избирателно към съдържанието, дадено в учебника и във връзка с очакваните резултати, които трябва да бъдат постигнати. В допълнение към факта, че учениците трябва да могат да използват учебници като един от източниците на знание, учителят трябва да ги води по начини и форми на използване на други източници на знание.

Основата на литературната програма се състои от текстове от лекцията. Lektira е класифицирана от литературни жанрове – поезия, епическа поезия, драма и не-измислен обогатен избор, научно-популярни и информационни текстове. Задължително част четене се състои главно от произведения, принадлежащи към основната националния орган, но е обогатен с реални дела. Изборът на работа се основава предимно на принципа на адаптиране към възрастта.

С текстовете, които трябва да бъдат обработени навреме, е даден списък с вътрешни доказателства. Целта на въвеждането на домашна лекция е да се формират, развиват или насърчават навици за четене сред учениците. Обширни студенти за работа могат да четат по време на празниците, които насърчава развитието на непрекъснати навици за четене.

Добавен е допълнителен набор от текстове, заедно с задължителния списък на обработващите работи. Избирателната част позволява на учителя по-голяма креативност в постигането на резултата.

С доминираща корпус от текстове канонични писатели, които могат да повлияят на формирането на естетически вкус на учениците, изгражда и обогатява осъзнаване на същността на националната литература (и ценностите на класиците на световната литература), но също така и културна и национална идентичност, изборът на материали за четене, както и допълнителен избор дадена възможност за учителите, за да изберете и редица литературни произведения на съвременни автори, които са въведени на учениците да представят примери на съвременната литература, и те имат възможност да критично sameravaju поезия работата си с каноничната vrednostima. Cilj UV Чао съвременни литературни произведения, които все още не са се превърнали в част от канона е, че от неговия мотив или тематична афинитет към съществуващите теми и мотиви в учебната програма и че тези примери показват как съвременните писатели отразяват на тази епична традиции и теми за приятелство, етика, се развиват въображение и съпричастност, която ще обогати вертикалните учениците четене опит и модернизирана подход към преподаването.

Този подбор на произведения позволява по-голяма възможност за прилагане на сравнителен подход към изучаването на литературния писмен вид, с възможност за избор на различни нива на обработка: тълкуване, презентация или преглед. Изборът на работа трябва да бъде в съответствие с възможностите, нуждите и интересите на даден студентски колектив. Разликите в цялостното художествено и информативна стойност на отделните текстове влияят подходящи методически решения (адаптиране към четенето на вида на текста, в обхвата на тълкуване на текста в зависимост от сложността на техните структури, кооперирането и клъстерите с подходящо съдържание от други предметни области – граматика, правопис и езикова култура и т.н.).

Песен на допълнителна работна програма трябва да служи на учителя и на обработката на уроци по граматика, както и за обработка и определяне на съдържанието на езикова култура. Учител, който няма да работи, учителят трябва да препоръча на студентите да четат свободно време.

Новата програма се основава на наблюдението на характера и ролята на литературни произведения, както и признаване на различията на литературни и нелитературни текстове и тяхната по-голяма корелация. Студентите трябва да могат да отличителни характеристики на даден литературен текст (конотация, литературни методи, живост, ритмика и др.) Във връзка с denotativnost, на информационното

съдържание и разкриване на базата на фактите и данните в различни видове нелитературна tekstova. Korelativnost е активиран чрез подходяща комбинация от задължителни и незадължителни работа.

От списъка с допълнителни избори учител избира делата, които, с задължителна част от четенето, да направят тематичен мотив континент. Учителят може да групира и обвърже по няколко начина сходството на работата с задължителната и допълнителната програма. Възможни примери за функционална връзка на учебните единици могат да бъдат следните (а не единствените):

ЕЗИК
Граматика

Преговор и затвърдяване на материала по фонетика, правопис, правоговор, морфология, синтаксис и стилистика, изучаван в предишните класове, до равнището на неговото практическо приложение. Дума. Строеж на думата. Словообразуване. Пронменливо ”я” – специфични явления. Подвижен ”ъ” – изключения. Първа и втора палатализация/съпоставка със сръбски език/. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите. **Глагол.** Вид на глагола. Преходни, непреходни и възвратни глаголи. Залог на глагола. Прости и сложни глаголни времена. Минало неопределено време, минало несвършено,Минало предварително време. Наклонение на глагола. Видове наклонения. Преизказна форма на глагола. Нелични глаголни форми/причастие и видове причастия/. Звукови промени приглаголните форми. Местоимение. Видове местоимения/всички видове/. Образуване, граматическо и функционално значение на местоименията. Части на простото изречение. Определение. Допълнение. Обстоятелствено пояснение. Словоред на простото изречение. Правопис. Преговор и упражнение на материала от предишните класове. Употреба на главни букви при писане на имена на небесни тела; названия на учреждения, дружества, фирми, книги, вестници. Правопис и правоговор на глаголните форми (1.л.ед. и мн.ч.; 3.л.ед. и мн.ч.

Правопис и правоговор на отделни видове местоимения. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите../правопис и правоговор/Правопис и правоговор на отрицателната частица „не” при неопределителните, отрицателните и обобщителните местоимения и при отрицателните причастни форми. Създаване на навик на ползване на правописен, правоговорен и тълковен речник.

ЛИТЕРАТУРА

Литературата, предназначена за даден клас е разпределаена на литературни родове: лирика, епос, драма. Различията са в тяхната цялостна художествена или информативна стойност, които влияят на определени методически решения (приспособяване на четенето към вида на текста, тълкуване на текста в зависимост от неговата вътрешна структура, връзката и групировката с определени съдържания по други предметни области - граматика, правопис и езикова култура и др. Текстовете по литература представляват програмна основа. Учителят има начална възмоъжност предложените текстове да приспособи към учебните нужди в своя клас, но задължително трябва да има свободен избор от нашето народно устно творчество и т. Нар. Литературни текстове – към програмните изисквания.

Работа върху текста

Развитие на фабулата. Спокойно и динамично действие. Ролята на пейзажа за композицията на произведението. Откриване и тълкуване на важните мотиви в епическите произведения. Вярно и имагинарно описание. Форми на описанието: портрет, пейзаж, авторска характеристика. Морална характеристика на образите. Откриване техниката на създаванена образите: поведение, диалог, вътрешен монолог. Черти на характера. Преплитане на положителни и отрицателни черти. Откриване структурата на мотивите в лирическото стихотворение: развиване на отделните мотиви в поетически картини и тяхното единство. Различаване на прякото и преносното значение на думите. Откриване на лирически картини, създадени чрез хипербола и контраст. При анализа на произведението се усвояват понятията: вътрешен монолог, автобиография, хипербола, контраст, социално стихотворение.

Четене. Съгласуване на четенето наглас с особеностите на художествения и нехудожествения текст.Проучаване на обработен и необработен текст с цел да се упражни изразителното четене (обусловеност от ритъма, силата и тембъра на гласа; паузата, логическото ударение). Декламиране наизуст на различни видове поетичен и прозаичен текст. Четене и говорене по роли. Упражнение за четене наум, с прецизни предварително поставени задачи (откриване на композиционните елементи, диалог и характеризиране на образите, описание на сходни елементи; откриване на думи, изречения, правописни знаци и др.)

Особеностите и деликатностите на този предметен сегмент не са толкова в програмирините съдържания, колкото са във възрастовите възможности на най-малките ученици, дадените съдържания добре да се приемат, за да може с получените знания и умения функционално да си служат във всички останали учебни обстоятелства. Въз основа на това, четенето и тълкуването на текста в началните класове е във функция на по-нататъшното усъвършенствене на четене на глас, а след това последователно и систематично въвеждане в техниката на четене наум, както и усвояване на основни понятия, отношения и реалации, която съдържа в себе си прочетения текст. Четене на текст, преди всичко, на най-малките възрастови групи има всички белези на първо и основно овладяване на тези умения като знания, предимно в първи клас. Особено е важно учениците постепенно и функционално добре да овладеят четенето на глас, което в себе си съдържа някои от важните особености на логическото четене (изговор, височина на гласа, пауза, интонационно приспособяване и др.), и което естествено ще се стреми към все по-голяма изразителност във втори клас (нагласяване, емоционално приспособяване, темп и др.), с което се по-леско усвоява техниката на изразителното четене (трети клас). След това, от особена важност е всяко четене на глас и на всеки ученик поотделно, след като е прочел някой текст, трябва от своите другари в класа и учителя да разбере какво е било добро в това четене, какво трябва да се промени, за да бъде още по-добро. Последователността и систематичността могат да се използват при оспособяването на ученика за четене наум. Този начин в низшите класове представлява сложен учебен процес, от гледна точка на изкусен оформен читател това не изглежда така. Четенето наум, всъщност съдържа редица сложени мисловни действия, които ученикът трябва спонтанно да овладее, а отделен проблем е т. Нар. вътрешен говор. Затова при повечето ученици в първи клас това четене най-напред се изразява във вид на тихо четене (тихо мрънкане), за да поне по-късно или чрез упорити упражнения получи необходимите белези. Несъмнено между тях трябва да се изтъкнат различните видове мотивиция, подтикване и насоченост, с които по-лесно се възприема и разбира текста, който се чете, та четенето наум, от методическо становище съвременното обучение по литература, става необходимо условие за добро тълкуване на текста. Тълкуването на текст в долните класове представлява изввнредно сложен и деликатен програмен процес. Текстът е основно програмно съдържание, който има водеща и интеграциона роля в обучението, защото около себе си събира определени съдържания и от други предметни области. Но, заради възрастовите ограничения в тълкуването и усвояването Заводът за напредване на образованието и въдпитанието на основните структури, а особено художествени фактори на текста необходимо е да се изразят много инвентивности, систематичности и упоритости при оспособяването на учениците за постепенно забелязване, разпознаване, а след това образложение и спонтанно усвояване на неговите основни предметности. В първи клас тълкуването на текста има изразителни

белези на спонтанен и свободен разговор с учениците за относителни подробности – пространствени, временни, акционни – с цел да се провери дали прочетеното е разбрано, т.е. дали е във функция на активни упражнения, добро четене на глас и наум. Чрез инвентивна мотивация, подтик и насърчване (кой, къде, кога, защо, как, с какво, заради какво, какво е радостно, тъжно, смешно, интересно, обикновенно и пр.) – на учениците се дава възможност да видят, запомнят, открият, съпоставка, обяснът и анализират дадени неща, които представляват предметност на прочетения текст. Във втори клас подходът при тълкуване на текста почти е еднакъв както и в първи клас, само че изискванията по своя природа са повече, а програмните съдържания адекватно допълнени (самостоятелно съобщаване на впечатления за прочетения текст, за вземане на собствени становища за важни неща в текста и устно образложение, защита на такива становища, откриване и разбиране на посланието в текста, разпознаване на откъса, забелязване на характерни езикови стилни понятия и пр.). Учениците трябва систематично и на добър начин да се подтикват към включване в библиотеката (училищна, местна) формиране на класова библиотека, подготвяне на книги за изложба, слушане и гледане на видео записи с художествено изказване (говорене, рецитиране) на текста, организиране на срещи и разговори с писатели, литературни игри и състезания, водене на дневник за прочетени книги (заглавие, писател, впечатление, главни герои, избрани изречения, необикновенни и интересни думи и пр.) – формиране на лична библиотека, видеотека и тн. Такъв и на него подобен методически подход на четене и тълкуване на текста, при което особено внимание трябва да се обърне на ролята на ученика като значителен учебен фактор (колкото се може по-голяма самостоятелност, свободно проучване и изразяване, да се даде въможност на лично мнение) осъществяват се някои от основните начала на съвременното обучение по литература, между които на най-вероятно постепенното и осмисленото въвеждане на ученика в сложния свят на литературното и художествено производение и планово обогатяване, усъвършенстване и запазване на неговата езикова култура.

Тълкуване на текста базира се на четенето му, преживяването и разбирането. При това качеството на овладяване на поръките е направо обусловено от качественото четене. Затова различните форми на насоченото четене са основно предусловие учениците по време на обучението да получават познания и с успех да се насочват в света на литературното произведение. Изразителното четене се поддържа систематично с постоянно завишаване на изискванията при което колкото се може повече да се използват способностите на учениците за да се получи високо качество в умението на четенето. Тези упраѣнения провеждат се по план с преждевременна подготовка от страна и на учителя и учениците. В своята подготовка учителят предварително подбира отговарящ текст и подробно разглежда онези негови страни, които ще съотвествуват на изразителното четене. В зависимост от мисловно- емоционалното съдържание на текста, учителят завзема дадено становище и приспособява силата, тембъра, ритъма, темпото, интонацията, паузите, логическото ударение и звуковите трансформации според обстановката. От време на време си служи с фоно записи на образцово четене. Понеже изразителното четене се упражнява върху предварително анализиран и добре разбран текст, по процеса на успешно овладяване и разбиране на текста учениците се подготвят за изразително четене. При отделни случаи учителят заедно с учениците подготвя текст за изразително четене с предварително отбелязване на ударението, паузите, темпото и звуковите модулации. Изразително четене се упражнява върху различни видове текстове по форма и съдържание; ползват се лирически, прозаични, драматични текстове; в стихотворна и прозаична форма в разказвателнаи описателна форма, в форма на диалог и монолог. Особено внимание се обръща на емоционалната динамичност на текста, на неговата драматичност, на писателската реч и речта на героите. В класа трябва да са обезпечени дадени условия за изразително четене и казване, в класа да се създаде добра слушателска публика, заинтересована и способна критически и обективно да преценява качеството на изразителното четене и казване. С помощта на аудио записи на учениците трябва да се даде възможност да чуят своето четене и критически да се отнасят него. На уроци за разработка на литературно произведение ще се прилагат опитите по изразително четене. Четенето наум е най-продуктивна форма за получаване на знания, затова в обучението му се обръща особеннп внимание. То винаги е насочено и изследователско; чрез него учениците се оспособяват за всекидневно получаване на нови знания и за учене. Упражненията по четене направо се включват в останалите форми на работа и винаги са във функция на получаване на знания и разбиране не само на литеретурен текст, а на всички добре обмислени текстове. Прилагането на текст-метод в обучението подразбира твърде ефективни упражнения за овладяване на бързо-то четене наум с разбиране и допринася за равиване на способностите на учениците да четат флексибилно, да хармонизират бързината на четенето с целта на четенето и характеристиките на текста който четат. Качественото четене наум се подтиква с предварително насочване на учениците към текст и с даване на съответни задачи, а след това задължителна проверка върху разбиране и прочетения текст. Информативното, продуктивното и аналитичното четене най-добре се насръчват със самостоятелни изследователски задачи, които на учениците се дават в подготвителния етап за обработка на текст или за обработка на материал по граматика и правопис. По този начин се подобряват логиката и темпото на четене, а особено бързината на разбиране на прочетения текст, с което учениците се оспособяват за самостоятелно учене. Учениците от по-горните класове се насочват към бегло четене, което е обусловено от бързината и истински прочетен текст. То се състои от бързо търсене на информации и значения в текста, при което не се прочете всяка дума, с поглед се преминава през текста и чете се с прескачане (междузаглавия, подзаглавия, първите редове в частите, увод, заключение. При упражняване на учениците в бегло четене, предварително се поставят дадени задачи (търсят се дадени информации, сведения и под.), а след това се проверява качеството на тяхното осъществяване и мери се времето за което задачите са реализирани. Учениците с бегло четене за да си припомнят, преговорят и запомнят се оспособяват да четат подчертани и по друг начин предварително обозначени части в текста ”с молив в ръка.” Изразително казване на запомнени текстове и откъси в прозаична и в стихотворна форма е значителна форма на работа в развиване на говорната култура на ученика. Убедителното говорене на текст е предусловие за природно и изразително казване на стихове. Затова е желателно от време на време на един и същ час да се упражняват и сревняват казване на текстове в проза и стих. Наизуст ще учат къси прозаични текстове (разказване, описание, диалог, монолог), различни видове лирични стихотворения. Успехът на изразителното казване значително зависи от начина на учене и логическото усвояване на текста. По време на упражненията трябва да се създадат условия казването да бъде ”очи в очи”, говорителят да наблюодава лицето на слушателя и с публиката да свърже емоционален контакт. Максимално внимание се посвещава на говоримия език с неговите стойности и изразителни възможности и особено на природното поведение на говорителя. Различни форми на повторно и насочено четене на цълото произведение или от откъс, задължително се прилага при обработка на лирични произведения и къси епични текстове. При обработка на текста ще се прилагат в повечето случаи комбинирани – аналитични и синтетични подходи и становища. Към литературното произведение се подхожда като към сложен и неповторим организъм в който всичко е обусловено от причинно-следствени връзки, подтикнато от жизнен опит и оформено с творческо въображение. Учениците трябва да изтъкват своите впечатления, становища и съждения за литературното произведение ревностно и подробно да изказват с доказателства от самия текст и така да се оспособяват за самостоятелен исказ, изследователска дейност и завзимане на критически становища към произволни оценки и заключения. Учителят ще има напредвид, че тълкуване на литературното произведение в основното училище, особено в долните класове, е по начало пред теоретическо и не е обусловено от познаване на професионална терминология. Това обаче, не пречи да и обикновен разговор за четиво в долните класове бъе професионално заснован и реализиран с много инвентивност и изследователска любопитност.. Във всички класове обработката на литературното произведение трябва да бъде пропита с решаване на проблемни въпроси, които са подтикнати от текста и художественото преживяване. По този начин ще се стимулира любопитството в учениците, съзнателната активност и изследователската дейност; всестранно ще се опознае произведението и ще се даде възможност на учениците

за афирмация в трудовия процес. Много текстове, а особено откъси от произведения, в образователния процес изискват уместна локализация, понякога и многопластова. Приспособяване на текста във временни, пространствени и обществено-исторически рамки, даване на необходмите сведения за писателя и възникване на произведението, както и характерни информации, които предходят на откъса – всичко това са условия без които в повечето случаи текстът не може да бъде интензивно преживян и правилно разбран. Затова психологическата реалност, от която произлизат тематичния материал, мотивите, героите трябва да се представят в подходяща форма и в инзи обем, който е необходим за пълноценно преживяване и сериозно тълкуване. Методика на обучението по литература вече няколко десетилетия теоретически и практически развива и постоянно усъвършенствува учителското и ученическото изследователско, изобретателско и творческо отношение към литературно-художественото произведение. Литературата в училище не се преподава и не се учи, а се чете, усвоява, с нея се наслаждава и за нея се говори. Това са начините та обучението по литература разширява ученическите духовни хоризонти, да развива изследователските и творческите способности на учениците, тяхното критическо мислене и художествен усет; засилва и култивира литературния, езиковия и жизнения санзибилитет.. В съвременното обучение по литература ученикът не трябва да бъе пасивен слушател, кото в дадени моменти ще препредаде ”наученият материал”, относно преподаването на учителя, а деен субект, който изследователски, изобретателски и творчески участва в проучване на литературно- художествените произведения. Ученическата дейност трябва всекидневно да минава през три работни етапи; преди часа, по време на часа и след часа. През всички етапи ученикът трябва систематично да свиква да по време на четенето и проучването на произведението самостоятелно да решава многобройни въпроси и задачи, които до голяма степен емоционално и мисловно ще го ангажират, ще му предоставят удоволствие и ще му подбудят изследователското любопитство. Такива задачи ще бъдат силна мотивация за работа, които са предусловие да се осъществят предвидените интерпретативни цели. Учителят трябва да постави задачи, които ученика ще подтиква за забелязава, открива, изследва, прецентява и прави заключение. Ролята на учителя е в това да обмислено помогне на ученика, така че ще развива неговите индивидуални способности, като и адекватно да оценява на ученика и неговите резултати във всички форми на дейност. Проучване на литературно-художественото произведение в обучението е сложен процес, който започва с подготовки на учителя и ученика (мотивиране на ученика за четене, пречистване и проучване на художествения текст, четене, локализация на художествения текст, изследователски подготвителни задачи) за тълкуване на произведението. Централни етапи в процеса на проучаване на литературно-художественото произведение в обучението са методологическо и методично заснoваване на интерпретацията и нейното развитие по време на часа. В заснoваването и развиването на интерпретацията на литературно-художественото произведение основно методологическо определение тябва да бъде превъзходна насоченост на интерпретацията към художествения текст. Съвременната методика на обучение по литература, следователно се определя за вътрешно (именентно) изучаване на художествения текст, обаче тя никак не пренебрегва необходимата нужност за прилагане и на извънтекстови становища за да литературно-художественото произведение бъде качествено и сериозно разтълкувано. Покрай посочените методологически определния, интерпретацията на литературно-художественото производение твябва да удовлетвори и на изискиванията, които й поставя и методиката на обучение по литература: да бъде оригинална, естетически мотивирана, всестранно хармонизирана с целите на обучението и познатите дидактически начала, да има естествена кохерентност и последователност, а методологическите и методичните постъпки на всяка отделна част при интерпретация осъщесвят единството между анализ и синтез. Рамковите определения на основите на методологическата ориентация при интерпретацията на литературно-художественото произведение трябва до голяма степен да бъде насочена към художествения текст. Едно от най-важните начала при интерпретацията на литераутрно-художественото произведение е да се удовлетвори на изискването с изясняването на приетите стойности да се обхване произведението изцяло. При интерпретацията на литературно-художественото произведение обединителни и синтетични фактори биват: художествено преживяване, текстови цялости, характерни структурни елементи (тема, мотиви, художествени картински, фабула, сюжет, литературни образи, поръки, мотивационни постъпки, композиция) форми на казване, езиково-стилистични постъпки и литературни проблеми. Във всеки конкретен случай, следователно, на добри естетически, методологически и метотодични причини трябва да се заснoвава подбора на онези стойностни фактори към които да бъде насочвана динамиката на интерпретиране на литаратурно-художественото произведение.

Литературни понятия. С литературните понятия учениците ще се запознаят при обработка на дадени текстое и с помощта на текст и с помощта на ретроспективния преглед в опита на четенето. Така например при обработка на патриотично стихотворение, при което ще се направи къс поглед върху две-три стихотворения от същия вид, обработени по-рано, ще се обработи понятието патриотично стихотворение и ще се усвояват знания на този вид лирика. Запознаване с метафората ще бъде изгодно тогава, когато учениците в предварителни и предтеоретически постъпки са откривали изразителността на даден брой метафорични картини.

Функционални понятия. Функционалните понятия не се обработват отделно, а в процеса на обучението се посочва на тяхнта приложимост. Учениите ги спонтано усвояват в процеса на работа в текущите информации по реме на час и с паралелно присъствие на думата и с нея обозначеното понятие. Необходимо е само учениците да се подтикват да приведените думи (както и други сходни на тях) разберат, схванат и да ги приложат в дадени ситуации. Ако, например се изисква да се забележат обстоятелствата, които влият на поведението на някой литературен герой, ученикът приведе тези обстоятелства, тогава това е знак, че това понятие съответната дума е разбрал в пълното й значение. При устното и писменото изразяване, между другото ще се проверява дали учениците са добре разбрали и правилно употребяват думите: причина, условие, обстановка, поръка, отнешение и под. По време на обработка на литературното произведение, както и в рамките на говорните и писмени упражнения ще се изисква учениците да откриват колкото се може повече особености, чувства, духовни състояния на отделни герои, при което тези думи се записват и така спонтано се обогатява речника с функционални понятия.

Функционалните понятия не трябва да се ограничават на дадени класове. Всички ученици от един клас няма да могат да усвоят всички по Програмата предвидени понятия на този клас, но затова пък спонтано ще усвоят значително количество понятия, които са по Програмата в горните класове. Усвояването на функционалните понятия е непрекъснат процес във възпитателно-образователната дейност, а осъществява се и проверката в течение на реализация на съдържанията по всички програмно-тематични области.

ЕЗИКОВА КУЛТУРА (УСТНО И ПИСМЕНО ИЗРАЗЯВАНЕ)

Оперативните задачи за реализиране на учебните съдържания на тази области ясно показват, че последователността във всекиденвната работа за развиване на ученическата езикова култура е една от най-важните методически задачи; трябва да се изпитат способностите на всяко дете за говорна комуникация, чрез проверки когато се записват в училище. В първи клас децата започват да упражняват езиковата култура, чрез различни устни и писмени упражнения, последователно се учат за самостоятелно изразяване на мислите, чувствата в обучението, но и във всички области в училището и извън него където има условие за добра комуникация с цялостното разбиране. Правилна артикулация на гласовете и графически точна употреба на писмото, местният говор да се смени със стандартен книжовен език в говора, четенето и писането; свободно да преразказват, описват и правилно да употребяват научените правописни правила. Разновидните устни и писмени упражнения, които имат за цел обогатияване на речника, овладяване на изречението като основна говорна категирия и посочване на стилистичните стойности на употреба на езика при говорене и писане и пр. – са основни учебни задачи при осъществяа-

нето на програмните съдържания за езикова култура. Също така, преуредена е структурата на програмните съдържания, които сега са по-прегледни, систематични и познати, без повторения и обърквене. Въз основа на съвкупното начално обучение, съществуват езикови названия, които ученикът на различна възраст трябва систематично и трайно да усвои, затова са замислени като програмни съдържания (изисквания). До тяхното трайно и функционално усвояване пътят води чрез много разнообразни форми на устни и писмени езикови изказвания на учениците, а това най-често са: езикови игри, упражнения, задачи, тестове и т.н. Например най-малките ученици трябва да се оспособят самостоятелно и убедително добре да описват онези жизнени явления, които с помоща на езиковото описване (дескрипцията) ще бъдат по-познати (предмети, растения, животни, хора, пейзаж, интериор и пр.). Поради това, описването като програмно изискване (съдържание) явява се във всички четири класа. Осъществява се като знание и умение, чрез употреба на такива форми на работа, които чрез ефикасни, икономични и функционални постъпки в учебната среда, ученическата и езикова култура ще я направят по-трайна и по-достоверчива. Това се говорни упражнения, писмени упражнения, (или умела комбинация на говорене и писане), писмени работи, изразително изказване на художествени текстове, автодиктовка и под. А това важи в по-малка или в по-глоляма степен за всички останали видове на ученическото езиково изразяване. Основни форми на устното и писмено изразяване в началния курс представляват програмните съдържания за получаване, усъвършенстване и тачене на правилна и достоверна езикова култура на малкия ученик. Някои от тези форми (преразказване) съществуват в предварителните изследвания на децата когато се записват в първи клас, което означава, че на тях трябва да се гледа като на езиков опит, който първокласниците в известна степен вече имат. Оттук и нуждата, чрез усъвършенстване и опазване на основните форми на говорната комуникация да започне още преди формалното опсименяване на учениците. След това учениците трябва навреме да бъдат мотивирани, подтиквани и насочвани на този вид езиково изразяване, а това значи да им се даде възможност самостоятелно да се подготвят за преразказване, но в което същевремено ще бъдат интегрирани и дадени програмни изисквания. След това, трябва се внимава да се преразказват само тези съдържания, които са анализирани и за които вече е говорено с учениците. Накрая, и преразказването, и всички видове на ученическото изразяване, трябва да се оценяват (най-добре в паралелката и с участие на всички ученици и с подкрепа на учителя.) Говоренето в сравнение с преразказването е по-сложна форма на езиково изразяване на ученика понеже докато преразказването е преди всичко репродукция на прочетеното, изслушаното и видяното съдържание, говоренето представлява особен вид творчество, което се крепи на онова което ученикът е преживял или произвел в своята творческа фантазия. Затова говоренето търси особен интелектуален труд и езиково устройство. поради което ученикът е всестранно ангажиран: в подбора на темите и техните подробности, в компонирането на подбрани детайли и в начина на езиковото изобразяване. Така например в стъпителните разговори за домашните и дивите животни, при обработване на басня, която се чете и тълкува няма да даде желаните резултати на ниво на уводни говорни дейности, ако тези животни се самокласифицират по познати признаци, именуват или самоиброяват. Обаче свободното разказване на някои необикновенни, интересни, но реални и индивидуални срещи на ученика с животни, при коити е изпитан страх, радост, изненада, въодушевление и тн. - ще създаде същинска изследователска атмосфера в часа. Говоренето пък, колкото и да се предизвикателно във всички свои сегменти за езиково изказване на малките ученици първоначално трябва да се реализира като част от широк учебен контекст, в който съотносително и функционално ще се намерят и други форми на езиково изразяване, а особено описването. Описването е най-сложният вид на езиковото изказване за учениците от началните класове. То е в по-малка или в по-голяма степен застъпено във всекидневния говор, затова защто е необходимо за ясна представа на съществени отношения между предметите, съществта и нещата и другите явления във всекидневния живот. За преразказването в основата е определено съдържание, за говоренето е някое събитие, преживяване, докато за описването не са необходими някои отделни условия, но те се използват когато има достъп с явленията, които във всекидневната езикова комуникация могат да обърнат внимание на себе си. Но поради бройните възрастови ограничения в работата с малките ученици за този вид езикова комуникация трябва да се пристъпи особено отговорно и особено да се спазват принципите на обучението и етапността при изискванията: учениците да се оспособят да гледат внимателно, да откриват, наблюдават и подреждат, а след това тази дадена предметност мисловно и езиково да оформят. Също така, учениците от това възрастово равнище трябва да се подтикват и насърчават от сложения процес на описването хай-напред да овладеят няколко общи места, с които могат да си служат докато не се оспособят за самостоятелен и индивидуален достъп на тази изисквателна езикова форма. В този смисъл трябва да свикват да локализират онова, което описват (във времето, в пространството, с причина), да забелязват, да отделят и оформят характерни свойства и да заемат свое становище към наблюдавната предметност (първи опити за оформяне на лично становище/отношение към дадено явление). Също така необходима е достоверна преценка на планираните упражнения при описването с насоченост подтикване в отношение на онези упражнения, в които може да дойде до изражение самостоятелността и индивидуалността на ученика.

Устните и писмените упражнения, замислени са като допълнение на основните форми на езиковото изразяване, като се започне от най-простите (изговор на гласове и преписване на думи) през по-сложни (лексикални, семантични, синтактични упражнения, други упражнения за овладяване на правилен говор и писане), до най-сложните (домашни писмени задачи и тяхното четене и всестранно оценяване в час). Всяко от тези програмирани упражнения запланува се и осъществява в онзи учебен контекст, в който е нужно функционално усвояване на дадени езикови явления или затвърдявания, систематизация на знанияи проложения на тези знания в дадена езикова ситуация.

Говорна култура. Разказване с използуване на елементите на композиционната форма (увод, развитие на действието, градация и разпределение на главните и второстепенни мотиви, място на кулминацията, развръзка). Откриване на особеностите на хронологичното и ретроспективно изложение. Преразказване на текст и откриване структурата на ретроспективно изграден разказ. Разказване с изтъкване на характерните образи в текста. Изборно преразказване: динамични и статични явления в природата. Описание на динамични и статични явления в природата; – откриване начина на взаимно проникване и смяна на статичните и динамични картини и сцени при описанието и разказването; – външно и вътрешно пространство (външно пространство: пейзаж на родния край през различно време на деня – при зори, на обяд, привечер, през нощта; вътрешно пространство (дневна стая, кухня, фискултурна зала, сладкарница); портретиране въз основа на анализ на подбрани литературни портрети, – портрети на познати личности от научно-популярната литература; портретиране на личности от непосредствената среда (съсед, вестникопродавач, старец, касиерка в магазина). Съобщение – кратко съобщение за училищна акция, тържество, обществена акция в селото или града и др. Откриване на езиковите и стилни средства, използвани при описанието и портретирането. Упражнения по правилно четене и декламиране. Слушане на звукозаписи на художествени произведения. Звукозаписи на интерпретации на учениците: разискване, преценка, самопреценка. Интерпретация на различни текстове по жанр: научен, административен, журналистичен. Забелязване на разликите.

Писмена култура. Разказване за събития и случки с използване на композиционната форма – по самостоятелно съставен план-тезис. Описание на външното и вътрешното пространство като динамични и статични явления в природата – по даден план. Портретиране на личности от непосредствена среда на ученика – по колективно съставен план. Кратко писмено съобщение за училищна акция/събиране на хартия, чистене на училищния двор и др./Работа за упражняване техниката на изработка на писмено съчинение/избор на материала, неговото разпределение, използване на цитати, обединяване на разказване и описание и т. н./. Граматически упражнения: видове

думи с граматическите им категории Лексикални упражнени: стилистични категории думи: омоними, синоними, диалектизми, архаизми, неологизми. Синтактично-стилни упражнения с различно разпределяне на видовете синтагми и техните зависими части; откриване на разликите в нуансите на значението. Водене на дневник. Писане на сужебно и лично писмо. шест писмени домашни упражнения и анализирането им по време на час. Четири класни писмени упражнения/по един час за подготовка, изработка и поправка/.

ДОПЪЛНИТЕЛНО ОБУЧЕНИЕ

Допълнително обучение се организира за ученици, които поради обективни причини по време на редовното обучение не успяват да постигнат завидни резултати по дадедни програмни области. В зависимост от утвърдените недостатъци в знанията на учениците преподавателят оформя групи с които провежда допълнително обучение. Например група ученици с недостатъчни знания по четене, по фонетика и правопис, по морфология, по анализ на литературното произведение, по устно и писмено изразяване и под. Въз основа на предишни проучвания за всяка група се съставя отделен план за работа и прилага се дадена форма на работа:самостоятелна, групова, работа с тестове, работа с нагледни средства и под.) Тук особено значение имат стимулиращите средства: похвали, награди, положителни бележки. Допълнителното обучение се провежда в течение на цялата учебна година, т.е. веднага като се забележи, че група ученици не са в състояние да овладеят дадени програмни съдържания. След като овладеят дадени програмни съдържания такива ученици се освобождават от допълнително обучение, но се следят и понататък да не изостават в овладяването на учебния материал, като им се дават диференцирани задачи и упражнение.

НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПРЕПОДАВАНЕТО И УЧЕНЕТО

Наблюдение и оценка на резултатите от работата на учениците във функцията на постигане на резултати, започва първоначално с оценка на постигнатото ниво на познания по отношение на които ще се определя по-нататъшния напредък и формира оценка. Всеки урок и всяка дейност на учащия е възможност за формална оценка, т.е. за регистриране на напредъка на ученика и за по-нататъшни дейности.

Формиращата оценка е неразделна част от съвременните образователни подходи и средства за оценка на знанията, уменията, нагласите и поведението, както и разработването на подходящи компетенции по време на преподаването и ученето. Форматните средства за събиране на данните от измерванията на успеха на ученика, където най-често се използват следните техники: реализирането на практически казуси, наблюдение и запис на активността на студента по време на учение, директната комуникация между студенти и преподаватели, регистър за всеки ученик (карта прогресия) и така нататък. Резултатите от формиращата оценка в края на учебния цикъл трябва да бъдат изразени с цифрова оценка.

Работата на всеки учител се състои от планиране, постигане, мониторинг и оценка. Важно е учителят в допълнение към постигането на ученика, непрекъснато да следи и оценява собствената си работа. Всичко, което се покаже като добро и ефективно учителят ще използва по-нататък в своята преподавателска практика, и това, което се оценява като недостатъчно ефективно, трябва да се подобри.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV**
Cél	A *magyar nyelv* oktatásának és tanulásának **célja**, hogy a tanuló ápolja a magyar nyelvet, helyesen használja a különfelé kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban; az irodalmi művek olvasása és értelmezése révén fejlessze képzelőerejét, esztétikai-művészeti tudatosságát és kifejezőkészségét, kritikai és erkölcsi ítélőképességét; alapvető tájékozottságot szerezzen az irodalomtörténet és -elmélet, az általános és magyar nyelvészet, valamint a mediális írásbeliség terén; az interdiszciplinaritás jegyében összefüggésbe hozza a nyelvet és irodalmat más művészeti ágakkal és tudományterületekkel; bevezesse a tanulót a tudományos gondolkodásmódba; értékelje és becsülje a nemzeti értékeket és hagyományokat, fogadja el a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; alapozza meg és bővítse a kulcskompetenciákat, amelyek képessé teszik őt a minőségi életvitelre, a munkára, az önmegértésre és az élethosszig tartó tanulásra.
Osztály	**Hatodik**
Évi óraszám	**144 óra**

KIMENET A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz:	TERÜLET/TEMATIKAI EGYSÉG	TARTALOM
– Ismeri a tantervben előírt alapművek címét és szerzőjét. – Felismeri az irodalmi mű jellemző vonásait. – Meghatározza az irodalmi mű témáját, fő motívumait és szereplőit; összefoglalja, reprodukálja a cselekményt. – Felismeri és megkülönbözteti a prózai és verses formákat. – Megkülönbözteti a népköltészetet a műköltészettől, a szépirodalmi szöveget a nem szépirodalmi szövegektől. – Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét. Különbséget tesz szerző és narrátor/lírai én között. – Különbséget tesz az epikus közlés alapformái, az elbeszélés (narráció), a leírás, az elbeszélői reflexió és a dialógus között. – Meg tudja állapítani a cselekmény helyét és idejét. – Felismeri az idézetet a szövegben. – Felismeri és megnevezi a költői jelzőt, megszemélyesítést, hasonlatot, metaforát, szimbólumot, szinesztéziát, ismétlés formáit, áthajlást, költői kérdést. – Elhelyezi a tantervben előírt kötelező irodalmi műveket az alapvető irodalmi kontextusokban (magyar irodalom/világirodalom, régi/újabb/kortárs, szóbeli/szerzői). – Képes a következő szépirodalmi szövegelemek meghatározására és példákkal való illusztrálására: motívum, téma, fabula, a cselekmény helye és ideje, főszereplő, mellékszereplő stb. – Az irodalmi művekben a szövegrészletek, a hősök és a helyzetek alapján felismeri a műnemet és a műfajt. – Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: monda, mítosz, elbeszélő költemény, dal, tájleíró költemény, ballada, elbeszélés, novella, regény, levél, episztola, mesejáték. – Ismeri és megkülönbözteti, (jellemző vonásait kiemeli) az átmeneti műfajokat (ballada).	**IRODALMI ISMERETEK**	***NÉPKÖLTÉSZET*** ***Feldolgozásra szánt szövegek*** ***Kötelező szövegek*** Népköltészet és műköltészet összekapcsolása: szerelmi dal, kesergő, bujdosóének. Pl. *Annyi bánat* (kesergő) és József Attila: *Ringató*. Monda és népi anekdota (utalások a regionális vonatkozásokra is) Olvasmányok a magyar népköltészetről (Penavin Olga, Jung Károly, Voight Vilmos, Dömötör Tekla stb. írásaiból) Népszokások és népi színjáték ***Kiegészítő és ajánlott szövegek*** Lázár Ervin: *A kovács/Lehel kürtje* *A csóri boszorkány* *Beckó vára* *Csörsz és Délibáb* ***Irodalmi alapfogalmak*** A szöveg formája: vers, próza. Műnemek: líra, epika, dráma. Műköltészet és népköltészet. Szerző (költő, író), lírai én, elbeszélő. Műfaji ismeretek: dal, tájleíró költemény, ballada, mese, monda és fajtái, anekdota, elbeszélés, novella, regény, levél, mesejáték. Az ütemhangsúlyos verselés. Az időmértékes verselés alapjai: a rövid és hosszú szótag fogalma. Mesetípusok, a népmese jellemzői, motívumai, szimbólumai. Mesemondás. A mesepoétika alapfogalmai. Népi színjátékok.

– Felismeri és megnevezi az átvitt jelentést.
– Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: meseelem, meseformula, bevezetés, kibontakozás, bonyodalom, tetőpont, megoldás, valószerű és valószerűtlen elemek, konfliktus.
– Megnevezi a leírás formáit: személyleírás, tárgyleírás, tájleírás.
– Felismeri és megnevezi a rímfajtákat és a refrént, hasonlatot, metaforát, megszemélyesítést, ellentétet, fokozást, hangutánzást és hangulatfestést.
– Felismeri és értelmezi a tanterv által kötelezően előirányzott egyszerű szövegek konfliktushelyzeteit, a hősök jellemvonásait, s velük kapcsolatban megállapítást tesz, véleményt formál.
– A szépirodalmi művek tudatos, igényes olvasójává válik.
– Tiszteli a nemzeti irodalom és kultúra hagyományait.
– Képes esztétikai élmény átélésére, befogadására.
– Változatos olvasási stratégiákat alkalmaz.
– Tudatosan gyűjt információkat (nyomtatott, audiovizuális, elektronikus forrásokból) iskolai feladataihoz.
– Könyvtárba jár, és önállóan választ irodalmi alkotást, képes naplót vezetni vagy portfóliót összeállítani olvasmányairól.

LÍRA

Feldolgozásra szánt szövegek
Kötelező szövegek
Kosztolányi Dezső: *Az iskolában hatvanan vagyunk* (válogatás *A szegény kisgyermek panaszai* ciklusból)
Csacsi rímek (Válogatás)

Ady Endre: *Fölszállott a páva*/*Karácsony*/*Föl-földobott kő*
Juhász Gyula: *Tiszai csönd*
Radnóti Miklós: *Éjszaka*
Varró Dániel: *Túl a Maszat-hegyen* (Naptárvers)
József Attila: *Nyár*
Radnóti Miklós: *Bájoló*
Szabó T. Anna: *A róka*
Anyaversek a magyar és a világirodalomban (válogatás): pl. Csoóri Sándor: *Anyám fekete rózsa*, József Attila: *Anyám*, Kosztolányi Dezső: *Anyuska régi képe*, Pilinszky János: *Anyám*, Szergej Jeszenyin: *Levél anyámhoz* stb. József Attila mama-verseinek kiemelése.

Kiegészítő és ajánlott szövegek
Esti Kornél rímei (Válogatás)
Kosztolányi Dezső: *A játék/Néha már gondolok a szerelemre*

Irodalmi alapfogalmak
A költő és a lírai én. Lírai műfajok. A motívumok és költői képek mint a lírai mű kompozíciójának elemei. A lírai formanyelv jellemzői: képiség, ritmus, szerkezet. Rímfajták. Kötött és szabad vers. Szóképek és stíluseszközök: alliteráció, az ismétlés fajtái, hasonlat, megszemélyesítés, metafora, szimbólum, szinesztézia, ellentét, fokozás, soráthajlás, költői jelző, állandó jelző, ismétlés, irónia, hangutánzás és hangulatfestés. Költői kérdés. A denotatív és konnotatív jelentés.

EPIKA

Feldolgozásra szánt szövegek
Kötelező szövegek
A műnemek ötvöződése a balladában: Arany János: *A walesi bárdok/ Mátyás anyja*.
Orbán Ottó: *A walesi pártok*
Kosztolányi Dezső: *Házi dolgozat*
A légy motívuma és a várakozás problémája: Mándy Iván: *A légyvadász/A légyvadász sétája* és
Nagy Lajos: *A légy*
Gobby Fehér Gyula: *Az ujjak mozgása*
Németh István: *Színötös*
Gion Nándor: *A postás, aki egy ujjal tudott fütyülni*
Danilo Kiš: *A fiú és a kutya*
Fazekas Mihály: *Lúdas Matyi* (részlet) és filmes kapcsolatok
Mark Twain: *Tom Sawyer kalandjai* (részletek)
Interjúk kortárs írókkal, művészekkel.
Kiegészítő és ajánlott szövegek
Parti Nagy Lajos: *A pecsenyehattyúk*
Garaczi László: *Kúnó, a zöld diómanó*
Jódal Rózsa: *Figyellek, világ! Hadaró Jutka kalandjai/részlet/*
Csukás István: *Keménykalap és krumpliorr*
Jonathan Swift: *Gulliver utazásai* (részletek)
Kosztolányi Dezső: *Fánika*
Móricz Zsigmond: *Fillentő*
Ivo Andrić: *Aska és a farkas*

Irodalmi alapfogalmak
Szerző és elbeszélő. Epikai műfajok. Az elbeszélésmód sajátosságai: egyes szám harmadik személyű és én-elbeszélés; jellemzés; párbeszéd. Leírások (táj-, személy-, tárgyleírás). Az epikai művek szerkezeti egységei. A szereplők jellemzésének eszközei: beszéd, tettek, külső tulajdonságok, életfelfogás, erkölcsiség. Paródia. Népiesség.

DRÁMA

Feldolgozásra szánt szövegek
Kötelező szövegek
Beszédes István: *Rozsdaszín (részletek)*
Gabnai Katalin: *Tánc és dráma*

Kiegészítő és ajánlott szövegek
Gimesi Dóra színházi meseadaptációi
Szabó T. Anna: *Téli rege*

Irodalmi alapfogalmak
Drámai műfajok: komédia, tragédia; egyfelvonásos; rádiódráma.
A dráma jellemzői: felvonás, jelenet, szereplők, monológ, dialógus.
Népi dramatikus játékok. Adaptációk.

		ISMERETTERJESZTŐ ÉS INFORMATÍV SZÖVEGEK *(2 mű kiválasztása)* Válogatás könyvekből, enciklopédiákból és gyermeklapokból ***HÁZI OLVASMÁNY*** (3 kötelező + 1 választható mű feldolgozása) ***Kötelező közös olvasmányok*** Arany János: *Toldi (órán is feldolgozható)* Molnár Ferenc: *A Pál utcai fiúk* Gion Nándor: *A károkatonák még nem jöttek vissza* ***Ajánlott közös olvasmányok*** Berg Judit: *Galléros Fecó naplója* Lux Alfréd: *Éjszakai dolgozatjavítás* Jeff Kinney: *Egy ropi naplója* Szabó T. Anna: *A Fűszermadár* Eric Knight: *Lassie hazatér* Gaston Leroux: *Az operaház fantomja* Lauren Brooke: *Hazatérés* Thomas Brezina: *Kiakasztasz, tesó!/Fiúk kizárva sorozatból/* JoNesbø: *Idővihar a kádban* Mark Twain: *Huckleberry Finn kalandjai* Böszörmény Gyula: *Gergő és az álomfogók* Varró Dániel: *Szívdesszert* Michael Ende: *Momo/Varázslóiskola* Németh István: *Bühüm meg a lotyogi* Fekete István: *A koppányi aga testamentuma* Janikovszky Éva: *Velem mindig történik valami/Égig érő fű* Erich Kastner: *A két Lotti* Kontra Ferenc: *A halász fiai* Charles és Mary Lamb: *Shakespeare-mesék* Szabó Magda: *Abigél* Mosonyi Alíz: *Boltosmesék* vagy meseátírások Egy aktuális kortárs mű beépítése. ***Projektmunka vagy portfólió*** (javaslatok): – A feldolgozott művek intertextuális (pl. Geszti Péter: *Levél Nemecsek Ernőnek*), filmes és színházi kapcsolatai – Mátyás király és a reneszánsz udvar – Lovagprojekt (lovagi erények, szokások, öltözködés, zene, lovagi játékok, lovagkirályok stb.) – A víz világnapja (Szabó Lőrinc: *Országos eső,* Petőfi Sándor: *Tisza,* Móricz Zsigmond: *Tiszaháton, ahol gyerek voltam,* József Attila: *A Dunánál,* Morten A. Strøksnes: *Tengerkönyv* (részletek), Tolnai Ottó: *Sirálymellcsont*, Benedek Szabolcs: *A fiumei cápa* (részletek), Claudio Magris: *Duna* (részletek) stb.) – Szabadkai és palicsi Kosztolányi-emlékek vagy a lakóhelyhez köthető más hasonló projekttéma (regionális és helyi kultuszok) – Fordításműhely – Nők a tudományos életben – Írók és a sport – A légy a mitológiában, az irodalomban, a filmművészetben és a populáris kultúrában – A görög mondavilág és mai világirodalmi átírásai (pl. Rick Riordan: *Percy Jackson és a görög istenek*) – A kamasz az irodalomban (Molnár Ferenc: *A Pál utcai fiúk,* Gion Nándor: *A károkatonák még nem jöttek vissza*, Mándy Iván Csutak-regényei, Mark Twain: *Tom Sawyer kalandjai*, Bálint Ágnes *Lufi*-regényei, Lázár Ervin kamaszhősei stb.) – Ikerítések, párbeszédek (pl. Petőfi és Arany János, Kosztolányi Dezső és Csáth Géza, Bartók Béla és Kodály Zoltán (irodalmi vonatkozások is), Tolnai Ottó és Domonkos István, Szenteleky Kornél és Csuka Zoltán, Karinthy Frigyes és Stanislav Vinaver, Than fivérek stb.) – Egy mesemotívum interdiszciplináris megközelítése (pl. tündér, óriás, sárkány, a mesehősök átváltozásai, ládika) – Hegytoposz és metaforikus táj az irodalomban: pl. Térey János: *A Legkisebb Jégkorszak* (Negyedik könyv, IV. fejezet – részlet) – Nyelvtudósok kutatásai és életpályájuk – Ökoirodalom, zooirodalom

– Érthető, nyelvtanilag kifogástalan mondatokat szerkeszt. A szövegben felfedezett hibákat képes kijavítani. – Felismeri és megnevezi a tanult szófajokat szójelentés alapján toldalékos formában, mondatban és szövegben, megfelelően használja őket írott és beszélt szövegben. – Felismeri, megnevezi, megkülönbözteti, rendszerezi az alapszófajokat, típusait, szerkezetüket, szerepüket a szövegalkotásban – Felismeri és megnevezi, megkülönbözteti, rendszerezi az alapszófajokat, a határozószókat és az igeneveket, ezek szövegbeli és kommunikációs szerepét, valamint alkalmazásukat a kommunikációban. – Felismeri (megnevezi, szempontok szerint rendszerezi, megmagyarázza, alkalmazza) a többszófajúságot. – Ismeri és következetesen alkalmazza a helyesírási alapelveket, valamint a helyesírási szabályok többségét. – Megfigyeli, helyesen jelöli a hosszú és rövid hangokat a tőhangváltást mutató főnevek és igék esetében is, a hangkapcsolatokat, helyesen írja a tulajdonneveket, a földrajzi nevek bonyolultabb eseteit, az -i képzős melléknevеket; az igekötős igék, a névutós szerkezetek, az alanyos, tárgyas, határozós és birtokos szószerkezetek, összetételek helyesírásában magabiztos. – Az összetett mondatok írásakor többnyire jól központoz. – Ismeri és alkalmazza a szótagolás és elválasztás szabályait. – Ismeri és alkalmazza a betűrend szabályait. – Felismeri, megnevezi, alkalmazza a helyesírási alapelveket. – Alkalmazza a helyesírás-ellenőrző programot. – Felismeri és megnevezi a szóelemek fajtáit (szótő, toldalék). – Felismeri a magyar és valamely tanult, ismert idegen nyelv szerkezete közötti hasonlóságokat és különbségeket.	**NYELVI ISMERETEK**	– A szófajok alaktani és jelentésbeli jellemzői, képzésmódjuk. A szófajok rendszere. – Az ige (fogalma, képzése, szerepe a szövegkörnyezetben és helyesírása. Igeidők. Igemódok. Kiejtés szerinti, szóelemző írásmód; az igekötők szerepe az ige folyamatosságának és irányultságának kifejezésében; az igekötők helyesírása; határozatlan/alanyi és határozott/tárgyas ragozású igék;az iktelen igék ikesek módjának toldalékolása; a felszólító és feltételes módú igék helyesírása és nyelvhelyes-ségi kérdései (-nák ,-nék, -suksük/szukszük-ragozás, a csinál, működik ige túl gyakori használata; a múlt idejű, feltételes módú igék halmozása stb.). – A főnév fogalma és fajtái, szerepe a szövegkörnyezetben, helyesírása. Névszóképzők. Köznevek és tulajdonnevek fajtái. A tulajdonnevek toldalékos alakjai, -i képzős alakok. – A régies írású tulajdonnevek helyes ejtése és írása, a j hang kétféle jelölése. – A melléknév (fogalma, képzése, szerepe a szövegkörnyezetben, helyesírása). Melléknévképző. A melléknév jelei és ragjai. Az összetett melléknevek fokozása. A melléknév szerepe a leírásban. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű melléknevek. Az -i képzős melléknevek helyesírási szabályai. – A számnév (fogalma, fajtái, képzése, szerepe a szövegkörnyezetben, helyesírása). Betűvel és számjeggyel írt számnevek, tőszámnév, sorszámnév, törtszámnév, a számnevek fokozása, a számnevek toldalékolása, keltezés. A számnév és a határozatlan névelő. – A névmás (fogalma, fajtái, képzése, szerepe a szövegkörnyezetben, helyesírása). Személyes névmás: megszólítás, tegezés, magázás, ragozott alakok. Birtokos névmás: a birtokos szerkezet. Visszaható névmás és a visszaható ige. Kölcsönös névmás. A mutató névmás toldalékolása; a se, sem előtag. Hosszabb és rövidebb alakok: e, ez, eme). A kérdő névmás. Kérdés kérdő névmással, kérdőszóval. A vonatkozó névmás. Az aki, ami, amely az összetett mondatban. A vesszőre vonatkozó szabályok. A határozatlan és általános névmás. A névmások szövegszervező szerepének megfigyelése, alkalmazása a szövegalkotásban. – A határozószó. Gyakori határozószók írása, határozószók a mondatban. A határozói igenév és a határozók „rokonsága”. – Az igenevek (fogalma, fajtái, képzése). A főnévi igenév fogalma, képzése, személyragozása. Felszólítás főnévi igenévvel. A melléknévi igenév fogalma, fajtái, képzése. A befejezett melléknévi igenév állítmányi szerepének szemantikája és pragmatikája. Igekötős melléknévi igenevek szórendje. A határozói igenév fogalma, képzése. Az igenevek történetbe foglalása. A létige és a határozói igenév. Az igenevek szerepe a mondatban. – A viszonyszók. Névelő (határozott és határozatlan jelentés, névelő vagy névmás); kötőszó (mondatrész és mondatkapcsolás, vessző-használat szabályai); névutó (idő, hely stb. kifejezése névutóval); segédige (fog, volna, van, volt, lesz, marad, múlik); igekötő (jelentésmódosító szerep). – A mondatszók. Indulatszó fogalma, fajtái (felelő-, kérdőszó, tagolatlan mondat); módosítószó és szerepei. – A szavak közötti kapcsolatok, állandósult szókapcsolatok. Jelentésmező. – Többszófajúság. – A magyar nyelv szerkezetének összehasonlítása a tanult idegen nyelv hangtani, szótani szerkezetével. – A korosztálynak szánt fontosabb sajtótermékek fajtái, formái és szerkezeti jellemzői. – Információk gyűjtése, adatok elrendezése, lexikonhasználat. – Helyesírási táblázatok, fürtábrák, folyamatábrák stb. – A nyelvi tudatosság és a nyelvi tervezés.

– Felismeri és megnevezi a nyomtatott és elektronikus média fajtáit. – Tájékozódik, információkat talál a különféle dokumentumtípusokban, korosztálynak szóló kézikönyvekben. – Képes nyelvileg kifejtett (explicit) és nem kifejtett (implicit) információkat kiszűrni a szövegből. – Képes az alapinformációk és eszmék összehasonlítására két vagy több rövid, egyszerű szövegben. – A rendelkezésére álló információkat értékeli, tárolja, rendszerezi. – Képes az interneten való kommunikációra és együttműködésre. – Ismeri a helyesírási alapelveket és *A magyar helyesírás szabályainak* használati módját. – Felismeri és alkalmazza az állandósult szókapcsolatokat. – Képes olyan szövegeket létrehozni, amelyekben a téma, a kompozíció, a tartalom és a stílus megfelelnek a feladatnak, a szöveg rendeltetésének és a címzettnek (célközönségnek). – Értelmes és szabatos beszédre, helyes artikulációra törekszik, igyekszik betartani az igényes nyelvhasználat szabályait és elsajátítani a kódváltás alapvető képességét. – Egyszerű szerkezetű szóbeli vagy írásbeli szövegeket tud alkotni a leírás, az elbeszélés és a kifejtés eszközeit alkalmazva (és a célközönség összetételét szem előtt tartva). – Képes egyszerű szöveget alkotni szóban vagy írásban, amelyben valamely irodalmi élményét írja le, vagy egy valós, hétköznapi, illetve képzeletbeli témát fejt ki, interjút készít valós vagy képzelt személyekkel. – Különböző céllal (pl. informálódás, tanulás, önfejlesztés, esztétikai élmény átélése, szórakozás) képes rövidebb, egyszerűbb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket (pl. egyszerű szakszövegeket, tudománynépszerűsítő ismeretterjesztő szövegeket stb.) olvasni és saját szavaival elmondani. – Meg tudja fogalmazni véleményét, és igényes nyelvhasználatra törekedve (kódváltási képességéhez mérten a sztenderd nyelvváltozat – vagy legalább a regionális köznyelv – normájához igazodva) nyilvános beszédhelyzetben képes kifejteni gondolatait. – Ismeri és készségszinten használja a kibővített magyar ábécé nyomtatott és írott betűit, valamint az írásjeleket. – Érthető, nyelvtanilag kifogástalan mondatokat szerkeszt. – Írásban tudja a szöveget tagolni (cím, bekezdések) és makroszerkezeti egységekre osztani (bevezetés, tárgyalás, befejezés), illetve ezeket kreatív módon alkalmazni. – A szövegben felfedezett hibákat képes kijavítani. – Tud levelet írni, s képes különféle űrlapokat és formanyomtatványokat kitölteni, amelyekkel a mindennapi életben találkozik. Ezek elektronikus és papír alapú változatait is tudja alkalmazni. – Képes figyelemmel követni és megérteni a nyelv, az irodalom vagy valamely egyéb művelődési terület tárgyköréből tartott előadásokat, s tud jegyzetet készíteni. – Meghatározott műfajokban témának, kommunikációs alkalomnak megfelelő kritikus, egyéni szemléletű, nyelvi-stilisztikai szempontból példás szövegeket, beszámolót alkot. – Beszámolóját prezentációval/poszterrel teszi szemléletesebbé. – Valós vagy képzeletbeli tapasztalatokat, szereplőket, illetve eseményeket bemutató fogalmazást tud írni.	**NYELVKULTÚRA**	– A média: nyomtatott és elektronikus médiumok (újságok, televízió, rádió, világháló – honlapok, hírportálok, blogok, vlogok). – A hír fogalma és jelentősége. – Közösségi média. – Tájékozódás, információkeresés (betűrend, tartalomjegyzék, utalók használatával) a különféle dokumentumtípusokban (könyv, folyóirat, AV- és elektronikus dokumentum), korosztálynak szóló kézikönyvekben (szótár, lexikon, enciklopédia), ismeretterjesztő forrásokban. –Fórum, blogbejegyzés írása. – Írói szótárak. – Digitális írástudás, e-nyelvhelyesség: az e-dokumentumok létrehozásához szükséges nyelvi és szedési szabályrendszerek együttese, elektronikus szövegek létrehozása (pl. beszámolók, könyvismertetők, vázlatok, saját könyv, eseményre invitáló meghívók, listák, e-mail, egyszerűbb űrlapok kitöltése). – A helyesírást segítő kézikönyvek (helyesírási szabályzat, szótár, digitális szótárak stb.) önálló használata. – Az állandósult szókapcsolatok (szólások, közmondások, szállóigék) felismerése írásban és a beszédben. – Események és élmények időrendi sorrendben történő elmondása közös, illetve egyéni vázlat alapján. – A természetben levő tárgyak és jelenségek, a mozgásában levő állatok és személyek bemutatása (rokon értelmű melléknevek, főnevek, igék, hangulatfestő, hangutánzó szavak segítségével). – Sikeresebb irodalmi portrék és a megírásukhoz felhasznált nyelvi kifejezőeszközök. A közvetlen környezetből választott egyén bemutatása. – Kortárs írókkal, művészekkel, tudósokkal készült interjúk elemzése. Interjúk íratása. – Rövidebb szövegek tartalmának összefoglalása szem előtt tartva az esemény időrendjét és mozzanatait (bevezetés, a cselekmény kezdete, a cselekménymozzanatok kiemelése, a tetőpont és a befejezés). – A szóbeli elbeszélés: film, tévéadás, szabadon választott dinamikus jelenetek elmondása. – A nyelvi-stilisztikai kifejezőeszközök a leíró jellegű részletekben (versben és prózában egyaránt). – A retorika alapelvei (a konkrét fogalmak megnevezése nélkül). – Önálló elbeszélő fogalmazás készítése a tanult nyelvi és helyesírási tudnivalók alkalmazásával, felhasználva az anyaggyűjtés módjaival. Az írás folyamatának megtapasztalása, folytonos ön- és társreakció. Az írásmű üzenetének, céljának, befogadójának megfelelő szókincs használata. – Önálló vázlatkészítés elolvasott irodalmi vagy ismeretterjesztő szövegről. – Kérdések és írásbeli válaszok megfogalmazása a tanult olvasmányok, megnézett filmek, színházi előadások, meghallgatott zeneművek alapján. – Szövegalkotás: különböző típusú fogalmazások, levél. A számítógépes szövegszerkesztés néhány szabálya. – Élménybeszámoló közösen elkészített vázlat alapján, különös tekintettel a párbeszéd helyes alkalmazására. – Leírás megadott vázlat alapján: A tájleírás sorrendjének megoldása a távolitól közeli felé, vagy fordítva. Rész-egész viszonya valamilyen sorrend szerint. Tárgy-és személyleírás, jellemzés (Nem felsoroljuk a tulajdonságokat, hanem megelevenítjük.) Kreatív írásgyakorlatok. – A szöveg információinak és gondolatainak értelmezése és értékelése. A szöveg cselekményének, tartalmának, céljának megfelelő jegyzetelési technika kialakítása (kulcsszavas vázlat, tételmondatos vázlat, grafikusan ábrázolt vázlat). – A fogalmazási ismeretek (a téma meghatározása, az anyag kiválasztása és elrendezése, a legfontosabb szerkezeti részek megjelölése és az anyag szerkezeti részek szerinti csoportosítása). – Szövegalkotás az internetes műfajokban (pl. e-mail, komment). Az írás nem nyelvi jeleinek (betűforma, nagyság, sorköz, margó, távolság, színek, kiemelések stb.) megismerése. A kézzel írt és a számítógépes szövegek különbözőségei és hasonlóságai. – Az önálló és a tanári segítséggel történő anyaggyűjtés módjai. – Nyolc házi írásbeli feladat a tanév folyamán és azok órán való elemzése, közös értékelése, elbírálása. – Négy iskolai dolgozat – kettő félévente (az írásmű kidolgozása egy óra, elemzés és javítás két óra).

Kulcsfogalmak: beszédművelés, artikulált nyelvi magatartás, irodalomolvasás, szövegértés, szóbeli és írásbeli szövegalkotás, ismeretek az anyanyelvről, helyesírás, íráskészség, médiaismeret, kommunikáció

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA – TANTERVI UTASÍTÁS

Az 6. osztályos tanterv (az 5. osztályos tantervvel összhangban) magában foglalja a Magyar nyelv és irodalom tantárgy oktatási céljait, feladatait, a tematikai egység/terület kimeneteit. A tanterv különválasztja az irodalmi ismeretek, nyelvtani ismeretek és nyelvkultúra feladatrendszerét, majd összefüggésbe is hozza őket egymással. A tanterv célja a kortárs szemléletű irodalom- és nyelvtantanítás megvalósítása. Az irodalmi ismeretek tananyag kötelező és kiegészítő (ajánlott) tananyagra tagolódik (egy-egy szerzőnél több művet is javasoltunk elemzésre (a/jelzi), ezek-

ből a tanár válogathat: az olvasmányjegyzék ily módon bővül és lehetőséget ad a kortárs szövegek tanórába való beemelésére, előtérbe kerül az anyanyelvi kommunikáció problémaköre, a digitalizálódó világ számos változása, a műfajok gazdagodása, a kompetenciafejlesztés és az önálló tanulás (az élethosszig tartó tanulás) képességének fejlesztése. A tanterv megnyitja az intermediális és interdiszciplináris diszciplínákat, és alkalmat ad a projektmódszer megvalósítására.

Az anyanyelvi órák feladata a nyelvi rendszerről szerzett tudás alapján a szófajok felismerése, megnevezése, a jellemző jegyek összegyűjtése, magyarázata (definíció, fürtábra, pókhálóábra, gondolattérkép, folyamatábra, faháló, memóriavázlat, táblázat, szóháló, kérdésháló, témaháló készítése közösen vagy tanári segédlettel), a nyelvi tervezés megvalósítása. A szófajra, szóalakra szóképzésre vonatkozó ismeretek megfogalmazása fontos feladatunk. Végeztessünk gyakorlatokat a szófajok helyesírásának a biztonságossá tételére, a szóelemzés alkalmazására./Gyakorlatok a tanult nyelvtani, nyelvhelyességi ismeretek tudatos alkalmazására, szövegjavítás, fokozott önállósággal./

A hatékony önálló tanulás, a tanulási technikák tanítása fontos feladata a tanárnak. A tanulási stratégiák közül részesítsük előnyben az RJR-modellt. Minden készség vagy ismeret megtanulásának alapjául a korábbi készségek és ismeretek szolgálnak. Ha az új ismereteket be tudjuk illeszteni a korábbi ismereteink, tapasztalataink rendszerébe, akkor tudjuk ezeket elsajátítani. Ezért a tanulási folyamat első összetevője a témával kapcsolatos korábbi készségek, ismeretek aktivizálása, felidézése. A ráhangoló kérdések nemcsak a régi ismeretek mozgósítását szolgálhatják. Olyan kérdés is „ráhangol", ami izgalmas, új problémát vet fel, ami kíváncsivá teszi a diákot az óra témája iránt. Ez a tanulási szakasz a *ráhangolódás*. Ez szükséges, de nem elégséges feltétele a tanulási folyamatnak. Szükség van a motivációra, az ismeretek elsajátításnak indítékára. Ennek felkeltésével a tanárok általában élnek is, ám a motivációval nemcsak fel kell kelteni az érdeklődést, hanem lehetőség szerint fent is kell tartani egész órán ezt a motivált állapotot. Ezt segíti, ha a tanulóknak elmondjuk az egyes részcélokat, hogy mit miért csinálunk a tanulási folyamatban. Ezt követi a *jelentésteremtés* szakasza. Ez lehet az új dolgokról való tapasztalatszerzés, vagy a korábbi tapasztalatokkal való szembesítés. Lehet az újonnan szerzett készség gyakorlása, felismertetés vagy az ismeret tudatosítása. Logikailag fontos, hogy az új tapasztalatot mindig ennek a szakasznak az elején szerezzék a tanulók. Csak ezután köthetjük, szembesíthetjük az előzőkkel. A rendszerbe való beillesztés az elsajátítás után történjen meg, mert amíg nem vagyunk valaminek a birtokában, azt nem tudjuk beilleszteni. Az utolsó szakasz a *reflektálás*, annak tudatosítása, milyen új ismerettel gyarapodott a tudásunk, miben mélyedtünk el. Ekkor rátekintünk a tanulási folyamatra, esetleg a tanulságokat is levonjuk.

Az IKT-eszközök használata mindennapos, ehhez a kihíváshoz a magyar órákon is alkalmazkodnunk kell. A levélírás szokásai, az üzenettovábbítás módjai gyökeresen átalakultak. Ennek nyelvi kultúráját nekünk kell megtanítani. Azoknak is, akik számára az eszközhasználat természetes, és azok számára is, akiknek szociokulturális háttere csak az iskolában ad lehetőséget az elektronikus ismerethordozók használatára.

Az anyanyelvi nevelésben ne abból induljunk ki, hogy a diák nem tudja használni az anyanyelvét, mert ezzel elidegenítjük a tanulót saját anyanyelvétől. Inkább használjuk a diákok saját nyelvi tapasztalatait és kreativitását. Ne mechanikusan gyakoroltassuk a leíró nyelvtani ismereteket a mindennapi életben hasznosítható tudás és képességek átadása helyett. Ne szakadjunk el a valóságtól, használjuk azokat az eszközöket, amit az e-kommunikáció ad, illetve mindig a naponta használt nyelv példáiból induljunk ki! A nyelvtani jelenségeket szövegekben vizsgáljuk!

Az íráskészség fejlesztése folytatódik az 6. osztályban. Az írásbeli dolgozatokon kívül a fogalmazástanítás és a kreatív írás legújabb eredményeinek felhasználásával gyakoroltatjuk a szövegalkotást, amelyekben önálló véleményformálásra, egyéni látásmód kialakítására törekszünk. Az elbeszélő fogalmazás mellett ajánlatos gyakoroltatni a jellemzést és a leíró fogalmazást, az interjúk írását, a társadalmi kommunikációban használt szövegtípusokat (űrlap kitöltését, kérvény, jegyzőkönyv stb.) is. Ezekre (jellemek, leírások) külön rámutatunk az irodalmi alkotások értelmezése során. A tanulókkal megismertetjük a vázlatkészítést, valamint az irodalmi kézikönyvek tartalmát és használatát, ugyanakkor a kommunikáció új lehetőségeiről is tájékozódunk. A tanulók figyeljék meg a kor technikai fejlődésének nyelvi vetületeit a világhálón, valamint az SMS-ek nyelvét, rövidítéseit, a nyelvi attitűdök változását. Digitális kompetenciájukat néhány internetes szövegtípus/műfaj formai és tartalmi jellemzőinek megfigyelésével fejlesztjük.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК

Denumirea disciplinei	**LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ**
Scopul	**Scopul** învăţării Limbii şi literaturii române este ca elevii să-şi formeze deprinderea de folosire corectă a limbii române în diferite situaţii de comunicare, în vorbire şi în scris; prin citirea şi interpretarea operelor literare să-şi dezvolte competenţele de cititori care, împreună cu cunoştinţele literare, includ trăiri emoţionale şi le dezvol fantezia, memoria, observarea, cercetarea; stimulează imaginaţia şi sensibilitatea artistică, percepţia estetică şi gândirea critică, judecata morală şi corelarea asociativă; ca prin diferite tipuri de citire să poată percepe opera şi în interpretarea operei literare să sesizeze diferite niveluri şi semnificaţii; să dobândească cunoştinţe de bază despre locul, rolul şi importanţa limbii şi literaturii în cultură, precum şi despre competenţa mediatică; să dobândească şi să dezvolte cunoştinţe umaniste şi să înveţe cum să coreleze funcţional conţinuturile domeniilor.
Clasa	**A şasea**
Fondul anual de ore	**144 de ore**

FINALITĂŢI La sfârşitul clasei elevul va fi capabil	**DOMENIU/TEMĂ**	**CONŢINUTURI**
să facă corelaţia dintre noţiunile literare abordate în clasele anterioare cu operele literare noi pe care le citeşte; – să citească cu înţelegere; să parafrazeze cele citite şi să descrie propria percepţie a diverselor specii de opere literare şi texte de popularizare a ştiinţei; – să determine genul şi specia operei literare; – să facă distincţia între operele cu caracter liric, epic şi dramatic; – să deosebească nuvela de roman; – să analizeze structura poeziei lirice (strofa, versul, rima); – să observe elementele de bază ale structurii operei literar-artistice: temă, motiv; acţiune, timpul şi locul acţiunii; – să facă distincţia între intrigă şi deznodământ ca etape ale acţiunii dramatice; – să diferenţieze noţiunea de poet şi noţiunea de eu liric; noţiunea de narator în raport cu scriitorul; — să deosebească formele de narare; – să recunoaşte elementele sonore, vizuale, tactile, olfactive ale imaginii poetice; – să determine figurile de stil şi să înţeleagă rolul lor în textul literar-artistic;	**LITERATURA**	**GENUL LIRIC** **Texte literare** 1. Doine (*Doina – culeasă de V. Alecsandri; Foaie verde maghiran şi altele*); *Poezii populare din Banat/Voivodina* 2. Colinde, oraţia de nuntă 3. George Topârceanu: *Furtuna* 4. Grigore Vieru: *În limba ta* 5. George Coşbuc: *Pocnind din bici* 6. Miroslav Antić: *Steaua albastră* 7. Vasile Alecsandri: Iarna; 8. Octavian Goga: *E sărbătoare* 9. Mihai Eminescu: *Mai am un singur dor; Răsai asupra mea* **Noţiuni de teorie literară** Felul strofei după numărul de versuri din poezia lirică: distih. terţet, catren.

– să analizeze relaţiile dintre cauză şi consecinţă în text şi evaluează ideile pe care le oferă textul;
– să analizeze acţiunile personajelor din operele literar-artistice şi să le argumenteze cu exemple din text;
– să observe umorul în opera literară;
– să distingă tonul plin de umor şi ditirambic de tonul elegic;

– să ilustrează credinţele, obiceiurile, stilul de viaţă şi evenimentele din trecut descrise în operele literare;
– să apreciază valorile naţionale şi să cultive patrimoniul cultural-istoric;
– să recomande o operă literară cu o scurtă explicaţie;
– să compare opera literară cu filmul, piesa de teatru şi textul dramatic;
– să coreleze noţiunile din gramatică însuşite în clasele precedente cu conţinuturile didactice noi;
– să recunoască părţile cuvintelor folosite în formarea cuvintelor
– să facă diferenţa dintre sunete pe baza sonorităţii şi locului de articulare;
– să deosebească formele cuvintelor apărute ca urmare a alternanţei fonetice şi să aplice normele limbii literare;
– să determine felurile de pronume şi forma acestora;
– să recunoască timpurile verbale şi să le folosească în conformitate cu normele limbii literare;
– să diferenţieze propoziţiile după scopul comunicării;
– să aplice în mod consecvent regulile ortografice;
– să folosească Îndrumătoarele ortografice;
– să folosească diverse forme de exprimare orală şi scrisă: repovestirea diferitelor tipuri de texte, fără rezumare şi cu rezumare compresie, povestirea (despre evenimente şi întâmplări) şi descrierea;
– să distingă şi să formeze augmentative şi diminutive;
– să alcătuiască o informaţie, ştire şi raport scurt;
– să înţeleagă semnificaţiile de bază ale textului literar şi nonliterar;
– să găsească, coreleze şi interpreteze în mod explicit şi implicit informaţii conţinute într-un text mai scurt şi mai simplu, literar şi nonliterar;
– să dramatizeze un fragment dintr-un text literar-artistic;
– să vorbească clar, respectând normele limbii literare;
– să citească expresiv textele literare abordate.

Caracteristicile poeziei lirice: accentul cuvintelor şi al ritmului; rimă - împerecheată, încrucişat, îmbrăţişată; rolul rimei în modelarea versului.
Figurile de stil: contrast, hiperbolă.
Specie de poezie lirică populară şi cultă: poezii sociale, ditiramb, elegie; poezii despre obiceiuri şi tradiţie (colinde, poezii de Paşti, de Crăciun).

GENUL EPIC

Texte literare
1. *Şoimul şi floarea fagului* (culeasă de V.Alecsandri); *Pintea Viteazul; Toma Alimoş*
2. Mihai Condali: *Florin şi Florica*
3. Dumitru Almaş: *Povestea frumoasei Dochia*
4. Petre Dulfu: *Isprăvile lui Păcală*
5. Barbu Ştefănescu Delavrancea: *Hagi Tudose*
6. Ion Creangă:*Amintiri din copilărie Pupăza din tei*
7. Otilia Cazimir: *A murit Luchi*
8. Ion Agârbiceanu: *Întâiul drum*
9. Petar Kočić: *Jablan*
10. *I.L.Cargiale: Bubico*
11. Ionel Teodoreanu: Basmul Toamnei
12. Ivo Andrić: *Asca şi lupul*
13. Anton Pavlovici Cehov:
Cameleonul
Marin Sorescu: La ce latră Grivei
14. *Marin Sorescu: La ce latră Grivei*
15. Grigore Alexandrescu: *Şoarecele şi pisica*

Noţiuni de teorie literară
Tema de bază şi motivele cheie.
Modurile de expunere: naraţiunea (naraţiune cronologică), descrierea, dialogul, monologul.
Povestirea/acţiunea, ordinea evenimentelor.
Speciile genului epic: nuvela, romanul.
Tradiţia cultural-istorică

GENUL DRAMATIC

Texte literare
1. I,L,Caragiale: *O noapte furtunoasă(fragment)*
2. Vrăjitorul din Oz. (fragment din adaptare scenică)
3. Alexandru Kirițescu: *Gaiţele (fragment)*

Noţiuni de teorie literară
Speciile genului dramatic: comedia - caracteristicile de bază.
Monologul şi dialogul în textul dramatic. Didascalii, replică. Etapele acţiunii dramatice (intriga şi deznodământul).

TEXTE INFORMATIVE ŞI DE POPULARIZARE A ŞTIINŢEI
(se aleg două texte)

1. Al.Mitru: Legendele Olimpului
2. Foaie verde lămâiţă şi *Foaie verde spic de grâu* – selecţie din literatura populara din Voivodina
3. Cine a fost Albert Einstein?
4. Encicloprdii pentru copii
5. Reviste pentru copii – *Bucuria copiilor*
6. Almanah (din Voivodina)

LECTURA ŞCOLARĂ

1. Selecţie din literatura română
2. Selecţie din literatura din Voivodina
3. Selecţie din literatura sârbă
4. Selecţie din literatura universală
5. Legende şi legende istorice
6. Ferenc Molnar: *Băieţii din strada Pal*
7. Cezar Petrescu: Fram ursul polar
8. Ion Agârbiceanu: Nuvele (selecţie)
9. I Teodoreanu – Uliţa copilăriei
10. Ion Mitru – Din marile legende ale lumii
11. Ana Blandiana: *Întâmplări din grădina mea*
12. Daniel Defoe: *Robinson Crusoe*

Lectură suplimentară
(se aleg trei opere)

1. Teodor Şandru: *Poezii*
2. Mihai Condali: *Dumbrava mea* (*selecţie de poeme)*
3. Mariana Stratulat: *Aventurile lui Alex*
4. Nina Cassian: *Poezii*
5. Mihail Sadoveanu: *Domnul Trandafir şi alte povestiri*
6. Petre Ispirescu: Basmele românilor

			7. Mark Twain: *Prinț și cerșetor* 8. Jack London: *Colț alb* 9. Jules Renard: *Morcoveață* 10. P. L. Travers: *Mary Poppins* 11. Eusebiu Camilar – *Povestiri eroice* 12. J. Spyri – *Haydi, fetița munților* 13. R.Kipling – *Cărțile junglei*
	LIMBA	**Gramatica**	Clasificarea cuvintelor după structură: cuvinte de bază și derivate; familia de cuvinte, observarea rădăcinii cuvântului. Elementele cuvintelor derivate (rădăcina cuvântului, prefixele și sufixele). Baza gramaticală și desinențele în comparație cu baza derivațională și sufixele. Formarea sunetelor și organele de vorbire; Clasificarea sunetelor: vocale, semivocale și consoane; Diftongii, triftongii. Despărțirea cuvintelor în silabe. Hiatul. Alternanțe fonetice: alternanțe vocalice, alternanțe consonantice. Pronumele: adjective: Timpurile verbale: Structura propozițiilor Clasificarea propozițiilor după....
		Ortografie	Scrierea cu majusculă. Despărțirea cuvântului la sfârșitul rândului (regulile de bază). Scrierea cu doi ”i”. Scrierea cu liniuță de unire. Scrierea cuvintelor compuse.
		Ortoepie	Pronunțarea corectă a sunetelor.
	CULTURA EXPRIMĂRII		Texte pentru îmbunătățirea culturii exprimării. Analizarea textelor înregistrate și citite în formă electronică (carte audio). Exerciții de vorbire pe teme date. Forme de adresare politicoasă. Lexicologie: augmentativul (cu peiorativul), diminutivul (cu hipocoristicul). Exerciții de ortografie: dictare; completarea textului; observarea și explicarea regulilor ortografice din text. Îmbogățirea vocabularul: exerciții lexicale și semantice (de exemplu, evitarea cuvintelor nesemnificative pentru comunicare, sensuri figurate ale cuvintelor; găsirea părții de propoziție omisă); *exerciții stilistice*: (de exemplu, textul ca un stimulent pentru vorbirea pitorească, șablon situațional pentru găsirea unei expresii adecvate). Exerciții și teme scrise și analiza lor la oră. Patru lucrări scrise – câte două în fiecare semestru (o oră pentru scriere și două pentru analiza și scrierea versiunii îmbunătățite a lucrării).

Cuvinte cheie din conținut: literatură, limbă, cultura exprimării.

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA METODICO- DIDACTICĂ A PROGRAMEI

Programa de predare și învățare pentru disciplina *Limba și literatura română* cuprinde trei domenii: Literatura, Limba și Cultura exprimării. Repartizarea recomandată a orelor pe domenii tematice generale este următoarea: Literatura – 54 de ore, Limba – 52 de ore și Cultura exprimării – 38 de ore. Fondul total de ore, la nivel anual, este de 144 de ore. Toate cele trei domenii ale Programei de predare și învățare se întrepătrund și niciunul nu se poate învăța izolat de celelalte domenii.

Programa de predare și învățare a *Limbii și literaturii române* se bazează pe finalități, respectiv pe procesul de învățare și realizările elevilor. Finalitățile reprezintă descrierea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor și valorilor integrate pe care elevul le obține, le extinde și aprofundează în cele trei domenii ale acestei discipline.

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Programa predării și învățării bazată pe finalități oferă profesorului o libertate mai mare în crearea și proiectarea predării și învățării. Profesorul are rolul de a adapta modalitățile de realizare a predării și învățării la necesitățile specifice ale elevilor dintr-o clasă, luând în considerare: componența clasei și caracteristicile elevilor; manualele și alte materiale didactice care vor fi utilizate; condițiile tehnice, mijloacele didactice și mediile de care dispune școala; resursele, posibilitățile și nevoile comunității locale în care școala funcționează. Pornind de la finalitățile și conținuturile date, profesorul întocmește planul anual, respectiv global de activitate din care va dezvolta mai târziu planurile operaționale. Finalitățile definite pe domenii facilitează profesorului operaționalizarea în continuare a finalităților concrete la nivel de unități metodice/de învățare. De la el se așteaptă ca pentru fiecare unitate metodică de învățare, în faza planificării și scrierii să adapteze planul de lecție la finalitățile învățării. În cursul planificării, ar trebui, de asemenea, avut în vedere că unele finalități se pot realiza mai ușor și mai rapid, dar pentru cele mai multe finalități (mai ales pentru domeniul Literaturii) este nevoie de mai mult timp, de o serie de activități diferite și de muncă pe texte variate. În faza de planificare a predării și învățării este foarte important să se aibă în vedere faptul că manualul este instrumentul de predare și că aceasta nu determină conținuturile disciplinei. De aceea, conținuturile oferite în manualul trebuie acceptate selectiv și în funcție de finalitățile care trebuie realizate. Pe lângă faptul că elevii trebuie îndrumați să folosească manualele, ca una dintre sursele de învățare, profesorul trebuie să-i îndrume pe elevi să folosească și alte surse de învățare.

II. REALIZAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

LITERATURA

Programa pentru Literatură se bazează pe textele literare. Textele sunt clasificate pe genuri literare – *liric, epic* și *dramatic* și pe o serie de texte nefiționale, de popularizare a științei și informative. Partea obligatorie a textelor literare este constituită din operele care aparțin corpusului

naţional principal, fiind îmbogăţit cu opere din literatura contemporană. Selecţia textelor este bazată în cea mai mare măsură pe principiul adaptării la vârsta elevilor.

Pe lângă textele care trebuie abordate la oră este dată şi o listă de lectură şcolară. Scopul reintroducerii lecturii şcolare este formarea, dezvoltarea şi cultivarea deprinderilor de citire ale elevilor. Elevii pot în timpul vacanţei să citească operele mai vaste, ceea ce contribuie la continuitatea deprinderii de citire.

Pe lângă operele obligatorii care trebuie abordate, este adăugată şi o listă cu texte suplimentare. Partea opţională oferă profesorului o creativitate mai mare în atingerea finalităţilor.

Cu un corpus dominant de texte ale scriitorilor canonici, care pot influenţa asupra formării gustului estetic al elevilor, se construieşte şi îmbogăţeşte conştiinţa despre natura literaturii naţionale (şi valorile clasice ale literaturii universale), dar şi despre cultura şi identitatea naţională. Prin alegerea textelor literare şi a lecturii suplimentare este dată posibilitatea profesorilor de a aborda şi un număr de opere literare ale scriitorilor contemporani, care oferă elevilor opere reprezentative din literatura contemporană şi implicit posibilitatea de a compara în mod critic poetica operelor acestor scriitori cu valorile literaturii canonice. Scopul introducerii operelor literare contemporane, care nu au devenit încă parte din canon, este stabilirea unei corelaţii între tematica şi motivele prezentate în aceste opere şi temele şi motivele din operele literare prevăzute prin Programă şi prin astfel de exemple să se arate că şi scriitorii contemporani reflectă asupra tradiţiei populare epice sau a altor teme – prietenia, etica, dezvoltarea imaginaţiei şi empatiei. Prin aceasta elevii îşi vor îmbogăţi experienţa de citire pe verticală şi vor beneficia de o abordare modernă a predării.

Această selecţie de opere va permite o aplicare mai mare a analizei comparative în abordarea creaţiilor literare, cu o posibilitate largă de alegere a diferitelor niveluri de analiză: interpretare, prezentare sau comentare. Selecţia operelor trebuie să fie conformată cu posibilităţile, necesităţile şi interesele colectivului de elevi. Diferenţele în valoarea totală artistică şi informativă a textelor influenţează asupra soluţiilor metodice adecvate (adaptarea cititului la tipul de text, interpretarea variată a textului în funcţie de complexitatea structurii sale, corelarea şi gruparea cu conţinuturile corespunzătoare din alte domenii – gramatică, ortografie şi cultura exprimării etc.).

Textele din partea suplimentară a Programei trebuie să servească profesorului şi la predarea unităţilor metodice/de învăţare din gramatică, precum şi la predarea şi consolidarea conţinutului din cultura exprimării. Profesorul trebuie să recomande elevilor să citească în timpul lor liber operele pe care nu le-a abordat la ore.

Noua programă se bazează pe remarcarea naturii şi rolului operelor literare şi sesizarea diferenţelor dintre textele literare şi nonliterare, respectiv a corelaţiei mai mari dintre ele. Elevii trebuie să-şi dezvolte capacitatea de a deosebi caracteristicile textului literar (conotaţie, procedee literare, imagini, ritmuri etc.) de denotaţia, natura informativă şi naraţiunea bazată pe fapte şi date precise, oferite în diverse forme de texte nonliterare. Corelaţia este asigurată prin combinarea adecvată a textelor obligatorii şi opţionale.

Din lista de texte suplimentare profesorul alege acele opere care vor alcătui cu textele obligatorii o unitate din aspectul motivelor şi tematicii. Profesorul poate grupa şi lega după asemănare operele din partea obligatorie a Programei şi lectura suplimentară, în diverse moduri.

Acelaşi text poate fi corelat cu alte texte în moduri diferite, în funcţie de diferite motive sau tonul narativ, în contextul învăţării orientate pe proiect, care se întemeiază pe finalităţi şi nu pe conţinuturile de învăţare.

Textele obligatorii, literare, de popularizare a ştiinţei şi informative propuse şi conţinuturile lecturii şcolare obligatorii, cât şi exemplele din textele suplimentare pot fi legate tematic atunci când se întocmeşte planul anual de activitate şi ulterior când se întocmesc planurile orientaţionale lunare. Pe lângă aceasta, este necesară stabilirea unei distribuţii echilibrate a unităţilor metodice/de învăţare legate de toate subdomeniile disciplinei şcolare, corelaţia funcţională dintre conţinuturile de limbă şi literatură (oriunde este posibil) şi asigurarea unui număr suficient de ore pentru consolidarea şi sistematizarea materiei.

Operele literare care au fost puse în scenă sau ecranizate pot servi la analiza comparativă şi identificarea diferenţelor dintre formele şi expresiile literare şi dramatice/ecranizate (adaptate, modificate), (de ex. Vrăjitorul din Oz).în care scriitorul textului dramatic schimbă naraţiunea situând-o în mediul contemporan.) oferind elevilor posibilitatea de a ajunge la o concluzie cu privire la natura celor două medii şi de a-şi dezvolta competenţele mediatice. Se recomandă citirea integrală cel puţin a unui text dramatic (din cele trei propuse în Programă). Elevilor li se pot sugera şi alte filme cu tematică similară textelor literare citite (aventuri pentru copii sau aventuri în lumea imaginară, maturizarea copilului singuratic etc.) prin care vor lega în mod suplimentar unitatea motiv-tematică.

Despre unele elemente ale competenţei mediatice, elevii trebuie să fie informaţi de asemenea prin intermediul corelaţiei: noţiunea de revistă sau enciclopedie pentru copii trebuie însuşită pe un text concret dintr-o revistă/enciclopedie la alegere (conţinutul textului trebuie să corespundă celor de pe lista de texte obligatorii);

Pe lângă corelaţia dintre texte, este necesar ca profesorul să stabilească o corelaţie verticală. Profesorul trebuie să cunoască în prealabil conţinuturile Limbii şi literaturii române din clasele anterioare, pentru a stabili principiile gradualităţii şi sistematicităţii.

Profesorul trebuie de asemenea să cunoască conţinutul programei altor discipline şcolare în vigoare în clasele mai mici şi în clasa a cincea, care sunt în corelaţie cu disciplina Limba şi literatura română. Astfel, profesorul trebuie să stabilească o corelaţie orizontală în primul rând cu materia din istoriei, cultura plastică, cultura muzicală, religia şi educaţia civică şi limba sârbă ca limbă nematernă.

Introducerea elevilor în lumea literaturii, dar şi a celorlalte texte, aşa-numitelor texte nonliterare (de popularizare, informative), este o sarcină didactică extrem de complexă. La acest nivel de şcolarizare se însuşesc cunoştinţele de bază, foarte importante, apoi aptitudinile şi obişnuinţele de care va depinde cultura literară a elevilor, dar şi competenţa lor estetică. Elevii trebuie să înţeleagă natura funcţională a operelor literare şi autonomia acestora (să facă diferenţa dintre eul liric şi poet, narator şi scriitor), precum şi faptul că o operă literară modelează o posibilă imagine a realităţii.

La analizei textului se va aplica într-o măsură mai mare unitatea dintre procedeele analitice şi sintetice şi puncte de vedere. În conformitate cu finalităţile, elevii trebuie să se obişnuiască să argumenteze prin exemple din text impresiile, atitudinile şi ideile proprii cu privire la opera literară şi astfel să-şi formeze capacitatea de a se exprima independent, de a întreprinde activităţi de investigare şi de a lua o atitudine critică.

Analiza operelor literare trebuie să fie întreţesută de rezolvarea *problemelor de investigare/cercetare,* generate de text şi de trăirile artistice. Multe texte, în special fragmente din opere, necesită o *localizare* adecvată, deseori multiplă. Amplasarea textului într-un cadru temporal, spaţial şi socio-istoric şi informarea cu privire la conţinuturile importante care preced fragmentului – reprezintă condiţii fără de care deseori textul nu poate fi trăit intens şi înţeles corect.

La *interpretarea textului* elevii trebuie să se obişnuiască să-şi argumenteze impresiile, atitudinile şi ideile privind textul literar cu exemple din text şi astfel să-şi dezvolte capacitatea de a se exprima independent, de a întreprinde activităţi de cercetare şi de a lua atitudini critice, respectând în acelaşi timp perceperea individuală a semnificaţiei textelor literare şi exprimarea opiniilor diferite.

În interpretarea didactică a operei literare, factorii de unire şi sinteză pot fi: trăirea artistică, unităţile textuale, elementele structurale importante (temă, motive, imagini poetice, naraţiunea, respectiv subiectul, personajele literare, sensul şi semnificaţia textului, procedeele motivaţionale, compoziţia, formele de expunere, procedeele stilistico-lingvistice şi problemele literare.

Elevii vor însuşi noţiunile de teorie literară cu ocazia abordării textelor corespunzătoare şi folosind experienţa anterioară, câştigată prin citire. În programă nu sunt menţionate toate noţiunile şi speciile operelor literare prevăzute pentru analiză în clasele precedente, dar este de aşteptat ca

profesorul să se bazeze pe cunoştinţele prealabile ale elevilor, să le actualizeze şi să le aprofundeze prin exemple în conformitate cu vârsta elevilor. O astfel de situaţie este cu figurile de stil (comparaţia şi personificarea) care se însuşesc în clasa a treia şi a patra şi la care se adaugă epitetul, onomatopeea, contrastul şi hiperbola; cu noţiunea de naraţiune şi formele de expunere în opera literară epică (dialog, monolog, descriere, portret şi peisaj); cu noţiunile legate de opera dramatică la care se adaugă intriga şi deznodământul ca elemente ale acţiunii dramatice. Actualizarea şi corelarea cunoştinţelor din primul ciclu de instruire şi clasa a V-a a şcolii elementare sunt obligatorii.

Mijloacele de exprimare lingvistic-stilistice se abordează din punct de vedere al trăirii, se va porni de la impresiile artistice provocate şi sugestiile estetice, iar apoi se va investiga condiţionalitatea lor lingvistico-stilistică.

În abordarea operei literare, dar şi în cadrul exerciţiilor orale şi scrise, se va tinde ca elevii să descopere cât mai multe trăsături, sentimente şi stări sufleteşti ale personajelor, precum şi să-şi exprime propriile atitudini faţă de comportamentul personajelor.

Elevul este stimulat să observe sensul comicului şi umorului pe exemple din textele literare, dar şi să deosebească tonul umoristic sau optimist, ditirambic în recitare/povestire/acţiunea dramatică în raport cu tonul **elegic**. Însuşirea teoretică a noţiunii de tradiţie cultural istorică nu este obligatorie. Creaţia populară *Gruia lui Novac* poate servi ca exemplu fiind însoţită de explicarea descriptivă a acestei specii literare în cadrul literaturii populare epice. Se actualizează şi se extind cunoştinţele despre poezia patriotică, se abordează fenomenul şi sensul motivului social din poeziile sau poveştile sugerate. Se învaţă ditirambul şi elegia ca specii ale poeziei lirice.

Finalităţile legate de domeniul literaturii se bazează pe citire. Prin citirea şi interpretarea operelor literare elevul dezvoltă competenţe de citire care implică nu numai investigarea/cercetarea şi dobândirea cunoştinţelor despre literatură, ci şi stimularea şi dezvoltarea trăirilor emoţionale, a fanteziei şi a imaginaţiei, a percepţiei estetice, a puterilor asociative bogate, a sensibilităţii artistice, a gândirii critice şi a judecăţii morale. Diferitele forme de citire reprezintă condiţia de bază pentru ca elevii să dobândească cunoştinţe şi să continue să fie introduşi cu succes în lumea operelor literare. În clasa a şasea se cultivă în primul rând experienţa citirii, iar elevii sunt introduşi treptat în cititul de investigare/cercetare (citire în conformitate cu sarcinile de investigare/cercetare, citire din diferite perspective etc.) şi îşi formează capacitatea de a-şi exprima trăirea operei artistice, de a identifica elementele din care este alcătuită opera şi de a înţelege rolul lor în edificarea lumii operelor.

Numărul sporit de texte suplimentare indică asupra posibilităţii de abordare a anumitor conţinuturi propuse (opere literare) la orele suplimentare.

Se recomandă ca elevii în procesul instructiv să utilizeze un supliment electronic pe lângă manual, dacă pentru aceasta există posibilitate în şcoală.

LIMBA

În predarea limbii elevii îşi formează capacitatea de comunicare orală şi scrisă în limba română literară. De aceea, cerinţele acestei Programe nu au drept scop doar însuşirea normelor de limbă şi a celor gramaticale, ci şi înţelegerea funcţiilor lor şi aplicarea corectă în exprimare orală şi scrisă.

Când în conţinuturile Programei se prevăd unităţi metodice/de învăţare pe care elevii deja le-au însuşit în clasele precedente, se subînţelege că va fi verificat nivelul de însuşire şi capacitatea de aplicare a materiei învăţate anterior, iar recapitularea şi exersarea pe exemple noi va fi realizată înainte de abordarea noilor conţinuturi. Prin aceasta se asigură o continuitate în activitate şi muncă sistematică în corelarea dintre materia nouă şi cunoştinţele existente.

Profesorul trebuie mereu să fie conştient de rolul primordial pe care îl are exersarea adecvată şi sistematică, respectiv că materia nu este însuşită până nu se exersează bine. Aceasta înseamnă că exersarea ar trebui să fie un factor esenţial în abordarea materiei, aplicarea, actualizarea şi consolidarea cunoştinţelor.

Gramatica

Cerinţele de bază ale programei în predarea gramaticii este ca limba să fie prezentată şi interpretată elevilor ca un sistem. Niciun fenomen lingvistic nu ar trebui să fie studiat în mod izolat, în afara contextului în care îşi realizează funcţia (în orice situaţie potrivită cunoştinţele de gramatică pot fi puse în funcţia interpretării textului artistic şi de popularizare a ştiinţei). Una dintre procedeele extrem de funcţionale în predarea gramaticii sunt exerciţiile care se bazează pe utilizarea exemplelor din practica nemijlocită a vorbirii , fapt care apropie materia din gramatică de necesităţile vieţii în care limba este aplicată ca o activitate umană multilateral motivată.

Învăţarea procedeelor de îmbogăţire a vocabularului implică în primul rând clasificarea cuvintelor după structură în cuvinte de bază, derivate şi cuvinte compuse (în cadrul derivării se menţionează cuvintele formate cu sufixe şi prefixe, iar la cuvintele compuse – prin alipire). Pe exemple clasice (de ex. *cântăreţ, şcolar, şcolarizare, strănepot, neatenţie, preface*), elevii trebuie să identifice părţile componente ale cuvintelor derivate: rădăcina cuvântului, prefixele şi sufixele. Pe baza unei familii de cuvinte, elevii trebuie să recunoască rădăcina cuvântului. Prin aceasta se stabileşte baza pentru extinderea cunoştinţelor privind procedeele de îmbogăţire a vocabularului în clasele mai mari. La orele de consolidare a materiei trebuie evidenţiată diferenţa dintre rădăcina gramaticală şi desinenţele în comparaţie cu rădăcina lexicală şi sufixele.

Elevii au făcut deja cunoştinţă cu noţiunea de sunet, iar acum îşi extind cunoştinţele de fonetică prin informaţii de bază privind formarea sunetelor şi organele de vorbire care participă la acest proces. Pe baza pronunţării, sunetele sunt împărţite în vocale şi consoane. Se va actualiza şi noţiunea de semivocală. Consoanele se clasifică după modul şi locul de articulare (este de dorit ca aici să se facă o corelare cu orele de limbi străine - de exemplu, într-o poziţie diferită se pronunţă unele sunete în limba română şi în engleză/franceză). Cu privire la despărţirea cuvintelor în silabe, se vor aprofunda cunoştinţele în raport cu clasele mai mici: trebuie să fie introduse şi exemple de despărţire în silabe a grupului de două consoane alăturate aflate între două vocale, când a doua este L sau R *(obraz, codru tablă, evlavios).* Însuşirea diftongilor, triftongilor și a hiatului în despărțirea în silabe și recunoaștera lor. Predarea morfologiei implică extinderea cunoştinţelor despre pronume (în clasa a cincea au fost abordate doar pronume personale). Acum este introdusă clasificarea în pronume și adjective pronominale. În cadrul pronumelui se va aborda pronumele personal, reflexiv, de întărire, precum și pronumele și adjectivele pronominale: posesive, demonstrative, interogativ-relative, nehotărâte și negative. Trebuie de asemenea menţionate categoriile gramaticale ale pronumelui: genul, numărul, cazul şi persoana. Elevii vor extinde cunoştinţele privind verbul prin abordarea timpurilor verbale a verbelor de conjugări diferite la diateza activă. Un accent special trebuie să se pună pe regulile ortografice legate de scrierea formelor verbale.

Elevii extind cunoştinţele din sintaxă prin clasificarea propoziţiilor după scopul comunicării. O atenţie deosebită trebuie acordată utilizării semnului de exclamare, precum și a altor semne de punctuaţie.

Ortografia

Normele ortografice vor fi însuşite prin intermediul exerciţiilor sistematice (dictări ortografice, corectarea greşelilor dintr-un text dat, testele cu exerciţii de ortografie etc.). În exersarea ortografiei se recomandă ca o atenţie aparte să fie acordată scrierii cu unul, doi și trei „i”, a diftongilor

ia şi *ea*, a vocalelor în hiat e-e, o-e, o-o. De asemenea, elevii trebuie încurajaţi ca singuri să observe şi corecteze greşelile de ortografie în comunicarea SMS şi în alte tipuri de comunicare prin intermediul Internetului.

Pe lângă aceasta, elevii trebuie îndemnaţi să folosească îndrumătoarele şi dicţionarele ortografice (ediţiile şcolare). Este de dorit ca profesorul să aducă un exemplar de *Dicţionar ortografic* la oră de fiecare dată când se abordează teme de ortografie (în acest fel ar putea de la fiecare elev în mod individual să ceară ca acesta să găsească un cuvânt în *Dicţionarul ortografic* şi să-i determine forma corectă sau scrierea corectă).

Ortoepia

Profesorul trebuie permanent să sublinieze importanţa pronunţării corecte, care se cultivă prin aplicarea anumitor exerciţii ortoepice. Exerciţii ortoepice nu ar trebui să fie realizate ca unităţi didactice aparte, ci împreună cu anumite teme din gramatică. O atenţie deosebită trebuie acordată accentului şi accentuării corecte a cuvintelor (*acele, acele, snopi, snopi*).

Utilizând înregistrări audio, la elevi trebuie formată deprinderea de identificare, reproducere şi însuşire a vorbirii cu o intonaţie corespunzătoare, şi în locuri unde se abat de la normele ortoepice privind pronunţarea corectă a sunetelor limbii române literare să observe deosebirea dintre pronunţarea sunetelor în varianta literară şi varianta dialectală a limbii române.

Unele exerciţii ortoepice pot fi efectuate şi pe teme corespunzătoare din literatură: de ex. articularea poate fi exersată prin citirea numărătorilor în cazul în care acestea sunt abordate în cadrul literaturii populare; accentul cuvintelor, tempo, ritm, intonaţia propoziţiei şi pauzele pot fi exersate prin citirea cu voce tare a unor fragmente din lectura suplimentară (la alegerea profesorului sau elevului) etc. Pentru exersarea ortoepică ar trebui întreprinse rostiri orale ale unor fragmente în proză sau versuri (cu ajutorul materialelor didactice auditive).

CULTURA EXPRIMĂRII (EXPRIMAREA ORALĂ ŞI SCRISĂ)

Dezvoltarea şi îmbunătăţirea culturii exprimării elevilor este una dintre cele mai importante sarcini de predare a limbii române. Una dintre sarcinile principale ale predării culturii exprimării se referă la îmbunătăţirea mijloacelor de exprimare a elevilor, iar scopul său final este pentru ca elevii să fie capabili să stabilească o comunicare calitativă şi utilă. Cultura exprimării cuprinde exprimarea orală şi scrisă. Activităţile de predare în acest domeniu sunt realizate în colaborare cu alte domenii ale disciplinei şcolare limba română, precum şi prin intermediul unităţilor metodice/de învăţare individuale. În schimb, abordarea textelor literare şi a învăţarea gramaticii trebuie să includă şi conţinuturi din cultivarea culturii exprimării orale şi scrise a elevilor.

Predarea va fi mai evidentă şi mai eficientă dacă se analizează interpretările şi citirile înregistrate. În realizarea conţinutului didactic se pot utiliza tehnologii moderne de informare şi comunicare (de exemplu, smart board, computer şi video-bim etc.).

Fiecare exerciţiu din Programă (exerciţii de vorbire, ortografice, lexico-semantice, stilistice) este planificat şi realizat în contextul educaţional în care apare necesitatea de însuşire funcţională şi aplicare funcţională a anumitor legi şi fenomenele lingvistice, în situaţii noi de comunicare, precum şi necesitatea stabilirii, actualizării sau sistematizării cunoştinţelor dobândite în timpul predării limbii şi predării literaturii. Toate tipurile de exerciţii, care au drept scop dezvoltarea gândiri lingvistice, sunt realizate pe text sau în timpul exerciţiilor de vorbire.

Scopul exerciţiilor de vorbire este îmbunătăţirea exprimării culturii orale. Organizarea detaliată, structurile de conţinuturi bine concepute şi motivarea elevilor să discute va duce la corectitudine, uşurinţă, claritate, simplitate, acurateţe şi fluenţă în vorbirea orală a elevilor. Aceste exerciţii trebuie să apropie vorbirea elevilor de pronunţarea corectă în limba română literară.

Formulele de politeţe, respectiv mijloacele de limbă specifice folosite la adresarea politicoasă reprezintă un segment important în predarea culturii exprimării Este important ca la elevi să se dezvolte conştiinţa comunicării politicoase, adică a comportamentului comunicativ politicos, respectiv să se sublinieze importanţa promovării discursului şi a scrisului corect şi politicos. Elevilor trebuie subliniat faptul că, în domeniul convenţiilor de politeţe formele cele mai tipice de adresare manierată orală şi scrisă sunt: folosirea pronumelui de politeţe *dumneavoastră*, cuvinte politicoase pentru comunicarea publică şi oficială (*domnule, doamnă/domnişoară, Excelenţă, Sfinţia Voastră ...*) precum şi acte de vorbire de tip expresiv (formule de politeţe): scuze, mulţumiri, felicitări, cereri. Textele lingvo-metodice care conţin o formă de dialog în care poate fi exprimată politeţea lingvistică pot servi la observarea formelor de adresare politicoasă. De asemenea, elevii trebuie să fie încurajaţi să-şi exprime opiniile şi propriile observaţii pe marginea comportamentului comunicativ (ne)politicos.

O parte mare a lexicului limbii române îl constituie lexemele formate prin derivarea cuvintelor. Derivarea este un proces productiv care îmbogăţeşte zilnic fondul nostru lexical. De aceea, în predarea culturii exprimării lexicologia, respectiv îmbogăţirea vocabularului ar trebui să fie abordată, în primul rând, ca o modalitate de formarea de cuvinte noi, astfel încât elevii să înţeleagă semnificaţia ei practică. Elevii trebuie să-şi formeze capacitatea de construirea şi deosebirea augmentativelor (cu peiorative) şi diminutivelor (cu hipocoristice) prin faptul că abordarea temei nu se va rezuma doar la descriere, adică descrierea formală a acestei teme ar trebui să fie cât mai scurtă. Abordarea creativă şi de cercetare poate influenţa pozitiv asupra motivaţiei elevilor de a cunoaşte această tematică. Este de dorit să se menţioneze doar cele mai frecvente sufixele atât pentru prima formă derivaţională cât şi pentru cea de-a doua. Elevii trebuie încurajaţi să explice înţelesul derivatelor date şi să li se arate rolul acestora în exprimarea lingvistică cotidiană (de exemplu, semnificaţia expresivă şi nuanţarea stilistică a derivatelor, cum ar fi *mămica, surioara, căsoaie* etc).

Exerciţiile de ortografie le permit elevilor să acorde o atenţie deosebită cerinţelor de ortografie şi rolului lor în text. Aplicarea sistematică a exerciţiilor de ortografie adecvate permite ca cunoştinţele ortografice teoretice cu timpul să devină parte componentă a abilităţii exprimării, precum şi să se formeze deprinderea ca aceste cunoştinţe de aplicare a regulilor ortografice dobândite **să fie folosite** practic şi spontan. Exerciţiile de ortografie sunt cel mai potrivit mod de a învăţa regulile de ortografie, de a verifica şi de a identifica greşelile şi de a le înlătura. Cel mai bine este să se aplice şi exerciţii simple şi exerciţii complexe de ortografie, care sunt potrivite pentru însuşirea unei singure reguli ortografice dintr-un domeniu al ortografiei, şi mai multe reguli de ortografie, din mai multe domenii ortografice. Exerciţiile de ortografie trebuie mai întâi pregătite. Cu această ocazie este necesar să se respecte principiul gradualităţii, sistematicităţii, unităţii teoriei şi practicii. Cu prilejul însuşirii principiilor ortografice, pot fi potrivite următoarele exerciţii de ortografie: *dictare, scriere independentă, completarea textului*. Poate fi stimulativă şi organizarea unui quiz la ora dedicată sistematizării materiei de ortografie (de ex. *recunoaşteţi domeniul ortografic, găsiţi greşeala, sunt oare corect utilizate, de exemplu, litere mari* etc.), dar ar trebui, de asemenea, să se verifice dacă elevii sunt capabili să explice regulile ortografice învăţate, dintr-un anumit text.

Scopul aplicării exerciţiilor lexico-semantice este îmbogăţirea vocabularului elevilor şi evidenţierea diferitelor posibilităţi de alegere a cuvintelor şi frazelor, arătând utilizarea eficientă a acestora. Prin aplicarea exerciţiilor lexico-semantic la elevi se formează obişnuinţa de a reflecta şi căuta expresia lingvistică adecvat pentru ceea ce doresc să exprime (în funcţie de situaţia de comunicare) iar aceste expresii duc la îmbogăţirea vocabularului lor. Tipurile de aceste exerciţii ar trebui să fie în concordanţă cu interesele elevilor şi conţinuturile didactice. La dezvoltarea exprimării precise şi încurajarea elevilor să se gândească la cuvintele şi semnificaţiile lor contribuie şi exerciţiile prin care se cere de la elevi să evite cuvinte inutile, cuvintele şi expresiile redundante. Stimulative sunt şi exerciţiile legate de sensul figurat al cuvintelor, dar şi exerciţiile în care se cere găsirea *părţilor de propoziţie omise,* care încurajează elevii să găsească cuvântul adecvat, dar şi în conformitate cu contextul dat să extindă şirul de posibilităţi semantice şi lexicale permise.

Prin aplicarea exerciţiilor stilistice de la elevi se cere ca într-un mod diferit de cele obişnuite să lege cuvinte şi fraze şi să cerceteze potenţialul lor semantic. Scopul lor nu este doar de a înlătura greşelile făcute, ci ca elevii să-şi formeze deprinderi adecvate de vorbire şi scriere corectă, respectiv de aplicare a procedeelor creative în limbă. Elevii în general dobândesc cunoştinţe despre stil şi posibilităţile expresive de limbă prin abordarea textelor literar-artistice şi din această cauză este incontestabilă corelaţia cu predarea literaturii, dar acestea nu ar trebui să fie identificate cu analiza lingvistică-stilistică a texte. Exerciţiile stilistice trebuie să fie corelate direct cu predarea gramaticii. Poate fi creat un şablon situaţional pentru dezvoltarea şi îmbunătăţirea abilităţilor lingvistico-stilistice ale elevilor, în conformitate cu vârsta lor şi cu principiul sistematicităţii şi condiţionalităţii. O formă creativă de activitate privind dezvoltarea abilităţilor stilistice ale elevilor poate fi, de exemplu, bazată pe un text ca un stimulent pentru exprimarea artistică, datorită faptului că în diferitele texte literar-artistice se observă cu uşurinţă expresivitatea procedeelor stilistice care pot fi aplicate atunci când materialul lingvistic se foloseşte într-o situaţie comunicativă nouă.

III. MONITORIZAREA ŞI EVALUAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Monitorizarea şi evaluarea rezultatelor progresului elevilor este în funcţia realizării finalităţilor, şi începe cu o evaluare iniţială a nivelului la care se găseşte elevul şi în raport cu aceea ce se va evalua în viitorul lui progres şi cu notele. Fiecare oră şi fiecare activitate este un prilej bun pentru notarea formativă, respectiv înregistrarea progresului elevilor şi îndrumarea spre activităţile viitoare.

Evaluarea formativă este o parte integrantă a abordării metodelor de predare moderne şi subînţelege evaluarea cunoştinţelor, abilităţilor, atitudinilor şi comportamentelor, precum şi dezvoltarea competenţelor adecvate în timpul predării şi învăţării. Măsurarea formativă presupune adunarea datelor cu privire la realizările elevilor şi cu această ocazie cele mai frecvente tehnici care se aplică sunt: realizarea sarcinilor practice, observarea şi înregistrarea activităţii elevilor în timpul orelor, comunicarea nemijlocită dintre elevi şi profesori, registru pentru fiecare elev (harta progresării) etc. Rezultatele evaluării formative la sfârşitul ciclului didactic trebuie să fie prezentate şi prin notă numerică.

Munca fiecărui profesor este formată din planificare, realizare, monitorizare şi evaluare. Este important ca profesorul, pe lângă realizările elevilor, să monitorizeze şi evalueze continuu propria activitate. Profesorul va folosi în continuare în practica sa tot aceea ce s-a dovedit bun şi eficient, iar aceea ce a fost considerat mai puţin eficient trebuie îmbunătăţit.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК

Назва предмета	**РУСКИ ЯЗИК И КНЇЖОВНОСЦ**
Циль	Цилї ученя *Руского язика и кнїжовносци* то же би ше школяр оспособел за правилне хасноване руского язика у розличних комуникацийних ситуацийох, у бешеди и писаню; же би през читанє и толкованє кнїжовних творох розвивал читательни компетенциї котри, попри знаня о кнїжовносци, облапяю емоцийне и фантазийне уживйованє, живе паметанє, виглєдовацке припатранє; же би поспишовали имагинацию и уметнїцки сензибилитет, естетичне доживйованє и критицке думанє, моралне розсудзованє и асоциятивне повязованє; же би ше з одвитуюцима файтами читаня оспособйовал же би унапрямено приступал дїлу и при толкованю одкривал розлични пасма и значеня такста; же би здобувал основни знаня о месту улоги и значеню язика и кнїжовносци у култури, як и о медийней писменосци; же би здобувал и розвивал найширши гуманистични знаня и же би научел як фуннкционално повязовац змисти предметних обласцох.
Класа	**Шеста**
Рочни фонд годзинох	**144 годзини**

ВИХОДИ **По законченю класи щколяр годзен:**	**ОБЛАСЦ\ТЕМА**	**ЗМИСТИ**
– повязац кнїжовни термини и поняца котри обрабяни у предходних класох з новима творами котри чита; – читац з розуменьом; парафразовац пречитане и описовац свойо дожице розличних врста кнїжовних творох и науково-популарних текстох; – одредзиц род кнїжовного твору и кнїжовну файту; – прави разлику медзи творами лирского, епского и драмского характеру; – разликовац авторску приповедку од роману; – анализовац структуру лирскей писнї (строфа, стих, рима); – обачовац основни елементи структури кнїижовноуметнїцкого твору: тема, мотив; дїя, час и место дїї; – разликовац заплєт и разплєт као етапи драмскей дїї; – разликовац поняце поети и поняце и поняце лирского субєкта; поняце приповедача у одношеню на писателя; – разликовац форми висловйованя; – замерковйовац звучни, визуалне, тактилне, олфакторни елементи поетичней слики; – одредзиц стилски фигури и разумиц їх улогу у кньижовноуметнїцким тексту; – анализовац причиново и пошлїдково одношеня у тексту и вреднує наглашени идеї котри текст понука; – анализовац поступки подобох у кнїжовноуметнїцким дїлу, служаци ше з аргументама з тексту; – обачовац гумор у кнїжовном дїлу; – разликовац гумористичнии и дитирамбски тон од елегичного тону; – илустровац вереня, обичаї, способ живота и подїї у прешлосци описани у кнїжовних творох; – уважовац национални вредносци и пестовац културноисторийни скарб; – препоручиц кнїжовни твор з крадким обгрунтованьом; – поровнац кнїжовне и филмске дїло, театралну представу и драмски текст; – повязац ґраматични поняца обрабяни у предходних класох з новима наставнима змистами; – препознац часци словох у вязи з їх твореньом; – разликовац гласи руского язика по дзвонкосци и месту вигваряня;	КНЇЖОВНОСЦ	ЛИРИКА Лектира Мирон Колошняї: *Вербово пруце; Як цо и я* Ирина Гарди Ковачевич:*Любиме любени; Птица* Дюра Папгаргаї: *Одлєтол голубок* Руска народна писня:*Венок – радосц* Янко Фейса: *Задуй витре* Мафтей Винай: *При машини* Велько Петрович: *Параст* Михал Рамач: *Салаши* Ленгстон Хюз: *Чарни* *Михал Ковач: Нас бида вигнала* Гавриїл Костельник: *Писня Бачваня* Тарас Шевченко: *Сон* Кнїжовни термини и поняца Файти строфи спрам числа стихох у лирскей писнї. Файта стихох спрам числа складох; наглашка словох и ритем; стилски фигури: контраст, гипербола. Файти авторскей и народней лирскей писнї; социялна, елегична, любовна. Прикмети лирскей писнї. Чувствительносц. ЕПИКА Лектира Штефан Гудак: *Голуби* Михал Ковач: *Хованєц* Владимир Кочиш: *Облаки майстра Василя* Михал Ковач: *Бишалма* Андри Гуздер Билянски:*Давид* Штефан Гудак: *Перши крочай* Силвестер Саламон: *Кед зарно дахто найдзе* Евгений Кочиш: *Наднїчаре* Штефан Чакан*: Сова и млади птички; Квоково поуки курчатом* Сербска нар. писня: *Шмерц мацери Юговичох* Иво Андрич: *Аска и вовк* Руска нар. прповедка:*Треба у младосци робиц* Албанска нар. приповедка*: Старик и легинь* Славомир Олеяр: *Нашенє* (*Smallman)* (виривок) Рабиндранат Тагоре: *Заградар*

– разликовац файти гласовних пременкох на єдноставних прикладох и применює кнїжовноязичну норму; – одредзиц файти заменовнїкох, як и їх форму; – препознавац дїєсловни часи и хаснує их у складзе з норму; – разликовац виреченя спрам комуникативней функциї; – дошлїдно применьовац правописну норму; – хасновац правопис як кнїжку; – дошлїдно хасновац наглашку на предостатнїм складу – хасновац розлични форми усного и писаного висловйованя: преприповедованє розличних файтох текстох без скрацованя и зоз скрацованьом, приповеданє о подїйох и дожицох; описованє; – розликовац и правиц аугументативи и деминутиви; – составяц обвисценя, висти и кратки звити; – разумиц основни значеня кньижевного и нєуметницкого текста; – пренаходзиц, повязовац и толковац експлицитно и имлицитно дати информациї у кратшим, єдноставнєйшим кнїжовним и нєуметнїцким тексту; – драматизовац виривок вобраного кнїжовноуметнїцкого текста; – бешедовац ясно,почитуюци стандардноязичну норму; – виразно читац обробени кнїжовни тексти.			Кньижовни термини и поняца Описованє, диялог, монолог. Фабула, дїя, рядошлїд подїйох, Основна тема и ключни мотиви. Форми висловйованя: нарация , описованє, диялог, монолог. Фабула/дїя, рядошлїд подїйох Файти епских дїлох: приповедка, роман. ДРАМА Лектира Дюра Папгаргаї: Драма по вибору Кньижовни термини и поняца Драмски файти: комедия – основни прикмети. Монолог и дијалог у драми. Дидаскалиї, реплика. Етапи драмскей дїї (заплєт и розплєт). НАУКОВОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТИ (вибрац 2 тексти) ДОМАШНЯ ЛЕКТИРА Дюра Папгаргаї: *Конєц швета* *Вибор поезиї на руским язику* *Вибор прози на руским язику*
	ЯЗИК	Ґраматика	Файти словох, пременлїви и нєпременлїви слова. *Меновнїки*: род, число, припадок; виведзени меновнїки. *Прикметнїки*: материялни,зоз значеньом часу, места. Род, число, припадок. Компарация. *Заменовнїки:* особни, повратни, присвойни, указуюци, опитни, односни, одрекаюци, нєодредзени, одредзени, меновнїцки и прикметнїцки заменовнїки. *Числовнїки*: основнипорядково, збирни, нєодредзени,ламани числа, розламки. *Дїєслова:* вид дїєслова, преходносц, особни и безособни, дїєсловни форми, инфинитив, инфинитивна основа, презент, прости футур, зложени футур, перфект, плусквамперфект, императив, потенциял,потенциял прешли, дїєприсловнїк презента, дїєприкметнїк пасивни перфекта, творенє дїєсловох. Уплїв сербского язика у хасноваию даєдних дїєсловох и формох. Правописни правила за шицки файти словох. *Присловнїки*: творенє, ступньованє. *Применовнїки*: творенє, ступньованє. *Словка.* *Злучнїки.* *Викричнїки*.
		Правопис	Писанє менох вселенских целох. Розкладанє словох на концу шора (основни правила). Правописни ришеня у вязи зоз гласовнима пременками. Писанє словох зоз одрекюцим значеньом. Обще правило при писаню неґациї. Писанє заменовнїка *Ваш* з вельку початну букву. Правописни ришеня у вязи зоз писаньом обробених дїєсловних формох.
		Ортоепия	Правилне вигварянє гласох дь, ть. Стаємна наглашка на предостатнїм складу.
	ЯЗИЧНА КУЛТУРА		Тексти у функциї унапредзеня язичней култури. Анализованє слуханей бешеди на медийох. Бешедни вежби на задану тему. Конструкция виреченя. Форми любезного обрацаня собешеднїком. Лексикология: аугументативи (зоз пежоративами), деминутиви (зоз гипокористиками). Правописни вежби: диктат; дополньованє текста; обачованє и толкованє научених научених правописних правилох тексту. Збогацованє словнїка: *лексично-семантични вежби* (напр. вихабянє нєпотребних и цудзих словох; фигуративни значеня словох, находзенє вихабених часцох виреченя; *стилски вежби*. Хронологийне и ретроспективне приповеданє; описованє зявеньох у природи; статични и динамични опис; портрет, висловйованє поровнаня, драматичносц у приповеданю; виражованє поровнаня, можлївосци, нєодредзеносци, приблїжносци, Писмени вежби и домашнї задатки и анализа на годзини. Штири школски писмени задатки, по два у полрочу, по єдна годзина за писанє и по два за виправок з анализу и писанє унапредзеней верзиї составу.

Ключни поняца змисту: кнїжовносц, язик, язична култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНЕ ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Програму настави и ученя Руского язика и кнїжовносци творя три предметни обласци: Кнїжовносц, Язик и Язична култуга. Дистрибуция годзинох по предметних обласцох шлїдуюца: Кнїжовносц – 54 годзини, Язик – 52 годзини и Язична култура – 38 годзини. Вкупни

фонд годзинох на рочним уровню виноши 144 годзини. Шицки три обласци ше медзи собу и анї єдна обласц ше нє виучує изоловано без упліву з другима обласцами.

Програма настави и ученя Руского язика и кнїжовносци заснована на виходох, односно на процесу ученя и школярових посцигнуцох. Виходи (исходи) представяю опис интеґрованих знаньох, схопносцох, становискох и вредносцох котри школяр будує, преширює през шицки три предметни обласци того предмету.

I. ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Програма настави и ученя ориєнтована на виходи наставнїкови дава векшу шлєбоду у креированю и обдумованю настави и ученя. Улога наставнїка у тим же би способи витворйованя прилагодзел потребом каждого оддзелєня маюци у оглядзе: состав оддзелєня и характеристики школярох; учебнїки и други наставни материяли котри ма и сце их хасновац, наставни средства и медиї котри школа ма. Рушаюци од датих виходох и змистох, наставнїк креирує свой рочни, тє. ґлобални план роботи, зоз чого будзе познєйше розвивац свойо оперативни плани. Виходи дефиновани по обласцох олєгчую дальшу операционализацию виходох на уровню конкретних наставних єдинкох. Од наставнїка ше очекує же кажду наставну єдинку прилагодзи виходом ученя. У фази планованя важне мац у оглядзе же учебнїк то наставне средство и вон нє одредзує змисти предмета.

II. ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

КНЇЖОВНОСЦ

Главну часц програма у подручу Кнїжовносц творя наслови подруча Лектира.Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира подзелєна на кнїжовни роди – *лирика, епика, драма.* Вибор дїлох з найвекшей часци засновани на принципу прилагодзеносци возросту. Вибор правени спрам антологийох поезиї и прози на руским язику та су у тим смислу репрезентативни. Продукция кнїжовних творох на руским язику барз мала а ище є и нє доминантн обрацена на дзецински возрост. Прето наставнїкови дата шлєбода же би уведол до обробку и нови твори котри шту школяра. За ткв. домашню лектиру предвидзени два *вибори. То значи же ше очекує же видаватель направи таки вибор и предложи го як кнїжку домашнєй лектири.* З тим ше лєгчейше провадзи сучасна продукция кед єй єст. Терашнї вибор насловох лектири ма заступени вибор творительох котри би требали буц познати рускей популациї. Основа шицкого, заш лєм, у тим же би лектира витворела основну функцию дїла котре положене до лектири, а медзи иншим то и же би ше спатрело початки кнїжовносци на руским язику, главни теми и вредносци котри понука сучасна кнїжовносц. Таки вибор оможлївюя поровнованє и основни прегляд литерарней творчосци од початку по нєшка. Тиж так, на прикладох кнїжовних текстох обрабяю ше и поняца з подруча язика и култури висловйованя. Нїтка котра шицко повязує то „уводзенє школяра до розуменя кнїжовного дїла”. Настанїк зоз своїм планом може ґруповац наслови спрам тематики або спрам идеї котру мож замерковац на прикладу вецей творох. У часци Програма под назву „Драма” нє предложени вецей твори алє ше подрозумює же школяре з наставнїком пойду на драмски представи у рамикох Драмского фестивалу „Дядя” и же потим буду мац розгварки о видзеним и дожитим. Препоручує ше и же би школяр пречитал голєм єден драмски твор у цалосци. Часопис за дзеци „Заградка” може порядне служиц як наставне средство.

У наставней интерпретациї треба мац у огляду же важне дожице цалосци текста и замерковац структурни елементи (тема, мотив, поетска слика, фабула, рядошлїд подїйох, кнїжовни подоби, смисел и значенє текста, стилски поступки, композиция, стилски фиґури, елементи драмскей дїї итд. Повязованє знаньох зоз штвартей и пиятей класи обовязне.

У цеку обробку кнїжовних творох, як и у рамикох бешедних вежбох намагац ше же би школяре замерковали цо вецей прикмети, чувства поєдиних подобох як и же би виражовали свойо становиска о поступкох подобох.

ЯЗИК

У настави язика школяре ше оспособюю з правилну усну и писану комуникацию на стандардним руским язику. За ученє язика барз важне стайомне повторйованє и преверйованє. Погришне хасновванє даєдних конструкцийох треба нєпреривно и у каждей нагоди виправяц. Наш язик у нєпреривним окруженю з другима язиками у бешедней и медийней комуникациї та очиглядни уплїв других язикох, першенствено сербского, а вше вецей и англійского. Бешедни язик нам и кнїжовни та нам важне знанє и вежба руского язика у шицких условийох. Вежбанє состойна часц каждого ученя.

Ґраматика

Основне програмске поглєдованє настави ґраматики то же би ше язик спознало як систем. Анї єдно зявенє ше нє преучує як изоловане звонка контексту у котрим ше видзи його функция. Єден з функционалних поступкох то вежбанє з хаснованьом прикладох з нєпостредней бешедней пракси.

Настава твореня словох за наставу руского язика барз важна бо зме у каждодньовей бешедней пракси положени до ситуациї же пребераме слова з других язикох и прилагодзуєме их конструкциї руского язика. Школяре треба же би научели як наставаю нови слова або як странски слова поставаю часц фонду руского язика, а окреме важне знац же странски слова прилагодзуєме зоз суфиксами, префиксами и зоз складаньом та школяр треба же би знал основу, корень и префикси и суфикси. Настава морфологиї за цалу основну школу концентрована у шестей класи та то наставнїк треба же би мал у огляду понеже ше у познєйших класох будзе подрозумйовац же школяр морфолоґию дефинитивно упознал.

Правопис

Правописни правила ше усвоюю систематично, нєпреривно преверюю и указує на гришки. Правопис руского язика засновани на фонетично-морфолоґийни принципу цо значи же ше чува основа слова. Окреме важне же би ше мерковало на писанє двозначних вокалских буквох (я, є, ї, ю) и мегкого знака. Хасновванє мобилних телефонох приводзи до «прескакованя» правописних правилох та о тим треба окреме водзиц старосц. Правопис ше вежба з писаньом, окреме з диктатом бо є так препознатлїве и лєгко ше виправя.

ЯЗИЧНА КУЛТУРА (УСНЕ И ПИСМЕНЕ ВИСЛОВЙОВАНЄ)

Язична култура и домеркованосц у хаснованю припада ґу найважнєйшим часцом роботи. Замерковане же ше найвецей траци хасновванє синонимох и других конструкцийох та ше з тим руски язик зводзи на слова котри єст и у сербским язику а богатство руского язика и

можлївосци висловйованя ше траца и у усним и у писаним висловйованю. Настава ше унапредзує зоз системом язичних вежбох у котрих ше обачує хасноване иншаких словних можлївосцох же би ше виражело свойо або цудзе думанє на найлєпши способ та же би ше медзи собешеднїками витворела комуникация без завадзаньох у розуменю. Вежбанє комуникациї припада ґу найважнєйшим поступком же би ше при школярови розвило чувство за ниянси у бешеди. Лексично-семантични вежби маю окреме вельке значенє прето же доприноша очуваню велїх формох висловйованя.

III. ПРОВАДЗЕНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзенє и вредноване резултатох напредованя школяра находзи ше у функциї витворйованя виходох. Започина зоз инициялним преверйованьом досцигнутого уровня знаня та ше у одношеню на тото будзе познєйше мерац напредоване. Кажда нагода добра и же би ше вредновало досцигнуте знанє школяра. е се одмеравати даљи напредак и формирати оцена. Кажда наставна годзина то и нагода за формативе оценьоване и реґистроване напредованя та и плановане дальшей роботи.

Робота каждого наставнїка составена зоз планованя, витворйованя, провадзеня и вредноваря. Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важне же би наставнїк, окрем посцигнуца школярох, континуовано провадзел и вредновал и власну роботу. Шицко що ше укаже як добре и ефикасне, наставнїк будзе и далєй хасновац, а тото що будзе нєдостаточно дїлотворне треба меняц и унапредзиц.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК

Názov predmetu	**SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA**
Cieľ	**Ciele** učenia *slovenského jazyka a literatúry* sú, aby sa žiak uschopnil správne používať slovenský jazyk v rôznych komunikačných situáciách, v hovorenej a písanej podobe; aby prostredníctvom čítania a interpretácie literárnych diel rozvíjal čitateľské kompetencie, ktoré prostredníctvom vedomostí z literatúry budú v ňom rozvíjať predstavivosť a umelecký vnímavosť, pamätanie, skúmanie, pozorovanie; podnecovať imagináciu a umelecký senzibilitu, estetické prežívanie a kritické myslenie, morálne hodnotenie a asociatívne spájanie; aby sa zodpovedajúcimi spôsobmi čítania uschopňoval priamo pristúpiť k dielu a pri hodnotení diela odhaľoval rôzne významy; aby získaval základné vedomosti o mieste, ako aj o úlohe a význame jazyka a literatúry v kultúre, ako aj o mediálnej gramotnosti; aby získaval a rozvíjal humánne vedomosti a aby sa naučil funkčne spájať obsahy oblastí z rôznych predmetov.
Ročník	**Šiesty**
Ročný fond hodín	**144 hodín**

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	**OBLASŤ/TÉMA**	**OBSAH**
– spojiť literárne termíny a pojmy, ktoré boli spracované v predošlých ročníkoch, s novými dielami, ktoré číta; – čítať s porozumením; tlmočiť prečítané a opísať svoje dojmy z prečítaných litrárnych diel rôznych literárnych druhov a vedecko-populárnych textov; – určiť literárny druh a žáner literárneho diela; – poznať rozdiel medzi dielami lyrickými, epickými a dramatickými; – odlíšiť autorskú poviedku od románu; – analyzovať štruktúru lyrickej básne (strofa, verše, rým); – určiť základné prvky štruktúry literárno-umeleckého diela: tému, motív; dej, čas a miesto deja; – rozlíšiť zauzlenie a rozuzlenie ako fázy dramatického deja; – rozlíšiť pojem básnika a pojem lyrického subjektu; pojem rozprávača a spisovateľa; – rozlíšiť literárne postupy; – rozpoznať zvukové, vyzuálne (taktilné a olfaktorické) prvky básnického obrazu; – určiť básnické figúry (štylistické prostriedky) a pochopiť ich úlohu v literárno-umeleckom texte; – analyzovať príčinu a následky vzťahov v texte a hodnotiť zvýraznené idey, ktoré sú v texte prítomné; – analyzovať konanie postáv v literárno-umeleckom diele a odôvodniť svoj postoj argumentmi z textu; – všímať si humor v literárnom diele; – rozlišovať humoristický a dityrambický tón od elegického; – ilustrovať povery, zvyky a obyčaje, spôsob života a udalosti v minulosti, ktoré sú opísané v literárnych dielach; – ctiť si národné hodnoty a pestovať kultúrno-historické dedičstvo; – odporučiť literárne dielo s krátkym odôvodnením; – porovnať literárne a filmové dielo, divadelné predstavenie a dramatický text; – spojiť gramatické pojmy spracované v predošlých ročníkoch s novými vyučovacími obsahmi; – poznať časti slov v súlade s ich tvorením; – rozlíšiť spoluhlásky podľa znelosti; – rozlíšiť druhy hláskoslovných zmien v jednoduchých príkladoch a uplatniť ich v spisovnom jazyku; – určiť druhy zámen a ich tvary; – poznať slovesá, ich gramatické kategórie a podelenie; – poznať slovesné časy a používať ich v súlade s normou; – rozlíšiť vety podľa komunikatívnej funkcie; – dôsledne uplatňovať pravopisné pravidlá; – používať *Pravidlá slovenského pravopisu;* – využívať rôzne druhy ústneho a písomného vyjadrovania : prerozprávanie rôznych druhov textov, bez zjednodušenia a so zjednodušením, rozprávanie (o udalostiach a zážitkoch) a opisovanie;	**LITERATÚRA**	**LYRIKA** **Lektúra** 1. Zo slovenských ľudových piesní (obradové piesne: *Odobierka,...* vianočné piesne, pracovné piesne, koledy, uspávanky – výber) 2. Mira Alečković: *November* 3. Ján Labáth: *Na Dolnej zemi* 4. Miroslav Antić: *Raz v stredu*/*Láska* 5. Paľo Bohuš: *Sedliak* 6. Juraj Tušiak: *Jednoduché slová* 7. Daniel Hevier: *Náušnica v uchu*/Ladislav Čáni: *Načo nám je jazyk* 8. Kamil Peteraj: *Školská lavica*/Miroslav Demák: *Ťažko je* 9. Peter Nagy: *Prečo krava nenosí žiadnu kravatu* **Literárne termíny a pojmy** Druhy strof podľa počtu veršov v lyrickej básni: štvorveršová, trojveršová. Vlastnosti lyrickej poézie: rytmus a rým; združený, striedavý, obkročný; úloha rýmu v tvorení strofy. Štylistické figúry: prirovnanie, hyperbola. Druhy autorských a ľudových lyrických piesní: obradové piesne (koledy, vianočné...). **EPIKA** **Lektúra** 1. Ľudmila Podjavorinská: *Čakanka* 2. *Soľ nad zlato* – slovenská ľudová rozprávka 3. Milan Ferko: *Strieborná volavka Kinnari* 4. Jaroslava Blažková: *Zázrak života* 5. Ján Čajak: *Búrka* 6. Martin Kukučín: *Neprebudený* 7. Zoroslav Spevák-Jesenský: (výber z prózy) **Literárne termíny a pojmy** Téma a hlavné motívy. Literárne postupy: rozprávanie (chronologické rozprávanie), opis, dialóg, monológ. Fabula/dej, poradie udalostí. Druhy epických diel: poviedka, román. Historické motívy (napr. *Čakanka*). **DRÁMA** **Lektúra** 1. Miroslav Demák: *Ach, tí chlapci* 2. Viera Benková: *Pusťte basu do rozhlasu* 3. Michal Ďuga: *A už to máme*

– rozlíšiť a tvoriť augmentatíva a deminutíva; – zostaviť oznámenie, novinu a krátku správu; – rozumieť podstatný význam literárneho a neumeleckého textu; – nájsť explicitne a implicitne vyjadrené informácie v jednoduchom literárnom a vecnom texte; – zdramatizovať úryvok vybraného literárno-umeleckého textu; – hovoriť jasne a dodržiavať správnu slovenskú výslovnosť; – výrazne čítať spracované literárne texty;			**Literárne termíny a pojmy** Dramatické žánre: komédia – základné prvky. Monológ a dialóg v dráme. Didascalie (pokyny: hercom...), replika. Fázy dramatického deja (zauzlenie a rozuzlenie). **VEDECKOPOPULÁRNE A INFORMAČNÉ TEXTY** (výber 2 diel) 1. Milina Sklabinská, Katarína Mosnáková: *Slováci v Srbsku* (úryvok) 2. Ľudovít Janota: *Slovenské hrady* (výber) 3. Milan Ferko: *Prvá láska nastorako* 4. Výber z kníh, encyklopédií, časopisov pre deti a internetu 5. Jana Skladaná: *Slová z hlbín dávnych vekov* **DOMÁCA LEKTÚRA** 1. Zo slovenských ľudových balád 2. Povesti o Jánošíkovi (výber) 3. Klára Jarunková: *Brat mlčanlivého vlka* 4. Vincet Šikula: *Prázdniny so strýcom Rafaelom* 5. Antoine de Saint-Exupéry: *Malý princ* 6. Mária Kotvášová-Jonášová: *Samí dobrí žiaci* 7. Anna Papugová: *Tenisky, texasky a Lena v nich* **Doplnková lektúra** (výber 3 diel) 1. Slovenské povesti (výber) 2. Jela Mlčochová: *Adrianin prvý prípad* 3. Joanne Rowlingová: *Harry Potter* (výber) 4. Zoroslav Spevák-Jesenský (výber z poviedok) 5. Tomáš Čelovský (výber z poviedok)/Juraj Bartoš: *Gaštanová ofina* 6. Juraj Tušiak: *Ja som náš* alebo iné poviedky 7. Mária Myjavcová: *Bolo, ako nebude* (výber) 8. Jack London: *Biely tesák* 9. Jarmila Hodoličová*: Medovník* (úryvky zo slovenskej vojvodinskej prózy) 10. Paľo Bohuš: *Prameň a počiatok* (úryvok) 11. Výber zo slovenských autorských rozprávok/Anna Šimáková: *Princezná na bielom koni* 12. Bájky (výber) 13. Hans Christian Andersen: *Snehová kráľovná* (divadelná hra) 15. Branko Ćopić: *Orly včas vyletujú*
	JAZYK	**Gramatika**	Rozdelenie slov podľa vzniku: základné a odvodené slová; slovná čeľaď, určovanie koreňa slov. Časti odvodených slov (koreň slova, predpona a prípona). Podelenie hlások: samohlásky, spoluhlásky a dvojhlásky; Rozdelenie spoluhlások podľa znelosti. Rozdelenie slov na slabiky; slabikotvorné *r* a *l*. Hláskoslovné zmeny – zisťovanie v tvorbe a v ohýbaní slov: pohyblivé samohlásky *o, e.* Zámená: druhy zámen (privlastňovacie (s dôrazom na zámeno *svoj, svoja, svoje*), opytovacie, neurčité, vymedzovacie, ukazovacie, zvratné). Gramatické kategórie zámen: rod, číslo, pád a osoba. Slovesá a ich gramatické kategórie; plnovýznamové a neplnovýznamové, činnostné a stavové, predmetové a bezpredmetové, dokonavé a nedokonavé, zvratné a nezvratné. Slovesné tvary; jednoduché a zložené, určité a neurčité. Vety podľa obsahu – oznamovacie, opytovacie, rozkazovacie, zvolacie.
		Pravopis	Písanie názvov nebeských telies. Rozdeľovanie slov na konci riadka (základné pravidlá). Pravopisné pravidlá spodobovanie spoluhlások. Písanie zámen v listoch, e-mailoch *Ty*, *Vy*, *Váš*, *Tvoj* s veľkým začiatočným písmenom. Pravopisné pravidlá pri písaní koncoviek spracovaných slovesných tvarov (koncovka *-li*).
		Ortoepia	Výslovnosť spoluhlások *d, t, l, n* pred samohláskami *e, i*.
	JAZYKOVÁ KULTÚRA		Texty vo funkcii zveľaďovania jazykovej kultúry. Analýza zvukových nahrávok z CD k čítanke. Hovorové cvičenia na vopred určenú tému. Zdvorilé formy v komunikácii. Lexikológia: augmentatíva a deminutíva. Pravopisné cvičenia: diktát; dopĺňanie textu; vyhľadávanie a vysvetľovanie spracovaných pravopisných pravidiel v texte. Obohacovanie slovnej zásoby*: lexikálno-sémantické cvičenia* (vyhýbanie sa zbytočným slovám a cudzím slovám; prenesený význam slov; vyhľadávanie vynechaných častí viet); *štylistické cvičenia*: (napr. text ako podnet na obrazné vyjadrovanie; vyhľadávanie priliehavého výrazu v danej situácii). Písomné cvičenia a domáce úlohy a ich analýza na hodine. Štyri školské písomné práce – po dve v každom polroku (jedna hodina na vypracovanie úlohy a dve na analýzu a písanie opravenej úlohy).

Kľúčové pojmy obsahov: literatúra, jazyk, jazyková kultúra**.**

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Odporúčané rozdelenie hodín podľa vzdelávacích oblastí: literatúra – 54 hodín, jazyk – 52 hodín a jazyková kultúra – 38 hodín. Ročný fond hodín je 144 hodín. Všetky tri oblasti programu vyučovania a učenia sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblasťami.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehlbuje cez tri vzdelávacie oblasti tohoto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností v tvorení vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby formy realizácie vyučovania a učenia prispôsobil potrebám každej triedy majúc na zreteli: zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný, t. j. globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi ďalšiu operacionalizáciu výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Od učiteľa sa očakáva, že každú vyučovaciu jednotku, vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu prispôsobí výkonom učenia. Počas plánovania, taktiež treba mať na zreteli, že sa niektoré výkony realizujú rýchlejšie a ľahšie, ale pre väčšinu výkonov (najmä pre oblasť literatúry) potrebné je omnoho viacej času, viacej rozličných aktivít a prác na rôznych textoch. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je, iba vyučovací prostriedok a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebníc treba pristúpiť selektívne, ale aj vo vzťahu k plánovaným výkonom, ktoré treba dosiahnuť. Popritom učiteľ má uschopniť žiakov na používanie učebníc, ako jedného z možných prameňov vedomostí, má ich usmerniť na spôsoby a formy používania iných prameňov poznania.

II. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

LITERATÚRA

Základ programu z literatúry tvoria texty z lektúry. Lektúra je rozvrhnutá podľa literárnych druhov – *lyrika, epika, dráma* a zároveň obohatená výberom neliterárnych, vedecko-populárnych a informatívnych textov. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

K textom, ktoré sa majú spracovať na hodinách, je pridaný zoznam domácej lektúry. Cieľom opätovného uvádzania domácej lektúry je formovanie, rozvíjanie alebo pestovanie čitateľských zručností u žiaka. Obsiahlejšie diela žiaci môžu čítať počas prázdnin, čím sa podnecuje rozvíjanie kontinuálnych čitateľských návykov.

K povinnému zoznamu na spracovanie je pridaný doplnkový výber textov. Výber textov učiteľovi umožňuje väčšiu kreativitu v dosahovaní vzdelávacích výkonov.

Vedľa dominantného korpusu literárnych textov, ktorými sa vlýva na formovanie estetického vkusu žiakov, buduje sa a obohacuje povedomie o vlastnostiach národnej literatúry (a hodnotách klasikov svetovej literatúry), ale aj o kultúrnej a národnej identite, vo výbere lektúry a doplnkovom výbere daná je možnosť učiteľom, aby si vybrali aj určitý počet literárnych diel súčasných spisovateľov, a tak sa žiaci zoznámia s reprezentatívnymi príkladmi súčasnej literatúry a majú možnosť hodnotiť poetiku týchto diel. Cieľ uvádzania súčasných literárnych diel, ktoré sa ešte nestali súčasťou národnej literatúry (kánonu), je to, že svojimi motívmi alebo tematickou podobnosťou nadväzujú na jestvujúce témy a motívy v rámci programov vyučovania a aby sa takými príkladmi poukázalo na to, ako aj súčasní spisovatelia spracúvajú epickú národnú tradíciu alebo témy priateľstva, etickosti, rozvíjajú imagináciu a empatiu, čím sa obohacuje vertkálna čitateľská skúsenosť žiakov a zosúčastňuje prístup k vyučovaniu.

Takýto výber diel umožňuje väčšiu možnosť uplatnenia komparatívneho prístupu k skúmaniu literárnej tvorby s výberom rôznych úrovní spracovania: interpretácie alebo prednesu. Výber diel má byť zosúladený s možnosťami, potrebami a záujmami konkrétneho žiackeho kolektívu. Rozdiely v úhrnnej umeleckej a informatívnej hodnote jednotlivých textov vplývajú na zodpovedajúce metodické riešenia (prispôsobenie čítania druhu textu, rozsahu hodnotenia textu vzhľadom na zložitosť štruktúry textu, spájanie a zoskupovanie so zodpovedajúcimi obsahmi z iných predmetných oblastí – gramatiky, pravopisu a jazykovej kultúry a pod.).

Texty doplnkovej časti programu majú poslúžiť učiteľovi aj pri spracovaní učiva z gramatiky, tiež na spracovanie a upevňovanie obsahov z jazykovej kultúry. Diela, ktoré učiteľ nespracuje, má navrhnúť žiakom na čítanie vo voľnom čase.

Nový program sa zakladá na určovaní charakteru a úlohe literárneho diela, ako aj na určovaní rozdielu literárnych a neliterárnych textov, totiž na ich väčšej korelácii. Žiaci majú byť uschopnení, aby rozlišovali špecifickosti literárneho textu (konotácie, literárne postupy, obraznosť, rytmus a pod.) vzhľadom na denotáciu, informatívnosť a rozprávanie založené na faktoch a údajoch v rozličných tvaroch neliterárnych textov. Korelácia je umožnená adekvátnou kombináciou povinných a vybraných diel.

Zo zoznamu doplnkovej literatúry učiteľ si volí tie diela, ktoré budú spolu s povinnými dielami lektúry tvoriť tematicko-motívové celky. Učiteľ môže zoskupovať a spájať podľa podobnosti diela z povinného a doplnkového programu mnohými spôsobmi. Možné príklady funkčného spájania vyučovacích jednotiek môžu byť nasledujúce (ale nie jediné):

Slovenská mytológia: obradové ľudové lyrické piesne – *Odobierka;* vianočné piesne – *Tichá noc, svätá noc*; pracovné piesne – *Sadaj, slnko sadaj*; koledy – *Ja som malý žiačik*; uspávanky – *Spiže mi, spiže*; *Hajaj, buvaj*; Ján Labáth: *Na Dolnej zemi*; Mária Myjavcová: *Bolo, ako nebude;* Paľo Bohuš: *Sedliak*, v korelácii napr. s filmom *Mišo* (sfilmovanej poviedky Jána Čajaka).

Povesti o Jánošíkovi v korelácii so zbojníckymi piesňami *Bol by ten Jánošík, Hej, musel by to chlap byť* alebo s filmom *Jánošík*.

Dobrodružstvá a deti: Jack London: *Biely tesák*; Tone Seliškar: *Družina Sinej čajky*; Branko Ćopić: *Orly včas vyletujú*; Joanne Rowlingová: *Harry Potter*; Klára Jarunková: *Brat mlčanlivého vlka*; Vincent Šikula: *Prázdniny so strýcom Rafaelom*; Antoine de Saint-Exupéry: *Malý princ*; Mária Kotvášová-Jonášová: *Samí dobrí žiaci.*

Diela, v ktorých je humor a životný optimizmus: Mária Kotvášová-Jonášová: *Samí dobrí žiaci;* Zoroslav Spevák-Jesenský: *Derby*; Anna Papugová: *Tenisky, texasky a Lena v nich*; Juraj Bartoš: *Gaštanová ofina*; Juraj Tušiak: *Ja som náš*; Miroslav Demák: *Ach, tí chlapci*; Jaroslava Blažková: *Zázrak života;* Peter Nagy*: Prečo krava nenosí žiadnu kravatu.*

Obrazy z detstva v rôznych epochách a prostrediach: Juraj Tušiak: *Ja som náš;* Mária Myjavcová: *Bolo, ako nebude;* Martin Kukučín: *Neprebudený*; Daniel Hevier: *Náušnica v uchu;* Tomáš Čelovský*: Mam te rad;* Juraj Bartoš: *Gaštanová ofina.*

Sociálna tematika: Martin Kukučín: *Neprebudený*; Paľo Bohuš: *Sedliak*; Mária Myjavcová: *Bolo, ako nebude;* Milan Ferko*: Strieborná volavka Kinnari.*

Vlastenecká lyrika: Ján Labáth: *Na Dolnej zemi*; Paľo Bohuš: *Prameň a počiatok.*

Krása predstavivosti, spevu a rozprávania: Ladislav Čáni: *Načo nám je jazyk*; Kamil Peteraj: *Školská lavica*; Miroslav Demák: *Ťažko je*; Juraj Tušiak: *Jednoduché slová*; Peter Nagy: *Prečo krava nenosí žiadnu kravatu;* Mária Kotvášová-Jonášová: *Samí dobrí žiaci;* Vincent Šikula*: Prázdniny so strýcom Rafaelom.*

Zvieratá a ľudia: Klára Jarunková: *Brat mlčanlivého vlka*; Jack London: *Biely tesák*; Milan Ferko: *Strieborná volavka Kinnari.*

Ten istý text sa môže spájať s inými textami na rôzne spôsoby: podľa rôznych motívov alebo spôsobu rozprávania, v rámci projektového vyučovania na základe výkonov.

Navrhnuté povinné literárne, náučno-populárne a informatívne texty a obsah povinnej domácej lektúry, ako aj príklady z doplnkového výberu, pri zostavovaní ročného plánu práce a zároveň vypracovaní orientačných, mesačných plánov práce môžu sa tematicky spájať. Okrem toho nevyhnutné je nadviazať aj vyváženú distribúciu vyučovacích jednotiek, ktoré sa vzťahujú na všetky oblasti predmetu, funkčne spojiť obsah z jazyka a literatúry (kdekoľvek je to možné) a nechať dostatočný počet hodín na upevňovanie a systematizáciu učiva.

Literárne diela, ktoré sú zdramatizované alebo sfilmované môžu poslúžiť na komparatívnu analýzu a určovanie rozdielov medzi literárnymi a divadelnými/filmovými (prispôsobené a pozmenené) fabuly (na príklade románu Vincenta Šikulu *Prázdniny so strýcom Rafaelom,* podľa ktorého je nakrútený film pod názvom *Otec ma zderie tak, či tak*), na základe čoho žiaci môžu uzavrieť o charaktere rôznych médií a rozvíjať svoju mediálnu gramotnosť. Odporúča sa čítanie aspoň jedného celého dramatického textu (z troch určených Programom). Žiakov možno usmerniť aj na filmy s tematikou, ktorá je podobná spracovaným literárnym textom (detské dobrodružstvá alebo dobrodružstvá vo fantastickom svete, dospievanie osamelého dieťaťa a pod.) a spojiť spracovanie jedného tematického celku.

S jednotlivými prvkami mediálnej gramotnosti žiakov treba zoznámiť cez koreláciu: pojem detský časopis alebo encyklopédia pre deti spracovať na konkrétnom texte z časopisu/encyklopédie podľa výberu (obsah textu sa má vzťahovať na lektúru).

Okrem korelácie medzi textami, nevyhnutné je, aby učiteľ zabezpečil vertikálnu koreláciu. Učiteľ sa má vopred oboznámiť s obsahmi slovenského jazyka a literatúry z predošlých rokov kvôli zabezpečeniu princípov postupnosti a systematickosti.

Učiteľ má tiež poznať obsahy iných predmetov, ktoré boli spracované v nižších ročníkoch a v piatom ročníku základnej školy, ktoré sú v korelácii so srbským jazykom a literatúrou. Horizontálnu koreláciu učiteľ tak realizuje, predovšetkým s vyučovaním dejepisu, výtvarnej kultúry, hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Uvádzanie žiakov do sveta literatúry, ale aj do neliterárnych textov (populárnych, informatívnych), je náročná vyučovacia úloha. Práve na tomto stupni školenia získavajú sa základné a veľmi významné vedomosti, schopnosti a zvyky, od ktorých bude závisieť literárna kultúra žiakov, a zároveň ich estetické kompetencie. Žiaci majú podstatu literárneho diela a jeho autonómiu (totiž majú vedieť rozlíšiť lyrický subjekt od básnika, rozprávača alebo spisovateľa), ako aj fakt, že literárne dielo formuje obraz skutočnosti.

Pri spracovaní textu bude sa uplatňovať vo väčšej miere jednota analytických a syntetických postupov a stanovísk. V súlade s výkonmi žiakov treba zvykať, aby svoje dojmy, postoje a posudky o literárnom diele podrobnejšie podporovali faktami zo samého textu a tak ich uschopňovať pre samostatné posudzovanie, bádateľskú činnosť a vyjadrenie kritického postoja.

Spracovanie literárneho diela má byť poprelínané riešením *problémových otázok*, ktoré sú podnietené textom a umeleckým zážitkom. Mnohé texty a najmä úryvky z diela vo vyučovacom procese si vyžadujú priliehavú *lokalozáciu*, často rôznorodú. Umiestnenie textu do časových priestorových a spoločensko-historických rámcov, ako aj informácie o dôležitých obsahoch, ktoré sú pred úryvkom – všetko sú to podmienky, bez ktorých v početných prípadoch text nemožno intenzívne zažiť a správne pochopiť.

Pri hodnotení textu žiakov treba zvykať, aby svoje dojmy, postoje a posudky o literárnom diele podrobnejšie podporili faktami zo samého textu, a tak ich uschopňovať pre samostatné vyjadrovanie, bádateľskú činnosť a vyjadrenie kritických postojov, rešpektujúc individuálne chápanie zmyslu literárneho textu.

Vo vyučovacej interpretácii literárno-umeleckých diel spájajúc aj syntetické činitele môžu byť: umelecké zážitky, textové celky, dôležité štruktúrne prvky (téma, motívy, básnické obrazy, fabula – totiž sujet, literárne postavy, zmysel a význam textu, motivačné postupy, kompozícia), formy rozprávania (spôsoby tlmočenia), jazykovo-štylistické postupy a literárne (literárno-umelecké) problémy.

S literárno-teoretickými pojmami sa žiaci zoznámia pri spracovaní zodpovedajúcich textov a pomocou predchadzajúcich čitateľských skúseností. V programe nie sú uvedené všetky pojmy a druhy literárnych diel, ktoré boli určené na osvojenie v predchádzajúcich ročníkoch, ale sa očakáva, že sa učiteľ bude opierať o získané vedomosti žiakov, zopakuje ich a upevní na príkladoch vzhľadom na starší vek. Taký príklad je so štylistickými figúrami (prirovnaním/komparáciou a personifikáciou), ktoré sa spracúvajú v treťom a štvrtom ročníku, potom sa im pridávajú epiteton, onomatopoja, kontrast a hyperbola; s pojmom rozprávania a postupmi rozprávania v epickom literárnom diele (dialóg, monológ, opis: portrét a krajinka); s pojmami, ktoré sa vzťahujú na dramatické dielo, ktorému sa pridávajú zauzlenie rozuzlenie ako prvky dramatického deja. Opakovanie a nadväzovanie na vedomosti z prvého cyklu vzdelávania a piateho ročníka základnej školy je povinné.

Jazykovo-štylistickými výrazovými prostriedkami pristupuje sa zo zážitkového postoja; vychádza sa z vyvolaných umeleckých dojmov a estetickej sugescie, a len potom sa bude skúmať jazykovo-štylistická podmienenosť.

Pri spracovaní literárnych diel, ako aj v rámci hovorových a písomných cvičení, bude sa dbať, aby žiaci odhaľovali čím viac vlastností, pocitov a psychického stavu jednotlivých postáv, a zároveň vyjadrovali svoje postoje o konaní postáv.

Žiakov treba podnecovať, aby si všímali zmysel smiešneho a humoristického na príkladoch z lektúry a zároveň, aby rozlišovali humoristický alebo optimistický, dytirambický tón pri spievaní/rozprávaní/dramatickom deji od elegického tónu. Teoretické zdolanie pojmu kultúrno-historické rozprávanie nie je povinné. Rozprávanie o *Jánošíkovi* uvádza sa ako príklad s opisným odôvodnením tohto druhu rozprávania v rámci kategórii ľudovej prózy. Zdoláva sa vznik a zmysel sociálnych motívov v navrhnutých piesňach alebo rozprávkach.

Výkony, ktoré sa vzťahujú na oblasť literatúry, založené sú na čítaní. Prostredníctvom čítania a tlmočenia literárnych diel žiak rozvíja čitateľské kompetencie, pod ktorými sa rozumie nielen, bádateľské pozorovanie a získavanie vedomostí o literatúre, ale sa aj podporuje a rozvíja emocionálne fantastické vžívanie, imagináciu, estetický zážitok, bohaté asociatívne prvky, umelecká senzibilita, kritické myslenie a buduje sa morálne hodnotenie. Rôzne spôsoby čítania sú základným predpokladom, aby žiaci vo vyučovaní získavali poznatky a aby sa úspešne uvádzali do sveta literárneho diela. Aj v šiestom ročníku sa pestuje predovšetkým zážitkové čítanie a žiaci sa postupne uvádzajú do bádateľského čítania (čítanie podľa bádateľských úloh, čítanie z rozličných perspektív a pod.) a uschopňujú sa vyjadriť svoj zážitok umeleckého diela, poznajú prvky, z ktorých je dielo utvorené a chápu ich úlohu v budovaní diela.

Zvýšený počet doplnkového výberu lektúry sa poukazuje na možnosť spracovania jednotlivých navrhnutých obsahov (literárnych diel) na hodinách dodatkového vyučovania.

Odporúča sa, aby žiaci vo vyučovaní používali elektronický dodatok k učebnici, ak na to jestvuje možnosť v škole.

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci sa uschopňujú na správnu ústnu a písomnú komunikáciu spisovným slovenským jazykom. Kvôli tomu požiadavky v tomto programe nie sú usmernené iba na osvojovanie jazykových pravidiel a gramatické normy, ale aj na chápanie ich funkcie a správne uplatnenie v ústnom a písomnom vyjadrovaní.

Keď sa v obsahoch programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré žiaci už spracovali v nižších ročníkoch, rozumie sa, že sa stupeň osvojenosti a schopnosť uplatňovania skorej spracovaného učiva preveruje a opakovanie a precvičovanie na nových príkladoch predchádza spracovaniu nových obsahov, čím sa zabezpečuje kontinuita práce a systematickosť spájania nového učiva s už získanými vedomosťami.

Dôležité je, aby učiteľ mal vždy na vedomí rozhodujúcu úlohu priliehavých a systematických cvičení, totiž aby sa so spracovaním učiva neskončilo, kým sa dobre neprecvičí. To znamená, že cvičenia musia byť súčasným prvkom spracovania vyučovacej látky, uplatneniu opakovania a upevňovania vedomostí.

Gramatika

Základná programová požiadavka vo vyučovaní gramatiky je, že sa žiakom jazyk vysvetľuje ako systém. Ani jeden jazykový jav by sa nemal učiť izolovane, mimo kontextu, v ktorom sa uskutočňuje jeho funkcia (v každej priliehavej príležitosti môžu sa vedomosti z gramatiky dať do funkcie tlmočenia textu, ako umeleckého tak aj náučno-populárneho). Jedným z dôležitých funkcionálnych postupov vo vyučovaní gramatiky sú cvičenia, v ktorých sa využívajú príklady z priamej hovorovej praxe, čo vyučovanie gramatiky približuje životným potrebám, v ktorých sa jazyk javí ako všestranne motivovaná ľudská aktivita.

Vyučovanie tvorenia slov predpokladá predovšetkým rozdelenie slov podľa vzniku na základné a odvodené (v rámci odvodených slov určujú sa slová, ktoré vznikli odvodzovaním pomocou prípony, predpony a skladaním). Na jednoduchých príkladoch (napr. *spevák, školský, školiť sa, pravnuk, preveľký, naučiť, Belehrad, parolod'*) žiaci majú určiť základné časti utvorených slov: koreň slov, predpona a prípona. Na príkladoch slovnej čeľade žiaci majú určiť koreň slova. Tým sa určuje základ na prehĺbenie vedomostí z tvorenia slov vo vyšších ročníkoch. Na hodinách upevňovania učiva treba zdôrazniť rozdiel medzi gramatickým základom a gramatickými koncovkami v porovnaní so slovotvorným základom a príponami (napr. *škol-a, škol-ník*, a pod.)

Žiaci sa už skôr stretli s pojmom hlásky, a teraz prehlbujú svoje vedomosti z fonetiky základnými informáciami o vzniku hlások. Podľa výslovnosti hlásky sa delia na samohlásky, spoluhlásky a dvojhlásky. Spoluhlásky sa delia podľa znelosti (tu by sa mala urobiť korelácia s vyučovaním cudzích jazykov – napr. rozličné miesto výslovnosti niektorých hlások v slovenčine a v anglickom jazyku a pod.) Rozdelenie slov na dvojhlásky predpokladá prehlbovanie vedomostí vzhľadom na nižšie ročníky: treba uviesť aj príklady slabík, ktoré sa končia na spoluhlásku s osobitným dôrazom na pozíciu slabikotvorných spoluhlások *r, l.* Toto učivo treba spojiť so základnými pravopisnými pravidlami pre rozdeľovanie slov na konci riadku. Keďže sa žiaci v šiestom ročníku prvýkrát stretávajú s termínom hláskoslovné zmeny, netreba robiť rozdiel vzhľadom na hláskové alternácie. Tento rozdiel si osvoja v učive pre strednú školu. Odporúča sa, aby sa kvôli ľahšiemu analyzovaniu príkladov hláskoslovné zmeny učili nasledujúcim poradím: spodobovanie spoluhlások, pohyblivé *e* a *o*. Hláskoslovné zmeny treba určovať aj v tvorení a zmene slov (výnimky treba odôvodniť príkladom).

Vyučovanie morfológie predpokladá prehlbovanie vedomostí o zámenách (v piatom ročníku boli spracované iba osobné zámená). Teraz sa uvádza rozdelenie na ostatné druhy zámen.

Slovesá a ich gramatické kategórie sa zopakujú a podelenie slovies sa nadväzuje na spracované učivo o slovesách z predchádzajúcich ročníkov (plnovýznamové a neplnovýznamové, činnostné a stavové, predmetové a bezpredmetové, dokonavé a nedokonavé, zvratné a nezvratné). Slovesné tvary; jednoduché a zložené, určité a neurčité.

Vedomosti o slovesných tvaroch si žiaci prehlbujú tak, že si osvojujú tvorbu ostatných slovesných časov prítomného času, minulého a budúceho času. Osobitne treba dať dôraz na pravopis písania minulého času v tretej osobe množného čísla.

Vedomosti zo syntaxe žiaci si prehlbujú rozdelením priraďovacieho súvetia podľa komunikatívnej funkcie. Treba dať dôraz na používanie výkričníka ako aj na iné interpunkčné znamienka.

Pravopis

Pravopisné pravidlá sa osvojujú v systematických cvičeniach (pravopisné diktáty, opravovanie chýb v určitom texte, texty s otázkami pravopisu atď.)

Zároveň treba podnecovať žiakov, aby sami zisťovali a opravovali pravopisné chyby v SMS komunikácii, ako aj v rozličných typoch komunikácie cez internet.

Okrem toho žiakov treba usmerňovať, aby používali *Pravidlá slovenského pravopisu*. Žiaduce je, aby učiteľ *Pravidlá slovenského pravopisu* prinášal na hodinu zakaždým, keď sa spracúvajú pravopisné témy (tak by mohol žiakom dať na úlohu, aby vyhľadali slovo v pravidlách a určili jeho správny tvar alebo správne písanie).

Ortoepia

Učiteľ má nepretržite poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa pestuje realzáciou určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, ale so zodpovedajúcimi témami z gramatiky. Pri používaní audio snímok (CD k čítanke) žiakov treba usmerňovať na správnu výslovnosť.

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať so zodpovedajúcimi témami z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať jazykolamami vtedy, keď sa spracúvajú ako časť ľudovej slovesnosti: tempo, rytmus, vetná intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať hlasným čítaním úryvkov z výberovej lektúry (podľa výberu učiteľa alebo žiakov) atď. Ako ortoepické cvičenie treba hovoriť naspamäť úryvky z poézie a prózy (pomocou auditívnych vyučovacích prostriedkov).

JAZYKOVÁ KULTÚRA (ÚSTNE A PÍSOMNÉ VYJADROVANIE)

Rozvíjanie a zdokonaľovanie jazykovej kultúry žiakov je jednou z najvýznamnejších úloh vyučovania slovenského jazyka. Jednou zo základných úloh vyučovania jazykovej kultúry sa vzťahuje na zdokonaľovanie jazykových výrazových prostriedkov u žiakov a jej konečným cieľom je, aby žiaci bili uschopnení na kvalitnú a účelovú komunikáciu. Oblasť *Jazyková kultúra* zahrňuje ústne a písomné vyjadrovanie. Vyučovanie a práca v tejto oblasti sa realizuje súčasne s inými oblasťami predmetu slovenský jazyk, ako aj v samostatných vyučovacích jednotkách. V spätnom smere do spracovania literárneho textu a vyučovania gramatiky musia byť zapojené aj obsahy na pestovanie kultúry ústneho a písomného vyjadrovania žiakov.

Vyučovanie bude názornejšie a efektnejšie, ak sa analyzujú nahrané prečítané texty. Pri realizácii vyučovacích obsahov treba využívať aj súčasné informačno-komunikačné technológie (napr. interaktívna tabuľa, počítač, a video-bim a pod.)

Každé z programových cvičení (hovorové, pravopisné, lexikálno-sémantické, štylistické cvičenia). Plánuje sa a realizuje vo vyučovacom kontexte, v ktorom jestvuje potreba za funkčným osvojovaním a funkčným uplatnením určitých jazykových zákonitostí a javov v nových komunikatívnych situáciách, ako potreba po upevňovaní, opakovaní alebo systematizácii vedomostí získaných počas vyučovania jazyka a vyučovania literatúry. Všetky dtuhy cvičení, ktoré majú za cieľ rozvíjať jazykové myslenie, konajú sa na texte alebo počas hovorových cvičení.

Cieľom hovorových cvičení je zdokonaľovanie kultúry ústneho vyjadrovania. Podrobná organizácia šikovne naplánovanej obsahovej štruktúry a motivovanie žiakov pre rozhovor, prispeje k správnosti, jednoduchosti, jasnosti, precíznosti a fluentnosti v ústnom vyjadrovaní žiaka. Týmito cvičeniami by sa malo priblížiť vyjadrovanie žiaka k spisovnej výslovnosti.

Formy zdvorilosti, totiž osobitné jazykové prostriedky, ktorými sa vyjadruje úcta, sú dôležitým segmentom v realizácii vyučovania jazykovej kultúry. Treba u žiakov rozvíjať povedomie o nevyhnutnosti a význame jazykovej zdvorilosti, t. j. úctivej komunikácie, totiž treba poukázať na význam pestovania správneho a úctivého rozprávania a písania. Žiakom treba zdôrazniť, že sú v doméne konvencií úcty najtypickejšie ústne a písomné etikety: používanie zámena *Vy, Ty*, etikety na vyjadrovanie úcty pri oslovovaní vo verejnom a služobnom komunikovaní (*pane, pani/slečna, Vaša excelencia, Vaša výsosť*...), ako aj prejav expresívneho typu (formy úcty): ospravedlnenie, poďakovanie, blahoželanie, žiadosť. Texty, ktoré obsahujú formy dialógu, v ktorom sa vyjadruje jazyková úcta, môžu poslúžiť na uplatňovanie formy úcty. Zároveň by bolo treba podnecovať žiakov, aby vyjadrovali svoju mienku a vlastné postrehy o (ne)úctivom komunikatívnom správaní.

Veľkú časť slovnej zásoby slovenského jazyka tvoria lexémy, ktoré vznikli tvorením slov. Je to produktívny proces, ktorým sa každodenne obohacuje naša slovná zásoba. Preto vo vyučovaní jazykovej kultúry by k lexikológii, totiž tvoreniu slov, bolo treba pristúpiť najprv ako k spôsobu vznikania nových slov, aby žiaci pochopili jej praktický význam. Treba uschopniť žiakov, aby tvorili a rozlišovali augmentatíva (s pejoratívami) a deminutíva (s hypokristikami) tak, aby spracovanie témy nebolo iba opisné, t. j. malo by sa čím kratšie zdržať na formálnom prístupe k téme. Tvorivý a bádateľský prístup môže pozitívne vplývať na motiváciu žiakov, aby sa zoznámili s touto tematikou. Žiaduce je, aby sa uvádzali iba najčastejšie prípony aj pre jeden a aj pre druhý model tvorenia slov. Bolo by potrebné podnecovať žiakov, aby vysvetlili význam určených odvodených slov a poukázať im na ich úlohu v každodennom vyjadrovaní (napr. expresívny význam a štylistické zafarbenie odvodených slov ako *maminka*, *sestrička*, *chlapisko* a pod.).

Pravopisnými cvičeniami sa umožní žiakom, aby venovali osobitnú pozornosť na pravopisné požiadavky a na ich úlohu v texte. Systematické uplatnenie adekvátnych pravopisných cvičení umožňuje, aby teoretické vedomosti z pravopisu žiaci zdolali tak, že ich budú spontánne prakticky uplatňovať. Pravopisné cvičenia predstavujú najpriliehavejší spôsob, aby sa pravopisné pravidlá naučili, preverili a zároveň, aby sa niektoré nedostatky eliminovali. Najlepšie je uplatňovať jednoduché a zložité pravopisné cvičenia, ktoré sú priliehavé na zdokonalenie ako jedného pravopisného pravidla z jednej pravopisnej oblasti, tak aj viac pravopisných pravidiel z niekoľkých oblastí pravopisu. Pravopisné cvičenia treba najprv prichystať. Pritom treba dbať na princíp postupnosti, systematickosti, jednoty teórie a praxe. Pri zdolávaní pravopisných pravidiel môžu byť nasledujúce pravopisné cvičenia: *diktát*, *samostatné písanie*, *dopĺňanie textu*. Môže byť podnetné aj organizovanie kvízu na hodinách, ktoré sú určené na systematizáciu učiva z pravopisu (napr. *urč oblasť pravopisu*, *vyhľadaj chybu*, *Sú tvrdenia o písaní napr. veľkého písmena správne?* a pod.), a bolo by potrebné preverovať, či sú žiaci schopní vysvetliť naučené pravopisné pravidlá v určitom texte.

Cieľom uplatňovania lexikálno-sémantických cvičení je obohacovanie slovnej zásoby žiakov a usmerňovanie na rôzne možnosti pri výbere slov a výrazov a poukazovanie na ich účelové použitie. Uplatnením lexikálno-sémantických cvičení u žiakov sa vyvíja schopnosť, aby rozmýšľali a hľadali adekvátny jazykový výraz na to, čo chcú vyjadriť (v súlade s komunikatívnou situáciou) a zvyšuje sa fond takých výrazov v ich slovnej zásobe. Druhy týchto cvičení treba zosúladiť so záujmami žiakov a vyučovacími oblasťami. Aby žiaci získali schopnosť presne sa vyjadrovať a podporovať žiakov, aby rozmýšľali o slovách a ich význame, v značnej miere prispievajú cvičenia, ktorými sa žiaci usmerňujú na vyhýbanie sa zvyšným nepotrebným slovám. Ako podpora slúžia aj cvičenia, ktoré sa vzťahujú na obrazný význam slov, ako aj cvičenie *vyhľadávanie vynechaných vetných členov*, ktoré podporuje žiakov, aby vyhľadali adekvátne slovo, ale aj aby v súlade s kontextom zvýšili počet dovolených významových a lexikálnych možností.

Uplatnením štylistických cvičení žiaci sa usmerňujú k tomu, aby na iný spôsob od zaužívaného spájali slová a výrazy a aby skúmali ich sémantické potenciály. Ich cieľom nie je iba odstrániť urobené chyby, ale aby žiaci získali adekvátne zvyky správne hovoriť a písať, totiž aby uplatňovali tvorivé postupy v jazyku. Vedomosti o štýle a vyjadrovacích možnostiach jazyka žiaci získavajú pri spracovaní literárno-umeleckých textov, a preto je nevyhnutná spätosť s vyučovaním literatúry, ale sa nesmie stotožniť s jazykovo-štylistickou analýzou týchto textov. Štylistické cvičenia treba čím častejšie spájať s vyučovaním gramatiky. Môže sa vytvárať situačná predloha na rozvíjanie a zdokonaľovanie jazykovo-štylistických poznatkov žiakov v súlade s vekom a princípom systematickosti a podmienenosti. Tvorivý spôsob práce na rozvíjanie štylistických schopností žiakov sa môže napríklad zakladať na texte, ktorý slúži ako podnet a podpora na obrazné vyjadrovanie vzhľadom na to, aby sa v rôznych literárno-umeleckých textoch ľahko zisťovala výraznosť štylistického postupu, ktorý môže byť uplatnený pri tvorení jazykového materiálu v nových komunikačných situáciách.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá vyučovacia hodina a aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie počas vyučovacích hodín a v priebehu vyučovania a učenia. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa napredovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číselnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaliť.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК

Naziv predmeta	**HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST**
Cilj	Cilj je učenja *Hrvatskoga jezika i književnosti* njegovanje hrvatskoga jezika pravilnim korištenjem u raznim komunikacijskim situacijama; ovladavanje temeljnim jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, čitanja, pisanja; razvijanje imaginacije i umjetničkoga senzibiliteta, estetske i čitalačke kompetencije, kritičkoga i moralnoga prosuđivanja, istraživačkoga promatranja te asocijativnoga povezivanja čitanjem i tumačenjem književnih djela; stjecanje osnovnih znanja o mjestu, ulozi i značaju jezika i književnosti u kulturi i medijskoj pismenosti; stjecanje i razvijanje humanističkih znanja; funkcionalno povezivanje sadržaja iz predmetnih područja nastavnoga predmeta Hrvatski jezik i književnost.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond sati	**144 sati**

ISHODI Po završenoj temi/području učenik će biti sposoban:	**PODRUČJE/TEMA**	**SADRŽAJI**
– povezati književne termine i pojmove naučene u prethodnim razredima s novim djelima koja čita; – čitati s razumijevanjem; – parafrazirati pročitano; – razlikovati književni i neknjiževni tekst; – odrediti rod književnoga djela i književnu vrstu; – razlikovati obilježja lirike, epike i drame; – utvrditi znanja o proznome tekstu i temi teksta; – uočiti osnovne elemente strukture književnoga djela (tema, motiv, mjesto i vrijeme radnje, karakterizacija likova); – razlikovati romane prema tematsko-motivskome sloju; – upoznati obilježja povijesnoga romana; – prepoznati znanstvenofantastični roman prema tematsko-motivskome sloju; – uočiti obilježja crtice, anegdote i vica; – analizirati postupke likova u književnome djelu potkrijepljujući navodima iz teksta; – opisati vjerovanja, običaje, način života i događaje iz prošlosti opisane u književnim djelima; – uočiti obilježja povjestice kao djela koje ima elemente pjesničkoga i pripovijednoga izražavanja; – analizirati kompoziciju fabule (uvod, zaplet, vrhunac, rasplet); – prepoznati uzročno-posljedične veze u tekstu; – razlikovati pjesnika od lirskoga subjekta i pisca od pripovjedača; – prepoznati načine pripovijedanja (pripovijedanje, opisivanje, dijalog, monolog); – prepoznati obilježja epskoga djela u stihu i u prozi (dijelovi fabule; poglavlje, epizoda; stih); – uočiti elemente humora u pripovijednome tekstu; – analizirati vanjsku kompoziciju lirske pjesme (strofa, stih, rima); – proširiti znanje o vrstama lirskih pjesama; – prepoznati auditivne, vizualne, taktilne, olfaktorne i gustativne pjesničke slike; – prepoznati i imenovati motive u lirskoj pjesmi; – prepoznati i imenovati temu lirske pjesme; – prepoznati i imenovati stilska izražajna sredstva u poetskome i proznome tekstu; – prepoznati suodnos zavičajnoga govora (narječja ili dijalekta) i standardnoga jezika u književnim djelima; – kritički procjenjuje književno djelo u svrhu preporuke; – usporediti književno i filmsko djelo, kazališnu predstavu i dramski tekst; – razlikovati obilježja narodne književnosti (epske i lirske narodne pjesme, stalni epitet, deseterac) i obilježja umjetničke književnosti; – razlikovati realističnu prozu i prozu utemeljenu na fantastičnim motivima; – uočiti obilježja i dijelove dramskoga teksta (dramski sukob, dramski likovi, dramska situacija, čin, prizor, slika); – osposobiti učenike za usmjereno čitanje teksta i samostalno rješavanje zadataka; – navesti primjere osobne koristi čitanja; – povezati gramatičke pojmove naučene u prethodnim razredima s novim nastavnim sadržajima; – govoriti jasno poštujući standardnojezičnu normu; – prepoznati povratne, povratno-posvojne, pokazne zamjenice u svim oblicima; – rabiti te zamjenice u usmenome i pisanome izražavanju u skladu s normom; – razlikovati glagole po predmetu radnje (prijelazni i neprijelazni glagoli te povratni glagoli) i po vidu (svršeni i nesvršeni te dvovidni glagoli); – dati primjer vidskih parnjaka; – tvoriti glagolske pridjeve (radne i trpne) i glagolsku imenicu; – rabiti glagolske pridjeve i glagolske imenice u usmenome i pisanome izražavanju u skladu s normom; – razlikovati glagolske priloge (sadašnji i prošli); – tvoriti glagolske priloge; – rabiti glagolske priloge u usmenome i pisanome izražavanju u skladu s normom; – tvoriti oblike glagolskih vremena i glagolskih načina u skladu s normom;	**KNJIŽEVNOST**	**LIRIKA** **Lektira** 1. Gustav Krklec, *Zagorski vinograd* 2. Dobriša Cesarić, *Tiho o tiho govori mi jesen* 3. Zvonimir Balog, *Progutaj srdžbu* 4. Vladimir Kovačić, *Hvaljen Isus moja stara bako* 5. Zvonimir Balog, *Karneval* 6. Drago Gervais, *Moja zemlja* 7. Dragutin Domjanić, *Kaj* 8. Vanja Radauš, *Prva rič što sam je čuo* 9. Stjepan Jakševac, *Sjećanje* 10. Narodna lirska pjesma, *Košuta i djevojka* 11. August Šenoa, *Zagrebu* 12. Ivica Vanja Rorić, *Sreća* 13. Zorica Klinžić, *Djeca nose svjetove na dlanu* 14. Miroslav Dolenc Dravski, *Starinske šege* 15. Božica Jelušić: *Dobrodošlica Božiću* **Književni termini i pojmovi** Tema, motivi i pjesničke slike kao elementi kompozicije lirske pjesme. Vrsta strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi. Vrste stiha (vezani i slobodni, stih prema broju slogova). Vrste rime (parna, križna, obgrljena, isprekidana). Obilježja ritma u lirskoj poeziji. Obilježja lirske poezije: slikovitost, ritmičnost, osjećajnost. Stilska izražajna sredstva: usporedba, personifikacija, epitet, onomatopeja, aliteracija, asonanca, kontrast, ponavljanje. Vrste autorske (pejzažna, domoljubna, ljubavna) i narodne lirske pjesme. **EPIKA** **Lektira** 1. Branka Primorac, *Doživljaj kojeg se sramim* 2. Fran Mažuranić: *Plaća* 3. Mark Twain, *Kraljević i prosjak* 4. Ante Gardaš, *Izum profesora Leopolda* 5. Henrick Sienkiewicz, *Kroz pustinju i prašumu* 6. Tin Kolumbić, *Ivanov Božićni san* 7. Božidar Prosenjak, *Najdraži gol* 8. Šime Storić, *Filip + Livija* 9. Narodna epska pjesma, *Ive vara dva duždeva sina* 10. Anegdota, vic 11. Mladen Kopjar, *Kako sam postao brat* 12. Zlata Kolarić Kišur, *Djetinjstvo u zlatnoj dolini* **Književni termini i pojmovi** Pisac i pripovjedač, pripovjedač u prvoj i trećoj osobi. Oblici kazivanja: opisivanje, pripovijedanje u prvom i trećem licu; dijalog, monolog. Fabula: uvod, zaplet, vrhunac, rasplet; nizanje događaja; epizoda; poglavlje. Karakterizacija likova: vanjska (vanjski izgled i ponašanje) i unutarnja (misli i osjećaji, razmišljanja i stajališta). Vrste epskih djela u stihu i prozi: epska narodna pjesma, bajka, novela, šaljiva narodna priča, roman. Vrste romana: pustolovni, znanstvenofantastični, povijesni. Vrsta stiha prema broju slogova: deseterac. **DRAMA** **Lektira** 1. Ivana Marinić, *Različitosti* **Književni termini i pojmovi** Dijelovi dramskoga teksta: čin, prizor, slika. Dramska osoba, dramski sukob i dramska situacija. Dramski dijalog, monolog. Didaskalije.

– objasniti značenja glaoglskih vremena i glagolskih načina; – rabiti glagolske oblike u skladu s normom u usmenome i pisanome izražavanju; – prepoznati infinitiv i njegove nastavke; – prepoznati glagolsku imenicu s nastavkom –*nje*; – zamjenjivati futur drugi svršenim prezentom; – razlikovati istoobličnice imperativa i prezenta u rečenici; – razlikovati imenski od glagolskoga predikata; – primijeniti pravopisnu normu; – koristiti se samostalno pravopisom; – rabiti razne oblike usmenoga i pisanoga izražavanja: prepričavanje raznih vrsta tekstova (opširno i sažeto), pripovijedanje (o događajima i doživljajima) i opisivanje (osoba, prostor); – razlikovati stvaralačke tehnike i oblike jezičnoga izražavanja; – preoblikovati pripovjedni tekst u dramski; – objasniti trojezičnost i tropismenost hrvatskoga srednjovjekovlja; – pronalaziti potrebne informacije u skladu sa svojim potrebama i interesima; – prepoznati izražajna sredstva stripa; – uočiti sličnosti i razlike između filmskoga kadra i kvadrata stripa;			**POPULARNOZNANSTVENI I INFORMATIVNI TEKSTOVI** (birati do 2 djela) 1. UNICEF, *Škola kao moja* 2. Mila Jelavić, *Poruke djeci* 3. Darko Žubrinić, *Bašćanska ploča, dragi kamen hrvatske pismenosti* 4. Josip Bratulić, Stjepan Damjanović, *Početci tiskarstva i hrvatske inkunabule* 5. Izbor iz knjiga, enciklopedija i časopisa za djecu **DOMAĆA LEKTIRA**: 1. August Šenoa*: Povjestice* (5 povjestica po izboru nastavnika) 2. Mark Twain, *Kraljević i prosjak* 3. Hrvoje Hitrec, *Smogovci* 4. Jonnathan Swift, *Guliverova putovanja* 5. Frances Hodgson Burnett, *Mali lord Fauntelroy* **Dopunski izbor lektire** (birati najmanje 2, a najviše do 5 djela) 1. Vladimir Nazor, *Veli Jože* 2. Stjepan Tomaš, *Mali ratni dnevnik* 3. Blanka Dovjak-Matković, *Zagrebačka priča* 4. Henrik Sienkiewicz: *Kroz pustinju i prašumu* 5. Ivona Šajatović, *Tajna ogrlice sa sedam rubina* 6. Snježanna Grković Janović, *Velebitske vilin staze* 7. Josip Cvenić, *Čvrto drži* joy-stick 8. Jadranko Bitenc, *Twist na bazenu* 9. Šime Sorić, *Poljubit ću je uskoro, možda* 10. Christine Nöstlinger, *Konrad, dječak iz limenke* 11. Vlatko Šarić, *Rogan ili Miško* 12. Milutin Majer, *Dolazak Hrvata* 13. Melita Rundek, *Psima ulaz zabranjen* 14. Dubravko Horvatić, *Junačina Mijat Tomić* 15. Alfonse Daudet, *Pisma iz moga mlina* 16. Joža Horvat, *Witapu* ili *Operacija Stonoga* 17. Pajo Kanižaj, *Tričave pjesme* 18. Danijel Dragojević, *Bajka o vratima* 19. Želimir Hercigonja, *Tajni leksikon* 20. Clive Staples Lewis, *Kronike iz Narnije* 21. Oscar Wilde, *Sretni kraljević* 22. Nikola Pulić, *Maksimirci* 23. J. R. R. Tolkien, *Hobit* (ulomci) 24. Anto Gardaš, *Duh u močvari/Ljubičasti planet*
	JEZIK	**Gramatika (morfologija)**	Povratna i povratno-posvojna zamjenica: značenje i uloga, sklonidba i pravilna uporaba povratne i povratno-posvojne zamjenice. Pokazne zamjenice: značenje i uloga te sklonidba pokaznih zamjenica. Glagoli: sprezanje ili konjugacija, glagoli radnje, stanja, zbivanja; izricanje vremena: prošlost, sadašnjost, budućnost. Glagoli prema predmetnu radnje: prijelazni, neprijelazni, povratni: pravi povratni glagoli, nepravi povratni glagoli, uzajamno povratni glagoli, zamjenica *sebe* ili *se*. Glagoli prema vidu: svršeni glagoli, nesvršeni glagoli: trajni, učestali, dvovidni glagoli, vidski parnjaci, kraćenje *ije* u *je* u svršenim i nesvršenim oblicima glagola. Infinitiv: neodređeni glagolski oblik, nastavci *-ti* ili *-ći*, infinitiv u rečenici, pisanje infinitiva, infinitiv kao polazni oblik u tvorbi ostalih glagolskih oblika. Glagolski pridjevi i glagolska imenica: glagolski pridjevi: radni i trpni, tvorba glagolskih pridjeva, glagolske imenice, tvorba glagolskih imenica. Prezent: sadašnje jednostavno glagolsko vrijeme, pomoćni glagoli: *biti* i *htjeti*, sprezanje ili konjugacija glagola *biti* i *htjeti* u prezentu, naglašeni i nenaglašeni oblici, tvorba prezenta – nastavci. Perfekt: prošlo glagolsko vrijeme, složeno od glagolskoga pridjeva radnog i prezenta pomoćnoga glagola *biti*, krnji perfekt, svevremenski ili poslovni perfekt, futurski perfekt. Aorist – prošlo svršeno glagolsko vrijeme, tvorba aorista: osnova svršenih glagola + nastavci, aorist glagola *biti* i *htjeti*, glasovne promjene u tvorbi aorista. Imperfekt – prošlo nesvršeno glagolsko vrijeme, tvorba imperfekta: prezentska osnova + nastavci, imperfekt glagola *biti* i *htjeti*. Pluskvamperfekt – pretprošlo glagolsko vrijeme, tvorba od imperfekta ili perfekta pomoćnoga glagola *biti* + glagolski pridjev radni. Futur prvi – buduće složeno glagolsko vrijeme, tvorba: od pomoćnoga glagola *htjeti* + infinitiv, jesni i niječni oblik futura, pisanje futura, krnji infinitiv. Futur drugi ili egzaktni: predbuduće složeno glagolsko vrijeme, tvorba: od svršenoga prezenta pomoćnoga glagola *biti* + glagolski pridjev radni. Imperativ – zapovjedni glagolski način, izriče: upozorenje, savjet, poticaj, zabranu, molbu, zapovijed; tvorba nastavcima za imperativ, glasovne promjene pri tvorbi imperativa: palatalizacija, jotacija. Kondicional sadašnji (I.) i kondicional prošli (II.) – pogodbeni glagolski način, izriče: pogodbu, želju, mogućnost..., kondicional sadašnji ili prvi tvori se od aorista pomoćnoga glagola *biti* + glagolski pridjev radni; kondicional prošli ili drugi tvori se od kondicionala prvog pomoćnoga glagoola *biti* i glagolskoga pridjeva radnog. Predikat, vrste predikata (glagolski i imenski).

		Pravopis	Pisanje velikoga početnog slova u imenima ulica, trgova, dijelova naselja... – veliko početno slovo u jednočlanim imenima ulica, trgova, dijelova gradova; veliko početno slovo u višečlanim imenima ulica, trgova, dijelova naselja...). Pisanje velikoga početnog slova jednorječnih i višerječnih vlastitih imena. Pisanje rečeničnih i pravopisnih znakova (trotočka, izostavnika, crtice i zagrade).
		Povijest jezika	Početci hrvatske pismenosti – podatci o nastanku i širenju glagoljice – Traktat Crnorisca Hrabra, tri hrvatska pisma: glagoljica, latinica i ćirilica, Baščanska ploča – postanak i značenje, jezik i pismo, Misal po zakonu Rimskoga dvora iz 1483. – prva tiskana hrvatska knjiga, Marko Marulić – otac hrvatske književnosti, Marulićeva *Judita* prvo umjetničko književno djelo na hrvatskome jeziku.
	JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA		Portret lika – opisivanje, opis, objektivan opis, subjektivan opis, vanjski opis, unutrašnji opis, portret, plan opisa (usmeno i pisano). Subjektivan opis pejzaža – interijer, eksterijer, subjektivan opis pejzaža, plan opisa (usmeno i pisano). Stvaralačko prepričavanje teksta – prepričavanje – oblik pripovjednoga iskaza, prepričavanje: opsežno, sažeto, stvaralačko, izmjene detalja u stvaralačkome prepričavanju (usmeno i pisano). Pisana dramatizacija proznoga teksta – dramatizacija – oblikovanje dramskoga teksta od proznoga predloška, igrokaz, obilježja dramskoga teksta: likovi, dijalog, radnja, didaskalije. Interpretativno čitanje i krasnoslov. Razgovor, službeni i privatni. Stvaralačko pisanje i interpretativno kazivanje viceva i anegdota. Filmska izražajna sredstva, kadar, plan, kut snimanja, vrste kadrova (dugi i kratki; statični i dinamični; redateljski, snimateljski), vrste planova, vrste kutova snimanja. Internet, internetske stranice. Strip, izražajna sredstva stripa, crtež, kvadrat. Filmovi braće Lumiere. Posjet kazalištu/odlazak u kino/posjet medijskoj kući (radijska, televizijska postaja, novinska i izdavačka kuća)/knjižnici/književnom događaju. Posjet internetskim kulturnim portalima, *on-line* izložbama i *on-line* učionicama. Pismene vježbe i domaće zadaće i njihova analiza na satu. Četiri školske zadaće – dvije u svakom polugodištu (jedan sat za pripremu, jedan sat za pisanje zadaće i jedan sat za analizu i pisanje poboljšane verzije sastavka). **Sadržaji iz medijske kulture** 1. Strip 3. Krešimir Zimonić, *Changes Zlatka* 4. internet 5. hrvatski jezik na internetu **Popis filmova** 1. Braća Lumiere, George Lumies 2. Petar Krelja, *Povratak* 3. Robert Zemeckis, *Forest Gump* 4. Sam Raimi, *Spiderman 2* 5. George Lucas, *Zvjezdani ratovi* (serijal) 6. William Wyler, *Ben Hur*

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezična i medijska kultura

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja *Hrvatskoga jezika i književnosti* čine tri predmetna područja: Književnost, Jezik i Jezična i medijska kultura. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: književnost – 56 sati, jezik – 60 sati i jezična i medijska kultura – 28 sati, ukupan broj sati u nastavnoj godini iznosi 144 sata. Sva se tri područja prožimaju i nijedno se područje ne može proučavati izolirano.

Program nastave i učenja *Hrvatskoga jezika i književnosti* utemeljen je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje putem triju predmetnih područja ovoga programa.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja usmjeren na ishode daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Nastavnik kontekstualizira program potrebama određenoga odjela imajući na umu: sastav odjela i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale; tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže; izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine. Polazeći od danih ishoda i sadržaja stvara se godišnji – globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni – operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju daljnju operacionalizaciju ishoda na razinu određene nastavne jedinice. Sada nastavnik za svako područje ima određene ishode. U fazi planiranja i pisanja pripreme za sat, od nastavnika se očekuje da svaku nastavnu jedinicu prilagodi ishodima učenja. Tijekom planiranja treba imati u vidu da se neki ishodi ostvaruju brže i lakše, ali je za većinu ishoda (posebno za predmetno područje Književnost) potrebno više vremena, više raznih aktivnosti i rad na raznim tekstovima.

U etapi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo i da on ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima danim u udžbeniku pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode koje treba dostići. Pored toga što učenike treba da osposobi za korišćenje udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik ih treba uputiti u načine i oblike upotrebe drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima – lirika, epika, drama i obogaćena izborom nefikcionalnih, popularnoznanstvenih i informativnih tekstova. Izbor djela u najvećoj mjeri temeljen je na načelu prilagođenosti dobi učenika. Uz tekstove koje je potrebno obraditi na satu, dan je i popis domaće lektire. Ciljevi su uvođenja domaće lektire oblikovanje, razvijanje i njegovanje čitalačkih navika učenika. Opsežnija djela učenici mogu čitati tijekom školskih praznika, čime se potiče razvijanje navike kontinuiranoga čitanja.

Obaveznomu popisu djela za obradu dodan je popis izbornih tekstova. Izborni dio dopušta nastavniku veću kreativnost u ostvarivanju ishoda.

Uz korpus tekstova kanonskih pisaca kojim se utječe na oblikovanje estetskoga ukusa učenika, izgrađuje i bogati svijest o prirodi nacionalne književnosti (i vrijednostima klasika svjetske književnosti), ali i kulturnome i nacionalnome identitetu, u izboru lektire i dopunskome izboru nastavnicima je dana mogućnost odabira i određenoga broja književnih djela suvremenih pisaca. Time se učenici upoznaju s reprezentativnim primjerima suvremene književnosti i u prilici su kritički procjenjivati poetiku njihovih djela s kanonskim vrijednostima. Cilj uvođenja suvremenih književnih djela jest da se po svojoj motivskoj ili tematskoj srodnosti vežu za postojeće teme i motive u okviru programa i da se takvim primjerima pokaže kako i suvremeni pisci promišljaju teme prijateljstva, etičnosti, razvijaju imaginaciju i empatiju. Time će se bogatiti vertikalno čitalačko iskustvo učenika i osuvremeniti pristup nastavi.

Takav izbor djela omogućava primjenu komparativnoga pristupa proučavanju literarnoga stvaralaštva, uz odabir raznih razina obrade: interpretacije, prikaza ili osvrta. Izbor djela treba biti usklađen s mogućnostima, potrebama i zanimanjima konkretnoga odjela. Razlike u ukupnoj umetničkoj i informativnoj vrijednosti pojedinih tekstova utječu na odgovarajuća metodička rješenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja – gramatike, pravopisa i jezične i medijske kulture i sl.).

Tekstovi iz dopunskoga dijela programa trebaju poslužiti nastavniku i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz jezične i medijske kulture. Djela koja neće obrađivati, nastavnik treba preporučiti učenicima za čitanje u slobodno vrijeme.Novi program utemeljen je na uočavanju prirode i uloge književnoga djela, kao i uočavanju razlike književnih i neknjiževnih tekstova. Učenici trebaju biti osposobljeni razlikovati obilježja književnoga teksta (konotativnost, književne postupke, slikovitost, ritmičnost i sl.) u odnosu na denotativnost, informativnost i kazivanje utemeljeno na činjenicama i podatcima u različitim oblicima neknjiževnih tekstova. Korelativnost je omogućena primjerenim kombiniranjem obaveznih i izbornih dela.

S popisa dopunskoga izbora nastavnik bira ona djela koja će, uz obvezni dio lektire, činiti tematsko-motivske cjeline. Nastavnik može grupirati i povezivati po srodnosti djela iz obveznoga i dopunskoga programa na mnogo načina. Mogući primjeri funkcionalnoga povezivanja nastavnih jedinica mogu biti sljedeći (nikako i jedini):

Avanture i družine: Henryk Sienkiewicz, *Kroz pustinju i prašumu (ulomci)*; Anto Gardaš, *Filip – dječak bez imena*; J. K. Rowling, *Harry Potter i kamen mudaraca (ulomci)*;

Mali, a veliki: Christine Nöstlinger, *Konrad ili dijete iz limenke*, Mark Twain, *Kraljević i prosjak*; Clive Staples Lewis, *Kronike iz Narnije*; *Vicevi o malom Ivici* i drugi vicevi; Mila Jelavić, *Poruke djeci*;

Slike djetinjstva u raznim epohama i sredinama: Josip Kozarac, *Moj djed*, Marina Vidas, *Moja mama mamasta*; Zlata Kolarić-Kišur, *Djetinjstvo u Zlatnoj dolini*; Tin Kolumbić, *Ivanov Božićni san*; Renata Rude, *Anđeli slomljenih krila*;

Materinska riječ: Drago Gervais, *Moja zemlja*; Vanja Radauš, *Prva rič što sam je čuo*; Pere Ljubić, *None*; Dragutin Domjanić, *Kaj*; Drago Ivanišević, *Moj did*; Miroslav Dolenec Dravski, *Starinske šege*;

Socijalna tematika: Ivan Cankar, *Šalica kave*; UNICEF, *Škola kao moja*; Branka Primorac, *Doživljaj kojeg se sramim*; Anegdote o poznatim osobama; Zvonimir Balog, *Progutaj srdžbu*; Ivana Marinić, *Različitosti*;

Život je škola: Vjekoslav Majer, *Moj učitelj*; Anto Gardaš, *Izum profesora Leopolda*; Dragutin Tadijanović, *Da sam ja učiteljica*; Jacques Prevert, *Loš učenik*; Melita Rundek, *Psima ulaz zabranjen*;

Domoljubna tematika: Vladimir Nazor, *Tomislav*; Stjepan Tomaš, *Mali ratni dnevnik*; Darko Žubrinić, *Bašćanska ploča*; August Šenoa, *Zagrebu*; Jure Batinić, *Dalmacijo moja*; Dobriša Cesarić, *Slavonija*; Gustav Krklec, *Zagorski vinograd*;

Kad srce zakuca jače: Ivica Vanja Rorić, *Sreća*; Stjepan Jakševac, *Sjećanje*; Miro Gavran, *Lukavi zaplet*;

Narodna baština: narodna epska pjesma: *Ive vara dva duždeva sina*; narodna pripovijetka: *Ero s onoga svijeta*; narodna lirska pjesma: *Nebo se zvedrilo*; narodni bećarci i gange; narodna bajka: *Mala vila*; najkraći oblici narodne književnosti: pitalice, poslovice, zagonetke, izreke;

Mala škola medijske kulture: Robert Zemeckis, *Forrest Gump*, William Wyler, *Ben-Hur*, Krešimir Zimonić, *Changes Zlatka*, Ivica Bednjanec, *Ordinacija za hipohondre*, strip, internet.

Međupredmetne korelacije – nastavu povijesti moguće je dopuniti odlomcima: Josip Bratulić, Stjepan Damjanović, *Početci tiskarstva i hrvatske inkunabule*.

Isti tekst može se povezivati s drugima na razne načine, prema raznim motivima ili tonu pripovijedanja, u okviru projektne nastave, koja se temelji na ishodima, a ne na sadržajima učenja.

Predloženi obvezni, književni, popularnoznanstveni i informativni tekstovi i sadržaj obvezne domaće lektire, kao i primjeri iz dopunskoga izbora, pri osmišljavanju godišnjega plana rada, a potom i pri oblikovanju mjesečnih planova rada, mogu se tematski povezivati. Pored toga, neophodno je uspostaviti i uravnoteženu raspodjelu nastavnih jedinica vezanih za sva potpodručja predmeta, funkcionalno povezati sadržaje iz jezika i književnosti (gdje god je to moguće) i planirati dovoljno sati za utvrđivanje i usutavljivanje nastavnih sadržaja.

Književna djela, koja su doživjela kazališnu izvedbu ili ekranizaciju, mogu poslužiti za komparativnu analizu i uočavanje razlika između književne i kazališne/filmske (adaptirane, izmijenjene) fabule i izraza (na primjeru ulomka *Ben-Hura* Lewisa Wallacea povezati sličnosti i razlike u odnosu na filmsku adaptaciju te proučiti odnos mašte u književnosti i u filmu), čime učenici mogu doći do zaključka o prirodi raznih medija i razvijati svoju medijsku pismenost. Preporučuje se čitanje jednoga cjelovitoga dramskog teksta. Učenici se mogu uputiti i na filmove s tematikom sličnom pročitanim književnim tekstovima (dječje avanture ili avanture u fantastičnom svijetu, odrastanje usamljenog djeteta i sl.) i dodatno povezati obradu jedne tematsko-motivske cjeline.

Pojedine sadržaje medijske pismenosti treba obraditi u korelaciji s obrađenim tekstovima. Naprimjer, pojam „dječji časopis ili enciklopedija" učenici trebaju upoznati na konkretnome tekstu iz časopisa/enciklopedije koji je u izravnoj vezi s pročitanom lektirom.

Osim korelacije među tekstovima, nužno je da nastavnik uspostavi vertikalnu korelaciju. Nastavnik se prethodno obvezno upoznaje sa sadržajima Hrvatskoga jezika i književnosti iz prethodnih razreda, radi uspostavljanja načela postupnosti i sustavnosti.

Nastavnik, također, treba poznavati sadržaje drugih predmeta koji koreliraju s predmetom Hrvatski jezik i književnost. Tako, horizontalnu korelaciju nastavnik uspostavlja, prije svega, s nastavom povijesti, likovne kulture, glazbene kulture, vjerske nastave i građanskoga odgoja.

Uvođenje učenika u svijet književnosti, ali i ostalih, tzv. neknjiževnih tekstova (popularnih, informativnih), predstavlja izuzetno složen nastavni zadatak. Upravo na tome stupnju školovanja stječu se osnovna i vrlo značajna znanja, umijeća i navike o kojima će ovisiti učenička književna kultura, ali i estetske kompetencije. Učenici trebaju razumjeti fikcionalnu prirodu književnoga djela i njegovu autonomnost (odnosno razlikovati lirskoga subjekta i pjesnika, pripovjedača i pisca), kao i činjenicu da književno djelo oblikuje jednu moguću sliku stvarnosti.

Pri obradi teksta, treba primjenjivati jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka. U skladu s ishodima, učenike treba navikavati da svoje dojmove, stavove i sudove o književnome djelu podrobnije dokazuju činjenicama iz samoga teksta i tako ih osposobljavati za samostalan iskaz, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova.

Poželjno je da obrada književnoga djela bude protkana rješavanjem problemskih pitanja koja su potaknuta tekstom i umjetničkim doživljavanjem. Mnogi tekstovi, a pogotovo odlomci iz djela, u nastavnom postupku zahtijevaju odgovarajuću lokalizaciju, često i višestruku. Da bi učenici intenzivno doživjeli i pravilno shvatili tekst, potrebno ga je smjestiti u vremenske, prostorne i društveno-povijesne okvire, kao i dati informacije o važnim sadržajima koji prethode odlomku.

Pri tumačenju teksta, učenike treba navikavati da svoje dojmove, stavove i sudove o književnome djelu dokazuju činjenicama iz samoga teksta i tako ih osposobljavati za samostalan iskaz, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova, uz uvažavanje individualnoga razumijevanja smisla književnoga teksta i iskazivanje različitih stavova.

U nastavnoj interpretaciji književnoumjetničkoga djela, sintetički čimbenici mogu biti: umjetnički doživljaji, tekstne cjeline, važni strukturni elementi (tema, motivi, pjesničke slike, fabula, odnosno siže, književni likovi, smisao i značenje teksta, motivacija, kompozicija), oblici pripovijedanja (oblici izlaganja), jezično-stilski postupci i literarni (književnoumjetnički) problemi.

Književnoteorijske pojmove učenici trebaju upoznavati uz obradu odgovarajućih tekstova i osvrte na prethodno čitalačko iskustvo. U programu nisu navedeni svi pojmovi i vrste književnih djela predviđeni za usvajanje u prethodnim razredima, ali očekuje se da će se nastavnik nasloniti na stečeno znanje učenika, obnoviti ga i produbiti na primjerima. Potrebno je ponoviti ranije naučena stilska sredstva (usporedbu/komparaciju i personifikaciju) a potom obraditi epitet, onomatopeju, kontrast i hiperbolu; pojam pripovijedanja i oblike kazivanja u epskome književnom djelu (dijalog, monolog, opisivanje: portret i pejzaž); pojmove vezane za dramsko djelo kojima se dodaju zaplet i rasplet, kao elemente dramske radnje. Obnavljanje i povezivanje znanja iz prvoga ciklusa obrazovanja i petog razreda osnovne škole je obvezno.

Pri određivanju jezično-stilskih izražajih sredstava treba uzeti u obzir umjetničke dojmove, i potom istražiti njihovu jezično-stilsku uvjetovanost.

Tijekom obrade književnih djela, kao i u okviru govornih i pismenih vježba, učenici trebaju otkriti što više osobina, osjećaja i duševnih stanja pojedinih likova, te oblikovati svoje mišljenje o postupcima likova.

Učenik se potiče da uočava smisao smiješnoga i humorističnoga na primjerima iz lektire, kao i da razlikuje humoristični ili optimistični, ditirampski ton u pjevanju/pripovijedanju/dramskoj radnji od elegičnoga tona. Narodna pripovijetka *Ero s onoga svijeta* uvodi se kao primjer, uz opisno obrazlaganje te vrste pripovijedanja u okviru kategorije narodne proze. Obnavljaju se i proširuju znanja o domoljubnoj poeziji, ovladava se pojavom i smislom socijalnih motiva u predloženim pjesmama ili pričama.

Ishodi vezani za nastavno područje Književnost temelje se na čitanju i interpretaciji književnih tekstova. Čitanjem i tumačenjem književnih djela učenik razvija čitalačke kompetencije koje podrazumijevaju ne samo istraživačko promatranje i stjecanje znanja o književnosti već potiču i razvijaju emocionalno i fantazijsko uživljavanje, imaginaciju, estetsko doživljavanje, bogate asocijativne moći, umjetnički senzibilitet, kritičko mišljenje i izgrađuju prosuđivanje o moralu. Razni oblici čitanja temeljni su preduvjet da učenici u nastavi stječu znanja i da se uspješno uvode u svijet književnoga djela. I u šestome razredu njeguje se, prije svega, doživljajno čitanje, a učenici se postupno uvode u istraživačko čitanje (čitanje prema istraživačkim zadatcima, čitanje iz raznih perspektiva i sl.) i osposobljavaju se iskazati svoj doživljaj umjetničkoga djela, uvidjeti elemente od kojih je djelo sačinjeno i razumjeti njihovu ulogu u izgradnji svijeta djela.

Povećan broj dopunskoga izbora lektire ukazuje na mogućnost obrade pojedinih predloženih sadržaja (književnih djela) na satima dodatne nastave.

Preporučuje se da učenici u nastavi rabe elektronički dodatak uz udžbenik, ako za to postoji mogućnost u školi.

JEZIK

Nastava jezika osposobljava za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju hrvatskim standardnim jezikom, stoga zahtjevi ovoga programa nisu usmjereni isključivo na usvajanje jezičnih pravila i gramatičke norme već i na razumijevanje njihove svrhe i pravilnu primjenu u usmenome i pisanome izražavanju.

Pri navođenju nastavnih jedinica obrađivanih u nižim razredima, provjerava se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene prethodno obrađenoga nastavnog sadržaja, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novoga sadržaja. Time se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga nastavnog sadržaja s postojećim znanjima.

U usvajanju novoga nastavnog sadržaja presudnu ulogu imaju prikladne i sustavne vježbe te su obvezni dio obrade nastavnoga sadržaja, primjene, obnavljanja i utvrđivanja znanja.

Gramatika

Osnovni je programski zahtjev u nastavi gramatike predstaviti i tumačiti jezik kao sustav. Jezične pojave ne proučavaju se izolirano, izvan konteksta u kojem se ostvaruju njihove funkcije. U odgovarajućoj prilici znanja iz gramatike stavljaju se u svrhu tumačenja teksta, kako umjetničkoga tako i popularnoznanstvenoga. Iznimno su funkcionalan postupak vježbe na primjerima iz neposredne govorne prakse, što nastavu gramatike približava životnim potrebama u kojima se primjenjeni jezik pojavljuje kao svestrano motivirana ljudska aktivnost.

Jezične se pojave navode i prikazuju u kontekstu odnosno smještaju se u govorne situacije u kojima se mogu jasno prepoznati, izdvojiti i objasniti njihove karakteristike i funkcije.

Nastava morfologije podrazumijeva proširivanja znanja o zamjenicama (u petome razredu obrađene su samo osobne zamjenice). Sada se obrađuju sljedeće vrste zamjenica: povratna zamjenica (treba obratit pozornost na položaj naglašenih i nenaglašenih oblika zamjenice u rečenici), posvojne zamjenice, povratno-posvojna zamjenica i pokazne zamjenice. Također, treba ukazati i na gramatičke kategorije zamjenica: rod, broj, padež i lice.

Znanja o glagolima učenici proširuju podjelom glagola po vidu i po predmetu radnje te usvajanjem znanja o obilježjima (značenje i tvorba) glagolskih oblika: infinitiv, glagolski pridjevi, glagolska imenica, glagolska vremena (prezent, perfekt, aorist, imperfekt, pluskvamperfekt, futura prvi, futur drugi), glagolski načini (imperativ, kondicional prvi, kondicional drugi). Posebno treba naglasiti pravopisna rješenja u vezi s pisanjem glagolskih oblika. Poučavanje o gramatičkim oblicima glagola potrebno je povezati s primjerima u tekstovima da bi se razumjela njihova značenja. Potrebno je ukazati na razlike glagolskih oblika u sprezanju te upozoriti na morfološku homonimiju (aorista i imperfekta, aorista i prezenta). Upozoravati učenika na pravilnu uporabu aorista i kondicionala u govoru i pismu te istaknuti razliku u pisanju oblika futura prvog i izgovoru tih oblika.

Znanja iz sintakse učenici proširuju podjelom predikata na glagolski i imenski.

Pravopis

Pravopisna pravila usvajaju se sustavnim uvježbavanjem (pravopisni diktati, ispravak pogrešaka u tekstu, pisane provjere znanja iz pravopisa itd.). U okviru pravopisnih vježba poželjno je povremeno uključiti i pitanja kojima se provjerava grafija. Učenici se potiču na samostalno uočavanje i ispravljanje pravopisnih pogrešaka u komunikaciji putem SMS-a, kao i u raznim načinima komunikacije putem interneta. Upućuju se i na korištenje pravopisa i pravopisnoga rječnika (školsko izdanje). Preporučuje se donošenje pravopisa na sat obrade pravopisnih tema (učenicima se pojedinačno daje zadatak pronaći riječi u pravopisnome rječniku). Pravila o pisanju velikoga i maloga početnoga slova potrebno je učiti na učenicima bliskim primjerima te uvježbavati na učestalijim primjerima u hrvatskome jeziku. Učenici proširuju znanja o rečeničnim i pravopisnim znakovima, saznanjima o crtici, trotočju, zagradi i izostavniku.

Ortoepija

Pravilan izgovor njeguje se provođenjem ortoepskih vježba. Ortoepske vježbe ne realiziraju se kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike. Npr. mjesto naglaska povezuje se s padežima (imenice *vrijeme, rame, tjeme* i sl. u genitivu jednine i nominativu množine nemaju naglasak na istom slogu itd.); rečenična intonacija povezuje se s pravopisom i sintaksom itd. Uz korištenje audiosnimaka stvara se navika prepoznavanja, reproduciranja i usvajanja naglasaka hrvatskoga standardnog jezika te uočava odstupanje i razlikovanje vlastite dijalektalne akcentuacije od standardnojezične norme.

Ortoepske vježbe provode se i uz odgovarajuće teme iz književnosti. Npr. artikulacija se vježba izgovaranjem brzalica pri obradi djela narodnoga stvaralaštva; naglasak riječi, tempo, ritam, rečenična intonacija i stanke vježbaju se govorenjem naglas odabranih dijelova iz izborne lektire (po izboru nastavnika ili učenika) itd. Kao ortoepska vježba provodi se i krasnoslov napamet naučenih ulomaka u stihu i u prozi (uz pomoć auditivnih nastavnih sredstava).

Pri obradi futura prvoga potrebno je naglasiti pravilan izgovor njegovih oblika u primjerima kada enklitički oblik pomoćnoga glagola stoji iza infinitivnoga oblika glagola.

Povijest jezika

U ovom se potpodručju učenici upoznaju s početcima hrvatske pismenosti. Potrebno je istaknuti trojezični i tropismeni karakter rane hrvatske pismenosti i književnoga stvaralaštva. O početcima hrvatske pismenosti učenici uče povezujući nova znanja s postojećim znanjima iz povijesti potrebnima zbog vremenske kontekstualizacije hrvatskih srednjovjekovnih spomenika. Potrebno je učenicima i objasniti pojam prvotiska te ih upoznati s hrvatskom tiskarskom djelatnošću i hrvatskim inkunabulama. Produbljivanjem znanja o hrvatskome kulturnom identitetu učenici razvijaju pozitivan odnos prema vlastitu kulturnom naslijeđu.

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Razvijanje i unapređivanje jezične kulture učenika predstavlja jedan od najznačajnijih zadataka nastave Hrvatskoga jezika i književnosti. Jedan od osnovnih zadataka nastave jezične kulture odnosi se na usavršavanje jezičnoizražajnih sredstava kod učenika, a njen je krajnji cilj da učenici budu osposobljeni za uspostavljanje kvalitetne i funkcionalne komunikacije. Potpodručje Jezična kultura obuhvaća usmeno i pismeno izražavanje. Nastavni rad u ovom potpodručju ostvaruje se u drugim područjima predmeta Hrvatski jezik i književnost, kao i u samostalnim nastavnim jedinicama. Obrada književnoga teksta i rad na gramatici moraju uključivati i sadržaje za njegovanje kulture usmenoga i pismenoga izražavanja učenika. Na nastavi se mogu analizirati i snimljena kazivanja i čitanja. Pri realizaciji nastavnih sadržaja poželjno je rabit i suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije (pametnu ploču, računalo, projektor, mobitel i sl.). Svaka od programskih vježba (govorne, pravopisne, leksičko-semantičke, stilske vježbe) planira se i ostvaruje u nastavnome kontekstu u kojemu postoji potreba za funkcionalnim usvajanjem i primjenom gramatičkih pravila i pojava u novim komunikativnim situacijama, kao i potreba za utvrđivanjem, obnavljanjem ili usustavljivanjem znanja stečenoga tijekom nastave jezika i nastave književnosti. Sve vrste vježba, čiji je cilj razvijanje jezičnoga mišljenja, izvode se na tekstu ili tijekom govornih vježba s namjerom razvijanja kulture usmenoga izražavanja. Detaljna organizacija, vešto osmišnjene sadržajne strukure i motiviranje učenika za razgovor vodit će pravilnosti, lakoći, jasnosti, jednostavnosti, preciznosti i tečnosti u usmenome izlaganju učenika. Ove bi vježbe trebale približiti učenikov govor standardnojezičnome izgovoru.

Oblici uljudnosti, odnosno posebna jezična sredstva kojima se iskazuje poštovanje sugovornika predstavljaju važan segment u realizaciji nastave jezične kulture. Potrebno je kod učenika razvijati svijest o nužnosti i značaju jezične uljudnosti, tj. uljudnoga komuniciranja, odnosno istaknuti značaj njegovanja pravilnoga i uljudnoga govora i pisanja. Učenicima treba ukazati na to da su u području konvencija uljudnosti najtipičnije forme usmenoga i pismenoga bontana: upotreba zamjenice Vi, oblici za iskazivanje uvažavanja prilikom oslovljavanja u javnom i službenom komuniciranju (gospodine, gospođo/gospođice, Vaša ekselencijo, Vaša svetosti...), kao i govorni činovi ekspresivnoga tipa (izrazi uljudnoga obraćanja): ispričavanje, zahvaljivanje, čestitanje, zamolba. Lingvometodički tekstovi koji sadrže dijalošku formu u kojoj se iskazuje jezična uljudnost mogu poslužiti za uočavanje oblika uljudnosti.

Također, učenike bi trebalo poticati na iznošenje vlastita mišljenje i zapažanja o (ne)uljudnome komuniciranju.

Pravopisne vježbe omogućavaju učenicima obraćanje pozornosti na pravopisne zahtjeve i njihovu ulogu u tekstu. Sustavna primjena adekvatnih pravopisnih vježba omogućava da teorijsko pravopisno znanje pravovremeno prijeđe u umijeće, kao i da se stečena navika primjene pravopisnih pravila iskaže u praktičnoj i spontanoj namjeni. Pravopisne vježbe predstavljaju najpogodniji način da se pravopisna pravila nauče, provjere, kao i da se uočeni nedostatci otklone. Najbolje je primenjivati i jednostavne i složene pravopisne vježbe koje su pogodne za ovladavanje kako samo jednoga pravopisnog pravila iz jednoga pravopisnoga područja tako i više pravopisnih pravila iz nekoliko pravopisnih područja. Pri pripremi pravopisnih vježba treba poštovati princip postupnosti, sustavnosti, jedinstva teorije i prakse. Pri ovladavanju pravopisnim načelima, pogodne mogu biti sljedeće pravopisne vježbe: diktat, samostalno pisanje, dopunjavanje teksta. Može biti poticajno i organiziranje kviza na satima posvećenima usustavljivanju nastavnoga sadržaja iz pravopisa (npr. prepoznaj pravopisno područje, pronađi pogrešku, jesu li tvrdnje o upotrebi, npr. velikoga slova, točne i sl.), a trebalo bi i provjeravati mogu li učenici u stanju objasniti naučena pravopisna pravila u određenom tekstu.

Cilj je primenjivanja leksičko-semantičkih vježba obogaćivanje učeničkoga rječnika i upućivanje na razne mogućnosti pri izboru riječi i izraza te ukazivanje na njihovu prikladniju uporabu. Primjenom leksičko-semantičkih vežba u učenika se stvara navika promišljanja i traženja odgovarajućega jezičnoga izraza za ono što žele iskazati (ovisno o komunikacijskoj situaciji) i povećava se fond takvih izraza u njihovu rječniku. Vrste tih vježba treba usuglasiti sa zanimanjima učenika i nastavnim sadržajima. Razvijanju smisla za precizno izražavanje i poticanju učenika na razmišljanje o riječima i o njihovim značenjima doprinose vježbe kojima se učenici upućuju na izbjegavanje suvišnih riječi, poštapalica i tuđica. Poticajne su i vježbe koje se odnose na figurativna značenja riječi, kao i vježba pronalaženje izostavljenih rečeničnih dijelova koja potiče učenike na pronalaženje odgovarajuće riječi, ali i da u skladu s kontekstom prošire skup dozvoljenih značenjskih i leksičkih mogućnosti.

Primjenom stilskih vježba, učenici se upućuju na to da na drukčiji način od uobičajenoga povezuju riječi i izraze i da istražuju njihove semantičke mogućnosti. Njihov cilj nije samo otklon učinjene pogreške, već stjecanje navike primjerenoga govora i pisanja, odnosno primjene stvaralačkih postupaka u jeziku. Znanja o stilu i izražajnim mogućnostima jezika učenici uglavnom stječu uvidom u književnoumjetničke tekstove, zbog čega je nužna povezanost s nastavom književnosti, ali se ne smije poistovjetiti s jezično-stilskom analizom ovih tekstova. Stilske je vježbe potrebno što izravnije povezivati i s nastavom gramatike. Može se stvoriti situacijski predložak za razvijanje i unapređivanje jezično-stilskoga znanja učenika u skladu s uzrastom i načelom sustavnosti i uvjetovanosti. Stvaralački oblik rada na razvijanju stilskog umijeća učenika može se, naprimjer, temeljiti na tekstu kao poticaju za slikovito kazivanje, s obzirom na to da se na različitim književnoumetničkim tekstovima lako uviđa izražajnost stilskoga postupka koji može biti primjenjen pri oblikovanju jezične građe u novim komunikacijskim situacijama.

Potpodručje medijska kultura osposobljava učenike za prepoznavanje i tumačenje poruka u medijskom i multimedijskom okruženju (radijska emisija, televizijska emisija, film, kazališna predstava, hipertekst i sl.). Želi se potaknuti učenika na tumačenje konteksta nastanka poruke u medijskome okruženju te njihova karaktera i svrhe. Također, potiče se i razvoj znanja o sebi i drugima, uvažavanje različitih uvjerenja i vrijednosti te se omogućuje djelovanje u društvenoj zajednici. Učenici se osposobljavaju za kritički pristup medijskim tekstovima i kritičko vrednovanje dostupnih informacija te pretraživanje raznih izvora radi rješavanja problema i donošenja odluka. Učenicima se treba objasniti društvena uloga medija kako bi mogli razumjeti utjecaj medijske poruke na društvo i pojedinca. Pri kreiranju medijskih tekstova važno je u učenika osvijestiti moć javne komunikacije (u mrežnom i drugim medijskim okružjima) te važnost odgovornoga i pravilnoga komuniciranja u javnim kontekstima.

U okviru ovoga potpodručja uspostavlja se i korelacija s nastavom književnosti povezivanjem ovih nastavnih sadržaja njihovim stripskim, radijskim, filmskim i kazališnim prilagodbama. Učenici trebaju usvojiti znanja specifičnostim i izražajnim sredstvima svakoga od ovih medija kako bi mogli uočiti i kritički vrednovati sadržaje prilagodbe pročitanih književnih djela. Osim prilagođenih književnih djela, u potpodručju medijske kulture učenike treba upoznati i s izvornim recentnim naslovima primjernima njihovoj dobi i odgovarajuće odgojno-obrazovne vrijednosti. Time učenici stječu naviku odabira kvalitetnih radova dostupnih u medijskome prostoru i razvijaju kritički stav prema njima. Odabir medijskih sadržaja utječe na oblikovanje učenikova kulturnoga identiteta pa ga se poticanjem na vlastiti odabir u skladu s izgrađenim kritičkim stavom uči odgovornosti u javnoj i medijskoj komunikaciji.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U svrhu dostizanja ishoda prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Počinje se inicijalnom provjerom znanja u odnosu na koju će se procjenjivati napredovanje te određivati ocjena. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti.

Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanje odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat ovakva vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: realizacija praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, neposredna komunikacija učenika i nastavnika, dosje učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno – brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba koristi i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ЛИКОВНА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

IV. ЦЕЛИНА: СВЕТЛИНА

– Тајна вечера, уље на платну – олтарна слика, 1907, Карол Милослав Лехотски, (1879–1929, Евангелистички храм у Бачком Петровцу

V. ЦЕЛИНА: БОЈА

– Пејзаж, уље на платну, 19. век, Бенјамин Реис (1841–1873)
– Добар ветар, уље на платну, 2012, Милан Суђи (1942)
– Љубав за љубав, уље на платну, 2000, Милан Суђи (1942)

VI. ЦЕЛИНА: СВЕТ УОБРАЗИЉЕ У ЛИКОВНИМ ДЕЛИМА

– Застрашен, уље на платну, 1984, Мартин Јонаш (1924–1996)
– Словачка свадба у Петровцу, уље на платну, Зузка Медвеђова (1897–1985)

2. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

IV. ЦЕЛИНА: СВЕТЛИНА

– Константин Данил (1798–1870) *Софија фон Дели*, уље на платну
– V ЦЕЛИНА: БОЈА
– Михаи Кондали (1937–1985) *Сеоска кућа*, уље на платну, Петру Марина (1937–2005) – *Пејзаж из Баната* – уље на платну, Јонел Поповић (1950-) *Виолиниста,* уље на платну

VI. ЦЕЛИНА: СВЕТ УОБРАЗИЉЕ У ЛИКОВНИМ ДЕЛИМА

– Димитрије Ардељан ((1941–1992) *Изненађење* – уље на платну

3. РУСИНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ОРИЈЕНТАЦИОНИ ИЗБОР ЛИКОВНИХ ДЕЛА И СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ

IV. ЦЕЛИНА: СВЕТЛИНА

– Томато соуп, Енди Ворхол 1964.
– Мерилин, Енди Ворхол 1962.

V. ЦЕЛИНА: БОЈА

– Народна примењена уметност (ручни вез, осликан намештај)
– Девојка са голубовима, Јулијан Кољесар 1982.

VI. ЦЕЛИНА: СВЕТ УОБРАЗИЉЕ У ЛИКОВНИМ ДЕЛИМА

– Косидба, Јулијан Кољесар 1963.

4. МАЂАРСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

I. ЦЕЛИНА: СЛОБОДНО РИТМИЧКО ИЗРАЖАВАЊЕ БОЈЕНИМ МРЉАМА, ЛИНИЈАМА СВЕТЛИНАМА, ОБЛИЦИМА И ВОЛУМЕНИМА

– Penovác Endre festménye

II. ЦЕЛИНА: ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ

– Aracsi kő, XIII. Sz. Nemzeti múzeum
– Szent László legendát ábrázoló freskó Kakaslomnicból, XIV. Sz.

III. ЦЕЛИНА: ТЕКСТУРА

– Szent László ereklyetartó, XV. Sz.
– Ziffer Sándor: Baross tér, 1907

IV. ЦЕЛИНА: СВЕТЛИНА

– Mátyás király és Beatrix királynét ábrázoló márvány dombormű, 1490 körül
– Szinyei Merse Pál: Léghajó, 1878
– Markó Károly: Visegrád Várának romjai, 1830

V. ЦЕЛИНА: БОЈА

– Képes Krónika (magyarok bejövetelét ábrázoló iniciálével), XIV. Sz.

VI. ЦЕЛИНА: СВЕТ УОБРАЗИЉЕ У ДЕЛИМА ЛИКОВНЕ УМЕТНОСТИ

– Kondor Béla: Darázs király, 1964

5. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

ТЕМА: ТЕКСТУРЕ

САДРЖАЈ: Текстура (врста текстура – тактилна и визуална, текстуре у природи и умтничком делима, материјали и текстура, облик и текстура, линија и текстура, ритам и текстура) – увид у примере и значај хрватског културног наслеђа на простору Хрватске и Србије.

ТЕМА: БОЈА

САДРЖАЈ: Дејство боја (утисак који боја оставља на посматрача; топле и хладне боје; комплементарне боје – увид у примере и значај хрватског културног наслеђа на простору Хрватске и Србије.

ТЕМА: КОМУНИКАЦИЈА

САДРЖАЈ: Комуникативна улога уметности (теме, мотиви, поруке у визуелним уметностима, улога уметности у свакодневном животу – увид у примере и значај хрватског културног наслеђа на простору Хрватске и Србије.

6. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

TEKSTURA

– fotografije fasade Altun-alem džamije i Lejlek džamije,
– fotografija Kule Motrilje,
– gradski bedem,
– Stvaralaštvo Hilmije Ćatovića, slike pejzaža,
– Džengis Redžepagić, Zvjezda tjera mjeseca, 2006.

SVJETLINA I VOLUMEN U UMJETNOSTI

– mezarja, nišani,
– detalj fasade kuće Elmazbegovića,
– Dževdet Nikočević, monohromatske slike.

BOJA

– Stvaralaštvo Hilmije Ćatovića, slike pejzaža,
– Islamska umjetnost, levhe, minijature.

SVIJET UOBRAZILJE U DJELIMA LIKOVNE UMJETNOSTI

– fotografije starog Novog Pazara.
– Ervin Ćatović, Stara novalja, 2011.
– Džeko Hodžić, Sjenke, 2008.
– Abaz Dizdarević, Nijemo jutro, 2007.
– Aldemar Ibrahimović, Zimsko jutro, 2012.
– Kemal Ramujkić, Kapija sa jabukama, 2005.
– Mehmed Slezović, grafike.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ МУЗИЧКА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Препоручене композиције за певање:

Химне

1. Карол Кузмањи: *Kto za pravdu horí*
2. Јанко Матушка: *Nad Tatrou sa blýska* – словачка државна химна

Народне песме

1. Kopala studienku (Копала је бунар) – словачка народна песма
2. Ej, zalužicki poľo (Поље иза луга) – словачка народна песма
3. Prídi, Janík, premilený (Дођи, мили Јанко) – словачка народна песма
4. Číže si, šuhajko, jak ruža (Чији си, момче, леп као ружа) – словачка народна песма
5. Čas radosti Време радости – словачка коледа
6. Ej, padá, padá rosička (Ej, пада, пада роса) – словачка народна песма

Дечје песме

1. И. Хоштак: *Babie leto (Крај лета)*
2. Павел Томаш: *Slovenčina (Словачки језик)*
3. Гејза Дусик: *Pieseň o rodnej zemi (Песма о домовини)*
4. Ј. Фусек: *Mojich dvanásť liet (Мојих дванаест година)*

Свирање на дечјим музичким инструментима

1. *Tancuj, tancuj* – словачка народна песма

Препоручене композиције за слушање:

Химне

1. Карол Кузмањи: *Kto za pravdu horí*
2. Јанко Матушка: *Nad Tatrou sa blýska* – словачка државна химна

Народне песме и игре

1. Избор словачких народних песама

Словачки композитори

1. Микулаш Мојзес: *V hlbokej doline (У дубокој долини)*
2. Еуген Сухоњ: *Ej, zalužicki poľo (Поље иза луга)*
3. Еуген Сухоњ: *Uspávanka из опере Krútňava (Успаванка из опере Вртлог)*
4. Јан Валашћан Долински: *Slovenčina (Словачки језик)*
5. Микулаш Шнајдер Трнавски: *V zelenom hájičku (У зеленом гају)*

2. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Композитори

– Gheorghe Dima (Георге Дима)
– Ciprian Porumbescu (Чипријан Порумбеску)
– Ioan Vidu (Јоан Виду)

Препоручене песме за певање или свирање:

– I.D. Vicol, *Săniuţa,* (И.Д. Викол, *Санке,*), дечија песма;
– *Mândru-i jocul Haţegana (Лепа је игра Хаџегана)*, народна игра;
– *La Beethlem colo-n jos (Ниже од Витлејема)*, коледа;
– *Când treci, bade, pângă noi (Када будеш пролазио, драги, поред нас),* народна песма из Војводине;
– Gh. Dima*, Cucuruz cu frunza-n sus,* (Г. Дима, *Кукуруз са листом окренутим нагоре*), народна песма;
– *Coborâi din deal în vale, (Силазећи с брда у долину)*, народна песма;
– *Da-ntorsu (Игра са окретањем),* народна песма из Војводине;
– *Trage-ţi hora (Играјмо хору)*, народна игра;
– I. Vidu, *Sârba-n căruţă, (*Јоан Виду*,Срба у кочији),* хорска песма;
– *Mi-am pus busuioc în păr, (Ставила сам босиљак у косу)*, народна песма;
– *Calc'e-ţ, mândră,-n d'eal la Statu,* народна песма из Војводине;
– *Fete ca la Ovcea nu-s, (Девојака као у Овчи нема)*, народна песма из Војводине;
– I. Vidu, *Ana Lugojana*, (Јоан Виду*, Ана из Лугожа*), хорска песма;
– *Fata de păstor, (Пастирева кћи)*, народна песма;
– *Mi-o zis mama că mi-o da,(Рекла мама да ће ми дати),*дечија народна песма;
– *Câţi feciori avem în sat, (Колико момака имамо у селу)*, народна песма;
– *Eu-s în deal şi badea-n şesu, (Ја на брду а драги у долини)*, народна песма;
– *Trandafir de la Moldova, (Ружа из Молдавије)*, народна песма;
– *Leliţă Ioană, (Лелица, Јоана),* народна песма;
– *Mai la deal de casa noastră, (Узбрдо од наше куће)*, народна песма;
– *Mă duse-i să trec la Olt, (Пођох да пређем Олт)*, народна песма;
– *Radu mamii, Radule, (Раду, мамин Радуле)*, народна песма;
– *Eu mă duc, codrul rămâne, (Ја идем, а шума остаје)*, народна песма;
– *Maria neichii, Marie, (Марија, драга Марија)*, народна песма;
– *La mulţi ani cu sănătate, (Многаја љета)*, свечана песма;
– *O, brad frumos, (О лепа јелко)*, коледа;
– *Cântă ciocârlia peste sat, (Пева шева над селом),* народна песма;
– *Cine-o găcit horile, (Ко је направио игре),* народна песма;
– *Câtu-i Maramureşu, (Колики је Марамуреш),* народна песма;
– *Vine badea pe cărare, (Долази драги по стази),* народна песма;
– *De-ar fi mândra-n deal la cruce, (Кад би драга била на брегу код крста),* народна песма;
– *Pe cărare sub un brad, (На стази под једном јелком),* народна песма;
– *Ca la noi la Fălticeni, (Као код нас у Фалтићенима),* народна песма;
– *Hai, Dunărea mea, (Хај, мој Дунаве),* народна песма*;*
– *Ia-mă-n braţe dorule, (Узмиме у загрљај, чежњо),* народна песма;
– *M-a făcut mama oltean, (Направила ме мајка олтеаном),* народна песма;
– *A lu'Crăciun, (Божићна)*, коледа из Војводине;
– *Lasă-ne stăpâne,-n casă, (Пусти нас домаћине у кућу),* коледа из Војводине;
– *Noi umblăm şi colindăm, (Ми шетамо и коринђамо),* коледа;
– *Închinarea păstorilor, (Клањање пастира),* звездарска песма;
– *Steaua sus răsare, (Звезда сија),* звездарска песма;
– *Sus la poarta raiului, (Горе, на вратима раја),* коледа;
– *La poartă la Ţarigrad, (На вратима Цариграда),* коледа;
– Gheorghe Cucu*, O, minune, (*Георге Куку*, Гле чуда),* коледа за Цвети;
– *Când Hristos cina la masă, (Када је Исус вечерао за столом),* коледа за Велики Четвртак, из Војводине;
– *Doamne Iisuse Hristoase, (Боже Исусе Христе),* песма за Велики Петак;
– *Hristos a înviat, (Исус Христ је васкрсао),*Ускршњи тропар.

Препоручене песме за слушање:

– Anton Pann, *Deşteaptă-te, române (*Антон Пан*, Продуди се, румуне*);
– *La Bethleem, colo-n jos, (Ниже од Витлејема, народна коледа);*
– *Cucuruz cu frunza-n sus, (Кукуруз са листом окренутим нагоре,* народна песма)*;*
– *Coborâi din deal în vale,* cântec popular din Ţara Oaşului*, (Сиђох с брега у долину,* народна песма из румунске регије Цара Оашулуј*);*
– Teodor Teodorescu*, Fata de păstor,* compoziţie corală*, (*Теодор Теодореску*, Пастирева кћи,* хорска композиција*);*
– *Noi umblăm şi colindăm, (Ми шетамо и коринђамо,* коледа*);*
– *Închinarea păstorilor, (Клањање пастира,* звездарска песма*);*
– *Steaua sus răsare, (Звезда сија,* звездарска песма);
– *Sus la poarta raiului, (Горе, на вратима раја,* коледа);
– *La poartă la Ţarigrad, (На вратима Цариграда,* коледа*);*
– *Astăzi s-a născut Hristos, (Данас се родио Христос,* коледа*);*

– *Nouă azi ne-a răsărit, (Нама је данас свануло,* коледа*);*
– *Moş Crăciun cu plete dalbe, (Божић Бата са белим плетеницама,* коледа*);*
– Gheorghe Danga*, Sârba-n căruţă, (*Георге Данга*, Сарба у кочијама,* хорска композиција*);*
– *Mi-o zis mama că mi-o da,* în interpretarea Mariei Tănase*, (Рекла мама де ће ми дати,* дечија песма у извођењу Марије Танасе*);*
– *Mi-am pus busuioc în păr,* în interpretarea Mariei Tănase*, (Ставила сам босиљак у косу,* народна песма у извођењу Марије Танасе*);*
– Ciprian Porumbescu*, Balada, (*Чипријан Порумбеску*, балада);*
– *Bună seara, dragii mei, (Добро вече, драги моји*, народна песма из Војводине*);*
– *La izvor, la izvorele, (На извору,* дојна*);*
– *Troparul Floriilor, (Тропар за Цвети);*
– *Hristos a înviat din morţi, (Христос Воскресе);*
– *Duba ca la Sân-Mihai*, (*Дуба из Сан-Михаја*, коло из Војводине);
– *De-a lungu,* (Народна игра из Војводине*);*
– *Pe picior, (На нози,* народна игра*);*
– *Judecata,* Efta Botoca – vioară, (народна игра из Војводине, Јефта Ботока – виолина*);*
– *Pe loc,* Efta Botoca – vioară*, (У месту,* народна игра из Војводине, Јефта Ботока – виолина*);*
– *Cine o făcut horile,* cântec popular din Crişana, *(Ко је направио игре,* народна песма из румунске регије Кришана*);*
– *Câtu-i Maramureşul,* cântec popular din Maramureş*, (Колики је Марамуреш* (река), народна песма из румунске регије Марамуреш);
– *Dans din Ţara Oaşului,* dans tradiţional din Ţara Oaşului, *(Традиционална игра* из румунске регије Цара Оашулуј);
– *De-ar fi mândra-n deal la cruce,* cântec popular din Transilvania, *(Кад би драга била на брду код крста,* народна песма из Трансилваније);
– *Ţarina din Apuseni,* dans din Transilvania, *(Царина из Апусени,* народна игра из Трансилваније);
– *Joc din Transilvania,* Dumitru Fărcaş – taragot, *(Игра из Трансилваније,* Думитру Фаркаш – тарагот);
– *Învârtita,* dans din Transilvania, *(Инвиртита,* народна игра из Трансилваније);
– *Haţegana,* dans din Transilvania, *(Хаџегана,* игра из Трансилваније);
– *Pe cărare sub un brad,* cântec popular din Bucovina, *(На стази под јелком,* народна песма из Буковине);
– *Huţulca,* dans din Bucovina, *(Хуцулка,* игра из Буковине);
– *Hora bătrânească, (Старо коло,* народна игра);
– *Ca la noi la Fălticeni,* cântec popular din Moldova, *(Као код нас у Фалтиченима,* народна песма из Молдавије);
– *Trandafir de la Moldova,* cântec popular din Moldova, *(Ружа из Молдавије,* народна песма из Молдавије);
– *Leliţa Ioana,* în interpretarea Ioanei Radu, *(Лелица, Јоана,* народна песма из Молдавије у извођењу Јоане Раду);
– *Arcanul de la Fundu Moldovei,* dans din Moldova, *(*Народна игра *Арканул* из Молдавије);
– *Hai, Dunărea mea,* cântec popular din Dobrogea, *(Хај, мој Дунаве,* народна песма из Добруђе);
– *Şirimboiul, (Ширимбој,* народна игра*);*
– *Geamparalele,* dans din Dobrogea, *(Ђампаралеле,* народна игра из Добруђе);
– *Ia mă-n braţe dorule, (Загрли ме, чежњо,* народна песма);
– *Brâu pe şase,* dans popular din Muntenia, *(Брау на шест,* народна игра из Мунтеније);
– *Brâu pe şapte,* dans popular din Muntenia, *(Брау на седам,* народна игра из Мунтеније);
– *Brâu pe opt,* dans popular din Muntenia, *(Брау на осам,* народна игра из Мунтеније);
– *M-a făcut mama oltean, (Родила ме мајка олтеаном,* народна песма из Олтеније);
– *La calul bălan,* cântec popular oltenesc, *(Код белог коња,* народна песма из Олтеније);
– *Brâul oltenesc, (Брау из Олтеније,* народна игра);
– *Dans valah, (Влашка игра* из Источне Србије);
– *Tri pă zăşcie, (Народна игра* из Источне Србије);
– Nicolae Ursu*, Lino, Leano, (*Николаје Урсу*, Лино, Леано,* хорска дојна);
– *Gugulan cu car cu mere, (Продавац јабука,* дојна).

3. РУСИНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Препоручене композиције за певање или свирање:

Народне песме

1. Чийо то дзивчатко (Чија је то девојчица) – русинска народна песма
2. Чия то заградка (Чија је башта) – русинска народна песма
3. Ей, зродзели верби грушки (Ај, родиле су врбе крушке) – русинска народна песма
4. Кед голубица лєцела (Кад је голубица летела) – русинска народна песма
5. Седем рочки я вас служел (Седам година сам вам служио) – русинска народна песма
6. А кед панї млода (Кад је госпођа млада) – русинска народна песма
7. Шеднєм себе на враного коня (Сешћу на враног коња) – русинска народна песма
8. В Вифлеєми новина (У Витлејему новост) – русинска божићна песма
9. Америцки мен (Амерички мен) – русинска народна песма
1. Одхиль-лє мила облачок (Одшкрини драга прозор) – русинска народна песма
10. Ой мешачку, мешачочку (Ој, месече, месече) – русинска народна песма
11. А хто видзел (Ко је видео) – русинска народна песма

Дечје и ауторске песме

1. Школски дзвончок (Школско звоно) – Т. Барна, М. Павловић
2. Писня Бачваня (Песма Бачванина) – Ј. Сивч, Г. Костељник
3. Як чежко буц мали (Како је тешко бити мали) – М. Рамач, Т. Барна
4. Ей, сущела лїщина (Ај, шуштила је леска) – О. Тимко

Свирање на дечјим музичким инструментима

1. Чийо то дзивчатко (Чија је то девојчица) – русинска народна песма
2. Кед голубица лєцела (Кад је голубица летела) – русинска народна песма
3. Америцки мен (Амерички мен) – русинска народна песма

Препоручене композиције за слушање:

Химне

1. Браца Русини (Браћо Русини) – Ђ. Папхархаји, И. Тимко

Народне песме и игре

1. Пастирски награваня (Пастирске игре) – русинске народне игре
2. Ой верше, мой верше – русинска народна песма
3. Русинске народне песме по слободном избору

4. МАЂАРСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Препоручене композиције за певање:
(допуна)

1. Balázs Árpád: Iskolakezdésre
2. Megrakják a tüzet – csongrád megyei népdal
3. Kispiricsi faluvégen
4. A szántói híres utca
5. A Vidrócki híres nyája
6. Elmegyek, elmegyek, el is van vágyásom
7. Két tyúkom tavalyi
8. Ősszel érik, babám
9. Zöld erdőben a tücsök
10. A Vargáék ablakja
11. Tisza partján mandulafa
12. A csitári hegyek alatt
13. Ó, gyönyörűszép, titokzatos éj
14. Hej, igazítsad jól a lábod
15. Voltál-e már Igricébe
16. Bartók Béla:Anyák napjára
17. Ej, haj gyöngyvirág
18. Csínom Palkó
19.Van egy pipám, egy kalapom
20. Örvendetes napunk támadt
21. Kordé, a kereke

Препоручене композиције за слушање:

1. Ismert népdalkánonok meghallgatása gyermekkórus előadásában
2. Népi hangszeres zene
3. Kodály: Mátrai képek – vegyeskar
4. Amadinda ütőegyüttes felvételei
5. Kodály: Székelyfonó – daljáték
6. Kocsár Miklós: Karácsonyi pásztorjárás
7. Bárdos Lajos: Dana-dana/kórusmű/
8. Bartók: Gyermekeknek – Katonadal
9. Eredeti cigányzene hallgatása

Теме за обраду

1. Kodály Zoltán: Mátrai képek – népdalfeldolgozás
2. Népszokások ősszel/kukoricafosztás, Szent Mihály hava/
3. Magyar népi hangszerek: köcsögduda, ütőgardon, tárogató
4. Kiss Lajos vajdasági népzenekutató munkássága
5. Virágénekek
6. A kuruc kor zenéje
7. Czinka Panna magyar cigány zenész élete és munkássága
8. Bárdos Lajos élete és munkássága

5. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Препоручене нумере за певање и свирање:

Химне

• *Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске*
• *Ода радости – химна Европске уније*

Народне песме

- *И дођи лоло, шалај довече – из Војводине*
- *У то вријеме годишта – божићна*
- *Ћирибири бела, Маре моја – народна из Шибеника*
- *Једва чекам тавне ноћи – КУДХ „Бодрог” Бачки Моноштор*
- *Буњевка сам – Стипан Прћић Баћа*
- *Нане моја – Антуш Габрић*

Дечје песме

- *Гђе је онај цвијетак жути – Ђовани Баттиста Перголеси*
- *Ој, виоло, крај воде студене*
- *Шушти, шушти бамбусов лист*
- *Братец Мартин*

Свирање на орфовим инструментима

- *Меда Мишко заспао – Зорислава Васиљевић*

Домаћи композитори

- *Ла мусица ди ноте – Ђело Јусић*
- *Њежне су руке моје мајке – Урош Манојловић*
- *Не дирајте ми равницу – Мирослав Шкоро*
- *Прело – Пере Иштванчић*

Препоручене нимере за слушање у 6. разреду:

Химне

- *Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске*
- *Ода радости – химна Европске уније*

Народне песме и игре

- *Једва чекам тавне ноћи – КУДХ „Бодрог”, Бачки Моноштор*
- *Анита Палунчић – оток Мљет*
- *Падај кишо, немој на коњара – Мушка певачка група „Давор”*
- *Ој, питоми соколе – Октет ДЦ Врањиц*
- *Чија је оно дивојка – клапа Понистра, клапа Мрижа, околица Шибеника*
- *Запивала тица мала – Солин*
- *Барањско коло на гајдама – Марко Дрвентић Миколашев*
- *С ону страну Саве воде – Хрватски гајдашки оркестар*
- *Сењицу сењала – Ансамбл Ладо*
- *Серенада – Октет ДЦ Врањиц*
- *Пригорски плесови – Звонимир Љеваковић*
- *Мој дида – Анастазија Перковић*
- *Таванкуте моје село мало – Пере Тумбас Хајо*

Домаћи композитори

- *Приморски напјеви – Стеван Ст. Мокрањац*
- *Велико бачко коло – Сава Вукосављев*

Хрватски композитори

- *Славонски Сцхерзо бр. 2 – Тихомил Видошић*
- *Коло х-мол – ТС Дангубе*
- *Буњевачка елегија – Јосип Андрић*
- *Трогласна старославенска миса, Јаганче Божји – Албе Видаковић*
- *Дрмеж за Пендерецког – Иво Јосиповић*
- *Зора небом заруђела – Вјенцеслав Новак*

Видео примјери

- Jedva čekam tavne noći – Kraljice Bodroga, KUDH „Bodrog”
https://www.youtube.com/watch?v=GBmlv4fu77E
- Muška pjevačka skupina „Davor” – Davor - Padaj kišo nemoj na konjara
https://www.youtube.com/watch?v=jckuNK41nic
- Marko Drventić Mikolašev – Baranjsko kolo na gajdama
https://www.youtube.com/watch?v=T5Zk0XOl69c
- Zvonimir Ljevaković – Prigorski plesovi – Lado
https://www.youtube.com/watch?v=_0SzAibdDnY

• Hans Zimmer – Gladijator
https://www.youtube.com/watch?v=aUmIELyNGrU
• U svetu postoji jedno carstvo – Branko Milićević-Kockica
https://www.youtube.com/watch?v=vez7L7NpBtk

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ИСТОРИЈА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. СЛОВАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Територија данашње Словачке на почетку средњег века (Досељавање Словена на територију данашње Словачке, Самов племенски савез, Нитранска кнежевина – прва држава наших предака, Великоморавска кнежевина, Ширење хришћанства и великоморавска писменост, Друштво и привреда Великоморавске кнежевине)

Словаци у Угарској (Укључење територије данашње Словачке у Угарску, Нитранско војводство, Владавина последњих Арпадовића--Андрије II., Татарски напад, Пораст моћи великаша – Матуш Чак Тренчијански, Словаци у Угарској за време владавине династије Анжуоваца и Јагеловаца (Борбе за угарски престо, Владавина Жигмунда Луксембуршког, Владавина Матије Корвина, Устанак Јураја Дожу и почетак кметских односа, Мохачка катастрофа)

Средњовековна привреда и култура на територији данашње Словачке (Настанак градова, Развој рударства и занатства – рударски градови и устанак рудара, Наука, уметност и књижевност, Academia Istropolitana – први универзитет на територији данашње Словачке, Средњовековни културни споменици – утврђења, замкови, градске куће, цркве)

2. РУМУНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

– Настанак румунског народа и румунског језика
– Уједињење Влашке
– Оснивање Молдавије
– Друштвено и државно уређење подунавских кнежевина
– Румунски народ и његови суседи у средњем веку
– Средњовековна култура Румуна
– Јачање државне власти
– Румуни у Трансилванији
– Ратови са Османлијама

3. РУСИНСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

РУСИНИ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Стари Словени (Порекло Словена и територија распрострањености; Привређивање, свакодневни живот, обичаји, веровања).

Источни Словени (Обједињавање источнословенских племена, настанак градова).

Кијевска Русија (Држава и друштво; Политички односи Кијевске државе; Примање хришћанства (988); писменост и култура; Пропаст Кијевске Руси у XIII веку: разлози и последице).

Галичко-Волињска кнежевина (XII–XIV век) (Оснивање Галичко-Волињске кнежевине и њени политички односи са суседима; Галичко-Волињска кнежевина постаје краљевина; Пропаст Галичко-Волињске кнежевине; Земље Галичко-Волињске кнежевине и Кијевске Русије у оквиру Велике кнежевине Литве и Пољске: Социјалне и културно-религијске прилике).

Русини у Угарској до почетка XV века (Први контакти Русина с Мађарима; Кнез Федор Корјатович и масовна колонизација Русина из Пољске у Угарску; Црквено-религијски живот Русина у Угарској).

4. МАЂАРСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

– Порекло Мађара и њихово насељавање у Карпатској низији
– Походи и стварање средњовековне мађарске државе
– Мађарска у XI–XII веку – Ласло I, Коломан и Бела III
– Доба владавине Андрије II и Беле IV
– Мађарска у XIV веку
– Епоха Жигмунда и Хуњадијевих – Жигмундов долазак на престо, почеци османлијске опасности, Јанош Хуњади/Сибињанин Јанко – каријера и борбе против Османлија, владавина Матије Корвина
– Опадање и пропаст средњовековне мађарске државе – слабљење централне власти након смрти Матије Корвина, Дожина буна, пад Београда, османлијски поход 1526. и Мохачка битка, борбе за престо између Фердинанда Хабсбуршког и Јована Запоље, цепање Мађарске на три дела
– Култура Мађара и Мађарске у средњем веку

5. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Тема: Европа и Средоземље у раном средњем вијеку
Садржај: – Хрватска у раном средњем вијеку
– Приморска и Панонска Хрватска, Хрватска краљевина
Тема: Европа и Средоземље у позном средњем вијеку
Садржај: – Хрватска као дио Угарске
– Хрватска у персоналној унији с Угарском 1102. до 1526.
Тема: Европа и свијет у раном новом вијеку
Садржај: – Хрвати под Хабзбурзима и Османовићима
– Краљевина Хрватска, Краљевина Славонија, фрањевачка редодржава Босна Сребрена, миграције Хрвата (Буњеваца и Шокаца)

6. БОШЊАЧКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

– Настанак и развој босанске државе (први подаци о Босни, Бан Кулин, територијално ширење у XIII веку)

– Јачање и територијално ширење Босне у XIV веку (Доба успона средњовековне босанске државе у време Стефана II, Почетак владе Твртка I, Босна на врхунцу своје моћи као краљевина)

– Друштвени односи и државна организација у средњовјековној Босни (друштвени односи – феудална организација, државно уређење, најзначајнија властела, станак)

– Верски живот у средњовековној Босни (црква босанска, католичка црква, православна црква)

– Привредни развој Босне у средњем вијеку (рударство, трговина, настанак градова, развој робоновчане привреде)

– Култура и уметност средњовековне Босне (писменост и књижевност, друштвени живот босанског племства уметност стећака, архитектура)

– Слабљење Босне и губитак државне самосталности (феудална анархија, постанак Херцеговине, последњи босански краљеви)

– Османлије и њихова освајања на Балкану (настанак османске државе и освајања на Балкану).

Назив предмета: МАТЕРЊИ ЈЕЗИК/ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

БУГАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Название на предмета	**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК С ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНАТА КУЛТУРА**
Цел	Цел и задачи на обучението по *Български език с елементи на националната култура* в шести клас са по-нататъшно развиване на лубов към българския език и необходимост за негово развиване и усъвършенствуване; усъвършенсвуване на правописа и правоговора, за да бъдат в състояние да тълкуват подбрани литературни произведения; усвояване на предвидените езикови структури; оспособяване на учениците да си служат с книжовната норма на българския език; разширяване на кръгозора на учениците в областта на българската художествената литература; разширяване на кръгозора с познания от националната идентичност на българите; запознаване, развиване, пазене и тачене на собствения национален и културен идентитет чрез произведения от българската литература, театралното и филмово изкуство, както и на останали художествени постижения; разширяване на кръгозора с познания от културното, духовното и моралното наследство на българите.
Клас	**Шести**
Годишен хорариум	**72 часа**

РЕЗУЛТАТИ След завършване на класа ученикът ще може да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**СЪДЪРЖАНИЕ**
– свърже литературни термини и понятия обработвани в предишните класове с нови произведения, които чете; – чете с разбиране; парафразира прочетеното и описва своето преживяване от различни видове литературни произведения и научно-популярни текстове; – определи рода и вида на литературната творба; – прави разграничение между лирични, епични и драматични произведения; – разграничава авторския разказ от романа; – анализира структурата на лирическата творба (строфа, стих, рима); – забелязва основните елементи на структурата на литературното произведение/тема, мотив, действие, време и място на действието/; – разграничава понятието поет и понятието лирически субект; – понятието разказвач по отношение на писателя; – разграничава формите на изразяването; – определи стилистичните фигури и да разбере тяхната роля в литературния текст; – анализира причинно-следствените взаимоотношения и оценява изтъкнатите идеи, които текстът предлага; – анализира действията на героите в литературните произведения, използвайки аргументите от текста; – забелязва хумора в литературната творба; – илюстрира вярванията, обичаите, начините на живот и събитията, описани в литературните произведения; – оценява националните ценности и пази културното и историческото наследство; – препоръчва литературна творба с кратко обяснение; – сравнява литературно и филмово произведение, театрална постановка и драматичен текст; – свърже граматични термини обработени в предишните класове с ново учебно съдържание; – определя състовните частите на думата; – разграничава звуковете в българския език според изговарянето им; – разграничава видовете звукове и ги правилно прилата в езиковата култура; – определи видовете местоимения ; – определи глаголните времена и ги използва в съответствие с нормата; – разграничава изреченията според целта на изказването им – последователно прилага правописните норми; – използва правописен речник и определя ударението в изговорената дума; – използва различни форми на устно и писмено изразяване: – преразказва различни видове текстове, сбито и разширено, свидетелство (за събития и преживявания) както и описание;	**ЛИТЕРАТУРА**	**ЛИРИКА** **БЪЛГАРСКО НАРОДНО ТВОРЧЕСТВО** (видове песни) 1. Битови песен: *У Недини слънце грее, Два са бора ред по редом расли* 2. Трудови песни: *Зажни, Ружо, тебе лека ръка* 3. Митически песни: *Заградил ми е Маноил майстор* 4. Юнашки песни: *Бил се Марко с турци яничари* 5. Хайдушки песни: *Заплакала е гората* 6. Пенчо Славейков: *Луд гидия* 7. Николай Лилиев: *Тихият пролетен дъжд* 8. Христо Ботев: *Хаджи Димитър* 9. Николай Фурнаджиев*: Кирил и Методий* 10. Пейо Яворов: *На нивата* 11. Стоян Михайловски: *Орел и охлюв* 12. Марин Младенов – *Ерма* 13. Иван Вазов – *Родна реч* **Литературни термини и понятия:** Видове строфи според броя на стиховете в лиричното стихотворение: двустишие, тристишие...; видове стихове спрямо броя на сричките . Характеристики на лирическата поезия: акцентът на думите и ритъма; рими – паралелни, кръстосани; ролята на римите в стиховете. Стилистични фигури: метафора, контраст, хипербола, епитит... Видове авторски и народни лирични стихове: социални песни, дитирам, елегия; (обредни песни, календарски, додолски, коледни). **ЕПОС** **Произведения** 1.Народна приказка: *Цар Троян с магарешки уши* 2. Иван Вазов: *Погановският манастир/откъс/* 3. Алеко Константинов: *Пази боже сляпо да прогледа* *4.* Алеко Константинов: *Бай Ганьо у Иричека* 5. Йордан Йовков: *По жицата* 6. Стоян Михайловски: *Орел и охлюв* 7. Радой Ралин: *Жабата и волът* 8.Симеон Костов: *Вълшебната фея* *9.* Народна легунда*: Босилеград*

– съставя известие, новини и кратък доклад; – разбира основните значения на литературен и не художествен текст; – открива, свързва и тълкува съдържание в по-кратък, опростен литературен и нехудожествен текст; – драматизира част от избран литературнохудожествен текст; – говори ясно, като спазва стандартната езикова норма; – ясно чете обработени литературни текстове. – знае съставните частите на думата; – познава пронменливо ”я” и подвижен ”ъ”; – при писане употребува първа и втора палатализация/и я съпоставя със сръбски език/; – обеззвучава звучните съгласни в края на думите; – познава глаголите и техните видове/преходни, непреходни и възвратни глаголи/; – залог на глагола. употребява прости и сложни глаголни времена; – познава и употребява наклонение на глагола/видове наклонения/; – различава личните от неличните форми на глагола; – знае и употребява всички видове местоимения – определя и употребява главните и второстепенните частите на изречението; – употребява главна букви при писане на имена на небесни тела; названия на учреждения, дружества, фирми, книги, вестници; – правилно пише и изговаря глаголните форми (1.л.ед. и мн.ч.; 3.л.ед. и мн.ч. ; – правилно пише отделните видове местоимения; – правилно произнася и пише звучните и беззвучните съгласни ; – правилно пише и произнася отрицателната частица „не” при неопределителните, отрицателните и обобщителните местоимения и при отрицателните причастни форми; – създава навик за ползване на правописен, правоговорен и тълковен речник.			**Литературни термини и понятия** Основната тема и ключови мотиви. Форми на разказване: разказ (хронологичен разказ), описание, диалог, монолог. Фабула/действие, поредица от събития. Видове епични произведения: разказ, повест, роман. Културно-исторически предания (напр. Смъртта на Марко Кралевич) **ДРАМА** 1. Бранислав Нушич: *Автобиография* (откъс) **Литературни термини и понятия:** Драматични видове: комедия – основни характеристики. Монолог и диалог в драмата. Реплика. Етапи на драматичните действия (завръзка и развръзка). **Извънкласно четене**/допълнителна програма/ 1. Йордан Йовков: *Старопланински легенди/Шибил, Инджe.../* 2. Иван Вазов: *Разкази по избор/Една българка* 3. Христо Ботев: *Стихотворения по избор* 4. Александър Дънков: *Стихотворения Габровски и Шопски Шеги* 5. Научно популярни и информативни текстове 6. Константин Иричек: *Пътувания из България* 7. Марин Младенов: *Между Ерма и Стара планина,* От посочения списък учителят подбира най-малко 5 произведения.
	Е З И К	**Граматика**	Преговор на материала по фонетика, правопис, правоговор, морфология ,синтаксис и стилистика, изучаван в предишните класове, до равнището на неговото практическо приложение. **Дума.** Строеж на думата. Словообразуване. Променливо ”я” – специфични явления. Подвижен ”ъ” – изключения. Първа и втора палатализация/съпоставка със сръбски език/. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите. **Глагол.** Вид на глагола. Преходни, непреходни и възвратни глаголи. Залог на глагола. Прости и сложни глаголни времена. Минало неопределено време, минало несвършено, Минало предварително време. Наклонение на глагола. Видове наклонения. Преизказна форма на глагола. Нелични глаголни форми/причастие и видове причастия/. Местоимение. Видове местоимения/всички видове/. Образуване, граматическо и функционално значение на местоименията. Части на простото изречение. Определение. Допълнение. Обстоятелствено пояснение. Приложение. Словоред на простото изречение.
		Правопис	**Правопис**. Писане на формата за учтивост и вежливост *Вие* с голяма буква . Употреба на главна букви при писане на имена на небесни тела; названия на учреждения, дружества, фирми, книги, вестници. Пренасяне на срички на нов ред. Правопис и правоговор на глаголните форми (1.л.ед. и мн.ч.; 3.л.ед. и мн.ч. Правопис и правоговор на отделни видове местоимения. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите../правопис и правоговор/ Правопис и правоговор на отрицателната частица „не” при неопределителните, отрицателните и обобщителните местоимения и при отрицателните причастни форми. Създаване навик за ползване на правописен, правоговорен и тълковен речник.
		Правоговор	Упражнения по правилно четене и декламиране. Слушане на звукозаписи на художествени произведения. Правилно произношение на ударените срички, както и при употребата на препинателните знаци/повишаване и понижаване тона на гласа/.

	ЕЗИКОВА КУЛТУРА	Текстове за подобряване на езиковата култура. Анализ на записани и четящи записи (звуков запис). Говорни упражнения по предварително зададена тема. Форми за учтивост и вежливост. Правопис: диктовка; допълване на текста; спазвайки и обясняйки научените правила за правопис в текста. Обогатяване на речника: лексикално-семантични упражнения (напр. избягване на излишни думи и чуждици, намиране на липсващи кавички); стилистични упражнения: (напр. текст като стимулс за живописно изразяване, ситуационен шаблон за търсене на подходящ израз). Писмени упражнения и домашни работи и техния анализ на часовете. Две класни упражнения в училище – по две за полугодие/по един час за изработка и по два часа за поправка/.

Ключови понятия за съдържанието: литература, език, езикова култура.

НАПЪТСТВИЯ ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата за преподаване и учене *по български език с елементи на националната култура* включва три тематични области: език – 15 часа, литература – 25 часа, елементи от националната култура – 18 часа и езикова култура – 14 часа. И трите области на програмите за преподаване и учене са взаимнозависими и никоя не може да бъде изучена изолирано без другите области. Програмата за преподаване и учене на български език и литература се основава на резултатите, т.е. на процеса на учене и постиженията на учениците. Резултатите са описание на интегрираните знания, умения, нагласи и ценности, които ученикът изгражда, разширява и задълбочава в трите области на тази тема.

I. ПЛАНИРАНЕ НА ПРЕПОДАВАНЕТО И УЧЕНЕТО

Програмата за преподаване и учене, ориентирана към резултатите на учителите, дава по-голяма свобода при създаване и проектиране на преподаването и ученето. Ролята на учителите е да се адаптират към методите на преподаване и учене към нуждите на всеки клас, като се има предвид състава на класа и характеристиките на учениците; учебниците и другите учебни материали и помагала, които да се използват; техническите условия, учебните ресурси и медиите на разположение на училището; ресурсите, възможностите и нуждите на местната среда, в която се намира училището. Като се започне от дадените резултати и съдържания, учителят първо създава своя годишен, т.е. глобален учебен план, от който по-късно ще разработи своите оперативни планове. Резултатите, определени по области, улесняват учителя за по-нататъшно реализиране на резултатите на ниво отделни учебни единици. Очаква се учителите да се подготвят за всяко преподавателско звено/за час/, във фазата на планиране и писане, за очакваните резултатите от ученето. По време на планирането трябва да се има в предвид, че някои резултати се постигат по-бързо и по-лесно, но за повечето резултати (особено в сферата, за литературата) се нуждаят от повече време, голям брой различни дейности и работа по различни текстове. В процеса на планирането и преподаването е важно да се има в предвид, че учебникът е инструмент за преподаване и той не определя съдържанието на темата. Ето защо е необходимо да се подхожда избирателно към съдържанието, дадено в учебника и във връзка с очакваните резултати, които трябва да бъдат постигнати. В допълнение към факта, че учениците трябва да могат да използват учебници като един от източниците на знание, учителят трябва да ги води по начини и форми на използване на други източници на знан

ЕЗИК

Граматика

Преговор и затвърдяване на материала по фонетика, правопис, правоговор, морфология синтаксис и стилистика, изучаван в предишните класове, до равнището на неговото практическо приложение. Дума. Строеж на думата. Словообразуване. Пронменливо „я” -специфични явления. Подвижен „ъ” – изключения. Първа и втора палатализация/съпоставка със сръбски език/. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите. **Глагол.** Вид на глагола. Преходни, непреходни и възвратни глаголи. Залог на глагола. Прости и сложни глаголни времена. Минало неопределено време, минало несвършено,Минало предварително време. Наклонение на глагола. Видове наклонения. Преизказна форма на глагола. Нелични глаголни форми/причастие и видове причастия/. Звукови промени приглаголните форми. Местоимение. Видове местоимения/всички видове/. Образуване, граматическо и функциомнално значение на местоименията. Части на простото изречение. Определение. Допълнение. Обстоятелствено пояснение. Словоред на простото изречение. Правопис. Преговор и упражнение на материала от предишните класове. Употреба на главни букви при писане на имена на небесни тела; названия на учреждения, дружества, фирми, книги, вестници. Правопис и правоговор на глаголните форми (1.л.ед. и мн.ч.; 3.л.ед. и мн.ч.

Правопис и правоговор на отделни видове местоимения. Обеззвучаване на звучните съгласни в края на думите../правопис и правоговор/Правопис и правоговор на отрицателната частица „не” при неопределителните, отрицателните и обобщителните местоимения и при отрицателните причастни форми. Създаване на навик на ползване на правописен, правоговорен и тълковен речник.

ЛИТЕРАТУРА

Литературата, предназначена за даден клас е разпределаена на литературни родове: лирика, епос, драма. Различията са в тяхната цялостна художествена или информативна стойност, които влияят на определени методически решения (приспособяване на четенето към вида на текста, тълкуване на текста в зависимост от неговата вътрешна структура, връзката и групировката с определени съдържания по други предметни области – граматика, правопис и езикова култура и др. Текстовете по литература представляват програмна основа. Учителят има начална възмоъжност предложените текстове да приспособи към учебните нужди в своя клас, но задължително трябва да има свободен избор от нашето народно устно творчество и т. Нар. Литературни текстове – към програмните изисквания.

Работа върху текста

Развитие на фабулата. Спокойно и динамично действие. Ролята на пейзажа за композицията на произведението.Откриване и тълкуване на важните мотиви в епическите произведения. Вярно и имагинарно описание. Форми на описанието: портрет, пейзаж, авторска

характеристика.Морална характеристика на образите. Откриване техниката на създаванена образите: поведение, диалог, вътрешен монолог. Черти на характера. Преплитане на положителни и отрицателни черти. Откриване структурата на мотивите в лирическото стихотворение: развиване на отделните мотиви в поетически картини и тяхното единство. Различаване на прякото и преносното значение на думите. Откриване на лирически картини, създадени чрез хипербола и контраст. При анализа на произведението се усвояват понятията: вътрешен монолог, автобиография, хипербола, контраст, социално стихотворение.

Четене. Съгласуване на четенето наглас с особеностите на художествения и нехудожествения текст.Проучаване на обработен и необработен текст с цел да се упражни изразителното четене (обусловеност от ритъма, силата и тембъра на гласа; паузата, логическото ударение). Декламиране наизуст на различни видове поетичен и прозаичен текст. Четене и говорене по роли. Упражнение за четене наум, с прецизни предварително поставени задачи (откриване на композиционните елементи, диалог и характеризиране на образите, описание на сходни елементи; откриване на думи, изречения, правописни знаци и др.).

Чрез инвентивна мотивация, подтик и насърчване (кой, къде, кога, защо, как, с какво, заради какво, какво е радостно, тъжно, смешно, интересно, обикновенно и пр.) – на учениците се дава възможност да видят, запомнят, открият, съпоставка, обяснът и анализират дадени неща, които представляват предметност на прочетения текст. Учениците трябва систематично и на добър начин да се подтикват към включване в библиотеката (училищна, местна) формиране на класова библиотека, подготвяне на книги за изложба, слушане и гледане на видео записи с художествено изказване (говорене, рецитиране) на текста, организиране на срещи и разговори с писатели, литературни игри и състезания, водене на дневник за прочетени книги (заглавие, писател, впечатление, главни герои, избрани изречения, необикновенни и интересни думи и пр.) – формиране на лична библиотека, видеотека и тн. Такъв и на него подобен методически подход на четене и тълкуване на текста, при което особено внимание трябва да се обърне на ролята на ученика като значителен учебен фактор (колкото се може по-голяма самостоятелност, свободно проучване и изразяване, да се даде въможност на лично мнение) осъществяват се някои от основните начала на съвременното обучение по литература, между които на най-вероятно постепенното и осмисленото въвеждане на ученика в сложния свят на литературното и художествено производение и планово обогатяване, усъвършенстване и запазване на неговата езикова култура.

Тълкуване на текста базира се на четенето му, преживяването и разбирането. При това качеството на овладяване на поръките е направо обусловено от качественото четене. Затова различните форми на насоченото четене са основно предусловие учениците по време на обучението да получават познания и с успех да се насочват в света на литературното произведение. Изразителното четене се поддържа систематично с постоянно завишаване на изискванията при което колкото се може повече да се използват способностите на учениците за да се получи високо качество в умението на четенето. Тези упражнения провеждат се по план с преждевременна подготовка от страна и на учителя и научениците. В своята подготовка учителят предварително подбира отговарящ текст и подробно разглежда онези негови страни, които ще съотвествуват на изразителното четене. В зависимост от мисловно-емоционалното съдържание на текста, учителят завзема дадено становище и приспособява силата, тембъра, ритъма, темпото, интонацията, паузите, логическото ударение и звуковите трансформации според обстановката. От време на време си служи с фоно записи на образцово четене. Понеже изразителното четене се упражнява върху предварително анализиран и добре разбран текст, по процеса на успешно овладяване и разбиране на текста учениците се подготвят за изразително четене. В рамките на непосредните подготовки в VI клас периодически и отделно се алаизират психическите и езиково-стилистични фактори които изискват дадена говорима реализация. При отделни случаи учителят заедно с учениците подготвя текст за изразително четене с предварително отбелязване на ударението, паузите, темпото и звуковите модулации. Изразително четене се упражнява върху различни видове текстове по форма и съдържание; ползват се лирически, прозаични, драматични текстове; в стихотворна и прозаична форма в разказвателнаи описателна форма, в форма на диалог и монолог. Особено внимание се обръща на емоционалната динамичност на текста, на неговата драматичност, на писателската реч и речта на героите. В класа трябва да са обезпечени дадени условия за изразително четене и казване, в класа да се създаде добра слушателска публика, заинтересована и способна критически и обективно да преценява качеството на изразителното четене и казване. С помощта на аудио записи на учениците трябва да се даде възможност да чуят своето четене и критически да се отнасят него. На уроци за разработка на литературно произведение ще се прилагат опитите по изразително четене. Прилагането на текст-метод в обучението подразбира твърде ефективни упражнения за овладяване на бързо-то четене наум с разбиране и допринася за равиване на способностите на учениците да четат флексибилно, да хармонизират бързината на четенето с целта на четенето и характеристиките на текста който четат. Качественото четене наум се подтиква с предварително насочване на учениците към текст и с даване на съответни задачи, а след това задължителна проверка върху разбиране и прочетения текст. Информативното, продуктивното и аналитичното четене най-добре се насръчват със самостоятелни изследователски задачи, които на учениците се дават в подготвителния етап за обработка на текст или за обработка на материал по граматика и правопис. По този начин се подобряват логиката и темпото на четене, а особено бързината на разбиране на прочетения текст, с което учениците се оспособяват за самостоятелно учене. Учениците от по-горните класове се насочват към бегло четене, което е обусловено от бързината и истински прочетен текст. При упражняване на учениците в бегло четене, предварително се поставят дадени задачи (търсят се дадени информации, сведения и под.), а след това се проверява качеството на тяхното осъществяване и мери се времето за което задачите са реализирани. Изразително казване на запомнени текстове и откъси в прозаична и в стихотворна форма е значителна форма на работа в развиване на говорната култура на ученика. Убедителното говорене на текст е предусловие за природно и изразително казване на стихове. Затова е желателно от време на време на един и същ час да се упражняват и сревняват казване на текстове в проза и стих. Наизуст ще учат къси прозаични текстове (разказване, описание, диалог, монолог), различни видове лирични стихотворения. Успехът на изразителното казване значително зависи от начина на учене и логическото усвояване на текста. По време на упражненията трябва да се създадат условия казването да бъде „очи в очи”, говорителят да наблюодава лицето на слушателя и с публиката да свърже емоционален контакт. Различни форми на повторно и насочено четене на цълото произведение или от откъс, задължително се прилага при обработка на лирични произведения и къси епични текстове. При обработка на текста ще се прилагат в повечето случаи комбинирани-аналитични и синтетични подходи и становищаУчениците трябва да изтъкват своите впечатления, становища и съждения за литературното произведение ревностно и подробно да исказват с доказателства от самия текст и така да се оспособяват за самостоятелен исказ, изследователска дейност и завзимане на критически становища към произволни оценки и заключения. Учителят ще има напредвид, че тълкуване на литературното произведение в основното училище, особено в долните класове, е по начало пред теоретическо и не е обусловено от познаване на професионална терминология. Това обаче, не пречи да и обикновен разговор за четиво в долните класове бъе професионално заснован и реализиран с много инвентивност и изследователска любопитност. По този начин ще се стимулира любопитството в учениците, съзнателната активност и изследователската дейност; всестранно ще се опознае произведението и ще се даде възможност на учениците за афирмация в трудовия процес. Приспособяване на текста във временни, пространствени и обществено-исторически рамки, даване на необходмите сведения за писателя и възникване на произведението, както и характерни информации, които предходят на откъса – всичко това са условия без които в повечето случаи текстът не може да бъде интензивно преживян и правилно разбран. Затова психологическата реалност, от

която произлизат тематичния материал, мотивите, героите трябва да се представят в подходяща форма и в инзи обем, който е необходим за пълноценно преживяване и сериозно тълкуване.. Литературата в училище не се преподава и не се учи, а се чете, усвоява, с нея се наслаждава и за нея се говори. В съвременното обучение по литература ученикът не трябва да бъе пасивен слушател, кото в дадени моменти ще препредаде ”наученият материал”, относно преподаването на учителя, а деен субект, който изследователки, изобретателски и творчески участва в проучване на литературно-художествените произведения. Ученическата дейност трябва всекидневно да минава през три работни етапи; преди часа, по време на часа и след часа. През всички етапи ученикът трябва систематично да свиква да по време на четенето и проучването на произведението самостоятелно да решава многобройни въпроси и задачи, които до голяма степен емоционално и мисловно ще го ангажират, ще му предоставят удоволствие и ще му подбудят изследователското любопитство. Такива задачи ще бъдат силна мотивация за работа, които са предусловие да се осъществят предвидените интерпретативни цели. Учителят трябва да постави задачи, които ученика ще подтиква за забелязава, открива, изследва, прецентява и прави заключение. Централни етапи в процеса на проучаване на литературно-художественото произведение в обучението са методологическо и методично засноваване на интерпретацията и нейното развитие по време на часа. Съвременната методика на обучение по литература, следователно се определя за вътрешно (именентно) изучаване на художествения текст, обаче тя никак не пренебрегва необходимата нужност за прилагане и на извънтекстови становища за да литературно-художественото произведение бъде качествено и сериозно разтълкувано. Покрай посочените методологически определния, интерпретацията на литературно-художественото производение твябва да удовлетвори и на изискиванията, които й поставя и методиката на обучение по литература: да бъде оригинална, естетически мотивирана, всестранно хармонизирана с целите на обучението и познатите дидактически начала, да има естествена кохерентност и последователност, а методологическите и методичните постъпки на всяка отделна част при интерпретация осъщесвят единството между анализ и синтез. Рамковите определения на основите на методологическата ориентация при интерпретацията на литературно-художественото произведение трябва до голяма степен да бъде насочена към художествения текст. Едно от най-важните начала при интерпретацията на литераутрно-художественото произведение е да се удовлетвори на изискването с изясняването на приетите стойности да се обхване произведението изцяло. При интерпретацията на литературно-художественото произведение обединителни и синтетични фактори биват: художествено преживяване, текстови цялости, характерни структурни елементи (тема, мотиви, художествени картински, фабула, сюжет, литературни образи, поръки, мотивационни постъпки, композиция) форми на казване, езиково-стилистични постъпки и литературни проблеми. Във всеки конкретен случай, следователно, на добри естетически, методологически и метотодични причини трябва да се засновава подбора на онези стойностни фактори към които да бъде насочвана динамиката на интерпретиране на литаратурно-художественото произведение.

Литературни понятия. С литературните понятия учениците ще се запознаят при обработка на дадени текстое и с помощта на текст и с помощта на ретроспективния преглед в опита на четенето. Така например при обработка на патриотично стихотворение, при което ще се направи къс поглед върху две-три стихотворения от същия вид, обработени по-рано, ще се обработи понятието патриотично стихотворение и ще се усвояват знания на този вид лирика. Запознаване с метафората ще бъде изгодно тогава, когато учениците в предварителни и предтеоретически постъпки са откривали изразителността на даден брой метафорични картини.

Функционални понятия. Функционалните понятия не се обработват отделно, а в процеса на обучението се посочва на тяхнта приложимост. Учениите ги спонтано усвояват в процеса на работа в текущите информации по реме на час и с паралелно присъствие на думата и с нея обозначеното понятие. Необходимо е само учениците да се подтикват да приведените думи (както и други сходни на тях) разберат, схванат и да ги приложат в дадени ситуации. Ако, например се изисква да се забележат обстоятелствата, които влият на поведението на някой литературен герой, ученикът приведе тези обстоятелства, тогава това е знак, че това понятие съответната дума е разбрал в пълното й значение. При устното и писменото изразяване, между другото ще се проверява дали учениците са добре разбрали и правилно употребяват думите: причина, условие, обстановка, поръка, отнешение и под. По време на обработка на литературното произведение, както и в рамките на говорните и писмени упражнения ще се изисква учениците да откриват колкото се може повече особености, чувства, духовни състояния на отделни герои, при което тези думи се записват и така спонтано се обогатява речника с функционални понятия.

Функционалните понятия не трябва да се ограничават на дадени класове. Всички ученици от един клас няма да могат да усвоят всички по Програмата предвидени понятия на този клас, но затова пък спонтано ще усвоят значително количество понятия, които са по Програмата в горните класове. Усвояването на функционалните понятия е непрекъснат процес във възпитателно-образователната дейност, а осъществява се и проверката в течение на реализация на съдържанията по всички програмно-тематични области.

ЕЛЕМЕНТИ ОТ НАЦИОНАЛНАТА КУЛТУРА

Запознаването на учениците с историята на българския народ има за цел запазване на идентичността, любовта и самооценка на своята история, традиции и култура, като спазва историята, културата и традициите на другите народи.Запознаване с основните географски особености на България: местоположение, граници, разпространение, население/корелация с учебния материал по география/. Характерни български народни празници: Баба Марта/мартеници изясняване на символиката/, Ден на пролетта . Гергьовден, Връбница. Народни обичаи, вярвания и поверия на българите в Република Сърбия. Български фолклорни области. Характерни български народни ястия. Характерни ястия на дадени фолклорни области. Българската архитектура. Гледане на поне едно театрално представление на български език. Слушане на радио и гледана на телевизионни предавания на български език.Участи на учениците в културно-худажествена програма както и в танцови състави където им е училището. Заучаване мелодията на повече народни български песни както и на класически танции. Съобразявайки се с историята на предмета, ученикът трябва да: разбере общите опити за съпротива на балканските народи срещу римските власти, да се запознае с процеса на доселяването на славянските племена в България с нейното историческо минало, промените в топонимията. Да се запознаят с характерните български обичаи и традиции. Корелацията с предмета география улеснява научаването на местоположението на Република България, за нейните съседни държави, транспортни връзки и туристически места.

ЕЗИКОВА КУЛТУРА (УСТНО И ПИСМЕНО ИЗРАЗЯВАНЕ)

Оперативните задачи за реализиране на учебните съдържания на тази области ясно показват, че последователността във всекиденвната работа за развиване на ученическата езикова култура е една от най-важните методически задачи; трябва да се изпитат способностите на всяко дете за говорна комуникация, чрез проверки когато се записват в училище. В първи клас децата започват да упражняват езиковата култура, чрез различни устни и писмени упражнения, последователно се учат за самостоятелно изразяване на мислите, чувствата в обучението, но и във всички области в училището и извън него където има условие за добра комуникация с цялостното разбиране. Правилна артикулация на гласовете и графически точна употреба на писмото, местният говор да се смени със стандартен книжовен език в говора, четенето и писането; свободно да преразказват, описват и правилно да употребяват научените правописни правила. Разновидните

устни и писмени упражнения, които имат за цел обогатияване на речника, овладяване на изречението като основна говорна категирия и посочване на стилистичните стойности на употреба на езика при говорене и писане и пр. – са основни учебни задачи при осъществяването на програмните съдържания за езикова култура. Също така, преуредена е структурата на програмните съдържания, които сега са по-прегледни, систематични и познати, без повторения и обърквене. Въз основа на съвкупното начално обучение, съществуват езикови названия, които ученикът на различна възраст трябва систематично и трайно да усвои, затова са замислени като програмни съдържания (изисквания). До тяхното трайно и функционално усвояване пътят води чрез много разнообразни форми на устни и писмени езикови изказвания на учениците, а това най-често са: езикови игри, упражнения, задачи, тестове и т.н. Например най-малките ученици трябва да се оспособят самостоятелно и убедително добре да описват онези жизнени явления, които с помоща на езиковото описване (дескрипцията) ще бъдат по-познати (предмети, растения, животни, хора, пейзаж, интериор и пр.). Поради това, описването като програмно изискване (съдържание) явява се във всички четири класа. Осъществява се като знание и умение, чрез употреба на такива форми на работа, които чрез ефикасни, икономични и функционални постъпки в учебната среда, ученическата и езикова култура ще я направят по-трайна и по-достоверчива. Това се говорни упражнения, писмени упражнения, (или умела комбинация на говорене и писане), писмени работи, изразително изказване на художествени текстове, автодиктовка и под. А това важи в по-малка или в по-глоляма степен за всички останали видове на ученическото езиково изразяване. Основни форми на устното и писмено изразяване в началния курс представляват програмните съдържания за получаване, усъвършенстване и тачене на правилна и достоверна езикова култура на малкия ученик. Някои от тези форми (преразказване) съществуват в предварителните изследвания на децата когато се записват в първи клас, което означава, че на тях трябва да се гледа като на езиков опит, който първокласниците в известна степен вече имат. Оттук и нуждата, чрез усъвършенстване и опазване на основните форми на говорната комуникация да започне още преди формалното опсименяване на учениците. След това учениците трябва навреме да бъдат мотивирани, подтиквани и насочвани на този вид езиково изразяване, а това значи да им се даде възможност самостоятелно да се подготвят за преразказване, но в което същевремено ще бъдат интегрирани и дадени програмни изисквания. След това, трябва се внимава да се преразказват само тези съдържания, които са анализирани и за които вече е говорено с учениците. Накрая, и преразказването, и всички видове на ученическото изразяване, трябва да се оценяват (най-добре в паралелката и с участие на всички ученици и с подкрепа на учителя.) Говоренето в сравнение с преразказването е по-сложна форма на езиково изразяване на ученика понеже докато преразказването е преди всичко репродукция на прочетеното, изслушаното и видяното съдържание, говоренето представлява особен вид творчество, което се крепи на онова което ученикът е преживял или произвел в своята творческа фантазия. Затова говоренето търси особен интелектуален труд и езиково устройство. поради което ученикът е всестранно ангажиран: в подбора на темите и техните подробности, в компонирането на подбрани детайли и в начина на езиковото изобразяване. Така например в стъпителните разговори за домашните и дивите животни, при обработване на басня, която се чете и тълкува няма да даде желаните резултати на ниво на уводни говорни дейности, ако тези животни се самокласифицират по познати признаци, именуват или самоиброяват. Обаче свободното разказване на някои необикневенни, интересни, но реални и индивидуални срещи на ученика с животни, при коити е изпитан страх, радост, изненада, въодушевление и тн. - ще създаде същинска изследователска атмосфера в часа. Говоренето пък, колкото и да се предизвикателно във всички свои сегменти за езиково изказване на малките ученици първоначално трябва да се реализира като част от широк учебен контекст, в който съотносително и функционално ще се намерят и други форми на езиково изразяване, а особено описването. Описването е най-сложният вид на езиковото изказване за учениците от началните класове. То е в по-малка или в по-голяма степен застъпено във всекидневния говор, затова защто е необходимо за ясна представа на съществени отношения между предметите, съществта и нещата и другите явления във всекидневния живот. За преразказването в основата е определено съдържание, за говоренето е някое събитие, преживяване, докато за описването не са необходими някои отделни условия, но те се използват когато има достъп с явленията, които във всекидневната езикова комуникация могат да обърнат внимание на себе си. Но поради бройните възрастови ограничения в работата с малките ученици за този вид езикова комуникация трябва да се пристъпи особено отговорно и особено да се спазват принципите на обучението и етапността при изискванията: учениците да се оспособят да гледат внимателно, да откриват, наблюдават и подреждат, а след това тази дадена предметност мисловно и езиково да оформят. Също така, учениците от това възрастово равнище трябва да се подтикват и насърчават от сложения процес на описването хай-напред да овладеят няколко общи места, с които могат да си служат докато не се оспособят за самостоятелен и индивидуален достъп на тази изисквателна езикова форма. В този смисъл трябва да свикват да локализират онова, което описват (във времето, в пространството, с причина), да забелязват, да отделят и оформят характерни свойства и да заемат свое становище към наблюдавната предметност (първи опити за оформяне на лично становище/отношение към дадено явление). Също така необходима е достоверна преценка на планираните упражнения при описването с насоченост подтикване в отношение на онези упражнения, в които може да дойде до изражение самостоятелността и индивидуалността на ученика.

Устните и писмените упражнения, замислени са като допълнение на основните форми на езиковото изразяване, като се започне от най-простите (изговор на гласове и преписване на думи) през по-сложни (лексикални, семантични, синтактични упражнения, други упражнения за овладяване на правилен говор и писане), до най-сложните (домашни писмени задачи и тяхното четене и всестранно оценяване в час). Всяко от тези програмирани упражнения запланува се и осъществява в онзи учебен контекст, в който е нужно функционално усвояване на дадени езикови явления или затвърдявания, систематизация на знанияи проложения на тези знания в дадена езикова ситуация.

Говорна култура. Разказване с използуване на елементите на композиционната форма (увод, развитие на действието, градация и разпределение на главните и второстепенни мотиви, място на кулминацията, развръзка). Откриване на особеностите на хронологичното и ретроспективно изложение. Преразказване на текст и откриване структурата на ретроспективно изграден разказ. Разказване с изтъкване на характерните образи в текста. Изборно преразказване: динамични и статични явления в природата. Описание на динамични и статични явления в природата; – откриване начина на взаимно проникване и смяна на статичните и динамични картини и сцени при описанието и разказването; – външно и вътрешно пространство (външно пространство: пейзаж на родния край през различно време на деня – при зори, на обяд, привечер, през нощта; вътрешно пространство (дневна стая, кухня, фискултурна зала, сладкарница); портретиране въз основа на анализ на подбрани литературни портрети, – портрети на познати личности от научно-популярната литература; портретиране на личности от непосредствената среда (съсед, вестникопродавач, старец, касиерка в магазина). Съобщение – кратко съобщение за училищна акция, тържество, обществена акция в селото или града и др. Откриване на езиковите и стилни средства, използвани при описанието и портретирането. Упражнения по правилно четене и декламиране. Слушане на звукозаписи на художествени произведения. Звукозаписи на интерпретации на учениците: разискване, преценка, самопреценка. Интерпретация на различни текстове по жанр: научен, административен, журналистичен. Забелязване на разликите.

Писмена култура. Разказване за събития и случки с използване на композиционната форма – по самостоятелно съставен план-тезис. Описание на външното и вътрешното пространство като динамични и статични явления в природата – по даден план. Портретиране на личности от непосредствена среда на ученика – по колективно съставен план. Кратко писмено съобщение за училищна акция/съби-

ране на хартия, чистене на училищния двор и др./Работа за упражняване техниката на изработка на писмено съчинение/избор на материала, неговото разпределение, използване на цитати, обединяване на разказване и описание и т. н./. Граматически упражнения: видове думи с граматическите им категории Лексикални упражнени: стилистични категории думи: омоними, синоними, диалектизми, архаизми, неологизми. Синтактично-стилни упражнения с различно разпределяне на видовете синтагми и техните зависими части; откриване на разликите в нуансите на значението. Водене на дневник. Писане на сужебно и лично писмо. шест писмени домашни упражнения и анализирането им по време на час. Четири класни писмени упражнения/по един час за подготовка, изработка и поправка/.

II. ДОПЪЛНИТЕЛНО ОБУЧЕНИЕ

Допълнително обучение се организира за ученици, които поради обективни причини по време на редовното обучение не успяват да постигнат завидни резултати по дадедни програмни области. В зависимост от утвърдените недостатъци в знанията на учениците преподавателят оформя групи с които провежда допълнително обучение. Например група ученици с недостатъчни знания по четене, по фонетика и правопис, по морфология, по анализ на литературното произведение, по устно и писмено изразяване и под. Въз основа на предишни проучвания за всяка група се съставя отделен план за работа и прилага се дадена форма на работа:самостоятелна, групова, работа с тестове, работа с нагледни средства и под.) Тук особено значение имат стимулиращите средства: похвали, награди, положителни бележки. Допълнителното обучение се провежда в течение на цялата учебна година, т.е. веднага като се забележи, че група ученици не са в състояние да овладеят дадени програмни съдържания. След като овладеят дадени програмни съдържания такива ученици се освобождават от допълнително обучение, но се следят и понататък да не изостават в овладяването на учебния материал, като им се дават диференцирани задачи и упражнение.

III. НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПРЕПОДАВАНЕТО И УЧЕНЕТО

Наблюдение и оценка на резултатите от работата на учениците във функцията на постигане на резултати, започва първоначално с оценка на постигнатото ниво на познания по отношение на които ще се определя по-нататъшния напредък и формира оценка. Всеки урок и всяка дейност на учащия се е възможност за формална оценка, т.е. за регистриране на напредъка на ученика и за по-нататъшни дейности.

Формиращата оценка е неразделна част от съвременните образователни подходи и средства за оценка на знанията, уменията, нагласите и поведението, както и разработването на подходящи компетенции по време на преподаването и ученето. Форматните средства за събиране на данните от измерванията на успеха на ученика, където най-често се използват следните техники: реализирането на практически казуси, наблюдение и запис на активността на студента по време на учение, директната комуникация между студенти и преподаватели, регистър за всеки ученик (карта прогресия) и така нататък. Резултатите от формиращата оценка в края на учебния цикъл трябва да бъдат изразени с цифрова оценка.

Работата на всеки учител се състои от планиране, постигане, мониторане и оценка. Важно е учителят, в допълнение към постигането на ученика, непрекъснато да следи и оценява собствената си работа. Всичко, което се покаже като добро и ефективно учител ще използва по-нататък в своята преподавателска практика, и това, което се оценява като недостатъчно ефективно, трябва да се подобри.

БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv	**BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE**
Cilj	**Cilj** učenja *bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture* u šestom razredu osnovne škule je proširivanje znanja iz prithodnih razreda o bunjevačkom jeziku u okviru pridviđeni sadržaja; upoznavanje i nigovanje specifičnosti bunjevačkog jezika; proučavanje književnosti na maternjem jeziku, osposobljavanje učenika za nove forme usmenog i pismenog izražavanja, stalno bogaćenje ričnika izvornim bunjevačkim ričima ko i nigovanje i razvijanje multikulturalnosti u našoj multietničkoj sridini.
Razred	**šesti razred** osnovne škule
Godišnji fond časova	**72 časa**

ISHODI Po završenoj oblasti učenik će bit u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji:	**OBLAST/TEMA**	**OBLAST/TEMA** **SADRŽAJI**
– Primenjuje bunjevački jezik u svakodnevnoj komunikaciji – Pripoznaje glasovne promine – Izvodi građenje riči (proste, izvedenice, složenice) – Pripoznaje i koristi homonime, sinonime, antonime, deminutive i augmentative – Pripoznaje osnovna glagolska vrimena – Koristi bezlične glagolske oblike i upotrebljava ji u bunjevačkom jeziku – Pravilno koristi znake interpunkcije – Upotribljava veliko slovo – Koristi pravilnu dikciju u divanu	BUNJEVAČKI JEZIK	• Specifične glasovne promine u bunjevačkom jeziku • Građenje riči • Homonimi, sinonimi, antonimi • Osnovna glagolska vrimena • Bezlični glagolski oblici i njeva primena u bunjevačkom jeziku • Upotriba velikog slova • Vižbe dikcije na književnim tekstovima
– Tumači motive, pisničke slike i stilska izražajna sridstva u lirskoj pismi – Pripoznaje savrimene bunjevačke dičije pisnike i njeva dila – Pripoznaje bunjevačke narodne lirske pisme – Pripoznaje bunjevačke epske pisme – groktalice i kroz nji upoznaje običaje kod Bunjevaca – Pripoznaje strukturu epskog književnog dila, njegovu kompoziciju i likove – Tumači dramsko dilo, likove, obrte u radnji, elemente kompozicije	KNJIŽEVNOST	• *Polivači*, Gabrijela Diklić • *Napiši pismu*, Ana Popov • *Žuta dunja na ormanu*, Geza Babijanović • *Škula* (odlomak), Ladislav Kovačić • *Zimske večeri na salašu*, Gabrijela Diklić • *Najlipša pisma*, igrokaz, Ana Popov • *Bunjevačke lirske pesme (po izboru)* • Bunjevačke narodne lirske pesme *(po izboru)* • *Tamo više ničeg nema*, Petar Kuntić • *Bunjevačkom rodu*, Marko Peić • *Naša himna*, Tomislav Kopunović • *Stari palićki salaš*, Marko Marijanušić • *Epske narodne pisme groktalice (po izboru)* • Izbor iz Tandrčkovog blaga • Bunjevačke narodne pripovetke, bajke i basne (po izboru) • Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi.

– Koristi oko 50 novi punoznačni riči – Pripričava događaje i doživljaje – Opisiva detalje iz prirode – Diskutuje na zadatu temu – Opisiva lik iz neposridnog okruženja – Divani o smišnim zgodama i nezgodama – Sažeto divani o utiscima nakon pročitane pripovitke – Hronološki i retrospektivno pripovida – Pripričava događaje na osnovu ličnog iskustva – Opisiva enterijer, eksterijer, pejzaž i portret – Piše vist i izvištaj	JEZIČKA KULTURA	• Tradicionalni bunjevački salaš • Bačka ravnica • Bunjevačke šale i vicovi • Opis jednog narodnog običaja • Vist o nekom kulturnom bunjevačkom događaju • Portret drage osobe • Pripričavanje zanimljivog događaja
– Objašnjava ulogu Franjevaca u opismenjavanju Bunjevaca – Izlaže sadržaje o narodnim običajima kod Bunjevaca za Božić, Uskrs, Kraljice, Dužijancu, svatove i prel – Pripoznaje i opisiva bunjevačka obilužja – Pripoznaje i imenuje bunjevački nacionalni instrument – Pripoznaje i piva kompozicije Pere Haje Tumbasa – Usvaja i izvodi pokrete bunjevački narodni igara – Pripoznaje, imenuje i opisiva vezove kod Bunjevaca – Izvodi osnovne elemente veza – Pripoznaje i opisiva bunjevačku nošnju – Navodi i objašnjava bunjevačke institucije i nacionalne praznike – Pripoznaje i opisiva bunjevačko nacionalno ilo – Pripoznaje i opisiva starinski predmet – Samostalno primenjiva osnovne elemente slamarske tehnike – Pravi cvitne motive od ljuskure	ELEMENTI NACIONALNE KULTURE	• Prve bunjevačke škule • Bunjevački narodni običaji za Božić • Bunjevački narodni običaji za Uskrs • Bunjevački narodni običaji za Dove • Bunjevački narodni žetelački običaji • Bunjevački svatovski običaji • Bunjevački narodni običaj za prelo • Bunjevačka zastava, grb i svečana pisma • Tamburica • *Tavankute, selo moje malo* (tradicionalna pesma) • *Čuj Bunjevče veso glas* (tradicionalna pesma) • Momačko kolo • Divojačko kolo • Bili šling • Ženska i muška svečana bunjevačka nošnja • Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine • Bunjevačka matica • Bunjevačka udruženja • Dan Velikog bunjevačkog prela • Dan dužijance • Dan velike narodne skupštine u Novom Sadu 1918. • Dan osnivanja nacionalnog saveta • Lakumići • Đuga • Minijatura od slame – cviće u vazi Cvitići od ljuskure

Ključni pojmovi: bunjevački jezik, kultura izražavanja, leksika, književnost, etnologija

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja izbornog predmeta, *Bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture* ostvariva se u nikoliko jasno definisani nastavni etapa kao i u prithodnom razredu. Program je orijentisan na ishode i daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da ovaj program prilagodi potribama odiljenja i karakteristikama učenika.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Ishodi definisani po oblastima, usmiravaju nastavnika da operacionalizuje ishode na nivou jedne nastavne jedinice.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

U oblasti jezika stavljamo akcenat na veći unos izvorni bunjevački riči u svakodnevno izražavanje, njevo pravilno naglašavanje, ko i poseban oblik rečeničnog iskaza koji je karakterističan za bunjevački jezik.

Kultura usmenog i pismenog izražavanja se nadoveziva na pravilan bunjevački jezik i pridstavlja osnovu za svaku dobru, bilo usmenu el pismenu komunikaciju.

U oblasti književnosti proučavaje se dila savrimeni bunjevački autora ko i narodna književnost. Razvija se logičko mišljenje putom razumivanja i tumačenja poetski, prozni i dramskih tekstova koji obogaćivaje dičiju maštu i doprinose većoj kreativnosti na maternjem jeziku.

Upoznavanje i nigovanje nacionalne kulture ostvariva se postupnim usvajanjom znanja o bunjevačkoj istoriji, kulturi i tradiciji. U dilu narodni običaja svake godine se obrađivaje iste teme proširivanjom i usvajanjom novi znanja. Posebna pažnja u ovom segmentu posvećiva se razvijanju kreativnosti učenika, ko i positama bunjevačkim institucijama koje su organizatori mnogobrojni kulturni manifestacija.

U nastavi bunjevačkog u šestom razredu zastupljene su: interaktivna metoda, radioničarska, ambijentalna i problemska metoda. Zastupljeni su svi oblici rada koji doprinose boljem usvajanju nastavnog sadržaja poštujuć ujedno individualne karakteristike učenika.

III. PRAĆENJE I VRIDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje i vridnovanje nastave se obavlja kroz usmenu i pismenu proviru znanja, primenom formativnog i sumativnog ocinjivanja. Ocine su brojčane i ne ulaze u prosik. Učenik se ocinjiva na osnovu aktivnosti i učešća u različitim oblicima grupnog rada. Nastavnu temu *bunjevački jezik* pratimo i vridnujemo putem četri dvadesetominutne provire, dvi u prvom i dvi u drugom polugodištu. *Književnost* pratimo i ocinjivamo kroz usmene provire, recitovanjom, razumivanjem pročitanog teksta jel dramatizacijom obrađeni dramski tekstova. *Jezičku kulturu* pratimo i ocinjivamo kroz usmene i pismene vižbe. *Elementi nacionalne kulture* se prate i ocinjivaje kroz praktične radove (likovne radove el rukotvorine).

ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Numilji lu kurs	**VUORBA ŠÎ KULTURA VLAHA**
Cilju	**Cilju** lu învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlaha* je sî să întarjaškă pućearja dî komunikacîje a lu škuolarj atît sî puoată sîngurj sî vorbaškă în situacîje dîn tuoatădzî šî în tjemurj dîn strukă (în rîndu ku tjemurlji śe îs pusă prîn vuorbă šî în fuoarmă dî skris), sî kaće aluor identjitet dî etnicitjet šî dî kultură šî sî să kunuoaškă ku elementurlji dî tradicîje, kultură šî ađeturlji Vlahilor.
Razu	**Ašasîlja**
Fuondu dî śasurj pră an	**72 dî śasur**

AŹUNSU Dîpa śe oguoaje ku tjema škuolarju o să puoată sî:	**TJEMA**		**SUCÎNUTU**
– spună ruodu lu skrisuoarja dî literatură – analizirjaškă elementurlji dî kompozicîje lu kînćiku dî lirjikă (struofa, vjersu) – aflje motjivu în kînćiśe – kunuoaškă elementurlji dî akustikă šî veđearje în sljika dî poezije – kunuoaškă šî sî aflje epitjeturlji în kînćik – kunuoaškă šî sî aflje onomatuopeja – kunuoaškă šî sî aflje komparacîja în kînćik – aljagă fuormilji dî povăstujit în literatură – spună śe je înśeputu, śe înklśitu, śe kulminacîja, da śe dîsklśitu în tjekstu dî pruoză – spună tjema, luoku šî vrjeamja kîn să lukră śuoa; rînđitu lu potrivjelurj – spună karje îs junaśi în tjekst – dăskrije kaptarja, gîndurlji šî aja śe asîmt junaśi în tjekst – analizirjaškă aja śe lukră junaśi în tjekst, askultîndu să ku argumjenturj dîn tjekst – vadă aja śe je dî rîs în skrisuoarja dî literature – ilustruje kređerurlji, ađeturlji, kum să trajit šî potrivjelurlji dîn vrjeamja śe a trjekut dăskrisă în skrisuoarja dî literatură – aljagă suoarta lu dramă (dî teatăr, dî talevizije, dî radio) – analizirjaškă elementurlji dî kompozicîje în tjekstu lu dramă (činu, poivitu, scjena) – kînće kînćiśe vlasăšć dîn lumnje šî dî kopij karje îs în rîndu ku aluor anj – skrije o skrisuoarje ku dăskrisu lu junaś šî aja śe sa potrivit în skripsuoarja dî literatură karje a śećit	LITERATURA		**LIRJIKA** **Terminurlji dî literatură** Kîntatuorju šî kînćiku. Struofa šî vjersu în kînćiku dî lirjikă. Motivurlji în kînćik. Elementurlji dî akustikă šî veđearje în sljika dî poezije. Epiteturlji. Onomatuopeja. Komparacîja (śe să parjekjeašće, vuorba dî parjekit, ku śe să parjekjeašće). **Lektjira** Kînćiśilji vlasăšć a lu lumnje or a lu autorj šî poecî vlasăšć kum aljeaźe nastavnjiku. **EPIKA** **Terminurlji dî literatură** Al śe skrije šî al śe povîastuje. Fuorma lu spusu: dăskrisu, povăstujitu; dijaluogu. Fabula: rînđitu lu potrivjelurj. Junaśi aj marj šî junaśi aj miś. Karakterizacîja lu figurj – kum vorbjeašć, kum să rînduje. Karakterizacîja lu figurj pră etikă; relacîja ku ajlalc. Suoarta lu povješć dî epikă: basnă, povješć dî lumnje, povješć skrisă dî autorj. **Lektjira** – Повјестјиј дје копиј пјинтру ноаптја бунă – Povješćilji dî kopij pîntru nuoapća bună, Negotin 2017 Basnje šî povješć vlasăšć a lu lumnje šî/or a lu autorj kum aljeaźe nastavnjiku. **DRAMA** **Terminurlji dî literatură** Činu, poivitu, figurîlji în dramă. Sorcîlji lu dramă. Komjenđa – karakteristikurlji. **Lektjira** 1. Źukarijilji dî batrînjeacă (pră aljes). 2. Drama dî teatăr, TV or radio. **TJEKSTURLJI DÎ NAUKĂ ŠÎ DÎ INFORMISÎT** **(aljeasă pînă la duoa)** 1. Kultura vlasaškă dîn lumnje. 2. Dîn vijaca lu anuoštri aj batrînj. 3. Aljesu dîn kărc, enciklopedije, nuovinj dî kopij šî dî la Internet. **Šîmăj lektjiră dî aljes** 1. Am katat filmu dî kopij (aljesu sluobăd). 2. Stripurj karje kum aljeaźe. 3. Am katat teatru dî kopij.
– vadă pră śe să aljeaźe vuorba Vlaha în relacîja ku vuorbilji/ljimbilji lu altă lumnje – fakă komparacîje întră ljimba vlasaškă šî ljimba sîrbaškă – aljagă dijalekturlji vlasăšć – vadă karje je spus răsfirat da karje njerasfirat – kunoaškă šî aljagă spusurlji ku unu šî măjmulće subjekturj – kunoaškă spusurlji fîrdă subjekt – vadă šî aljagă vuorbilji înskimbatoarje – vadă šî aljagă vuorbilji njeînskimbatoarje.	Gramatika (ljimba, fonetika, leksikoluogija, morfoluogija)	LJIMBA (VUORBA)	Ljimba mumi šî ljimbilji lu alće lumnj. Ljimbilji în kontakt: Ljimba vlasaškă šî ljimba sîrbaškă. Dijalekturlji. Spusu: răsfirat šî njerăsfirat. Spusurlji fîrdă subjekt, ku unu šî măjmulće subjekturj. Vuorbilji înskimbatuoarje: numiturilji, adusaturilji, pronumiturilji, numjeri, verburlji. Vuorbilji njeînskimbatuoarje: adunaturilji, propusurlji, ljegaturilji, vorbiturilji šî zbjeraturilji.
– să askulće ku skripsuoarja vlasaškă (ćirilica šî latinica) kînd skrije la „vuorbje aljeasă”.	Skrisu đirjept		Skrisu lu glasurj ă, й, дз, ӣ, ӝ́ (ă, î, dz, ś, ź) Skripsuoarja Vlaha – ćirilica. Skripsuoarja Vlaha – latinica.
– vorbaškă kum trîabje glasurlji ă, î, dz, ś, ź – vorbaškă vuorbilji kum trîabje šî ja sama dî intonacîje – vorbaškă încaljes în rînd ku aja kum să vorbjeašće în aluj luok – śećaškă încaljes tjekstur ku tjematikă în mulće fjealurj			Vuorbitu lu glasurj ă,î,dz,ś, ź. Intonacîja šî pauzîlji în rîndu ku sîamnurlji dî interpunkcîje; întonacîja lu spusurlji dî întrabat. Artikulacîja: vorbjeašće sî să audă răpedzîtuorilji, întînj merjekuc da prăurmă măjjut (sîngurj or în grupă)

– să aźućе ku măjmulćе fuormе dî povăstujit: deskripcîja , enterijeru, eksterijeru, pojivitu în priruodă), dijaluogu – vorbaskă njeînpeđekat la glumj šî ku telefuonu – askulćе ku încaljes tjeksturlji vlasăšć karje lji să šećesk – askulćе suvorbituorju ku încaljes – întîlpină tjekstu vorbit or skris dî aja kum a vadzut šî a sîmcît karća dîn literatură or la tjemă dîn traju dî tuoatădzî šî dîn lumnja visatuoarje – dramatizuje tjekstu śe a šećit šî potrivjeala dîn traju dî tuoatădzî – să aźućе ku vuorbarju la îngazdatu lu aluj fuond dî vuorbje – šećaskă ku încaljesu tjekstu skurt šî ušuor skris pră ljimba Vlaha – đirjept intonirjeaaskă spusu dî dzîs, dî întrabat šî dî zbjerat kind šećeašćе tjekstu – šećeaskă în śeat tjekstu šî raspunđe la întrabărj ljegaćе dî tjekst dîpa śe šećeašćе – prospună ku vuorba šî în skrisuoarje pră ljimba Vlaha filmurlji śe a katat; povîastuje ku vuorba šî în skrisuoarje pră ljimba Vlaha śe vjeađe pră sljikă/sljiś šî dî potrivjelurj – recituje kînćiśe dî ađeturj vlasăšć dîn lumnje ljegaćе dî dzî marj – proskrije un tjekst skurt pră planu śe je dat (înskimbatu lu ruod, număr, vrjeamja, sluogurj…) – skrije la kărc – skrije tjeksturj la tjema lu škuoală, drugarije, ferije dî vară šî dî jarnă.	KULTURA LU LJIMBĂ/VUORBĂ	– Povîastujitu – dî aja śe lji sa potrivit, dî aja śe a vadzut, dî aja śe jej vrjeu, dî śe lji duor. – Întîlpinatu lu grupj dî vuorbj la vro tjemă šî întîlpinat spusu dîn vuorbje śe îs daćе. Vorbitu la telefuon – înśeputu šî ogojitu ku vuorba în rîndu ku bontuonu. – Bontuonu, rugatu dî aźutamînt, dijaluogu. – Povăstujitu (în doa, tri spusurj) dî aj dîn kasă, komšîj, drugarj, škuoală šî aja śe să lukră la škuoală, ka šî dî vro potrivjală karje îj sa potrivit. – Dăskrisu – lu enterijer šî eksterijer, lu uoamenj, žuoavinje, poivituri în priruodă. – Śe sîngur gînđeašćе dî tjekstu śe a šećit (dî śe ma fuost drag šî dî śe). – Kapjećenja, autoru, junaku šî kum je jeal. – Reprodukcîja lu tjekstu/povastă askultată or šećită, ku aźutatu lu plan or sîngur reprodukuje. Dăskrisu lu sljikă or vrun lukru în măjmulćе sljiś. Reprodukcîja în vuorbă or skris lu filurj śe îs kataćе, pră plan śe je fakut Dramatizacîja lu vrun tjekst pră vuoje or potrivjeală dîn tuoatădzî. Intonacîja đirjaptă lu spusu dî dzîs, dî întrabat šî dî zbjerat kind să šećeašćе tjekstu. Dikcîja šî intonacîja đirjaptă lu vuorbje kind să recituje kinćiśe dî ađeturj vlasăšć. Šećitu în śeat šî raspunsu la întrabărj dî tjekstu śe je šećit. Îngazdatu lu vuorbarj: *vježbilji dî leksikă šî semantikă* (sî dzîšem aśi: fuźitu dî vuorbj premulćе; însamnatu figurativjit lu vuorbje; aflatu lu părcîlji lu spus karje nus); *vježbilji dî stil*: (sî dzîšem aśi: tjekstu învintă povăstujitu frumuos; šabluonu dî situacîje ka o fuormă dî katat mejfrumuos spus) – Proskrisu lu tjeksturj skurćе pră daćina śe je dată (primenjitu lu ruod, număr, vrjeamja, sluogu...). Skrisu la kărc. Skrisu la tjeksturj la tjema lu škuoală, drugarije, ferije dî vară šî dî jarnă. Prezentacîja lu tjekst karje sîngurj a skris šî lukru în tim. **Kărcîlji:** Golubović Slobodan, *Vuorbarju: vlaško-srpski rečnik*, Bgd, 2013. Golubović Slobodan, *Vuorbarju: srpsko-vlaški rečnik*, Beograd, 2016.
– arîaćе pră mapă kunoskućе luokurj dî turizăm unđe să promovisîašćе kultura šî tradicîja Vlahilor – arîaćе pră mapă unđe je „Kîršîja", pješćerja Dîlbuośi, šî să spună povješćilji ljegaćе dî ja – spună biografija šî śoava skurt dî mujerj šî uoamjenj kunoskuc dîn istorija Vlahilor – dăskrije śoava skurt dî kunoskućе organizăcîj šî institucîje Vlahilor în kultură šî învăcamînt – kunoaskă fakturlji fundatuorji dîn istorija Vlahilor šî aluor traj în Sîrbija la Răsarit în Vaku al mižlośin – kunoašćе sucînatura lu Petrjekatură – źuoakă źukarij dî bătrînjacă în rîndu ku aluj anj – kunoaskă melodija lu muzika vlasaskă – aljagă karakteritikurlji lu puortu lumnji vlasăsk dî la kraj la kraj – însîamnje dzîljilji marj dîn tradicîja Vlahilor šî lje înparjekjeaskă ku alje sîrbješć	ELEMENTURLJI DÎ KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE	Luokurj dî turizăm unđe să promovisîašćе kultura šî tradicîja Vlahilor. „Kîršîja", pješćerja Dîlbuośi, šî povješćilji ljegaćе dî ja. Mujerjilji šî uoamjenji kunoskuc dîn istorija Vlahilor. Organizacîjilji šî institucîjilji vlasăšć dî kultură šî învăcamînt. Istorija Vlahilor în Vaku al Mižlośin. Petrjekatura. Muzika šî źuoku Vlahilor. Puortu lu lumnja vlasaskă. Dzîljilji marj vlasăšć în relacîje ku dzîljilji marj sîrbješć. **Kărcîlji dî aźutat:** – Проф др Перић Миодраг, *Власи североисточне Србије*, Петровац на Млави 2014. – Голубовић Милена, У свету симбола: анализа ритуала „узимања" Ускрса у селу Дубока, *Митолошки зборник* 32, Рача, 2014.

Terminurlji dî kjeaje lu sucînatură: literatura, ljimba (vuorba), kultura lu ljimbă (vuorbă), elementurlji dî kultură šî tradicîje.

PROGRAMU DÎ EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT
DÎ AŠASÎLJA RAZ DÎ ÎNVĂCAMÎNTU ŠÎ VĂSPITUJITU

INSTRUKCÎJE DÎ REALIZACÎJA LU PROGRAM

Programu dî edukacîje šî învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlaha* are patru tjeme: literatura, ljimba/vuorba, kultura lu ljimbă/vuorbă šî elementurlji lu tradicîje šî kultură. Śasurlji nu ar trăbuji sî să înpartă pră tjeme, ma la tuot śasu trîabje luvat sama dî kultura lu vuorbitu škuolarilor šî dî kultura Vlahilor în Sîrbije ku akcjentu la tradicîje šî ađeturlji lumnji. Tuoaćе alje patru tjemj îs propljećićе šî njiś una nu să puoaćе învaca sîngură fîrdă korelacîje ku aljelalćе tjemj.

Programu dî edukacîje šî învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlaha* je fundat pră aźunsurj, pră procesu dî învacat šî aja la śe škuolarji aźung. Aźunsurlji îs dăskrisu lu šćutu, lukru, stavurj šî vrjedujealje integrisîćе, karje škuolarju formirjeašćе, larźeašćе šî adînkjeadză prîn aăašća tjemj.

I. PLĂNIRJITU LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

Programu dî edukacîje šî învacat ku fokusu pră aźunsurj lu nastavnjik dîa măjmarje slobuoadă, măjmultă pućearje în kreacîje šî proginđitu lu edukacîje šî învacat. Nastavnjiku je aśi sî apruoapje programu śe je dat lu aja śe trîabje lu aluj raz în rîndu ku: nivou kît să šćije vuorba Vlaha, škuolarji în raz šî aluor karakteristikurj; kărcîlji dî învacat šî alćе materijalurj dî edukacîje ku karje o sî să askulćе.

Programu dî edukacîje šî învacat ku fokusu pră aźunsurj lu nastavnjik dîa măjmarje slobuoadă, măjmultă pućearje în kracîje šî proginđitu lu edukacîje šî învacat. Nastavnjiku je aśi sî apruoapje programu śe je dat lu aja śe trîabje lu aluj raz în rîndu ku: nivou kît śă šćije vuorba Vlaha, škuolarji în raz šî aluor karakteristikurj; kărcîlji dî învacat šî alćе materijalurj dî edukacîje ku karje o sî să askulćе; tehnika, alatu dî edukacîje šî

medij karje jeastă în škuoală; resursurlji, puoćerilji, ka šî aja śe trîabuje lu luoku unđe je škuoala. Pornjind dî la aźunsurj šî sucînaturilji karje îs daće nastavnjiku măjîntînj faśe aluj planu dî an, un plan dî lukru în global dîn karje praurmă o sî fakă să planurlji dî operativă. Aźunsurlji definisîc pră tjemj ušurjeadză lu nastavnjik operacionalizacîja lu aźunsurj la nivou lu tuoată lekcîja. Dî la nastavnjik să ašćată dî tuoată lekcîja, în faza lu plănirjitu šî skrisu lu sprimitură dî śas, sî definisaskă dîferencirjće rezultaturlji karje trîabje sî fije šî aja în tri nivuorj: aăalja la karje tuoc škuolarji trîabje sî aźungă, aăalja la karje trîabje sî aźungă măjdotuoc škuolarji šî aăalja la karje trîabje sî aźungă numa vrunji. Aša indirjekt să faśe o relacîje ku standardurlji la tri nivuorj. La planirjit trîabje sî să ajbje în gînd kă rezultaturlji karje să ašćată nus tuotuna, unji să măjušuor šî măjjut realizuje, dar dî măjmulće (mîjkusama dî tjema dî edukacîje, literatura) trîabje măjmultă vrjeamje, măjmulće aktivnosturj šî lukru la măjmulće tjeksturj. În faza lu planirjitu lu edukacîje šî învacat trîabje sî să ajbje în gînd kă je karća dî învacat alat dî edukacîje šî nu determinisîašće aja śe sucînje kursu. Dîspră aja trîabje selektujit aja śe sucînje karća dî învacat. Prînga karća dî învacat, ka izvuoru lu šćutu, nastavnjiku trîabje sî arîaće lu škuolarj šî alće izvuoară. Kînd să planirjeašće procesu dî edukacîje trîabje purtat griža dî aja śe škuolarji šćiu, dî aluor iskustvă, pućearja lu aluor intelekt šî dî śe să interjeasuje.

Akcjentu trîabje pus la îngazdatu lu vuorbarj šî ku aźutatu lu potrivjelur dî kultură šî dzîlje marj, karje să fak în vrun luok, ku cilju sî să kunuoaskă ku traju Vlahilor dî vrodată, aluor tradicîje šî kultură. Să kriśeašće sî să fakă komparacîje întră aja kum să însamnă dzîljilji marj la Vlasînj šî la Sîrbj, or la alće etnicitjeturj ku karje Vlasi trajesk în vrun luok.

II. REALIZACÎJA LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

LITERATURA

Programu dî literatură je fakut dîn tjeksturj karje îs rîndujic prîn rodurj lu literatură – *lirjika, epika, drama* ku dodatu lu tjeksturj aljeasă firdă fikcîje, karje popularizăsk nauka šî karje informisăsk. Aljesu lu tjeksturj je lasat lu nastavnjik, da trîabje sî fije în rîndu ku anji lu škuolarj.

LUKRU KU TJEKSTU

Să aljeaźe: povasta (dîn lumnje, alu autor), basna, kînćiku, śumjelś, răpjedzîturj.

Śećitu – lu povješć vlasăšć skurće, tjeksturj dîn literatura frumuoasă, kînćiśe, basne. Vježbujitu lu śećitu frumuos šî încaljes, karje je apruoapje lu vuorba dî tuoatădzî. Kînd să lukră kînćiku trîabje vežbujit śećitu frumuos šî recitujitu.

Dî la škuolarj dîn asta vrstă să ašćată, sî šćije sî vadă rîndu lu potrivjelurj, junaśi šî aj dî lăturj, vrejeamja šî luoku unđe să potrivješće, înśeputu, înklîśitu šî dîsklîśitu lu lukrarje, dăskrisu lu înokuolu šî uoamenji; porînśilji lu śumjelś; kriśitura lu basne sî să adukă în relacîje ku potrivjelurj dîn vijacă. Sî vadă elementurlji dî fantastikă în povješć šî kum în basne aja śe să povîastuje însamnă altăśe.

În ašasîlja raz kînd lukră kînčiśilji škuolarji să învacă sî kunuoaskă onomatuopeja, komparacîja, da šî să raznjaskă epiteturlji. Să ašćată kă puot să îj kunoaskă šî să îj determinjirjaskă. Trîabje să šćije sî vadă motivurlji în kînćik, šî sljiśilji dî poezîje.

Să prokriśeašće sî škuolarji prezentuje kînćiśe dî kopij kunoskuće šî kînćiśe dî kopij dîn lumnje, sî skrije skripsuorj skurće dî konkursu lu Matka Vlahilor ku numilji „Škuoala", întrăuna sî kaće, analizirjaskă šî vorbaskă dî măjpucîn o predstavă or film dî kopij.

În ašasîlja raz, kînd să lukră tjeksturlji dî pruoză, akcjentu să punje la karakterizacîja lu junaś dî etikă. Să înđamnă vuorba la tjemă kum îs junaśi karje îs dăskriš în tjeksturj.

Tjeksturlji karje îs dodac lu program trîabje sî aźuće lu nastavnjik šî kînd lukră lekcîjilji dîn gramatikă, ka šî kînd lukră materjalu dîn kultura lu ljimbă/vuorbă. Tjeksturlji karje nu lukră, nastavnjiku trîabje sî înbije lu škuolarj sî śećaskă în vrjeamja sluobîdă.

Prînga korelacîje întră tjeksturj nastavnjiku trîabje sî fakă šî korelacîja în vertikală. Nastavnjiku trîabje sî fije kunoskut ku sucînatura lu „Vuorba šî kultura Vlaha" dîn razurlji dîntînj dîspră principu lu gradacîje šî sistematizacîje.

Nastavnjiku trîabje sî kunoaskă kultura dî tradicîje šî sufljet alu Vlasi dîn Sîrbije.

Korelacîja în horizontală nastavnjiku faśe, măjîntînj, ku kursu lu ljimba šî literatura sîrbaskă, istuorija, likuovno, muzika, krjeđearja šî građansko.

Aźunsurlji ljegac dî tjema lu literatură îs fundac la śećit. Dîpa śe śećesk tjekstu, škuolarji să învintă sî skrije un tjekst în karje o să daskrije śe sa lukrat în tjekstu al śećit. Mulće fuoarmje dî śećit je aja śe trîabje lu škuolarj sî tunje în lumnja lu kărcîlji dî literatură. Dîpa śe śećesk škuolarji să învintă să reprodukuje aja śe a śećit. Aša avjem šî aźunsu karje je śušit în aja parće sî škuolarji kînće un kînćik vlasăsk.

LJIMBA (VUORBA)

În edukacîje dî ljimbă/vuorbă škuolarji să sprimăsk dî komunikacîje bună în vuorbă šî skris pră vuorba vlasaskă.

Kînd să în sucînatu lu program vorbjeašće dî lekcîjilji lukraće în razurlji aj dînainće să cjeanuje kă aja kît je învacat šî kît puoaće sî să askulće ku aja śe je învacat nainće, să proîntrabă. Pînă nu să pornjeašće ku lukru la sucînatu nou, je lasat luok dî pronojitu šî vježbujitu lu al batrîn în situăcîj noj, ku śe să faśe lunźeašće lukru šî sistjematikă în prinsu lu aja śe să învacă nou ku aja śe să šćije.

Întuotdîuna nastavnjiku trîabje sî ajbje în gînd luoku lu vježbujitu dîn gură šî ku sistjematikă šî ku aja kă lekcîja nu je gatată dîkă nuje šî bun vježbujită. Aja arată kă vježbujitu trîabje sî ajbje parće šî kînd să lukră lekcîja în realizujitu, în pronojitu šî întaritu lu aja śe să învacă.

Gramatika (ljimba, fonetika, leksikoluogija, morfoluogija)

În ašasîlja raz, škuolarji întarjesk aja śe šćiu dî vuorbilji înskimbatuoarje să vuorbilji njeînskimbatuoarje. Aša să măjkalumnja kunuosk ku struktura lu spus. În paksă lji să arată pră śe să aljeaźe spusu răsfirat dîn spusu njerăsfirat, ka šî spusu ku unu, măjmulc or fîrdă subjekt.

Ka šî în razurlji śa trekut, škuolarju în aźunsu lu procjesu dî edukacîje trîabje sî fije kadîr sî vadă pră śe să aljeaźe vuorba vlasaskă în aluj luok šî sî o înparjekjeadză ku vuorba în alće krajurj, ka šî ku ljimbilji lu altă lumnje, măjîntînj ku ljimba sîrbaskă

Ortografija

Regulatjiva dî ortografije să învacă prîstă vježbujitu ku sistjem (dîktatu dî ortografije, înđirjeptatu lu sminćiturilji în tjekstu śe je dat, tjesturj ku întrabărj dîn ortografije šî aša). În vježbilji dî ortografije, ar fi bun, vrjeamje dî vrjeamje sî fije šî întrabărj ku karje să vjeađe kum să šćije grafija (kum să skriu sluovilji pră ortografije).

Prînga aja, trîabje învintac škuolarji sîngur sî vadă šî sî înđirjeapće aja śe a sminćit în ortografije prîn komunikacîje ku SMS, ka šî prîn alće tipurj dî komunikacîje prîstă Internet.

Ortoepija

Nastavnjiku întuotdîuna trîabje sî arîaće vrjedujala lu vuorbitu đirjept, karje să vjeažbuje ku vježburlji dî ortoepije. Aăašća vježbj nu să realizuje ka lekcîje aljeasă, ma prînga tjemurlji dî gramatjikă; intonacîja lu spus să puoaće doparće ljega dî kultura lu vuorbă, vježbujitu lu recitujitu lu kînćiše šî aša. Askultîndu să ku audio snimăk, škuolarji trîabje sî să doložaskă sî reprodukuje šî să ja vuorbitu đirjept, melodija, dikcîja...

Njišće vježbj dî ortoepije să puot vježbuji ku tjemurj dîn literatură: aša, artikulacîja puoaće sî să vjeažbuje ku vorbitu lu spusurjealje, atunjś kînd să lukră; akcjentu lu vuorbă, tjempu, ritmu, intonacîja lu spus šî pauzurlji să puot vježbuji ku šećitu la glas lu tjeksturj dîn lektjiră (pră aljesu a lu nastavnjik or a lu škuolarj, šî aša). Ka o vježbă dî ortoepije trîabje lukrat šî vorbitu dîn gînd lu învacaće tjeksturj dî vjersurj or pruoză (ku aźutamîntu lu audio tjehnikă).

KULTURA LU LJIMBĂ/VUORBĂ

Învaljitu lu kultura lu ljimbă/vuorbă je una dîn măjmarj daćinj lu edukacîja dî ljimba/vuorba ku elementurlji lu kultura lumnji. Asta tjemă, makră dîkă je pusă ka o tjemă aljeasă, trîabje sî să ljeaźe dî lukratu lu tjeksturj dî literatură ka šî ku învacatu lu gramatikă šî ortografije. Tuot aša, šî lukratu la tjeksturj dî literatură šî lukru la gramatikă šî ortografije trîabje sî sucînă pastratu lu kultura spusă šî skrisă.

Edukacîja o sî fije măjbună dîkă să analizirjesk povješćilji šî šećiturlji. Kînd să realizuje sucînatura dî edukacîje je bun sî să askulće ku tehnoluogije nuoj dî înformacîje šî komunikacîje (kum îs: table šćută, kompjuteru, video-bimu šî aša…).

Škuolarju să motivisîašće sî prospună aja še îj sa potrivit, aja še a vadzut šî aja še vrjeu jej, ka šî sî dăskrije enterijeru, eksterijeru, uoamjenji, žuoavinjilji šî pojiviturlji în priruodă.

Dî la škuolarj să ašćată sî puoată sî întîlpinje grupj dî vuorbje dî vro tjemă šî spusurj dîn vuorbje še îs daće. Trîabje sî šćije sî spună še ginđesk dî tjekstu še a šećit (dî še la fuost drag šî dî še), sî spună kum je numit tjekstu, kum kjamă autuoru, junaku šî aluj vrjedujealje. Trîabje sî šćije sî dzîkă fala šî să kaće aźutamînt. Singur trîabje sî spună (duoa tri spusurj) dî aluor fraće or suoră, dî drugarj dîn škuoală, dî vijaca la škuoală, dî vro śuoava še a petrekut, dî vro potrivjeală karje lji sa potrivjit.

Să învintă šî să reprodukuje tjekstu or bajkă karje je askultată or šećită, ku aźutamîntu lu plan or sîngur. Dăskrisă sljika or lukru pră rînd ku aźutamîntu lu ilustrăcîj karje îs înparcîće. Reprodukujit filmu še je katat, vro bajkă or predstavă dî kopij dîn teatăr.

Cilju lu vježbilji dî vorbit je învaljitu lu kultura lu vorbit. Ku sucînatura karje je bun organizujită šî progińdită, škuolarju să motivisîašće dî vorbit karje mjearźe kîrtă ušuor, încaljes, njeînpeđekat šî njeaćid vorbit lu škuolarj.

Fuormilji lu bontuon, aja în ljimbă ku še să spunje śuoava în rîndu ku bontuonu are marje parće în realizacîja lu edukacîja lu kultura ljimbi. Trîabje la škuolarj dat în gînd dî luoku lu bontuonu în vuorbă šî ljimbă, dî manirurjîn komunikacîje, trîabje spus vrjedujala lu cînutu dî vorbitu šî skrisu kalumnja šî ku bontuon. Lu škuolarj trîabje spus kă în kuprinsu lu konvencîje lu bontuon mejđeasă îs fuormilji dî etikjecîje dîn gură šî în skris kum îs askultatu ku pronumitura Vuoj, etikjeta ku karje să arată poštojală kînd să vorbjeašće în komunikacîja în lumnje šî dî službă, ka šî askultatu în vuorbă ku ekspresije (fuormilji dî bontuon): parjerîau, mulcamitu, śinstîtu, rugamîntu. În ašasîlj raz fuormilji dî bontuon în vuorbă să vjeažbuje prîn înśeputu šî gatatu lu vuorbă prîstă telefuon în rîndu ku bontuonu. Prînga aja, ar trăbuji învintac škuolarji sîngurj să spună še gînđesk dî vorbitu/njevorbitu în rîndu ku bontuonu.

Cilju lu vježbilji dî leksikă šî semantikă je îngazdatu lu vuorbarju lu škuolarj šî aratat kă să puoaće askulta ku măjmulće vuorbje šî spusur kînd să spunje śoava šî înđirjeptat kînd nus spusă în kontjekst. Askultîndu să ku aăašća vježbj, la škuolarj să faše învîacu să progińdaskă šî să kaće măjbună frază dî aja še vrjeu sî spună (în rîndu ku situacîja dî komunikacîje) šî îngažđadză fuondu dî aša frazurj šî vuorbje în aluor vuorbarj. Vježbilji trîabje sî fije în rîndu ku interesujala lu škuolarj šî sucînatura lu edukacîje. La întarjitu lu vorbitu încaljeas šî învintatu lu škuolarj sî ginđaskă dî vuorbje šî aja še jealje însamnă aźută vježbilji ku karje să înđirjaptă sî nu vorbaskă vuorbje premulće šî vuorbje dî protpă. Aźută šî vježbilji ku karje să arată še însamnă vuorbulji în figurativă, ka šî vježbilji ku karje să află aja še în spus nuje dzîs or skris.

Ku vježbilji dî stil škuolarji să înđirjaptă sî ljeaže vuorbilji šî frăzurlji altkum dîkăt kum je întotdîuna šî să aflje aluor potencijalurj. Aluor cilj nuje numa sî să înđirjeapće aja še je grješît, ma šî škuolarji sî îš fakă învîacu să vorbaskă šî skrije kum trîabje. Šćutu dî stil šî dî aja še să puoaće spunja ku ljimba škuolarji măjmult kapîtă dîn tjeksturlji dî literatură, prîntu še je asta ljegat dî edukacîja dî literatură, ma nu trîabje sî să înbărabarjaskă ku analjiza lu ljimba šî stilu lu aăašća tjeksturj. Lukru la învaljitu lu šćutu dî stil a lu škuolarj puoaće sî să funđeadză la tjekst ka un înśeput dî povăstujitu frumuos šî kitat, kă avjem în gînd kă în tjeksturlji dî literatură ušuor să vjeađe stilu kitat šî ku karje puoaće sî să askulće kîn formirjeašće vuorbilji šî spusurlji în nuoj situacîj dî komunikacîje.

Prăn mulće fuormje dî šećit škuolarju vjeažbuje dikcîja šî intonacîja lu spusurj. La înbogacîtu šî vježbujitu lu skris să aźunźe ku skrisu la kărc šî skripsuorj.

Škuolarji să învintă să šećaskă aja še a skris šî să ja parće în prezentujitu lu teatru lu kopij.

ELEMENTURLJI LU KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE

Kunoskutu lu škuolarj ku elemjenturj dî istuorija lu etnicitjetu Vlahilor în Sîrbije (ku arja dî traj, ku aktivnosturlji în kultură, învăcamînt, krjeđearje šî ekonuomije, ku măjmarj rjezultaturj în kultură, ku înstitucîje šî organizacîje...), sprimitu šî înbijatu la fakturj, ma šî învaljitu la o relacîje ku emocîje dîspră tradicîja, kultura, ađeturlji šî învîacurlji lu etnicitjetu Vlahilor în Sîrbije (folkluoru, zanaturlji, kultura lumnji, teatru, literatura, muzika, źukarije dî kopij dîn tradicîje, ađeturlji...), ma nu în rîndu ku romantizmu dî romantikă, numa śuśit kîrtă vrjeamja še vinje, la progrjes šî modernizacîje. Rîdzîmac dî vrjeamja še a trjekut katăm la vrjeamja še vinje. În ašasîlja raz akcjentu je la istorija Vlahilor dîn Vaku al mižlošin. Dî realizacîja lu asta tjemă lu škuolarj trîabje sî să sprimaskă fakturjlji dî komunitjetu Vlahilor în Sîrbije (luokurlji, institucîje šî organizacîje, lumnja kunoskută, numilji, pronumilji, poljikra...), da šî dî ljegaturilji ku alće etnicitjeturj šî kulturj, dî aja še Vlasi a dat lu aăsta okuol (în prosvjetă, kultură, arhitjektură...). În rîndu ku aja kît să puoaće sî să škuolarji prindă în źuokurj vlasăšć karje îs în rîndu ku aluor anj, da sî šćije šî pră še să kunoašće puortu vlasăsk, sî însîamnje la dzîlje marj (sî lje bărabarjaskă ku a lje sîrbješć), sî kunoaskă învîacurlji šî ađeturlji Vlahilor dî tradicîje. În ašasîlja raz măjmult să ja sama dî „petrjekatură" šî dî aja kînd šî unđe să ja spunje šî kîntă.

Korjelacîja dî horizontală în asta tjemă nastavnjiku puoaće sî fakă ku edukacîja dî ljimba šî literatura sîrbaskă, istorija, geografija, likuovno, muzika, edukacija dî krjeđearje šî văspitujitu dî orašîanj.

Nastavnjiku trîabje sî să kinuje sî să identitjetu šî poštojala lu etnicitjetu vlasăsk pazaskă ušuor, nu ku vorbiturj šî frazurj, ma în situacîj dîn tuoatădzî să înpreaonje fakturlji ku emocîje, šî dîa marje luok lu prava lu etnicitjeturj šî prava lumnji, lu poštojală întră etnije, lu tolerancîje šî interakcîje.

Kum să realizujeašće programu

Întuotdîuna trîabje sî să ajbje în gînd adîntînje daćină lu kurs: sî învjeacă škuolarji frumuos sî vorbaskă vuorba vlasaskă, frumuos sî šećaskă šî skrije. Măjmult bagat dî sama šî la aja še škuolarju šćije întînj, dîspră ljegat dî aja še să šćije. La tuot śasu nastavnjiku trîabje sî să askulće în edukacîje ku procedura diferencirjită, kă škuolarji nus dî o samă šî nau tuotuna kompetencîje dî ljimbă.

Atmosfjera la śas trîabje sî fije relaksirjită, sî kaće o relacîje dî partnerj întră oćitul/nastavnjik šî škuolarj kum sar măjušuor trješa barijera lu psihă la aktivizacîja lu pućearja lu vorbit šî învîacurj. Tuot śe să lukră dî ljimbă să demonstrirjeašće în kontjekst, nu să skuoaće dînlăturj. Kînd să vjeažbuje pućearja dî vuorbă dominirjesk dijaluogurlji în măjmulće fuoarmje în interakcîja lu nastavnjik ku škuolarju šî škuolarju ku škuolarj. La vuorbit să kată sî nu fije komplikujit, sî fije njeînsîljit šî sî să spune kum trîabje.

III. PETRJEKUTU ŠÎ VRJEDUJALA LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

Petrjekutu šî vrjedujala lu progrjesu škuolarilor să lukră dî sî să puoată aźuns la aźunsurj, da înśeapje ku ocjena dîntînj lu nivou la karje je škuolarju šî în relacîje ku karje să ocjenjeašće kît progrjes a avut šî śe ocjenă o sî ajbje. Fijekarje aktivnuost arje potencijal dî procjenjitu lu aja kît sa mărs nainće šî dî sî să kapiće informacîje napuoj. Tuot śasu dî edukacîje šî aktivnuosturlji lu škuolarj je šansa dî sî să formirjaskă ocjenă, dî sî să registruje kît škuolarju a mărs nainće šî sîj să spună śe trîabje šîmăj sî lukrje.

Formirjitu lu ocjenă je un nou princip în edukacîje karje sucînje procjenujitu lu aja śe să šćije, śe să puoaće, cînutu šî rîndu la lukru, ka šî întarjitu lu kompetencîj dî vrjeamje lu eukacîje šî învacat. Măsuratu la formirjitu lu ocjenă sucînje astrîns la fakturj dî aja śe škuolarji a lukrat, a măjđeasă îs ăašća tjehnjike: realizacîja lu daćinj în praksă, petrekutu šî însamnatu lu aja śe škuolarji lukră dî vrjeamje dî edukacîje, komunikacîja întră nastavnjik šî škuolarj, registru dî tuot škuolarju (mapa dî progrjes) šî aša. Rjezultaturlji lu vrjedujală ku formirjitu lu ocjenă la căpatînju lu ciklusu dî edukacîje trîabje sî fije dat întruuna în ocjenă ku număr.

Lukră lu nastavnjik să sucînje dîn plănirjit, realizujit, petrjekut šî vrjedujit. Nastavnjiku trîabje în kontinuitjet sî petrjakă šî ocjenjaskă diferjencirjit prînga aja śe škuolarji a fakut, šî procjesu lu edukacîje šî învacat, ka šî pră jeal sîngur šî aluj lukru. Ku tuot śe să arată bun šî śe aźută, nastavnjiku o sî să aźuće ku aja în aluj praksă dî edukacîje, da tuot śe să arată ka njedastul bun ar trăbuji ogođit sî fije măjbun.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV A NEMZETI KULTÚRA ELEMEIVEL, ANYANYELVÁPOLÁS**
Cél	A *magyar nyelv*oktatásának és tanulásának **célja**, hogy a tanuló ápolja vagy idegen nyelvként tanulja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban. Ismerje meg, értékelje és becsülje a magyar nemzeti értékeket és hagyományokat, fogadja el a különböző kultúrákat, és fejlessze az interkulturális kommunikációt; fejlessze a kulcskompetenciákat.
Osztály	**Hatodik**
Évi óraszám	**72 óra**

KIMENET A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz a következőkre:	**TERÜLET/TEMATIKAI EGYSÉG**	**TARTALOM**
– Felismeri az irodalmi mű jellemző vonásait. – Megismeri egyes magyar irodalmi szövegek szerb, illetve délszláv műfordításait és néhány délszláv alkotó művének magyar fordítását. – Megismeri néhány magyar író életrajzát. – Felismeri és megkülönbözteti a prózai és verses formákat. – Megérti az irodalmi mű témáját, felismeri szereplőit, összefoglalja, reprodukálja a cselekményt. – Megkülönbözteti a népköltészetet a műköltészettől, a szépirodalmi szöveget a nem szépirodalmi szövegektől. – Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét. – Meg tudja állapítani a cselekmény helyét és idejét. – Felismeri a költői jelzőt, megszemélyesítést, hasonlatot. – Képes a következő szépirodalmi szövegelemek meghatározására és példákkal való illusztrálására: téma, a cselekmény helye és ideje, főszereplő, mellékszereplő stb. – Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: monda, mese, tájleíró költemény, elbeszélés, novella, regény, levél, mesejáték. – Megnevezi és a gyakorlatban is alkalmazza a leírás formáit: személyleírás, tárgyleírás, tájleírás. – Felismeri és értelmezi az egyszerű szövegek konfliktushelyzeteit, a hősök jellemvonásait, s velük kapcsolatban megállapít, véleményt formál. – Képes vázlat készítésére és a vázlat alapján beszélni a szövegről. – Nyelvtudásának szintje alapján eljut a rövidebb és/vagy hosszabb szövegek megértéséig. – A szépirodalmi művek tudatos, igényes olvasója. – Képes esztétikai élmény átélésére. – Tiszteli a nemzeti irodalom és kultúra hagyományait. – Képes többszöri olvasás után megérteni az egyszerű és/vagy összetettebb szövegeket. – Tud rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket hangosan olvasni és reprodukálni, ügyelve a helyes artikulációra, hangsúlyra, hanglejtésre, valamint mondatformálásra. – Képek, kérdések, vázlat és kulcsszavak alapján képes összefoglalni a szöveg lényeges információit. – Képes megfogalmazni a szöveghez kapcsolódó egyéni élményeket. – Képes a nem lineáris szövegek befogadására. – Megismeri a vajdasági magyar gyermeksajtót.	**IRODALMI ISMERETEK**	***LÍRA*** ***Feldolgozásra szánt szövegek*** ***Kötelező szövegek*** Fehér Ferenc: *A rigó* Csík Mónika: *Halebéd* Tolnai Ottó: *Semmi semmi* Kányádi Sándor: *Ül a tél a hegy tetején* Varró Dániel: *Nyúl tavaszi éneke* Kosztolányi Dezső: *Mostan színes tintákról álmodom* ***Kiegészítő, választható szövegek*** Fehér Ferenc: *Szeptemberi útravaló* Kiss Ottó: *A játékban az az igazságos/Foci, foci, foci* Romhányi József: *Focimeccs* Csoóri Sándor: *Farsangi kutyabál* Szabó Lőrinc: *Nyitnikék* Kormos István: *Vackor fürdik a Balatonban* Petőfi Sándor*: Itt van az ősz, itt van újra* Weöres Sándor: *Kutyatár* Romhányi József: *A teve fohásza* Nemes Nagy Ágnes: *Lila fecske* Varró Dániel: *SMS-versek* **Irodalmi alapfogalmak** A szöveg formája: vers, próza. Műnemek: líra, epika, dráma. A költő és a lírai én. Lírai műfajok. A lírai formanyelv jellemzői: képiség, ritmus, szerkezet. Rím. Stíluseszközök: hasonlat, megszemélyesítés, költői jelző. **EPIKA** ***Feldolgozásra szánt szövegek*** ***Kötelező szövegek*** A fehér ló mondája Mirnics Zsuzsa: *Égig érő fák* Herceg János: *Három halász meg egy molnár* (elbeszélés) Majtényi Mihály: *Földgömb* Herceg János: *Vas Ferkó, a vitéz kovács* (részlet) Németh István: *Lepkelánc* *Mese a vadászról és az ördögről* Deák Ferenc: *Magány* Egy kortárs magyar szöveg feldolgozása (pl. Tóth Krisztina *A Mikulás három élete*, Lázár Ervin szövegei, Darvasi László *Pálcika*…) Egy világirodalmi szövegrészlet feldolgozása magyar nyelven Egy kortárs vajdasági magyar novella feldolgozása

		Kiegészítő, választható szövegek Egy szabadon választott olvasmány a magyar népköltészet és hiedelemvilág motívumairól *Mátyás király és az okos lány* *Az égig érő fa* Csáth Géza, Bartók Béla és Kodály Zoltán Kovács Jolánka: *Rétesország meséi* Németh István: *Lepkelánc*/*Felhőnézők* (néhány novella) Tömörkény István: *Így volt rendelve* Karinthy Frigyes: *Magyarázom a bizonyítványom* (Karinthy mint parodista) Mán-Várhegyi Réka: A szupermenők (összehasonlítható Leiner Laura *Szent Johanna gimi* című regénysorozatával). Válogatott szövegek a *Tigrislélek* című kötetből ***ISMERETTERJESZTŐ ÉS INFORMATÍV SZÖVEGEK*** (javaslatok) A magyarok eredete és őshazája, a honfoglalás Magyarok a Vajdaságban Magyar népi, nemzeti és egyházi ünnepek Tavaszi, nyári, őszi, téli népszokások Kálmány Lajos és a mesegyűjtés Szövegek híres magyar nyelvtudósokról (Szarvas Gábor, Bárczi Géza, Kiefer Ferenc, Reguly Antal stb.) Rovásírás tanulmányozása: „titkosírások” megfejtése Egy-egy cikk feldolgozása a vajdasági magyar gyermeksajtóból (Mézeskalács, Jó Pajtás) **Irodalmi alapfogalmak** Szerző és elbeszélő. Epikai műfajok. Az elbeszélésmód sajátosságai: egyes szám harmadik személyű és én-elbeszélés; jellemzés; párbeszéd. Leírások (táj-, tárgy-, környezet-, személyleírás). Az epikai művek szerkezeti egységei. A szereplők jellemzésének eszközei: beszéd, tettek, külső tulajdonságok, életfelfogás. Memoriter: néhány magyar vers és/vagy szöveg megtanulása fejből. **DRÁMA ÉS FILM** ***Feldolgozásra szánt szövegek*** ***Kötelező szövegek*** Népszokásokkal kapcsolatos dramatikus játékok Nothof Károly: *Viharos reggel* Híres magyar filmrendezők és opusaik ***Választható filmek*** Macskafogó I. és II., Dr. Bubó, Summer Hill – magyar felirattal, A repülő osztály – magyar szinkronnal, A szeleburdi család –családi vígjáték. Jankovics Marcell rajzfilmjei. *Tom Sawyer* (2011) – német kalandfilm ***KÖZÖS OLVASMÁNY*** (a nyelvtudástól függően) Tóth Krisztina tárcái (*Hazaviszlek, jó?)* Tolnai Ottó: *Grenadírmars* (egy vagy két szöveg a kötetből) Darvasi László: *Pálcika…* (néhány szöveg) Gion Nándor: *Sortűz egy fekete bivalyért* (A macska felrobbantása – részlet) ***Projektmunka vagy portfólió*** (javaslatok): – Jelentősebb, ma is élő népszokások (pl. húsvéti locsolás, busójárás). – Jellegzetes magyar tájak (pl. Hortobágy) és a magyar konyha. – A magyar Nobel-díjasok (pl. Szentgyörgyi Albert, Kertész Imre), a magyar feltalálók (pl. Bíró László, Rubik Ernő). – Fontos épületek és szimbolikus szerepük (pl. Parlament, budai vár, Nemzeti Múzeum, Szent István bazilika, Nemzeti Színház, Opera, hidak stb.). – Than Mór és a magyar képzőművészet – Jovan Jovanović Zmaj és a magyar irodalom – Danilo Kiš és a magyar kultúra, – Kultuszteremtés a Vajdaságban (emlékházak, irodalmi napok, ünnepségek stb.) – Híres magyar utazók, vadászok – Faliújság, poszter készítése, – Magyar és szerb műfordítások elemzése, összevetése az eredeti szöveggel (pl. Ady Endre, József Attila, Radnóti Miklós, Kosztolányi Dezső, Weöres Sándor stb. szerb fordításai) – Jelentős fordítók, – Játékmotívumot középpontba állító szövegek a magyar és a délszláv irodalomban. – Đura Jakšić és Petőfi Sándor. – Vuk Karadžić magyar irodalmi kapcsolatai.

– Tudatosul benne, hogy a magyar nyelv agglutináló nyelv. – Képes alapszintű kontrasztív gondolkodásra, összevetésre. – Felismeri és megnevezi a mondatfajtákat a beszélő szándéka szerint. – Felismeri és megnevezi az alapszófajokat (ige, főnév, melléknév, személyes, birtokos, kérdő és mutató névmás, kölcsönös, határozatlan, általános és vonatokozó névmás). – Ismeri és alkalmazza az igeneveket. – Ismeri és alkalmazza a feltételes és felszólító módot. – Ismeri és alkalmazza a szóelemeket. – Ismeri és alkalmazza a határozott és határozatlan számnevet. – Ismeri és alkalmazza az alanyi és tárgyas ragozást. – Ismeri és alkalmazza a gyakori kötőszavakat. – Ismeri és alkalmazza a gyakori határozószavakat. – Megkülönbözteti a nyelvi rétegeket. – Megkülönbözteti az egyszerű és összetett szavakat. – Képes az elsajátított nyelvi modellek alkalmazására. – Felismeri és megnevezi az alanyos, tárgyas, határozós és jelzős szintagmákat.	**NYELVI ISMERETEK**	– A magyar mint agglutináló nyelv: a toldalékok típusai – kontrasztív nyelvi vizsgálatok: -ság, -ség, -ás, -és, -ász, -ész, a múlt idő jele, a többes szám jele, fokjelek, -é birtokjel, a felszólító mód jele, -ba, -be, -ban,-ben, -n -ig, tárgyrag stb. (a hármas irányultság, tér és idő kérdése) – Szóképzés: főnévből melléknevet (*főnév+ s, főnév + -tlan,-tlen, főnév + -i*). Szófaji ismeretek: Az igére vonatkozó ismeretek elmélyítése: – az ige múlt ideje; – az ige feltételes és felszólító módja; – a határozott és általános ragozás használatának fejlesztése; – az igekötők fogalma, helyesírása. – a kölcsönös, határozatlan (valaki, valami) és általános névmások (mindenki, senki); – a vonatkozó névmások: *aki, amely, ami.* – kötőszavak: *hogy, és, ha, mint, vagy, ezért.* – az igenevek fajtái (főnévi, melléknévi, határozói), (A főnévi igenév használata a célhatározó kifejezésére.) – kontrasztív vizsgálatok; – Gyakori hely-és időhatározó-szók, módhatározószók (itt, ott, kint, bent, most, azonnal, így, úgy, gyalog stb.) – A főnevekre, melléknevekre, vonatkozó tudás elmélyítése: a főnevek többes száma, a rokon értelmű melléknevek, az ellentétes jelentésű melléknevek, a melléknevek mondatbeli szerepe. – Határozott és határozatlan számnév. – A számnevek a mondatban, a számnevek helyes használata. – A névutók fogalma és helyesírása. – A szintagma fogalma /alanyos, tárgyas, határozós, jelzős/. – A magyar nyelv rétegződése és változatai: köznyelv, szaknyelv, tájnyelv, gyermeknyelv, diáknyelv
– Hangalak és jelentés alapján felismeri a rokon értelmű, többjelentésű, ellentétes jelentésű szavakat. – Felismeri a közmondásokat, szólásokat, jeles ünnepeket. – Szókincsét kb. 250–300 további új lexikai egységgel gazdagítja.	**SZÓKÉSZLET**	– Szóalkotás. – Rokon értelmű, többjelentésű, ellentétes jelentésű szavak a választott szövegben. – Állandósult szókapcsolatok. – Nyelvi játékok. – Találós kérdések. (A nyelvtani gyakorlatokat a szövegek vizsgálata révén valósítjuk meg.)
– Különböző beszédhelyzetekben nyelvtudásának megfelelően képes egyszerű és/vagy összetettebb/bonyolult információkat kérni és adni. – Képes megérteni az alapvető információkat, amelyek a mindennapi kommunikációs helyzetekben hangzanak el. – Nyelvtudásának megfelelően képes a szituatív kódváltás alkalmazására. – Használja a megfelelő udvariassági formákat. –Megérti a hangzó, multimédiás anyagok lényeges információit. – Részt vesz szerepjátékokban.	**NYELVKULTÚRA, NYELVI KOMMUNIKÁCIÓ**	Egyirányú és kétirányú kommunikáció. Hogyan alkotunk szöveget? Kommunikáljunk! Miért kommunikálunk? Köszöntések, jókívánságok Gratuláció Küldjünk üdvözletet! Kommunikációs szituációk, témakörök: család, iskola, környezet és lakóhely, bútorok, berendezési tárgyak, öltözködés, divat, étkezés, receptek, időjárás, szabadidő tevékenységek, bolt, kórház, vásárlás, tudomány és technika (magyar tudósok és találmányok) stb. A hallás utáni szövegértés kialakítása és fejlesztése. Udvariassági formák: köszönés, bemutatkozás, bemutatás, elköszönés, megköszönés, bocsánatkérés, telefonálás, útbaigazítás, értesítés, meghívó, születésnapi gratuláció, jókívánság kifejezése stb. Részvétel rövid interakciókban, a beszédszándékok nonverbális elemekkel támogatott kifejezése. Kommunikáció begyakorolt beszédfordulatokkal. A diákok anyanyelve hatására előállt interferencia jelenségek javítására irányuló képességek fejlesztése. A hangzó és multimédiás anyagokban bizonyos információk lokalizálása. Szerepjátékok.

– Ismeri és alkalmazza a helyesírási alapelveket. – Képes rövid szövegek másolására. – Képes rövid szövegek alkotására (képeslap, meghívó, SMS stb.) – Ismeri és alkalmazza az elválasztás szabályait. – Képes 10-15 mondatos és/vagy hosszabb fogalmazás írására.	**HELYESÍRÁS**	Írott, majd nyomtatott minta alapján szavak, szókapcsolatok, később mondatok másolása. Tollbamondás és hibajavító gyakorlatok. Rövid szavak, mondatok leírása emlékezetből (pl. képekhez kapcsolva). Rövid szövegek másolása. A nagy kezdőbetűk helyesírása. Mintaszöveg alapján egyszerű, rövid szövegek: pl. képeslap, meghívó, SMS írása. Különböző szövegtípusok (pl. leírás, jellemzés) készítése. Személyes információk, vélemény megfogalmazása (pl. internetes fórum, blog stb.) Egyszerű levél, e-mail írása (pl. köszönetnyilvánítás, program-szervezés stb.). Helyesírási alapelvek megismerésének elmélyítése. Egyszerűbb szövegeket fordítása. A nagy kezdőbetűk helyesírása. A j hang kétféle jelölése. Az összetett szavak helyesírása. Egybeírás és a különírás. A múlt idő jele és a tárgyrag írása.

Kulcsfogalmak: artikuláció, prozódia, interakció, kérdés-válasz, bemutatkozás, helyesírás, állandósult szókapcsolatok, ünnepek, szituációs szövegek, ismeretterjesztő szövegek, szépirodalmi szövegek, film.

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA – TANTERVI UTASÍTÁS

A tantárgy keretében a tanulók nyelvismerete alapján differenciáljuk a célokat és kimeneteket, valamint az oktatási feladatokat. Meg kell különböztetnünk az anyanyelvápolást a magyar nyelv idegenként való tanulásától. A kitűzött célok csakis a differenciált oktatás keretében valósíthatók meg. Javasoljuk a diákok nyelvismeretének felmérését az első órán, amely a nyelvismeret szerinti csoportok kialakításának alapját képezi.

A készségek fejlesztése komplex módon történik, úgy, ahogy azok a valós kommunikációs helyzetekben természetes módon összekapcsolódnak. A nyelv elsajátítása továbbra is minden esetben kontextusba ágyazva, konkrét beszédszituációkban valósul meg, melyekben a verbális és a nem verbális elemek, a szociokulturális tudás természetes egységet alkotnak. Ezért az oktatás is komplex módon folyik. A motiváció fenntartása miatt fontos, hogy a tanuló a fejlettségi szintjének megfelelő, változatos, érdekes és értelmes, kihívást jelentő tevékenységek során sajátítsa el a nyelvet, és a feldolgozásra kerülő témakörök megfeleljenek a tanulók érdeklődésének, igényeinek és szükségleteinek. A nyelvtani szerkezeteket továbbra is kontextusba ágyazva sajátítják el, majd fokozatosan megfigyeltetjük a nyelv szabályrendszere és az anyanyelvükhöz hasonló, illetve attól eltérő nyelvi jelenségeket. A magyar nyelv agglutináló jellegéből fakadóan a sikeres tanulás feltétele a grammatikai jelenségek tudatosítása.

Ebben a szakaszban is fontos célkitűzés, hogy a tanulók nyelvi kompetenciájának fejlesztése szoros összefonódásban és kölcsönhatásban történjen a fejlesztési szakaszra vonatkozó nevelési célokkal és más kulcskompetenciák fejlesztésével, így a szociális kompetenciával, az esztétikai-művészeti tudatossággal és kifejezőképességgel, valamint az önálló tanulással. Fokozatosan egyre nagyobb szerepet kap a digitális kompetencia, hiszen az IKT-eszközök használata az információszerzés és az információcsere korszerű és hatékony eszköze.

A tanulók attól függően, hogy **anyanyelvápolásként** vagy **idegen nyelvként** tanulják a nyelvet:

• gyakorolják a mindennapi témáról szóló beszélgetésbe való bekapcsolódást,

• gyakorolják a kérdésmegértést és (rövid) megválaszolást,

• tovább gyakorolják az állítás, tagadás, tiltás, felszólítás, kérés, köszönet megértését és kifejezését, helyesírását,

• továbbfejlesztik a tárgyleírásnak, a személyek, állatok bemutatásának/bemutatkozásának, az eseménymondásnak és megértésnek a készségét,

• beszélgetnek az emberek közti különbségekről, más kultúrákról, nyelvekről,

• felfogják az irodalmi szöveg globális jelentését, az ismeretlen szavakra rákérdeznek, vagy megkeresik őket a szótárban, gyakorolják a fordítást,

• szótőre és toldalékra bontják a szavakat, megismerkednek a leggyakrabban használt szóelemekkel,

• gyakorolják a tulajdonnevek írását,

• kérdések segítségével megállapítják a szereplőket, a helyet és az időt,

• verseket, dalokat, mondókákat, meséket (meserészleteket), történeteket hallgatnak meg,

• hallás és olvasás után megtanulnak rövidebb verseket, dalokat, mondókákat, összehasonlítják a magyar és az idegen nyelv mesehőseit, dalait, szokásait,

• alkalmazzák a szövegekben előforduló új lexikát,

• új szavak tanulásával tovább gazdagítják szókincsüket, szókincsgyarapító gyakorlatokat végeznek, szóképzéssel szavakat alkotnak (kb. 250–300 új szó),

• elsajátítják a legalapvetőbb nyelvi-nyelvtani ismereteket: ki tudják fejezni az egyes és többes számot, használják a tárgyragot, ragozzák jelen, múlt, jövő időben az igéket, gyakorolják az alanyi és tárgyas ragozást, felismerik a főneveket, melléknevеket, számneveket, névmásokat, kötőszókat, igeneveket és a gyakoribb határozószókat.

• fejlesztik helyesírási készségüket: szótagolnak, elsajátítják és gyakorolják az elválasztás szabályait, gyakorolják a tulajdonnevek helyesírását, a magán- és mássalhangzók időtartamának jelölését a begyakorolt szavakban, a *j* hang kétféle jelölését, az egybe- és különírás egyszerűbb eseteit,

• begyakorolják az elsajátított nyelvi modelleket: meghatározott mondattípusok elsajátítása, mondatbeli kapcsolatok, szószerkezetek elsajátítása, transzformálási gyakorlatok, mondatalkotási gyakorlatok megadott elemek és szavak felhasználásával, a nyelvtani egységek kontrasztív (szerb–magyar és idegen nyelv) módszerekkel történő összehasonlítása,

• alkalmazzák a helyesírási alapelveket,

• magyar filmeket, gyermekfilmeket és rajzfilmeket tekintenek meg, segítséggel megállapítják a témát, a szereplőket, a helyet, az időt,

• válaszolnak a szöveg (rajzfilm, film) cselekményére vonatkozó kérdésekre, maguk is tesznek fel kérdéseket,

• megnevezik környezetük személyeinek, tárgyainak tulajdonságait, ki tudják fejezni a különbségeket a melléknév fokozásával,

• használják a személyes névmásokat és azok ragos alakjait (engem, téged, őt stb.)

• használják a birtokos névmásokat (enyém, tied...),

• használják a kérdő névmásokat és a mutató névmások tárgyragos és határozóragos alakjait (ki?, mi?, kik?, mik?, milyen?, mennyi? hány? hova?, mikor?, ez, az, ilyen, olyan, ennyi, annyi, ettől, attól, ezt, azt stb.)

• alkalmazzák az egyeztetés egyszerűbb eseteit,

• megkülönböztetik a nyelvi rétegeket,

• ápolják a nemzeti hagyományokat, megismerkednek az ünnepi szokásokkal: Mikulás, karácsony, újév, farsang, húsvét, anyák napja, pünkösd, népi hagyományok, ünnepek – ezekhez kapcsolódó dramatikus játékokban vesznek részt,

• megismerkednek a magyar művészet és tudomány egyes képviselőinek nevével és képviselőivel, a műfordítások jelentőségével és a kulturális kapcsolatok egyéb vonatkozásaival.

Fontos feladat a kifejező olvasás (kreatív és kritikai olvasási szempontok) gyakorlása, néhány memoriter beiktatása, a hozzászólás gyakoroltatása magyar nyelven, a nem lineáris szövegek feldolgozása (pl. állatkerti belépőjegyek, menetrendek, képregények, nyelvtani táblázatok, gondolattérképek, pókhálóábrák, diagramok, grafikonok stb.)

Házi olvasmány: A tanulók tudásszintjéhez mérten válasszunk ki egy-egy szöveget közös olvasmányként, egyet-egyet mindkét félévben, amennyiben ezt a nyelvtudás lehetővé teszi.

Iskolai dolgozat: A tanulók mindkét félévben egy-egy írásbeli dolgozatot írnak. Az első félévben a kezdő nyelvtanulókkal tollbamondást (vagy kérdőíves felmérést) írassunk, az anyanyelvápolás képzésében részesülők pedig fogalmazást írjanak megadott témára, a második félévben pedig megadott kulcsszavak, képek, vázlat stb. alapján írjanak fogalmazást nyelvtudásuknak megfelelő szinten.

РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Nav predmetosko:	**RROMANI ČHIB E KOTORENCA PALE NACIONALNO KULTURA**
Res:	Res sikavimasko ande predmeto Rromani čhib e kotorenca pale nacinalno kultura si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani čhib, lilaripe thaj e kultura rromengi, sar vi te barjaras džanglipe čhibako ande averčhande trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manušengo save trajin paša amende.
Klaso:	**šovto**
Beršesko fondo sikavimasko	**72**

REZULTATI Kana del pes gata e tema/umal sikljarno džanela te:	**UMAL/TEMA**	**MOTHOVDIPE**
– pindžarel lilaripaske kotora – džanel te ande gilja dikhel e strofa, stiho, thaj e rima – šaj te dikhel ververipe maškar tradicijsko thaj ramome lilaripe – šaj te pindžarel fundo giljako, paramičako – džanel te dikhel ande paramiča vrijama, than, thaj so kerel pes ande paramiča – šaj te dikhel vervripe maškar e manuša ande paramiča – pindžarel e kompozicija ande drama (čino, scena, dikhipe) – Pindžaren pes e trajosa thaj tradicijasa e rromengi – Pindžarel pes e rromengi kulturako-historikane kustikipasa – Pindžarel pes pindžarde Romenca ande rromani historija thaj o holokausto (pindžaripasko niveli)	LILARIPE	**Lektira** 1. A. Krasnići: Antologija rromana poezijako – alosaripe 2. Lj. Koka – Istorija rromana čhibjako 3. Themutne rromani gilja-alosaripe 4. Kotor katar o dramsko lil-alosarel o sikljarno 5. R. Đurić – Kultura Roma 6. R. Đurić – Holokaust Roma **Lila:** Lil drabarimasko pale šovto klaso E gramatika pale rromani čhib thaj orta lekharipe Bućarno lil E lirika- Lilaripaske alava: gilarno, gili, lirsko subjekto E strofa, stiho, e rima ande lirsko gili Lirikasko ulavipe-lirikaske gilja (kamipaske, gilja pale abjavutne,p-herjasutne, bućarimaske, balade, romanse) paramiča – lilvarno, vakerutno manuš Motivo, e fabula, vrijmasko toko Tradicijaki thaj artistikani paramiča E drama Lilaripaske alava Čino, dikhipe, scena **E nacionalno kultura** **Lil** **Historija rromengi II** E siamne pindžaren historija rromengi trujal vrijamaske epohe sar vi pindžaripe e pindžarde Rromenca save ačhade pala peste vurma sar lilvarne numaj ande historija, artizmo, bašalipe thaj aver.Sumnale djesa Erdelezi e Bibija
– Šaj te dikhel so mijal a so si averčhande maškar rromane dijakturja – Ververkerel standardno rromani čhib katar dijalekturja – Orta vakerel kernavne – Orta mothol e navna džuvljikane, muršikane thaj liduj lingurja maškar e kazusurja – Orta mothol e pašnavna thaj e djindurja – Varvekerel e ažutimaske kernavna thaj e modalne kernavna – Orta lekharel sar ramol sar trubul ande standardno lekharipe – Orta lekharel baro grafemo, e interpunkcija – Sikljol andar o *Lekharipe rromane čhibako* R. Djurić – Orta mothol digrafurja	ČHIB (Lil drabarimasko pale šovto, bućarno lil,E gramatika rromane čhibako, Orta rromano lekharipe R. Djurić)	– Krnavna (džal, pekel) – Orta mothol alava, kidipe alavego e intonacija – Kernavna-vrijama – Navna djuvljikano lingo – Muršikano lingo, liduj linga – Pindžaripe e modalne kernavnenc mangel, trubul, mol – Pindžaripe sikavnen e sarnavnenca – Ramosaripe sar vorbis – Pindžaripe e alavenca trujal e intonacija (vakerimaske alava, pučimaske alava). – Vakerimaske vežbe – sa jekh sikljope andar o *Lil drabarimasko* – Te sikljon neve alava. Rodas majbut te mothon amenge kana pučas len. Trubun te keren majbut pe intonacija. – Korkoro te vorbin pe tema savi den lenge katar 10 dži ke 20 alava.

– Šaj te kerel svato ande 1. thaj 3. lingo, sar si ramosardo ando programo. – Džanel te losarel kotora andar o lil. – Džanen te keren svato aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikal o telefono sar kerel pes orta svato. – Šaj te mothon e paramiča savi si lačhardi ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte (sar vareso so sas). – Šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča. – Šaj te ramon paramiča savi ašunde ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte. Mothon e paramiča savi si ramosardi (sar nekabor pinte, sar jekh pinta, kana pučes len) džanen te ramon xarno lil.	ČHIBAKI KULTURA	**E vežbe katar vakeripe** Vorba– vorba varekasa;Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine e pinte Vakeripe sar sas khajda te avel so majbut pučipa. Vakeripe: Vakeripe šejengo (šejengo (sar xaćarde e paramiča); Vakeripe sar e vežba.Vakeripe katar e džuvdimata thaj o trujalipe. Sikamnengo gindo pale kova so drabarde Kana nakhaven trubun te len alavari Vakeripe angle amala Baxtaripe Baxtaripe pe sumnale thaj bare djesa(khelipe sar trubul te avel ando trajo, e kultura kana keras svato nekasa, pakipe pale aver manuš). **E vežbe pale ramosaripe** Ramon e paramiča ande vrijama savi nakhli-majšukar djes familijasa
– Pindžaren xarne filmoske paramiča, kamen te dikhen len, thaj džanen te phenen so dikhle. – Džanen so si e TV emisije thaj keren svato so kamen te dikhen. – Pindžaren so šaj te dikhas ando filmo (pinta, alav, bašalipe, rang, ašundipe).	E MEDIJSKO KULTURA	– E filmoske paramiča pale čhavorra. – TV emisije sar zuravipe te barjaren rromani čhib. – Računari/interneto pale čhavorra saven si 12. berš

Kludutne alava: (lirsko gili, paramsja, navna, holokausto, kazusa, modalne kernavna, internet

MOTHOVDIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čhavorrenca o predmeto: Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimakso centro, godolastar sikljarno trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čhavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora.

Ande sikavipe trubul te so majlače prezentuil lilaripa save sikamne bi pharimasa sićona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura.

Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

– e metoda drabarimaski

– e metoda vorbaki – vorbaki metoda

– e metoda haljarimaski (monološko metoda)

– e metoda praktikane bućako – naučno-rodipaski metoda andar e čhibake kotora, e dijalektologija, prozodija, rromane dijakturja, kidipe averčhande tradicijake lilaripasa, buti neve tehnologijasa.

Trubun te ande buti čhavorrenca si tumen averčhande kotora bućake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti liduj čhavorrenca, buti ketane čhavorrenca, – sikljope trujal averčhande khelimata sar kaj si e kvizurja, mothovipa andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pučipa thaj boldo svato – pučipe khajda te vazden o krlo. E vežbe – pučas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacija pučimaski thaj boldo alav e intonacijasa. Vakeripe – pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mothovipe – pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovipe pherde alavenca. Dijalogo – maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane. Vorba sosko si fundo ande rromane paramiča thaj e gilja.

Vakeripe – xarne paramiča, e basne, kova so xaćarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, djilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čhutine ande rromani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šeja ande prezento, perfekto thaj futuro.

Sikavipe rromane čhibako e kotorenca pale nacionalno kultura del fundoske džanglipa andar e čhib, lilaripe thaj nacinalno kultura.

Ko sikamno trubus te džungadon kamipe te drabaren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicija thaj rromano trajo.

Sikljope si lačhardo khajda te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon stanadardno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa. Trubun te pindžaren e čhavorren sar sas rromenge ande holokausto.

PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čhavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, numaj vi sikamnenca losarena kova so sikljona, a so si ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlače, so kerde majbut drom, sar sikljona čhavorrenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodurja. E sikamne rodena thaj sikljona neve džanglipa. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlače čhavorrenge.

Neve vinajipake-sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men lačho ishodo. Lačhipe savo si men katar ishodurja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te haćaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile. Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodurja sikavimaske šaj te loćaren sikamnenge ramosarimaske thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainćarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čhavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te korkoro arakhen neve sikavipa.Lače ramosarde e ishodurja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko-metodikano proceso sikavimasko.

Paše godova, e ishodurja sikavimaske save si lačharde khajda te sikljon, e ishodurja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne sikljile..

DIDAKTIČKO-METODIKANE ALAVA

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor.

Ande sikavipe si majanglal čhutino artistikano, haćarimasko kotor. Kava si čhutino resesa te so majlače sikamne sikljon te drabaren, haćaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Či trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire šukarimasa te barjarel thaj zuravel čhavorrengo gindo, čhib, kulturake kotora, haćaripe pale lilaripe thaj aver.

Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lilaripe, vrijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čhavorren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čhavorrenge ande šovto klaso);

Estetsko kriterijumo (artistikano šukaripe);

Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);

Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe)

Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipe čhibako thaj lilaripako).

E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rrromengi.

Čhib sar sikavimasko kotor:

Alavari, e gramatika, ortoepija thaj e ortogafija. Kava e čhavorra sikljon ande predmeto rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi pe aver predemturja. O sikljarno trubul te sikamnenca sa jekh drom sikljol dži kaj e sikamne či sikljon kova so si ramosardo ando program. E vežbe musaj te aven ande sa jekh nastavno kotor te so majlače sikljon.

Sikljarnosa jekh trubul te phenel e sikamnenge kazom si importantno te orta keren svato savo sikljol pes ande ortoepske vežbe.

E ortoepske vežbe či trubun te keren sar korkorutne natavne kotora, numaj paše nastavne kotora save ramon ando plano; alavengi intonacija šaj te pe jekh rig phandel pes e čhibaki kulturasa, e vorbasa andar o muj thaj aver.Šaj te ande sikljope mućen o audio snimko te sikamne šaj so majlače sikljon ašundo, te sikljon bašalipe thaj e dikcija vorbaki.

Nesave ortoepske vežbe šaj te keren pes ketane aver kotorenca andar o lilaripe sar kaj si:e artikulacija šaj te čhon ande sidjarno svato, kana keren e sidjarne alava ande rromani tradicija;e prozodija alavengi, sidjaripe, ritmo, alavengi intonacija thaj danfo šaj te čhon ande vežbe te drabaren andar o krlo lilaripaske kotora. Sar e ortoepsko vežba trubun te sikamne vorbin pe godji lilaripaske kotora gilja thaj e kotora paramičake (audio ažutimasa).

Čhibaki kultura

Sainćaripe kulturako, vorbako thaj ramosarimasko si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli

Kava si vi ande aver sikavimaske kotora.Majanglal trubun te den sikavnenge ramosarimaske vežbe, a palal godova vorbake. Trubun te len sama te sikamnenge den vežbe save si pale šovto klaso. Kova so trubun te keren sikamnenca kana si pučipe pale vorba si: paramiča pale kova so sas, so dikhle, so kamen. E teme save šaj te den sikamnenge si: buli familija. Autobiografsko paramiča. Dosturja. Xabe. Phiradipe.Mungro amal – mungri amalni. Bućarimasko djes sikamnengo. Tromali vrijama. Džanglipe.Lil. TVthaj o radio. Mamijake thaj paposke paramiča. Arakhas o tujalipe-džuvdimata thaj čarja. Vrijama. Beršeske kotora. Buća. Kamipe dejake čhibako. Importantne rromane djesa. Čhavrikane lila. Dromaripe. Sporto. O računari. E planeta Phu. Kontinenturja. Kotora phuvjake. Kaj kamlemas te dromarav. Gilja, vorba, e radionice pale vorba. Stripo. E pinte kotorenca.

Katar o sikamno ažućaras te šaj korkoro te vakerel pe nesavi tema, sar vi te kerel alava katar dino alav. Trubun te džanen te mothon piro gindo pale kova so drabarde (so si lenge šukar so naj, sostar) te phenen kon ramosarda lil, kon si angluno ande paramiča, sosoko si manuš thaj aver. Trubun te džanen te najisaren thaj te rudisaren pale ažutipe.

Trubun te barjaren piro alavi kana drbarena o rromano alaviri. Barjaripe alavengo šaj te buljaren khajda kaj ramosarena o rebuso, khelena pes alavenca. Trubun te ramon piro alavari ande savo avena ramosarde bipindžarde alava.

E medijsko kultura

Sainćaripe ande medijsko kultura trubus te dikhas sar sikljope ande aver sikavimaske kotora ande predmeto Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi kova so sikljon ande aver predmeturja.

E medijsko kultura si e funkcija te majanglal či del te bilačhipe savo del pes ande filmurja avel dži ko sikamno, sar vi te o sikamno vrimajsa korkoro pindžarel so si pala leste a so naj. Imoprtantno si vi kava te phenas e sikamnenge kaj kova so šaj te kerel pes ando crtano filmo naštik ando lengo trajo.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Denumirea disciplinei: **LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE**

Scopul **Scopul** predării şi învăţării *Limbii române cu elemente ale culturii naţionale* este ca elevii, prin însuşirea cunoştinţelor funcţionale despre sistemul limbii şi despre cultură şi prin dezvoltarea strategiei de învăţare a limbii române să-şi formeze capacitatea elementară de comunicare scrisă şi orală la şi să ia o atitudine pozitivă faţă de alte limbi şi culturi, precum şi faţă de propria lor limbă şi patrimoniul cultural.

Clasa **A VI-a**

Fondul anual de ore **72 de ore**

FINALITĂŢI După terminarea clasei elevul va fi capabil:	**FUNCŢII COMUNICATIVE**	**ACITIVITĂŢI LINGVISTICE** (în funcţiile comunicative)
– să înţeleagă texte mai simple legate de salutări, prezentări şi cererea/oferirea informaţiilor de natură personală; – să salute, să se prezinte pe sine şi pe alţii folosind mijloace lingvistice simple; – să facă schimb de informaţii mai simple, de natură personală; – în câteva enunţuri legate, să ofere informaţii despre sine şi despre ceilalţi; – să înţeleagă texte mai simple legate de descrierea persoanelor, plantelor, animalelor, obiectelor, locurilor, fenomenelor, acţiunilor, stărilor şi evenimentelor; – să descrie şi să compare fiinţele, obiectele, locurile, fenomenele, acţiunile, stările şi evenimentele folosind mijloace de limbă mai simple; – să înţeleagă sugestii, sfaturi şi cereri şi invitaţii mai simple, la activităţi comune şi să răspundă la acestea cu argumentări corespunzătoare; – să trimită sugestii, sfaturi şi invitaţii la activităţi comune folosind modele de comunicare adecvate situaţiei; – să ceară şi să ofere informaţii suplimentare cu privire la propuneri, sfaturi şi invitaţii la activităţi comune; – să înţeleagă cererile şi solicitările obişnuite şi să răspundă la ele; – să adreseze cereri şi solicitări obişnuite; – să felicite, să mulţumească şi să-şi ceară scuze folosind instrumente de limbă mai simple; – să înţeleagă şi urmeze instrucţiuni mai simple privind situaţiile comune din viaţa de zi cu zi; – să ofere instrucţiuni mai simple despre situaţiile comune din viaţa de zi cu zi; – să înţeleagă texte mai simple care descriu acţiunile şi situaţiile din prezent; – să înţeleagă texte mai simple care descriu capacităţi şi abilităţi; – să facă schimb de informaţii individuale şi/sau o serie de informaţii referitoare la acţiuni în prezent; – să descrie acţiunile, capacităţile şi abilităţile folosind un şir de enunţuri; – să înţeleagă texte mai simple care descriu experienţe, evenimente şi abilităţi din trecut; – să facă schimb de informaţii individuale şi/sau o serie de informaţii despre experienţe, evenimente şi capacităţi în trecut; – să descrie într-un şir de enunţuri scurte, experienţă şi evenimente din trecut; – să descrie un eveniment istoric, o personalitate istorică etc. – să înţeleagă enunţuri simple referitoare la decizii, promisiuni, planuri, intenţii şi prevederi şi să reacţioneze la ele; – să facă schimb de enunţuri simple cu privire la promisiuni, decizii, planuri, intenţii şi prevederi; – să comunice ce planifică el/ea sau altcineva, ce intenţionează sau prevede; – să înţeleagă expresii comune privind dorinţele, interesele, necesităţile, simţurile şi sentimentele şi să reacţioneze la ele; – să exprime dorinţe, interese, necesităţi, simţuri şi sentimente prin mijloace de limbă mai simple; – să înţeleagă întrebări mai simple legate de orientarea/poziţia obiectelor şi fiinţelor în spaţiu şi direcţia mişcării şi să răspundă la ele; – să ceară şi să înţeleagă informaţiile despre orientarea/poziţia obiectelor şi fiinţelor în spaţiu şi în direcţia mişcării; – să descrie cu un şir de enunţuri simple direcţia mişcării şi relaţiile spaţiale; – să înţeleagă interzicerile mai simple, regulile de comportament, obligaţiile proprii şi ale altora şi reacţionează la ele; – să facă schimb de informaţii mai simple cu privire la interzicerile şi regulile de comportament în şcoală şi într-un loc public, precum şi la obligaţiile proprii şi ale altora; – să comunice regulile de comportament, interzicere şi lista propriilor obligaţii şi ale altora altor obligaţii utilizând mijloace lingvistice adecvate; – să înţeleagă expresii mai simple referitori la posedare şi apartenenţă; – să formuleze enunţuri mai simple referitoare la posedare şi apartenenţă; – să întrebe şi să spună ce are/nu are cineva şi cui aparţine ceva; – să înţeleagă enunţuri mai simple care se referă la exprimarea plăcerii şi aversiunii şi să reacţioneze la acestea;	**SALUTAREA ŞI PREZENTAREA PROPRIE ŞI A ALTORA ŞI CEREREA/OFERIREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE ŞI DESPRE ALŢII**	Audierea şi citirea textelor mai simple legate de salutare şi prezentare (dialoguri, texte narative, formulare etc.); reacţia la impulsurile orale sau scrise ale interlocutorilor (profesorilor, colegilor etc.) şi iniţierea comunicării; oferirea informaţiilor orale şi scrise despre sine şi căutarea şi oferirea informaţiilor despre alte persoane.
	DESCRIEREA FIINŢELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR, FENOMENELOR, ACŢIUNILOR, STĂRILOR ŞI ÎNTÂMPLĂRILOR	Audierea şi citirea unor texte mai simple care se referă la descrierea fiinţelor, obiectelor, locurilor, fenomenelor, acţiunilor, stărilor şi întâmplărilor; descrierea/compararea orală şi scrisă a fiinţelor, obiectelor, fenomenelor şi locurilor.
	EXPRIMAREA UNEI PROPUNERI SAU A UNUI SFAT, ADRESAREA INVITAŢIEI DE PARTICIPARE LA O ACTIVITATE COMUNĂ ŞI REACŢIONAREA LA ACEASTA	Audierea şi citirea textelor simple care conţin sugestii; negocieri orale şi scrise şi acceptarea propunerilor, participarea la activităţi comune; scrierea invitaţiilor pentru o aniversare/petrecere sau a e-mailurilor/SMS-urilor prin care este stabilită o activitate comună; acceptarea/refuzarea sugestiei, oral sau în scris, respectând normele de bază ale politeţei şi exprimarea justificării/scuzei adecvate.
	EXPRIMAREA CERIERII, INFORMAŢIE, SCUZEI, FELICITĂRII ŞI MULŢUMIRII	Audierea şi citirea enunţurilor simple prin care se felicită, solicită/oferă ajutor, serviciu, informaţie sau se cer scuze, se exprimă mulţumiri; felicitarea orală şi scrisă, cererea şi oferirea de informaţii, adresarea cererii pentru ajutor/serviciu şi reacţionarea la aceasta, exprimparea scuzelor şi a mulţumirii.
	ÎNŢELEGEREA ŞI OFERIREA INSTRUCŢIUNILOR	Audierea şi citirea textelor care conţin instrucţiuni mai simple (de exemplu, pentru realizarea unei sarcini, a unui proiect etc.) cu sprijin vizual şi fără el; oferirea instrucţiunilor orale şi scrise.
	DESCRIEREA ACŢIUNILOR ÎN PREZENT	Audierea şi citirea descrierii şi schimbul de enunţuri privind evenimentele/activităţile şi abilităţile permanente, obişnuite şi actuale; descrierea orală şi scrisă a evenimentelor/activităţilor şi abilităţilor permanente, obişnuite şi actuale.
	DESCRIEREA ACŢIUNILOR ÎN TRECUT	Audierea şi citirea descrierilor şi schimbul oral şi în scris a enunţurilor legate de evenimente şi activităţi din trecut; descrierea orală şi scrisă a evenimentelor/activităţilor din trecut; alcătuirea şi prezentarea proiectelor despre evenimente istorice, personalităţi etc.
	DESCRIEREA ACŢIUNILOR VIITOARE (A PLANURILOR, INTENŢIILOR, PREVEDERILOR)	Audierea şi citirea textelor mai scurte în legătură cu hotărârile, planurile, intenţiile şi prevederile; înţelegerea/informarea cu privire la decizii, planuri, intenţii şi prevederi.
	EXPRIMAREA DORINŢELOR, INTERESELOR, NECESITĂŢILOR, SIMŢURILOR ŞI SENTIMENTELOR	Audierea şi citirea enunţurilor în legătură cu dorinţele, interesele, necesităţile, simţurile şi sentimentele; înţelegerea orală şi scrisă cu privire la satisfacerea dorinţelor şi necesităţilor, propunerea soluţiilor cu privire la simţuri şi necesităţi; exprimarea orală şi scrisă a sentimentelor şi reacţionarea la sentimentele altora.
	EXPRIMAREA RAPORĂRII ÎN SPAŢIU ŞI A INDICAŢIILOR CU PRIVIRE LA ORIENTAREA ÎN SPAŢIU	Audierea şi citirea textelor simple cu privire la direcţia de mişcare şi a relaţiilor spaţiale mai specifice; schimbul oral şi scris de informaţii privind direcţia mişcării şi relaţiile spaţiale; descrierea orală şi scrisă a direcţiei de mişcare şi a relaţiilor spaţiale.
	EXPRIMAREA APROBĂRII, INTERZICERII, A REGULILOR DE COMPORTAMENT ŞI A OBLIGAŢIILOR	Audierea şi citirea enunţurilor simple privind interzicerile, regulile de comportament şi obligaţiilor; punerea întrebărilor privind interzicerile, regulile de comportament şi obligaţiile şi răspunsul la acestea; comunicarea orală şi scrisă a interzicerilor, a regulilor de comportament şi a obligaţiilor.
	EXPRIMAREA APARTENENŢEI ŞI POSESIUNII	Ascultarea şi citirea textelor simple cu enunţuri în care se spune ce are/nu are cineva sau cui aparţine ceva; punerea întrebărilor despre apartenenţă şi răspunsul la ele.
	EXPRIMAREA PLĂCERII/ AVERSIUNII	Audierea şi citirea textelor mai simple legate de exprimarea plăcerii/aversiunii; exprimarea orală şi scrisă a plăcerii/aversiunii.
	EXPRIMAREA OPINIILOR	Audierea şi citirea textelor mai simple cu privire la cererea opiniilor şi exprimarea acordului/dezacordului; cererea orală şi scrisă a opiniilor şi exprimarea acordului şi dezacordului.
	EXPRIMAREA CANTITĂŢII, NUMERELOR ŞI PREŢURILOR	Audierea şi citirea textelor mai simple despre cantitate şi preţ; punerea întrebărilor cu privire la cantitate şi preţ şi răspunsul la acestea, oral şi în scris; ascultarea şi citirea textelor privind comenzile la restaurant, cumpărăturile, jocul rolurilor (într-un restaurant, într-un magazin, la bucătărie ...); scrierea şi calcularea preţurilor.

– să exprime plăcerea şi aversiunea şi să dea explicaţii simple; – să înţeleagă cele mai simple enunţuri prin care se cere o opinie şi să reacţioneze la ele; – să exprime opinia, acordului/dezacordului şi să dea explicaţii scurte; – să înţeleagă noţiuni mai simple cu privire la cantitate şi preţ; – să întrebe şi comunice cât de mult există/nu există, folosind mijloace lingvistice mai simple; – să întrebe/să spună/să calculeze cât costă ceva.		

DOMENIILE TEMATICE ÎN ÎNVĂŢAREA LIMBII ROMÂNE CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE – CICLUL DOI

Notă: Domeniile tematice se întrepătrund şi sunt aceleaşi în toate cele patru clase ale celui de-al doilea ciclu al instrucţiei şi educaţiei elementare – în fiecare clasă în anul şcolar următor se actualizează, iar apoi se lărgeşte fondul de cunoştinţe de limbă, obişnuinţe şi abilităţi, precum şi contextele extralingvistice legate de o temă concretă. Profesorii abordează temele în conformitate cu interesele elevilor, necesităţile lor şi metodele moderne care se aplică în procesul de însuşire a limbii române cu elemente de cultură naţională, astfel că fiecare temă reprezintă o anumită complexitate situaţională.

1) Identitatea personală
2) Familia şi mediul social înconjurător (prieteni, vecini, profesori etc.)
3) Caracteristicile geografice
4) România – țara de baştină și Serbia – patria mea
5) Locuirea – forme, obiceiuri
6) Lumea vie – natura, animalele de companie, protecţia mediului de viaţă, conştiinţa ecologică
7) Istoria, experienţa în timp şi perceperea timpului (trecut – prezent – viitor)
8) Școala şi viaţa şcolară, sistemul şcolar, instruirea şi educaţia
9) Viaţa profesională (profesia de viitor), planurile legate de profesia de viitor
10) Tinerii – copiii şi tineretul
11) Ciclurile vieţii
12) Sănătatea, igiena, prevenirea bolilor, lecuirea
13) Emoţiile, dragostea faţă de partener şi relaţiile între oameni
14) Transportul şi mijloacele de transport
15) Clima şi condiţiile meteorologice
16) Ştiinţa şi cercetarea
17) Arta (în special literatura modernă pentru copii, muzica contemporană)
18) Viaţa spirituală, norme şi valori (principii etice şi religioase), atitudini, stereopituri, prejudecăţi, toleranţa şi empatie, grija de altcineva
19) Obiceiurile şi tradiţia, folclorul, aniversările (zilele de naştere, sărbătorile)
20) Timpul liber – distracţia, divertismentul, hobby-urile
21) Alimentaţia şi obiceiurile gastronomice
22) Călătoriile
23) Moda şi îmbrăcămintea
24) Sportul
25) Comunicarea verbală şi non-verbală, regulile de comportament şi bunele maniere
26) Mediile, mass-media, Internetul şi reţelele sociale
27) Viaţa în străinătate, contactele cu străinii

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE

CONŢINUTURILE DE LIMBĂ

Funcţia comunicativă	Conţinuturile de limbă
SALUTAREA ŞI PREZENTAREA PROPRIE ŞI A ALTORA ŞI CEREREA/ OFERIREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE ŞI DESPRE ALŢII	*Care este numele/prenumele/porecla ta?* *Care este numele dumneavoastră, Doamnă/Domnule?* *(Eu) îți/v-o prezint pe Mihaela.* *Acesta este Marius, el este evevul nou-venit în clasa noastră.* *Bine ai venit!* *Unde locuiești/locuiți? eu locuiesc pe strada Mihai Eminescu, 168. La ce etaj?La etajul al cincilea.* *Practic sportul (înotul/fotbalul/tenisul.* *Cum vii la școală? Pe jos. Cu autobuzul.* *Ce profesie are tatăl tău? El este medic.* *Ai frați, sau surori? Da, am o soră mai mică/un frate mai mare.* *Acesta este unchiul meu. El trăiește la București, dar este născut la Timișoara.* *Pe verișorii mei îi cheamă Marcel și Georgel.* Timpul prezent al verbelor frecvente. Întrebări cu cuvinte interogative (*care, cum, unde...*). Pronumele personal. Pronumele și adjectivul posesiv. Numeralul (cardinal și ordinal). **Conținuturi (inter)culturale**: reguli prestabilite de comunicare politicoasă; numele, prenumele și poreclele; familia și relațiile familiale; adresa; reprezentare oficială și informală; grade de rudenie și relații de familie; orașele mai mari din țările culturii țintă.

DESCRIEREA FIINȚELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR, FENOMENELOR, ACȚIUNILOR, STĂRILOR ȘI ÎNTÂMPLĂRILOR	*Cum este Petru ? El este mai mic decât Ionel, are ochii castanii și părul negru.El este foarte simpatic, generos și puțin timid. El poartă blugi albaștri și o cămașă galbenă.* *Dintre toate animalele, girafa are cel mai lung gât. Melcul merge mai încet decât broasca țestoasă.* *Bicicleta este mai economică decât motocicleta. Mașina tatălui meu este mai rapidă/confortabilă decât a vecinului nostru.* *Clujul este un oraș mai liniștit decât Timișoara.* Adjectivele calificative: genul și numărul Gradele de comparație ale adjectivelor și adverbelor (*mai încet, cel mai lung*). Timpul prezent al verbelor frecvente, precum și al verbelor pronominale și reflexive **Conținuturi (inter)culturale**: specificul țării noastre și al țărilor din aria de vorbire a limbilor țintă (atracții, caracteristici geografice)
EXPRIMAREA UNEI PROPUNERI SAU A UNUI SFAT, ADRESAREA INVITAȚIEI DE PARTICIPARE LA O ACTIVITATE COMUNĂ ȘI REACȚIONAREA LA ACEASTA	*Vrei să mergem împreună la concert ?Începe la ora 20. Știu că îți acest artist.* *Vino la mine după terminarea orelor și adu CD-urile tale.* *Am putea un pic să ne plimbăm. Da, de ce nu ! Cu plăcere. Scuze, dar nu pot. Nu mă simt bine.* *Trebuie să mănânci mai multe fructe și legume. Dacă nu te simți bine, trebuie să mergi/consulți un medic.* Întrebări prin intonare. Modul imperativ. Negația *(nu)* Prezentul verbelor frecvente. **Conținuturi (inter)culturale**: exprimarea adecvată referitoare la propuneri, sfaturi și invitații și reacționarea la propuneri, sfaturi și invitații.
EXPRIMAREA CERIERII, INFORMAȚIE, SCUZEI, FELICITĂRII ȘI MULȚUMIRII	*Dacă vrei, pot să te ajut. Da, mulțumesc, drăguț din partea ta.* *Bună ziua, Doamnă, caut o fustă din bumbac. Ce număr dorîți, domnișoară ?* *La ce oră pleacă trenul spre Craiova? La 8h și20min.* *Scuzați-mă, Domnule, puteți să-mi spuneți cum să ajung la gară ? Da, mergeți înainte/la dreapta/la stânga. Mulțumesc. Cu plăcere.* *Vă rog, unde este stația de autobuz ? Nu este departe de aici (în față/în sus/în jos/la dreapta…Nu știu* Întrebări prin intonare. Întrebări cu cuvinte interogative. (*ce*, *unde, când*) Negația (*nu*). Numeralele cardinale. **Conținuturi (inter)culturale**: reguli de comunicare politicoasă, sărbători și evenimente importante, felicitarea.
ÎNȚELEGEREA ȘI OFERIREA INSTRUCȚIUNILOR	*Citește textul și rezolvă exercițiul cu numărul 3!* *Trebuie mai întâi să citești cerința înainte de a rezolva exercițiul.* *Veți face un proiect despre satul/orașul/regiunea/animalul de companie. Reflectați bine și răspundeți!* *Verificați răspunsurile vostre!* *Veți reasculta dialogul, dar nu veți deschide cărțile încă!* Modul imperativ. Timpul viitor. **Conținuturi (inter)culturale**: reguli de adresare politicoasă în conformitate cu gradul de formalitate și situație.
DESCRIEREA ACȚIUNILOR ÎN PREZENT	*Locuiesc într-o casă din centrul orașului.* *La ce oră te trezești ? În fiecare dimineață mă trezesc la ora 7 și un sfert/jumătate/fără un sfert..* *De obicei luăm masa de prânz la ora 2 după masă.* *Ce faci ? Urmăresc o emisiune TV.* *Fratele meu merge la piscină în fiecare zi, el adoră înotul.* *Ea este foarte bună la biologie, dar slabă la matematică.* Prepoziția. Întrebări cu cuvinte interogative prin intonare (*ce, când, cum, care*). Numeralele ordinale până la 20. Adverbele de timp (*acum, atunci, în fiecare zi*). Prezentul verbelor frecvente, precum și al verbelor pronominale și reflexive **Conținuturi (inter)culturale**: viața în familie; viața la școală – activitățile școlare și extrașcolare, vacanțele și călătoriile.
DESCRIEREA ACȚIUNILOR ÎN TRECUT	*Vlad Țepeș și Curtea Domnească, azi MuzeulCurtea Veche din București. Cine a fost acest domnitor ? Unde se găsește muzeul ?* *Cum ți-ai petrecut week-endul ?* *Ați vizitat déjà România ?* *Când a fost mama mea tânără, a făcut gimnastică. I-a plăcut de gimnasta Nadia Comaneci.* *Ți-ai făcut tema la geografie ?* *Am sunat-o pe Ioana, dar nu a răspuns.* Perfectul compus. Întrebări prin intonare. Întrebări cu cuvinte interogative (*unde, cum*). Negația (*nu*). **Conținuturi (inter)culturale**: evenimentele istorice, descoperiri epocale, personalități mai importante din trecut.
DESCRIEREA ACȚIUNILOR VIITOARE (A PLANURILOR, INTENȚIILOR, PREVEDERILOR)	*Ce ți-ar plăcea să fii cân vei fi mare ?* *În după masa aceasta voi ieși cu verișorii/verișoarele mele.* *Săptămâna viitoare voi împlini 13 ani.* *Miercuri seara voi organiza o petrecere, îi voi invita pe prietenii mei.* *Te voi ajuta la temele de la istorie.* *În vacanță voi face mai multă lectură la istorie și geografie.* Viitorul. Întrebări cu cuvinte interogative (*ce*). Adjectivele posesive. **Conținuturi (inter)culturale**: regulile bunelor maniere în concordanță cu gradul de formalitate și situație.

EXPRIMAREA DORINȚELOR, INTERESELOR, NECESITĂȚILOR, SIMȚURILOR ȘI SENTIMENTELOR	*Mă doare capul/gâtul/piciorul.* *Ești obosit,ă ?* *Îmi place muzica (clasică/populară/distractivă).* *Doresc/vreau să ies/să mă odihnesc.* *Vreau să dorm/sămănânc/să beau .* *Fiți atenți !* *Nu vorbiți !* *Vai, ce păcat ! Îmi pare rău !* Imperativul. Prezentul verbelor fracvente, precum și al verbelor pronominale. **Conținuturi (inter)culturale**: mimica și gesticularea; interesele, hobby-urile, distracția, divertismentul, sportul și recrearea..
EXPRIMAREA RAPORTURILOR ÎN SPAȚIU ȘI INDICAȚIILOR CU PRIVIRE LA ORIENTAREA ÎN SPAȚIU	*Eu sunt la Corina. Ea locuiește lângă noi. .* *Ca să ajungeți la noi, mergeți două străzi drept înainte, apoi faceți stânga și la primul colț o luați la dreapta.* *Școala se află vizavi de biserică ?* *Unde locuiește el ? Unde este Maria ? Cred că este acasă.* *Mă duc la muzeu. El se găsește între bibliotecă și școală.* Întrebări prin intonare. Prezentul verbelor frecvente. **Conținuturi (inter)culturale**: terenul public; aspectul tipic al locului.
EXPRIMAREA APROBĂRII, INTERZICERII, A REGULILOR DE COMPORTAMENT ȘI A OBLIGAȚIILOR	*Există vreun loc liber în sală ? Da, puteți intra. Îmi pare rău, nu puteți trece pe aici. Nu este posibil.* *Trebuie să vă lăsați bagajul la recepție.* *Fumatul este interzis în sală.* *Nu pot să ies, trebuie să mă pregătesc pentru testul la engleză.* *Trebuie să plimbați câinele în fiecare zi.* Întrebări prin intonare. Negația (*nu*). Construcția *trebuie să* și prezentul verbelor **Conținuturi (inter)culturale**: comportamentul în locurile publice; semnificația semnelor și a simbolurilor.
EXPRIMAREA APARTENENȚEI ȘI POSESIUNII	*Noi avem prieteni în România. Ei au jocuri de socializare.* *Ei nu au calculator în clasă.* *Aceste două fete sunt surorile lui/ei.* *Eu am un cățel alb. Verișoara mea are o pisică, dar este cenușie.* *A cui este umbrela, ata sau a lui Marinel?* Adjectivele posesive. Pronumele posesiv. **Conținuturi (inter)culturale**: familia și prietenii; raportul față de bunurile materiale proprii, dar și față de celel ale altora.
EXPRIMAREA PLĂCERII/ AVERSIUNII	*Ce faci în timpul liber?Eu ador jocurile pe calculator.* *Îți plac mult ? Da, le ador.* *Serbia este o țară frumoasă.* *Nu îmi place poezia, dar îmi plac foarte mult romanele polițiste.* *Vizionezi filmele la televizor, sau la calculator ?* *Acest film/carte îmi place/nu-mi place.* Întrebări prin intonare. Adverbele de mod (*mult, foarte mult*). Prezentul verbelor frecvente. **Conținuturi (inter)culturale**: arta, literatura pentru tineret, benzile desenate (stripul), muzica, filmul.
EXPRIMAREA OPINIILOR	*Eu cred că trebuie ajutat/ă. Și eu la fel.* *Da, ai dreptate.* *Desigur, sunt de acord cu el.* *Nu, nu sunt de acord.* *Este bine/nu este bine.* *Ce credeți despre…?* Negarea. Prezentul verbelor frecvente. **Conținuturi (inter)culturale**:respectarea normelor politicoase de bază în comunicarea cu vârstnicii și cu adulții.
EXPRIMAREA CANTITĂȚII, NUMERELOR ȘI PREȚURILOR	*Câți copii sunt în parc ? În parc sunt cinci băieți două fete.* *Această carte costă 730dinari, sau 29roni.* *Vă rog, aș mai vrea/aș dori un suc de fructe.* *Cine a ajuns primul/prima ?* Numeralele cardinale până la 1000. Numeralele ordinale până la 20. Condiționalul prezent al verbelor *a vrea* și *a dori.* **Conținuturi (inter)culturale**: mediul social; valuta culturilor țintă.

Noțiunile cheie ale conținutului: acces comunicativ, utilizarea funcțională a limbii, interculturalitate.

INSTRUCŢII PENTRU REALIZAREA DIDACTIC-METODICĂ A PROGRAMEI

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Programa predării şi învăţării bazată pe finalităţi oferă profesorului o libertate mai mare în crearea şi proiectarea predării şi învăţării. Profesorul are rolul de a contextualiza Programa în funcţie de necesităţile specifice ale elevilor dintr-o clasă, luând în considerare: componenţa clasei şi caracteristicile elevilor; condiţiile tehnice, mijloacele didactice şi mediile de care dispune şcoala; manualele şi alte materiale didactice, resursele, posibilităţile comunităţii locale în care şcoala funcţionează. Pornind de la finalităţi, funcţiile comunicative şi activităţile de limbă recomandate profesorul întocmeşte planul anual (global) de activitate din care va dezvolta mai târziu planurile operaţionale. Finalităţile sunt definite pentru sfârşitul anului şi îl îndrumă pe profesor să operaţionalizeze la nivelul unei sau al mai multor unităţi metodice/de învăţare în funcţie de nivelul realizărilor elevilor. Finalităţile se deosebesc astfel că unele finalităţi se pot realiza mai uşor şi mai rapid, dar pentru cele mai multe finalităţi (mai ales pentru domeniul Literaturii) este nevoie de mai mult timp, de o serie de activităţi diferite şi mod de muncă diferit. În faza de planificare a predării şi învăţării este foarte important să se aibă în vedere faptul că manualul este instrumentul de predare şi că aceasta nu determină conţinuturile disciplinei. De aceea, conţinuturile oferite în manualul trebuie acceptate selectiv şi în funcţie de finalităţile prevăzute. Având în vedere că manualul nu este singura sursă de cunoştinţe, profesorul trebuie să-i îndrume pe elevilor să folosească şi alte surse de informarea şi însuşire a cunoştinţelor şi abilităţilor.

II. REALIZAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Programa axată pe finalităţi indică aceea ce un elev este capabil să înţeleagă şi să producă în procesul de comunicare. Este astfel structurată încât îl conduce treptat pe profesor de la finalităţi şi funcţiile comunicative ca domenii, până la activităţile de limbă şi conţinuturile r**ecomandate** în funcţiile comunicative. Prin aplicarea acestei modalităţi de abordare în predarea limbii se realizează formarea capacităţii elevilor de a comunica şi utiliza limba în viaţa lor de zi cu zi, în împrejurări particulare, publice sau educaţionale. Această modalitate de abordare subînţelege următoarele atitudini:

– limba ţintă este folosită într-o clasă în contexte de interes pentru elevi, bine concepute, într-o atmosferă agreabilă şi relaxantă;

– discursul profesorului este adaptat vârstei şi cunoştinţelor elevilor;

– profesorul trebuie să fie sigur că elevii au înţeles sensul mesajului, inclusiv elementele sale culturologice şi educaţionale şi de socializare;

– este importantă semnificaţia mesajului lingvistic;

– cunoştinţele elevilor se evaluează prin anumite criterii de exactitate relative, clar definite, şi din acest motiv modelul nu este vorbitorul original;

– predarea se bazează pe interacţiunea socială cu scopul de a se îmbunătăţi calitatea şi volumul materialului lingvistic; lucrul în sala de clasă şi în afara acesteia se desfăşoară prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, prin căutarea informaţiilor din diferite surse (internet, reviste pentru copii, prospecte şi material audio) precum şi prin rezolvarea unor sarcini mai mult sau mai puţin complexe în condiţii reale şi virtuale, cu un context, procedură şi obiectiv clar definite;

– profesorul îndrumă elevii în legile codului oral şi scris şi în relaţiile de reciprocitate dintre ele;

– toate conţinuturile din gramatică sunt introduse prin metoda inductivă, prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoştinţe al elevilor, dar fără explicaţii gramaticale detaliate, cu excepţia cazului în care elevii insistă asupra lor, iar cunoştinţele sunt evaluate şi notate pe baza utilizării lor în contexte comunicative adecvate.

Abordarea comunicativ-interactivă în predarea limbii române include, de asemenea, următoarele:

– însuşirea conţinutului lingvistic prin participarea concretă şi gândită în actul social;

– conceperea programei de predare şi învăţare ca pe un ansamblu de sarcini şi activităţi dinamice, pregătite în comun şi adaptate vârstei elevilor;

– profesorul trebuie să permită accesul la ideile noi şi acceptarea lor;

– elevii sunt consideraţi participanţi responsabili, creativi şi activi la actul social;

– manualele reprezintă o sursă de activitate şi trebuie îmbogăţite prin folosirea materialelor suplimentare autentice;

– sala de clasă este un spaţiu care poate fi adaptat zilnic la necesităţile de predare;

– lucrul la un proiect, considerat o sarcină prin care se stabileşte corelaţia cu alte obiecte, stimulează elevii la munca studioasă şi de cercetare;

– pentru introducerea unui nou material lexical vor fi utilizate structurile gramaticale cunoscute şi invers.

Tehnici/activităţi

În timpul orei se recomandă schimbul dinamic al tehnicilor/activităţilor care nu trebuie să dureze mai mult de 15 minute.

Ascultarea şi răspunsul la instrucţiile profesorilor în limba română sau înregistrările audio (*ascultă, scrie, uneşte, determină, găseşte* şi activităţile legate de munca în clasă: *desenează, decupează, colorează, deschide/închide caietul* etc.)

Lucrul în perechi, grupuri mici şi mari (mini-dialoguri, joc pe roluri, simulări etc.)

Activităţi manuale (realizarea panourilor, prezentărilor, ziarelor, posterelor etc.)

Exerciţii de ascultare/audiere (după instrucţiile profesorului sau înregistrărilor audio să unească noţiunile, să adăuge părţi ale imaginii, să completeze informaţii, să selecteze enunţuri exacte şi inexacte, să determine cronologia etc.)

Jocuri potrivite vârstei.

Clasificarea şi compararea (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place/nu-mi place, comparaţii ...).

Rezolvarea ”problemelor actuale” în clasă, dezbateri şi mini-proiecte.

”Transpunera” enunţului în gest şi a gestului în enunţ.

Corelarea audio materialului cu ilustraţiile şi cu textul, a titlului cu textul, sau stabilirea titlului.

Crearea în comun a materialelor ilustrate şi scrise (planificarea diferitelor activităţi, raport/jurnal de călătorie, afiş publicitar, programul serbării sau al altei manifestaţii).

Înţelegerea limbii scrise:

– identificarea trăsăturilor distinctive care indică asupra particularităţilor gramaticale (gen, număr, timp verbal, persoană ...);

– identificarea legăturii dintre grupurile de litere şi sunete; răspunsul la întrebări simple referitoare text, corect/incorect, alegeri multiple;

– executarea instrucţiunilor şi comenzilor citite

Exprimarea în scris:

– corelarea sunetelor cu grupului de litere;

– găsirea cuvintelor omise (completarea unui şir, găsirea „intruşilor”, careuri în opt direcţii, cuvinte încrucişate etc.);

– unirea textului mai scurt şi a propoziţiilor cu imaginile/ilustraţiile;
– completarea formularului (anunţul la un curs, etichetă pentru bagaj etc.);
– scrierea felicitărilor şi a cărţilor poştale;
– scrierea textelor mai scurte;
Introducerea în literatura pentru copii şi transpunerea în alte medii: joc, cântec, dramă, arte plastice.

STRATEGII DE ÎMBUNĂTĂŢIRE ŞI EXERSARE A COMPETENŢELOR DE LIMBĂ

Având în vedere că finalităţile se realizează prin abilităţi de limbă, este important ca în predarea limbii române cu elemente ale culturii naţionale acestea să se exerseze permanent şi simultan. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competenţe lingvistice care sunt în concordanţă cu scopurile date. De aceea este importantă dezvoltarea strategiei de îmbunătăţire şi de exersare a competenţelor lingvistice.

Audirea/Ascultarea

Înţelegerea vorbirii este activitatea lingvistică de decodificare a sensului literal şi implicit al sensului textului oral; pe lângă capacitatea de a distinge unităţi fonologice şi lexicale şi unităţi cu semnificaţie conturată în limba care se învaţă, pentru să realizeze cu succes înţelegerea, elevul trebuie să aibă şi următoarele competenţe:
– discursivă (despre tipurile şi caracteristicile textelor şi canalelor de transmitere a mesajelor);
– referenţială (despre temele care se abordează) şi
– socioculturale (în legătură cu situaţiile de comunicare, modurile diferite de formulare a anumitor funcţii de vorbire etc.).
Dificultatea exerciţiilor legate de înţelegerea vorbirii depinde de mai mulţi factori:
– de calităţile personale şi capacităţile ascultătorului, inclusiv capacitatea cognitivă de abordare,
– de motivarea şi motivele pentru care ascultă/audiază textul oral,
– de trăsăturile celui care vorbeşte,
– de intenţia cu care vorbeşte,
– de contextul şi circumstanţele – favorabile şi nefavorabile – în care se realizează ascultarea şi înţelegerea,
– de caracteristicile şi tipul de text care trebuie ascultat etc.
Progresul (de la uşor la mai greu, de la simplu la mai complex) pentru această activitate lingvistică în cadrul Programei este, prin urmare, prevăzut la mai multe niveluri. În mod aparte sunt relevante următoarele:
– prezenţa/absenţa elementelor vizuale (de exemplu, mai uşor de înţeles sunt considerate textele orale însoţite de elemente vizuale, din cauza abundenţei de informaţii contextuale care se înregistrează automat în memorie pe termen lung, lăsând posibilitatea ca atenţia să fie concentrată asupra altor detalii);
– lungimea textului oral;
– viteza cu care se vorbeşte;
– claritatea pronunţării şi posibilele devieri de la vorbirea standard;
– cunoaşterea temei;
– posibilitatea/imposibilitatea ascultării/audierii din nou etc.

Citirea

Citirea sau înţelegerea textului scris aparţine aşa-numitei abilităţi lingvistice receptive vizuale. Cu această ocazie, cititorul primeşte şi prelucrează, adică decodează textul scris de unul sau mai mulţi autori şi găseşte semnificaţia. În timpul cititului este necesar să se ia în considerare anumiţi factori care influenţează asupra procesului de citire, cum ar fi: caracteristicile cititorilor, interesele, motivarea şi intenţiile, caracteristicile textului care se citeşte, strategii pe care cititorii le utilizează, precum şi cerinţele impuse de situaţia în care se citeşte.
Pe baza intenţiei cititorului, distingem următoarele tipuri de recepţie vizuală:
– citirea cu scopul îndrumării;
– citirea cu scopul informării;
– citirea pentru a urma instrucţiunile;
– citirea pentru plăcere.
În timpul citirii, distingem şi nivelul de înţelegere, astfel că citim pentru a înţelege:
– informaţii globale
– informaţii speciale,
– informaţii complete;
– sensul ascuns al unui anumit mesaj.

Scrierea

Prin producţia scrisă se subînţelege abilitatea elevului ca în formă scrisă să descrie evenimente, sentimente şi reacţii, să transmită mesaje şi să-şi exprime opiniile, să facă rezumatul conţinutului diferitelor mesaje (din mass-media, textele literare şi artistice, etc.), să ia notiţe, să pregătească prezentări şi altele.
Dificultatea exerciţiilor legate de producţia scrisă depinde de următorii factori: nivelul de cunoaştere a lexicului şi a competenţei de comunicare, capacitatea de prelucrare cognitivă, motivaţie, capacitatea de a transmite mesajul în unităţi de text coerente şi asociate.
Progresul reprezintă un proces care presupune însuşirea strategiilor şi structurilor lingvistice de la uşor la greu şi de la simplu la complex.Fiecare nivel lingvistic superior presupune repetarea ciclică a elementelor însuşite anterior, prin edificarea care conţine structuri lingvistice, lexicale şi comunicative mai complexe. Pentru această activitate lingvistică în cadrul Programei şcolare este prevăzut un progres pe mai multe niveluri. Sunt deosebit de relevante următoarele:
– temele (viaţa de zi cu zi a elevilor şi mediul înconjurător, interese personale, evenimente actuale şi diverse aspecte ale contextului socio-cultural, precum şi teme legate de diverse discipline şcolare);
– felul şi lungimea textelor (texte formale şi neformale, rezumate, notiţe personale);
– lexicul şi funcţiile comunicative (capacitatea elevilor de a realiza diverse aspecte funcţionale, cum ar fi descrierea oamenilor şi evenimente în diferite contexte temporale, exprimarea presupunerilor, îndoielii, recunoştinţei, etc. în domenii cum ar fi cel particular, public, educaţional);
– gradul de independenţă al elevilor (de la scrierea dirijată/direcţionată, în care se facilitează scrierea prin exerciţii concrete şi îndrumări, până la scrierea independentă).

Vorbirea

Vorbirea ca o abilitate productivă este privită din două aspecte, şi anume, în dependenţă de faptul dacă este în funcţia prezentării *monologice* a textului, prin care vorbitorul anunţă, informează, prezintă sau ţine o prelegere la una sau mai multe persoane, sau dacă este în funcţia *interacţiei*, când se face schimbul de informaţii dintre doi sau mai mulţi interlocutori cu un anumit scop, respectând principiul colaborării în timpul dialogului.

Activităţile de producţie ale vorbirii monologice sunt:

– adresarea în public (comunicări, oferirea de instrucţiuni şi informaţii);

– expunerea în faţa publicului (prelegeri, prezentări, reportaje, rapoarte şi comentarii asupra unor evenimente etc.)

Aceste activităţi pot fi realizate în moduri diferite:

– prin citirea textului scris în faţa publicului;

– prin expunerea spontană sau expunerea cu ajutorul suportului vizual sub formă de tabele, diagrame, desene ş. a.

– prin interpretarea unui rol sau al unui cântec.

Interacţiunea implică aplicarea continuă şi succesiunea strategiei receptive şi productive, precum şi a strategiilor cognitive şi discursive (luarea şi darea cuvântului, negociere, conformare, propunerea soluţiilor, rezumarea, atenuarea sau evitarea neînţelegerilor sau medierea într-o neînţelegere) care sunt în funcţia realizării cât mai reuşite a unei interacţiuni. Interacţiunea poate fi realizată printr-o serie de activităţi, de exemplu:

– schimbul de informaţii,

– conversaţia spontană,

– discuţii neformale sau formale, dezbateri,

– intervievarea sau negocierea, planificarea şi cooperarea în comun.

Competenţa socioculturală şi medierea

Competenţa socioculturală şi medierea reprezintă un set de cunoştinţe teoretice (competenţe) care se aplică într-o serie de activităţi lingvistice în două medii lingvistice de bază (scrisă şi orală), utilizând în acelaşi timp şi toate celelalte activităţi lingvistice (înţelegerea vorbirii, vorbirea şi interacţiunea, scrierea şi înţelegerea textelor scrise). Deci, ele reprezintă categorii foarte complexe care sunt prezente în toate aspectele procesului de predare şi ale procesului de învăţare.

Competenţa socioculturală ca un ansamblu de cunoştinţe despre lume în general, despre asemănările şi diferenţele dintre modelele culturale şi comunicative în comunitatea lingvistică în care trăieşte elevul şi comunitatea/comunităţii a cărei limbă o învaţă.

Aceste cunoştinţe, în funcţie de nivelul competenţelor lingvistice generale, pornesc de la cunoaşterea principiilor de comunicare cotidiană (stiluri funcţionale de bază şi registrele), până la cunoaşterea caracteristicilor diferitelor domenii ale utilizării limbilor (particular, public şi educaţional), elementelor paralingvistice şi elementelor de cultură/culturi ale comunităţiilor în care este vorbită limba care se învaţă. Cunoştinţele menţionate sunt necesare pentru o comunicare competentă şi reuşită în activităţile concrete de comunicare în limba ţintă.

Un aspect aparte al competenţei socio-culturale îl constituie *competenţa interculturală*, care subînţelege dezvoltarea conştiinţei despre alţii şi cei care sunt altfel, cunoaşterea şi înţelegerea asemănărilor şi diferenţelor dintre lumi, respectiv dintre comunităţi lingvistice cu care elevul ajunge în contact. Competenţa interculturală se referă şi la dezvoltarea toleranţei şi atitudinii pozitive faţă de caracteristicile individuale şi colective ale vorbitorilor de alte limbi, ale oamenilor care aparţin altor culturi, care sunt într-o măsură mai mare sau mai mică diferite de ale elevului însuşi, adică, dezvoltarea unor personalităţi interculturale, prin ridicarea gradului de conştientizare cu privire la valorile diferitelor culturi şi dezvoltarea capacităţii de integrare a experienţelor interculturale în propriul model cultural de comportament şi credinţă.

Medierea este o activitate în care elevul nu-şi exprimă opinia, ci acţionează ca un intermediar între persoanele care nu sunt capabile să comunice direct. Medierea poate fi scrisă şi orală şi include comprimarea şi rezumarea textului şi traducerea. Traducerea în această Programă tratată ca o activitate lingvistică specială care nu ar trebui în nici un caz să fie folosită ca o tehnică pentru însuşirea oricărui aspect al limbii ţintă prevăzută prin predarea comunicativă. Traducerea implică dezvoltarea cunoştinţelor şi abilităţilor de folosire a mijloacelor auxiliare (a dicţionarelor, îndrumătoarelor, tehnologiilor informaţionale etc.) şi capacitatea de găsire a echivalentelor structurale şi lingvistice între limba din care se traduce şi limba în care se traduce.

INSTRUCŢIUNI PENTRU INTERPRETAREA CONŢINUTULUI GRAMATICAL

Predarea gramaticii, laolaltă cu predarea şi însuşirea lexicului şi a altor aspecte ale limbii, este una dintre premisele învăţării limbii române. Însuşirea gramaticii implică formarea noţiunilor gramaticale şi a structurii gramaticale de vorbire la elevi, însuşirea fenomenelor gramaticale, formarea deprinderilor şi aptitudinilor în domeniul analizei gramaticale şi aplicarea cunoştinţelor gramaticale, ca supliment la edificarea şi îmbunătăţirea culturii vorbirii.

Rolul gramaticii în procesul de însuşire a limbii este în primul rând practic şi constă în stabilirea bazei pentru dezvoltarea competenţei comunicative. Fenomenele gramaticale trebuie privite din punct de vedere funcţional (abordare funcţională). În procesul de predare al limbii române în măsură cât mai mare trebui să fie incluse acele categorii gramaticale care sunt tipice şi necesare pentru vorbirea şi comunicarea cotidiană şi anume, prin modele diverse, aplicarea regulile de bază şi combinarea acestora. Trebuie să se tindă spre însuşirea receptivă şi productivă a gramaticii prin tot felul de activităţi de vorbire (ascultare, citire, vorbire şi scriere, dar şi traducere), la toate nivelurile de învăţare a limbii, în conformitate cu obiectivele, standardele şi finalităţile clar definite ale predării limbii române cu elemente de cultură naţională.

Categoriile gramaticale sunt clasificate în conformitate cu cadrul european de referinţă pentru limbi pentru fiecare nivel de limbă, ceea ce înseamnă evoluţia structurii lingvistice a obiectivelor de comunicare: de la simplu la unul mai complex şi de la receptiv la productiv.. Fiecare nivel mai avansat de limbă implică conţinutul nivelurilor de limbă anterioare. Repetarea ciclică a elementelor adoptate anterior construieşte structuri gramaticale mai complexe. Profesorul are libertatea de a extrage structuri gramaticale care se vor repeta ciclic în concordanţă cu realizările elevilor, precum şi cu nevoile contextului didactic.

Scopul principal al predării limbii româneeste de a dezvolta competenţe de comunicare la un anumit nivel de limbă, în funcţie de statutul limbii şi de anul de învăţare. În acest sens, cu anumite categorii gramaticale există o notă că ele sunt învăţate receptiv, în timp ce altele sunt învăţate productiv.

III. MONITORIZAREA ŞI EVALUAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Munca fiecărui profesor este formată din planificare, realizare, monitorizare şi evaluare. Este important ca profesorul să monitorizeze şi evalueze continuu nu numai realizările elevilor, procesul de predare şi învăţare, ci şi propria activitate, pentru îmbunătăţirea permanentă a procesului instructiv.

Procesul de monitorizare a finalităţilor realizate începe prin aprecierea nivelului de cunoştinţe ale elevilor la începutul anului şcolar pentru ca profesorii să poată să-şi planifice procesul de predare şi procesul de monitorizare şi evaluare a rezultatelor a progresului elevilor.Acest proces este realizat prin evaluare formativă şi sumativă. În timp ce în notarea formativă pe parcursul anului urmăreşte realizările elevilor prin diferite instrumente (teste de diagnostic, de autoevaluare, portofoliu de limbă, exerciţii bazate pe proiecte etc.), notarea sumativă (lucrări scrise, teste finale, teste de evaluare a nivelului de limbă) apreciază mai precis îndeplinirea finalităţilor sau a standardelor la sfârşitul unei anumite perioadă de timp (sfârşitul semestrului, anului, ciclului de instruire). Evaluarea formativă nu este doar monitorizarea realizării elevilor, ci şi monitorizarea modului de activitate şi un instrument care permite profesorului ca în timpul procesului de predare să schimbe şi să îmbunătăţească procesul de lucru. Cu prilejul notării şi evaluării realizărilor elevilor trebuie să se ţină cont ca modalităţile prin care acestea se pun în aplicare nu diferă de activităţile obişnuite la oră, deoarece notarea şi evaluarea sunt considerate parte integrantă a procesului de predare şi învăţare, nu activităţi izolate care creează stres la elevi şi nu dau o imagine reală a realizărilor lor. Prin notare şi evaluare trebuie să se asigure progresul elevilor în atingerea finalităţilor, dar şi calitatea şi eficienţa predării. Scopul notării trebuie să fie şi ridicarea nivelului de motivaţie la elevi pentru progres şi nu evidenţierea greşelilor. Elementele care se evaluează sunt diverse şi trebuie să contribuie la imaginea atotcuprinzătoare a progresului elevilor, consolidarea competenţelor lor comunicative, dezvoltarea abilităţilor şi capacităţilor necesare pentru activitatea şi instruirea de viitor. Acest lucru se realizează prin notarea diferitelor elemente, cum ar fi abilităţile lingvistice (citirea, ascultarea, vorbirea şi scrierea), însuşirea conţinuturilor lexicale şi a structurilor lingvistice, aplicarea ortografiei, angajamentul şi sârguinţa în activităţile în timpul orei şi în afara orelor, aplicarea normelor sociolingvistice. În procesul notării şi evaluării, este necesar ca modalităţile de verificare şi notare să fie cunoscute elevilor, adică să fie în conformitate cu tehnicile, tipologia exerciţiilor şi felurile de activităţi care se aplică la orele obişnuite, precum şi la modul în care se evaluează realizările. Astfel de reguli şi organizare a procesului de evaluare şi de notare asigură o atmosferă pozitivă şi sănătoasă în procesul de învăţare, dar şi relaţii reciproce şi de comunicare calitative între elev – profesor şi elev – elev, dar, de asemenea, ajută elevului să înţeleagă importanţa şi semnificaţia evaluării încurajându-l să preia responsabilitatea pentru planificarea şi îmbunătăţirea procesului de învăţare.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмету	**РУСКИ ЯЗИК З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ**
Циль	**Циль** настави и ученя *руского язика з елементами националней култури* то посцигнуц таки ступень розвою комуникативни схопносцох школяра же би вон самостойно применьовал схопносци висловйованя у стандардних и фахових комуникативних ситуацийох (у складзе зоз тематичним минимумом и у писаней форми), пестовал национални и културни идентитет, етнїчне самопочитованє и упознаванє школярох зоз елементами традициї, култури и обичайох Руснацох.
Класа	Шеста
Рочни фонд годзинох	72 годзини

ИСХОДИ По законченей класи теми(обласци) школяр годзен:	**ОБЛАСЦ/ТЕМА**	**ЗМИСТИ**
– розликовац стандардну форму писнї од писнї написаней у шлєбодним стиху – розликовац стилски фигури: епитет, поровнанє, персонификацию и гиперболу – розликовац рефрен у народних писньох – розликовац народни присловки, загадки и анеґдоти – применьовац народни поуки у каждодньовим живице – розликовац характеристики басни и обачує поуки – розликовац жадане од можлївого у реалним живоце и сказкох – обачовац причину и пошлїдок у литератюрним дїлу – одредзиц главну подобу у литературним дїлу – видвоїц главну тему од побочней – хасновац синоними, гомоними и антоними у преприповедованю – препознац писнї з любовну, социялну и другу тематику – применьовац знаки интерпункциї у правописних нормох – дошлїдно применьовац мегки знак – дошлїдно применьовац випадни вокали О,Е у руским язику и випадне А у сербским язику у словох хтори ше нє преклада на руски язик – применьовац вельку букву у зложених ситуацийох – правилно вигваряц руски гласи – правилно хасновац акцент у руских словох – правилно хасновац интонацию рускей бешеди – правилно хасновац опитну, одричну и викричну интонацию – розликовац розличитосц хаснованя дїєсловних часох – хасновац слова за пошвидшанє и спомалшованє дїї у литературним дїлу – самостойно составиц текст по своєй особней идеї – хасновац слова за преувелїчованє або зменшованє у приповеданю рижних дожицох – составиц и написац поволанку єдноставного змисту – виразно читац текст зоз розуменьом – хасновац вецей файти словнїкох у зависносци од потреби – розумиц околносци у старим краю пред досельованьом Руснацох на простор южней Панониї – розумиц потребу присельованя перших фамелийох до тих крайох – розумиц и похопиц условия за живот и роботу – похопиц културни обставини – розумиц потребу за просвитну роботу – розумиц потребу за розвой духовного и културного живота	**ЛИТЕРАТУРА** **ПРАВОПИС** **ОРТОЕПИЯ** **КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ**	ЛИРИКА: ЛИТЕРАТУРНИ ТЕРМИНИ И ПОНЯЦА Строфа и стих у писнї, шлєбодни стих, родолюбива, домолюбива и социялна писня. ШКОЛСКА ЛЕКТИРА **Поезия** 1. Дюра Папгаргаї *Рано* 2. Велько Петрович *Параст* 3. Михал Рамач *Салаши* 4. Дюра Папгаргаї *Ту, такой при шерцу* 5. Михал Рамач *Врацим ше ище на старе Селище* 6. Ирина Г. Ковачевич *Перши нємири* 7. Народна шпиванка по вибору 8. Крачунска писня по вибору 9. Народни коляди и Крачунски винчованки **Проза** 1. Руска народна приповедка *Треба у младосци робиц…* 2. Микола Скубан *Шамла, Коцур* 3. Володимир Гнатюк *Руски Валал* 4. Янко Рамач *Руска школа у Коцуре* 5. Лїтопис *Контракт о насельованю Керестура* 6. Зоз хронїки Керестура 7. Штефан Чакан *Вовк и лїшка и други басни* 8. Владимир Кочиш *Иштванова дражка до нєба* 9. Руснаци у Новим Садзе *Давни початки* 10. Драмски текст по вибору зоз *Заградки* 11. Анеґдоти по вибору Науково-популарни и информативни тексти 12. Мирон Жирош *Зоз живота наших предкох* 13. Янко Рамач *Вибор зоз историї Руснацох* 14. Домашня лектира Дюра Папгаргаї *Конєц швета* Правилне писанє буквох Я, Є, Ї, Ю, Щ Правилне хасноване гласох ДЗ, ДЖ Правилне хасноване мегкого знака Знаки интерпункциї: точка зоз запяту, смуга, смужка Випадни вокали О, Е у руским язику и випадне А у сербским язику у словох хтори ше нє меняю

	ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ	Артикулация шицких руских гласох, а окреме вигварянє д’, т’ и їх розликованє од сербских ђ и ћ Интонация опитних, розповедних и викричних виреченьох Пропиведанє о дожицох и зявеньох з хаснованьом нарастаня дїї Пошвидшанє або спомалшованє дїї Вибрац закончанє дїї спрам свойого розуменя зявеньох Описованє цеку подїї, руху у природи (животинї у рушаню, природни зявеня, нєпогода) Умирйованє дїї Менованє дїї, роботи, сцелосци Школяре треба же би патрели театрални представи Треба же би научели шпивац руски народни шпиванки Треба же би научели танцовац голєм єден руски народни танєц Треба же би провадзели часопис *Заградка* и сотрудзовали як сотруднїки и дописнїки Тртеба же би провадзели радио и ТВ емисиї за дзеци на руским язику

ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставна програма *руского язика зоз елементами националнеи култури* состої ше з трох предметних обласцох: литератури, язика и култури висловйованя. Розподзельованє наставних годзинох би нє требало буц зробене на основи предметних обласцох, а на каьдей годзини треба окремну увагу пошвециц култури висловйованя школярох и култури Руснацох у Сербиї зоз акцентом на народну традицию и обичаї. Шицки три обласци медзисобно попреплєтани и анї єдну нє мож виучовац изоловано и без учасци другох обласцох.

Наставна програма *руского язика зоз елементами националнеи култури* фундаментує ше на исходох, односно на процесу ученя и школярских посцигнуцох. Исходи представяю опис интеґрованих знаньох, схопносцох, стсновискох и вредносцох хтори школяр формуєпреширює и преглїбює през три предметни обласци того предмета. Рушаюци од датих исходох и змистох наставнїк перше креирує свой рочни план зоз хторого познєйше розвиє свойо оперативни плани. Исходи дефиновани по обласцох олєгчую наставнїкови дальшу операционализацию исходох на уровню конкретней наставней єдинки. При планованю наставного процесу трба водзиц рахунку о здобутих знаньох, искуствох, интелектуалних схопносцох и интересованьох школярох.

Барз важне положиц акцент на збогацованє словнїка. Тиж так треба вихасновац швета и културни подїї хтори ше одбуваю у рижних местох з цильом упознаваня живота Руснацох у прешлосци, традициї и култури хтори руску меншину характеризую на тих просторох. Препоручує ше же би ше поцагло паралелу медзи шветами Руснацох и подобнима сербскима шветами як и шветами других националних заєднїцох хтори жию у Войводини.

ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

ЛИТЕРАТУРА

Основу програми литератури творя тексти зоз лектири. Лектира подзелєна политературних родох – *лирика, епика, драма* и збогацена є з вибором нєуметнїцких,науковопопуларних и информативних текстох. Обовязна часц лектири состої ше, углавним, зоз дїлох хтори спадаю до основного национального корпусу. Вибор дїлох ше у найвекшей мири фундаментує на принципе прилагодзеносци ґу возросту. Дїла хтори ше нє буду обрабяц, наставнїк би требал препоручиц школяром за читанє у шлєбодним чаше.

Наставнїк тиж так треба же би познал змисти других предметох и зоз предходних класох хтори преучую историю, традицию и культуру Руснацох, треба же би сам познал традицийну и духовну культуру Руснацох зоз наглашку на обичаї Руснацох у Сербиї.

Горизонталну корелацию наставнїк, у першим шоре, успоставя зоз наставу сербского язика и литератури, историї, ликовней култури, музичней култури, вирскей настави и гражданского воспитаня.

Исходи вязани за наставну обласц литература засновани на читаню. Рижни форми читаня основне предусловиє же би школяре у настави здобували спознаня и же би ше успишно уводзели до швета литературного дїла. У шестей класи ше, у першим шоре, пестує емотивне читанє, а школяре ше поступнє уводза до виглєдовацкого читаня.

ЯЗИК И ПРАВОПИС

У настави язика школяре ше оспособюю за правилну усну и писану комуникацию на руским литературним язику. Нужне же би наставнїк мал на розуме пресудну улогу прилагодзених и систематичних вежбох, односно же наставна материя нє усвоєна док ше добре нє увежба. То значи же вежбанє муши буц состойна часц обробку наставней материї, применьованя, обновйованя и утвердзованя знаня.

Правописни правила ше усвоюю з помоцу систематичного вежбаня (правописни диктати,виправянє гришкох у датим тексту, тести зоз питанями з правопису итд.) У рамику правописних вежбох требало би з часу на час уключиц и питаня зоз хторима ше преверює ґрафия (правилне писанє буквох). Тиж так школяром треба дац порив же би сами замерковйовали и виправяли правописни гришки у СМС комуникациї, як и у розличних типох комуникациї прейґ интернету.

КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ

Розвиванє култури висловйованя єден з найважнєйших задаткох настави мацеринского язика з елементами националнеи култури. Тота наставна обласц гоч є програмски конституована як окремне подруче муши ше повязовац зоз обробком литературних текстох,як и зоз наставу ґраматики и правописа. Тиж так, обробок литературного текста и робота на ґраматики и правопису литературного язика муши уключовац и змисти хтори доприноша пестованю култури усного и писаного висловйованя.

Од школярох того возростутреба обчековац же би знали шлїдуюци обласци:

Преприповедованє о дожицох, о тим цо видзели, о особних жаданьох

Репродукция слуханого лєбо пречитаного тексту.

Опис пейзажу, людзох, животиньох, природних зявеньох

Диялоґ – директна и индиректна бешеда

Драматизация – читанє по улогох и замена улогох
Розгварка – збогацованє словнїка з каждодньового живота у узвичаєней конверзаци;
фреквентни виреченя з каждодньового живота
Словнїк – хасновванє словнїка за збогацованє фонду словох. Писанє свойого власного словнїка менєй познатих словох и виразох
Читанє гласно и у себе; мелодия виреченя
Преписованє зоз записованьом характеристичних словох и виразох; преписованє зоз задатком, писанє краткого составу.

ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ И ТРАДИЦИЇ

Упознаванє школярох з основами историї рускей меншинскей заєднїци у Сербиї (присельованє, културни, образовни, вирски и привредни активносци, найвисши посцигнуца у култури релевантни орґанизациї и институциї…). Пестованє емотивного одношеня ґу традициї, култури,звичайом рускей меншинскей заєднїци у Сербиї (фолклор, ремесла, народна творчосц, театер, литература,музика, звичаї…) Обезпечиц школяром податки о рускей заєднїци у Сербиї (населєня, институциї, и орґанизациї, познати особи, мена, презвиска,походзенє…), алє и о вязох зоз другима етнїчнима заєднїцами. Намагац ше же би ше руски идентитет и самопочитованє пестовало суптило, нє з помоцу висловох и фразох, алє на конкретних прикладох, при тим злучовац спознаня з емоцийним унапрямованьом, даваюци значенє меншинским и людским правом, интеретнїчному почитованю, толеранциї и интеракциї.

ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ И ВРЕДНОВАНЄ УЧЕНЯ

Муши ше стално мац на роюуме сущни задаток того предмета: же би школяре научели крашнє бешедовац на руским литературним язику, же би крашнє читали, писали и же би здобули схопносц у язичней правилносци. Стално ше муши мац на розуме и предзнаня школярох, же би ше могло надовязац на материю хтору школяре уж звладали. На каждей годзини наставнїк треба же би виберал диференцийни поступок, бо школяре розличного возросту и приходза з розличнима язичнима компетенциями.

Робота каждого наставнїка состої ше од планованя, реализациї, провадзеня и вреднованя. Важне же би наставнїк континуовано диференцийно провадзел и вредновал,попри посцигнуцох школяра, и процес настави и ученя, як и себе и свию власну роботу. Шицко цо ше укаже як добре и хасновите наставнїк вихаснує и познєйше у своєй наставней пракси, а шицко цо ше укаже як нєдосц ефикасне и ефективне требало би унапредзиц.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Názov predmetu	**SLOVENSKÝ JAZYK AKO JAZYK S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY**
Cieľ	**Cieľ** učenia *slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry* je dosiahnuť taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných a odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčají slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.
Ročník	**šiesty**
Ročný fond hodín	**72 hodín**

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	**OBLASŤ/TÉMA**	**OBSAH**
– určiť literárny druh literárneho diela – analyzovať prvky kompozície lyrickej básne (strofa, verš); – odlíšiť charakteristické vlastnosti ľudovej slovesnosti od vlastností umeleckej literatúry – rozlíšiť ľudovú povesť, rozprávku, bájku, baladu – rozlíšiť realistickú a fantastickú prózu – rozlíšiť literárne postupy – hodnotiť umelecký prednes, rozprávanie alebo dramatický dej (žartovný, veselý, smutný a pod.) – určiť tému, miesto a čas konania deja; dejovú postupnosť – rozlíšiť vlastnosti postáv na príkladoch z textu/vonkajšie vlastnosti a charakter postáv/ – ilustrovať povery, zvyky/obyčaje, spôsob života a udalosti z minulosti opísané v literárnych dielach – analyzovať prvky kompozície dramatického diela (dejstvo, scéna, výstup) – chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov – poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbčinou – odlíšiť spisovný jazyk od nárečia – rozlíšiť podelenie spoluhlások na tvrdé, mäkké a obojaké – rozlíšiť ohybné slovné druhy – poznať pády a pádové koncovky v korelácii so srbčinou – určiť kategóriu rodu, čísla, pri ohybných slovách – uplatniť pravopisnú normu pri písaní vybraných slov (typické príklady) – dôsledne uplatniť pravopisnú normu pri písaní veľkého písmena – uplatňovať interpunkčné znamienka – používať *Pravidlá slovenského pravopisu* a iné pravopisné príručky – poznať niektoré frazeologické útvary – správne vyslovovať tvrdé spoluhlásky *d,t,l, n* pred *i, e* – správne vyslovovať slová vzhľadom na intonáciu – rozprávať jasne dbajúc na spisovnú jazykovú normu – plynulo a zreteľne čítať nahlas a potichu literárne a vecné texty	LITERATÚRA	**LYRIKA** **Literárne termíny a pojmy** Básnik a báseň. Strofa a verš v lyrickej básni/piesni. Druhy autorských a ľudových lyrických piesní a básní: opisné, zbojnícke a obradné. **ŠKOLSKÁ LEKTÚRA** 1. Michal Babinka: *Na potoku, na riečke* 2. Dušan Radović: *Deti* 3. Dorothy Lew Nolteová: *Deti sa učia tomu, s čím žijú* 4. Štefan Moravčík (výber z diela) 5. Mária Rázusová Martáková: *Matka/Žltá jeseň* 6. Miroslav Válek: *Ako sa Kubo stratil* 7. Anna Mejerová: *Májový deň* 8. Miroslav Demák: *Medzera v gramatike* 9. Ľudové piesne: (výber), riekanky, hádanky 10. Ľudové koledy a svadobné a iné vinše: (výber) 11. Slovenské ľudové balady (výber) 12. Daniela Reichstädterová: *Svadba* **EPIKA** **Literárne termíny a pojmy** Spisovateľ a rozprávač. Slovotvorné postupy: opis, rozprávanie v prvej a tretej osobe; dialóg. Fabula: sled udalostí. Charakteristika postáv – spôsob vyjadrovania, správanie, fyzický vzhľad a charakter. Druhy epických diel: bájka, ľudová a autorská rozprávka, povesť, balada. **ŠKOLSKÁ LEKTÚRA** – Ľudová bájka: *Vlk a líška* – Ezopova bájka: *Poklad*

– využívať rôzne slohové postupy: deskripciu (portrét, enteriér, exteriér, prírodné javy), rozprávanie v 1. a 3. osobe, dialóg – vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho, – určiť časti textu (názov, odseky) – utvoriť hovorový prejav alebo napísaný text o vnímaní prečítaného literárneho diela a na témy z každodenného života a vlastnej predstavivosti – urobiť a predniesť dramatizáciu prečítaného textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života – používať slovník pri obohacovaní slovnej zásoby (paralela so srbským jazykom, a pri preklade) – čítať kratší jednoduchý text s porozumením – správne odpísať – kratší text so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...). – zostaviť a napísať pozdrav a blahoželanie – zaspievať priliehavé slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky – predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia – zapojiť sa do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov – poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu – zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými) – poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zabíjačka, Mikuláš, Lucka, Vianoce/koledovanie/, oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá – poznať niektoré svadobné obyčaje, piesne a vinše viažuce sa za slovenskú svadbu v danom prostredí – poznať festivaly s národnostným významom a brať účasť na niektorých (ako divák alebo ako účastník) – poznať inštitúcie s národnostným významom, múzeá, etno – domy, galérie			– Slovenská ľudová rozprávka (výber) – Slovenská ľudová povesť (výber) – Ľudová rozprávka iných národov (výber) – Mária Kotvášová Jonášová: *Mama, poď sa hrať* – Krista Bendová: *Čapica* – Miroslav Demák: *Vranka Hanka a havran Ján* – Pavel Grňa: *Stred sveta* – Mária Hlušíková: *Príbeh o Európe* – Daniel Hevier: *Medardova kvapka* – Dannil Charms*: 17 koní* – Zoroslav Spevák Jesenský: (výber z diela) – Ľudové porekadlá a príslovia **DRÁMA** **Literárne termíny a pojmy** Dejstvo, výstup, osoby v dráme. Dramatické útvary a rozhlasová hra. **ŠKOLSKÁ LEKTÚRA** 1. Divadlo pre deti: (výber) 2. Detské ľudové hry: (výber) **VEDECKOPOPULÁRNE A INFORMAČNÉ TEXTY** 1. Malé formy ľudovej slovesnosti 2. Zo života našich predkov 3. Výber z kníh, encyklopédií, časopisov pre deti a internetu. 4. Z tlače a internetu o našich celomenšinových festivaloch **DOMÁCA LEKTÚRA** 1. Slovenské ľudové rozprávky a bájky: (výber) 2. Výber z diela Márie Kotvášovej Jonášovej **Doplnková lektúra** (výber z 3 diel) 1. Pozeral/a som detský slovenský film alebo sfilmovanú rozprávku: (voľný výber) 2. Komiks podľa výberu 3. Pozeral/a som divadelné predstavenie pre deti
	JAZYK	Gramatika (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia)	
		Pravopis	
		Ortoepia	
	JAZYKOVÁ KULTÚRA		Rozprávanie – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Samostatné rozprávanie (8–10 viet) o svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole, o svojom zážitku, o nejakej udalosti, v ktorej brali účasť. Opis – enteriéru a exteriéru, ľudí, zvierat, prírodných javov, zvykov a obyčají. Poďakovanie, žiadosť o pomoc, účasť v dialógu. Vyjadrenie svojho názoru o prečítanom texte (čo sa mi páčilo a prečo). Názov textu, autor, ústredná postava a jej vlastnosti. Reprodukcia počutého a prečítaného textu alebo rozprávky, bájky za pomoci osnovy alebo samostatne. Opis obrázka alebo rozprávky podľa dejovej osnovy alebo pomocou členenej ilustrácie. Reprodukcia slovenského filmu, rozprávky, detského divadelného predstavenia podľa zostavenej osnovy. Dramatizácia textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života. Používanie slovníka na obohacovanie slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Používanie slovníka pri preklade. Porozumenie určitým frazeologickým jednotkám. Hlasné a tiché čítanie, správna dikcia a intonácia vety. Odpisovanie kratších viet a textov, charakteristických slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...). Písanie pozdravu a blahoželania. Verejný výstup, prezentovanie vlastnej a tímovej práce. – Tradičná slovenská ľudová kultúra/svadobné obyčaje v jednotlivých prostrediach/.

Kľúčové pojmy obsahov: literatúra (lyrika, epika, dráma), jazyk (jazyk, fonetika, lexikológia, morfológia, pravopis, ortoepia), jazyková kultúra

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajam a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda, všetky tri oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblasťami.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehlbuje prostredníctvom troch vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúc na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčnenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov: tie, ktoré by všetci žiaci mali dosiahnuť, tie, ktoré by väčšina žiakov mala dosiahnuť, a tie, ktoré by mali iba niektorí žiaci dosiahnuť. Takýmto spôsobom sa dostane nepriamy vzťah so štandardmi na troch úrovniach žiackych výkonov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti literatúry) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít a prác na rôznych textoch. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebníc treba pristúpiť selektívne. Pritom čítanka, spolu s CD k učebnici a gramatikou, je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na rozširovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na týchto priestoroch charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákmi v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

LITERATÚRA

Základ programu z literatúry tvoria texty z lektúry. Lektúra je rozvrhnutá podľa literárnych druhov – lyrika, epika, dráma a zároveň obohatená výberom neliterárnych, vedecko poulárnych a informatívnych textov. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Rozlišovanie: rozprávky (ľudové a autorské), bájky, básne, porekadlá a príslovia, hádanky, rečňovanky.

Čítanie – kratších slovenských ľudových rozprávok, bájok, povestí a textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, balád. Nacvičovanie plynulého čítania s porozumením, ktoré sa rovná hovoru. Pri spracovaní básní treba nacvičovať umelecký prednes.

Od žiakov v tomto veku treba očakávať, že budú vedieť postrehnúť priebeh udalosti, hlavnú a vedľajšie postavy, vlastnosti postáv (zovňajšok a charakterové vlastnosti, dobré a zlé konanie), čas a miesto konania deja, začiatok, zauzlenie a rozuzlenie, dejovú postupnosť, opis okolia a ľudí; posolstvo prísloví; ponaučenie bájok porovnávať s udalosťami zo života. Všímať si fantastické prvky v rozprávkach a prenesený význam v bájkach.

Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy (písanie krátkych literárnych prác do časopisov), spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia a filmu pre deti v slovenskej reči, návšteva celomenšinových podujatí, etno domu, múzeí a galérií, ktoré predstavuju slovenskú kultúru a tradície.

Texty z doplnkovej časti programu majú poslúžiť učiteľovi aj pri spracovaní učiva z gramatiky, tiež na spracovanie a upevňovanie obsahov z jazykovej kultúry. Diela, ktoré učiteľ nespracuje, má navrhnúť žiakom na čítanie vo voľnom čase.

Nový program je založený na väčšej integrácii literárnych a neliterárnych diel. Korelácia je umožnená adekvátnym kombinovaním povinných a nepovinných diel.

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu. Tiež má byť oboznámený s obsahmi slovenského jazyka z predchádzajúcich ročníkov, čo umožňuje dodrdžiavať princípy postupnosti a systematickosti.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu zo slovenských dejín, hudobnej a výtvarnej kultúry pre 6. ročník (príklad: *Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem, architektúru vojvodinských Slovákov, výtvarné umenie, slovenské ľudové svadobné piesne, časti kroja, výšivky a výzdoby,...*), tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, dejín, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Vzdelávacie výkony späté s oblasťou literatúry založené sú na čítaní. Rôzne obmeny pri čítaní sú základným predpokladom, aby žiaci vo vyučovaní získavali vedomosti a aby sa úspešne uvádzali do sveta literárneho diela. V šiestom ročníku pestuje sa predovšetkým zážitkové čítanie a žiaci sa postupne uvádzajú do bádateľského čítania.

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci sa uschopňujú pre správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku.

Keď sa v obsahoch programu uvádzajú vyučovacie jednotky, ktoré žiaci už spracovali v predošlých ročníkoch, stupeň osvojenosti a uplatnenosti spracovaného učiva sa overuje, opakuje a nacvičuje na nových príkladoch, ktoré predchádzajú spracovaniu nových obsahov, pričom sa zabezpečuje kontinuita práce a systematickosť v nadväzovaní nového učiva na získané vedomosti.

Nevyhnutné je, aby učiteľ vždy mal na zreteli význam priliehavých a systematických cvičení, lebo učivo sa nepovažuje za zdolané, kým sa dobre nenacvičí. To znamená, že cvičenia majú byť súčasťou spracovania učiva, uplatnenia, opakovania a upevňovania vedomostí.

Učivo o ohybných slovných druhoch treba spracovať poukazujúc na podobnosť slovenského jazyka, keď ide o slovné druhy a skoňovanie. Rozsah učiva si učiteľ plánuje podľa toho, s akou skupinou pracuje (homogénnou alebo heterogénnou) a podľa úrovni znalosti jazyka a toho, koľko rokov predtým žiaci navštevovali hodiny slovenčiny.

Pravopis

Pravopisné pravidlá sa osvojujú prostredníctvom systematických cvičení (pravopisné diktáty, oprava textu, testy s otázkami z pravopisu atď.). V kontexte pravopisných cvičení žiaduce je občas zapojiť aj otázky, ktorými sa overuje ortografia (správne písanie písmen). Písať diktát sa odporúča len vo funkcii nacvičovania učiva s dôrazom na veľké začiatočné písmená a znaky interpunkcie na konci vety a pri písaní priamej reči.

Treba podnecovať žiakov, aby sami zisťovali a opravovali pravopisné chyby, SMS komunikácií, ako aj pri rôznych typoch komunikácie prostredníctvom internetu.

Žiakov treba usmerňovať, aby používali pravidlá a príručky slovenského pravopisu a slovníky. Žiaduce je, aby učiteľ mal tieto príručky na hodine vždy**,** najmä keď sa spracuje učivo z pravopisu a usmerňoval žiakov používať uvedené príručky.

Ortoepia

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, ale spolu so spracovaním tém z gramatiky; prízvuk vo vete sa môže nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov: CD k čítanky a ďalších, treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu ...

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať čítaním nahlas úryvkov z lektúry (podľa výberu učiteľa alebo žiaka) atď. Ako ortoepické cvičenia treba využívať aj prednes spamäti naučených úryvkov z poézie a prózy (pomocou auditívnych učebných prostriedkov).

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Aj keď je táto oblasť vyučovania v programe určená ako osobitná oblasť, musí sa využívať tak pri spracovaní literárnych textov, ako aj pri vyučovaní gramatiky a pravopisu. Spracovanie literárneho textu a učenie gramatiky a pravopisu spisovného jazyka musí zahrňovať aj obsahy, ktoré prispievajú k pestovaniu kultúry ústneho a písomného vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí: *Rozprávanie* – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Odprúčané témy na spracovanie: Širšia rodina. Príbuzenské vzťahy. Životopisné údaje. Hostia. Jedálny lístok. Návštevy. Môj priateľ – moja priateľka. Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Záľuby. Kniha. TV a rozhlas. Rozprávky starej matere a starého otca. Časti tela – podrobnejšie. Chráňme prírodu – zvieratá a rastliny. Počasie. Ročný kolobeh v prírode. Povolania a remeslá. Rodná reč. Láska k rodnej reči. Najdôležitejšie slovenské vojvodinské manifestácie pre deti – festivaly a prehliadky. Časť svadobných zvykov a ľudového odevu v jednotlivých prostrediach. Časopis *Zornička*. Návšteva priateľa v Novom Sade, Kovačici, Báčskom Petrovci (celomenšinové inštitúcie, galérie, múzeá, ktoré zachovávajú slovenskú ľudovú kultúru a tradície, etno - domy, najstaršie domy, architektúra vojvodinských Slovákov so zameraním na svoje prostredie). Telefonická konverzácia. Doprava. Športy. Kupujeme počítač. Významné sviatky a dátumy pre slovenskú menšinu. Slovenské kultúrne, informačné a náboženské inštitúcie. Planéta Zem. Kontinenty, strany sveta. Kam by som chcel(a) cestovať. Pesničky, dialógy, scénky, dielne na vylepšenie konverzácie. Komiks. Pexeso.

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov pre určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť svoj názor o prečítanom texte (čo sa mi páčilo a prečo), jeho názov, autora, ústrednú postavu a jej vlastnosti. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole, porozprávať svoj zážitok, nejakú udalosť, v ktorej brali účasť...

Reprodukcia – počutého a prečítaného textu alebo rozprávky podľa osnovy alebo samostatne. Opísať obrázok alebo postupný dej pomocou členenej ilustrácie. Vedieť reprodukovať podľa osnovy sledovaný slovenský film, rozprávku alebo detské divadelné predstavenie, scénku alebo oslavu.

Opis – enteriéru a exteriéru, ľudí, zvierat, prírodných javov.

Dialóg – rozprávanie o udalosti prostredníctvom vynechania slov opisu; priama a nepriama reč. Majú povedať samostatne a súvisle najmenej 8-10 viet o obrázku, precvičenej téme a viesť dialóg.

Dávať dôraz na interpunkciu (bodka, čiarka, výkričník, otáznik, priama reč).

Dramatizácia – kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života (situáciu v knižnici, v obchode, na pošte, u školského pedagóga...); čítanie podľa úloh a striedania úloh.

Rozhovor – prihliadať na rozvoj slovníka každodennej konverzácie, obohacovanie aktívnej slovnej zásoby, frazeológia. Frekventované vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania, vynachádzavosť, dôvtip. Cvičenia so zmenou a doplňaním viet.

Slovník – použitie slovníka pri obohacovaní slovnej zásoby, paralela so srbským jazykom, kalky, vysvetlenie významu slov v kontexte. Obohacovanie slovnej zásoby žiakov pomocou didaktických hier z jazyka, rébusov, doplňovačiek, prešmyčiek, hlavolamov,... Písanie vlastného slovníka menej známych slov a výrazov.

Čítanie – Hlasné a tiché čítanie, správna dikcia a intonácia vety. Melódia vety. Slová, v ktorých nastáva spodobovanie spoluhlások.

Odpisovanie – kratších viet a textov, charakteristických slov a výrazov, odpisovanie so zadanou úlohou (obmena rodu, čísla, času, slabík...). Písanie krátkej slohovej práce podľa osnovy alebo zadaných otázok v rozsahu 6 – 8 viet; písanie pozdravu a blahoželania.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 400 slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Ako mimovyučovacie čítanie sa odporúčajú časopisy pre deti a mládež, slovenská detská literatúra a ľudová slovesnosť.

Od žiakov očakávame, aby vedeli aspoň 4 básne, 5 slovenských ľudových piesní a súčasné populárne detské pesničky, hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia, dve krátke prózy v rozsahu 6 – 8 riadkov a 4 krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti, mali zapojiť do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov, mali by poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (svadobný odev), zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými), poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zabíjačka, Mikuláš, Lucka,Vianoce/koledovanie/oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi dejín slovenskej menšiny v Srbsku (presídľovanie, kultúrne, vzdelanostné, cirkevné a hospodárske snahy, vrcholné kultúrne výsledky, relevantné organizačné formy a inštitúcie…), sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčaja a zvykom slovenskej menšiny vo Vojvodine, Srbsku, ale i na celej Dolnej zemi (folklór, remeslá, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje, demonológia…), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k

budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerať. Sprostredkovať deťom poznatky o slovenskej komunite v Srbsku (osady, inštitúcie a organizácie, osobnosti, mená, priezviská, pôvod…), ale i o stykoch s inými etnickými skupinami a kultúrami, o prínosoch Slovákov tunajšiemu prostrediu (v školstve, kultúre, umení, architektúre…). Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtílne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky, čítať, písať a získať zručnosť v jazykovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.

Gramatika sa má podávať v implicitnej podobe, namiesto opravovania chýb sa využíva modelovanie správneho rečového variantu. Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ – žiak a žiak – žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiadúca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou pre formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane, počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číselnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaliť.

СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Predmet	**SLOVENSKI JEZIK Z ELEMENTI NARODNE KULTURE**
Cilj	Cilj pouka in učenja *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* je usposabljanje učencev, da uporabljajo slovenski jezik na osnovni ravni v ustni in pisni komunikaciji, razvijajo zavest o pomenu vloge jezika v ohranjanju narodne identitete; da se usposobijo za razumevanje izbranih knjižnih in drugih umetniških del iz slovenskega kulturnega izročila, v cilju negovanja tradicije in kulture slovenskega naroda in razvijanja interkulturalnosti kot temeljne vrednote demokratične družbe.
Razred	**šesti**
Letno število ur	**72 ur**

IZHODIŠČA Po zaključenem razredu bo učenec sposoben, da:	**PODROČJE/TEMA**	**VSEBINE**
– razlikuje materni jezik in jezike drugih narodov; – razlikuje standardni slovenski jezik in dialekt; – prepozna in pravilno izgovori mehke, dolge in zmehčane soglasnike; – razume in uporablja predvideni besedni zaklad; – razume in uporablja slovnične konstrukcije, ki jih je usvojil v prejšnjih razredih, in jih razširi z novimi jezikovnimi vsebinami; – spoštuje osnovna pravila smiselnega povezovanja stavkov v širše celote; – pravilno sklada osebek in glagolski povedek – opaža spol in število samostalnika, kongruenco atributa s samostalnikom v tipičnih primerih; – uporablja pridevnike v ustreznih sklonih; – uporablja osnovna števila do 100; – uporablja aktivne in povratne glagole z ustreznimi premenami v sedanjem in preteklem času ter v velelniku; – uporablja nove modele prislovov za čas, način, mesto in količino; – uporablja nove modele veznikov; – uporablja osebne, neosebne in svojilne zaimke v ustreznem sklonu.	**JEZIK**	– okoli 100 novih polnopomenskih in pomožnih besed; – slovnične vsebine iz prejšnjih razredov (ponavljanje in vadba na poznani in novi leksiki); – imenovanje subjekta (samostalnik) in preprostega glagolskega predikata (osebne glagolske oblike); – samostalniki – moški, ženski in srednji spol: mestnik in orodnik ednine; – pridevniki – moški, ženski n srednji spol: rodilnik, mestnik in orodnik ednine; – stopnjevanje pridevnikov; – sestavljanje samostalniških in pridevniških besed; – kazalni zaimki – sklanjanje; – svojilni zaimki – sklanjanje; – zaimek *sebe, se* – glagoli – *moči, morati, iti, hoteti* (sedanji in pretekli čas); – velelnik; – povratni glagoli; – števila od 20 do 100; – prislovi časa, kraja, vzroka in lastnosti; – vezniki; – vprašalnice *Kdo/Kaj/Kje/Kdaj/Zakaj...*

– obvladane (že sprejete) vsebine iz književnosti povezuje z novimi književno umetniškimi besedili; – razume vsebino kratkega književnega in po potrebi adaptiranega besedila; – reproducira odlomke iz izbranih književno-umetniških in drugih besedil; – sledi časovnem poteku dogajanj v knjižnem besedilu in določi mesto dogajanja; opiše glavnega junaka; – opaža izobraževalne in vzgojne vrednosti poljudnoznanstvenega besedila; – ponazori verovanja, običaje, način življenja in dogodke v preteklosti, opisane v knjižnih delih; – pozna osnovne podatke o zgodovini in formiranju slovenskega naroda; – pozna specifično lokalno slovensko arhitekturo; – pozna slovenske folklorne in popularne pesmi in plese – razlikuje značilnosti; slovenske narodne noše (ki so v zvezi z določeno lokacijo); – pozna osnovne slovenske praznike (narodne in lokalne kulture), ki so pomembni v življenju posameznika in skupnosti, ter običaje, ki so v zvezi s temi prazniki; – primerja slovenske praznike in običaje, ki so v zvezi z njimi in običaje pri večinskemu ljudstvu, ter pri drugih narodnih skupnostih, ki živijo na določenem področju; – ustvarja sliko o lastni kulturni identiteti.	**KNJIŽEVNOST**	– avtorske lirske pesmi slovenskih avtorjev; – slovenske ljudske lirske pesmi; – slovenske basni, ljudske zgodbe, legende in pravljice; – umetniške zgodbe in pravljice v slovenščini; – gledališke drame za otroke v slovenščini; – televizijske in radijske-drame; – slovenske risanke; – stripi in otroški časopisi v slovenščini; – otroške narodne igre; – poslušanje slovenskih pesmi in glasbe; – seznanjanje s specifičnimi slovenskimi glasbili; – seznanjanje s slovenskimi ljudskimi plesi; – tradicionalna narodna kultura – javni nastop, predstavitev lastnega in timskega dela; – pomembni datumi iz zgodovine Slovencev in njihovega narodnega povezovanja; – razvijanje spoštovanja do slovenskega kulturnega izročila in potrebe, da se le-ta ohranja in razvija: specifične hiše na slovenskem podeželju, specifična noša in hrana pri Slovencih; – vzgoja v duhu miru, tolerance, kulturnih odnosov in sodelovanja med ljudmi. **Učitelj izbere 6 besedil iz priporočenega čtiva** (od katerih 2 nista na seznamu priporočenega čtiva, pač pa jih učitelj izbere sam, glede na zanimanje učencev): – L. Krakar: Jesen Ljudska: Desetnica I. Minatti: Pesem B. A. Novak: Prebesedimo..., Zzzbudilka, Vogali besede hiša O. Župančič: Na jurjevo, Barčica Proza: F. Bevk: Pastirci A. Inglič: Tajno društvo PGC S. Pregl: Geniji v kratkih hlačah, Geniji v dolgih hlačah, Če bi in če ne bi T. Seliškar: Bratovščina sinjega galeba P. Suhadolčan: Košarkar naj bo Dramatika: Ž. Petan: Starši naprodaj M. Dekleva: Lenča flenča
– razume preprosta besedila, ki se nanašajo na pozdravljanje in predstavljanje sebe in drugih, ob uporabi preprostih jezikovnih sredstev (do 7 vezanih stavkov v standardnem jeziku); – razume enostavno usmerjene predloge, nasvete in priporočila za skupne aktivnosti; zna sprejeti in ponuditi dodatne informacije v zvezi s predlogom; zna jezikovno ustrezno predlagati/sprejeti/zavrniti vabilo k skupnim aktivnostim; – razume prošnje, primerne njegovi razvojni stopnji, zna jih oblikovati, razumeti in sporočiti kratko obvestilo v zvezi z neposrednimi potrebami; uporablja preprosta jezikovna sredstva v funkciji zahvale in opravičila (ustno ali pismeno, prek SMS-a, pisma, elektronskega sporočila ipd.); – razume in sledi preprostim navodilom v zvezi s situacijami iz življenja ali šole (navodila za izvršitev naloge, projekta ipd.); – razume preprosta besedila, ki opisujejo vsakdanje situacije v sedanjosti in izkušnje dogodkov in oseb iz preteklosti; – orientira se v prostoru; razume preprosta vprašanja, ki se nanašajo na prostorsko orientacijo; sprašuje za/daje informacije o smeri gibanja; – razume, spraševuje in daje preprosta obvestila o vremenskih situacijah in naravnih nesrečah; – razume in oblikuje preproste izraze, ki se nanašajo na lastništvo in pripadnost; sprašuje in sporoča, kaj nekdo ima ali česa nima in komu nekaj pripada; – razume, na preprost način sprašuje in izraža svoje mišljenje v obliki strinjanja/nestrinjanja; – razume preproste izraze, ki se nanašajo na količino nečesa; sprašuje in odgovarja, koliko nečesa je ali ni; na preprost način sprašuje po artiklih v prodajalni, naroča hrano v restavraciji in sprašuje/sporoča, koliko nekaj stane.	**JEZIKOVNA KULTURA**	**Vsebine so enake, kot v prejšnjem razredu, le da so bolj zapletene:** – poslušanje in branje preprostih besedil, ki se nanašajo na določene komunikacijske situacije – dialogi, pripovedna besedila, formularji ipd.; ustno in pisno dajanje informacij o sebi in spraševanje ter posredovanje informacij o drugih (SMS, elektronsko sporočilo, formularji, članske kartice, opisi fotografij ipd.); – identifikacija in poimenovanje članov družine, družinskih vezi in korenin (v zvezi z zadanimi temami); – poslušanje in branje preprostih besedil, ki se nanašajo na opis živih bitij, predmetov, krajev, pojavov, dejanj, stanj in dogodkov; ustno in pisno opisovanje; primerjanje živih bitij, predmetov, pojavov in krajev; izdelava in prezentacija projektov (plakat, strip, Power Point ipd.); – poslušanje in branje preprostih besedil, ki vsebujejo predloge in vabila, dogovarjanje glede predlogov in sodelovanja v skupnih aktivnostih; ustrezno sprejemanje/zavračanje nasvetov/predlogov/vabil; – poslušanje in branje preprostih izjav, ki izražajo ponudbo ali prošnjo za pomoč, uslugo, opravičilo, hvaležnost; – poslušanje in branje besedil, ki vsebujejo preprosta navodila (npr. za izvedbo naloge ali projekta); – poslušanje in branje opisov in razumevanje izjav v zvezi z vsakdanjimi dejavnostmi in dogodki (družinsko in šolsko življenje, počitnice in potovanja, projekti o zgodovinskih osebnostih in dogodkih, pomembnih odkritjih, umetniških izdelkih ipd.); – poslušanje in branje krajših besedil v zvezi s smerjo gibanja in specifičnimi prostorskimi odnosi; ustna in pisna izmenjava informacij v zvezi s smerjo gibanja; – poslušanje in branje preprostih besedil v zvezi z vremenskimi situacijami in naravnimi nesrečami; ustno in pisno spraševanje v zvezi z zadano komunikacijsko situacijo; – poslušanje in branje preprostih besedil v zvezi s spraševanjem in izražanjem glede mišljenja in strinjanja/nestrinjanja, ob spoštovanju osnovnih norm vljudnosti v komunikaciji z vrstniki in odraslimi; – poslušanje in branje preprostih besedil, ki pripovedujejo o količini nečesa; postavljanje pisnih in ustnih vprašanj in odgovorov v zvezi s količino (teme: v restavraciji, v trgovini, v kuhinji ipd.). **Tematika:** – šola: skupne dejavnosti in zanimanja v šoli in zunaj nje (prosti čas, dogovori, prevzemanje odgovornosti v dogovorjeni situaciji); urniki, programi, vozni red ipd.; – družina in bližnja okolica; družinske vezi, vljudnostna pravila komunikacije med vrstniki in z odraslimi; počitnice in potovanja; odnos do svoje in tuje lastnine;

		– moj dom: priprava, organizacija, delitev poslov; obveznosti doma; urejanje prostora, kjer se živi, spremembe v lastnem kotičku (posterji, nove barve...); – okolje – znamenitosti slovenskih mest, tipičen videz mest in vasi v Sloveniji; družabni in javni prostor; valuta v Sloveniji; – aktualne teme iz kulturne zgodovine Slovencev; zgodovinski dogodki, velika odkritja, pomembne osebnosti iz zgodovine, umetnosti, znanosti ipd.; – vremenske situacije v svetu in pri nas; – zanimanja, hobiji, zabava, šport in rekreacija; umetnost (književnost za mlade, strip, glasba, film); – prehrana: naročanje hrane v restavraciji, nakup hrane, oblikovanje seznamov za nakup hrane; – tradicija in običaji v slovenski kulturi (proslave, karnevali, manifestacije(; razvijanje kritičnega odnosa do negativnih elementov obnašanje med vrstniki (netoleranca, agresivno obnašanje ipd.); – mimika in gestikulacija:

Ključni pojmi vsebine: jezik, književnost, tradicija, jezikovna kultura, poslušanje, govor, branje, pisanje.

NAVODILO ZA DIDAKTIČNO-METODIČNO UDEJANJANJE PROGRAMA

Učni program *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* je naravnan tako, da pozitivno odgovori na različne kriterije in potrebe, sestavljajo ga predmetna področja: *jezik, književnost, jezikova kultura*, ki so osnova za uresničevanje več izhodišč udejanjanja tega programa. Po eni strani, vsebina programa zajema navedene celote, ki se ne morejo preučevati ločeno in brez prepletanja z drugimi deli programa, po drugi strani pa se program fleksibilen v meri, ki omogoča prilagajanje različnim pogojem, dodelavo in razširitev, odvisno od povratnih informacij iz prakse. V skladu s tem se priporoča, da se delitev učnih ur opravi tako, da se na vsaki uri istočasno posebna pozornost posveti pouku jezika, bogatenju jezikovne kulture ter slovenski književnosti in kulturi Slovencev v Srbiji, s poudarkom na ljudskem izročilu, navadam in običajem. V učilnici se uporablja ciljni jezik, govor učitelja pa je prilagojen znanju in starosti učenca. Učitelj mora biti prepričan, da je učenec razumel pomen sporočila, skupaj z njegovimi kulturološkimi, vzgojnimi in socializirajoči elementi, in zato je občasna raba srbskega/drugega jezika opravičena.

JEZIK

Področje *Jezik* zajema leksiko in slovnične modele slovenskega jezika. V vsebinah in izhodiščih tega področja se nahaja okvirno število besed in slovničnih elementov, ki naj bi jih učenec obvladal v šestem razredu. Na tem področju programa je poudarek na postopnem usvajanju sistema slovenskega jezika v komunikativnem sobesedilu od 1. razreda, ko je le-to večinoma nezavedno. Od šestega razreda naprej, vzporedno z usvajanjem jezika, se prične tudi učenje tujega jezika – gre za zavedni proces, v katerem učitelj pomaga učencem, da z opazovanjem ustreznih jezikovnih in nejezikovnih pojavov ter premišljevanjem o njih, opazijo jezikovna pravila in jih začnejo uporabljati.

Da bi učenec obvladal določeno število besed in slovničnih elementov, je nujno, da jih razume in dolgotrajno vadi. Na ta način se ustvarijo predpogoji, da jih uporabi v ustrezni komunikativni situaciji. Formalno poznavanje slovničnih pravil ne zajema tudi sposobnost njihove uporabe, in zato je takšno znanje koristno samo, če prispeva k boljšem razumevanju določenih pravilnosti sistema. Oziroma, obvladanje slovničnih pravil ni samo sebi cilj. Pojasnitev slovničnih pravil, v kolikor učitelj oceni, da je koristno, mora biti usklajeno s starostjo učenca, njegovimi kognitivnimi sposobnostmi, predznanji v maternem jeziku in zoženo na ključne informacije, ki so nujne za uporabo. Učenčevo poznavanje slovničnih pravil se ocenjuje in vrednoti na podlagi uporabe v sobesedilu, brez vztrajanja na njihovem eksplicitnem opisu.

Učenec spoštuje princip individualizacije pri delu, glede na to, da je znanje jezika med učenci zelo raznoliko, vaje pa zastavi tako, da vsakem učencu omogoči kar se da pogosteje verbalne dejavnosti. Pri učencih, ki so se začeli učiti slovenščine v prvem razredu osnovne šole, brez predznanja, je pomembno, da se razvije sposobnost razumevanja in ustvarjanja izkazov, ki vsebujejo elemente, določene s programom. V produkciji (sestavljanju in govorjenju izkazov) na tej ravni, je pomembno, da je pomen sporočila razumljiv, slovnična pravilnost pa se doseže postopoma. Na tej ravni se pričakujejo tipične napake, nastale zaradi interference in nezadostnega obvladanja gradiva. Napake niso samo znak nepoznavanja gradiva, nasprotno, kažejo, da je učenec pripravljen za začetek komunikacije, kar naj bi učitelj podprl. To ne pomeni, da napak sploh ni treba popravljati. Učitelj odloča o tem, kdaj bo, kako in katere napake popravljal, istočasno pa mora učenca motivirati za komunikacijo ter skrbeti za to, da se napake postopoma reducirajo. V primeru, da so v razredu tudi učenci, ki so že znali slovenski jezik na določeni ravni pred začetkom šolanja, je treba pričakovati možnost hitrejšega napredovanja med šolanjem. V takšnih okoliščinah se domneva, da bodo napake manj zastopane, njihovo popravljanje pa hitrejše.

Ravno ure s področja *Jezika* so primerne za usmerjeno, namensko usvajanje posameznih segmentov slovničnih elementov slovenskega jezika. Na teh urah se priporoča dinamična izmenjava različnih dejavnosti: različne oblike vaj poslušanja, preverjanje razumevanja poslušanega, ponavljanje, slovnično in besedilno variiranje modela, dopolnjevanje, preoblikovanje trdilnih v vprašalne in negirane oblike ipd. Jezikovno oblikovanje besedila zajema tudi spoštovanje pravopisnih pravil, pravilno rabo oblikoslovnih oblik besed, spoštovanje skladenjskih pravil, vzpostavljanje koherentnosti in kohezije v besedilu, ter rabo ustreznih besedilnih in stilnih sredstev.

Zaželeno je, da se pri pouku *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* v ustreznih priložnostih uporabi prenos znanj pridobljenih na urah srbskega jezika, in o srbskem jeziku, ter na urah tujega jezika. Pouk *Slovenskega jezika z elementi nacionalne kulture* naj bo v korelaciji s poukom navedenih predmetov.

KNJIŽEVNOST

Področje *Književnost* v okviru predmeta *Slovenski jezik z elementi narodne kulture*, po povratnih informacijah iz prakse, je predvsem namenjen učencem, ki pred vpisom v šolo niso znali slovenski jezik in katerih poznavanje jezika je v šestem razredu na osnovni (elementarni) ravni. Komunikacija se zato še vedno težko udejanja v slovenščini, slovnični modeli niso obvladani, saj učenci nimajo priložnosti uporabljati slovenski jezik, njihovo besedišče ne vsebuje veliko število besed, besede zelo enostavno iz aktivnega fonda preidejo v pasivnega in se hitro pozabijo, besedišče pa se usvaja počasneje, kot pa pri učencih, ki so obvladali slovenščino na določeni ravni tudi pred šolo, interferenčne napake pa se pogosto pojavijo v tolikšni meri, da motijo razumevanje stavkov; zaradi tega razloga, naj bi naglas bil na besedišču in jezikovnih obrazcih (modelih), ki jim bodo zagotovili temelj za enostavno komunikacijo v slovenščini.

V vsakem razredu je učencem ponujenih več besedil, kot je predvideno z obvezujočim številom. Osnovni kriterij za izbor besedil je raven poznavanja jezika. Poleg izbranih besedil se obdelujejo tudi besedila po prosti izbiri, pri čemer se upošteva raven poznavanja jezika in zanimanje

učencev. Poleg izvirnih književnih besedil je načrtovana tudi obdelava konstruiranih besedil, ki naj bi bili v funkciji bogatenja leksike, ki je potrebna za vsakdanjo komunikacijo na osnovni ravni. Predlaga se, da učitelj načrtuje najmanj tri ure za obdelavo enega besedila skozi teme. Pesmi, ki se pojejo, ne zahtevajo obvezne obravnave, slovničnih in besedilnih pojasnil jezikovnih pojavov.

Področje učnega programa *Književnost* prispeva k doseganju naslednjih komunikativnih funkcij jezika pri obdelavi adaptiranega teksta:

– usvajanje leksike določenega tematskega kroga, potrebne za vsakdanjo komunikacijo;

– branje, oziroma poslušanje besedila v funkciji vadbe razumevanja pisnega in govorjenega jezika – vadi se tiho branje in branje z razumevanjem;

– naloge v zvezi z besedilom razvijajo sposobnost razumevanja besedila, vadi se veščina pisanja, sestavljanje in pisanje stavkov, ki vsebujejo znano leksiko, ob vadbi osnovnih jezikovnih obrazcev, ter razvijanje sposobnosti sestavljanja stavkov govorjenega jezika (ob pisnih in govornih vaj se tolerirajo interferenčne napake, ki ne motijo razumevanja stavkov);

– odgovori na vprašanja (ustni in pisni) pomagajo učencu, da razvije mehanizme sestavljanja stavkov v slovenščini, oziroma predstavitev v slovenščini, ob jasni prisotnosti interferenčnih napak – dobro je, da učitelj popravlja napake, kažoč na pravilne oblike;

– reprodukcija teksta ali povzemanje razvija sposobnost uporabe jezika – učenec naj bi se izražal z uporabo več stavkov, naj bi oblikoval in razvijal govorne sposobnosti.

Književno-umetniški, adaptirani in konstruirani teksti so primerni za tolmačenje, pri čemer se izhaja iz starosti in predznanja učenca. Besedila so istočasno izhodišče za vadbo novih besed in izrazov, jezikovnih modelov, branja, pisanja, govora; zato so tri ure namenjene enemu besedilu in istočasno zajemajo obdelavo in vadbo učne snovi.

Delo z besedilom zajema:

1. Semantizacijo novih besed: semantizacija se lahko opravi s pomočjo sopomenk, ki so znane učencem, z vizualno predstavitvijo besed, s postavitvijo besed v kontrastne pare, z opisovanjem besed z enostavnimi stavki. Učitelj mora paziti, da stavek, s katerim opisuje neznano besedo, vsebuje učencem znane besede. Prevod je opravičen le v primeru, ko ni drugih sredstev za pojasnitev pomena besed. Priporoča se uporaba slovarja pri pouku.

2. Poslušanje ali branje besedila: svetuje se, da učitelj najprej prebere besedilo – na ta način učenci slišijo pravilen izgovor besede. Priporoča se uporaba audio-vizualnih sredstev. Zahteve, ki se v programu tičejo učenja odlomkov iz poezije in proze na pamet, spodbujajo usvajanje modela govorjenja, ter intonacijo besed in stavkov.

Dramatizacija besedil se povezuje tudi z javnim nastopom, pa tudi s pogovorom o literarnem delu, saj gre za obliko njegove interpretacije. Skozi vživljanje z osebnostmi dela, učenci lahko pokažejo čustva, ki jih prepoznajo v obnašanju junakov in o katerih sklepajo.

1. Kontekstualizacija nove leksike: nujno je, da učitelj nove besede postavi v stavčni kontekst, da bi vadili besedišče vzporedno s konstruiranjem stavkov. Stavki naj bodo enostavni, da bi se izognili velikemu številu napak, do katerih nujno pride v zapletenih konstrukcijah. Če stavek vsebuje preveč napak, postane nerazumljiv za slušatelja. Kontekstualizacija novih besed je pomemben element funkcionalne uporabe jezika, saj navaja učenca, da sestavlja stavke in aktivira besedišče ter jezikovne modele.

2. Vprašanja v vezi z besedilom (v pisni obliki in ustno): proces razumevanja teksta se sestoji iz več delov. Šele, ko se novo besedišče usvoji in uporabi v stavkih, se lahko preide na raven razumevanja besedila. Raven, na kateri je učenec razumel besedilo, se lahko določi z zastavljanjem vprašanj v zvezi z besedilom. Vprašanja naj temeljijo na besedišči, ki so ga prej usvojili z rabo novih besed, obdelanih v besedilu. Vprašanja naj bodo kratka. Koristno je, da je del vprašanj v pisni, del pa v govorni obliki. Pomembno je, da se najprej vadi govor, potem pa tudi pisanje.

3. Vprašanja v zvezi z besedilom (v pisni obliki in ustno): učenci vadijo in ustvarjajo komunikacijo v slovenščini, ki temelji na znanem besedišču, ob toleriranju napak, ki ne motijo razumevanja. Vprašanja naj bodo v skladu z besediščem, ki je učencem na razpolago. To je naslednja raven v procesu usvajanja jezikovnih veščin, katerih cilj je usmerjanje učenca, da ustvari komunikacijo v slovenščini. Ta cilj se pogosto zelo težko doseže, toda potrebno je usmeriti učenca, da ustno, potem pa tudi v pisni obliki uporabi določene besede ali izraze v slovenščini.

4. Pogovor o besedilu: v skladu z besediščem, ki je učencem na razpolago, pogovor temelji na prepoznavanju glavnih osebnosti, dejavnostih, ki se nanje navežejo, na poudarjanju značilnosti osebnosti iz besedila. Kot del procesa uvajanja učenca v uporabo jezika, se priporoča, da se učenci, po modelih iz besedil spodbudijo, da tvorijo stavke, potrebne v govornih situacijah. Ob obdelavi poezije se ne vztraja na literarni teoriji, temveč na doživljanju lirske pesmi. Spodbujanje učenca, da razume motive, pesniške slike in jezikovno-stilna izrazna sredstva, se poveže z ilustriranjem pomembnih posameznosti, ter z vadbo intonacije verza in opažanjem rime v pesmi.

5. Komparativni pristop: učitelj načrtuje vključevanje besedil iz srbske književnosti, ki se primerjajo s predlaganimi deli slovenske književnosti (v kolikor je to mogoče) ter s primeri, ki so navezani na film, gledališko predstavo, različne avdio-vizualne zapise; v obdelavo književnega dela se vključijo tudi vsebine iz likovne in glasbene kulture, strip in različne vrste iger (rebusi, križanke, asociacije...). Ob opažanju pomembnih poetskih elementov v strukturi književno-umetniškega besedila, z uporabo znanja pridobljenega pri pouku srbskega/glavnega jezika, si učitelj prizadeva, da bi učencem (v skladu z njihovimi zmožnostmi) razložil osnovne oblike pripovedovanja (naracija, deskripcija, dialog); pojem sižeja in fabule, funkcijo pesniške slike; vlogo jezikovno-stilnih sredstev in druge osnovne poetične značilnosti besedila.

6. Oblikovanje kratkega besedila v pisni obliki ali ustno na podlagi adaptiranega književnega besedila: ta raven rabe slovenskega jezika v govorni ali pisni obliki je glavni cilj področja Književnost. Poskus samostojnega oblikovanja krajšega besedila iz pet ali šest stavkov (v paru ali v skupini) predstavlja višjo raven v uresničevanju komunikativne funkcije jezika. Učenci razvijajo mehanizem uporabe jezikovnega gradiva in jezikovnih modelov; tvorijo stavke iz besed, upoštevajoč slovnične strukture, potem pa iz stavkov sestavijo krajše besedilo. Proces se nanaša tako na govorjeni kot na pisni tekst.

Osnovna funkcija književno-umetniških besedil, oziroma adaptacij, je, poleg usposabljanja učencev za komunikativno rabo jezika, tudi seznanjanje učencev s književnimi deli, ki so pomembna za slovensko književnost, s kulturo, zgodovino in tradicijo slovenskega naroda. To področje zajema tudi seznanjanje z drugimi vidiki slovenske kulture, npr. praznovanje pomembnih praznikov v lokalni in narodni kulturi Slovencev. Priporoča se komparativni pristop in opažanje podobnosti in razlik s praznovanjem danih praznikov (če obstajajo) pri večinskem ljudstvu in drugih narodnih skupnostih, ki živijo skupaj v določenih mestih.

JEZIKOVNA KULTURA

Realizacija učnih vsebin *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* zajema kontinuiteto v bogatenju jezikovne kulture učenca. Gre za eno primarnih metodičnih obveznosti učitelja. Učitelj mora oceniti sposobnosti vsakega učenca za ustrezno raven komunikativne kompetence in v skladu s tem prilagoditi jezikovno gradivo. Le-to naj bi pripeljalo do funkcionalne uporabe jezika v pouku, in v vseh ostalih življenjskih okoliščinah, v šoli in zunaj nje, kjer je kakovostno jezikovno komuniciranje pogoj za popolno sporazumevanje.

Jezikovna komunikacija zajema obvladanje receptivnih in produktivnih jezikovnih veščin, in sicer: poslušanje, branje, pisanje in govorjenje. Osnovna značilnost sodobnega metodičnega pristopa k pouku jezika in jezikovne kulture, je razvijanje sposobnosti učenca v vseh štirih dejavnostih, vzporedno z njihovim prilagajanjem kognitivnim sposobnostim in jezikovnemu okolju učenca. Izhodišča na področju *Jezikovna kultura* so

koncipirana tako, da po eni strani omogočijo uresničevanje minimuma jezikovnih kompetenc, toda po drugi strani, ne smejo omejiti učence, ki so zmožni ustvariti večji napredek. Zaradi specifičnosti tega pouka, je predvidena izhodišča treba uresničiti skozi jezikovne dejavnosti, ki so, z metodičnega vidika, bolj podobni pouku tujega jezika, kot maternega.

Poslušanje je prva jezikovna dejavnost, s katero se učenci srečajo pri pouku *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture*. Omogoča učencu, da spozna melodijo jezika, potem pa tudi njegov glasoslovni sistem, intonacijo besede in stavka. Končni cilj poslušanja je razumevanje, kot predpogoj za verbalno produkcijo, oziroma – komunikacijo. Dejavnost poslušanja zajema vaje, kot so: reagiranje na zapovedi učitelja ali z avdio-zapisov, povezovanje zvočnega materiala z ilustracijo, povezovanje pojmov v priročniku, selekcija točnih in napačnih izrazov, določanje kronologije ipd.

Govorjenje je najbolj zapletena jezikovna veščina, ki zajema obvladanje vseh elementov jezika (fonetično-fonoloških, oblikoslovnih, skladenjskih in besedilnih). Govorjenje se najpogosteje realizira v dialoški obliki, in zato zajema razumevanje (sogovorca). Poleg tega, je govorjenje veščina, ki zahteva določeno hitrost in pravočasno reakcijo. Kot produktivna veščina, skupaj s pisanjem, omogoča učencu, da se izrazi v slovenščini, zastavi vprašanje, interpretira neko vsebino in sodeluje v komunikaciji z drugimi. Dejavnost govora lahko zajema vaje, kot so: petje in plesi v skupini, klasificiranje in primerjanja (po velikosti, obliki, barvi in dr.); ugibanje predmeta ali osebe; «prevajanje» gest v izkaz in dr. Dejavnosti govorjene in pisne interakcije zajemajo na pr. tudi: reševanje «tekočih problemov» v razredu, tj. dogovore v zvezi z dejavnostmi; skupno oblikovanje ilustriranih gradiv (albuma fotografij z izleta ali proslav, načrta tedenskih dejavnosti z izleta ali druženja ipd.); interaktivno učenje, spontani pogovor; delo v parih, majhnih in velikih skupinah (mini dialogi, igra vlog ipd.).

Branje je jezikovna dejavnost, ki zajema poznavanje grafičnega sistema jezika (črke), njihove glasovne realizacije, povezovanje glasov v besede in sestavljanje besed v stavke, spoštujoč ustrezna ritmična in prozodična pravila. Cilj branja mora biti razumevanje prebranega, saj samo tako le-to predstavlja jezikovno kompetenco, in ne samo ubeseditev črk. Dejavnost branja zajema vaje, kot je povezovanje glasov in črk, odgovarjanja na enostavna vprašanja v zvezi z besedilom, točno – netočno, izvršitev prebranih navodil in zapovedi; opažanje distinktivnih značilnosti, ki kažejo na slovnične specifičnosti (spol, število, glagolski čas, oseba ipd.).

Pisanje je produktivna jezikovna veščina, ki zajema izražanje jezikovne vsebine po pisni poti, z uporabo ustreznih črk in ob spoštovanju pravopisnih pravil. Posebno pozornost je treba posvetiti grafemom, za katere ne obstajajo ustreznice v maternih jezikih učencev, če jim slovenski jezik ni materni. Cilj pisanja je jezikovno izražanje po pisni poti, torej zajema tudi razumevanje. Dejavnost pisanja zajema, med drugim, tudi vaje kot so: povezovanje glasov in črk; zamenjava in iskanje manjkajoče besede (dopolnitev naštevanja, križanke ipd.); povezovanje krajšega besedila in stavkov s slikami/ilustracijami; izpolnjevanje formularjev (prijava na tečaj, naročnina na otroški časopis, nalepke za potovalko ipd.); pisanje voščil in razglednic; pisanje krajših besedil in dr.

Jezikovna kultura zajema tudi razvijanje splošnih strategij za jezikovno produkcijo (govorjenje in pisanje), in sicer z naslednjimi postopki: oblikovanje teme, iskanje gradiva, zavzemanje stališča, določevanje cilja govora/pisnega besedila, strukturiranje govora/teksta v skladu s temo, koncepcijo in ciljem. Strategije, ki so specifične za govorno produkcijo zajemajo tudi: stil govora (ustrezen izbor besed), memoriranje govora (pomnjenje skice), priprava za predstavitev (dihanje, modulacija glasu in dikcija), izraz obraza, gestikulacija, telesna drža.

V šestem razredu osnovne šole učenci delajo z več vrstami in tipi govorjenih in pisnih besedil, in sicer na: deskriptivnem besedilu, narativnem in informativnem, argumentativnem in regulativnem besedilu.

Navedene štiri veščine so skozi izhodišča dveh programov vertikalno povezane tako, da jasno opisujejo stopnjevanje dosežkov učenca na področju *Jezikovna kultura*. Vsebine po temah predstavljajo leksično-semantični okvir, znotraj katerega se funkcionalno realizirajo jezikovne vsebine. Tematske enote predstavljajo realne, vsakdanje okoliščine, v katerih se uresničuje komunikacija. Za vsako tematsko enoto so predlagane tematske skupine, ki jih je treba dopolniti z ustrezno leksiko, v okviru priporočenega števila novih besed. Tematske enote se ponavljajo tudi v vsakem naslednjem razredu, s širjenjem nove leksike in v novih komunikativnih situacijah; takšna horizontalna vrsta gradacije je uporabljena v vseh tematskih enotah.

Izbor besedišča je delno pogojen z vsebinami s področij *Jezik* in *Književnost*, odvisen pa je tudi od ocene učitelja o potrebi za ustreznimi leksemi in njihovi frekventnosti, zaradi doseganja informativnosti in naravnosti v komunikaciji. Mnoge besede niso povezane samo z eno tematsko enoto, temveč se preklapljajo in povezujejo v nova semantična zaporedja, kar naj bi učitelj spodbujal z dobro osmišljenimi govornimi in pisnimi vajami. Poleg selektivnega pristopa k leksiki, je treba paziti tudi na število leksemov, ki se usvajajo v eni učni enoti. Na eni uri ne bi bilo treba uvesti več kot pet novih besed, čigar pomen se bo pojasnil in vadil v tipičnih realizacijah znotraj stavka. Najbolj učinkovito bi bilo, da za novo besedo vsak učenec oblikuje (minimalni) kontekst, oziroma stavek. Na ta način ima učitelj vpogled v učenčevo razumevanje pomena besed, poleg novih vsebin pa tudi spodbuja rabo prej pridobljenih znanj iz leksike in slovnice, učenci pa pridobijo samozavest, saj lahko izgovorijo ali zapišejo stavke v slovenščini.

Funkcionalno in ekonomično povezovanje pod-področij predmeta *Slovenski jezik z elementi narodne kulture* (Jezik, Književnost, Jezikovna kultura) omogoča obvladovanje z njihovimi vsebinami in uresničevanje predvidenih izhodišč na naraven in spontan način, tako da ene vsebine izhajajo iz drugih, se dopolnjujejo in preklapljajo. Na izbranih delih književno-umetniških, neumetniških in konstruiranih tekstov se lahko razvijajo različne komunikativne veščine; z govornimi vajami se definirajo smernice za izdelavo pisnih sestavkov; kreativne dejavnosti v pouku pripomorejo k razvoju ustnega in pisnega izražanja, branje z razumevanjem vpliva na bogatenje leksike in fluentnost govora itn. Usklajenost izhodišč z jezikovnimi kompetencami omogoča učencu ne samo kumulativno spremljanj napredovanja vsakega učenca, temveč tudi opažanje problemov v razvijanju posameznih kompetenc, kar v marsičem olajša proces pouka in učenja jezika.

Opomba:

Premet *Slovenski jezik z elementi narodne kulture* lahko poučuje oseba, ki je uspešno zaključila štiriletni študij slovenskega jezika na Filološki fakulteti v Beogradu, ali učitelj/-ica, ki je uspešno opravil/-a strokovni izpit v okviru Lektorata za slovenski jezik na Filološki fakulteti v Beogradu. Potrdilo o usposobljenosti izdaja Center za stalno izobraževanje in vrednotenje (Centar za stalno obrazovanje i evaluaciju) Filološke fakultete Univerze v Beogradu (sklep Ministrstva za šolstvo, znanost in tehnološki razvoj št. 610-00-01740/2017-07 z dne 13.11.2017).

УКРАЈИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмета **УКРАЇНСЬКА МОВА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ**

Мета **Метою** навчання *української мови з елемнетами національної культури* є досягти учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити учнів з елементами традиції, культури, звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси української громади в Сербії.

Клас **шостий**

Річна кількість годин **72 години**

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ Після закінчення класу учень:	**ОБЛАСТЬ/ТЕМА**	**ЗМІСТ**
– може визначити рід художнього твору; – аналізує композицію ліричного вірша (строфа, рядок); – відрізняє жанрові особливості народної творчості від особливостей художньої літератури; – відрізняє народну притчу, байку, баладу, легенду; – відрізняє реалістичну прозу від міфопоетичної прози; – розрізняє види художнього стилю мовлення; – визначає основний настрій інтерпретації вірша, оповідання або драми (гумористична, весела, сумна тощо); – визначає тему, місце та час відбування події; – послідовність подій; – характеризує образи героїв, наводячи приклади з тексту/внутрішні та зовнішні риси; – наводить приклади вірувань, звичаїв, способу життя та подій в минулому, що описані в літературних творах; – аналізує елементи драматичного твору (дія, сцени, зображення подій, персонажі); – правильно переписує короткий текст за заданим завданням (зі зміною роду, числа, часу, складів ...); – складе та напише привітання та вітання; – виконує українські народні та популярні дитячі пісні, відповідно до віку; – шанує свою рідну мову та мови інших народів; – розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами; – відрізняє літературну мову від діалекту; – розрізняє поділ приголосного на тверді та м'які; – розрізняє змінні частини мови; – розрізняє відмінки і відмінкові форми у співвідношенні з сербською мовою; – визначає категорії роду та числа змінних частин мови; – правильно застосовує правописні норми у написанні „вибраних слів" (типові приклади); – правильно застосовує правописні норми у написанні великої літери; – правильно застосовує правописні норми у пунктуації; – використовує „*Правила українського правопису*" – та інші довідники з українського правопису; – правильно вимовляє „шиплячі приголосні *ж, ч, ш* перед м'якими *с'* та *ц'*" – правильно вимовляє – ненаголошені голосні звуки; – в розмові дотримується норм літературної мови; – виразно читає вголос літературні та нелітературні твори; – використовує різні форми оповіді: дескрипцію (портрет, інтер'єр, зовнішній вигляд, природні явища), розповідь від 1-ї та 3-ї особи, діалог; – уміє ввічливо подякувати, попросити про допомогу, уважно вислухати співрозмовника; – виділяє частини твору (назву твору, уривки); – складає усний або письмовий твір про свої враження від літературного твору, на теми з повсякденного життя та світу уяви; – переказує прочитаний твір за вибором, розповідає подію з власного досвіду або подію з повсякденного життя; – використовує словник, збагачуючи свій словниковий запас (паралелі з сербською мовою та при перекладах); – читає короткий простий текст з розумінням; – декламує народні обрядові вірші, пов'язані з святами або порами року; – бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку; – розрізняє характерні особливості українських народних костюмів; – святкує свята (і порівнює їх з сербськими); – відрізняє традиційні українські звичаї (Різдво – *Коляда*, *святий Миколай, Великдень – писанка*), а також традиційні народні страви; – йому відомі деякі весільні обряди, весільні пісні та привітання характерні для деяких регіонів України; – йому відомі фестивалі національної культури та, якщо це можливо, бере у них участь (як учасник або глядач); – йому відомі національні установи, музеї та етно домівки, галереї.	**ЛІТЕРАТУРА**	**ЛІРИКА** **Літературні терміни та поняття** Поет і вірш. Строфа і рядок у ліричному вірші. Жанри авторської та народної лірики: описовий (дескриптивний); календарно-обрядовий і героїчний епос. **ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА** 1. Василь Сухомлинський: *Легенда про золоте зернятко істини* 2. Всеволод Нестайко: *Неймовірні детективи* 3. Віктор Близнець: *Оленчине свято* 4. Сергій Пантюк: *Шпаки і сова* 5. Анатолій Григорук: *Українська хата* 6. Грицько Бойко: *Хлопчик Ох* 7. Катерина Вишенська: *До чого ж гарно* 8. Іван Драч: *Балада про соняшник* 9. Народні вірші (на вибір), загадки, народні приказки 10. Народні весільні та інші обрядові пісні (на вибір) 11. Українські народні балади (на вибір) 12. Тарас Шевченко: *Катерина* **ЕПІКА** **Літературні терміни та поняття** Письменник і оповідач. форми оповіді: опис, розповідь від першої та третьої особи; діалог. Фабула: послідовність подій. Характеристика персонажів – особливості мови, поведінка, зовнішній вигляд та риси характеру. Види епічних творів: байки, народні та літературні казки, притчі, балади. **ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА** 1. Народні байки: *Про злидні* 2. Езопова байка: *Піддурена ворона* 3. Українська народна притча (на вибір) 4. Українська народна балада (на вибір) 5. Народні притчі інших народів (на вибір) 6. Віра Оберемок: *Чарівний лелека* 7. Іван Франко: *Малий Мирон* 8. Тарас Шевченко: *Вірші* 9. Тетяна Майданович: *Калина цвіте пізно* 10. Анатолій Григорук: *Найкраща сестричка, Як стати чарівником* 11. Наталія Дев'ятко: *Стара яблуня* 12. Вадим Дорошенко*: Чарівна паличка* 13. Олена Пчілка: *У пригоді* 14. Народні прислів'я **ДРАМА** **Літературні терміни та поняття** Дія, сцени, персонажі п'єси. Види драматургії та радіо вистава. **ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА** 1. Ляльковий театр для дітей 2. Дитячі народні ігри (на вибір) **НАУКОВОПОПУЛЯРНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ВИДАННЯ** (на вибір до 2 твори) 1. Народна творчість. 2. З життя наших предків. 3. На вибір з видань, енциклопедій, журналів для дітей та Інтернету 4. З журналів та Інтернету про фестивалі національної культури та культурні заходи **ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ**: 1. Українські народні байки та казки (на вибір). 2. Вибір з антології української дитячої літератури. **Література для додаткового читання** 1. Я дивився/лась дитячий український фільм (вільний вибір). 2. Комікс на власний вибір. 3. Я дивився/лась дитячу виставу.

	МОВА	Граматика (мова, фонетика, лексикологія, морфологія)	Тверді і м'які приголосні. Змінні слова: іменники, прикметники, займенники, числівники, дієслова (виділяє і визначає в тексті). Іменники – відмінювання іменників. Займенники – питальні, відносні та заперечні. Їх відмінювання. Дієслова – дієслівні форми (теперішній, минулий та майбутній час).
		Правопис	Велика літера в складових частинах географічних назв; в назвах інституцій, підприємств, установ, організацій (типові приклади). Пунктуація: кома (при переліку); лапки (прямя мова); тире (замість лапок в прямій мові). Крапка, знак оклику, знак питання.
		Ортоепія	Вимова шиплячих приголосних *ж, ч, ш* перед м'якими *с'* та *ц'* Вимова ненаголошених голосних звуків
	МОВНА КУЛЬТУРА		Спілкування – про події з власного досвіду, про те, що вони бачили, про особисті уподобання. Групування слів, що належать до *певної теми* та складання речень з даних слів. Самостійна розповідь (8-10 речень) про свого брата або сестру, друга, однокласника, про життя в школі, про подію з власного досвіду, про подію, в якій брали участь. Опис – інтер'єру і екстер'єру, людей, тварин, природних явищ. Подяка, прохання про допомогу, участь у діалозі. Особисте ставлення до прочитаного тексту (що мені сподобалося і чому). Назва тексту, автор, головні герої та їхні особливості. Переказ почутого чи прочитаного твору/казки за допомогою плану або самостійний переказ. – Опис зображення або виконання дії на малюнку з використанням декількох ілюстрацій. – Переказ українських фільмів, казок, дитячих театральних вистав, на основі розробленого плану. – Драматизація твору на вибір або події з повсякденного життя. Використання словників для збагачення словникового запасу, паралелі з сербською мовою, пояснення значення слова в контексті. Використання словника при перекладі. Розуміння найчастіших фазеологізмів. Голосне й тихе читання, правильна дикція та інтонація речення. Переписування коротких речень і текстів, виписування окремих слів і виразів, переписування завдань (зі зміною роду, числа, часу, складів ...) Написати привітання та вітання. Публічний виступ, презентація власного твору та групової роботи. Традиційна народна культура (весільні звичаї).

Ключові поняття змісту: література (лірика, епіка, драма), мова (мова, фонетика, лексикологія, морфологія, орфографія, орфоепія), мовна культура.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* складається з трьох предметних областей: літератури, мови та мовної культури. Розподіл навчальних годин повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при цьому до народних традицій та звичаїв. Ці три області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями.

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення – це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які учень здобуває та поглиблює.

І. ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає викладачеві більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль викладача полягає в тому, щоб контекстуалізувати цю програму у відповідності до: потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використовувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з заданих навчальних досягнень та змісту, викладач спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують викладачеві подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності: ті, яких повинні досягти усі учні, ті, яких повинна досягти більшість учнів, і ті, яких повинні досягти лише деякі учні. Таким чином, створюється непрямий зв'язок з навчальними досягненнями щодо трьох рівнів успішності учнів. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області, літератури), потрібно більше часу, різних заходів та роботи над різними видами тексту. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із джерел знань, викладач повинен відкрити учням й інші джерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

II. ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЛІТЕРАТУРА

Основу програми з літератури складають твори для літературного читання. Список творів для літературного читання поділений на літературні роди – *ліpику, епос, драму*, та доповнений вибором непрофесійних, науково популярних та інформативних текстів. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: казки (народні та авторські), байки, вірші, прислів'я, загадки, скоромовки.

Читання – виразне читання коротких українських народних казок, байок, художніх текстів, віршів, балад. Розвиток техніки виразного читання з розумінням, яке є найближче природній мові. Під час роботи над віршами слід тренувати правильну вимову і виразне декламування.

Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних і другорядних героїв, особливості характеру (зовнішній вигляд та риси характеру, добрі та погані вчинки), час і місце розгортання подій, початок подій, хід подій, кінець подій, описати оточення та людей; визначити народну мудрість в прислів'ях; порівняти повчання в байках з життєвими подіями. Визначити елементи фантастики в казках та переносне значення в байках.

Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі журнали, (писати короткі літературні твори для дитячих журналів), подивитися, проаналізувати і обговорити принаймні одну театральну виставу та фільм для дітей українською мовою, відвідати фестивалі національної культури, етно домівки, музеї та галереї, які представляють традиційну українську культуру.

Тексти для позакласного читання повинні допомогти викладачеві в опрацюванні граматичних одиниць, а також в опрацюванні та визначенні змісту творів з культури мовлення. Твори, які не будуть опрацьовуватись на уроці, викладач повинен запропонувати учням для читання у вільний час.

Нова програма заснована на більшому взаємозв'язку літературних та нелітературних творів. Кореляційний зв'язок виражається у адекватному поєднанні обов'язкових та вибіркових творів.

Разом із кореляцією між художніми творами, викладачеві необхідно встановити вертикальну кореляцію. Викладач повинен бути ознайомлений зі змістом предмету *Українська мова* з попередніх класів для дотримування принципу поступовості та систематичності. Викладач повинен бути також ознайомлений з українською історією, музичним та художнім мистецтвом для 6 класу (наприклад: Переселення українців на терени західних Балканн, українська архітектура, образотворче мистецтво, українські народні весільні пісні, український народний костюм, вишивка та прикраси...), а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні національні звичаї.

Горизонтальну кореляцію викладач встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігієзнавство та громадянське виховання.

Навчальні досягнення з літератури базуються на читанні. Різні форми читання є основною передумовою того, щоб учні на уроках набували знань і успішно входили у світ літературного твору. У шостому класі, в першу чергу потрібно плекати, читання з розумінням, завдяки якому учні поступово відкривають для себе світ читання.

МОВА

На уроках мови учні готуються до правильного усного та письмового спілкування стандартною українською мовою.

Коли у змісті програми наводяться уроки, які учні вже опрацювали в молодших класах, слід розуміти, що цим перевіряється рівень засвоєння і здатність застосовувати уже пройдений навчальний матеріал, а після повторення і перевірки знань на нових прикладах йде опрацювання нового матеріалу, забезпечуючи тим самим безперервність навчання, систематично пов'язуючи новий матеріал із уже закріпленими знаннями.

Важливо, щоб викладач завжди мав на увазі вирішальну роль систематичного виконання вправ, тобто навчальний матеріал не є засвоєним, якщо його добре не закріпити. Це означає, що робота повинна бути невід'ємним фактором при опрацюванні навчального матеріалу, застосування, повторення і закріплення знань.

При засвоєнні змінних частин мови потрібно звертати увагу на специфіку української мови у порівнянні з сербською мовою. Обсяг навчального матеріалу викладач повинен планувати у відповідності до групи з якою працює (однорідною чи гетерогенною) і залежно від рівня знань учнів та від того, скільки років вони вже вивчали українську мову.

Правопис

Правила правопису засвоюються систематичним виконанням вправ (написання диктантів, виправлення помилок у даному тексті, відповідні тести з правопису, тощо). В межах орфографічних вправ також бажано періодично включати вправи для перевірки графіки (правильне написання букв). Диктанти рекомендується писати лише у функції вправи звертаючи увагу на написання великої літер та знаків пунктуації в кінці речення та при прямій мові.

Також слід заохочувати учнів, щоб вони самі знаходили та виправляли орфографічні помилки в SMS-повідомленнях, а також у різних видах Інтернет-зв'язку.

Крім того, учнів потрібно скеровувати на використання *Правил українського правопису* та посібників з українського правопису. Бажано, щоб викладач завжди мав з собою примірник *Правил українського правопису* та посібник з українського правопису, особливо коли учнів проходять теми з правопису та заохочувати їх до систематичного використання цих посібників.

Ортопедія

Викладач повинен постійно вказувати на важливість правильної вимови, яка тренується виконанням певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватись на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; інтонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної вимови, мелодії, дикції ...

Деякі ортопедичні вправи також можуть виконуватись при засвоєнні відповідних тем з літератури: наприклад, артикуляцію можна тренувати, вимовляючи скоромовки, вивчаючи їх при опрацюванні народної творчості; наголос в словах, темп, ритм, інтонацію в реченні та паузу можна тренувати шляхом читання вголос уривків з творів для читання (за вибором викладача або учня) і т. д. Як ортотерапевтичну вправу, потрібно практикувати декламування уривків з віршів та творів напам'ять (за допомогою аудіо матеріалів).

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область, хоч за програмою і виділена як окрема область, повинна бути пов'язана не лише з роботою над літературними творами, але й з граматикою та орфографією. В свою чергу, робота над літературними творами та робота над граматикою й правописом літературної мови, повинні сприяти плеканню культури усного та писемного мовлення.

Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:

Переказування – пригоди з власного досвіду, того, що вони бачили, того, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: Родина. Родинні відносини. Автобіографічні дані. Гості. Меню. Відвідування. Мій друг – моя подруга. Робочий день учня. Вільний час. Інтереси. Книга. Телебачення та радіо. Бабусині та дідусеві казки. Частини тіла – детальніше. Ми бережемо природу – тварини та рослини. Погода. Пори року. Професії та ремесла. Рідна мова. Любов до рідної мови. Найважливіші українські події в Сербії для дітей – фестивалі та огляди творчих колективів. Весільні звичаї та обряди, різновиди народних костюмів. Дитячий журнал *Соловейко*. В гостях у друзів в Новому Саді, Сремській Митровиці, Вербасі, Кулі (культурно-мистецькі осередки, які плекають українські народні традиції та культуру українців, галереї, музеї, етно домівки, архітектура українців у Сербії, з звертанням уваги на свій осередок). Телефонна розмова. Транспорт. Спорт. Ми купуємо комп'ютер. Важливі для української громади свята та дати. Українські культурні, інформаційні та релігійні інституції. Планета Земля. Континенти, країни світу. Куди я хочу поїхати подорожувати? Пісні, діалоги, невеликі сценарії, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Комікси. Головоломки з малюнками.

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Вони повинні вміти висловити свою думку та особисті переконання про прочитаний текст (те, що мені сподобалося і чому), сказати назву текст, назвати автора, головних героїв та їхні характерні риси. Вони повинні вміти подякувати, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру, про свого друга, про однокласників, про життя в школі, про те, що з ними трапилось, про якусь подію, в якій вони брали участь.

Відтворення – почутого чи прочитаного тексту чи казки за допомогою складеного плану чи самостійного переказу. Описати зображення або зображену дію, на основі отриманої ілюстрації. Вміти переказати (використовуючи свої знання) український дитячий фільм, казку або дитячу виставу чи свято.

Опис – інтер'єру і екстер'єру, людей, тварин, природних явищ.

Діалог – це переказ подій за відсутності опису подій; пряма і непряма мова. Потрібно самостійно і за темою скласти принаймні 8 речень про зображення, засвоєну тему та вести діалог. Повага до пунктуації (крапа, кома, знак питання, знак оклику).

Драматизація – короткий текст за вибором, за подією з власного досвіду або за подією з повсякденного життя (ситуація в бібліотеці, в магазині, у пошті, у шкільного педагога ...); читання по ролях і рольові ігри.

Спілкування – збагачення словникового запасу словами з повсякденного життя загальної розмовної мови, фразеологія. Часті речення з повсякденного життя. Вправи на редагування та закінчення незавершених речень.

Словник – використання словника для збагачення словникового запасу, паралельно з сербською мовою, кальки, тлумачення значення слова в контексті. Збагачення словникового запасу учня з використанням дидактичних мовних ігор, ребусів, вставних слів, кросвордів ... Ведення словника з мало відомими словами та виразами.

Читання – голосне і тихе читання, правильна дикція та інтонація речення. Мелодія речення. Слова, у яких відбувається оглушення дзвінких приголосних.

Переписування – коротких речень та текстів, виписування окремих слів і виразів, переписування завдань (зі зміною роду, числа, часу, складів ...). Написання короткого твору за допомогою питань від 6 до 8 речень; написання привітань та вітань.

Учні повинні активно засвоїти 300 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Для читання на власний вибір рекомендуються газети для дітей та молоді, українська дитяча література та народне мистецтво.

Від учня очікується, що він: вивчить напам'ять принаймні 4 вірша для декламування, 5 українських народних віршів і сучасних популярних дитячих віршів, загадки, деякі прислів'я, декламуватиме народні вірші, пов'язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам'ять два коротких прозових тексти в обсязі 6–8 речень та 4 коротких діалога або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму (весільний), відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербскими), знати традиційні українські традиції та звичаї (*святий Миколай, Різдво – коляда, Великдень*) та традиційні страви.

Елементи національної культури та традицій

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи ...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій, культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів'я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, походження ...), а також про зв'язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури ...). Прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувались витончено, не за допомогою прислів'їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набути навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб можна було пов'язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції.

Граматику потрібно викладати імпліцитно, замість виправлення помилок, працювати над формуванням правильного мовлення. Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель – учень та учень – учень. У мовленні вимагається простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для досягнення очікуваних результатів навчання, вона починається з встановлення фактичного рівня знань, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і кожна діяльність учня – це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямовування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уроку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т.д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою – цифрою.

Робота кожного викладача полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб викладач постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, викладач буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta	**HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE**
Cilj	Cilj je učenja *Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture* njegovanje hrvatskoga jezika čitanjem književnih djela, upoznavanjem i razumijevanjem povijesne i kulturne baštine Hrvatske i Hrvata te razvijanjem višejezičnosti i interkulturalnosti kao načina života u suvremenome društvu.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond sati	**72 sata**

ISHODI Po završenoj temi/području učenik će biti sposoban:	**PODRUČJE/TEMA**	**SADRŽAJI**
	1. Hrvatski jezik i književnost	
– pravilno izgovarati riječi pazeći na mjesto naglaska i rečeničnu intonaciju; – govoriti jasno poštujući normu hrvatskoga standardnog jezika; – razlikovati hrvatski standardni jezik i zavičajni govor – koristi hrvatski jezik u skladu sa standardnojezičnom normom. – razlikovati alternacije ije/je/e/i u hrvatskome standardu i u zavičajnom govoru; – rabiti zamjeničke oblike (povratno-posvojnu zamjenicu, upitnu i odnosnu zamjenicu i neodređene zamjenice) u skladu s normom hrvatskoga standardnog jezika; – tvoriti oblike glagola na -irati u skladu s normom hrvatskoga standardnog jezika; – tvoriti oblike futura prvog u govoru i pismu; – primijeniti pravopisna pravila pri pisanju velikoga i maloga početnog slova u imenima svetaca, ulica, trgova te nazivima blagdana i državnih praznika; – razgovijetno i bez poteškoća čitati naglas književne i neknjiževne tekstove; – izražajno kazivati pjesme; – čitati s razumijevanjem, analizirati i interpretirati književne i neknjiževne tekstove; – koristiti razne oblike pripovijedanja: opisivanje (portret i pejzaž), pripovijedanje u 1. i 3. licu, dijalog; – sastaviti govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnoga djela i na teme iz svakodnevnoga života i svijeta mašte; – prepoznati zajednički i različiti leksik hrvatskoga i srpskoga književnog jezika; – prepoznati obilježja raznih vrsta književnih i neknjiževnih tekstova; – razlikovati obilježja lirike, epike i drame; – razlikovati obilježja usmene i umjetničke književnosti; – prepoznati osobine likova i potkrijepiti primjerima iz književnoga teksta; – vrednovati postupke likova i stavove potkrijepiti dokazima; – ilustrirati vjerovanja, običaje, način života i događaje iz prošlosti opisane u književnim djelima; – navesti primjere osobne koristi od čitanja;	**Jezik**	Ponavljanje jezičnoga gradiva prethodnih razreda. Smjenjivanje ije/je/e/i u različitim oblicima iste riječi. Glagoli i glagolski oblici. Zamjenice (značenja i pravilna uporaba povratno-posvojne zamjenice, upitnih i odnosnih zamjenica i neodređenih zamjenica). Razlike hrvatskoga i srpskoga standardnog jezika u oblicima glagola na –irati te pisanje futura prvog. Pravila pisanja velikoga početnog slova u imenima svetaca, ulica, trgova te nazivima blagdana i državnih praznika. Odlike krasnoslova i govorne vrednote (interpretativno čitanje). Stvaralačko prepričavanje, dramatizacija, subjektivni opis pejzaža, portret (unutarnja i vanjska karakterizacija).
	Književnost	**Lektira** 1. Ljubica Kolarić-Dumić: *Igrajmo se radosti* (izbor) 2. Drago Gervais, *Moja zemlja*, *Tri nonice* 3. Alojz Majetić, *Omiški gusari* 4. Andrija Maurović, *Seoba Hrvata* 5. Matko Peić, *Naša ljepotica Istra* 6. Ivan Gundulić, *Himna slobodi* 7. Josip Pupačić, *More* 8. Gustav Krklec, *Val* 9. Vladimir Nazor, *Hrvatski jezik*, *Hrvatski kraljevi* 10. Petar Preradović, *Jezik roda mog* 11. Zlatko Tomičić, *Moja zemlja* 12. Hrvoje Hitrec, *Smogovci* 13. Balint Vujkov, *Zlatni prag* 14. Ružica Miković Žigmanov, *Naša Gradska kuća* 15. Vladimir Nazor, *Veli Jože* 16. Josip Bratulić, *Ulomci iz Aleje glagoljaša* **Izborna lektira** 1. Ivana Brlić-Mažuranić, *Priče iz davnine* 2. Anto Gardaš, *Filip, dječak bez imena* 3. Anto Gardaš, *Miron u škripcu* 4. Pavao Pavličić, *Trojica u Trnju, Zeleni tigar* 5. Miro Gavran, *Zaljubljen do ušiju*; *Sretni dani*; *Svašta u mojoj glavi*; *Zaboravljeni sin*;

		6. Ivan Kušan, *Uzbuna na Zelenom Vrhu*; *Koko i duhovi*; *Zagonetni dječak*; *Lažeš, Melita*; *Ljubav ili smrt* 7. Vesna Huska: *Dnevnik jedne cure i jednog dečka* Izbor prigodnih tekstova iz časopisa *Modra lasta, Hrvatska riječ* – podlistak *Hrcko.*
2. Elementi nacionalne kulture		
– odrediti prostor hrvatskih zemalja u srednjemu vijeku; – navesti hrvatske srednjovjekovne vladare; – opisati hrvatsku srednjovjekovnu kulturu i gospodarstvo; – poznavati praznike hrvatske zajednice u Republici Srbiji; – objasniti značaj geografskog položaja primorske Hrvatske; – prepoznati elemente i vrijednosti tradicijske kulture i baštine primorske Hrvatske; – opisati značajne blagdane i običaje vezane uz njih; – opisati obrt/zanat značajan za očuvanje kulturne baštine i tradicije; – otplesati jedan tradicijski ples; – imenovati dijelove narodne nošnje u kojoj se pleše; – poznavati filmsko ostvarenje barem jednoga hrvatskog redatelja u zavičaju i u Republici Hrvatskoj; – navesti odlike nacionalne kuhinje; – pripremiti tradicionalno jelo; – otpjevati narodne i dječje pjesme primjerene dobi; – odsvirati narodne i dječje pjesme primjerene dobi; – navesti imena značajnih glazbenika i njihova djela; – prepoznati njihov značaj za očuvanje tradicije i nacionalnog identiteta; – prepoznati tradicijske instrumente (tambura, gajde); – prepoznati djela hrvatskih likovnih umjetnika u zavičaju i u Republici Hrvatskoj; – iskazati svoj estetski doživljaj; – vrednovati djela likovne baštine i suvremenoga likovnog izričaja u skladu sa svojom dobi; – likovno se izraziti na zadanu temu;	**Povijest i zemljopis**	**Hrvatska u ranome srednjem vijeku (V–XI. st.)** Doseljavanje Hrvata, pokrštavanje, osnutak hrvatske države, dinastija Trpimirovića. **Hrvatska u kasnome srednjem vijeku (XII–XV. st.)** Hrvatska pod mađarskim kraljevima (Arpadovići, Anžuvinci), hrvatske plamićke obitelji (Frankopani, Šubići-Zrinski). **Primorska Hrvatska** Značajniji gradovi: Rijeka, Pula, Zadar, Šibenik, Split i Dubrovnik. Kulturno-povijesne znamenitosti (UNESCO-ova baština), prirodne ljepote, nacionalni parkovi i parkovi prirode, znamenite ličnosti, značajne manifestacije. **Praznici hrvatske zajednice u Republici Srbiji**: Sv. Josip (19. ožujka), Dan rođenja Ivana Antunovića (15. kolovoza – obilježava se u lipnju), Dan rođenja bana Josipa Jelačića (16. listopada) i Dan prvoga saziva Hrvatskoga nacionalnog vijeća (15. prosinca).
	Tradicijska kultura i baština: – blagdani i običaji; – zanati/obrti; – folklor i nošnja; – kazalište, film nacionalna jela.	**Blagdani:** Božić, Uskrs i običaji koji se odnose na ova dva najveća kršćanska blagdana. **Stari zanati**. Izrada predmeta od prirodnih materijala: čamac, bačva, drvene klompe, papuče, tambure, zvečke, šling, slike od slame, posuđe itd. (jedan po izboru). **Narodni ples** *Cigančica* (šokačka igra iz Bačke i Srijema) i tradicijska srijemska nošnja. Splitski starogradski plesovi. Istarski balun. **Tradicijska jela** po izboru iz primorske Hrvatske i Vojvodine (Srbije). **Kazališna predstava ili filmsko ostvarenje** po izboru (Branko Ištvančić, *Duh u močvari*, Obrad Gluščević, *Kapetan Mikula mali,* Daniel Kušan*, Koko i duhovi,* Dražen Žarković, *Zagonetni dječak).* **Kulturne manifestacije u zajednici** – upoznavanje s kalendarom, razgovor i posjet odabranim manifestacijama.
	Glazbena kultura: – pjevanje; – sviranje; – slušanje.	**Sviranje i pjevanje:** *1. Oj, violo, kraj vode studene* *2. Bratec Martin* **Slušanje i pjevanje:** 1. *Lijepa naša domovino* – himna Republike Hrvatske (Antun Mihanović) 2. *I dođi, lolo, šalaj do veče* – pjesma iz Vojvodine 3. *U to vrijeme godišta* – narodna božićna pjesma 4. *Ćiribiri bela, Mare moja* – narodna pjesma iz Šibenika **Slušanje:** *1. Jedva čekam tavne noći* – KUDH „Bodrog", Bački Monoštor *2. Zapivala tica mala* – Solin *3. Čija je ono divojka* – okolica Šibenika *4. Čija je ono divojka* – klapa *Mriža* **Glazbeni instrument:** 1. tambura, 2. mandolina, 3. sopile, 4. roženice.
	Likovna kultura	Ivan Meštrović – skulpture, život i djelo Vasko Lipovac Vincent iz Kastva Siniša Majkus – skulpture Ivan Kožarić Juraj Dalmatinac – šibenska katedrala Jerolim Miše slamarstvo (Jozefina Skenderović).

Ključni pojmovi sadržaja: zamjenice, glagoli, portret, pejzaž, primorska Hrvatska, srednji vijek, klapsko pjevanje, skulptura.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja *Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture* čine dvije velike predmetne cjeline: *Hrvatski jezik i književnost* i *Nacionalna kultura*. Preporučena je distribucija sati po predmetnim cjelinama sljedeća: Hrvatski jezik i književnost – 30 sati, Nacionalna kultura – 42 sata. Cjeline su kompatibilne i prožimaju se te se ne mogu proučavati izolirano.

Hrvatski jezik izučava se na sadržajima književnosti, povijesti, zemljopisa, tradicijske kulture, glazbene i likovne kulture. Preporučuje se nastavu *Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture* izvoditi u dvosatu, tj. dva sata uzastopno, kako bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u zaokruženu cjelinu. Preporučuje se sadržaje predmeta tematski povezati.

Na taj je način moguće pratiti geografsku podjelu na regije Hrvatske (nizinska, gorska i primorska) i dio Srbije uz obavezno izučavanje sadržaja iz dijela Srbije gdje žive Hrvati.

Nakon odabira okosnice sata/teme potrebno je povezati sve elemente programa: književni sadržaj, sadržaje iz jezika i sadržaje iz nacionalne kulture. Program je ponudio sadržaje uz uvažavanje dobnih karakteristika učenika i oslanja se na njihova prethodna znanja i iskustva. Ukoliko je skupina učenika mješovita po uzrastu program je potrebno diferencirati uz uvažavanje karakteristika (dob, predznanje, motiviranost, interese) sku-

pine s kojom se realizira. Stoga nastavnik ima mogućnost kombinirati sadržaje iz programa za šesti razred sa sadržajima iz razreda koji prethode šestomu razredu, kao i onih koji slijede u narednim razredima.

Program *Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture* usmjeren je na ishode. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz dvije velike predmetne cjeline unutar ovoga predmeta.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentiran na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga je nastavnika kontekstualizirati program potrebama konkretnoga razrednog odjela ili skupine učenika imajući u vidu: sastav i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže; izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od danih ishoda i sadržaja stvara se godišnji – globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni – operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju daljnju operacionalizaciju ishoda na razini određene nastavne jedinice.

Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti kao i uporaba raznih izvora znanja (tekstovi, film, glazba itd.). Tijekom planiranja nastave i učenja važno je imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo te da ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima udžbenika pristupiti selektivno i u odnosu na predviđene ishode. Osim udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja poput filma, glazbenoga događaja, posjeta ustanovi kulture itd. Preporuka je da se učenicima ne zadaje domaća zadaća. Učenicima se mogu preporučiti književna djela za neobavezno čitanje u skladu s dobi i interesima te vrijedni elektronički sadržaji.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju hrvatskim standardnim jezikom kao i za uporabu lokalnoga materinskog govora.

Pri navođenju nastavnih jedinica obrađivanih u nižim razredima provjerava se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene prethodno obrađenoga gradiva, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novoga sadržaja čime se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga gradiva s postojećim znanjima.

Osnovni je programski zahtjev u nastavi jezika predstaviti i tumačiti jezik kao sustav. Jezične pojave ne proučavaju se izolirano, izvan konteksta u kojem se ostvaruju njihove funkcije. U odgovarajućoj prilici znanja iz gramatike stavljaju se u svrhu tumačenja teksta. Jezične se pojave navode i prikazuju u kontekstu odnosno smještaju se u govorne situacije u kojima se mogu jasno prepoznati, izdvojiti i objasniti njihova obilježja i funkcije.

Pravopisna pravila usvajaju se analizom pisanih vježba. U okviru pravopisnih vježba vježba se pravilno pisanje odraza *jata* u primjerima u kojima se pojavljuju alternacije *ije/je*: kraćenje *ije* u *je*, duljenje *je* u *ije.* Učenici se potiču na samostalno uočavanje i ispravljanje pravopisnih pogrešaka u komunikaciji SMS-om, kao i u raznim oblicima komunikacije putem interneta.

Osim toga učenici se upućuju i na korištenje pravopisne knjige i pravopisnoga rječnika (školsko izdanje). Preporučuje se donošenje pravopisne knjige na sat obrade pravopisnih tema.

Potrebno je konstantno ukazivati na važnost pravilnoga govora, koji se njeguje provođenjem ortoepskih vježba. Ortoepske vježbe ne realiziraju se kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike, rečenična intonacija povezuje se s pravopisom, sintaksom itd. Preporučuje se stvaranje navike prepoznavanja, reproduciranja i usvajanja naglasaka hrvatskoga standardnog jezika te uočavanje odstupanja i razlikovanje vlastite dijalektalne akcentuacije od standardnojezične norme. Kao ortoepska vježba provodi se krasnoslov napamet naučenih ulomaka u stihu i u prozi.

Obvezno je povezivanje jezične kulture s obradom književnih tekstova kao reprezentativnih obrazaca izražavanja, a i s nastavom gramatike i pravopisa. Jezična kultura njeguje se provođenjem leksičko-semantičkih i leksičko-stilističkih vježba, koje bogate rječnik i razvijaju sposobnost i vještinu izražavanja. Razvijanje jezičnoga mišljenja vježba se na tekstu ili tijekom govornih vježba.

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Program je moguće obogatiti izborom znanstvenopopularnih i informativnih tekstova prilagođenih dobi učenika.

Uz obvezni popis tekstova za obradu program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamjenu jednoga njegovog dijela (30%) tekstovima po vlastitu izboru. Ovako osmišljen program omogućava fleksibilan i kreativan pristup proučavanju književnoga stvaralaštva, uz odabir različitih razina obrade: interpretacije, prikaza ili osvrta. Izbor djela usklađuje se s mogućnostima, potrebama i interesima određene skupine učenika. Razlike u ukupnoj umjetničkoj i informativnoj vrijednosti pojedinih tekstova utječu na odgovarajuća metodička rješenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja – gramatike, pravopisa i jezične kulture i sl.).

Tijekom obrade književnih djela, kao i u okviru govornih i pisanih vježba, učenici se potiču na otkrivanje osobina, osjećaja i duševnih stanja pojedinih likova, kao i na izražavanje svojih stavova o postupcima likova. U skladu s ishodima učenici se potiču na potkrjepljivanje svojih dojmova, stavova i sudova o književnome djelu dokazima iz samoga teksta čime se osposobljavaju za samostalno iskazivanje vlastitih misli i stavova, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkoga stava.

Osim korelacije među tekstovima i sadržajima iz raznih područja programa (jezik, književnost, povijest, geografija, likovna i glazbena kultura) obveznih i odabranih po vlastitu izboru u skladu s interesima skupine učenika, neophodno je uspostaviti i vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora biti upoznat sa sadržajima predmeta *Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture* nižih i viših razreda radi poštivanja načela postupnosti i sustavnosti.

Mogući su primjeri funkcionalnoga povezivanja programskih sadržaja iz književnosti, povijesti, geografije, glazbene i likovne te tradicijske kulture sljedeći:

– Vladimir Nazor, *Hrvatski kraljevi* – Andrija Maurović, *Seoba Hrvata* – Hrvatska u vrijeme narodnih vladara – Šibenik – Juraj Dalmatinac – klapsko pjevanje – Nacionalni park Krka – Ćiribiri bela, Mare moja – mandolina

– Draga Gervais, *Naša ljepotica Istra* – Pula – Nacionalni park Brijuni – istarski balun – Vincent iz Kastva – Pulski i Motovunski filmski festival – sopile i roženice – istarska supa

– glagoljica – Baščanska ploča – kvarnerski otoci – Frankopani – Josip Bratulić, *Ulomci iz Aleje glagoljaša* – Drago Gervais, *Tri nonice* – dijalekti – Rijeka – Riječki karneval – zvončari

– Balint Vujkov, *Zlatni prag* – tambura – Dani Balinta Vujkova – izrada tambure – *I Dođi, lolo, šalaj do veče* – slamarstvo

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

U svrhu dostizanja ishoda prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti.

Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat ovakvoga vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće su tehnike: realizacija praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, neposredna komunikacija učenika i nastavnika, mapa osobnoga razvoja s najuspješnijim uradcima učenika itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno – brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba koristi i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Název předmětu	**ČESKÝ JAZYK S PRVKY NÁRODNÍ KULTURY**
Cíl	**Cílem** výuky a učení *Českého jazyka s prvky národní kultury* je vyškolení žáků, používat český jazyk na základní úrovní v ustní a písemné komunikaci, podporujíce vědomí o významu role jazyka při zachování národní identity; vyškolení žáků pochopit výbrané literární a jiné umělecké díla z české kulturní dědictví, kvůli zahování tradice a kultury českého národu a rozvoji interkulturality jako základní hodnoty demokratické společnosti.
Třída	**šestá**
Roční fond časů	**72 hodiny**

VÝSLEDKY Na konci školního roku žák bude schopen:	**OBLAST/TÉMA**	**OBSAHY**
– rozlišovat svůj mateřský jazyk od jazyků jiných národů; – rozlišovat standardní český jazyk od dialektu; – rozpoznat a správně vyslovit měkké, dlouhé a změkčené souhlásky; – rozumět a používat předpokládný lexikalní fond; – rozumět a používat gramatické konstrukci přijímáné v předchozích třídach a rozlišovat je novými jazykovými obsahy; – dodržovat základní pravidla smyslplného spojení věty do širšího celku; – správně spojit předmět s jednoduchým přísudkem slovesným; – všimnout si rod a číslo podstatných jmen, schodu atributu s podstatným jménem v typických příkladech; – používat stupn´ování přídavných jmen; – používat základní a souborové číslovky 1-100; – používat aktivní a přechodná slovesa v přítomném, minulém a budoucím času, take v imperativu (rozkazovácí způsob); – používat nové modely příslovcí času, způsobu, místa a míry; – používat nové modely spoje; – používat osobní, ukazovací a přivlastn'ovací zájmena ve vhodném pádu;	**JAZYK**	– asi 100 nových plnovýznamových a pomocných slov; – gramatické obsahy z předchozích tříd (opakování a cvičení na známem a novém lexiku); – stohování předmětu (podstatné jméno) a jednoduchého slovesného přísudku (osobný slovesný tvar); – podstatná jména – maskulinum, femininum, neutrum; genitiv, lokativ, instrumental sg. – přídavná jména – maskulinum, femininum a neutrum: genitiv, lokativ a instrumental sg. – stpn'ování přídavných jmen; – stohování podstatných jmen a přídavných slov; – zájmena - ten, můj, tvůj, jeho, její, náš, váš, jejich - genitiv, akuzativ, lokativ a instrumental sg.; – zájmena - já, ty, my, vy – dativ a akuzativ; – zájmeno - svůj; – slovesa – prosit, umět, nést, psát, číst (přítomný, minulý a budoucí čas); – imperativ (rozkazovácí způsob); – přechodná slovesa – číslovky 20–100; – příslovce času, způsobu, místa a míry; – spojky; – tazácí věty s (se) kdo, co, kde, kdy, proč?
– spojovat známé (už přijaté) obsahy z literatury s novými literárními texty; – rozumět obsah krátkého literárního a v případě potřeby upraveného textu; – reprodukovat výpisy z vybraných literárných a jiných textů; – sledovat časový sled události v literárním textu a určovat místo událostí; popsat hlavního hrdinu; – všimnout výchovné a vzdělavácí hodnoty vědecky populárního textu; – ilustrovat víru, mravy, způsob života a události v minulosti popsané v literárních dílech; – poznávat specifickou místní českou architekturu; – poznávat české lidové a populární písně a tance; – rozlišovat charakteristiky slovenského lidového kroje (které se vztahují s určitým mistům); – poznávat základní české svátky (národní a místní kultury), které jsou důležité v životě jednotlivce a kolektivů, jakož i mravy související s těmto svátky; – porovnavat české svátky a mravy s mravy většinového národu, jakož s mravy jiných národních komunit, které žijou spolu v dané oblasti; – pochopí význam českého jazyka jako prvku své národní identity;	**LITERATURA**	– autorské lyrické písně českých autorů; – české národní lyrické písně ; – české bajky, národní příběhy, legendy a pohádky v češtině; – umělecké příběhy a pohadky v českém jazyce; – divadelní dramata pro děti v češtině; televizní a rozhlasové dramata; – české kreslené filmy; – komiksy a děcké časopisy v češtině; – děcké lidové hry; – poslouchání českých písní a hudby; – seznámení s specifickými českými nástrojí; – seznámení s českými národními tanci; – tradiční národní kultura - veřejné vystoupení, prezentace vlastní a týmové práce; – významné data z historie Čech a jejich formování; – rozvoj úcty k českého kulturního dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji: specifické domy v českých vesnicích, specifické kroje a jídla u Čech; – vychování v duchu míru, tolerance, kulturních vztahů a spolupráce mezi lidmi. **Učitel si vybírá 6 textů** z doporučené literatury (z nichž dva nejsou uvedeny na tomto seznamu, ale učitel svobodně rozhoduje podle zájmů žáků): – Zpívánky – filmy, texty, noty (S Pájou, Komáři se ženili, Holka Modrooká, Travička zelená); – Renata Frančiková – Říkadla pro nejmenší (Kolo, kolo mlýnský, Skákal pes přes oves, Á, BÉ, CÉ, DÉ kočka přede, Tiše děti, ježek spí); – Helena Zmatlíková – Dětem (v první částí jsou verše pro nejmenší, ve druhé klasické pohádky K. J. Erbena i B. Němcové, ve třetí moderní pohádky českých autorů – Edvarda Petišly, Hany Doskočilové či Miloše Macourka); – Iva Maráková – Pranostiky a hry na celý rok; – Josef Václav Sládek – Dětem (Dětská poezie); – Časopisy – Sluníčko, Mateřídouška

– rozumět jednodušší texty týkající se pozdravů a prezentace sebe a ostatních pomocí jednodušších jazykových nástrojů (až do 7 vázaných vět řečeno standardním jazikem); – rozumět jednodušší texty týkající se popisu osob, zvířat, oběktů, míst, jevů, akcí, stavu a událosí; popsat a porovnat pomocí jednodušších jazykových nástrojů; – rozumět jednoduše předloženým návrhům, radám a doporučením pro společné aktivity; umět pořádat a poskytnout další inforace o návrzích; umět jazykově adekvátně přijimout, odmítnout a zavolat na společnou aktivitu; – rozumět žádostem vhodným pro věk, umět přednést žádost, ožádat o oznámení a krátce oznámit okamžité potřeby; používat jednodušší jazykové prostředky, aby poděkoval a omlouval se (ústně nebo písemně, prostřednictvím SMS, dopisu, e-mailu apod.); – rozumět a jednat podle jednodušších pokynů o situacích ze života nebo školy (pokyny udělání úkolů, projektu apod.); – rozumět jednodušším textům, ve kterých se popisují obvyklé akce v přítomném času a popisu zkušeností, událostí a osob z minulost; – orientovat se v prostoru, rozumět jednodušším otázkám týkající se orientace v prostoru; žádat o oznámení/oznámit směr pohybu; – rozumět, žádat o oznámení a upozornit na meteorologické příležitosti a elementární katastrofy; – rozumět a formulovat jednodušší výrazy týkající se vlastnictví a příslušnosti; ptát se a říkat , co má nebo nemá někdo a čí je tohle; – rozumět, výhledávát a vyjádřovat názory jednodušším způsobem, jako dohoda a nesouhlas; – rozumět jednodušší výrazy, které se vztahují k hmotností něčeho; ptát se kolik něčeho má nebo nemá; jednoduchým způsobem vyhledávát položky obhodu, obědnávát jídlo v restauraci a zeptát se/říkat kolik něco stojí.	**JAZYKOVÁ KULTURA**	**Obsahy** jsou stejné jako v předchozí třídě, jen komplexnější: – poslouchat a číst jednodušší texty ve vztahu s komunikativními situaci – dialogy, narativní texty, formuláry a podobně; písemně a ústně davát informace o sobě, hledát a dávát informace o ostatních (SMS, e-mail, formuláře, členské karty, popis fotky); – pojmenování a popis lidí, oběktů, částí těla, zvířata, barvy, čísla atd. (ve vztahu s temy); – poslouchat a číst jednodušší texty týkající se popisu živých bytosti, oběktů, míst, jevů, akcí, stavů a událostí; ustní a písemný popis/srovnání živých bytostí, objektů, jevů a míst, tvorba a prezentace projektů (plakátů, komiksu, PTT-a a podobně); – poslouchat a číst jednodušší texty, který obsahují dohodu o návrhu a účast na společně činnosti; příjmout nebo zamítnout návrh, radu nebo volání; – poslouchat nebo číst jednodušší výrazy, ve kterých požádá o pomoc, službu nebo omluvu, poděkování; – poslouchat nebo číst jednodušší texty který obsahují jednoduché pokyny (pro vytváření úkolů nebo projektů); – porozumění výrokům souvisejícím se společnými aktivitami a událostmi, rodinný život, život ve škole, prázdniny, cestování, projekty související s historickými osobnostmi a událostmi, významný objevy; – poslouchat a číst kratší texty ve vztahu se směrem pohybu a specifické prostorové vztahy; ústně a písemně pochápat informací ve vztahu se směrem pohybu; – poslouchat a číst jednodušší texty ve vztahu se meteorologické příležitosti a elementární katastrofy; ústně a písemně vyhledávat informace o komunikativní situaci; – poslouchat a číst jednodušší texty týkajících se hledání myšlenek a vyjádření souladu nebo nesouhlasu při respektování základních norem chování při komunikaci s vrstevníky a dospělými; – poslouchat a číst jednodušší texty, který mluví o míry, psaní a ústní otázky a odpovědi ve vztahu s ní, (temy: v restauraci, v obchodě, v kuhyni apod.); **Tematika:** – škola: společné aktivity a zájmy ve škole a mimo ni (výstupy, dohody, volání, vycházky přejímání odpovědnosti v dané situaci, rady), rozvrhy, programy, jízdní řád a podobně; – rodina a blízké okolí: příbuzní a vztahy s příbuznými, pravidla dobré komunikace mezi vrstevníky a dospělými; rodinny život, prázdniny a cestování; vztah mezi vlastniho a jiného majetku; – můj domov: příprava, organizace a dělba práce; domácí povinnosti; uspořádání životního prostoru, změny ve vlastním pokoji (plakaty, nové barvy...); – okolí – památky v České republice; typické vzhled českého města a venkova; aktuální tématy z kulturní historie Čechu, historické události; významné osoby z minulosti (historické postavy, spisovatelé, malíři, vědci...); – meteorologické počasí ve světe a u nás; – zájmy, koníčky, zábavné akce, sport a rekreace (umění pro mládež, komiks, hudba, film); – výživa: obědnávání jídla v restouraci, nakup potravin, napsát nákupní seznam; – tradice a zvyky v české kultuře (oslavy, karnevaly, manifestace...); – rozvoj kritického postoje vůdči negativním jevům (nesnášenlivost, agresivní chování); aktuální temata z oblastí kulturních dějin Čechů; – mimika a gestikulace

Klíčově pojmy obsahu: jazyk, kultura, literatura, tradice, poslouchání, porozumění, mluvení, čtení, psaní.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO–METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Kurikulum *Českého jazyka s prvky národní kultury* je navrženo tak, aby kladně reagovalo na různé kritérií a potřeby a skládá se z několika předmětů: *jazyk, literatura, jazyková kultura*, které jsou základem pro dosážení více výsledků z účasti na tomto programu. Na jedné straně, obsah programu zahrnuje výše uvedený celky, který nelze studovat samostatně a bez průniku s jinými částmi programu, zatímco na druhé straně je program flexibilní, pokud umnožuje přízpůsobení se různým podmínkám, vývoji a expanzi v závislosti na zpětné vazbě z praxe. V souladu s tím, doporučuje se rozdělení hodin výuky probíhát tak, aby současně byla věnována zvláštní pozornost jazykovému učení, obohacení jazykové kultury i časté literatuře a kultuře Čechu v Srbii s důrazem na lidovou tradici, náviky a zvyky. Ve třídě se používá cílovy jazyk, a hovor učitelé musí byt přispůsoben znalosti a věku žáků. Učitel misí mít jistotu, že žácí jeho výklad spravně pochopili a to včetně jeho kulturných a socializačních prvků, a někdy může být použití srbského/jiného jazyka opravněné.

JAZYK

V oblasti *Jazyk* jsou zahrnuty lexikonové a gramatické modely českého jazyka. V obsahu a výsledcích této oblasti existuje orijentační počet slov a gramatických prvků, které by měl student zvládnout v pátem ročníku. V této oblasti programu orijentuje se na postupném přijetí českého jazykového systému v komunikativním kontextu 1.třídy, když je bezvědomí.

Počinajíc od páté třídy, souběžně s příjetím jazyka, začíná učení cizího jazyka – je to vědomý proces, ve kterém učitel pomáhá žakům, aby viděli jazyková pravidla tím, že sledují příslušné jazykové a ne lingvistické jevy a o nich myslí a začnou je používat.

Aby žák mohl zvládnout určitý fond a gramaticé prvky, je nutné, pochopit a učinit je dlouhotrvajícími. Tímto způsobem jsou vytvořeny předpoklady pro jejich uplatnění ve vhodné komunikační situaci. Formalní znalost gramatických pravidel neznamená i jejich aplikaci, a takové znalostijsou užitečné pouze tehdy, pokud pomáhají lépe pochopit některé systémové nesrovnalosti. Tj. překračování gramatických pravidel není

pouze cílem samo o sobě. Vysvětlení gramatických pravidel, pokud učitel odhaduje, že je užitečné, by mělo být v souladu s věkem žáka, jeho poznávacími schopnostmi, znalostmi v mateřském jazyce a omezena na klíčové informace. Žáková znalost gramatických pravidel je vyhodnocovaná a hodnocena na použití v kontextu bez trvání na její výslovnem popisu.

Učitel respektuje to, že znalost jazyka u žáku není na stejné úrovni a tak pracuje s žáky jednotlivě. Pro žáky, kteří se začali učit český jazyk v prvním ročníku základní školy, bez znalosti, je důležité rozvíjet schopnost porozumět a psát příkazy, které obsahují prvky definované programem. Ve výrobě (montáž a vyjádření důkazů) na této úrovni je důležité, aby význam zprávy byl srozumitelný, zatímco gramatická správnost je postupně dosažena. Na této urovní se očekávají typické chyby, způsobené rušením a nedostatečným přetižováním materiálů. Chyby nejsou jen znamením neznámého materiálu, chyby naznačují, že je žák připraven komunikovat, což by měl učitel povzbudit (podporovat). Učitel rozhoduje o tom, kdy, jakým způsobem a jakým chýbám se opraví, uchovává současně účet k motivování žáků a že chyby se postpně snižují. V případě, že ve tříde existují i žáci, kteří již na začátku školy ovládli českým jazykem na určité urovní, je třeba očekávat mpžnost rychlého pokroku během školní docházky. Za takových okolností se předpokládá, že chyby budou menší a jejich korekce bude rychlá.

Právě, *jazykové* hodiny jsou vhodné pro příme a cílené přijetí jednotlivých segmentů, gramatických prvky českého jazyka. Během těhto hodin se doporučuje dynamická změna různých činností: ruzné typy poslechových cvičení, kontrola porozumění, opakovaání, gramatika a lexikální variace modelu, dopln'ování, přeměn'ující afirmativu na pochybné a negativní formy a podobně. Jazykové formátování textu zahrnuje dodržování předepsáných konvencí, správně použití morfologických forem slov, respektovat syntaktická pravidla, stanovení soudržnosti v textu, stejně jako používání vhodných lexikálních a stylistických prostředků.

Je žádoucí v hodinách *Českého jazyka s prvky národní kultury* využít poznatků srbštiny ve výuce za vhodných okolností a v srbsém jazyce, stejně jako v hodinách cizích jazyků. Výuka *Českého jazyka s prvky národní kultury* by měla být v korelaci s výukou těchto předmětů.

LITERATURA

Oblast *Literatura* předmětu *Český jazyk s prvky národní kultury* má na mysli, podle zpětné vazby z praxe, žáky kteří dosud nepoznali češtinu a jejichž jazykové dovednosti se nacházejí v pátem ročníku na elementární úrovní. Komunikace v češtině je těžké dosahnout, gramatické modely jsou nepovinné, protože žáci nemají možnost používat český jazyk, jejich slovník neobsahuje velké množství slov, slova z aktivní slovní zásoby velice snadno přechází do pasivní slovní zásoby a jsou zapomenuta, lexikum si osvojují pomaleji než žáci, kteří česky na určité úrovni uměli již před začátkem školy. Interferenční chyby se často vyskytují v takovém množství, že brání porozumění věty. Kvůli výše uvedeným důvodům by se důraz měl klást na lexikum a jazykové vzorce (modely), které žákům zajistí základ snadné komunikace v češtině.

V každé třídě se žákům zadává více textů, než kolik je povinných. Základním kritériem pro výběr textů je úroveň znalosti jazyka žáků. Kromě textů vybraných rozebírají žáci i texty dle výběru vlastního, přičemž se dbá na úroveň znalosti jazyka žáků i na to, co je zajímá. Kromě originálních literárních textů se budou rozebírat i texty vytvořené, které mají obohacovat lexikum, jež je považované za nezbytné v běžné každodenní komunikaci. Navrhuje se, aby učitel stanovil minimálně tři hodiny na rozbor jednoho textu/tématu. Básně určené k recitaci nutněne vyžadují rozbor, ani gramatické a lexikální vysvětlení jazykových jevů.

učební osnova programu *Literatura* se skládá z následujících funkcí jazyka:

– osvojení lexika určitého tematického okruhu, jež je potřebné pro každodenní komunikaci;

– čtení, popř. poslechu textu s cílem procvičování porozumění psaného a mluveného jazyka - procvičuje se čtení potichu a čtení s porozuměním;

– textových úkolů, které rozvíjejí schopnost text pochopit, procvičuje se psaní, sestavování a tvorba vět, jež obsahují známé lexikum a s ním spojené procvičování základních jazykových vzorců, stejně jako rozvíjení schopností sestavování vět mluveného jazyka (v psaných a mluvených cvičeních se tolerují interferenční chyby, které nebrání porozumění věty);

– odpovědí na otázky (ústní a písemné) pomáhajících žákovi zdokonalit sestavování vět v češtině, resp.jeho mluvení s očividnými interferenčními chybami - doporučuje se, aby učitel chyby opravoval odkazováním na správné tvary;

– reprodukce textu nebo jeho převyprávění, které rozvíjejí schopnost užití jazyka - žák by měl použít několik vět, aby utvářel a rozvíjel řečové dovednosti.

Literárně - umělecké, přizpůsobené a vytvořené texty jsou vhodné k interpretaci, přičemž se přihlíží k věku a předběžným znalostem žáka. Texty jsou zároveň východiskem pro procvičování nových slov a frází, jazykových vzorců, čtení, psaní, mluvení. Z výše uvedeného vyplývá, že tři hodiny určenéna jeden text slouží jak k rozboru, tak i k procvičování učiva.

Práce s textem se skládá z:

1. Sémantizace neznámých slov: sémantizaci je možné odvodit pomocí synonym, která žáci znají, vizuálním zobrazením slov, vytvářením kontrastních dvojic, popisováním slov jednoduchými větami. Učitel si musí dávat pozor, aby věta, pomocí níž vysvětluje neznámé slovo, obsahovala slova, která žáci znají. Učitel může slovo přeložit pouze v případě, že pro jeho vysvětlení neexistují jiné prostředky. Žákům se doporučuje, aby v hodině používali slovník.

2. Poslech nebo čtení textu: doporučuje se, aby učitel nejdřív text přečetl - tímto způsobem žáci slyší správnou výslovnost. Je vhodné používat audiovizuální prostředky. Úryvky prózy nebo poezie, které se žáci naučí nazpaměť, jim pomáhají osvojit si řečové modely a správnou intonaci.

Dramatizace textů se vztahuje nejen k veřejnému vystupování, ale i k mluvení o literárním díle, neboť představuje aspekt interpretace literárního díla. Pokud se žáci ztotožní s hrdiny literárního díla, mohou prožívat stejné pocity jako oni a vytvořit si na ně vlastní názor.

1. Kontextualizace nového lexika: žáci musí začlenit nová slova do větného kontextu, aby zároveň s tvořením vět procvičovali lexikum. Jejich věty by měly být jednoduché, aby se vyhnuli velkému počtu chyb, které nezbytně vznikají ve složitějších konstrukcích. Věta obsahující příliš mnoho chyb je pro posluchače nesrozumitelná. Kontextualizace nového lexika je důležitým prvkem funkčního užívání jazyka, neboť žákovi pomáhá při tvoření vět, rozvíjí jeho slovní zásobu a jazykové modely.

2. Otázky vztahující se k textu (v psané a ústní formě): proces porozumění textu se skládá z více etap, nejprve si však žáci musí nové lexikum osvojit a naučit se ho používat ve větách. Pomocí otázky vztahující se k textu lze zjistit, jak moc žák textu porozuměl. Otázky mají být založeny na lexiku, které si žáci už dříve osvojili s využitím lexika, jež se objevuje v textu. Otázky by měly být krátké. Část otázek by měla být položena psanou formou, část formou ústní. Primárně by se mělo procvičovat mluvení, a potom psaní.

3. Otázky k textu (v psané a ústní formě): žáci se na základě známého lexika snaží komunikovat v češtině, tolerují se chyby, které nebrání porozumění. Otázky by měly být v souladu se slovní zásobou žáků. Otázky jsou další úrovní v procesu osvojování jazykových dovedností majících za cíl pomoci žákovi komunikovat v češtině. Komunikovat v češtině je pro žáka často obtížné, je potřeba mu pomoci, aby při ústním, a následně i v psaném projevu použil konkrétní česká slova či výrazy.

4. Rozhovor o textu: v souladu s lexikem, kterým žáci disponují, je rozhovor založen na rozpoznávání hlavních hrdinů, jejich činnostech a zdůraznění jejich vlastností. Při procesu seznamování žáků s používáním jazyka by bylo vhodné, aby na základě textových modelů žáci sestavovali věty, bez kterýchse při mluveném projevu neobejdou. Při rozboru poezie se neklade důraz na literární teorii, ale na dojem, jenž lyrická báseň za-

nechává. Podporování žáků v porozumění motivům, básnickým obrazům a stylistickým prostředkům, souvisí jak s ilustrováním důležitých detailů, tak i s procvičováním intonace verše a všímáním si rýmu v básni.

5. Srovnávací přístup: učitel využívá texty ze srbské literatury, které žáci budou srovnávat s konkrétními texty z české literatury (pokud je to možné). Také uvádí příklady z filmové a divadelní produkce, nebo různé audiovizuální záznamy. Při rozboru literárního díla využívá výtvarné umění, hudební kulturu, komiks a různé druhy her (osmisměrky, rébusy, křížovky, asociace…). Když ve struktuře literárně-uměleckého dílanarazí na důležitý poetický prvek, učitel se snaží žákům vysvětlit základní pojmy týkající se vyprávění (narace, deskripce, dialog), a to s použitím znalostí získaných v hodinách srbštiny/hlavního jazyka: termíny syžet a fabule, funkce básnického obrazu, role stylistických prostředků a jiné základní poetické rysy textu.

6. Vytvoření krátkého textu v psané nebo v ústní formě na základě přizpůsobeného literárního textu: výše uvedená úroveň použití českého jazyka v ústní nebo v psané formě představuje hlavní cíl programu *Literatura*. Snaha o samostatné vytvoření kratšího textu v rozsahu pěti nebo šesti stránek (ve dvojicích nebo ve skupině) představuje vyšší úroveň naplnění komunikační funkce jazyka. Žáci rozvíjí mechanismus použití jazykové struktury a modelů, spojují slova do vět, při dodržování gramatické struktury, a potom spojují věty do kratšího textu. Proces se týká jak mluveného, tak i psaného textu.

Základní funkcí literárně-uměleckých a přizpůsobených textů je nejen příprava žáků na komunikaci, ale i seznámení je s významnými literárními díly, kulturou, dějinami a tradicemi českého národa. Tato oblast zapojuje rovněž seznamování se s jinými aspekty materiální a duchovní kultury Čechů, např. s oslavami důležitých svátků v jejich místní, ale i v národní kultuře. Co se týče všímání si podobností a rozdílů mezi oslavami určitých svátků (pokud existují) u většiny národa a u ostatních nacionálních komunit, které spolu žijí na konkrétních místech, doporučuje se využití srovnávacího přístupu.

JAZYKOVÁ KULTURA

Učební osnova předmětu *Český jazyk s prvky národní kultury* slouží k obohacování jazykové kultury žáků, což je jednou z hlavních metodických povinností učitele. Učitel by měl vyhodnotit komunikační schopnosti každého žáka a na základě toho přizpůsobit jazykový materiál, což by mělo přispět k funkčnímu využití jazyka nejen ve výuce, ale i ve všech dalších životních situacích, ve škole a mimo ni, kde je správná jazyková komunikace podmínkou k úplnému dorozumění.

Jazyková komunikace slouží k ovládání pasivních a aktivních řečových dovedností, jako jsou např. poslech, čtení, psaní a mluvení. Základním rysem kultuálního metodického přístupu k výuce jazyka a jazykové kultury je současné rozvíjení schopností žáků ve všech čtyřech dovednostech, jež by měly být přizpůsobené kognitivním schopnostem a jazykovému prostředí žáků. Výsledky v oboru *Jazyková kultura* jsou koncipovány tak, aby na jedné straně zajistily dosažení minima jazykových dovedností, na druhé straně neomezily žáky, kteří jsou schopni většího pokroku. Kvůli specifičnosti výuky by se očekávané výsledky měly zrealizovat pomocí jazykových aktivit, které jsou z metodického aspektu podobnější výuce cizího jazyka, než jazyka mateřského.

Poslech je první jazykovou dovedností, se kterou se žáci potkávají ve výuce *Českého jazyka s prvky národní kultury*. Tato dovednost umožňuje žákovi seznámit se: s melodií jazyka, jeho hláskovým systémem, intonací slov a vět. Cílem poslechu má být jak porozumění, tak i předpoklad pro verbální produkci, resp. komunikaci. Dovednost poslechu se skládá ze cvičení, jako jsou např. reagování na instrukce učitele nebo na instrukce prostřednictvím audio-záznamu, spojení zvukového materiálu s ilustrací, propojení pojmů ve cvičebnici, označování správných a nesprávných výrazů, určení chronologie apod.

Mluvení je nejsložitější jazykovou dovedností, neboť obsahuje ovládání všech elementů jazyka (foneticko-fonologických, morfologických, syntaktických a lexikálních). Mluvení se nejčastěji uskutečňuje ve formě dialogu, tedy vyžaduje porozumění (mluvčího). Kromě toho mluvení představuje dovednost, která vyžaduje určitou rychlost a včasnou reakci. Stejně jako u psaní jde o produktivní dovednost umožňující žákovi vyjádřit se v češtině, položit otázku, interpretovat určitý obsah a zúčastnit se komunikace s dalšími lidmi. Do procvičování mluveného projevu lze zapojit následující aktivity: zpívání a hraní si ve skupině, rozřazování objektů do skupin a jejich srovnávání (podle velikosti, tvaru, barvy atd.), hádání předmětů nebo obličejů, výklad gest atd. Aktivity ústní a psané interakce obsahují např. řešení aktuálních problémů ve třídě, resp. domlouvání se na činnostech, společné vytváření ilustrativních materiálů (alb s fotografiemi z výletů nebo oslav, týdenních plánů z výletů nebo setkání apod.), interaktivní učení, spontánní rozhovor, práce ve dvojicích, v malých nebo ve větších skupinách (mini-dialogy, hra v roli aj.).

Čtení je jazykovou dovedností, ve které se předpokládá porozumění grafickému systému jazyka (písmen), jejich hlasové realizaci, vytvoření slov z hlasů a vět ze slov při dodržování určitých rytmických a prozodických pravidel. Cílem čtení musí být porozumění přečteného textu, neboť jedině v tom případě čtení představuje jazykovou kompetenci. Dovednost čtení s porozuměním se skládá ze cvičení, jako jsou např. spojování hlasů a písmen, odpovídání na jednoduché otázky vztahující se k textu, pravdivá - nepravdivá tvrzení, výběr z variant, splnění přečtených návodů a rozkazů, všímání si rozlišujících znaků ukazujících na gramatické specifičnosti (rod, číslo, slovesný čas, osoba apod.).

Psaní je produktivní jazykovou dovedností, ve které je vyjádření jazykového obsahu požadované v psané formě s použitím vhodných písmen a dodržováním pravopisných pravidel. Pokud mateřský jazyk žáků není čeština, zvláštní pozornost by měla být věnována písmenům, pro která v jejich jazycích neexistuje ekvivalent. Cílem psaní je jazykové vyjadřování psanou formou, tedy vyžaduje porozumění. Dovednost psaní předpokládá i cvičení, jako jsou např. spojení hlasů a písmen, nahrazování a hledaní chybějících slov (dokončení řady slov, vyškrtnutí slova, které do řady nepatří, osmisměrky, křížovky apod.), spojení kratšího textu a vět s obrázky/ilustracemi, vyplnění formuláře (přihláška do kurzu, předplatné dětského časopisu, nálepky na cestovní tašku apod.), psaní přání a pohledů, psaní kratších textů aj.

Jazyková kultura také předpokládá rozvoj běžných postupů k jazykové produkci (mluvení a psaní), a to s použitím následujících metod: vymyšlení tématu, hledání struktury, zaujetí postojů, stanovení cíle mluveného/psaného textu, uspořádaní mluvení/textu ve skladu s tématem, strukturou a cílem. Postupy specifické pro mluvenou produkci obsahují: hovorový styl (vhodný výběr slov), memorování řeči, přípravu k projevu (dýchání, hlasová modulace a dikce), výraz obličeje, gestikulaci a držení těla.

Žáci v páté třídě základní školy pracují na více druhů a typů mluvených a psaných textů, jako jsou např. deskriptivní text, narativní, informativní, argumentační a regulační text.

Výše uvedené čtyři dovednosti jsou v učebních osnovách dvou programů vzájemně propojené, tedy jasně popisují, jak žáci získávají předstih v oboru *Jazyková kultura*. Tematické obsahy představují lexikálně-sémantickou rovinu, ve které se procvičují jazykové obsahy. Tematické jednotky předkládají reálné, každodenní situace, ve kterých komunikace probíhá. Pro každou tematickou jednotku jsou navrhnuty tematické skupiny, které mají být doplněny příslušným lexikem, jež odpovídá doporučenému počtu nových slov. Tematické jednotky se opakují, obohacují se novým lexikem a novými komunikačními situacemi, což se používá u všech tematických jednotek.

Výběr lexika je částečně podmíněny obsahem programů *Jazyk* a *Literatura*, ale záleží i na odhadu učitele, zda nějaké lexikum a jeho frekvenci pokládá za potřebné, aby se dosáhlo informativnosti a přirozenosti v komunikaci. Hodně slov se nevztahuje pouze k jednomu tématu, prolínají se a spojují se do nových sémantických řad, což vychází z dobře vymyšlených mluvených a psaných cvičení učitele. Důraz se klade jak na výběrový přístup k lexiku, tak i na počet lexémů, jenž se osvojuje během jedné vyučovací hodiny. Jedna vyučovací hodina by se neměla skládat z

více než pěti nových slov, která budou vysvětlena a procvičována pomocí větného kontextu. Nejefektivnější by bylo, kdyby žák za každé nové slovo vymyslel (minimální) kontext, tedy větu. Učitel zjišťuje, jestli žák novému slovu porozuměl, podporuje ho, aby používal již osvojené znalosti z lexika a gramatiky. Žáci získávají sebedůvěru, neboť mohou vyslovit nebo napsat věty v češtině.

Funkční a úsporné spojování podoblasti předmětu *Český jazyk s prvky národní kultury* (Jazyk, Literatura, Jazyková kultura) umožňuje osvojení si jejich obsahů a uskutečnění předpokládaných výsledků přirozeným a spontánním způsobem. Jedny obsahy vyplývají z druhých, mezi sebou se doplňují a prolínají. Na vybraných úryvcích literárně-uměleckých, neuměleckých a přizpůsobených textů lze rozvíjet různé komunikační dovednosti. Procvičováním mluvení se vymezují směrnice pro psaní esejů. Kreativní aktivity ve výuce pomáhají žákům v jejich ústním a písemném vyjadřování. Čtení s porozuměním má vliv na obohacování lexika a plynulost procesu mluvení atd. Sladěnost výsledků s jazykovými kompetencemi učitelovi umožňuje nejen sledování pokroku každého žáka, ale i povšimnutí si problémů ve vývoji jednotlivých dovedností, což velice usnadňuje proces výuky a učení se jazyka.

МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назив предметот	**МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА**
Цел	**Целите** на наставата по *Македонски јазик со елементи на национална култура* се да се прошират знаењата на учениците стекнати во претходните одделенија; да се постигне степен на развој на комуникативните способности и вештините за употреба на македонскиот литературен јазик во различни ситуации на комуникација; да се развива и негува љубовта кон литературата на македонски јазик, како и кон литературата воопшто; со читање и толкување на книжевните дела да се развиваат читачките компетенции кои, покрај книжевното знаење, опфаќаат емоционално и фантазиско уживување, живо памтење, истражувачко набљудување; да се поттикнуваат имагинацијата и уметничкиот сензибилитет, естетското доживување и критичкото мислење, моралното расудување и асоцијативното поврзување; континуирано да се збогатува речникот на учениците со зборови од македонскиот јазик; да се оспособат учениците за употреба на нови облици на усно и писмено изразување; да се негуваат националниот и културниот идентитет и да се развива мултикултуралноста.
Одделение	**Шесто**
Годишен фонд на часови	**72 часа**

ИСХОДИ По завршеното одделение ученикот ќе биде во состојба да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**СОДРЖИНИ**
– ги одреди родот на книжевното дело и книжевниот вид; – ги објасни белезите на авторската поезија во споредба со народната поезија; – прави разлика помеѓу лирските, епските и драмските дела; – разликува авторски расказ од роман; – ја анализира структурата на лирската песна (строфа, стих, рима); – ги воочува основните елементи на структурата на книжевноуметничкото дело: тема, мотив; време и место на дејството; – ги разликува заплетот и расплетот како етапи на драмското дејство; – го разликува поимот поет и поимот лирски субјект; – ги разликува облиците помеѓу раскажувањето во прво и трето лице и сезнаечкиот раскажувач; – ги воочува звучните, визуелните, тактилните, олфакторните елементи во поетската слика; – ги одредува стилските фигури и ја разбира нивната улога во книжевноуметничкиот текст; – ги анализира причинско-последичните односи во текстот и да ги вреднува истакнатите идеи кои текстот ги нуди; – ги анализира постапките на ликовите во книжевноуметничкото дело, служејќи се со аргументи од текстот; – го воочува хуморот во делото; – ги илустрира верувањата, обичаите, начинот на животот и настаните од минатото опишани во книжевните дела; – препорача книжевно дело со кратко образложение; – разликува мит, легенда и предание; – спореди книжевно и филмско дело, театарска претстава и драмски текст; – ги уважува националните вредности и го негува културноисториското наследство; – ги образложува причините за селидби на старите Словени; – ги наведува општествените и политичките прилики на Балканот во раниот среден век; – го објасни процесот на населувањето на словенските племиња во Македонија; – ги наведува етничките и општествено-економските промени по населувањето на Словените; – ги покажува на карта областите населени со Совените; – ги образложи причините за падот на македонските склавинии под бугарска и византиска власт; – ја сагледа важноста на дејноста на Кирил и Методиј; – ја согледа важноста на постанокот и работата на Охридската книжевна школа; – ја согледува и вреднува важноста на дејноста на Климент и Наум; – ги препознава и вреднува културните достигања настанати на просторот на Македонија во средниот век; – ги објаснува и препознава причините за појавата на богомилското учење;	**ЛИТЕРАТУРА**	**ЛИРИКА** **Лектира** 1. Обредни лирски народни песни (избор) 2. Народна песна: *Невеста момче фалеше* 3. Константин Миладинов: *Бисера* 4. Ванчо Николески: *Родино мила* 5. Јован Стрезовски: *Доцна есен* 6. Блаже Конески: *Зимско утро* 7. Стојан Тарапуза: *Желба* 8. Александар Милошевиќ: *Македонија* 9. Живко Стојановски: *Војводино моја, Не учеа, не учеа* 10. Ранко Ристо Бебековски: *Стар миндер* **Книжевни термини и поими** Вид на строфа според бројот на стиховите во лирската песна: дистих; терцет...; видови на стих според бројот на слогови (лирски и епски десетерец). Одлики на лирската поезија: акцент на зборовите и ритам; рима – парна, вкрстена, обградена (гушната); улога на римата во обликувањето на стихот. Стилски фигури: контраст, хипербола, ономатопеја, метафора. Обредни народни песни (коледарски, додолски, божиќни). **ЕПИКА** **Лектира** *1.* Народна песна: *Силата на Крали Марко* *2.* Петар Кочиќ: *Јаблан* *3.* Горјан Петрески: *Мала жетварка* *4.* Лав Николајевич Толстој: *Детство* *5.* Глигор Поповски: *Илиевата мајка* *6.* Митови, преданија, легенди на словенските народи (избор) **Книжевни термини и поими** Основна тема и клучни мотиви. Облици на кажување: нарација (хронолошко раскажување), опишување, дијалог, монолог. Фабула/дејство, редослед на настани. Видови на епски дела: расказ, роман. Културно-историско предание. **ДРАМА** **Лектира** 1. Васил Илјоски: *Чорбаџи Теодос* (извадок од комедија) 2. Антон Панов: *Печалбари* (извадок од трагедија) 3. Велко Неделковски: *Булки крај шините* (извадок од современа драма)

– ја препознава важноста на постанокот на Самоиловата држава; – ги објаснува условите и причините кои довеле до формирање на самостојни држави на просторот на Македонија после смртта на цар Душан; – ги покажува на карта територииите на Прилепското кралство; – го разликува историскиот од легендарниот лик на Марко Крале; – ја опише и објасни причината за брзиот пад на територииите во Македонија под османска власт; – ги согледува и опишува верските, културните и другите промени после османското освојување; – знае да го објасни поимот исламизација; – ги споредува видовите на отпор против османската власт; – ги објаснува причините за пружање на отпор на османската власт; – ги поврзе граматичките поими обработени во претходните одделенија са новите наставни содржини; – препознава делови на збор во врска со нивната творба; – ги разликува гласовите на македонскиот јазик по звучност, начин и место на изговор; – го одреди слоговното *р*; – го објасни и во говорот и читањето да го применува обезвучувањето на согласките, испуштањето на гласовите и редувањето на гласовите; – го применува правилото на третосложно акцентирање; – ги применува правилата за отстапување од третосложното акцентирање; – ги одредува видот и граматичките категории на придавките; – разликува и образува компаратив и суперлатив; – го одреди видот на броевите; – одредува избројаност и приближна бројност; – го одреди видот на заменките, нивниот облик и службата во реченицата; – ги препознава глаголските времиња и да ги употребува во согласност со нормата; – ги разликува речениците според содржината; – доследно ја применува правописната норма; – употребува различни облици на усно и писмено изразување: прераскажување на различни видови на текст, без концизност и со концизност, раскажување (за настани и доживувања) и опишувања; – разликува и гради аугментативи, деминутиви; – разликува синоними, антоними, пароними, хомоними, неологизми; – составува соопштение, вест и кус извештај; – драматизира извадок од избран књижевноуметнички текст; – говори јасно, почитувајќи ја стандарднојазичната норма; – изразно чита обработени книжевни текстови.			**Книжевни термини и поими** Драмски видови: комедија – основни одлики. Монолог и дијалог во драма. Дидаскалии, реплика. Етапи на драмското дејство (заплет и расплет). **ДОМАШНА ЛЕКТИРА** 1. Бошко Смаќоски: *Големи и мали* 2. Велко Неделковски: *Втората смена* **Дополнителен избор на лектири:** 1. Епски народни песни за Крали Марко (избор) 2. Горјан Петрески: *Исти очи* 3. Миле Ангеловски: *На татковината* 4. Видое Подгорец: *Без јазикот си никој и ништо* 5. Стојан Тарапуза: *Слобода*
	ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА		Населување на Словените во Македонија; (Етнички и општествено-економски промени по населувањето на Словените). Пад на македонските склавинии под бугарска и византиска власт. – Појава и развој на словенската писменост (дејност на Кирил и Методиј). Душица Милановиќ Марика: *Молитва*. Охридска книжевна школа. Појава на богомилството. Самоилова држава/ Пад на Македонија под османска власт (Прилепско кралство – крал Марко), дел од една македонска песна за Марка. Македонија под османска власт до 18 век. Најзначајни културно-историски споменици од средниот век во Македонија.
	ЈАЗИК	**Граматика**	Поделба на гласовите. Поделба на согласките. Поделба на зборовите на слогови. Слоговно *р.* Гласовни промени (едначење по звучност, редување на гласовите, испуштањ/е на гласовите). Творба (градба) на зборовите. Заменки. Видови на заменки: лично-предметно, показни заменки... (со нагласок на употребата на заменките). Минато определлено несвршено време. Минато определено свршено време. Придавки. Степенување (компарација) на придавките. Броеви. Видови на броеви. Видови реченици според содржината – расказни, прашални, заповедни, желбени и извичн реченици. Функција на зборовите во реченицата: предмет... Лексичко значење на зборовити: синоними, антоними, пароними, хомоними, неологизми.
		Правопис	Пишување на голема буква (имиња на вселенски тела...). Делење на зборот на крајот на редот (основни правила). Пишување на замениките *Вие, Ваш...* ео голема почетна буква.
		Ортоепија	Акцент. Акцентски целини. Отстапување од третосложното акцентирање. Согласките на крајот на зборот; обезвучување на согласнките на крајот на зборот.
	ЈАЗИЧНА КУЛТУРА		Текстови во функција на унапредување на јазичната култура. Анализирање на снимени кажувања и читања (звучна читанка). Говорни вежби на однапред одредена тема. Соопштение, вест, кус извештај. Учтиви форми на обраќање. Правописни вежби: диктат; дополнување на текст; воочување и објаснување на научените правописни правила во текстот. Писмени вежби и домашни задачи и нивна анализа на час. Избор од книги, филмови, радио-драми, енциклопедии, списанија за деца и интернет. Две школски писмени задачи – по една во секое полугодие.

Клучни поими во содржините: литература, елементи на национална култура, јазик и јазична култура.

КОРЕЛАЦИЈА СО ДРУГИ ПРЕДМЕТИ

Српски јазик и литература
Историја
Географија
Музичка култура
Ликовна култура
Верска настава
Граѓанско воспитување

УПАТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО РЕАЛИЗИРАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* за шесто одделение ја чинат следните предметни области: јазик, литература, елементи на национална култура и јазична култура. Поделба на наставните часови на-

правена е врз основа на предметните области: јазик – 15 часа, литература – 25 часа, елементи на национална култура – 18 часа и јазична култура – 14 часа. Меѓутоа, на секој час треба да се посвети особено внимание на културата на изразувањето на учениците и културата на Македонците со нагласок на народната традиција, навиките и обичаите. Сите области на програмата се преплетуваат и ниедна не може да се изучува изолирано и без содејство со другите области. Програмата овозможува корелација со предметите: *Српски јазик и литература, Историја, Географија,Музичка култура, Ликовна култура, Верска настава и Граѓанско воспитување.*

Програмата на настава и учење по предметот по *Македонски јазик со елементи на национална култура* е заснована на исходи, односно на процесот на учењето и постигањата на учениците. Исходите претставуваат опис на интегрирани знаења, вештини, ставови и вредности што ученикот ги гради, проширува и продлабочува низ сите предметни области на овој предмет. Во процесот на наставата треба да се пројде од тоа дека ученикот е во центар на воспитно-образовната работа, дека наставата е насочена кон ученикот.

I. ПЛАНИРАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Програмата на наставата и учењето ориентирана е кон исходите и на наставникот му дава поголема слобода, повеќе можности во креирањето и осмислувањето на наставата и учењето. Улогата на наставникот е начините на реализација на подучувањето да ги прилагоди според потребите на конкретно одделение имајќи ги во вид: составот на одделението и карактеристиките на учениците; учебникот и другите наставни материјали што ќе бидат користени; техничките услови, наставните средства и медиумите со кои училиштето располага; ресурсите, можности, како и потребите на локалната средина во која училиштето се наоѓа. Тргнувајќи од дадените исходи и содржини, наставникот најнапред го креира својот годишен, то ест глобален план на работа од кој подоцна ќе ги развива своите оперативни планови. Исходите дефинирани по областите му ги олеснуваат на наставникот понатамошна операционализација на исходите на ниво на одделна наставна единица. Од наставникот се очекува за секоја наставна единица, во фазата на планирањето и пишувањето на припреми за час, да ја прилагоди на исходите на учењето. ги дефинира очекуваните резултати на три нивои: оние што би требало сите ученици да ги достигнат, оние што повеќето ученици би требало да ги достигнат и оние што би требало само некои ученици да ги достигнат. При планирањето треба, исто така, да се има во вид дека некои исходи полесно и побрзо можат да се остварат, додека за други е потребно повеќе време, повеќе различни активности и работа на различни текстови.

Освен учебеникот, како еден од изворите на знаење, наставникот траба да ги упати учениците за користење и на други извори на сознавања (списанија, интернет...). При планирањето на процесот на наставата и учењето треба да се води сметка за стекнатите знаења во претходните одделенија, интелектуалните способности и интересирањата на учениците. Дефинираните исходи на наставата го олеснуваат изборот на наставните методи и постапките на креирањето на наставниот процес со вклучување и на активностите на учениците во наставата и учењето. Со нивна примена можат да се следат и вреднуваат постигањата на учениците.

Неопходно е да стави се нагласок на богатењето на речникот и да се искористат одделни културни манифестации и празници, кои се одвиваат на одредени локации со цел на запознавање со животот на Македонците во минатото, нивната традиција и култура.

II. РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

ЛИТЕРАТУРА

Столбот на програмата по литература го чинат текстовите од лектирата. Лектирата е расподелена по литературни родови – *лирика, епика, драма,* обогатена со избор на нефункционални, научнопопуларни и информативни текстови. Обврзителниот дел на лектирата се состои, воглавно, од дела кои ѝ припаѓаат на македонската литература, обогатен и со дела на српската и светската литература, како и со дела на припадниците на македонската заедница во Србија. Изборот на дела во најголема мерка е заснован на принципот на прилагоденост на возраста на учениците. Со реализација на наставата по литература треба да се развива логичното размислување, со интерпретацијата на поетските, прозните и драмските дела да се развива и збогатува детската мечта и да се поттикнува креативноста, творештвото кај учениците на македонски јазик. Корелацијата со *српски јазик и литература* овозможува полесно да се реализира наставата по литература, пред сè, кај литературните родови и видови, стилските фигури, структурата и композицијата на книжевните дела.

Заради негување на читачките навики, дадени се и дела за домашна лектира, како и дополнителен избор на текстови. Дополнителниот избор на текстови треба да им се препорача на учениците за читање во слободно време, а можат да се користат при обработка на наставните единици по граматика, елементи на национална култура и јазична култура. При планирањето на годишниот план на работа и месечните планови на работа, неопходно е да се воспостави и избалансирана дистрибуција на наставните единици поврзани со сите подобласти на предметот, функционално да се поврзат содржините по јазик, елементи на национална култура, литература и јазична култура и да се остават доволно часови за утврдување и систематизација на градивото.

Екранизираните книжевни дела можат да послужат за компаративна анализа и воочување на разликите помеѓу книжевните и театарските/филмските фабули и изрази, со што кај учениците се развива медиумската писменост. Кај учениците треба да се негува креативноста и да се мотивираат за творење со текстови од енциклопедии и списанија за деца.

Со обработката на книжевните дела, со примена на аналитичко-синтетички методи и со методата на решавање на проблемски прашања, учениците треба да се навикнуваат своите впечатоци и ставови да ги докажуваат со аргументи од делата. Водејќи сметка за исходите во корелација со јазичната култура, треба учениците да се поттакнуваат да ги откриваат карактеристиките, доживувањата, состојбите и чувствувањата на ликовите. Со ваков пристап учениците се оспособуваат да истражуваат, критички да размислуваат и да заземаат и да ги искажуваат своите ставови.

Наставникот мора да води сметка за стекнатите знаења на учениците во претходните одделенија при усвојувањето на знаењата за книжевнотеориските поими. На јазичко-стилските изразни средства им се приоѓа од доживувачко гледиште; ќе се тргнува од предизвиканите уметнички впечатоци и естетските сугестии, па потоа ќе се истражува нивната јазичко-стилска условеност.

Покрај корелацијата помеѓу текстовите, неопходно е наставникот да воспостави вертикална корелација. Наставникот претходно обврзително се запознава со содржините на предметот Македонски јазика са елементи на национална култура од претходните одделенија заради воспоставување на принципите на поступност и систематичност.

Наставникот, исто така, треба да ги познава содржините на другите предмети обработувани во одделенската настава и во петто одделение во основното училиште, кои се во корелација со предметот Македонски јазик со елементи на национална култура. Така, хоризонтална корелација наставникот воспоставува, пред сè, со наставато по Историја, Ликовна култура, Музичка култура, Верска настава и Граѓанско оспитување.

Меѓупредметното поврзување – интеграцијата во рамките на програмата е насочена кон откривање, покажување на географската карта на местата кои се споменати во книжевните дели, од историскиот аспект да се дискутира за ликовите кои се опишуваат во книжевните дела, преку музиката да се направи поврзување со некои теориским поими од книжевноста.

ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА

Запознавањето на учениците со основите на историјата на македонскиот народ има за цел да се зачува идентитетот, да се развива љубовта и да се вреднуваат сопствената историја, традиција и култура со почитување на историјата, културата и традицијата на другите народи. Со корелација со предметот *историја,* ученикот треба да усвои знаења за населувањето на Словените, етничките и општествено-економските промени по доселувањето, падот под бугарска и византиска власт, Самоиловата држава, како и да ги разбере обидите за отпор против отоманската власт. Појавата и развојот на словенската писменост треба се обработат во содејство са наставата по книжевност (Душица Милановић Марика: *Молитва*), како и обработката на легендите, митовите и преданијата.

Предметите *граѓанско воспитување* и *верска настава* овозможуваат полесно запознавање традиционалните обичаи на Македонците за Божиќ, Велигден, запознавање со националните празници и правење на компарација со обичаите на другите народи. Корелација е потребна и со *ликовна и музичка култура* при обработката на културно-историските споменици и македонските народни песни.

ЈЕЗИК

Во наставата од областа на *јазикот* учениците се оспособуваат да имаат правилна усна и пишана комуникација на македонски стандарден јазик. Затоа барањата во оваа програма не се насочени само на усвојување на јазичните правила и граматичките норми, туку и на разбирање на нивната функција и на правилна примена во усното и писменото изразување.

Кога во содржините на програмата се наведуваат наставни единици кои учениците ги имаат обработувано во претходните одделенија, се подразбира да се провери степенот на усвоеноста и способноста за примена на порано обработеното градиво. Повторувањето и вежбањето на нови примери треба да претходат на обработката на нови содржини, со што се обезбедува континуитет во работата и систематичност во поврзувањето на новото градиво со постоечките знаења.

Нужно е наставникот секогаш да ја има на ум пресудната улога на систематските вежбања, односно дека наставното градиво не е усвоено додека добро не се увежба. Тоа значи дека вежбањата мора да бидат составен чинител на часовите кога се обработува наставното градиво, применува наученото, повторуваат и утврдуваат знаењата.

Граматика

Основно програмско барање во наставата по граматика на учениците јазикот да им се претстави и толкува како систем. Ниедна јазична појава не би требало да се изучува изолирано, туку во функција на толкување на текст и со користење на примери од говорната пракса.

Наставата та творбата на зборовите подразбира, пред сè, поделба на зборовите по постанок на прости зборови и настанати со зборообразување (во рамките на зборообразувањето се воочуваат зборови настанати со суфикси, префики...). На примерите за семејство на зборови, учениците треба да го воочуваат коренот на зборот. Со тоа се поставува основа за проширување на знаењата во идните одделенија.

Учениците веќе од порано се имаат сретнато со поимот глас, а сега ги прошируваат своите знаења по фонетика со основните информации за постанокот на гласовите и со говорните органи кои во овој процес учествуваат. Врз основа на изговорот гласовите се делат на самогласки и согласки. Согласките се делат по звучност и по место и начин на изговор (овде е пожелно да се направи корелација со наставата по српски јазик. Поделбата на зборовите на слогови подразбира проширување на знаењата во однос на поранешните одделенија: треба да се воведат и примери на слогови кои се завршуваат на сонант, со посебен нагласок на позицијата на слоговното *р*. Ова градиво треба да се поврзе со основните правописни правила за делењето на зборовите на крајот на редот. Бидејќи учениците во шесто одделение по прв пат се сретнуваат со терминот гласовна промена, неопходна е корелација со наставата по српски јазик. Препорака е, заради полесно анализирање на примерите, гласовните промени да се обработуваат по следниот редослед: редување на гласовите, едначење по звучност, испуштање на гласовите.

Настава по морфологија подразбира проширување на знаењата за заменките (во петто одделение биле обработени само личните заменки). Сега се воведува поделбата на заменките на лично-предметни и показни заменки (со нагласок на употребата на заменките). Знаењата за глаголските облици учениците ги прошируваат така што ги усвојуваат градењето на минато определено несвршено време и минато определено свршено време.

Знеањата од синтакса учениците ги прошируваат со поделбата на реченичите според содржината. Потребно е посебно да се обрати внимание на употребата на извичникот, како и на останатите интерпункциски знаци.

Правопис

Правописните правила се усвојуваат со систематски вежбања (правописни диктати, исправка на грешки во даден текст, тестови со прашања од правопис итн.). Исто така, учениците треба да се поттикнуваат сами да ги воочуваат и исправуваат правописните грешки во СМС комуникацијата, како и во различни видови на комуникација преку интернет.

Покрај тоа, учениците треба да се упатуваат на служење со прирачниците на македонскиот правопис (школско издание). Пожелно е наставникот да носи на час примероци на прирачници на македонскиот правопис, особено кога се обработуваат правописни теми и да ги поттикнува да ги користат овие прирачници.

Обврзително е да се изработат две школски писмени задачи.

Ортоепија

Наставникот постојано треба да укажува на важноста на правилниот говор, кој се негува со спроведување на одредени ортоепски вежби. Ортоепските вежби не треба да се реализираат како одделни наставни единици, туку со соодветни теми од граматика, на пример воочување на третосложно акцентирање, отстапување о третосложното акцентирање и акцентски целини. Со користење на аудио снимки, учениците треба да се навикнуваат да репродуцираат и да го усвојат правилно акцентираниот изговор и да ги препознаваат местата каде се отстапува од акцентската норма.

Некои ортоепски вежби можат да се спроведуваат и на соодветни книжевни текстови. Артикулацијата може да се вежба со изговарање на брзозборки кога тие се обработуваат како дел од народното творештво. Акцентот на зборовите, темпото, ритамот, интонацијата на реченицата и паузите можат да се вежбаат со гласно читање на извадоци од изборната лектира (по избор на наставникот или учениците). Ортоепски вежби треба да се спроведуваат и со говорење на напамет научени извадоци во стих и проза (со помош на аудитивни наставни средства).

ЈАЗИЧНА КУЛТУРА (УСНО И ПИСМЕНО ИЗРАЗУВАЊЕ)

Развивањето и унапредувањето на јазичната култура претставува една од најважните задачи на наставата по *Македонски јазик со елементите на национална култура*. Една од основните задачи на наставата по јазична култура се однесува на усовршувањето на јазичките изразни средства кај учениците, а нејзина крајна цел е учениците да бидат оспособено за воспоставување на квалитетна и целисходна комуникација. Областа *Јазична култура* опфаќа усно и писмено изразување. Наставната работа во оваа област се реализира во содејство со другите области на предметот Македонски јазик со елементи на национална култура, како и со самостојни наставни единици. Во повратна насока, обработката на книжевен текст, работата на граматиката и елементите на национална култура мораат да вклучуваат и содржини за негување на културата на усното и писменото изразување кај учениците.

Наставата ќе биде поочигледна и поефикасна ако се анализираат снимени кажувања и читања. При реализацијата на наставните содржини пожелно е да се користат и современи информациско-комуникациски технологии (на пример паметна табла, компјутер и видео-бим и сл.).

Говорните, правописните, лексичко-семантичките, стилските вежбе треба да се планираат и реализираат со цел на развивање на јазичкото мислење, унапредувањето на културата на изразувањето и негувањето на формите на учтивост.

Правописните вежби треба добро да се припремат поштувајќи го принципот на постапност, како при учењето на правописните правила, така и при проверката на наученото. Стекнувањето на правописните навики може да се спроведува со организирање на квиз, со диктат, со самостојно пишување, со дополнување на текст...

Учениците треба да се поттикнуваат и навикнуваат јасно, прецизно и промислено да се изразуваат бирајќи зборови и изрази со лексичко-семантички вежби и стилски вежби, со што се постигнува и бзбогатување на речникот на учениците.

III. СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Во севкупното планирање на содржините на предметот *македонски јазик со елементи на национална култура* треба да се вклучуваат и планирања кои се поврзани со вреднување на постигањата на учениците за време на реализацијата на програмата на наставата и учењето и на крај од определени образовни периоди. Тоа подразбира дека вреднувањето треба да биде дел од дневните, месечните и глобалните планирања. Следењето и вреднувањето на резултатите на напредовањето на ученикот е во функција на постигнувањето на исходите, а започнува со иницијална проценка на нивото на кое се наоѓа ученикот во однос на тоа ќе се проценува неговиот понатамошен тека на напредувањето.

Дијагностичкото проверување на почетокот на годината има за цел да се спознае состојбата поради квалитетно планирање и реализација на програмата. Дијагностичкото проверување може да се спроведе на различни начини: дијагностички тестови, со усни прашања подготвени од наставникот, со усни прашања подготвени од учениците, со пишување на кратки состави и сл. На овој начин се добива слика за предзнаењата на учениците.

Во текот на наставата се препорачува формативно следење кое ќе овозможи формирање на објективни описи како повратна информација за постигањата на ученикот во определен временски период.

Секоја активност е добра можност за проценка на напредувањето и давање на повратни информации. Секој наставен час и секоја активност на ученикот е можност за формативно оценување, односно регистрирање на напредокот на ученикот и упатување за понатамошните активности поради напредување.

Формативното вреднување е составен дел на современиот пристап на наставата и подразбира проценка на знаењата, вештините, ставовите и однесувањето, како и развивање на соодветни компетенции во текот на наставата и учењето. Формативното мерење подразбира прибирање на податоци за постигањата на ученикот и изработка и водење на портфолио на ученикот (регистар за секој ученик, мапа на напредување), што подразбира:

– собирање и бележење на показатели (активности на ученикот, непосредна комуникација, реализација на задачи, домашни задачи, писмени вежби, презентации, детски творби, искази, опишувања, раскажувања, прераскажувања и сл.) за секој ученик посебно;

– однапред подготвени евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна активност или студии на случај, при што наставникот ја бележи фактичката состојба;

– инструменти кои се однесуваат на секое програмско подрачје поединечно и во кои наставникот внесува податоци за постигањата на ученикот во однос на сите развојни аспекти (интелектуалните, емоционалните и психомоторичките) кои се поттикнуваат со програмата и насочени се кон проверката на остварените исходи.

Проверувањето на знаењето треба да се реализира со разни постапки и форми: усно, преку говорни, писмени, стилски вежби, сликовно-писмени вежби, вежби со подвлекување, заокружување; домашни задачи, истражувачки задачи, практично преку презентација и сл.

Врз основа на сите податоци добиени со следењето на постигањата и формативното оценување, наставникот ја опишува развојната состојба за секој ученик одделно, во рамките на секое програмско подрачје, а на крајот на првото и второто полугодие со сумативно вреднување, со описна оценка.

Портфолиото на ученикот, со прочистени и селектирани податоци, продолжува да се води во наредното одделение.

Портфолиото треба, во текот на целата година, да им биде достапно на родителите за да можат да ги следат напредувањато и постигањата на своите деца.

Работата на секој наставник се состои од планирање, реализирање, следење и вреднување. Освен постигањата на ученикот, важно е наставникот континуирано да ги следи и вреднува процесот на наставата и учењето, себе си и сопствената работа. Сè што ќе се покаже како добро и корисно, наставник и понатаму ќе го користи во својата наставна пракса; сè што ќе се покаже као недоволно ефикасно и ефективно, би требало да се унапреди.

Назив предмета	**МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ**
Циљ	**Циљеви** наставе *Македонског језика са елементима националне културе* су проширити знања ученика стечена у претходним разредима; постићи степен развоја комуникативних способности и вештине употребе македонског књижевног језика у различитим ситуацијама комуникације; развијати и неговати љубав према књижевности на македонском језику, као и према књижевности уопште; кроз читање и тумачење књижевних дела развијати читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстицати имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; континуирано богатити речник ученика речима из македонског језика; оспособити ученике за употребу нових облика усменог и писменог изражавања; неговати национални и културни идентитет и развијати мултикултуралност.
Разред	**Шести**
Годишњи фонд часова	**72 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– одреди род књижевног дела и књижевну врсту; – објасни обележја ауторске поезије у поређењу са народном поезијом; – прави разлику између лирских, епских и драмских дела; – разликује ауторску приповетку од романа; – анализира структуру лирске песме (строфа, стих, рима); – уочава основне елементе структуре књижевноуметничког дела: тема, мотив, време и место радње; – разликује заплет и расплет као етапе драмске радње; – разликује појам песника и појам лирског субјекта; – разликује облике приповедања у првом и трећем лицу и свезнајућег приповедача; – увиђа звучне, визуелне, тактилне, олфакторне елементе песничке слике; – одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевноуметничком тексту; – анализира узрочно-последичне односе у тексту и вреднује истакнуте идеје које текст нуди; – анализира поступке ликова у књижевноуметничком делу, служећи се аргументима из текста; – уочава хумор у књижевном делу; – илуструје веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима; – препоручи књижевно дело уз кратко образложење; – разликује мит, легенду и предање; – упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст; – уважава националне вредности и негује културноисторијску баштину; – образлаже узроке сеоба старих Словена; – наводи друштвене и политичке прилике на Балкану у раном средњем веку; – објасни процес насељавања словенских племена у Македонији; – наводи етничке и друштвено-економске промене после насељавања Словена; – показује на карти области насељене Словенима; – образложи узроке пада македонских склавинија под бугарску и византијску власт; – сагледа значај делатности Ћирила и Методија; – сагледа значај настанка и рада Охридске књижевне школе; – сагледава и вреднује значај делатности Климента и Наума; – препознаје и вреднује културна достигнућа настала на простору Македоније у средњем веку; – објашњава и препознаје разлоге настанка богумилског учења; – препознаје значај настанка Самуилове државе; – објашњава услове и разлоге који су довели до формирања самосталних држава на простору Македоније после смрти цара Душана; – показује на карти територије Прилепског краљевства; – разликује историјски од легендарног лика Марка Краљевића; – опише и објасни разлог брзог пада територија у Македонији под османску власт; – сагледава и описује верске, културне и друге промене после османског освајања; – зна да објасни појам исламизација; – упоређује видове отпора против османске власти; – објашњава разлоге за пружање отпора османској власти; – повеже граматичке појмове обрађене у претходним разредима са новим наставним садржајима; – препозна делове речи у вези са њиховим грађењем; – разликује гласове македонског језика по звучности, начину и месту изговора; – одреди слоготворно *р*; – објасни и у говору и читању примењује обезвучавање сугласника, испустање гласова и замену гласова; – примењује правило акцентовања на трећем слогу; – примењује правила одступања акцентовања на трећем слогу; – одређује врсте придева; – разликује и гради компаратив и суперлатив; – одреди врсте бројева;	**КЊИЖЕВНОСТ**	**ЛИРИКА** **Лектира** 1. Обредне лирске народне песме (избор). 2. Народна песма: *Невеста момче хвалила* 3. Константин Миладинов: *Бисера* 4. Ванчо Николески: *Отаџбино мила* 5. Јован Стрезовски: *Касна јесен* 6. Блаже Конески: *Зимско јутро* 7. Стојан Тарапуза: *Жеља* 8. Александар Милошевић: *Македонија* 9. Живко Стојановски: *Војводино моја, Учили су нас, учили* 10. Ранко Ристо Бебековски: *Стари миндер* **Књижевни термини и појмови** Врста строфе према броју стихова у лирској песми: дистих; терцет...; врста стиха по броју слогова (лирски и епски десетерац). Одлике лирске поезије: нагласак речи и ритам; рима – парна, укрштена, обгрљена; улога риме у обликовању стиха. Стилске фигуре: контраст, хипербола, ономатопеја, метафора. Обредне народне песме (коледарске, додолске, божићне). **ЕПИКА** **Лектира** Народна песма: *Снага Марка Краљевића* Петар Кочић: *Јаблан* Горјан Петрески: *Мала жетелица* Лав Николајевич Толстој: *Детињство* Глигор Поповски: *Илијева мајка* Митови, предања, легенде словенских народа (избор) **Књижевни термини и појмови** Основна тема и кључни мотиви. Облици казивања: нарација (хронолошко приповедање), описивање, дијалог, монолог. Фабула/радња, редослед догађаја. Врсте епских дела: приповетка, роман. Културно-историјско предање **ДРАМА** **Лектира** 1. Васил Иљоски: *Чорбаџи Теодос* (одломак из комедије) 2. Антон Панов: *Печалбари* (одломак из трагедије) 3. Велко Неделковски: *Булке поред шина* (одломак из савремене драме) **Књижевни термини и појмови** Драмске врсте: комедија – основне одлике. Монолог и дијалог у драми. Дидаскалије, реплика. Етапе драмске радње (заплет и расплет). **ДОМАЋА ЛЕКТИРА** 1. Бошко Смаџоски: *Велики и мали* 2. Велко Неделковски: *Друга смена* **Допунски избор лектире:** 1. Епске народне песме о Марку Краљевићу (избор) 2. Горјан Петрески: *Исте очи* 3. Миле Ангеловски: *Отаџбини* 4. Видое Подгорец: *Без језика си нико и ништо* 5. Стојан Тарапуза: *Слобода*

– одреди тачан број и приближну бројност; – одреди врсте заменица, њихов облик и службу у реченици; – препознаје глаголска времена и употребљава их у складу са нормом; – разликује реченице по садржини; – доследно примењује правописну норму; – употребљава различите облике усменог и писменог изражавања: препричавање различитих типова текстова, без сажимања и са сажимањем, причање (о догађајима и доживљајима) и описивање; – разликује и гради аугментативе, деминутиве; – разликује синониме, антониме, парониме, хомониме, неологизме; – саставља обавештење, вест и кратак извештај; – драматизује одломак одабраног књижевноуметничког текста; – говори јасно, поштујући стандарднојезичку норму; – изражајно чита обрађене књижевне текстове.	**ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ**		Насељавање Словена у Македонији; (Етничке и друштвено-економске промене после насељавања Словена). Пад македонских склавинија под бугарску и византијску власт. Појава и развој словенске писмености (делатност Ћирила и Методија). Душица Милановић Марика: *Молитва*. Охридска књижевна школа. Појава богумилства. Самуилова држава. Пад Македоније под османску власт (Прилепско краљевство – краљ Марко), део једне македонске песме о Марку. Македонија под османском влашћу до 18. века. Најзначајнији културно-историјски споменици средњег века у Македонији.
	ЈЕЗИК	**Граматика**	Подела гласова. Подела сугласника. Подела речи на слогове. Самогласничко *р*. Гласовне промене (једначење по звучности, замена гласова, испустање гласова). Творба (грађење) речи. Заменице. Врсте заменица: лично-предметне, показне заменице... (с нагласком на употребу заменице). Прошло одређено несвршено време. Прошло одређено свршено време. Придеви. Компарација придева. Бројеви. Врсте бројева. Врсте реченица према садржини – обавештајне, упитне, заповедне, жељне и узвичне реченице. Функција речи у реченици: објекат... Лексичко значење речи: синоними, антоними, парони ми, хомоними, неологизми.
		Правопис	Писање великог слова (имена васионских тела...). Растављање речи на крају реда (основна правила). Писање заменице *Ви, Ваш...* великим почетним словом.
		Ортоепија	Акценат. Акценатске целине. Одступање од акцентовања на трећем слогу. Сугласници на крају речи; обезвучавање сугласника на крају речи.
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА		Текстови у функцији унапређивања језичке културе. Анализирање снимљених казивања и читања (звучна читанка). Говорне вежбе на унапред одређену тему. Обавештење, вест, кратак извештај. Учтиве форме обраћања. Правописне вежбе: диктат; допуњавање текста; уочавање и објашњавање научених правописних правила у тексту. Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу. Избор из књига, филмова, радио-драма, енциклопедија, часописа за децу и интернет. Два школска писмена задатка – по један у сваком полугодишту.

Кључни појмови садржаја: књижевност, елементи националне културе, језик, језичка култура.

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА

Српски језик и књижевност
Историја
Географија
Музичка култура
Ликовна култура
Верска настава
Грађанско васпитање

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења предмета *Македонски језик са елементима националне културе* за шести разред чине следеће предметне области: језик, књижевност, елементи националне културе и језичка култура. Подела наставних часова урађена је на основу предметних области: књижевност – 25 часова, елементи националне културе – 18 часова, језик – 15 часова и језичка култура – 14 часова. Међутим, на сваком часу треба се посветити посебна пажња култури изражавања ученика и култури Македонаца са нагласком на народну традицију, навике и обичаје. Све области наставног програма прожимају се и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима. Програм омогућава корелацију са предметима: *Српски језик и књижевност, Историја, Географија, Музичка култура, Ликовна култура, Верска настава и Грађанско васпитање.*

Програм наставе и учења *Македонског језика са елементима националне културе* заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све предметне области овог предмета. У процесу наставе треба поћи од тога да је ученик у центру васпитно-образовног рада, да је настава усмерена ученику.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав одељења и ка-

рактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, прилагоди исходима учења. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али за друге је потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима.

Поред уџбеника, као једног од извора знања, наставник треба ученике да упути на коришћење и других извора сазнавања (часописе, интернет...). При планирању наставног процеса треба водити рачуна о стеченим знањима у претходним разредима, интелектуалним способностима и интересовањима ученика. Дефинисани исходи наставе олакшавају избор наставних метода и избор поступака креирања наставног процеса укључивањем активности ученика у настави и учењу. Њиховом применом могу се пратити и вредновати постигнућа ученика.

Неопходно је дати нагласак на богаћење речника и искористити поједине културне манифестације и празнике, који се одвијају у одређеним локацијама са циљем упознавања живота Македонаца у прошлости, њихове традиције и културе.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – *лирика, епика, драма* и обогаћена избором нефункционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају македонској књижевности, обогаћен и делима из српске и светске књижевности, као и делима припадника македонске заједнице у Србији. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту. Реализацијом наставе књижевности треба развијати логичко размишљање, интерпретацијом песничких, прозних и драмских дела треба развијати, обогаћивати дечју машту и подстицати креативност, стваралаштво ученика на македонском језику. Корелацијом са предметом *Српски језик и књижевност* омогућава се лакша реализација наставе књижевности, пре свега, код књижевних родова и врсти, стилских фигура, структуре и композиције књижевних дела.

Ради неговања читалачких навика, дата су и дела домаће лектире, као и допунски избор текстова. Допунски избор текстова треба препоручити ученицима за читање у слободно време, а могу се користити при обради наставних јединица из граматике, елемената националне културе и језичке културе. Приликом планирања годишњег плана рада и месечних планова рада, неопходно је успоставити и уравнотежену дистрибуцију наставних јединица везаних за све подобласти предмета, функционално повезати садржаје из језика, елементима националне културе, књижевности и језичке културе и оставити довољно часова за утврђивање и систематизацију градива.

Екранизована књижевна дела могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске фабуле и израза, чиме се код ученика развија медијска писменост. Код ученика треба неговати креативност и мотивисати их на стваралаштво кроз текстове из енциклопедија и часописа за децу.

Обрадом књижевних дела, применом аналитичко-синтетичких метода и методом решавања проблемских питања, ученике треба навикавати да своје утиске и ставове доказују аргументима из дела. Водећи рачуна о исходима у корелацији са језичком културом, треба подстицати ученике да откривају особине, доживљаје, стања и осећања ликова. Оваквим приступом ученици се оспособљавају да истражују, критички размишљају и заузимају и исказују своје ставове.

Наставник мора водити рачуна о стеченим знањима ученика у претходним разредима приликом усвајања знања о књижевнотеоријским појмовима. Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.

Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Македонског језика са елементима националне културе из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности.

Наставник, такође, треба да познаје садржаје других предмета обрађиваних у млађим разредима и у петом разреду основне школе, који корелирају с предметом Македонски језик са елементима националне културе. Тако, хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом Историје, Ликовне културе, Музичке културе, Верске наставе и Грађанског васпитања.

Међупредметно повезивање–интеграција у оквирима програма усмерена је ка откривању, показивању на географској карти места која се помињу у књижевним делима, са историјског аспекта треба да се дискутује о ликовима који су описани у књижевним делима, преко музике потребно је направити повезивање са неким теоријским појмовима из књижевности.

ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Упознавање ученика са основама историје македонског народа има сврху очувања идентитета, развијање љубави и вредновање властите историје, традиције и културе уз поштовање историје, културе и традиције других народа. Корелацијом са предметом *Историја,* ученик треба да усвоји знања о насељавању Словена, етничким и друштвено-економским променама после досељавања, паду под бугарску и византијску власт, Самуиловој држави, као и да разуме покушаје отпора против отоманске власти. Појава и развој словенске писмености треба се обрадити у садејству са наставом књижевности (Душица Милановић Марика: *Молитва*), као и обрадом легенди, митова и предања.

Предмети *Грађанско васпитање* и *Верска настава* омогућавају лакше упознавање традиционалних обичаја Македонаца за Божић, Ускрс, упознавање са националним празницима, обичајима и прављење компарације са обичајима других народа. Корелација је потребна и са *Ликовном и Музичком културом* код обрађивања културно-историјских споменика и македонских народних песама.

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним македонским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању.

Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у нижим разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања.

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, већ у функцији тумачења текста и коришћењем примера из говорне праксе.

Настава творбе речи подразумева пре свега поделу речи по настанку на просте и творенице (у оквиру твореница уочавају се речи настале суфиксацијом, префиксацијом и слагањем). На примерима породице речи, ученици треба да уочавају корен речи. Тиме се поставља основ за проширивање знања из творбе речи у старијим разредима.

Ученици су се већ раније срели са појмом гласа, а сада проширују своја знања из фонетике основним информацијама о настанку гласова и говорним органима који у овом процесу учествују. На основу изговора гласови се деле на самогласнике и сугласнике. Сугласници се деле по звучности и по месту и начину изговора (овде је пожељно направити корелацију са наставом српског језика). Подела речи на слогове подразумева проширивање знања у односу на млађе разреде: треба увести и примере слогова који се завршавају на сонант, с посебним нагласком на позицију слоготворног *р*. Ово градиво треба повезати са основним правописним правилима за растављање речи на крају реда. Пошто се ученици у шестом разреду први пут срећу са термином гласовне промене, неопходна је корелација са наставом Српског језика. Препорука је да се, ради лакшег анализирања примера, гласовне промене обрађују следећим редоследом: замена гласова, једначење по звучности, испуштање гласова.

Настава морфологије подразумева проширивања знања о заменицама (у петом разреду су биле обрађене само личне заменице). Сада се уводи подела заменица на лично-предметне и показне заменице (с нагласком на употребу заменица). Знања о глаголским облицима ученици проширују тако што усвајају грађење прошлог одређеног несвршеног времена и прошлог одређеног свршеног времена.

Знања из синтаксе ученици проширују поделом независних предикатских реченица према комуникативној функцији. Потребно је посебно скренути пажњу на употребу знака узвика, као и на остале интерпункцијске знаке.

Правопис

Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у СМС комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета.

Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак *Правописа* на час кад год се обрађују правописне теме јер се тако ученици подстичу да користе правопис и исправљају грешке.

Обавезно је да се ураде два школска писмена задатка.

Ортоепија

Наставник стално треба да указује на важност правилног говора, који се негује спровођењем одређених ортоепских вежби. Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике: нпр. уочавање акцента на трећем слогу, одступања о правилу акцентовања на трећем слогу и акценатских целина. Уз коришћење аудио снимака, ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме.

Неке ортоепске вежбе могу се спроводити и уз одговарајуће теме из књижевности: нпр. артикулација се може вежбати изговарањем брзалица, онда када се оне обрађују као део народног стваралаштва; акценат речи, темпо, акценатске целине, ритам, реченична интонација и паузе могу се вежбати гласним читањем одломака из изборне лектире (по избору наставника или ученика) итд. Као ортоепску вежбу треба спроводити и говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава).

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ)

Развијање и унапређивање језичке културе ученика представља један од најзначајнијих задатака наставе Македонског језика са елементима националне културе. Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Област *Језичка култура* обухвата усмено и писмено изражавање. Наставни рад у овој области реализује се у садејству са другим областима предмета Македонски језик са елементима националне културе, као и кроз самосталне наставне јединице. У повратном смеру, обрада књижевног текста, рад на граматици и елементима националне културе морају укључивати и садржаје за неговање културе усменог и писменог изражавања ученика.

Настава ће бити очигледнија и ефикаснија ако се анализирају снимљена казивања и читања. Приликом реализације наставних садржаја пожељно је користити и савремене информационо-комуникационе технологије (нпр. паметну таблу, рачунар и видео-бим и сл.).

Говорне, правописне, лексичко-семантичке, стилске вежбе треба планирати и реализовати са циљем развијања језичког мишљења, унапређивања културе изражавања и неговања форми учтивости.

Правописне вежбе треба добро припремити поштујући принцип поступности, како приликом учења правописних правила, тако и приликом провере наученог. Стицање правописних навика може се спроводити организовањем квиза, диктатом, самосталним писањем, допуњавањем текста...

Ученике треба подстицати и навикавати да се јасно, прецизно и промишљено изражавају бирајући речи и изразе кроз лексичко-семантичке вежбе и стилске вежбе, чиме се постиже и богаћење речника ученика.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У целокупном планирању садржаја предмета *Македонски језик са елементима националне културе* треба укључити и планирања која су повезана са вредновањем постигнућа ученика за време реализације програма наставе и учења и на крају одређеног образовног периода. То подразумева да вредновање треба бити део дневних, месечних и глобалних планирања. Праћење и вредновање резултата напредовања ученика у функцији је постизања исхода, а започиње иницијалном проценом нивоа на коме се налази ученик. У односу на то процењиваће се његов даљи ток напредовања.

Дијагностичко проверавање на почетку године са циљем је да се спозна стање ради квалитетног планирања и реализације програма. Дијагностичко проверавање може се спровести на различите начине: дијагностичким тестовима, усменим питањима које је припремио наставник, усменим питањима које су припремили ученици, писањем кратких састава и сл. Тако се добија слика о предзнањима ученика.

У току наставе препоручује се формативно праћење које ће омогућити формирање објективних описа као повратна информација о постигнућима ученика у одређеном временском периоду.

Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности ради напредовања.

Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима и израда и вођење портфолија ученика (регистар за сваког ученика, мапу напредовања), што подразумева:

– прикупљање и бележење индикатора (активности ученика, непосредна комуникација, реализација задатака, домаћи задаци, писмене вежбе, стваралаштво ученика, искази, описивања, причања, препричавања и сл.) за сваког ученика посебно;

– унапред припремљене евалуационе листе за сваког ученика, које се попуњавају после конкретне активности или студијом случаја, при чему наставник бележи фактичко стање;

– инструменте који се односе на свако програмско подручје појединачно и у које наставник уноси податке о постигнућима ученика у односу на све развојне аспекте (интелектуалне, емоционалне и психомоторичке) који се подстичу програмом и усмерени су ка провери остварених исхода.

Проверавање знања треба реализовати разним поступцима и формама: усмено, говорним, писменим, стилским вежбама, сликовно-писменим вежбама, подвлачењем, заокруживањем; презентацијама, домаћим задацима, истраживачким задацима и сл.

На основу целокупних података добијених праћењем, провером постигнућа ученика у току реализације наставног програма, наставник констатира (описује) развојно стање у оквирима сваке програмске области, а на крају првог и другог полугодишта сумативним вредновањем, описном оценом.

Портфолио треба у току целе године бити доступно родитељима како би могли да прате напредовање постигнућа своје деце.

Портфолио ученика, са прочишћеним и селектованим подацима, продужава да се води у следећем разреду.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Осим постигнућа ученика, важно је да наставник континуирано прати и вреднује процес наставе и учења, себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси; а све што се покаже као недовољно ефикасно и ефективно, требало би унапредити.

3

На основу члана 67. став 1. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон и 10/19),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

П Р А В И Л Н И К

о изменама и допуни Правилника о наставном програму за седми разред основног образовања и васпитања

Члан 1.

У Правилнику о наставном програму за седми разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 6/09, 3/11 – др. пропис, 8/13, 11/16, 11/16 – др. пропис и 12/18) у делу: „2. ОБАВЕЗНИ И ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ ОБАВЕЗНИХ И ИЗБОРНИХ ПРЕДМЕТА”, одељак „А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ”, наставни програм предмета: „ТЕХНИЧКО И ИНФОРМАТИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ”, замењује се наставним програмима предмета: „ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА”, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

После наставног програма предмета: „ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА” додаје се наставни програм предмета: „ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО”, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Наставни програм предмета: „ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ”, замењује се наставним програмима предмета: „ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ”, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику РС – Просветном гласнику”, а примењује се почев од школске 2019/2020. године.

Број 110-00-55/2019-04
У Београду, 11. марта 2019. године

Министар,
Младен Шарчевић, с.р.

Назив предмета	**ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА**
Циљ	**Циљ** учења Технике и технологије је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа предузимљиво и иницијативно.
Разред	**Седми**
Годишњи фонд часова	**72 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– повеже развој машина и њихов допринос подизању квалитета живота и рада; – повеже ергономију са здрављем и конфором људи при употреби техничких средстава; – анализира да ли је коришћење одређене познате технике и технологије у складу са очувањем животне средине; – истражи могућности смањења трошкова енергије у домаћинству; – разликује врсте транспортних машина; – повеже подсистеме код возила друмског саобраћаја са њиховом улогом; – провери техничку исправност бицикла; – демонстрира поступке одржавања бицикла или мопеда; – самостално црта скицом и техничким цртежом предмете користећи ортогонално и просторно приказивање; – користи CAD технологију за креирање техничке документације; – управља моделима користећи рачунар; – објасни улогу основних компоненти рачунара, таблета, паметних телефона и осталих савремених ИКТ уређаја; – аргументује значај рационалног коришћења расположивих ресурса на Земљи; – идентификује материјале који се користе у машинству и на основу њихових својстава процењује могућност примене; – користи прибор за мерење у машинству водећи рачуна о прецизности мерења; – врши операције обраде материјала који се користе у машинству, помоћу одговарајућих алата, прибора и машина и примени одговарајуће мере заштите на раду; – објасни улогу одређених елемената машина и механизама на једноставном примеру; – образложи значај примене савремених машина у машинској индустрији и предности роботизације производних процеса; – објасни основе конструкције робота; – класификује погонске машине – моторе и повеже их са њиховом применом; – самостално/тимски истражи и реши задати проблем у оквиру пројекта; – изради производ у складу са принципима безбедности на раду; – тимски представи идеју, поступак израде и производ; – креира рекламу за израђен производ; – врши е-кореспонденцију у складу са правилима и препорукама са циљем унапређења продаје; – процењује свој рад и рад других на основу постављених критеријума (прецизност, педантност и сл.).	**ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ**	Појам, улога и развој машина и механизама. Потрошња енергије у домаћинству и могућности уштеде. Утицај дизајна и правилне употребе техничких средстава на здравље људи. Зависност очувања животне средине од технологије.
	САОБРАЋАЈ	Машине спољашњег и унутрашњег транспорта. Подсистеми код возила друмског саобраћаја (погонски, преносни, управљачки, кочиони). Исправан бицикл/мопед као битан предуслов безбедног учешћа у саобраћају.
	ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	Специфичности техничких цртежа у машинству. Ортогонално и просторно приказивање предмета. Коришћење функција и алата програма за CAD. Основне компоненте ИКТ уређаја. Управљање и контрола коришћењем рачунарске технике и интерфејса.
	РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА	Рационално коришћење ресурса на Земљи и очување и заштита животне средине. Материјали у машинству (пластика, метали, легуре и др.). Мерење и контрола – појам и примена мерних средстава (мерила). Технологија обраде материјала у машинству (обрада материјала са и без скидања струготине, савремене технологије обраде). Елементи машина и механизама (елементи за везу, елементи за пренос снаге и кретања, специјални елементи). Производне машине: врсте, принцип рада, појединачна и серијска производња. Појам, врсте, намена и конструкција робота (механика, погон и управљање). Погонске машине – мотори (хидраулични, пнеуматски, топлотни). Моделовање погонских машина и/или школског мини робота.
	КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ	Проналажење информација, стварање идеје и дефинисање задатка. Самосталан/тимски рад на пројекту. Израда техничке документације изабраног модела ручно или уз помоћ рачунарских апликација. Реализација пројекта – израда модела коришћењем алата и машина у складу са принципима безбедности на раду. Представљање идеје, поступака израде и производа. Процена сопственог рада и рада других на основу постављених критеријума. Употреба електронске кореспонденције са циљем унапређења производа. Одређивање оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела. Креирање рекламе за израђен производ.

Кључни појмови садржаја: машинство, саобраћај, техничка документација, енергетика, заштита личне безбедности и животне средине, предузимљивост и иницијатива.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Наставни предмет *Техника и технологија* намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја.

Програм наставе и учења за седми разред оријентисан је на остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет *техника и технологија*. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет наставних тема: *животно и радно окружење, саобраћај, техничка и дигитална писменост, ресурси и производња* и *конструкторско моделовање.*

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Настава се не планира према структури уџбеника јер ученици не треба да уче лекције по реду, већ да истражују уџбеник као један од извора података и информација како би развијали међупредметне компетенције. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбедити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова тематика.

С обзиром да је настава *технике и технологије* теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, са највише 20 ученика. Програм наставне и учења треба остваривати на спојеним часовима.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у седмом разред долазе са извесним знањем из области технике и технологије која су стекли у претходним разредима, као и са одређеним животним искуствима у коришћењу различитих уређаја и учествовања у саобраћају. На томе треба градити даље стицање знања, овладавање вештинама водећи рачуна да су изузетно важни исходи овог предмета формирање правилних ставова према техници и технологији где је човек лично одговоран за њихову употребу и злоупотребу, као и за заштиту животне средине. Реализацијом вежби ученици откривају и решавају једноставне техничке и технолошке проблеме, упознају примену природних законитости у пракси, формирају свест о томе како се применом технике и технологије мења свет у коме живе. Они уочавају како на околину техника утиче позитивно, а како понекад нарушава природни склад и како се могу смањити штетни утицаји на природно окружење чиме развијају свест о потреби, значају и начинима заштите животне средине.

Животно и радно окружење

Да би се достигли исходи за ову област, потребно је повезивати садржаје осталих области са примерима са којима се ученици готово свакодневно срећу, стимулисати их да препознају утицај технологије на живот и рад у свом окружењу као и да стекну знања о томе како су људи до сада решавали проблеме у борби за преживљавање.

Појам и улогу машина и механизама и њихово коришћење у окружењу треба представити ученицима што је могуће више на практичним примерима користећи доступна наставна средства и мултимедије. Потребно је упутити ученике да проналазе и откривају предности и противречности убрзаног развоја технологије методом истраживачког рада у групама.

Посебну пажњу треба обратити утицају технологије на животну средину, а нарочито на експлоатацију сировина, загађење ваздуха производњу токсичних отпада и њихов утицај на климатске промене. Препорука је да се што више користе мултимедијални материјали, како готови, тако и они које су ученици сами урадили.

На животну средину веома утиче и енергетска ефикасност. Да би ученици што лакше усвојили појам уштеде енергије, потребно је упутити их да на примеру свог домаћинства истраже колика је потрошња енергије, који су највећи потрошачи и шта би било најбоље учинити да би се потрошња смањила. Ово је потребно остварити задајући ученицима да прикупе и обраде податке о потрошњи појединих доступних уређаја и укупној количини потрошене енергије на месечном нивоу. У зависности од средине, може се истраживати и потрошња горива (грејање, самостални превоз, пољопривредне машине) и могућности уштеде.

У оквиру активности у којима користе машине и алате ученици су готово свакодневно изложени утицају дизајна на конфорно и безбедно руковање машинама и уређајима. Без дубљег задирања у појам ергономије објаснити ученицима како је добар дизајн предуслов за квалитетнији и безбеднији рад, као и на који начин се треба прилагодити (став, правилно држање, безбедна растојања од машина, екрана) ради постизања конфора и очувања здравља.

Препоручени број часова је 6.

Саобраћај

Област која се односи на саобраћај се реализује у континуитету као важна компонента саобраћајног васпитања. На почетку реализације ове области подсетити ученике да су у претходним разредима учили о саобраћајним системима, намени, функционисању и организацији саобраћаја у оквиру саобраћајних објеката, као и о правилима и прописима за регулисање друмског саобраћаја која се, пре свега, односе на пешаке и бициклисте као учеснике у саобраћају. Посебно нагласити да је тежиште исхода у претходна два разреда било на безбедном понашању и преузимању личне одговорности ученика за понашање у саобраћају.

У седмом разреду тежиште је на саобраћајним средствима која се користе и њиховим најважнијим подсистемима (погонски, преносни, управљачки и кочиони). У складу са исходима ову област треба реализовати у два корака. У првом кораку фокус је на основним деловима саобраћајних средстава и њиховим најважнијим подсистемима друмског саобраћаја са безбедносног аспекта. Други део треба реализовати у области Ресурси и производња са аспекта елемената машина и механизама (елементи за пренос снаге и кретања, елементи за везу, специјални елементи) и са енергетског аспекта (погонске машине и мотори).

Уз помоћ мултимедије упознати ученике са машинама и њиховим главним карактеристикама спољашњег (бицикли, мопеди/мотоцикли, аутомобили, камиони, аутобуси, возови, бродови, авиони) и унутрашњег транспорта (дизалице, виљушкари, транспортери, лифтови).

При реализацији ових садржаја посебно назначити наведене подсистеме код бицикла, мопеда и аутомобила.

Оспособити ученике да самостално провере и подесе техничку исправност бицикла (управљачки, преносни и кочиони систем, пнеуматике, висину седишта, осветљење и др.) и демонстрирају поступке одржавања бицикла или мопеда. За остваривање ових исхода користити школски бицикл и постер мопеда.

Препоручени број часова је 6.

Техничка и дигитална писменост

Ова област се ослања на усвојена знања ученика из техничког цртања у претходним разредима. Потребно је упознати и оспособити ученике за ортогонално и просторно представљање предмета и коришћење рачунарских апликација за CAD. У оквиру апликације ученици најпре креирају модел користећи 2D приказ на основу података које читају са техничког цртежа. Коришћењем 3D модела ученици активирају основне технике дизајна са циљем самосталног креирања техничког цртежа у складу са стандардима. Креирати вежбу у оквиру које ученици анализирају елемент сложеније геометрије, израђују модел користећи CAD и рендерују га.

Ученике треба упознати са наменом основних електронских компоненти рачунара и осталих ИКТ уређаја. Уколико временски оквир дозвољава, ученике упознати и са начином функционисања појединих компоненти, али на елементарном нивоу препоручено коришћењем рачунарских симулација и анимација. Код ученика треба развити свест о значају коришћења рачунарске технике у апаратима,

уређајима и производним процесима и објаснити појам и улогу интерфејса у управљању и контроли. Уколико школа поседује одговарајућу опрему, реализовати вежбе у којима ће ученици управљати моделом користећи рачунар и интерфејс, у супротном исту активност реализујте коришћењем рачунарских симулација.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 18.

Ресурси и производња

Упознати ученике са значајем рационалног коришћења ресурса и принципима очувања животне средине. Уколико има могућности, организовати посету установи или погону чија је делатност директно или индиректно везана за наведене принципе. Поставити ученицима задатак за самосталан рад у оквиру кога ће у свом домаћинству истражити у којој мери и на који начин се они остварују.

Уз практичне примере и реалне моделе навести ученике да закључе који се материјали најчешће користе у машинству и због којих њихових својстава. Демонстрирати правилно коришћење прибора за мерење и контролу у машинству и реализовати практичне вежбе са истима. Објаснити улогу елемената машина и механизама и демонстрирати њихов рад на моделу или путем рачунарске симулације. Потребно је увести ученике у карактеристике обраде материјала који се користе у машинству, практично демонстрирати операције и реализовати једноставну вежбу водећи рачуна о безбедности ученика. Илустровати савремене технологије обраде материјала и по могућности организовати посету производном погону који их користи. Упознати ученике са савременим производним машинама у машинској индустрији и значајем њихове примене у појединачној и серијској производњи.

Увести појам роботике и објаснити њен значај у савременој индустрији. Уколико постоји могућност, демонстрирати рад школског робота или користити рачунарску симулацију. Упознати ученике са основама конструкције робота и улогом појединих делова. Роботику повезати са наставним садржајима као што су информатичка технологија, машине и механизми, енергетика и технологија обраде материјала. Реализацију ових садржаја урадити уз корелацију са наставом Информатике и рачунарства.

Ученицима представити класификацију погонских машина – мотора и илустровати њихову примену на практичним примерима из учениковог окружења.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 20.

Конструкторско моделовање

У овом делу програма ученици кроз практичан рад примењују претходно стечена знања и вештине. Садржаје треба реализовати кроз ученичке пројекте, од графичког представљања замисли, преко планирања, извршавања радних операција, маркетинга до процене и вредновања. Наставити са алгоритамским приступом у конструкторском моделовању посебно у приступу развоја техничког стваралаштва – од идеје до реализације.

Ова тема се односи на израду модела разних машина и уређаја који су засновани на основним елементима и принципима рада машина и механизама (елементима за везу, за пренос снаге и кретања, специјални елементи). То се односи на моделовање производних машина, саобраћајних средстава, транспортних машина и уређаја, претварача енергије и др.

Један од аспекта употребе рачунара и периферних уређаја је и у функцији управљања техничким системима и процесима (интерфејс – систем веза са рачунаром) и конструкцијом робота. Реализацију ових садржаја урадити уз корелацију са наставом Информатике и рачунарства.

Пошто се ученици слободно опредељују за одређену активност у оквиру дате теме, један од корака ка дефинисању свога пројекта је проналажење информација, стварање идеје и дефинисање задатка. Потребно је да ученици користе податке из различитих извора, самостално проналазе информације о условима, потребама и начину реализације макете/модела користећи ИКТ и адекватну литературу. Исто тако, мора се водити рачуна о принципу економичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата и машина, примењујући процедуре у складу са принципима безбедности на раду. У пројекат се може укључити и више ученика (тимски рад) уколико је рад сложенији, односно ако се ученици за такав вид сарадње одлуче. У сврху боље координације чланова тима треба упутити ученике на употребу електронске кореспоненције са циљем унапређења рада на реализацији пројекта.

Избор модула активности прилагодити постојећим условима рада тј. опремљености кабинета за технику и технологију алатима и материјалом.

Приликом израде техничке документације изабраног модела, ручно или уз помоћ рачунарских апликација, примењивати научено: просторно приказивање предмета, ортогонално пројектовање као и специфичности техничког цртања у области машинства. Треба настојати да се остварује континуитет информатичке писмености с циљем да ученици науче да користе рачунар за цртање и израду презентација.

По завршетку радова треба организовати представљање идеје од које се пошло, поступака израде и готовог производа. У овој етапи се врши и процена сопственог рада и рада других на основу постављених критеријума (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.).

На основу утрошеног материјала, енергије и рада реализатори (појединац или тим) треба да искажу оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела. У складу са предузетничким аспектима, реализатори треба да израде и одговарајуће материјале за рекламе за израђени производ.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 22.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења.

У процесу оцењивања потребно је узети у обзир све активности ученика (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.).

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, потребно је обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу. На тај начин ученици ће бити подстакнути да промишљају о квалитету свог рада и начинима како га унапредити. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Назив предмета	**ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО**
Циљ	**Циљ** учења Информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, креирање дигиталних садржаја и рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.
Разред	**Седми**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– разликује визуелну презентацију и логичку структуру текста; – користи алате за стилско обликовање документа и креирање прегледа садржаја у програму за обраду текста; – објасни принципе растерске и векторске графике и модела приказа боја; – креира растерску слику у изабраном програму; – креира векторску слику у изабраном програму; – користи алате за уређивање и трансформацију слике; – креира гиф анимацију; – креира видео-запис коришћењем алата за снимање екрана; – разликује појмове URL, DNS, IP адреса; – објасни појмове хипервеза и хипертекст; – креира, форматира и шаље електронску пошту; – обавља електронску комуникацију на сигуран, етички одговоран и безбедан начин водећи рачуна о приватности; – препозна непримерени садржај, нежељене контакте и адекватно се заштити; – сараднички креира и дели документе у облаку водећи рачуна о одговарајућим нивоима приступа; – подешава хипервезе према делу садржаја, другом документу или веб локацији; – уз помоћ програмске библиотеке текстуалног програмског језика исцртава елементе 2Д графике; – употребљава петље и генератор насумичних бројева за исцртавање сложенијих облика; – планира, опише и имплементира решење једноставног проблема; – проналази и отклања грешке у програму; – сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка; – креира, уређује и структурира дигиталне садржаје који комбинују текст, слике, линкове, табеле и анимације; – креира рачунарске програме који доприносе решавању пројектног задатка; – поставља резултат свог рада на Интернет ради дељења са другима уз помоћ наставника; – вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен.	**ИКТ**	Обележавање логичке структуре и генерисање прегледа садржаја текстуалног документа. Карактеристике рачунарске графике (пиксел, резолуција, RGB и CMYK модели приказа боја, растерска и векторска графика). Рад у програму за растерску графику. Рад у програму за векторску графику. Израда гиф анимација. Коришћење алата за снимање екрана.
	ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	URL, DNS, IP адреса. Хипервеза и хипертекст. Електронска пошта, креирање налога, слање и пријем поште. Електронска пошта (контакти, безбедност, нежељена пошта). Рад на дељеним документима (текстуалним документима / презентацијама/упитницима...) у облаку.
	РАЧУНАРСТВО	Рад са изабраним текстуалним програмским језиком у области 2Д графике. Основне карактеристике изабране графичке библиотеке. Методе за исцртавање основних геометријских облика. Подешавање боја и положаја објеката. Примена петљи и случајно генерисаних вредности на исцртавање геометријских облика.
	ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК	Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења. Израда пројектног задатка у корелацији са другим предметима. Вредновање резултата пројектног задатка.

Кључни појмови садржаја: логичка структура и садржај документа, пиксел, резолуција, растерска и векторска графика, RGB и CMYK палете боја, гиф анимација, хипервеза, URL, електронска пошта, текстуални програмски језик, 2Д графика.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења информатике и рачунарства, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по спиралном моделу и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су јасни и прецизни искази о томе шта ученик зна да уради и вредносно процени по завршетку процеса учења. Наставни програм предмета информатика и рачунарство се састоји из три тематске целине: Информационо-комуникационе технологије (скр. ИКТ), Дигитална писменост и Рачунарство.

Да би сви ученици остварили предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и према њима планира и прилагођава наставне активности. Наставник треба да осмисли активности тако да укључују практичан рад уз примену ИКТ-а, повезивање различитих садржаја из других тема унутар самог предмета, као и других предмета. Пожељно је да планиране активности ученика на часу прати сажето и јасно упутство за реализацију задатка, уз евентуалну претходну демонстрацију поступка од стране наставника. Оставити простор за ученичку иницијативу и креативност – кроз дискусију са ученицима одабирати адекватне алате, концепте и стратегије за реализацију одређених активности. У току реализације планираних активности радити на успостављању и неговању навика и понашања као што су поступност, аналитичност, истрајност, самосталност у раду, али и спремност на сарадњу и одговоран приступ тимском раду.

Достизање дефинисаних исхода може се остварити уз одређени степен слободе наставника како у избору метода рада, програмских алата и технологија (рачунар, дигитални уређај...), тако и у редоследу и динамици реализације елемената различитих тематских области. На интернету и у литератури се могу се наћи примери добре праксе које, уз прилагођавање условима рада и поштовање ауторских права, треба користити у настави и учењу.

С обзиром на то да је настава овог предмета теоријско-практичног карактера часове треба остваривати са одељењем подељеним на групе. Подсетити ученике на значај поштовања правила која важе у кабинету и у раду са рачунарима и опремом, кроз демонстрацију и личну активност ученика (правилно укључивање, пријављивање, коришћење, одјављивање и искључивање рачунара).

Наставницима се препоручује да у току седмог разреда, ради развијања међупредметних компетенција и остваривања корелације са другим предметима, реализују са ученицима најмање два пројектна задатка који обухватају теме и из других предмета. Време реализације пројектних задатака (једног из области ИКТ и Дигитална писменост и другог из области Рачунарство) одређује наставник у договору са ученицима и са наставницима других предмета, који обухватају област изабране теме. При избору тема, понудити неколико пројектних тема и омогућити тимовима ученика да одаберу ону која највише одговара њиховим интересовањима.

Предлог за реализацију програма

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива, плус број часова за утврђивање и систематизацију градива).

Информационо-комуникационе технологије (10)

Дигитална писменост (4)

Рачунарство (14)

Пројектни задатак за теме ИКТ и Дигитална писменост (4)

Пројектни задатак за теме Рачунарство (4)

Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да оствари исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за друге потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да, осим уџбеника, користе и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Информационо-комуникационе технологије

Наставну тему Информационо-комуникационе технологије започети радом на документу који представља својеврсну рекапитулацију онога што су ученици учили у претходна два разреда. Наставник припрема текстуални документ, даје инструкције о даљем раду и локацији на којој је документ постављен (Припремљени документ треба да се састоји од насловне и највише још 5 страница текста са сликама и табелама и треба да садржи најважније појмове и технике изучаване у претходна два разреда.). Ученици треба да пронађу и отворе овај документ у изабраном текст процесору, да прочитају текст и логички га уреде, доделе му одговарајуће стилове, идеално до 3 нивоа дубине (нпр. *Heading 1*, *Heading 2*, *Heading 3*). Наставник треба да представи технику израде прегледа садржаја текстуалног документа, а ученици да је примене на документу који су логички структурирали. На овај начин, ученици се осврћу на раније научено смислено користећи нову технику израде прегледа садржаја текстуалног документа.

У сегменту креирања и обраде дигиталне слике, ученицима треба објаснити карактеристике векторског и растерског представљања слике на рачунару. Представити *RGB* и *CMYK* палете боја, указати на везу избора палете у односу на намену: *RGB* – за приказивање на дигиталном уређају или на интернету, односно *CMYK* палете боја за припрему за штампање. На овом месту погодно је увести и питање одговарајуће резолуције (квалитета) графичке датотеке у контексту конкретне потребе – штампање или коришћење на дигиталном уређају, односно постављање на интернет. Код помињања резолуције слике, још једном подсетити ученике на појам пиксел, те однос квалитета слике и резолуције. Коментарисати количину меморијског простора који заузима иста дигитална слика припремљена за штампу и припремљена за приказивање на вебу или слање електронском поштом. Повезати са претрагом слика у оквиру интернет прегледача (претрага по „величини" слике). Објаснити појам битмапе и најчешће технике компресије података (компресија редуковањем величине, компресија без губитка података и компресија са губитком квалитета слике), без уласка у техничке детаље самих алгоритама компресије.

Наставити рад на креирању растерске графике у програму који су ученици користили у претходним разредима. Увести појам и сврху слојева. Приказати слику која садржи више слојева, од којих је један текст. Објаснити да је у неким програмима за растерску графику текст векторски слој у растерској слици. Демонстрирати увећавање слова док је слој векторски. Трансформисати слој са текстом у растер и увећати га. Тражити од ученика да уоче разлике. Показати технике: додавања и брисања слоја, видљивости и сакривања слоја, подешавања провидности, закључавања слоја за измену и стапања слојева…

Представити алате за селекцију и основне корекције дигиталних слика и фотографија као што су промена нивоа осветљености, контраста и обојености. Увести могућност примене *Филтера*. Издвојити филтере попот *Blur* (замућеност) и *Sharpen* (оштрина) и позвати ученике да осмисле ситуације у којима је пожељно користити један, односно други филтер (нпр. поштовање права приватности особа које сликамо...). Показати основне геометријске трансформације над сликом (опсецање, ротирање, смицање и превратање слике у целини...). Ученици могу на својим фотографијама да увежбавају технике основних корекција и обраде фотографије. Приказати могућности аутоматске обраде већег броја дигиталних слика (нпр. аутоматско смањење величине свих слика преузетих са дигиталног фото-апарата).

Упознати ученике са карактеристикама радног окружења одабраног програма (инсталираног локално на рачунару или у „облаку") за креирање и обраду векторске графике. Посебну пажњу посветити: алатима за селекцију, пројектовању цртежа (подели на нивое, уочавању симетрије, објеката који се добијају померањем, ротацијом, трансформацијом или модификацијом и комбиновањем других објеката...), као и припреми за цртање (избор величине и оријентације папира, постављање јединица мере, размере, помоћних линија и мреже...).

Код цртања основних графичких елемената (дуж, изломљена линија, правоугаоник, квадрат, круг, елипса) објаснити принцип коришћења основних алата (означавање, брисање, копирање, груписање и разлагање, премештање, ротирање, симетрично пресликавање, поравнање…).

Поновити поступак векторизације, применити га на изабрану растерску слику. У договору са наставником ликовне културе, креирати текстуалне задатке који ће навести ученике да трагају за уметником, пронађу описано дело и векторизују га.

Разговарати са ученицима о појму „покретна слика”. Нагласити да покрет заиста не постоји. Објаснити да је филмска уметност настала захваљујући недостатку „спорости људског ока”. Увести појам „фрејм” и дефинисати потребан број фрејмова који се смењују у једној секунди за стварање илузије непрекидног кретања. Разговарати са ученицима о видео камери – да ли камера снима покрет или је у питању изузето брз фото-апарат. Упоредити традиционалан начин креирања анимираних слика са рачунарском анимацијом. У одабраном програму, демонстрирати поступак израде 2Д анимације. Представити карактеристике формата слике gif. Објаснити поступак чувања и приказа анимација (није их могуће прегледати у традиционалним програмима за преглед слика). Демонстрирати њихово уграђивање у мултимедијалну презентацију.

У одабраном алату за израду 2Д анимација, на већ припремљеној групи слика сачуваној у *gif* формату, омогућити ученицима да направе анимирану слику.

Разговарати са ученицима о изворима информација које користе док уче. Поред уџбеника, охрабрити их да испричају лична искуства везана за интернет као извор информација, видео-туторијале, разговоре са одраслим особама... Утврдити каква су искуства ученика када је учење коришћењем видео-туторијала у питању (формално и неформално). Коришћењем одабраног програма за снимање екрана демонстрирати снимање кратког видео-туторијала, приказати резултат ове активности и задати смернице за израду кратког видео-туторијала, који ученици треба самостално да сниме и сачувају (на пример: приказати поступак уметања прегледа садржаја у текстуални документ или креирања растерске или векторске слике). Уколико услови у учионици (шум, бука, слаба чујност) утичу на квалитет снимљеног звука, могуће је уз помоћ програма за обраду звука отклонити недостатке (на пример, преузети програм Audacity и приказати технике уклањања недостатака) или организовати снимање звука у бољим условима. Нагласити ученицима да звук може бити додат у видео-туторијал накнадно или чак замењен одговарајућим титлом.

Дигитална писменост

Подсетити ученике на значење појмова који су у претходним разредима представљени скраћеницама *URL* и *IP* адреса, затим појмова клијент и сервер у мрежном окружењу, као и на значење појмова: *домен*, *назив интернет домена*, *веб-адреса* и њихову узајамну везу. Укратко представити значење појмова: *DNS сервис* (на пример *DNS – Domain Name System* – као базни интернет сервис, који омогућава превођење текстуалних у нумеричке ознаке и обратно) и *DNS сервер* (на пример *DNS Server* – уређај који омогућава да се за тражене услуге на одређеном интернет домену добију одговарајуће *IP* адресе неопходне за комуникацију и размену података у мрежи) и објаснити њихову улогу у комуникацији између клијента и сервера у мрежном окружењу (на пример у ком су односу *DNS сервис*, *URL* и *IP* адреса у оквиру веб сервиса (*World Wide Web*). Објаснити појам хипервезе (*hyperlink*) и хипертекста (*hypertext*). Приказати хипертекст и хиперлинк у интернет прегледачу, а затим, у програмима за обраду текста и израду мултимедијалних презентација демонстрирати додавање и подешавање хипервезе према делу текста у документу, другом документу или према неком садржају на интернету.

Представити интернет сервис *електронска пошта* (*е-маил*). Објаснити значење појма адреса електронске поште, описати и по потреби демонстрирати поступак креирања налога за електронску пошту. Представити поступак креирања и форматирања електронске поште, поступак уметања прилога и хипервеза. Нагласити важност форме саме поруке, проверу правописа и садржаја поруке пре слања. Објаснити одељке који се односе на: наслов поруке, адресе примаоца (коме, копија, скривена копија). Објаснити значење функција: *проследи*, *одговори* и *одговори свима* на већ примљену поруку, нагласити дејство сваке од њих. Представити организацију и начин складиштења порука за изабрани сервис у виду фасцикли (ако се ради о *Gmail*-у, напоменути да нема фасцикле, него ознаке – *лабеле*) у којима се чувају примљене поруке, послате поруке, недовршене, нежељена пошта, отпад, као и могућности изабраног сервиса за електронску пошту за архивирање, означавање порука по важности и сл. Посебну пажњу посветити правилима која важе у писаној електронској комуникацији а која подстичу стицање добрих навика код ученика, као што су: правилна примена традиционалног и дигиталног правописа и форми које важе у писаној комуникацији, подсетити на правила нетикеције у писаној електронској комуникацији (на пример да не треба писати све великим словима, да не треба прослеђивати примљену поруку без дозволе аутора, да треба водити рачуна о величини и броју прилога које шаљемо и сл.), на важност заштите личних података и контаката, питања безбедности, начинима заштите од нежељене поште и уобичајених поступака које треба применити у те сврхе.

Подсетити ученике на примере дељења садржаја који су описани и примењивани у претходним разредима и представити могућности које нуди рачунарство у облаку (*Cloud Computing*) путем дељеног диска за чување података, употребу апликација и алата доступних уз изабрани е-маил налог. Представити концепт рада изабраног дељеног диска (на пример: *OneDrive*, *Google Drive*...) за организацију података, демонстрирати рад у апликацијама и направити аналогију са офлајн апликацијама исте намене (процесор текста, програм за рад са слајд-презентацијама…). Представити поступак дељења и подешавање опција дељења садржаја (на пример, путем линка на конкретне мејл адресе). Описати и демонстрирати рад на дељеном тексту, презентацији или упитнику кроз активности на конкретном садржају. Указати на бројне предности и могуће недостатке сарадничког рада. Описати и приказати поступке рада на документу, преузимање и чување у одговарајућим форматима намењеним за даљи рад, штампање или друге потребе. Објаснити поступак креирања, додавања (отпремања са уређаја на дељени диск) и преузимања садржаја (са дељеног дика на уређај). Приликом представљања концепта приступа дељеним садржајима по нивоима (уређивање, преглед и коментарисање) указати на важност поштовања правила безбедности, заштите података и ауторских права, која чланови групе треба да усвоје током рада на заједничком документу.

Ученицима задати да испробају креирање, дељење и сараднички рад на смисленим документима – текстовима, графици, презентацијама, упитницима. Иницирати дискусију о сличностима и разликама, предностима и недостацима у раду са апликацијама у офлајн у односу на онлајн варијанту (дискусија о овим питањима може се водити и у односу на организацију података и њихову безбедност на дељеном, преносивом и чврстом диску.

Пројектни задатак за теме *ИКТ* и *Дигитална писменост*

При реализацији првог пројектног задатка, наставник планира фазе пројектног задатка у складу са временом, сложеношћу теме, расположивим ресурсима (знања, вештине и ставови које су ученици усвојили након тематских целина *ИКТ* и *Дигитална писменост*, техничке опремљености школе и других релевантних фактора). Ученици заједно са наставником пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник наглашава сваки корак, објашњава, иницира дискусију и предлаже решења.

Посебну пажњу посветити развоју међупредметних компетенција, подстицању иницијативе и креативности, успостављању сарадничких и вредносних ставова код ученика.

При представљању фаза пројекта (на начин већ описан у претходним разредима) понудити ученицима пројектне задатке који се баве реалним темама из школског или свакодневног живота. Циљ пројектног задатка је развијање и неговање: поступности, повезивања и изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа.

Пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета, која се може остварити на оваквим и сличним примерима:

– *Објаснићу ти* (Истраживање потреба вршњака када је вршњачко учење у питању (онлајн упитник) и анализа резултата; У складу са резултатима истраживања, израда видео-упутстава којима се демонстрира решавање задатака (математика, физика, хемија), објашњавају научни принципи, представљају уметнички правци (књижевност, музика, сликарство, дизајн) демонстрира правилно извођење вежби (колут, шпага, трокорак...), појашњава програмирање у текстуалном програмском језику, описују поступци рада у изабраним апликацијама...; Постављање креираних видео-упутстава на youtube канал школе, обезбеђивање видљивости на школском сајту и промоција урађеног као аутентичног дидактичког средства намењеног свим ученицима школе);

– *Школа је наша* (Истраживање потреба вршњака када је школски живот у питању – шта нам недостаје: ученички клуб за вршњачко учење, секција, интерно такмичење… (онлајн упитник) и анализа резултата; У складу са резултатима истраживања, сараднички рад на дефинисању циља недостајуће школске активности, дефинисање годишњег програма рада, као и месечних активности, креирање логоа, избор потенцијалног простора у оквиру школе за реализацију предвиђеног програма, мапирање наставника–сарадника; Представљање идејног решења Ученичком парламенту и управи школе);

– *Музеј који недостаје* (Школа је део шире друштвене заједнице и као таква може да допринесе њеној научно-културној сцени. Сараднички рад на дефинисању циља пројекта; Испитивање потреба ученика и мештана (онлајн анкета објављена на сајту школе и сајту локалне самоуправе; Анализа резултата анкете; Дефинисање годишњег програма рада, као и месечних активности (ученици описују активности детаљно – ако је тема хемија наводе научнике, научне концепте…), креирање логоа, избор потенцијалног простора у оквиру школе за реализацију предвиђеног програма, мапирање наставника-сарадника; Израда графичког рекламног материјала; Представљање идејног решења Ученичком парламенту и управи школе; Комуникација са локалном заједницом у циљу заједничке промоције школе као научно-културног чворишта);

– *Зато што смо одговорни* (Истраживање о ставовима вршњака када је квалитет живота у локалној средини у питању (онлајн упитник о еколошким, културним, образовним потребама), анализа резултата и одабир проблема који вршњаци најчешће наводе; Сараднички рад на изради предлога решења одабраног проблема, дефинисање плана акције; Представљање плана акције на нивоу школа (израђена мултимедијална презентација, постер и лого) и одабир особа (ученика и наставника) које ће бити задужене за његово спровођење; Представљање плана акције на нивоу локалне заједнице (комуникација путем електронске поште са јединицом локалне самоуправе, домом културе…); Спровођење акције.

Добар пример сумирања научених поступака је израда пратеће документације у виду фајлова различитог типа, као што су: текстуални фајлови, слике, видео материјали и сл. који су настали сарадничким радом у облаку.

У сарадњи са администратором школског сајта, идеје и продукте радове пројектних активности промовисати на сајту школе. Размотрити могућност учешћа на националним и међународним конкурсима.

Рачунарство

Креирање програма који користе графику обрађивати у истом програмском језику и окружењу које је коришћено за учење програмирања током 6. разреда. Пре преласка на обраду нових тема обновити технике програмирања у текстуалном програмском језику у 6. разреду (бар 4 школска часа).

Укратко упознати ученике са библиотеком за 2Д графику која ће бити коришћена у настави и, ако је то потребно, са начином њене инсталације. Подцртати везу између програмирања графичких апликација и програма за векторску графику (сваки цртеж се састоји од скупа геометријских облика описаних својим нумеричким параметрима).

Описати основну структуру графичког програма и потрудити се да се током наставе та структура што мање варира. Уколико графичка библиотека захтева нетривијалан програмски код за иницијализацију и деиницијализацију, ученицима понудити готову мустру од које могу да крену програмирање својих апликација, са што мање когнитивног оптерећења у вези са техничким детаљима одабране графичке библиотеке и са централним фокусом на технике заједничке већини графичких библиотека.

Увести појам координатног система прозора, описати сличности и разлике у односу на традиционални координатни систем који се користи у математици. Увести начине задавања боја (именоване боје, боје задате помоћу три броја у RGB систему).

Објаснити и демонстрирати исцртавање следећих основних примитива:

─ дуж,

─ испуњен и уоквирен правоугаоник,

─ круг и кружница.

Описати и демонстрирати поступак цртања сложенијих облика састављених од ових примитива (нпр. кућица, глава робота, чича Глиша, сладолед, ...). Објаснити појмове апсолутне и релативне вредности координата. Описати и приказати поступак цртања помоћу задавања апсолутних вредности координата, али и помоћу задавања релативних координата у односу на неку истакнуту тачку и величине одређене у размери према некој датој мери (на пример нацртати чича Глишу, ако ми се центар главе налази у тачки чије су координате (x, y) и полупречник јој је r, при чему се величина и положај тела одређују у пропорцији са датим величинама). У корелацији са наставом математике цртати облике са интересантним математичким својствима (нпр. једнакостранични и једнакокраки троугао, средња линија троугла, тежиште троугла, описана кружница око троугла, кругови који се додирују споља и изнутра, концентричне кружнице, цветови од шест кругова, итд.).

Уколико их одабрана графичка библиотека подржава, приказати и следеће, мало компликованије примитиве:

– испуњена и уоквирена елипса,

– кружни лук,

– испуњени и уоквирени многоугао (полигон).

Описати и демонстрирати поступак примене ових облика у цртању мало сложенијих цртежа, као и технику исписа текста на екрану, на датој позицији и са одабраним словним ликом (фонтом).

Приказати технике учитавања и приказа слика, ако их одабрана графичка библиотека подржава и илустровати их кроз низ примера (слике могу да буду унапред припремљене од стране наставника, а ученицима се може задати да са интернета преузму одговарајуће слике, обраде их у програму за обраду слика и онда их увезу у своју апликацију).

Могуће је ученицима приказати и увоз и пуштање звука коришћењем одабране библиотеке.

Оставити ученицима дозу креативне слободе приликом избора цртежа који се програмски генерише.

У циљу вежбања итерације и алгоритамског начина размишљања приказати ученицима низ задатака у којима се цртају правилни облици уз помоћ петљи (низ подједнако размакнутих концентричних кружница, низ подједнако размакнутих паралелних линија, низ

кружница истог пречника које се додирују, градијент боја, итд.). Подцртати корелацију са појмом линеарне функције који се обрађује у математици.

Приказати генерисање насумичних бројева и употребу насумично генерисаних бројева на цртање насумично распоређених облика и насумични избор боја.

Ако наставник процени да је могуће са одређеним ученицима урадити амбициозније пројекте (попут програмирања анимација и једноставних рачунарских игара), то може урадити било током додатне, пројектне наставе или редовне наставе тако да ти талентовани ученици раде групно или самостално по прилагођеном програму.

Приказати ученицима могућност употребе референтних приручника, туторијала, видео-туторијала и интернет форума у циљу налажења потребних информација о примени библиотечких функција, алгоритама и релевантних делова програмског кода.

Пројектни задатак из области *Рачунарство*

Пројектна настава у области Рачунарства је комплексан приступ настави и учењу који најчешће користи методе као што су проблемска настава и учење засновано на истрази (питањима).

Проблемска настава поставља пред ученике стварни проблем из живота који треба истражити и за који треба предложити могућа решења. Све врсте реалних животних проблема могу бити повод за проблемску наставу. Пронађена решења се могу тестирати и о њима се може расправљати.

Истрагу можемо да дефинишемо као „потрагу за истином, информацијама или знањем". Учење засновано на истрази почиње постављањем питања, наставља са истраживањем и завршава се проналажењем решења, доношењем разумних закључака, одговарајућих одлука, или применом нових знања или вештина.

Обе наставне методе се фокусирају на развијање вештина за решавања проблема, критичко мишљење и обраду информација. Оне дају најбоље резултате када су почетна питања/проблеми довољно отворени (одговор није могуће наћи једноставним укуцавањем у претраживач) и када ученици раде у малим тимовима или групама. Ове две методе су уско повезане и често се преклапају. Изузетно је важно имати на уму да у оба приступа нема нужно тачних и нетачних одговора. Свако решење може имати мане и врлине, а ученици морају да их анализирају и процењују.

Наставни пројекат подразумева програмирање у текстуалном програмском језику или адаптацију унапред датог програма у циљу решавања пројектног задатка. За реализацију наставног пројекта могуће је користити рачунар или други програмабилни физички уређај.

Теме наставног пројекта треба осмислити тако да подржавају функционализацију знања ученика стечених учењем различитих предмета.

Могуће теме наставног пројекта:

– *Да ли живим здраво?* (Истраживање концепта „здрав начин живота", утврђивање у којој мери лични начин живота ученика одговара овом концепту на основу података добијених програмирањем физичког уређаја да врши функцију бројача корака, креирањем програма за израчунавање индекса телесне масе...);

– *Дигитална башта* (Истраживање услова за узгој зачинског биља у затвореном простору, креирање дигитализоване баште – програмирање физичког уређаја да мери влажност земљишта и сигнализира да ли је заливање потребно или програмирање физичког уређаја да, на основу очитане влажности земљишта, покреће мотор који омогућава аутоматско заливање; програмирање физичког уређаја да мери ниво осветљености места на коме се башта налази и сигнализира да башту треба поставити на друго место...);

– *Бицикл са сигнализацијом* (Истраживање концепта „безбедност у саобраћају" у контексту визуелне сигнализације, програмирање физичког уређаја да симулира рад мигаваца и других визуелних обележја бицикла);

– *Интерактивни албум* (израда програма у виду албума са: делима познатог уметника, архитектуре једне епохе, седам чуда Античког света... које се након клика увеличавају, неко време остају увећане а затим смањују на своје почетне димензије);

– *Ово је кретање* (креирање анимираних модела који приказују промене физичких величина, као на пример: брзина, убрзање, потенцијална и кинетичка енергија, а при задатом кретању објекта – вертикални хитац, кретање тела низ стрму раван).

Сви елементи пројектног задатка морају бити реални.

Напомена: На првом часу, заједно са ученицима, формирати листу критеријума на основу којих ће се процењивати квалитет решења проблемских задатака. На овај начин, ученицима ће бити потпуно јасно шта квалитетно решење подразумева. Листа мора бити свеобухватна – не сме да се односи само на квалитет креираних програма, већ и на квалитет представљања и образлагања предложених решења.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења.

Будући да предмет *информатика и рачунарство* у седмом разреду треба, првенствено да развије вештине, навике, вредносне ставове и стилове понашања, требало би и вредновање више усмерити ка праћењу и вредновању практичних радова и вежбања, а мање ка тестовима знања.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења потрфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља, подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије.

Препоручује се и оцењивање базирано на практичним радовима и вежбањима. Квизове, тестове знања и слично користити првенствено за увежбавање и утврђивање појмова и чињеничних знања, а мање за формирање коначних оцена. Креирање таквих инструмената за утврђивање градива, кад год је могуће, препустити самим ученицима, чиме се постиже вишеструки ефекат на усвајање знања и вештина.

Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да промени део своје наставне праксе. Када је промени, потребно је да прикупи нове податке да би могао да види колико су те промене ефикасне.

У оквиру плана рада наставника, у делу ваннаставних активности, поред додатне и допунске наставе, планирати секцију и време за менторски рад са ученицима који учествују на такмичењима из овог предмета. Препоручује се да се избор тема за рад на секцији изврши у сарадњи са другим наставницима, а да се почетна иницијатива препусти ученицима и њиховим интересовањима. Теме као што су израда и одржавање школског сајта, блога или неке друге школске веб странице, креирање и израда школског електронског часописа или летописа школе могу бити добре почетне идеје које ће повезати знања и вештине стечене у овом предмету са другим знањима, уз активно учешће у животу школе.

Назив предмета	**ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.
Разред	**Седми**
Годишњи фонд часова	**108 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА		САДРЖАЈИ
– примени комплексе простих и општеприпремних вежби одговарајућег обима и интензитета у самосталном вежбању; – сврсисходно користи научене вежбе у спорту, рекреацији и различитим ситуацијама; – упоређује и анализира сопствене резултате са тестирања уз помоћ наставника са вредностима за свој узраст; – примени достигнути ниво усвојене технике кретања у игри, спорту и свакодневном животу; – примени атлетске дисциплине у складу са правилима; – развија своје моторичке способности применом вежбања из атлетике; – одржава равнотежу у различитим кретањима, изводи ротације тела; – примени вежбања из гимнастике за развој моторичких способности; – изведе елементе одбојкашке технике; – примени основна правила одбојке; – користи елементе технике у игри; – примени основне тактичке елементе спортских игара; – учествује на такмичењима између одељења; – изведе кретања у различитом ритму; – игра народно коло; – изведе основне кораке плеса из народне традиције других култура; – изведе кретања, вежбе и саставе уз музичку пратњу; – преплива 25 m техником краула, леђног краула и прсном техником; – процени своје способности и вештине у води; – скочи у воду на ноге и на главу; – рони у дужину у складу са својим могућностима; – поштује правила понашања у води, и око водене средине; – уочи ризичне ситуације у води и око ње; – вреднује утицај примењених вежби на организам; – процени ниво сопствене дневне физичке активности; – користи различите вежбе за побољшање својих физичких способности; – процени последице недовољне физичке активности; – примени мере безбедности у вежбању у школи и ван ње; – одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; – примени и поштује правила игара у складу са етичким нормама; – примерено се понаша као учесник или посматрач на такмичењима; – решава конфликте на друштвено прихватљив начин; – пронађе и користи различите изворе информација за упознавање са разноврсним облицима физичких и спортско-рекреативних активности; – прихвати победу и пораз; – уважи различите спортове без обзира на лично интересовање; – примени усвојене моторичке вештине у ванредним ситуацијама; – повеже значај вежбања за одређене професије; – вреднује лепоту покрета у физичком вежбању и спорту; – подстиче породицу на редовно вежбање; – повеже врсте вежби, игара и спорта са њиховим утицајем на здравље; – коригује дневни ритам рада, исхране и одмора у складу са својим потребама; – користи здраве намирнице у исхрани; – разликује корисне и штетне додатке исхрани; – примењује здравствено-хигијенске мере у вежбању;	**ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ**		**Основни садржаји** Вежбе за развој снаге. Вежбе за развој гипкости. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности.
	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ	**Атлетика**	**Основни садржаји** Техника спринтерског трчања. Истрајно трчање – припрема за крос. Техника штафетног трчања. Скок удаљ. Бацања кугле. Скок увис. Бацање „вортекс-а”. **Проширени садржаји** Скок увис (леђна техника). Тробој.
		Спортска гимнастика	**Основни садржаји:** Вежбе и комбинације вежби карактеристичних за поједине справе: Тло Прескок Трамполина Вратило Двовисински разбој Паралелни разбој Кругови Коњ са хватаљкама Греда. **Проширени садржаји:** На тлу и справама сложеније вежбе и комбинације вежби.
		Основе тимских и спортских игара	**Одбојка:** Основни елементи технике, тактике и правила игре. **Футсал:** Игра уз примену правила. **Рукомет:** Игра уз примену правила. **Кошарка:** Сложенији елементи технике, тактике и правила игре. **Активност по избору.**
		Плес и ритмика	**Основни садржаји** Вежбе са вијачом. Вежбе са обручем. Вежбе са лоптом. Народно коло „Моравац”. Народно коло из краја у којем се школа налази. Енглески валцер. **Проширени садржаји** Састав са обручем. Састав са лоптом. Састав са вијачом. Основни кораци rock n roll.

– правилно реагује и пружи основну прву помоћ приликом повреда; – чува животну средину током вежбања; – препозна последице конзумирања дувана, алкохола и штетних енергетских напитака; – води рачуна о репродуктивним органима приликом вежбања.		**Пливање и ватерполо**	**Основни садржаји** **Пливање** Техника краула. Техника прсног пливања. Одржавање на води на разне начине и самопомоћ. Роњење у дужину до 10 m. Пливање 25 m одабраном техником на време. **Проширени садржаји** Мешовито пливање (две технике). **Ватерполо** Пливање са лоптом. Хватање и додавање. Шут на гол. **Проширени садржаји** **Пливање** Мешовито пливање. Игре у води. **Ватерполо** Основни елементи тактике и игра.
		Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	**Физичко вежбање и спорт**	**Основни садржаји** Основна подела вежби. Функција скелетно-мишићног система. Основна правила одбојке. Понашање према осталим субјектима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара која се користе у вежбању. Облици насиља у физичком васпитању и спорту. Навијање, победа, пораз решавање спорних ситуација. Писани и електронски извори информација из области физичког васпитања и спорта. Вежбање у функцији сналажења у ванредним ситуацијама. Значај вежбања за одбрамбено-безбедносне потребе. Повезаност физичког вежбања и естетике. Породица и вежбање Планирање вежбања.
		Здравствено васпитање	**Основни садржаји** Утицај аеробног вежбања (ходања, трчања и др.) на кардио--респираторни систем. Здравствено-хигијенске мере пре и после вежбања. Значај употребе воћа и поврћа и градивних материја (протеини и беланчевине) у исхрани. Подела енергетских напитака и последице њиховог прекомерног конзумирања. Прва помоћ након површинских повреда (посекотина и одеротина). Вежбање у различитим временским условима. Чување околине при вежбању. Последице конзумирања дувана и алкохола. Додаци исхрани – суплементи. Вежбање и менструални циклус. Значај заштите репродуктивних органа приликом вежбања.

Кључни појмови садржаја: физичко вежбање, плес, одбојка, здравље, васпитање.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Циљ и исходи предмета се остварују кроз јединство наставе Физичког и здравственог васпитања, ваннаставних и ваншколских активности у складу са програмом. Програм седмог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из претходних разреда.

Настава Физичког и здравственог васпитања усмерена је према индивидуалним разликама ученика, које се узимају као критеријум у диференцираном приступу, па самим тим неопходно је упутити ученика или групу ученика, на олакшане или проширене садржаје у часовној, ваннаставној и ваншколској организацији рада.

Где је неопходно, програмске садржаје је потребно реализовати према полу.

Организациони облици рада

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних и ваннаставних организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода и стандарда овог васпитно-образовног подручја.

А. Часови физичког и здравственог васпитања.

Б. Секције.

В. Недеља школског спорта.

Г. Активности у природи (кросеви, зимовање, летовање – камповање...).

Д. Школска и ваншколска такмичења.

Ђ. Корективно-педагошки рад.

НАСТАВНЕ АКТИВНОСИ

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

I. Физичке способности

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

– развијање физичких способности које се континуирано реализује у уводном и припремном делу часа путем вежби обликовања. Део главне фазе часа користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облике рада наставник бира у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;

– подстицање ученика на самостално вежбање;
– правилно држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу ***Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања*** (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

II. Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине

Усвајање моторичких знања, умења и навика, остварује се кроз примену основних и проширених програмских садржаја атлетике, гимнастике, спортских игара, плеса, ритмичке гимнастике, пливања и ватерпола, примењујући основне дидактичко-методичке принципе и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојена знања, умења и навика треба да омогуће ученицима њихову примену у спорту, рекреацији, свакодневним и специфичним ситуацијама.

Стицање знања, умења и навика је континуирани процес индивидуалног напредовања ученика у складу са њиховим психофизичким способностима.

Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе.

Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду.

Усавршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима реализују се проширени садржаји или садржаји из наредних разреда. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за поједине спортове.

III. Физичка и здравствена култура

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту, рекреацији и здрављу.

Посебно планиране и осмишљене информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област остварује се кроз све организационе облике рада у Физичком и здравственом васпитању уз практичан рад и обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању, здрављу и раду; развијање и неговање фер-плеја; препознавање негативних облика понашања у спорту и навијању; вредновање естетских вредности у физичком вежбању, рекреацији и спорту; развијање креативности у вежбању; очување животне средине, као и развијање и неговање здравствене културе ученика.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању материјалних добара, неговању друштвених вредности итд.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су основни и незаобилазни елементи процеса планирања наставе и учења. Дефинисани као резултати учења на крају сваког разреда, током планирања рада потребно је одредити временску динамику у односу на бављење појединим исходима током школске године. Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током школске године.

Облици наставе

Предмет се реализује кроз следеће облике наставе:
– теоријска настава (до 5 часова);
– практична настава (103–108 часова).

Теоријска настава

Посебни теоријски часови могу се организовати само у оним ситуацијама када не постоје услови за реализацију наставе у просторима за вежбање или алтернативним објектима и као први час у полугодишту. На тим часовима детаљније се обрађују садржаји предвиђени темама Физичко вежбање и спорт и Здравствено васпитање уз могући практичан рад у складу са условима.

При планирању теоријских садржаја неопходно је узети у обзир: садржај програма, претходна искуства ученика, садржаје других предмета (корелацију – међупредметне компетенције).

Практична настава

Број часова по темама планира се на основу: процене сложености садржаја за ученике и услова за реализацију наставе. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови. Оквирни број часова по темама:

1. Атлетика (14);
2. Гимнастика (14);
3. Основе тимских и спортских игара:
Одбојка; (16)
Футсал (10)
Рукомет (10)
Кошарка (10)
Активност по избору ученика (10);
4. Ритмика и плес (4);
5. Пливање и ватерполо (10);
6. Полигони (5);
7. Тестирање и мерење (5).

Програм Физичког и здравственог васпитања остварује се достизањем предвиђених исхода реализацијом основних и проширених садржаја.

Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове.

Проширени садржаји су они који се бирају и реализују у раду са ученицима (групама или појединцима), који су савладали обавезне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутости исхода, потребе ученика и услове за рад.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Физичке способности

При планирању кондиционог вежбања у главној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање (обраду и утврђивање) конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући и интервални метод, кружни тренинг, и др.), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и интензитета рада. Акценат се ставља на оне моторичке активности којима се најуспешније супротставља последицама хипокинезије.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге:
– без и са реквизитима,
– на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости:
– без и са реквизитима,
– уз коришћење справа,
– уз помоћ сувежбача.
3. Развој аеробне издржљивости:
– истрајно и интервално трчање,
– вежбање уз музику – аеробик,
– тимске и спортске игре,
– пешачење у дужини од 10 km (организовати у оквиру недеље школског спорта или активности у природи – излет),
– други модели вежбања.
4. Развој координације:
– извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима (кретање екстремитетима у више равни).
5. Развој брзине и експлозивне снаге:
– једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја итд.),
– штафетне игре,
– извођење вежби различитом максималном брзином (бацања, скокови, акробатика, шутирања, ударци кроз атлетику, гимнастику, тимске и спортске игре).

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање, а за оне са којима се програм реализује по индивидуално образовном програму (ИОП-у), неопходно је обезбедити одговарајуће услове, узимајући у обзир њихове могућности.

Моторичке вештине, спортови и спортске дисциплине

1. Атлетика

Препорука је да се садржаји атлетике реализују у јесењем и пролећном периоду, у складу са условима.

Основни садржаји

– Усавршавање технике спринтерског трчања и ниског старта. Трчање деоница до 60 m. Техника штафетног трчања (4 x 60 m).
– Усавршавање технике истрајног трчања и високог старта.
– Скок удаљ техника „увинуће” и предвежбе за корачну технику.
– Скок увис опкорачном техником.
– Бацања кугле 3 kg девојчице, 4 kg дечаци – бочна техника.
– Бацање „вортекс-а” у даљ.

Проширени садржаји:

Четворобој – кроз унутародељенско такмичење применити четири дисциплине које су ученици савладали (спринтерско трчање 60 m, бацање вортекса или кугле, скокови увис или удаљ, истрајно трчање 600 m ученице, 800 m ученици).

2. Спортска гимнастика

Препорука је да се садржаји реализују у оба полугодишта.

Основни садржаји

Ученике је неопходно поделити у радне групе према полу, према нивоу усвојености вежби из претходних разреда и њиховим способностима. Са ученицима, који нису савладали поједине вежбе из програма до шестог разреда, раде се оне предвежбе и вежбе које ће им омогућити њихово усвајање. Усвојене вежбе из шестог разреда надограђују се новим садржајима предвиђеним овим програмом. Поставити више радних места. На сваком часу увести нови задатак уз понављање претходних. Док једна група обрађује нови садржај, остале групе понављају усвојене садржаје, при чему је могуће организовати чување и помагање ангажовањем ученика. Промена радих места врши се након одређеног броја понављања. Група које није прошла неки задатак на часу, исти ће реализовати на следећем часу. Ученику који не може да изведе задату вежбу даје се олакшани задатак.

Проширени садржаји

Могу се реализовати кроз часове на којима се реализују основни садржаји програмом који је диференциран према способностима ученика – за напредне ученике. Овакве моделе могуће је применити на све садржаје спортске гимнастике. Гимнастички полигон осмислити према степену усвојености обрађених садржаја и претходних знања.

1. Тло (ученице и ученици):

Основни садржаји

– став на шакама, колут напред уз помоћ,
– два повезана премета странце упором („звезде”),
– предножењем премет странце упором са окретом за 180º до става на једној нози, другом заножити,
– колут летећи из места и залетом.

Састав на тлу комбинован од вежби из петог, шестог и усвојених вежби из седмог разреда. За ученице унети вежбе из ритмике (види вежбе на греди).

Проширени садржаји

– став на шакама, колут напред,
– залетом премет странце упором са окретом за 180º до става на једној нози и припремне вежбе за рондат.

2. Прескок (ученице и ученици):

Основни садржаји

коњ у ширину висине 110 cm (уз квалитетну даску висина коња 120 cm):
– згрчка и разношка – усавршавање фазе првог и фазе другог лета.

Проширени садржаји

коњ у ширину (120 за ученице и 125 cm за ученике);
– припремне вежбе за прескоке са заножењем.

3. Трамполина или одскочна даска (ученице и ученици):

Основни садржаји

– скокови: пруженим телом; скок са згрченим предножењем.

Проширени садржаји

– скокови пруженим телом са окретом око уздужне осе за 180º; скок са предножним разножењем.

4. Вратило

Основни садржаји

– дочелно вратило: упор предњи, премах одножно десном, премах одножно левом – нагласити упор стражњи,
– дохватно вратило: из упора предњег саскок подметно,
– доскочно вратило: њихање у вису предњем са повећавањем амплитуде, у зањиху саскок.

Проширени садржаји

– комбинација: узмак из виса стојећег, ковртљај назад у упору, саскок из упора предњег замахом ногама уназад (зањихом) до става на тлу.

5. Двовисински разбој

Основни садржаји

– комбинација: лицем према н/п – суножним одскоком наскок у упор предњи, премах одножно десном, премах одножно левом – нагласити упор стражњи, прехват на в/п, предњих и спојено саскок у предњиху.

Проширени садржаји

– комбинација: узмак из виса стојећег, ковртљај назад у упору, саскок замахом ногама уназад (зањихом), до става на тлу.

6. Паралелни разбој

Основни садржаји

– комбинација**:** (из положаја бочно): наскок у упор, предњих, задњих, предњихом предношка са окретом (180º) према притци до става на тлу.

Проширени садржаји

– комбинација: из положаја бочно наскок у упор и спојено предњих и задњих у упору; предњихом упор седећи разножно пред рукама, прехват кроз узручење до упора седећег за рукама, заножењем сножити; њихање и саскок предњихом предношка са окретом за 180º или зањихом заношка.

7. Кругови

Основни садржаји

дохватни кругови (ученици и ученице):
– комбинација: из виса стојећег згибом вис узнето, вис стрмоглави, вис узнето, саскок кроз згиб у вису предњем (уз помоћ).

Проширени садржаји

доскочни кругови (ученици):

– комбинација: вис, из замаха предњихом вис узнето, вис стрмоглави – издржај, вис узнето, вис стражњи и сп. саскок (уз помоћ).

8. Коњ са хватаљкама

Основни садржаји

– комбинација: из упора предњег на хватаљкама, премах одножно десном напред ван, премах одножно десном назад и спојено премах одножно левом напред ван, премах одножно левом назад, саскок назад или провлаком ногу између хватаљки саскок напред.

Проширени садржаји

– метања: премаси одножно у сва три упора: предњи, јашући, стражњи, коло одножно, саскок: одношка премахом одножно из упора јашућег; заношка (или одбочка) из упора јашућег ван.

9. Греда

Вежбе прво научити на тлу, шведској клупи и ниској греди и на крају на високој греди.

Основни садржаји

ниска греда – поновити и допунити садржаје из претходног разреда (ниска греда):

– боком поред греде; суножним одскоком наскок на греду суножно (једна нога мало испред друге),

– различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем,

– окрет у успону на средини греде,

– суножним одскоком скок пружено и доскок на једну ногу, друга је у предножењу,

– вага претклоном и заножењем,

– саскок згрчено.

Висока греда – комбинација вежби: (чеоно према греди): из места или залетом наскок у упор одножно, окрет за 90º у упор клечећи на одножној нози, заножити слободном ногом (вага у упору клечећем „мала вага”); клек искораком заножне и спојено усправ, одручити, лагано трчање или ходање на прстима, ходање докорацима, скок суножним одскоком и доскоком на једну ногу; саскок пруженим телом са окретом 90º или 180º.

Проширени садржаји

Висока греда:

– наскоци (у упор чучећи; у упор предњи одножно; сед „амазон”);

– различити начини ходања и трчања;

– „галоп”; „дечији” поскоци, „мачији” скок;

– окрети за 180º на једној нози;

– саскоци (предножно разножни; са окретом за 360º);

– комбинације вежби најмање две дужине греде.

3. Основе тимских и спортских игара

Садржаји одбојке, футсала, рукомета, кошарке и активности по избору ученика реализују се на часовима Физичког и здравственог васпитања.

3.1. Одбојка

Усвојене елементе технике треба применити у игри на часу. Континуитет у усвајању садржаја могуће је постићи тако што се претходно усвојени садржаји користе као уводни или специфично припремни на наредном часу.

Основни садржаји

– основни положај – техника одигравања лопте прстима,

– основни положај – техника одигравања лопте „чекићем”,

– игра преко мреже у три контакта – прстима и „чекићем”,

– доњи (школски) сервис,

– техника смечирања у олакшаним условима (нижа мрежа, подбацивање лопте и сл.),

– индивидуални блок,

– горњи сервис,

– елементи одбојкашке игре.

Проширени садржаји

– „лелујави” сервис,

– групни блок (двојни и тројни),

– игра са задатком – тактика.

3.2. Футсал

– Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.

– Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.

– Игра уз примену правила.

3.3. Рукомет

– Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.

– Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.

– Игра уз примену правила.

3.4. Кошарка

Са ученицима поновити усвојене основне елементе технике и тактике и реализовати неке од наведених елемената, као и њихову примену у диригованој игри и игри уз примену правила:

– дриблинг (сложеније варијанте);

– повезивање елемената технике у акционе целине (хватање лопте, дриблинг, шутирање и др.);

– финтирање;

– демаркирање;

– ситуациона игра 1:1;

– сарадња два и три играча у позиционој игри и контранападу (обука кроз игру);

– игра 3:3; 4:4 (игра на један кош);

– финте (продор, шут);

– игра „2:2 – pick and roll”;

– игра „2:2” по на принципу „додај и утрчи – back door”;

– позициона игра 3:3 и 5:5;

– игра са применом правила.

3.5. Активности по избору

У складу са просторно-техничким могућностима школе наставник у договору са ученицима реализује неке од наведених активности:

– кондиционо вежбање (кружни тренинг, аеробик, елементи фитнеса и др.);

– обучавање, увежбавање и усавршавање елемената предвиђених проширеним наставним садржајима;

– пливање и ватерполо;

– скијање;

– клизање;

– бадминтон;

– стони тенис;

– оријентиринг;

– јаџент;

– основни елементи борилачких спортова и самоодбране;

– друге активности по избору Стручног већа школе;

– активности од значаја за локалну заједницу.

4. Плес и ритмика

Основни садржаји

Њихања и кружења са вијачом у фронталној и сагиталној равни у месту и кретању (вежбе по избору наставника). Дупли провак кружењем вијаче унапред.

Коло „Моравац” четири варијанте, савладати 5. варијанту. Основни кораци енглеског валцера.

Проширени садржаји

– Састав са вијачом.

– Дупли провлак кружењем вијаче уназад.

– Састав са обручем састављен од елемената обрађених у петом и шестом разреду.

– Састав са лоптом састављен од елемената обрађених у петом и шестом разреду.

– Усавршити коло из краја у коме се школа налази, усвојено у претходном разреду.

– Енглески Валцер – мешовити парови.

5. Пливање и ватерполо

Наставна тема Пливање и ватерполо реализује се у школама у којима за то постоје услови, у оквиру редовне наставе.

Школе које се определе за реализацију програмских садржаја пливања и ватерпола на објектима изван школе, часове организују по посебном распореду.

Уколико не постоји могућност реализације наставе пливања у овом разреду, број часова намењен овој наставној теми распоређује се другим наставним темама предвиђених програмом, па се самим тим исходи за ову тему не могу достићи у овом разреду.

5.1. Пливање

Приликом реализације садржаја Пливања формирати групе пливача и непливача.

Основни садржаји

Вежбе дисања, рад ногу, пловак, одржавање у месту, завеслаји (краул и леђни краул), техника прсног пливања, скок на главу и изрон.

Пливање техником краула или леђног краула; Пливање 25 m на време одабраном техником; Роњење по дужини у складу са способностима ученика до 10 m.

Проширени садржаји

Мешовито пливање техникама прсног и краул пливања

5.2. Ватерполо

Садржаји ватерпола реализују се са ученицима који припадају групи „пливача”:

– пливање са лоптом;
– хватање и додавање;
– шут на гол.

Основни садржаји

– одржавање на води;
– пливање са лоптом (вођење лопте);
– хватање и додавање лопте.

Проширени садржаји

– основни елементи тактике;
– диригована игра.

6. Полигони

Наставник након једне или више обрађених наставних тема може реализовати полигон у складу са усвојеним моторичким садржајима из:

− спортских игара;
− гимнастике и
− полигон са препрекама који садржи:

колутања и пузања, провлачења, промене правца, савладавања препреке одбочком, прескакања препрека увис и удаљ, прелажење високе греде, узмак на вратилу, пењање на шведске лестве и саскок, пењање уз шипку или конопац.

7. Тестирање и мерење

Праћење физичког развоја и моторичких способности спроводи се на почетку и крају школске године, из простора кардио-респираторне издржљивости (процена аеробног капацитета), телесног састава (посебно телесне масноће), мишићне снаге, издржљивости у мишићној снази, гипкости и агилности. Модел континуираног праћења физичког развоја и моторичких способности у настави Физичког и здравственог васпитања, батерија тестова, критеријумске референтне вредности и начин њиховог тумачења, организација и протокол тестирања као педагошке импликације детаљно су објашњени у наведеном приручнику.

Физичка и здравствена култура

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме *Физичко вежбање и спорт и Здравствено васпитање.*

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике часова:

– јасноћа наставног процеса;
– оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
– избор рационалних облика и метода рада;
– избор вежби оптималне образовне вредности;
– функционална повезаност свих делова часа – унутар једног и више узастопних часова једне наставне теме.

Уколико на часу истовремено вежбају два одељења, настава се спроводи одвојено за ученике и ученице.

Приликом избора облика рада неопходно је узети у обзир просторне услове рада, број ученика на часу, број справа и реквизита и динамику обучавања и увежбавања наставног задатка.

Избор дидактичких облика рада треба да буде функцији рационалне организације и интензификације часа, као и достизања постављених исхода.

Ослобађање ученика од наставе физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

– суде, воде статистику, региструју резултат или прате ниво активности ученика на часу или школском такмичењу;
– направе едукативни постер или електронску презентацију, припреме репортажу са спортског догађаја;
– прате и евидентирају активност ученика на часу уз помоћ наставника и на други начин помажу у организацији часовних, ваннаставних и ваншколских активности.

Неки од исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе.

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

– наведе основна правила, гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања;
– дефинише основна здравствено-хигијенска правила вежбања;
– презентује и анализира информације о физичком вежбању, спорту, здрављу, историји физичке културе, актуелним спортским подацима итд.);
– учествује у организацији Недеље школског спорта и школских такмичења.

Ученицима са инвалидитетом настава се прилагођава у складу са њиховим могућностима и врстом инвалидитета.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ

Исходи представљају добру основу за праћење и процену постигнућа ученика, односно креирање захтева којима се може утврдити да ли су ученици достигли оно што је описано одређеним исходом. Исходи помажу наставницима у праћењу, прикупљању и бележењу постигнућа ученика. Како ће у процесу вредновања искористити исходе наставник, сам осмишљава у односу на то који се начин праћења и процене њему чини најрационалнијим и најкориснијим. Поред тога, постојање исхода олакшава и извештавање родитеља о раду и напредовању ученика.

У процесу праћења и оцењивања пожељно је користити лични картон ученика (евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења личног картона ученика су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља, подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе Физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

1. Активност и однос ученика према физичком и здравственом васпитању који обухвата:

– вежбање у адекватној спортској опреми;
– редовно присуствовање часовима Физичког и здравственог васпитања;

– учествовање у ваннаставним и ваншколским активностима и др.

2. Приказ три комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), са и без реквизита.

3. Достигнут ниво постигнућа моторичких знања, умења и навика (напредак у усавршавању технике):

Атлетика:

Техника измене штафете; скока увис опкорачна техника;

Спринтерско трчање 60 m на време, бацање вортекса. Истрајно трчање у трајању од 8 минута. Техника бацања „вортекса".

Трчање школског кроса.

Спортска гимнастика:

Вежбе на тлу:

– став на шакама, колут напред уз помоћ,

– летећи колут,

– два премета странце „звезде" спојено,

– мост заклоном (ученице); мост из лежања на леђима (ученици).

Састав на тлу комбинован од елемената из петог, шестог и усвојених елемената из седмог разреда.

Прескок:

– разношка, згрчка (висина справе до 120 cm).

Трамполина или одскочна даска (ученице и ученици):

– скокови: пруженим телом; скок са згрченим предножењем.

Вратило:

– дочелно вратило: упор предњи, премах одножно десном, премах одножно левом – нагласити упор стражњи;

– комбинација: узмак из виса стојећег, ковртљај назад у упору, саскок из упора предњег замахом ногама уназад (зањихом) до става на тлу;

– доскочно вратило: њихање у вису предњем са повећавањем амплитуде, у зањиху саскок.

Двовисински разбој

– комбинација: лицем према н/п – суножним одскоком наскок у упор предњи, премах одножно десном, премах одножно левом – нагласити упор стражњи, прехват на в/п, предњих и спојено саскок у предњиху (уколико нема двовисинског разбоја саскок замахом ногама унапред – предношка).

Паралелни разбој

– комбинација: (из положаја бочно): наскок у упор, предњих, зањих, предњихом предношка са окретом (180º) према притци до става на тлу.

Кругови

дохватни кругови (ученици и ученице):

– комбинација: из виса стојећег згибом вис узнето, вис стрмоглави, вис узнето, саскок кроз згиб у вису предњем (уз помоћ).

Коњ са хватаљкама

– комбинација: из упора предњег на хватаљкама, премах одножно десном напред ван, премах одножно десном назад и спојено премах одножно левом напред ван, премах одножно левом назад, саскок назад или провлаком ногу између хватаљки саскок напред.

Греда

Ниска греда – поновити и допунити садржаје из претходног разреда (ниска греда):

комбинација вежби из основног програма (ученице саме комбинују две дужине ниске греде – обавезно са наскоком и саскоком).

Висока греда – комбинација вежби: (чеоно према греди): из места или залетом наскок у упор одножно, окрет за 90º у упор клечећи на одножној нози, заножити слободном ногом (вага у упору клечећем „мала вага"); клек искораком заножне и спојено усправ, одручити, лагано трчање или ходање на прстима, ходање докорацима, скок суножним одскоком и доскоком на једну ногу; саскок пруженим телом са окретом 90º или 180º.

Одбојка:

– одигравање лопте техникама прстима и „чекићем";

– доњи сервис;

– смечирање у олакшаним условима;

– индивидуални блок;

– игра преко мреже.

Рукомет:

Примена елемената технике у игри. Придржавање тактичких упутстава и кретање у игри.

Кошарка:

Примена елемената технике у игри. Придржавање тактичких упутстава и кретање у игри.

Плес и ритмика:

– Вежба са вијачом, лоптом или обручем. Дупли провак кружењем вијаче унапред;

– народно „Моравац" коло уз музику (трећа, четврта и пета варијанта);

– енглески валцер.

Пливање и ватерполо:

– техника прсног пливања;

– пливање са лоптом.

4. Индивидуални напредак моторичких способности

Индивидуални напредак моторичких способности сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом оцењивања узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достугнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе, наставник прати и вреднује:

– познавање основних правила, гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања, ватерпола и основних здравствено-хигијенских правила вежбања;

– учешће у организацији ваннаставних активности.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, наставник може извршити усменим или писменим путем.

Праћење вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Стручно веће и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Секције

Формирају се према интересовању ученика. Наставник сачињава посебан програм узимајући у обзир материјалне и просторне услове рада, узрасне карактеристике и способности ученика. Уколико је неопходно, секције се могу формирати према полу ученика. Ученик се у сваком тренутку може се укључити у рад секције.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

– такмичења у спортским дисциплинама прилагођеним узрасту и могућностима ученика;

– културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице, слет...);

– ђачке трибине и радионице (о здрављу, историји физичке културе, спорту, рекреацији, „ферплеју", последицама насиља у спорту, технолошка достигнућа у вежбању и спорту и др.).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Стручно веће Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са другим стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе Физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности.

Г. Активности у природи (кросеви, зимовање, летовање)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

– пролећни крос (дужину стазе одређује стручно веће);

– излет са пешачењем (7 km);

– зимовање – организује се у току зимског периода у трајању од седам дана. Активности на зимовању обухватају обука скијања, клизања, краће излете са пешачењем или на санкама, и друге активности;

– летовање – организује се за време летњег распуста у трајању од најмање седам дана и обухвата боравак у природи са организованим образовним и физичким активностима).

Д. Школска и ваншколска такмичења

Школа организује и спроводи обавезна унутаршколска спортска такмичења, као интегрални део процеса физичког васпитања према плану Стручног већа и то у:

– спортској гимнастици (у зимском периоду);

– атлетици (у пролећном периоду);

– најмање једној спортској игри (у току године).

Школа може планирати такмичења из других спортских грана или игара уколико за то постоје услови и интересовање ученика (плес, оријентиринг, бадминтон, између две или четири ватре, полигони итд.).

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом наставе и учења Како би што већи број ученика био обухваћен системом такмичења, на ваншколским такмичењима један ученик може представљати школу само у једном спорту или спортској дисциплини током школске године.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

– потешкоће у савладавању градива;

– смањене физичке способности;

– лоше држање тела;

– здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних обавезних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности.

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

– уочавање постуралних поремећаја код ученика;

– саветовање ученика и родитеља;

– организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;

– организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења.

Педагошка документација

– Дневник рада за Физичко и здравствено васпитање.

– Планови рада Физичког и здравственог васпитања и обавезних физичких активности ученика: план рада стручног већа, годишњи план (по темама са бројем часова), месечни оперативни план, план ванчасовних и ваншколских активности и праћење њихове реализације.

– Писане припреме: форму и изглед припреме сачињава сам наставник уважавајући: временску артикулацију остваривања, циљ часа, исходе који се реализују, конзистентну дидактичку структуру часова, запажања након часа.

– Радни картон: наставник води за сваког ученика. Радни картон садржи: податке о стању физичких способности са тестирања, оспособљености у вештинама напомене о специфичностима ученика и остале податке неопходне наставнику.

Педагошку документацију наставник сачињава у електронској или писаној форми.

ПРВИ СВЕТСКИ РАТ У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

Романи, приповетке, поезија, драма, сећања, сведочанства...

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК

Књиге можете купити у свим *Гласниковим* малопродајним објектима или поручити телефоном: +381 11 30 60 578, 30 60 589; имејлом: prodaja@slglasnik.com

ПРАВНА БИБЛИОТЕКА

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК

ПРОСВЕТНИ ЗАКОНИ

Ова збирка прописа садржи законе о основама система образовања и васпитања, предшколском васпитању и образовању, основном образовању и васпитању, средњем образовању и васпитању и дуалном образовању. Закон о с основама система образовања и васпитања ступио је на снагу 7. октобра, а остали прописи 18. новембра 2017. године.

ЦЕНА: 500,00 РСД

ЕДИЦИЈА
ЗАКОНИ И ПРОПИСИ

Посетите *Гласникове* малопродајне објекте широм Србије, наручите у Служби продаје на тел.: 011 30 60 578, 30 60 589; prodaja@slglasnik.com или on-line: **www.slglasnik.com** и **www.klubglasnik.net**

НОВО

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК

У СКЛАДУ СА ИЗМЕНАМА ПРАВИЛНИКА О МАТИЧНИМ КЊИГАМА

1. МАТИЧНА КЊИГА РОЂЕНИХ
тврд повез, А3 формат, 400 страна, цена: 1.800,00 РСД

2. МАТИЧНА КЊИГА ВЕНЧАНИХ
тврд повез, А3 формат, 400 страна, цена: 1.800,00 РСД

3. МАТИЧНА КЊИГА УМРЛИХ
тврд повез, А3 формат, 400 страна, цена: 1.800,00 РСД

4. РЕГИСТАР МАТИЧНЕ КЊИГЕ РОЂЕНИХ
тврд повез, А4 формат, 200 страна, цена: 400,00 РСД

5. РЕГИСТАР МАТИЧНЕ КЊИГЕ ВЕНЧАНИХ
тврд повез, А4 формат, 200 страна, цена: 400,00 РСД

6. РЕГИСТАР МАТИЧНЕ КЊИГЕ УМРЛИХ
тврд повез, А4 формат, 200 страна, цена: 400,00 РСД

7. ЕВИДЕНЦИЈА О ИЗДАТИМ ИЗВОДИМА И УВЕРЕЊИМА ИЗ МАТИЧНИХ КЊИГА
тврд повез, А4 формат, 200 страна, цена: 600,00 РСД

8. ЕВИДЕНЦИЈА О ОДЛОЖЕНИМ УПИСИМА
тврд повез, А4 формат, 200 страна, цена: 600,00 РСД

9. ЗАПИСНИК О ПРИЈАВИ РОЂЕЊА
А4 формат, 4 стране, цена: 5,00 РСД

10. ЗАПИСНИК О ПРИЈАВИ ЗАКЉУЧЕЊА БРАКА
А4 формат, 4 стране, цена: 5,00 РСД

11. ЗАПИСНИК О ПРИЈАВИ СМРТИ
А4 формат, 4 стране, цена: 5,00 РСД

ПОРУЧИТЕ

Тел. (+381) 11 35 37 434; 35 37 424; 35 37 477; Fax (+381) 11 35 37 426
e-mail: prodaja.obrasci@slglasnik.com | **www.slglasnik.com**